

12
4.20

010100101010
28

ANTHOLOGIE

ZE STARÉ

LITERATURY ČESKÉ.

ZA ČÍTANKU PRO VYŠŠÍ GYMNASIA

SESTAVIL

JOSEF JIREČEK.

V PRAZE.

NÁKLADEM FRIDRICH A TEMPSKÉHO.

1860.

PG 5021
J52

997G

17 SEP 64

Ú v o d.

§. 1. Povaha staré doby literatury české.

Stará doba literatury české zavírá v sobě pravěk až do první třetiny XV století.

Písemné památky nejdávnější, rukopis zelenohorský a zlomky z evangelia svatojanského, naznačují dvojí směr, kterým se nejprve jazyk náš slovesně vzdělával, totiž národní básnictví a překládání knih křesťanských z církevní latiny. V onom vyvíjel se samorostle podlé vzorův z pokolení na pokolení přecházejících, v tomto zápasil se všemi nesnázemi, které působila novost názorův křesťanských a potřeba držeti se u vyjadřování jich jazyka cizího. Nesnáze tyto mizely poněmhu teprv hlubším a obecnějším zakořeněním křesťanstva.

Mezitím osvěta západní vždy více po vlastech našich se šířila, jednak že cizinci zvláště řádu duchovního u nás se osazovali, jednak že předkové naši sami jali se putovati nejen do sousedních Němec, ale až k obecným tehdá pramenům vzdělanosti do Vlach a do Francouz, což se jmenovitě ve XII a XIII století hojněji dalo. Latina vždy zůstávala jedinou prostřednicí.

V XIII století dospěl jazyk náš vyššího již literárního rozvoje. Duchovní čeští jali se básně latinské obsahu náboženského předčítati, užívajíce přitom nejen formy, ale, pokud stačila, i výmluvy básnictví národního. Velice na vzdělání jazyka básnického působily překlady žaltáře a jiných spisů biblických. Poesie národní nepřestávala kvěsti, ano nových okras čerpala z poesie církevní. Kromě duchovních počaly i osoby světské podlé vzorův latinských opěvovati předměty cizí (Alexandreis).

Počátek XIII století jest zároveň počátkem valnějšího se u nás zmáhání jazyka a mravu německého. Dvůr královský v Čechách od Václava I stal se téměř všecken německým. Osad německých přibývalo nejprve při klášterech, pak i ve vesnicích a konečně zakládáním měst. Zpěvci němečtí na-

lezali hostinského přístřeší a štědrých odměn. Tím vnešeny byly k nám vzory nové, které ku konci XIII století vzbudily činných následovníkův mezi básníky českými.

Obliha v básních dle vzorův latinských a německých takovou vzala tehdá převahu, že básnictví národní zcela přišlo nazmar.

Karlem IV nastala doba nová, která urodila plody posud k obdivu ponoukající. Pohříchu bouře náboženské učení Husovým způsobené zarazily krásný rozkvět literatury naší i uvedly ji na suchoparné pole theologických hádek a a strannických sporův.

§. 2. Jazyk.

Jazyk za patero století, ze kterých jej v písemných památkách doby staré známe, značně podstoupil proměny. Nejstarší jeho útvar zachoval se nám v rukopise zelenohorském, ve zlomcích svatojanských a poněkud i Pražských zlomcích hlaholských. Již tehdá jeví se v něm ty podstatné známky, kterýmiž se českoslovenčina rozlišuje od ostatních řečí slovanských.

Starý spisovný jazyk pozdější vyvinul a ustálil se v XIII století právě tak, jako spisovný jazyk doby střední v století XVI pevných pravidel nabyt.

Hlavní povahy jazyka starého jsou:

Praejotované a již v nejstarších památkách střídá se s ie, které pak koncem XIII století zobecnělo, zároveň ale již, ač zřídka jen, v dlouhé i přecházeti počalo: děvčie ruka m. děvčia L. S. Večerní (ie) tma, tuří (ie) hlava R. K.

Po c, l, s, z, ř, č, š, ž během XIV stol. zmizelo i a zbylo čisté e: pravicie, polie, sěkati, sě, zět, řeka, dušie, rózie. Týž osud stihl i měkké souhlásky v dosloví slabik, že totiž ustoupily tvrdým: mľadší m. mľajší a mľazší, miľost m. miľost, vidět m. vidět a viděti.

Praejotované e v příponách potýká se v XIII století s praejotovaným, později čistým o, které konečně vrch obdrželo: králev — králóv, vojev.

Praejotované u až do první polovice XIV stol. bylo téměř obecné, ačkoli se i již předtím v jistých případech ustalovat počalo. Po době té však i takovou měrou se rozmohlo

ve spisech, že vypudilo u i z těch míst, kde se toto podnes udrželo (kralije m. kraluje).

Dlouhé ó dotrvalo druhé polovice XIV stol., kdež je v uo rozváděti počali; v též době vyskytuje se již také au místo ú, ačkoliv jen v několika příkladech.

Assimilací samohlásek (Polené (ié) — Polan, Polany, křestěné (ié), křestěnstí — křestan, svatý — světi, světě, hřada — hředě) k začátku XV století vždy více mizí; patrně, že vědomí pravidla toho vyhynulo. Tak čte se již v Živ. Kr. P. světě a svatě, u V. z Březové: Římenóm.

V nejstarších památkách a v listinách až do XIII stol. nalezá se g místo h, a r m. ř.

Staré prosté formy časoslov, nominálné skloňování přídavných a dualy od konce XIII stol. ustupovati počínají a udržují se ve spisech hlavně proto, že skladatelé jejich učili se ze spisův starších jazyku spisovnému, kdežto v obecné mluvě již formy novější nastupovaly. Svědčí o tom jmenovitě časté poklésky a nedůslednosti v rukopisech.

§. 3. Básnictví národní.

Mravy a práva, mluva a básnictví národův vespolek příbuzných velikou mají podobnost, neřku-li shodu. Příbuznost a shoda ta netrvá však déle, než pokud národové zůstávají v stavu prvotném, dokud se podlé vzorův cizích nezačnou vzdělávati. Jakmile vzájemný obchod se šířiti, obcování větší rozmanitosti nabývati začne, jakmile poměry společné z dávné své jednoduchosti se vytrhovati jnou i na místo posavadní prostoty nastoupí snaha po učenosti a obliba v duchovních výtvorech cizích: promění se mravy, minou staré obyčeje, vzniknou práva nová, zahyne i básnictví starodomácí. Proměny takové u jednoho národu téhož kmene udají se časněji, u druhého později; chceme-li je tedy spolu porovnávat, třeba, abychom k porovnání obrali takové doby, ve kterých okolnosti na obou stranách jsou podobné, byť by je století od sebe dělily.

Takovým během shledáme, že se práva a obyčeje starých Čechův před XIII stol. dosti podivně shodují s právy a obyčeji nynějších Srbův tureckých. Tak zajisté i básnictví národní staročeské značnou podobnost ukazuje s odvěkým básnictvím národním Srbův a Rusínův v nynější době. Klíč

k úkazu tomu nalezá se v tom jedině, že Srbové a Rusíni žijí a bytují podnes asi takovým způsobem, jako naši předkové do XIII století. Až k Srbům a Rusínům vnikne západní vzdělanost, potká národní jich poesii týž osud, jaký potkal staročeskou a staropolskou před věky.

Až do XIII století žili u nás básníci, podobní slepcům rusinským a srbským, kteříž odchováni jsouce zpěvy od starodávna podáním ústním, později i písemným chráněnými, opěvovali slavné děje svého národu. Poesie latinská nezůstala bez účinku na výtvary jejich, ano působila tak zdárně, že básnictví národní právě tím dosáhlo květu nového, jakýž se v největší spanilosti jeví v Jaroslavu.

Za krále Václava II sebral milovník některý staré zpěvy národní ve sbírku, kteréž se nám nevelký, avšak drahocenný ostatek zachoval v rukopise kralodvorském.

Ve zpěvích staronárodních panuje několikerý rozměr. V epických jedněch jest čistě rytmický i sleduje děj tak věrně, že vážnost i hodnost, chabost i živost jeho proměnami svými takorůzka zobrazuje. V druhých jest pravidelný a sice dílem deseti-, dílem osmislabičný; v onom bývá přestávka pravidelně buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou, v tomto buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou slabikou. Pěsnotvorci, epické zpěvy přednášejíce, provázeli hlas svůj hudbou na nástroji, kterýž, jakož se podobá, jiný byl při zpěvích rozměru čistě rytmického, jiný při těch, ježto pravidelné metrum mají. Při oněch snad užívali mnohostrunného varyta, při těchto houslí o jedné struně.*)

V písních bez hudebného provodu zpívaných nalezáme, jakož u veškeré národní poesii slovanské, sloky, ovšem bez rýmu. Kromě lyrických písní K. R. náleží k tomuto druhu i zpěv o pobití Sasikův (Beneš Hermanův).

§. 4. Poesie dle vzorův latinských.

Po větším oboru než poesie národní šíří se ten způsob básní staročeských, které povstaly nápodobením latinských vzorův. Plody tyto liší se od národních zpěvův kromě toho rýmem a předměty nedomácími. Na obrat zase shodují se s nimi v rozměru, kterýž v rozpravných, jedinou legendu o

*) Zpěvci dum rusinských užívají bandúr y mnohostrunné, zpěvci srbští guslí jednostrunných.

sv. Dorotě vyjímajíc, veskrze jest osmislabičný, jakýž podnes v epických národních písních našich jest nejobvyklejší. Druhá shoda nalezá se v jazyku básnickém, v stálých epithetech a frásech. Obě ty okolnosti jsou důkazem, že původcové básní těch, ačkoli látku i rým vzali odjinud, předce básniti se naučili ve škole starodomáci.

Nejstarší z epických básní obsahu duchovního jest legenda o sv. Kateřině, ku kteréž se pak legendy jiné, didaktické, satyrické a dramatické výtvořy přidružují.

Všecky skoro ty zpěvy měly duchovní osoby za původce. Legendy jmenovitě patřily k hlavním zábavám nábožným, i vyskytují se obyčejně v modlitebných knihách, jichž rukopisy se nám z XIV a XV století uchránily.

Světského skladatele měla Alexandreitz, utěšený to epos, o jehož veliké oblíbenosti svědčí několikere recense, z kterých došlé nás zbytky pocházejí.

Ve způsobu Alexandreidy opěvány později z části i dějiny domáci, jakož o tom svědčí zlomek o bitvě Kreščácké (Smrt krále Jana), jež Lupáč v kronice své zachoval.

I lyrika duchovní následovala vzorův latinských. Jediná píseň církevní „Hospodine pomiluj ny“ jest zbytek obřadu řeckého.

§. 5. Poesie dle vzorův německých.

Dvorské básnictví německé v XIII stol., zvláště od časův Václava I, nalezalo obliby v Čechách u dvora královského a porůznu i na hradech šlechtických. Pokud nyní souditi lze, nezačalo však působiti na poesii domáci českou leč ku konci XIII stol., kdež samo již k úpadku se chýlilo.

Hlavní ráz všech plodův epických sem náležejících jest rozpoutanost rozměru. Epika tehdejší není než prosa rýmovaná beze všeho vyššího vzletu. Pro rým zapomenuto i počítati slabiky ve verších. Básníci byli patrně již nejvíce osoby světské a jmenovitě toulaví zpěvci, nehrubě umělí. Obyčejně, vzavše originál německý, řídčeji latinský, dosti věrně jej překládali. Jazyk básnický, kromě praskrovných výjimek, nemá nic společného ani s poesii staronárodní ani s latinsko-českou. Sem patří: Tandariáš a Floribella, Tristram, Stilfried, legendy o sv. Prokopu, o sv. Dorotě (Lvovská), Ježíšovo mládí, Anselmus a t. d.

Původní dílo tohoto druhu jediné jest kronika Dalimilová.

Písně lyrické dle vzorův německých tvořené mají sloky rýmem uměle spojované.

Doba, kdy poesie tato dle vzorův německých květla, zajímá hlavně léta bouřek po vymřeni Přemyslovcův a neklidné časy krále Janovy.

§. 6. Věk Karla IV.

Nastoupením Karla IV na trůn český nastal nový život v zemi. Císařský dvůr v Praze sídlící přivaboval množství cizincův, čímž se obcování Čechův se západní a polední Evropou vždy více rozmáhalo. Spojení s Německem, s Vlachy a s Francouzy, již za Jana velmi živé, za Karla IV ještě se stalo živějším a výdatnějším. Založením university Pražské, první ve střední Evropě, dovršilo se toto zvelebení Čech. Učenci hojněji než kdy předtím do země se hrnuli. Z Němec, z Polska, z Moravy, z Uher scházelo se žáctvo do Prahy, aby obohaceno jsouc vědomostmi, vracelo se do otčiny a tam je šířiti pomáhalo mezi krajany. Rukopisův, hlavních to za tehdejší doby prostředkův vzdělávacích, přibývalo do Čech. Všecko to nemohlo zůstatí bez velikého účinku na literaturu domácí, která již za Václava II se byla krásně zdvíhala, potom ale pohromami vselikými poněkud byla zastavena. Císař sám pečoval o vzdělání jazyka národního.

Z doby Karlovy pocházejí veliké sbírky legend, Passionál a životy i řeči otcův egyptských. Písmo svaté, ne-li časněji, za Karla IV do češtiny bylo přeloženo.

Život Krista Pána na rozkaz císařův vzdělán. Homilie na evangelia sv. Matouše z rozkazu pánův Rožmberských sepsány. Pulkavova kronika a autobiografie Karlova z vůle císařovy do češtiny přeloženy. I práv jazykem domácím pěstováno, jakož již za doby Janovy a snad ještě časnější sepsána kniha starého pána z Rožmberka; za Karla pak řád práva zemského a řád korunovačný. Z básní jmenovati sluší Tkaďlečkovy rozmluvy žalobníka s neštětím, báseň Alanovu o mravném obnovení člověka atd.

Největší však ozdobou věku Karlova jsou Tomáš Štítuný ze Štítného a Smil Flaška z Pardubic, jejichž činnost trvala i za Václava IV.

I.

Rukopis zelenohorský.

Nejstarší této památky jazyka českého zachovaly se jen čtyři listy, které léta 1817 na zámku Zelené Hoře blízce Nepomuk nalezeny a museu českému zaslány byly, kdež se nyní chovají. Text se dělí na dvě. Napřed stojí konec zpěvu, jehož, jak se zdá, předmětem byl spor nějaký o právo rodinné. Potom následuje zpěv o rozepří mezi dvěma bratry, syny Klenovými z rodu Tetvy Popelova. Klen vládl župami příležitými k šumavskému hvozdu nad řekami Otavou a Radbuzou. Když zemřel, svadili se synové jeho o dědictví. Starší, Chrudoš, odvolává se na spůsob u některých kmenův německých obvyklý, tvrdil, že jemu jakožto prvorozeni přísluší všecka pozůstalost, načemž bratr mladší, Štahlav, popřestati nechtěl. Rozepře vznešena byla na kněžnu Libuši, která sídlila na Vyšehradě, držíc vrchní vládu nad veškerou zemí českou. Kněžna k rozsudku obeslala pány zemské (kmety, lechy a vládyky) a jmenovitě župany Libického, Dobroslavského, Krkonošského, Sedlického, Brdského, Sázavského a Mežského. Když se všickni na Vyšehrad sebrali a k soudu usedli, předložila jim Libuše spor synův Klenových i navrhla dvojí výpověď: budto ať oba Klenovici dědictvím vládnou společně, anebo ať se rovným dílem o ně rozdělí. Sněmovníci, rozmyslivše výpovědi kněžniny a porokovavše o nich, zůstali natom, aby oba bratři společně vládli jměním otcovským. Chrudoš, vida, že domnělého práva svého jest odsouzen, tak se rozhorlil, že kněžnu především pohaněl. Libuše, tak příkře jsouc pohaněna, vstala i ohlásila, že jim nechce již souditi svády; ať si vyvolí muže, který by s přísností mužskou věci jejich řídil. Sněmovníci však nemínili odporu Chrudošovu místo dáti a ustoupiti od rozsudku založeného na starodávném právě národním. Vyřknutím práva toho končil se bezpochyby zpěv ten rovně předešlému, z něhož se nám, jak svrchu dotčeno, zachránil jen ostatek, též takový výrok práva v sobě zavírající.

Libušin soud.

Aj Vltavo, če mutiši vodu?
če mutiši vodu strěbropěnu?
za tě luta rozvřajáše buria,
sesypavši tučiu šira neba,

opľakavši gľavy gor zelených,
 vypľakavši zľatopieskú glinu?
 Kako bych jáz vody nemutiľa,
 kegdy sě vadíta rodna bratry,
 rodna bratry o dědiny otné?
 Vadíta sě kruto mezu sobú
 lutý Chrudoš na Otavě krivě,
 na Otavě krivě zľatonosně,
 Stiagľav chraber na Radbuzě chľadně,
 oba bratry, oba Klenovica,
 roda stara Tetvy Popeľova,
 jen-že príde s plky s Ćechovými
 v sie-že žirné vľasti přěs tri rěky.
 Priletieše družná vľastovica,
 priletieše ot Otavy krivy,
 sěde na okence rozľožito
 v Lubušině otně zľatě siedle,
 siedle otně, světě Vyšegradě,
 bėduje i narícaje mutno.
 Kdy sie sľyše jejú rodná sestra,
 rodná sestra v Lubušině dvorě:
 sprosi kněžnu utr Vyšegradě
 na popravu ustaviti pravdu,
 i pognati bratry jejá oba,
 i súditi ima po zákonu.

Káže kněžna vypraviti pošly
 po Svatosľav ot Lubicě bieľé,
 ide-že sú dúbaviny uné,
 po Lutohor s Dobrosľavska chlmcia,
 ide-že Orliciu Labe pije,
 po Ratibor ot gor Krkonoší,
 ide-že Trut pogubi saň lutu,
 po Radovan ot Kamena Mosta,
 po Jarožir ot brd vltorěčných,
 po Strězibor ot Sázavy ľadny,
 po Samorod se Mžě strěbronosné,
 po všie kmeti, lechy i vľádyky,
 i po Chrudoš i po Stiagľav bratry
 rozvaděma o dědiny otné.

Kda sě sněchu leši i vľádyky,
 v Vyšegradě,
 prokní stúpi rozenia-dle svěgo:
 stúpi kněžna v bělestvúci rizě,
 stúpi na stoľ oten v sľavně sněmě;
 (pristupistě) dvě věgľasně děvě
 vyučeně věšćbám vítězovým:
 u jednej sú desky pravdodatné,
 u vtorej meč krivdy kárajúci,

proliv ima pľamen pravdozvęsten,
i pod ima svatocudna voda.

Počę knęžna s otna zlata stoľa :
Moji kmetie, leši i vľadyky!
se bratroma rozręšite pravdu,
ja-že vadita sę o dědiny,
o dědiny otnę mez u sobų.
Po zákonu věkožizných bogów
budeta im oba v jedno vľásti,
či sę rozdělita rovnų męřų.
Moji kmetie, leši i vľadyky!
rozręšite moje vľapovědi,
budetę-li u vás po rozumu;
nebudetę-li u vás po rozumu,
ustavite ima nový nález,
ký by smieriľ rozvadęna bratry.

Kľaniechu sę leši i vľadyky,
i počęchu ticho govoriti,
govoriti ticho mez u sobų,
i chválníti vľapovědi jeje.

Vsta Lutobor s Dobrosľavska chlmcia,
je sę tako sľovo govoriti:
Sľavná knęžna s otna zlata stoľa!
vľapovědi tvoje rozmyslehom:
seber gľasy po národu svému.

I sebrastę gľasy děvě súdnę,
sbierastę je u osudie svatę,
i dastę je lechóm provoľati.

Vsta Radovan ot Kamena Mosta,
je sę gľasy čísľem přęgledati,
i věčinu provoľati v národ,
v národ k rozsúzeniu na snęm sboren:
Oba rodna bratry Klenovica,
roda stara Tetvy Popeľova,
jen-že príde s plky s Čechovými
v sie-že žirné vľásti přęs tri řęky,
smieriťa sę tako o dědiny:
budeta im oba v jedno vľásti.

Vstanu Chrudoš ot Otavy krivy,
žlę sę jemu rózli po utrobę,
triasechu sę lutostiú vši údi,
máchnu rukú, zarve jarým túrem:
Gorę ptencem, k nim-že zmija vnorí,
gorę mužem, im-že žena vľade!
mužiu vľásti mužem zapodobno:
prvenciu dědinu dáti pravda.

Vsta Lubušia s otna zřata stofa,
 vecè: Kmetie, leši i vřadyky!
 slyšeste zdě poganěnie moje:
 sudte sami po zákonu pravdu,
 u nebudu vám súditi svády;
 volte mužia mezu sobú rovna,
 ký by vřádl vám po železu:
 děvčie ruka na vy k vřádě sřaba.

II.

Překlady písma svatého.

Předkové naši od sv. bratří Solunských spolu s učením křesťanským přijali též překlad slovanský kněh obřadních a těch aspoň částek písma svatého, kterých ke službám Božím nevyhnutelně bylo potřebí. Když ale sv. Method zemřel (885) a učenníci jeho do Bulhar odešli, mizelo užívání jazyka slovanského ve službách Božích a tím zároveň hynula vážnost kněh slovanských. Jediný zlomek, který nám po tisíci letech z doby oné vytonul, jsou dva listy písma hlholského od prof. Konstantina Höflera v knihovně kapituly Pražské objevené a od P. J. Šafařika objasněné. Obsah jejich jsou modlitby obřadní, psané sice slovansky, ale formami českými dosti značně protkané.

Zatím v době pradávnejali se sami kněží čeští překládati písma svatá. Překladu evangelií v X století psaného uchránily se jediné z evangelia sv. Jana zlomky kapitol 12, 13, 16, 17 a 18. Porovnáním rukopisův evangelií ze XIV a XV století vychází však na jevo, že všechny spočívají na jednom prvotním překladu, jehož nejstarší část právě jsou dotčené zlomky svatojanské. Brzo po evangeliích jistě přeloženy byly i epištoly a žaltář. Starých rukopisův epištol nemáme, ale v kodexu Olomoucké bibliotheky od l. 1421 patrně jsou přepsány z rukopisu do XIII století sahajícího. Nejstarší prepisy a spolu rozdílné překlady žaltáře jsou Klementinský a Wittenberský, onen z konce XIII, tento z počátku XIV století. Knihy prorokův jistě též časně, aspoň v XIII stol. přeloženy byly, ačkoli nás prepis jen z konce XIV stol. došel. Celá konečně biblií bezpochyby zčeštěna byla již za Karla IV; nejstarší rukopisy, Mikulovský a Leskovecký (v Dražďanech), pocházejí z konce XIV století.

Z kněh nového zákona.

Z evangelium sv. Jana.

(Z nejstaršího zlomku.)

(Z rukopisu Olomouckého od l. 1421).

Kap. XII.

20. Biechu bo pogané něteri iz nich, — A biechu pohané někteří z těch,
 iže vstupichu, abychu se poklo- — jenž přišli byli, aby se modlili
 nili v den sřaven. v dni sřavném.

21. Siže pristupichu k Pilippu, jenže bě ot Bethsajdy Galilee, i prosichu jej rěkúce: Pane, chcemy Jesus viděti. — A ti přistúpivše k Philippovi, který bieše ot Bethsajdy Galilejské, i prosichu jeho řkúce: Pane chcemy Ježíše viděti.
22. Ide Pilipp i rěče Andrěju, Andrěj paky i Pilipp rěkosta Jesusu. — Přijide Philipp i vece Ondrějovi, Ondrěj opět a Philipp pověděchu Ježíšovi.
23. Jesus otvecě ima rěka: Príde godina ať osřavi sě syn čřověč. — A Ježíš otověděř jim řka: Přiřřa godina, aby osřavenbyřsyn čřověči.
24. Věru věru praviu vám, ač zrno žitno padše v zemi umřfo bude, sie samo ostanef; ač-li umřfo bude, vele přoda přinese. — Věru věru pravím vám, ač zrno obilné padna v zemi umřfo bude, ono samo ostane; pakli mřtvo bude, veliký přod přinese.
25. Kto lubí duřiu svoju, předa ju; i kto nenávidí duřě svoje v siem světě, v život věčen strěže ju. — Ktož miřuje duři svú, ztratí ji; a ktož nenávidí duřě svej na tomto světě, v život věčný strěže jej.
26. Ač kto mně sřúží, mene sleduj; i ideže jesum jáz, tuř i sřuga můj bude; ač kto mně posřúží, počestí jej otec můj. — Ač kto mně sřúží, mne následuj; a kdeřř jsem já, tuř i sřuha můj bude; ač kto mně sřúžití bude, počřf jeho otec můj.
27. Nynie duřia moja smucěna jesti; i če rěku: Otče spasi mě iz téj godiny? A proto pridech v tu godinu. — Nynie duřie moje zamúčena jest; a cso diem: Otče spas mě z tejto godiny? Ale proto jsem přiřeř v tuto hodinu.
28. Otče osřavi svoje imě. Príde že gřas s nebě: I osřavich i opěty osřaviu. — Otče osvěř jměno tvě. Přiřeř tehdy hřas s nebe, řka: I osvěřřif jsem a opět osvěřřim.

Kap. XVII.

1. Sie mlví Jesus, i pozdvíženýma očima v nebě rěče: Otče príde godina; osřavi syn svój, ať syn tvój osřavi tě. — Pozdvih Ježíš oči v nebe vecě: Otče přiřřa godina, osřav syna tvěho, aby syn tvój osřaviř tě.
2. Jakože dař jesi jemu vřadu plti, aby všie, ježe dař jesi jemu, dařř jim život věčen. — Jakož jsi dař jemu moc všeho tělesenství, ať by všemu, ježto dař jemu, dařř život věčný.
3. Sieže jest život věčen, abychu poznali tě samého Boga věrna, i jegože posřař jesi Jesu Christa. — A toř jest život věčný, aby poznali tě samého Boha pravěho, a jehož jsi posřař Jesu Krista.
4. Jáz tě osřavich na zemi; dieřo dokonach, ježe dař jesi mně k činěniu. — Já jsem tě osřaviř na zemi; dieřo dokonañ, jenž jsi mi dařř abych učiniř.
5. I nynie osřavi mě ty, otče, u sebe sama osřavú, juže imějech, prvě neže-li svět bieše, u tebe. — A nynie osřaviř ty mě, otče, u tebe samého osřaveniem, kteréž jsem měř, prvě než svět byl, u tebe.

Z knéh starého zákona.

Chvalozpěv Mojžišův. (Exod. kap. 15.)

(Při žaltáři Klementinském.)

Zpíevajme Hospodinu, nebo šťastně vzvelbil se jest: kón i vsédajícíeho svrh jest u mořie.

Síla má i chvála má Hospodin, učiněn jest mně ve zdravie: tento Bóh mój, a velbiti budu jej: Bóh otcie mého a povýšiu jeho.

Hospodin jako muž bojující, všemohúcie jmě jeho.

Vozy krále Faraona a záпуст jeho zavrhl u mořie: vzvolená kniežata jeho potopeni jsú u mořiu červeném.

Propasti přikryly jsú je; sešli jsú v hlubokost jakožto kámen.

Pravicie tvá, Hospodine, vzvelbena jest v silnosti: pravicie tvá, Hospodine, zabiła jest nepřitele.

A ve množstviu chvály ssadil jsi protivníky mé: posadil jsi hněv tvój, jenž je jest pozřel jakžto pazdeřie.

A v duchu rozlucenie tvého sebrały jsú se vody: stála vodně tekúcie, sebrały jsú se propasti u prostředčě mořie.

Řekl nepřitel: Stihati budu a popadnu a rozdělu řúpež, naplněna bude dušie má: vytrhnu meč mój a zabie je ruka má.

Dunul duch tvój a přikrylo je jest mořie, potopeni jsú jako ořovo u vodách lutých.

Kto rovný tobě v silnostech, Hospodine? kto rovný tobě, velebný v svatosti, hrozný a chvalitedlný a činiúcí divy?

Prostřel jsi ruku tvú i pozřela je země.

Vódcie jsi byl u mířosrdiu tvém ludu, jenž jsi vykúpil: i nesl jsi jej v silnosti tvej ku přiebytku svatému tvému.

Vzešli jsú ludie i rozhněvali jsú se: bolesti obdržely bydlúci u vřasti Filistim.

Tehdy zamúcena jsú kniežata edomská, moci krále Moab obdržal třas: zkráneli jsú všickni bydlúci v zemi kanaanskéj.

Baž se na ně strach a baž u velikosti ramene tvého: buďte nehnutedlni jako kámen, donedž nemine lud tvój Hospodine, donedž nemine lud tvój tento, jimž jsi vládl.

Uvedeš je a sadiť je budeš na hořě dědicstva tvého, přetyrdého bydla tvého, jež jsi dělal Hospodine, svatýňu tvú, jež (tvrđile) sta rucě tvoji. Hospodin kraloval u věk a nadto!

I vseř jest Faraon s vozy a s konníky svými u mořie, i svedř na ně Hospodin vody morské: ale synové vidúci Boha chodili jsú po sušě u prostřed jeho.

Z žaltáře Klementinského.

Žalm XC.

Jenž bydlí u pomoci Nejvyššieho, v obraně Boha nebeského bydliti bude.
Die Hospodinu: Přijemcie mój jsi ty a útočišče mé; Bóh mój, ufati budu v něm.

Nebo on mne jest vyslobodil z osidla ťovčích a ot slova ostreho.

Plecima svýma zasloni tobě u pod perutmi jeho ufati budu.

Štítem obklúči tě pravda jeho: nebudeš se báti ot bázni nočnie.

Ot střěly letúcie ve dne, ot potřeby přichodúcie ve tmách, ot běhu a běsa polednieho.

Padnú ot strany tvé tisiúc a deset tisiúcov ot pravice tvé: ale k tobě se nepřiblíží.

Nebo jistě očima svýma uznamenáš a otpřatu hříšných uzrieš.

Nebo ty jsi, Hospodine, naděje má, převysoko uložil jsi utočišče tvé.

Nepřistúpi k tobě zlost, a bičování nepřiblíží se stanu tvému.

Nebo angeľóm svým prikázal je o tobě, aby ostřiehali tebe ve všiech tvých cestách.

Na rukú nositi budú tě, aby snad neurazil o kámen nohy tvé.

Nad hadem aspidem a basiliskem choditi budeš a podtřačíš lva a drak sana.

Nebo u mě ufať jest, vysvoboziu jej, obraniu jej, nebo jest poznať jmě mé.

Vořati bude ke mně a jáz usřyšiu jej: s ním jsem v zámuteč, vyprostitiu jej a osřaviu jej.

Prodlenie dnów naplniu jej a ukážiu jemu zdravie mé.

Z žaltáře Wittenberského.

Žalm VI.

O Hospodine, ne v rydání tvém třeski mě, ani v huěvě tvém kaž mě.

Smiřuj se nade mnú Hospodine, nebo nemocen jsem; uzdrav mě Hospodine, nebo smuceny jsúť všěcky kosti mé.

Duše má zamucena jest velmi; a ty Hospodine, i dokudže?

Obrátil Hospodine, i zprosti dušiu mú; spasena mě učiň pro miřosrdie tvé.

Nebo nenie v smrti, kto by pomněl na tě; a u pekle pak kto se bude zpoviedati tobě?

Usiřovať jsem v stonání mém, zmyju na každú noc řože mé; slzami mým posteli mú uvřazu.

Smuceno jest ot rydání oko mé, obvetšeť jsem mezu všiemi nepřiateľy mými.

Otejděte ote mne všicni, již hledáte nespravedlnosti; neb usřyšať Hospodin hřas pláče mého.

Usřyšať Hospodin prosbu mú, Hospodin modlitbu mú přijať.

Ustydte se i zamuřte se náhle všicni nepřietelé moji; obratte se i zastydte se velmi brzo.

III.

Rukopis kralodvorský.

Z větší sbírky zpěvův staronárodních ku konci XIII století snešené zachovalo se dvanácte celých pergamenových listův v komoře pod kostelní věží v Králové dvoře, kdež dne 16. září 1817 při návštěvě Václ. Hanky mimo některé rukopisy latinské mezi starou zbrání a jinou vetešinou na jevo vynešeny byly. Převzácný tento

ostatek obsahuje čtrnácte zpěvů, a sice šest epických, šest lyrických a dvě lyricko-epických. Zpěvy epické podlé věku, ve kterém byly prvotně složeny, asi takto seřaditi lze.

1. **Záboj a Slavoj.** L. 805 vtrhlo vojsko franské do Čech, opanovalo značnou část země i jalo se křesťanství mocně uvozovati Pohanští Čechové sebravše se v lesích, když se dosti silnými býti pocítili, udeřili pod zprávou Záboje a Slavoje na Franky, a zabivše vůdce jejich Ludvika (Luděka), ze země je vypudili. Děj tento podlé vši podobnosti opěvá se v nadepsaném zpěvu. Jméno Karla Velikého jeví se tu ve formě král, ve kteréž přenešeno bylo u Čechův, Jihoslovanův, Uhrův a Polákův na panovníka vůbec, tak jako jméno Caesarovo přešlo během věkův u Němcův a Slovanů v obecný název císaře (Kaiser).

2. **Čestmír a Vlaslav.** Vlastislav (zkráceně Vlaslav) kníže Lučanův, pod jehož vládu slušely župy v poříčí Ohře ležící, spojil se s Kruvojem, jenž knížeti Pražskému věrností byl zavázán, i hubili spolu mečem i ohněm krajiny Neklanovy. Čestmír vůdce Neklanův dobyl nejprvé hradu Kruvojova, Kruvoje utratil, a pak táhl na Vlastislava, jehož silnější vojsko zdařeným úskokem válečným přemohl. I Vlastislav v boji padl. Bitva tato mezi Lučany a Pražany stala se na poli Turském severozápadně od Prahy v první polovici IX století. Podle Kosmova vypravování zhynul v ní i Čestmír.¹⁾

Tyto dva zpěvy jakož i Jelen nemají rozměru jednotejného, rovněž jako dumy čili hrdinské poesie Rusínův. Nedostatek tento nahražen jest rytmem volným sice a na oko nepravidelným, který však velmi jest výrazný a, přiléhajíc takořka ke všem obrátům děje, znamenitě živost celého vypravování zvyšuje.

3. **Jaromír a Oldřich,** zpěv necelý, jelikož se z něho jen asi poslední třetina zachovala. Boleslav Chrabrý kníže polské zmocnil se l. 1003 Čech, jav a oslepiv krutého Boleslava III. Nakrátce ale bylo panství polskému. Bratří jatého Boleslava, Jarmír a Oldřich, vtrhli do země s pomocí německou i spojili se tu s Čechy, kteří panovníkům domácím i za vlády polské zůstali věrní. Přední mezi nimi byl Výhoň Dub. Hrad Pražský, jež Poláci drželi, opanovali lstí vojenskou a přinutili Poláky k rychlému útěku. Vítězstvím tímto navrácen byl stolec knížecí Jarmírovi. |

4. **Beneš Hermanův.** V létě r. 1203, když se Přemysl Otakar I. odebral k císaři Otě, aby za krále byl korunován, vtrhlo vojsko míšenského markrabí Dětricha do severních Čech pálic a pleníc. Nesnází touto hnut postavil se Beneš syn Hermanův, jeden z předkův rodu Waldsteinského a župan krajiny tamní, v čelo lidu sedlského a Sasíky pod Hrubou Skalou porazil.

5. **Jaroslav.** Obsah zpěvu toho jest světoznámé tažení Tatarův do Evropy a pobití jich na Moravě l. 1241.

¹⁾ Kosmovo vypravování u vzdělání Hájkově viz v Čít. pro III. třídu niž. gymn. (str. 61—64.)

6. Ludiše a Lubor, nejmladší ze zpěvův epických kralodvorského rukopisu. Předmětem jeho jest sedání čili turnaj vůbec. Turnaje zavedeny byly v Čechách v prvnějších letech krále Václava I. (panov. 1230—53).

Zpěvy 3—6, jakož i Zbyhoň mají rozměr jednotejný, v čemž jedině shodují se s epickými písněmi Srbův. Jiné shody tu není. Jmenovitě scházejí zpěvům českým ony obrazné úvody, které v srbských tak velice jsou oblíbeny. I stále poetické výrazy ve zpěvích českých skoro docela se liší od výrazův takových ve zpěvích srbských a rusinských.

Veliká naproti tomu jest shoda písní lyrických kr. R. s písněmi srbskými i rusinskými, což patrně svědčí nejen o velikém stáří jejich, ale i o tom, že vlastně jsou to písně národní, tak národní jako ty, kteréž posud mezi lidem našim kolují. Původem tím hlavně se dělí písně lyrické od epických, kteréž patrně skládány byly od zpěvcův cvičených, podobných slepcům rusinským a srbským. Jednoho zpěvce takového, „ký slovy i pěniem bieše pohýbaľ Vyšehrad a vsie vľasti,“ Lumíra (Lubomíra), výslovně připomíná zpěv o Záboji i Slavoji.

Čestmír a Vlaslav.

Nekľan káže vstáti k vojně,
káže kněžeciami slovy proti Vľasľavu.

Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kněžecie slova proti Vľasľavu.

Holedbáše se Vľasľav kněž vícestviem
nad Nekľanem, nad sľavným kněžem;
púšťáše meč i oheň v krajiny Nekľaniny,
i hľásáše nad hrabivými meči svojich vojnův
pohaněnie Nekľanu.

V boj, Ctmíře, vedi mé sbory!
Hadlivě ny pozývá nadutý Vľasľav.

I vsta Ctmír, i vzradova se,
radostně sně svůj ščit črn dvú zubú,
i sně se ščítam i mľat, i nepronikavý helm;
pode vsie drva vľožíe oběti bohóm.

Bujno zvoľáše Ctmír na voje,
v skořě voje v řady idú.

I tažechu přěd sľuncem záhé,
i tažechu přěs veš den, i po sľunci,
tamo k pachrbu.

Ajta se valé dým po dědinách,
i po dědinách stenanie žaľostivých hľasův.

Kto sežže dědiny?
i kto rozpľaka vaše hľasy?
kto? Vľasľav?

poslednie budi jeho vrastvo!
Pomstu i pahubu voji moji naň nesú.

Otvecechu vojevode Ctmíru :

Kruvoj, Kruvoj škaredý otehnáše stáda,
i sdiěše hořě v dědinách ohněm i mečem;
všie, če plzno bieše, potřě jeho zľoba krutá,
i zaje vojevodu nám.

I zazli sě Ctmír na Kruvoj
z širokú prsú zľoba sě mu rozevřě
po všiech po údech.

Vojíni! — vece —

z jutra záhé rozpálímy krutoš všiu;
pohovte zemdeným údóm!

Stojá hory v pravo,
stojá hory v levo,
na jich vrcholi na vysokej
zírá jasné sľuněčko.
Horami zdě otsud,
horami tam odtud tahú voje,
bitvu v sobě nesú.

Aj, tamo k hradu, k hradu na skále, *brana*
tamo, kdě Kruvoj vězí Vojmír i jeho lepú dceř,
jež zaje v hustě lesě, tamo pod šedú skaľú,
i pohaně Nekľan kněz :

Kruvoj Nekľanu oběce vieru, i podáše věrnú ruku :
obak hľasem tiem i rukú tú uvádieše biedu na lud!

Aj, vz hóru k vyšňu hradu,
aj, k hradu voji tecte! *uľoř*

I zaměšichu sě voji,
i hrnuchu sě k hradu
po sľovech udatna Ctmíra
jako ledovití mraci.
Pokrychu sě přědni, ščit na ščit,
zadní zapierachu sě -na kopie
i v drva v přieč zasazená za drva;
i výš nad vršinu lesa drnkachu meč jich v hrad,
běsnichu protiv mečem z hrada tesajúciem.

Řváše na hradě Kruvoj řváníem býka,
řváše chrabroš v svoje ludi,
i meč jeho padáše v Pražany
vňuž drvo se skáľy.

A jako po horách mnoho silných dubów :
tako ke hradu sě shľuče Nekľanových vojuów.

Vele Ctmír z zad uderiti na hrad,
vele s přěda přěskočiti hradbu.

Ajta, drva vysokorostľá v hustotě pod skaľú
přikľonichu k pevnej hradbě,
po drvech by sě váleľy klády nad hľavami vojem.
Aj, pod nimi z přěda postavi sě silných muž k muži,
sie týkachu druh druha širokýma plecema;
drva vľožichu na rámě,

prieč i v délie spevniuchu úžemi,
 i podstavichu sebe-dle dřevce,
 i vzskočichu muži na sie drva,
 rozložichu kopie po ramenú,
 spēchu úžemi.

Vzskoči řad třětiech na vteré,
 čtvrtých na třětie,
 i pátých až k vrchu ku hradovu,
 s kad hořechu meče,
 s kad sypěchu střěly,
 s kad sě řútichu búriecie klády.
 Aj, prúd Pražan urno přese zdi teče,
 zachvátí vsiu sířu v tvrdě hradě.

Vstup, Vojmíře! vstup s miřú svú dcerú,
 pokroč z věže, ven vz rané břaho, tamo na skáľu;
 na skále uzřieš krváceti Kruvoj pod sekerú mestnú.

Vznide Vojmír v břahodějně jutro,
 vznide se svú dcerú leptovornú,
 i zřě krváceti vrah svúj Kruvoj.

I posľa Ctmír kořist vratno ludem,
 s kořistú vracie sě lepá děva.

I chtieše Vojmír oběť vzdáti bohóm,
 v siemže miestě, v siemže kroce sřunce.
 Vz hóru, Vojmíře! vece mu Ctmír,
 naši krocí chvátajú vícezit
 nad Vřasřavem; prodli v sřužbě bohóm.
 Bozi chtějú stepati Vřasřav.
 Kehdy sřunce dokroči poledne,
 jest nám dokročiti na sie miesto,
 kdě víceství hřas vojsk našich vřhřasá.
 Vet ti zbraně vraha tvěho, pojdi!

Vzradova sě Vojmír velevele,
 vzvořa s skáľy hřasem v lesě hřuěným,
 z mocna hrdřa vořa k bohóm tako,
 i vzřasú sě drva šira lesa:
 Nezjařte sě, bozi, svému sřúze,
 ež nepáli oběť v dnešniem sřunci!

Dřužna oběť bohóm, vece Čestmír,
 a nynie nám na vrahy prospěti.
 Nynie ty vsedni na ručie koně,
 proletni lesy jeleniem skokem
 tamo v důbravu;
 tam s cesty skáľa bohóm zmilená,
 na jeje vrchu obětuj bohóm,
 bohóm svým spásám,
 za víceství v zadech, za víceství v předě.

Neže se poznaje, že slunce pokročí na tvrdosti nebes,
stúpíš tamo na miesto;
a neže slunce postúpi vterým krokom
i krokom třetíem nad vršiny lesné,
dojdú i voje tamo, kde oběť tvoje pověje v sřúpech dýmu,
i pokoří se všie vojska tudy jdúce.

I vsěde Vojmír na ručie koně,
proletě lesy jeleniem skokem
tamo v dúbavu na drahu k skále;
na vrše skáľy zanieti oběť
bohóm svým spásám,
za vícestvie v zadech, za vícestvie v přědě.
Jim obětova kravicu bujnú,
srst črvená po nie se řsknieše;
jařóvku siu kúpi ot pastuchy
v úvale tam u vysokej trávě,
dada za ňú kóň i s uzdú.

Přapořáše oběť;
i bližíše se voj k úvařu,
i z úvařa vz hóru v dúbavu
voji, ozvučení hřukem,
jdú po jednom, oružie nesúce.
Prokní jďá kóň oběti, bohóm sřávu hřásáše,
i zacházeje, zezvuče nemeškáše.
I kehdy docházěše posleda vojev,
vzskočí Vojmír na svó j ručí komoň,
tučné kýty i plece nařoži šesti jezdcem za voji.

I jdieše vojska všiem kroky slunce
až pod polednie slunce;
tamo na rovni očekáváše je vojivný Vřasřav.
Ot lesa k lesu stáše jeho sířa,
sířa stáše pětkrát věčšie Prařan,
jako z mračen z niej vznikáše jeket,
řánie psóv přěmnoha mnostvие.

Trudno nám váleti s těmi vrahy,
kyj palicu mářokdy zadrží.
Tako Vojmír. Na čeže Ctmír vece:

Věhlasno to v súkromí mřuviti,
věhlasno se hotovati na všie.
Čemu čeřo protiv skále vzpřieci?
liška obřudí túr jarohřavý.
Zdě ny viděti Vřasřavu s hóry:
ručie dořóv kofkof vrcha sieho,
by vzad byli, kto u přědě běchu:
opač chody tako dořem hory.

A sie sdieše Vojmír i sdieše Ctmír;
i hrnu se vojska kofkof hory,

i hrnu sě vojska devětikrát.
 Tako vrahóm rozmnožichu svá čísla,
 tako vrahóm rozmnožichu jich strachy.
 Rozstúpichu sě po nižniem chvrastí,
 by sě šknuľa braň jich v zracc vrahóm;
 i by ľeskem naplněma hora.

Nalít vyrazi Ctmír se zástupem,
 zástup sien bě čtyřie hľukón četný;
 s niem ze stienóv ľesniech vyrazi trās,
 trās osěde četné voje vrahóm:
 Vzad! vzad! — Strach i jim by ze vsia ľesa;
 rozprnu sě řady sěmo tamo.

Vojmír vnoči na ně chrabřú rukú,
 i zastúpi úvaľ na vzchod na póľ,
 v bok sě stavi protiv Vľasľavu.

Aj, řičie ľes řvaníem iz úvaľa,
 jak by hory s horami váleľy
 i vsie drva v sebe rozľámaľy.

I vyskoči Vľasľav protiv Ctmíru,
 i vyrazi Ctmír proti Vľasľavu
 v lutú sěč; ranú, opěť ranú
 srazi Vľasľav doľóv.

Vľasľav strašno po zemi sě koti,
 i v bok, i vzad, vstáti nemožěše:
 Morena jej sypáse v noc črnu.
 Kypieše krev ze silna Vľasľava,
 po zelene trávě v syru zemi teče;
 aj, a vyjde duša z řvúcej huby,
 vyleťe na drvo a po drvech
 sěmo tamo, doniž mrtev nežžen.

Ulekú sě u Vľasľava jsúci,
 upěchú vz hóru na stráň odsud,
 skryto před Ctmírovým videm,
 před Ctmírem Vľasľavobjcem.

Zevzni vícestvie k Nekľanu radostnu uchu,
 i zrači sě kořist Nekľanovu radostnu oku.

Jaromír a Oldřich.

(Kněz Oldřich bra) sě v črn ľes
 tamo, kamo sě vľádyky sněchu,
 sedm sích vľádyk s udatnými sbory.
 Výhoň Dub tamo s niem snahú chvátá
 se vsiú chasú svojú temnem nočniem;
 sie chasa mu bieše na sto chľapóv,

všiech sto jmieše v nožnách brietné meče,
 k mečem všiech sto jmieše mocná paže,
 k Výhoňu v útrobách statnú vieru.
 Dostúpichu mýta stredem lesa,
 podachu si košem pravě ruce,
 tichými sřovesy hovořichu.

Noc se převališe přes pólnoci,
 pokročiše k jutru šedošeru.
 Ajta vece Výhoň knězu Ořdře:
 Hoj, poslyš ty velesřavný kněže!
 Bóh ti bujarost da u všie údy,
 Bóh ti da věhřasy v bujnú hřavu;
 ty ny vedi proti zřým Polanóm!
 Po tvém sřově pójdem, v pravo, v levo,
 buď v přěd, buď v zad, u všie pótky lutě.
 Vz hóru! vzmuzte chrabrost bujných srdec!

Ajta kněz vzě prapor v mocnú ruku:
 Za mnú, za mnú, chrabro na Polany,
 na Polany, vrahý našich zemí!
 Hrnúše se za niem osm vládyk,
 s vládykami třiě sta póř sta vojnóv,
 vojuóv přěudatných, tamo kdě bě
 mnostvie Polan rozvaleno ve sně.

Na yrše, kdě stáchu pokraj lesa:
 aj, všia Praha mlčie v jutřniem spaní,
 Vltava se kúřie v raniej pářě,
 za Prahú se promodrujú vrši,
 za vrchy vzchod šedý projasňuje.
 S hory dořóv. Ticho, všětichúnko
 v tichej Praze. Chytro pokrychu se,
 oružie všie krzny zahalichu.

Jide pastucha po šerém jutřě,
 hřása bránu otvóřiti vz hóru.
 Sřlyše stráže vořánie pastušino,
 otvóřil mu bránu přěs přiekopy.
 Vznide pastýř na most, hřasno trúbil;
 vzkoči kněz na most, sedm vládyk za niem;
 prokní cvářa se všiem se svým ludem.
 Udeřichu rány bubny hromné,
 vyrazichu zvuky truby hřučné;
 chorúhvy tu sbory na most vrazia,
 veš most otrásá se pod jich davem:
 strach udeřil u všie u Polany.

Aj, Polené oružie chvátajú,
 aj vládyky sčěné rány sěkú;
 Polené tu skáčú sěmo tamo,
 davem trčú ku bráně přiekopy,
 dále, dále přěd udatnú sěčú.

Aj, vícestvie jesti Bohem dáno!
 Vstane jedno sľunce po všiem nebi,
 vstane Jarmír nad vsiú zemiú opět.
 Roznosi sě radost po všiej Praze,
 roznosi sě radost koľkoľ Prahy,
 rozletnu sě radost po všiej zemi,
 po všiej zemi ot radostnej Prahy.

Jaroslav.

I.

Zvěstuju vám pověst velesľavnú
 o velikých pótkách, lutých bojech;
 nastojte i veš svůj um sbierajte,
 nastojte, i nadivno vám sľuchu!

Ve vľasti, kdě Oľomúc vévodí,
 jesti tamo hora nevysoká,
 nevysoká, Hostajnov jej imě;
 máti Božia divy tamo tvoří.

Dľúho vľasti naše v míř biechu,
 dľúho obih mezi ludem ktvéše;
 né ot vzhoda v zemiech búria vstáše,
 vstáše dcerě—dle taterska cháma,
 juž krěstěnstí ludé pro kamenie,
 pro perľy i pro zľato zabili.

Lepá Kubľajevna jako ľuna
 usľyše, že vľasti na záchodě,
 v siech—že vľastech luda mnoho žive,
 otpravi sě poznat nraový cuziech.

Na nohy tu skoči junóv desět
 i dvě děvě ku próvodu jeje;
 nahrnuchu, čeho třěba bieše,
 i vsědachu vši na ručie koně,
 i brachu sě, kamo sľunce spěje.

Jako zořia po jutřě sě sěje,
 kehdy nad mrkavy šumy vznide:
 tako sě dci Kubľajeva cháma
 rozenú i strojnú krású sieše.
 Obvlečena bě vsia v zľatohľavě,
 hrdľo, ňadra rozhalena jmieše,
 věnčena kameniem i perľami.

Diviechu sě Němci krásě také,
 záviděchu bohatstvo jej velim,
 střěžechu jěj púti jeje dráhu,
 vypadnuchu na ňu mezi dřěvy,
 zabichu ju, i pobrachu sbožie.

II.

Když sie slyše Kubľaj cham taterský,
 že se sta se dcerú jeho drahú:
 sebra voje se všiech vľastí valných,
 teže s voji, kamo sľunce spěje.

Slyšechu to králi na záchodě,
 ež chám spěje na ludné jich vľastí;
 srotičlu se druhý ke druhému,
 i sebrachu převelikú vojsku,
 i tažechu polem protiv jemu.
 Na rovni se valnej pořožichu,
 pořožichu, i cháma zdě ždachu.

Kubľaj káže všiem svým čarodějem,
 hádačem, hvězdářem, kúzelníkóm,
 aby zvěstovali, uhodnúce,
 kteraký by konec boj jměľ vzieti.

Sebrachu se nalit čaroději,
 hádači, hvězdáři, kúzelníci,
 na dvě straně koľo rozstúpichu,
 i na dli trst črnú pořožichu
 i ju na dvě póle rozščepichu:
 prvej póle Kubľaj imě vzděchu,
 vterej póle králi imě vzděchu,
 vetchými sľovesy nad sím vzpěchu.
 Počechu trsti spoľu vojevati,
 i trst Kubľajeva svíceziše.

Vzradova se mnostvie všieho luda,
 prokní teče ruče koněm svojim,
 i do řad se voje postavichu.

Křěštěné ni světi neiměchu,
 a hnachu bez ůma v řady pohan,
 s takú pýchú, jakú síľu jměchu.

Tu se prvý boj v hromadu srazi:
 střěľy dščichu jako přievaľ s mrakóv,
 oščepóv ľom jako rachot hroma,
 bľskot mečev jako oheň búrie.
 Obě straně jarobujnú síľu
 druha družě postúpati brání.

Pohany juž mnostvie křěšťan luáše,
 i juž by jim byli odoleli,
 by nepřišli čaroději v nově,
 přinesúce ty trsti rozščepeně.

Tateré se vele zapolechu,
 na křěšťany luto vyrázichu;
 tako krupo je po sobě hnachu,
 že je jak zvěř pľachý rozprnuchu.
 Tu ščit leže, tu helmice drahá,
 tu kóň vleče v střemnech vojevodu,

tu sien ješutno v Tatory teče,
 ande mišosrdie pro Bóh prosí.

Tako Tateré sě rozvojichu,
 vz krěsfany daň četnú pořožichu,
 dvě králevstvě sobě podmanichu :
 starý Kyjev i Novýhrad prostran.

III.

V skorě roznosi sě hoře v zemiech,
 po všiech vřastech lud sbierati stanú;
 postavichu čtyřie valné voje,
 obnovichu vrastvie s Tatařiny.

Tateré sě hnuchu v pravú stranu.
 Jak mrak černý, kelhdy ledem hrozí
 posúti úrody tučných polí :
 tako by roj slyšán ot daleka.

Nalif Uhřie v setniny sě shřukú,
 nalif oruženi s nimi střětnú;
 a v ješut bý chrabrosť, udatenstvie,
 v ješut všie-jich drzostné vzpieranie:
 srazúce Tateré střědem v řady,
 rozprnuchu všie jich voje četné,
 poplenichu všie, če v zemi bieše.

Ostúpi naděja všie krěsfany,
 i by hoře hořia všieho věčšie;
 vzmodlichu sě Bohu žalostivo,
 by je spasať sích Tatar žalostivých:
 Vstaň, o Hospodine! v hněvě svojem,
 sprost ny vrahóv, sprost ny stihajúciech;
 potlačíti chtějú dušu našu,
 oklučúce ny vnuž vlcí ovce!

Prvý boj nám ztracen, ztracen vterý;
 Tateré sě v Polšče rozložichu,
 blíž blíž poplenichu všie vřasti,
 dodrachu sě luť k Ořomúcu.
 Bieda vstane tužšia po krajinách,
 niče neby prosto přěd pohany.

IV.

Váleno den, váleno den vterý,
 vícestvie sě nikamo nekľoni.

Ajta rozmnožie sě Tatar mnoštvie,
 jak sě množie večerní tma v jeseň,
 i u povodňu sích Tatar lutých
 kolebáše sě voj krěstan střědem,
 úsilno sě drúce k siemu chľumku,
 na němž máti Božia divy tvoří.

Vz hóru, bratři! vz hóru! vořa Vnesřlav,
 uderi svým mečem na ščit střiebrn,

i chorúhvu výš nad hlavú toči.
 Všie sě vzmuži, všie v Tatary vnoči;
 srazichu sě v jednu sífu silnu,
 vyrazichu jako oheň z země
 tamo k chľumku iz Tatar přěmnostvie.
 Zpátečnými kroky chľumkem vz hóru;
 na podchľumí v šíř sě rozstúpichu,
 k spodu súžichu sě v ostru hranu,
 v pravo v levo pokrychu sě ščítý,
 vz ramena vľožichu bystrá kopie,
 druzí prvým, tako druhým třětí.
 Mraky střěť tu s hory na Tatary.

V tom temná noc posuľa všiu zemiu,
 rozvali sě k zemi i k obľakóm,
 i zapřětí zraky zapolená
 i křěšťan i Tatar protiv sobě.
 V hustě tmě křěšťěné náspy vrhú,
 náspy zakopané koľkoľ vrcha.

V.

Když na vzhodě jutro počínáše,
 pozdvíže sě vešken tábor vrahóv.
 Tábor sien bě strašný: koľkoľ chľuma,
 až do nedozírama daleka,
 na ručiech tu koněch vňuž hemžechu,
 nosúce na kopiech napíchané
 hľavy křěšťan vztvých k chámovu stanu.

Shľučě sě tu mnoštvie v jednu sífu,
 zaměřichu všici v jednu stranu,
 i mknuchu sě prudko vz chľumek vz hóru,
 i vzúpichu skřěkem všěstrašivo,
 ež sě hory doľy rozléhaľy.

Křěšťěné na náspech všudy stáchu,
 máti Božia dodáše jim chrabrosť,
 napínáchu ruče tuhy ľuky
 i mácháchu silno ostré meče:
 i by Tatarovóm ustúpati.

I vzjetři sě národ Tatar lutých,
 zaměši sě chám jich krutým hněvem;
 v třie prúdy sě rozstúpi veš tábor,
 i hnachu třmi prády luto vz chlumek.

Křěšťěné skácechu dřěves dvadsět,
 všiech dvadsět, če jich tamo stáše,
 přivalichu kľády pokraj násep.

Juž juž Tateré sě v náspy hnachu,
 skřěkem řvúce až do obľak strašno,
 juž sě jechu náspy rozkotati:
 i svalichu s násep kľády mocné,
 sie smačkachu Tatary jak črvy,

sdrťichu je ješče vzdál na rovni.
I by bojeváno dŕúho kruto,
až noc temná konec bojem zdieše.

Pro Bóh! aj nastojte! slávný Vneslav,
slávný Vneslav sražem s násep šípem!

Krutý žel tu teskné srdce rváše,
trapná žižň utrobu kruto smáhše,
sprahŕým hrdŕem lzali rosnú trávu.

VI.

Večer tich tu projde na noc chŕadnu,
noc se proměníše v jutro šero;
i v tábořě Tatar kludno bieše.

Den se rozhořieva na poledne:
křestěné padachu trapnú žižňú,
vypražená usta otvierachu,
pěvše chrapavě k materi Božiej.
K niej svá umdŕá zraky obracechu,
žalostivo rukama ŕomichu,
ot země do obŕak teskno zřěchu.

Nevzmožno nám dele žižňú tráti,
nevzmožno pro žižň vojevati;
komu zdravie, komu drah živótek,
tomu v Taterech miřosti ždátí.
Tako řěchu jedni, tako druzí.
Trapněje zhynúti žižňú meča;
v porobě nám bude vody dosti.
Za mnú, kto tak smyslé! — vece Věstoň —
za mnú, za mnú, koho vy žižň trápí!

Tu Vratislav jak túr jarý skoči,
Věstoňa za silně paži chvatí,
die: Prorado! skvrno křestřan věčná!
v záhubu chceš vrci dobré ludi?
Ot Boha na miřost ždátí chvalno,
ne v porobě ot svěřěpých Tatar!
Nerodte, bratřie, spěti v pahubu:
přětrpěchom najlutějej vedro,
Bóh ny síliř v rozhárařé póldne:
Bóh nám seše pomoc ufajúcím.
Zastydte se, mužie, takých řeči,
ač se hrdinami zvátí chcete.
Pohynem-li žižňú na siem chŕumce,
smř sie bude Bohem zaměřena;
vzdámy-li se mečem našich vrahóv,
sami vražbu nad sobú spáchámy.
Mržkost jest poroba Hospodinu,
hřiech v porobu samochťieč dáti šiju.
Za mnú podte, mužie, kto tak smyslé,
za mnú, přěd stolec materi Božiej!

Ide za niem mnoštvie k kaple svätej:
 Vstaň, o Hospodine! v hněvě svojem,
 i povyš ny v krajinách nad vrahy;
 vyslyš hřasy k tobě voľajúcie!
 Oklúčení jsmý lutými vrahy,
 vyprost ny z osidl krutých Tatar,
 i daj svľazenie utrobám našim;
 hřasonosnú oběť tobě vzdámy.
 Potři v zemiech našich nepřáteďy,
 shřad je u věk a věky věkoma!

Ajhle na vznojeném nebi mráček!
 Vzdujú větri, zahučie hrom strašný,
 chmúráše se tučia po všiem nebi,
 břsky rázráz bijú v stany Tatar.
 Hojný přievaľ pramen chřumský zživi.

VII.

Minu búria. Voje v řady hrnú:
 ze všiech vřastí, ze všiech krajin země
 k Oľomúcu chorúhvy jich vějú;
 těžci meči po bocech jim visiá,
 plní túli na plecech jim řelcú,
 jasní helmi jim na bujných hřavách,
 i pod nimi ručí koni skáčú.
 Vzezvučaly hřasy rohóv lesních,
 udeřily zvuky bubnóv břeskných.

Nalit srážajevě straně obě:
 podvihaje se mhřa ote pracha,
 i by pótká krutá poslednějě:
 vznide chřest i druket ostrých mečev,
 vznide syket kalených střěľ strašný,
 řom oščepóv, rachel kopí bystrých.
 I by křánie, i by porúbánie,
 i by řkánie, i by radovánie;
 krev se valé jak bystriny dščevy,
 mrch tu ležěše jak v lesě dřievie:
 siemu hřava na dvě rozčepena,
 siemu srubeně stě ruce obě,
 sien se kotie s oře přěs druhého,
 i sien zeřivý své vrahy mřátí
 jak po skařách lutá búria dřeva,
 i siemu Tatařin ucho střeže.

Uh! by ryk, stenánie zařostivo!
 Křěstěné počechu utiekati,
 Tateré je lutým davem hnáti.

Ajta! Jarosřav jak oreľ letě
 tvrdú ocel na mohúcech přesech
 pod ocelí chřabrost, udatenství,
 pod helmiciú velebyster věhřas;

jarota mu z žhavú zrakú pľáše.
 Rozkacen hna jako lev dražlivý,
 když mu tepľú krev sě udá zřieti,
 kehdy nastřelen za řovcem žene:
 tako vzluti sě, vž Tatory trěi;
 Čěšie za niem, jako krupobitie.

Vrazi kruto na Kubľajevica,
 i by pótka ovšem velelutá:
 srazista sě oba oščepoma,
 zľomista je oba velím praskem.
 Jarosľav, veš ve krvi s ořem sbrocen,
 mečem Kubľajevica zachvátí,
 ot ramene šüřem kyčlu protče;
 takož spade bezduch, mezi mrchy,
 zarachoce nad niem túřec s ľukem.

Uleče sě veš lud Tatar lutých,
 otmetáše dřevce sěhodľuhé,
 paľováše tu, kto téci može,
 tamo, otkad sľunce časno vstává:
 i by prosta Hana Tatar vrahóv.

Ludiše a Lubor.

Znamenajte staři, mľadí
 o pótkách i o sedání.

Bieše druhdy kněz záľabský,
 kněz sľavný, bohatý, dobrý;
 ten imieše dceř jedinu,
 sobě i všiem miľú vele.

Ta dcí na div sľičná bieše:
 těľa urostľého krásně;
 lice jmieše ovšem biefé,
 na lícech ruměnci ktviechu;
 oči jako nebe jasné,
 i po jejej biefej šiji
 vľasy zľatoskvúcí vějú
 u prstěncech skadeřeny.

Aj, druhdy kněz káže posľu,
 by sě páni všici sněli
 na hrad na hody veliké.

I kdaž bě den ustavený,
 sněchu sě sem všici páni
 z dalných zemí, z dalných vľastí
 na hrad knězu na sie hody.
 Vzezni hľahoľ trub i koľřóv.

Páni ku knězu sě hrnú,
 pokľonichu sě tu knězu
 i knieni i lepej dceři:

za přědľuhé stoľy sedú,
 prokní rozenie-dle svého.

Nosichu jedenie divá,
 i nosichu pitie medná;
 i by hodovánie hľučné,
 i by hodovánie sľavné.

Rozstúpí sě síľa v údech,
 rozstúpí sě bodrost v myslech.

V ta doby kněz vece pánóm:
 Mužie! nebudi vás tajno,
 z kakých přičin jste sě sněli:
 statní mužie! jáz chcu zviesti,
 kací z vás mi najplznějí.

Die kněz. Přětrže sě ticho;
 ot stoľóv tu vstachu páni,
 pokľonichu sě tu knězu
 i knieni i lepej dceři.
 Koľřy, trůby sľyšetí znova.

Všie sě ku sedáníu strojí
 tu přěd hradem v širé ľúce.
 Vz výši, na pavľaci krásné,
 sedie kněz se starostami,
 sedie knieni s zemankami
 i Ludiše s děvicemi.

I káže kněz zemanóm svým:

Kto chtie prví na sedánie,
 ty jáz kněz sám ustanoviu.
 I káže kněz na Střěbora,
 Střěbor Ludisřava zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 vzesta dřevce ostrú hrotú,
 prudko protiv sobě hnasta,
 dřúho spořu zápasista,
 ež dřevce oba zřámasta;
 i tak uondána běsta,
 oba z dráhy vystúpista.
 Zevznie hřahoř trub i kotřóv.

I káže kněz zemanóm svým :
 kto chtie vteří na sedánie,
 aby knieni stanovířa.
 Knieni na Srpoše káže,
 Srpoř Spytibora zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 vzesta dřevce ostrú hrotú.
 I hna Srpoř v Spytibora,
 vysadí jej z tvrda sědřa,
 sám sě s koně ruče vrže.
 Oba dobysta tu mečí,
 ráz po rázě v črná ščítú,
 jiskry vzprchú z črnú ščítú ;
 Spytibor Srpoše seče,
 Srpoř v chřadnu zemiú pade.
 I oba jsta unavena,
 oba z dráhy vystúpista.
 Zevznie hřahoř trub i kotřóv.

I káže kněz zemanóm svým :
 kto chtie třetí na sedánie,
 by Ludiše stanovířa.
 Kněžna na Lubora káže,
 Lubor Bolemíra zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 vzesta dřevce ostrú hrotú,
 ruče v ohradu sě hnasta,
 protiv sobě zaměřista,
 srazista sě ošcepoma :
 Bolemír sě s koně koti,
 ščit daleko mu zaletě ;

otnesú jej chřapi z dráhy.
 Zevznie hřahoř trub i kotřóv.

Lubor na Ruboše zývá :
 Ruboř ruče na kón vzskoči,
 prudko na Lubora žene ;
 Lubor kopie mečem přetě,
 křěpce v helm mu vrazí ránu ;
 Ruboř vazem s koně spade ;
 otnesú jej chřapi z dráhy.
 Vvezni hřahoř trub i kotřóv.

Lubor na zemany zývá :
 Kto sě chtějú se mnú bítí,
 těm v ohradu sěmo jeti !
 I by hovor mezi pány ;
 Lubor na ohradě žďáše.
 Vytě Zdesřav dřúhé dřevce,
 i na dřevci tuří hřava ;
 vzskoči na oř jarobujný,
 hrdívými sřovy vece :
 Praděd mój zbi diva túra,
 otčik zahna Němcev sbory :
 zkusí Lubor chrabroř moju !

I tu protiv sobě hnasta,
 hřavama v sebe vrazista,
 aj oba s koňú spadesta ;
 ruče zď meče dobysta,
 opěšařá zápasista,
 křěpce mečema máčtasta,
 koř sě rozlehachu rázy.
 Lubor sě k němu přiboči,
 mečem kruto v helm mu seče,
 helm sě rozskoči v dva kusy ;
 mečem v meč udeři ránu,
 i meč vzletě za ohradu :
 Zdeslav sě na zemiú vrže.
 Zevni hřahoř trub i kotřóv.

Oklúci Lubora panstvo,
 i vede jej přěde kněze,
 přěd knieni i přěd Ludiřu ;
 Ludiřa mu věnec stavi,
 věnec z dubového listie.
 Zevznie hřahoř trub i kotřóv.

Pisně lyrické.

K y t i c e.

Věje větříček
s kněžeckých lesův:
běže zmlitká
ku potoku,
nabiera vody
v kovaná vědra.

Po vodě k děvě
kytice plyje,
kytice vonná
z vioľ a růží.

I je sě děva
kyticu řovit,
spade, ach spade
v chřadnú vodicu!

Kdabych věděľa,
kytice krásná!
kto tebe v kyprú
zemicu sáže:
tomu bych daľa
prstének zľatý.

Kdabych věděľa,
kytice krásná!
kto tebe řýkem
hebúčkým sváza:
tomu bych daľa
jehlicu z vľasův.

Kdabych věděľa,
kytice krásná!
kto tě po chřadnej
vodici pusti:
tomu bych daľa
vienuk svůj s hľavy.

R ů ž e.

Ach ty róze, krásná róze!
čemu si raně rozkvetla?
rozkvetavši pomrzľa?
pomrzavši usvěďľa?
usvědevši opadľa?

Večer sěděch, dľúho sěděch,
do kuropění sěděch,
nic doždáti nemožech,
všie dřiezhy, řúčky sežzech.

Usnuch. Snieše mi sě ve sně,
jakoby mně, nebožce,
na pravej ruce s prsta
svlekľ sě zľatý prstének,
smekľ sě drahý kamének:
kamének nenadřidech —
zmlitka sě nedoždzech!

Z a r m o u c e n á.

Ach vy lesi, tmaví lesi,
lesi Miletiňští!
čemu vy sě zelenáte
v zimě, v létě rovno?
Ráda bych jáz nepřakaľa,
nemutiľa srdce:
a řekněte, dobří ludie,
ktoby nepřakaľ zdě?
kdě můj otčik, otčik miřý?
zahřeben v rovečce;
kdě moje máti, dobrá máti?
trávka na niej roste;
ni mi bratra, ni mi sestry,
junošu mi vzechu!

IV.

Alexandreis.

Epos tento zachoval se nám jen z části, tak že máme posud jen první tři zpěvy celé, zlomky zpěvu IV, VI, VII a IX a kromě toho několik částí ve dvou od sebe rozdílných recensích. Básník počíná omluvou, jestliby v čem pochybil, ukazuje na přísloví Šalomounovo XXX. 18, 19. V prvním zpěvu jedná o mladých létech Alexandrových, o výpravě do Řecka, o plavbě do Malé Asie, o zastávce u ssutin trojanských, kdež Alexander vypravuje sen svůj o

velikém knězi židovském. V zpěvu druhém opěvují se poselstva Dariova k Alexandrovi a naopak, roztětí divných kol v Sardech, tažení Dariovo, počátek bitvy u Issu; v třetím konec bitvy této, milostivé nakládání Alexandrovo s rodinou Dariovou, vzetí Tyru, tažení do Egypta a Libye, nové přípravy Dariovy, úžas Řekův z ztmění měsíce, tažení k Arbele. Zlomek čtvrtého zpěvu obsahuje boj (tuším u Arbely), jehož konec sáhá do zlomku zpěvu patého, zavírajícího se popisem kratochvílí a slavností v Babyloně. Ze zpěvu šestého zůstal nám jen počátek o výpravě z Babylona a konec o zradě Bessově a Narbazonově. Ze zpěvu sedmého máme jen zlomky o smrti Dariově a z devátého jen zlomky velmi kusé o boji (nejisto kterém) v Indii.

Básník český měl před sebou latinský epos o Alexandrovi, složený v druhé polovici XII století od Waltera z Châtillonu rodem z francouzského města Lille (Insula), biskupa Magolenského. Nenásledoval však vzoru toho nikoliv věrně, nébrž přidával ze svého, kde se mu za dobré vidělo, zkracoval, rozváděl šířeji a vynechával, kde koli se mu něco zdálo nepodobného.

O osobnosti básníkově víme jen tolik, že náležel šlechtě české, což z názorův jeho nezastřeně vyniká. Žil za času Václava I. a báseň svou skládal za posledních let krále tohoto, asi mezi léty 1245 a 1253.

Rozměr v Alexandreidě týž jest jako ve zpěvu o sedání (Ludiše a Lubor), totiž verš osmislabičný s cesurou po čtvrté slabice, ačkoli příčinou rýmu již nedosti pravidelně šetřenou. Zajímavý jest způsob, jak básník obecné pravdy vplétá. Podává je totiž obyčejně ve třech verších společným rýmem v jedno spojených, což v běhu básně tím příjemnější přestávky způsobuje, čím stručněji a jadrněji každá z pravd těch jest vyřknuta.

Ze zpěvu I.

Úvod

Jenž ze jmene byť věhřasný,
jehož rozum byť tak jasný,
že jmu byťo všecko známo
v zemi, v moři, v hvězdách tamo;
ten pak čtveru věc vyčíta,
jež před jeho smysfem skryta:
„Kak mám,“ pravě, „srdce radné,
však mám tři věci nesnadné,
a pak ovšem čtvrté věci
smysfem nemohu dosieci:
Kdež se čfun u vodách přazí
a kdež had po skařách řazí,
kdež oreř vstúpi v obřaky;
kto má tako svěřřá zraký,
by mohř ty cesty poznati,
onde se každá potrati?

Jakž ta trojí věc pomine,
tako jejich sled pohyne.
Ty tři cesty znáti pilno;
ale že ovšem úsilno
cestu čřověka mřadého
znáti v rozkoši chovřřého,
z toho myslú veřdy břřuzu,
ni je kdy cele posúzu.“

A kehdyž ten v něčem břřúdi,
jenž smysfem vseř na vse ludi,
ač se kde v mých sřověch potknu,
snad mne proň v tom nic nedotknú;
neb jsem před ním tako mařřý,
jakž přede lvem zvěř ustařřý,
před sřluncem vořřěná sviečka,
neb před mořem měřřká řiečka.

Však jsem to z mřadosti sřřřchař,
jehož jsem se vřdy ustřřchař:

tu mysl majú mnozí ľudie,
že tak brzo zle posúdie.
Jedni proto nepochválé,
že majú smysla u mále,
nerozumějúc skľádanie,
cuzie slova brzo vzhanie.
Druzí také, jež nepřejú,
ti se snad světle nevsmějú,
vóbec mých slov snad pochválé;
a jakož odstúpie dále,
což najhoršieho vědie,
o mých slověch propovědie.
Ti přiezň mají na vezření
a srdce vždy zľoby miení;
obličej mají pokojný
a myslice vždy žádá vojny.
To se vše bez diva děje:
ktož kak umie, ten tak pėje;
krt v dobrých řukách rád ryje,
vlk na ovce rád vždy vyje:
závistivý z zľoby tyje.

A však ač v čem moje slova
zbfúdie, přizň jest vždy hotova,
cožby sprostného viděľa,
by to svým pľášťem zastřeľa.
Proto ktož chce, ten pochválí,
nepřítel ten se otdálí.
Jáz na ty jistě nechcu tbatí,
chcu zjevně věděti dáti
těm všem, kteříž po česti stojie,
nečestných se nic neboje,
o králi, česti sieho světa,
jenž v ty časy by osvěta.

Rod i mladost Alexandra Vel.

Král Filip byl v zemi hřecké
muž slovutný ve česti světské;
po svém právu jmieše ženu,
v řoži ve česti porozenú,
Olympias tak sľovieše,
ovšem divné krásy bieše.
Po vše časy toho krále,
jež pokojní lidé chválé,
hřecká země v míře stáše,
nepřátel se nic nebáše.
Tehdy přide čestná hodina,
králová porodi syna.
Aleksander vzděchu jemu.
By syn rob králevi čestnému;

nebo by již na tej době,
jakož mu třeba po sobě
bieše ostaviti hľavu
svej dědině na opravu.

Krátký čas toho vynide,
až král Filip světa snide.
Kněz Aleksander v tu dobu
spade u velikú sirobu;
otčeka již nejměješe,
matky také nevidieše:
jedno jmieše mistra svého
najvětšieho světa sieho,
jemuž jej byl král poručil,
by jej česti, múdrosti učil.
Měješe v sobě smysl mřadý,
neumě sobě dáti rady.

Nepřítelé všudy vstachu,
svoji o něm nepotbachu:
tak se země zhubi všecka,
jež prvě bieše plnecka.
Neby dosti od bližniech hoře,
až i s oné strany moře
král Darius ludi vysľa,
že tuto zemu bez čisľa
zbavichu každého dobra.
Ktož co može, ten to pobra,
a což cuzí nepojechu,
to vše po nich svoji vzechu.
Ktožto bude v zřém pohěda?
nemie již kto co pověda,
jedno každý: hoře, běda!

Již země v porobě stáše
a za moře daň dáváše;
neb ten bieše ještě dietě,
v jehož jie státi osvětě,
nevěda co zdieti sobě
v tej strasti a v tej porobě.
Tak vždy bývá v takú dobu:
kehda hľava vstóně mřlobú,
údi sotně vřádnú sobú.

Těch let země velmi zhynu,
až kněziice nřadost minu,
až smysľa více přistúpi.
Kdež z dětinných let vystúpi,
urozumě dobře tomu,
zľo v porobě býti komu.
Snad možěše tak již jmieti
druhé léto po desěti.
Uzře, že země poroběna,

všeho dobrého zbavena,
poče k sobě sám mřuviti,
řka: „Ach kda jest tomu býti,
jakžbych já svůj kón okročil,
svého vraha krvi utočil
silnú ranú mého meče:
tepruv byľbych tu bez péče!“
To mřuvieše hrozně řkaje,
na svú žalost spomínaje.
Jakžto lvový štětec právě,
jenž ještě nenie na stavě,
a jenž ještě netvrd v nohy,
ni mu došeľ zúbek mnohý,
uzře někde stádo voľov,
však pochce k nim s hory doľov,
nemoha té moci jmieti,
stana i počne tam chtieti;
což neskona, na něž miení,
však to pokáže v svém chtění.)

Rada Aristotelova.

Tehdy mistr, slyšav řeč takú,
vida v něm moc nejednakú:
„Vizu, vece, můj kněziče,
že již dosti znáš česti líce.
Dobrého jsi založení,
nic ti tak silného nenie,
by toho nemohl dosieci,
ač budeš mé rady stříeci.
Posluchaj mne tuto sada,
toť jest moje prvnie rada:
Jměj dvůr svůj po kněžskej vnaďě,
své šlechtice jměj v svej radě,
chovaj se obojetníkóv,
hospodnie česti proradníkóv.
Ti toho jsú obyčeje:
oko se jich veždy směje,
jazyk jmajú vnuž meč v sobě,
jenž seče straně na obě.“

Z chřapského řada nikoli
ijednoho v čest nevoľi;
nebo chřap, když jest povýšen,
nesnadně bude utišen;
že koľo najviece skřipá,
maľý had najviece sipá,
a chřapě najviece chlipá.

Kterýž potok voden bude,
ten se vždy viece zabude,
než která hluboká řeka,

ježto široce vytéká:
takěž chřap když obohatie,
když sedí, daní nepřatě,
dobře znav, však nepozná tě.

A však ktož má dobré nrawy,
kto-liž jest tvé viery pravý:
nebo ač je pokolenie,
některý zbožného nenie:
však jsú dostojni čestnosti,
kdyžto tbajú o múdrosti;
neb najvěčšie šlechta tu je,
kdež smysľ nrawy okrašľuje.
Šlechtný šcep bývá z pľani,
když se starý peň opľani:
tak z chuzšiech bývajú páni.

A pakli se kdy to udá
osazovati tobě súda:
pro dar nepřevracuj práva,
jakž juž pohřiechu se stává;
kterůž stranu peniez súdí,
druhá se na prázdno truí,
nejeden se tiem obľuí.

Před zástupem první bývaj;
svých se lidí nepokřývaj;
a když toto uzře tvoji,
tu rád každý tobě stojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho se stádo rozprší,
ten jest nehodný své vrší.

Potom, můj kněziče! věz to:
ač dobudeš které město,
dobytek, pokřad vybera,
všecky svoje lidi sbera,
odpľaciž každému mile
podľe skutkóv a úsilé.

Juž ti všicku radu krácu,
v jedno slovo se navrácu:
miľosrden buď k nevinnému,
najviece k čľověku svému.
Chovaj tvrdě moje slova,
budeť sľužba vždy hotova,
a ve česti veždy obnova.”

On tu radu přije mile,
vstúpi srdce ke vsí síle;
neb jakožto s mistrem sľáše,
tako se mu jistě zdáše,
že nenie v světě jedna strana,
by mu nebyľa poddána;
neb obrové srdce jměješe,

kakžkoli děfátko bieše.
Trn sě z mřadu ostře pučí,
sám sě vnadí štěncem ručí:
šlechta sě vždy ke čsti řučí.

V ý p r a v a d o Ř e c k a .

Jest Korintus město dávné,
vší ve čsti velmi úpravné,
k hřeckej zemi jako hřava,
že sě v něm děje poprava.
Jakož svědčí písmo svaté,
bylo to město proklaté;
ale svatý Paveř potom
pojměř mnoho truda o tom,
jakž tu kacěrstvo zatratiř,
po Boze ludi obratiř.
Tehdy Aleksander knieže,
s svým sě rytieřstvem potěže,
osypati sě tu káza,
ve vše králevstvo sě uváza.

A když jeho osypachu,
všickni okořo něho stachu:
ale všako ti najbliže
požitě rytieřstvo, jiže
všu zemskú věc opráviechu,
a již jeho radú biechu;
ti bydlěchu u pokoju,
že sě již nehodiechu k boju.

Po těch stáchu mářem dále,
v stranu podlé svého krále,
junoše, rytieřstvo mřadé,
jimiž ještě mřadost vřade;
ti, což neučinie mřdrostú,
to oblepšie svú rychřosřú.

A však před starými těmi
i také mřadšími všemi
Aristoteles sedieše,
jenž tehdy králev mistr bieše,
svěho mistrovstva užívaje,
břečtanový věnec maje.
Ten jměješe na znamenie,
že po něm věčšieho nenie;
jakž sě brečtan vždy zelená,
tak jeho mřdrost povřšená
nebude viec polepřena.

V ten řas tací dnové biechu,
v nichřto vše osenie kviechu:
řito, vřno, dřevo, tráva,
každě podlé svého práva.

Tehdy král mezu nimi stoe,
vzeřev na rytieřstvo svoje,
nesnad bych mohř vyřičiti,
jakž tiem poče vesel býti;
a však také ludi jmieše,
pro něž drz býti musieše.
Jedné biechu vši té vóle;
jakž kdy vynidú na pole,
dobře by zato přisáhř,
že bratrów zástup vytáhř.

A jakž jej rada nauči,
zástupy lepřím poruči;
tak, jenž zástup oprávieše,
z těch ze všech jeden nebieše,
by nebyř stár let pětidcát,
nebo najviec šestidcát,
jakož jich starosty biechu,
kehdaž k boji pojediechu.
By kto tehdy patřř na ně,
zajistě přisáhřby za ně:
ne rytieřskú jsú postavú,
ale vši kuěžskú úpravú.

K tomu chcu to povědieti:
jměješe tisúcov třidceti,
a to vše pěšieho luda,
jeřto nehledáchu kluda;
každý těch oružie jmiechu,
hrářy, meč, puklěř nesiechu,
a řezelný křobúk k tomu,
hřavy šřeha jako v domu;
kabát tvrdý nebo přáty,
mnohý proto došeř ztráty!

V z e t í A t h e n .

V ten den Aleksander kdyže
na vojnu sě s mocú zdviže,
vše sě řecká země vřhrozi.
A však jedno sě chorozi
město, chtě sě mu přieřiti,
svú hrdořtú vz něho býti.
Aténe sě to vzřváše,
u velikej sě moci znáše,
v ludech, v pokřaděch, v tvrdořti
a ve vřej velikej řstnosti.

Aleksander když ty řeči
vzřvědě, že mu sě město přieří,
ni sě s kým o tom potáza:
inheď v tom miestě rozkáza,
aby sě hotovi jměli,

jakžby náhle k městu jeli.
Ne tak brzo král rozkáza,
až se voj před městem skáza;
suadno k tomu ponúcti,
ktože co sám bude chtieti,
ač i s škodú, však tam jeti.

Voj se poče hotovati
a chtě města dobývati;
tu spade strach lidí na vše.
Starejšie se potázavše,
řechu: „Dostúpím všie škody,
neprijmem-li své hospody;
úsilno se vz vodu bráti
a se ostnovi spierati:
najviece vz hospodu státi.“
Protož tuto radu vzemše,
krále s miľostú prijemše;
dobychu věčné tvrdošti,
by neopáčiľ jich hrdošti.

Dobyť a vyvráćení Théb.

Když se s tím městem umíři,
posľa ottud posľy čtyři
k městu, jemuž Téba diechu,
jež také u něho biechu,
aby jej mile přijeli,
nebo mu odpověděli.
Viz kak byľ to lud nesmierný
a svej hospodě nevěrný,
ježto posľy svého krále,
nepomeškavše na mále,
kázachu živý zahřiesti,
nedavše poselstva zněsti!

Krále řeč dojde taká,
těch posľov rodina vzpľaka;
vece král: „Bóh sešli ránu
na mne, ač toho zapomanu!“
V tej řeči nic neumnoži,
před tím městem se poľoži;
káza se všem hotovati
a chtě město dobývati.
To město by v takej mysli,
brániti se jmu pomysli;
a když k šturmu potekú,
v městě se všickni lekú;
a najviece pro ten skutek,
z něhož král jměješie smutek,
bychu všickni bez nadě,e,
že se jim vše hoře zděje.

Tu se v tu dobu šurm poče;
již ze všech stran tváři toče,
pod nimiž tu pěšcem státi,
jimž zeď byľo podebrati.
Nepřietele všudy ostúpi;
ktož se kde na zdi vykupi,
ot toho pak střelci biechu,
jakž vyzřeti nedadiechu.
By křik u městě veliký,
poddaľ by se rád všeliký:
ale toho časa nenie,
by o to měli pomľuvenie;
neb když v čem bude povada,
ani potaz, ani rada,
nenie kto čáky přidada.

Za malěčko pomeškachu,
až zeď všudy podebrachu.
Tak biechu strachu poddáni,
přemohúje bez všie bráni.
By prostranna všudy cesta,
ktož kady chtě, jde do města:
kdež koli kto koho potka,
tu nejma před niem živótka.
Všem bě strachy srdce zhuřo,
rádoby se dietě skryľo:
a když kto kamo přiběhne,
tu nepřietele dostiehne.
Telďy město zažhú všudy,
nepřietel sta zde onudy:
a ktož kde z ohně uteče,
ten obak upadne v meče;
a ktož se mečov ukradne,
ten všelik v oheň upadne.
Povědieti všecko zprosta:
jeden člověk živ neosta;
nebo jakož zděli běchu,
takovúz otpľatu vzěchu.
Zľoba zľým se vždy obráti,
dobré se dobrým vždy otpľati,
ktož zle mieni, ten vždy ztratí

Příprava proti Persanům a plavba.

Po zrušení toho města,
když vše bezpokoje přesta,
pomeškav rok velmi maľý,
káza by se hotovali.
A chtě se za moře bráti,
netolik s tím bojevati.

jenž jeho zemu ochudiť ;
ale tak sè bieše vzbudiť,
všem kráľem vzdáva je pretu,
a čož kniežat na všem svëtu.
Zatím sebra vše své voje
i všeliké ludi svoje ;
a kteříž kak nedospëli,
nebo k vojně neumëli,
tëm poruči města, hrady
v svej zemi zde i onady.

V tu dobu bë juž dospëlo
o korábëch všeco dieťo ;
jakož čože třeba stravy
i všelikaké úpravy,
to vše při mořském by březe,
v korábëch na kotvách věze.

Král káza kotvy vynieti
a větrníky vše rozpieti ;
vztrže sè vietř ovšem časný
a by ten den velmi jasný.
A když pojídu korábi,
nejeden svú mysl osábí,
jenž pro kořist rád jeť z domu ;
by byťo lze opët tomu
doma býti u svých dietek,
přijať by to za sien svëtek.

A třeba jim bieše toho,
že kakž jich bë velmi mnoho :
ze sta jeden sè nevrátí,
a to každý život ztrátí.
Neb zajisté když ot břehu
v šířu korábi potëhú,
zprostřechu hřas až pod zoře,
suad na své budúcie hoře.
Člověk veždy na vše sëhne,
dobrého spieše pobëhne,
a ve zřëm jsa, pak sè nelne.
Každý, jakož ti jsem praviť,
rádby sè té cesty zbaviť
pro své dietky i rodinu :
jediný král v tu hodinu
tam sè přieč obrátíť bieše,
jakž o tom všem netbaješe,
kromë jedna žádost jeho :
poznati nepřietele svého.

Přistání v Malé Asii.

Juž bëjechu pomínuť
ottad, jakž na moře vzpřuli,

časý jednoho měsiece,
nebo k tomu mářem více ;
až ten, jenž koráb opravie,
zbëže tu řeč králu pravë,
že již Achské země znáti,
tu kdež byťo jim přistáti.
By králova radost vele,
spade u voj tu veselë,
až vypraviti nemohu,
kakú vzdachu chvářu Bohu.
Tehdyž král v koráby vesřa,
káza všem přijieti vesřa ;
čož hnáti vietř nemožëse,
vesřy dopomoci chtiëse.

Ne tak brzo vesř dosëhú,
až biechu blíže při břehu.
By ot břeha přanë taká,
jakžby mohř dovřei z praka.
Král sè v svej radosti vzhopë
vzchytí podlé sebe kopie,
mocú takého vítëze
vrže, až ustrnú v březe.

V tu dobu stachu na mële
dvë stë korábóv dospële,
jež vši naplnëni hojnë,
čož která potřeba vojně.
Tu sè na břeh položichu,
stanovištë své rozbichu,
pokrmivše dosti sebe ;
a jakž sè omračí nebe,
sotně mohú dočekati,
kdyžby byťo léci spáti.
Tak biechu trudem shynuli,
že bëchu dřúho v moře přúli ;
nebo když člověk ustane
a postáti sè dostane.
dëti ni domu zpomane.

P o p i s A s i e.

Třëtie sieho svëta straua,
Azia jest jmenována ;
tu stranu ot sřunce vřchoda
oceana moře voda,
i otnadže vřchodí v zoře,
obteče polednie moře.
Ot nás ju dělí hřuboká
prostřednieho moře stoka,
toho moře, po němž přovú
půtnici k Božiemu rovu.

Ot pólnoci ju zatieká
 ta najšľovútnějšie řeka,
 i jenž Meotydes šľove,
 ta ju také i propľove.
 To nám ľudé vyznávajú,
 jenže v tej straně bývajú,
 že jsú v nej vľasti nejednaké,
 v nichž jesti bohatstvo všaké.
 Dvakrát léta ktvú osenie,
 jehož v týchto zemiech nenie;
 a nic se v nich nedostává,
 jímž živa čľověčie hľava.
 Což kamenie výborného,
 nebo zľata předrahého,
 jež moře neb země pľodí,
 to všecko ottad přichodí:
 ryzie zľato z Arabie,
 drahé kamenie z Indie.
 Vše sám sobě čľověk draží,
 sám jsa nad vše zľato dráží,
 však pro ně čest, dušu váží!

To mi také z písma známo,
 ež byľo v tej straně tamo
 Babyľon město veliké,
 v němž bě bohatstvo všeliké.
 Tu se kdás obrři sebrali,
 když jsú se potopy báli,
 věžu činiti počechu,
 na niežto bydleti chtěchu,
 ačby se kdy Bóh rozhněvaľ,
 posľaľ na svět dřievni přievaľ,
 jakož to jest byľ učiniľ,
 když proti jmu ľud zaviniľ.
 Těch obróv myšlenie divné
 Bohu by velmi protivné;
 o to se snadno potáza:
 všem se jim rozjiti káza,
 dav každému hľahoľ jiný.
 A to se sta té hodiny:
 jež prvě řeč jednu jměchu,
 druh druhu nerozuměchu.
 Dva a sedmdesát jich byľo,
 tolikož řeči přibyľo;
 a protož Babyľon šľove
 proměna řeči obrové.
 Jesti také v tej straně
 všeho světa vňuž rozhranie,
 Jeruzalem, město dávné,
 pro Boží smřť ovšem šľavné.

Tu pro ny náš Tvořec miľý,
 poniživ své svatě síly,
 ráciľ za ny smřť podjieti,
 nechtě đábľu moci přieti.
 Chtěľ-li bych to vše zde kľásti,
 co v tej straně měst i vľastí,
 dotad ti bych řeč rozvľáčiľ;
 až by se snad i rozpáčiľ.
 Protož tu řeči ukrácu,
 v své pravenie se navrácu.

Aleksander u Troji.

Již čas bieše protiv zoři,
 když bývá křik ptačie zboři,
 kdažto se noc se dnem dělí,
 a když sľunce na svět spielí.
 Aleksander vzveda zraky
 a vezře na zoře obľaky,
 uzřev den, jako se leče,
 vstana, ruče se obleče.
 Šed, i sta na jednej hoře,
 obezře tu vľasť ot moře;
 potom se v zemu obráti,
 poče města shledovati.
 Kam se koli obrátieše,
 tu na vše strany vidieše,
 kdežto vína, žita ktviechu,
 kdež která ľovišče biechu.
 Zřev všady, dlí i na překy,
 uzře ande silné řeky,
 z nich teče široce voda,
 a mocná v nich rybopľoda.
 Vida to, velmi se sžáda,
 vzmľuvi tak k svým ľudem sada:
 „Zřete na vše strany v pole,
 kaká v týchto zemiech vóle:
 zde kráľovstvo, zde chcu jmieti,
 a vám chcu své země přieti!“
 To sděv, káza vojem vstáti,
 do Cilicie se bráti;
 posľa k městóm i na hrady
 a k tvrzem zde i onady.
 A jakž ho náhle zvěděchu,
 tak jej s miľosťú přijechu.
 Tehdy se v tu vľasť uvěže,
 hľúbě tam předce potěže.
 Udá se jmu jeti tady,
 kdežto jsú Trojské ohrady:

ještě jedinké znamenie,
tu kdežto leží kamenie.

Ach srdce človečie bľudné!

ach zamyšlenie nekludné!

ež pro jednu smrtnú ženu,

jměľa krásu přemoženú,

veškeren se svět byľ zbudil,

desět let se vojnu trudiľ:

až i v jedenácté léto,

kak mi zpominati zle to!

čstné město Troje dobyto.

Tu bez čisľa lidí zbito,

jakož řiedký kto ostaven,

star i mľad života zbaven;

naposled město sežženo.

To také písmo vykľádá,

že toho města čstná ohrada

desět let plně hořeľa;

škoda jest takého dieľa!

tak se jest staľo rušenie!

Juž se vracu v své pravenie.

Jakož napřed pravi,

Aleksander tu se stavi.

V tu dobu, jenž s ním tu biechu,

takú záhubu uzřeču,

neby jeden tu nepyče,

a žalostí ľomě ruce,

vidúc na vítězkých rověch

o jich skutcěch, o jich slověch,

kdež na kameni vryto,

kdež všemu světu neskrýto.

Řekú: „Dojdem brzo strasti,

vešli jsmý v neznámé vľasti,

z nich se více nevypravimý,

až se života zbavimý.”

Kráľ usľyšav řeč svých lidí,

vece: „Proč vás smysl v tom bľúdí?

nikdy nenie čsti dóstojen,

kto chce býti vždy pokojen.

Doňadž koně nepokušu,

pěču vždy naň jmieti mušu;

ten se takéž zkazí stáním,

jakož častým osedľáním:

takéž jest i každý čľovek,

jmá-li pokojný tento věk.

Pokoje se tak obľoží,

až snad v lenosti umoří;

protož mé srdce tam spěje,

kdež mi se bohďá čest zděje.

Jedno chcete-li pohověti,
chcu vám něco povědiati,
proněž jmám všecku naděju,
že tam k nepřietelu spěju.“

„Kdaž mi můj otčik pohynu,
zdě mi se v nočnú hodinu,

myslech leže sám jediný,

nečuje se nikte jiný,

coby mi byľo sobě zdiati;

nevěděch se, co přijieti:

vrahóm-li se otpierati,

čili tak v porobě státi.

Tak mi myslece v obém stáše;

ktož tu biechu, každý spáše.

Myslech, jakžto pták některý,

jenž sobě nedojme viery,

kdyžto sobě ptá pokoje,

kdeby choval dietky svoje,

nesměje ľap hniezda skľásti,

boje se všeliké nápasti,

aby hniezda vietř neobořil,

neb se had k dětem nevnořil;

letě dřúho v lese, v poli,

až snad někde miesto zvolí.

Tak mi se uda uzřieti,

ande se tako prosvieti,

jakžto když bude z hromu bľesk;

proněž sobě tak velmi stesk,

až zapomanuch sám sebe.

I vezřech: Nalil i s nebe

jeden krásný čľovek stúpi,

jenž ke mně bliže přistúpi;

všecka na něm čstnost běješe,

a tak divné rúcho jmieše,

jakž mi se nezda nikaké,

by kdy čľovek vida také.

To jsem také vidaľ právě,

jež jměješe na svej hľavě

korunu z zľata svěťľého

a z kamenie předrahého.

Nemoh jmu jmene zvěděti;

jedno to mohu spomněti,

což mu bě na čele psáno,

jež mi viděti nedáno.

Když ho chtějech potázati,

on prvé svú řeč uchvátí:

Vynil, vece, z kraje svého,

podámľ všu čest světa sieho;

a kehdy mě uzřieš potom,

nemysl zlého ludu o tom.
 Tehdy jak brzo to povědě,
 kam se podě, živ nevědě;
 ale jakž se přič obrátí,
 vše se ta světlost zatratí.
 V tomž tvrda jest má naděje,
 což jest mluviš, že mi se zděje.“

To se v krátce všecko zliči
 ta řeč, již jim král vyliči:
 že, kehdy se uda jemu
 přijeti k Jerusálemu,
 tu jej ten potka tělesně,
 jehož bieše viďaš ve sně,
 s takým znamením velikým,
 s židův zástupem všelikým;
 a jakož jej náhle potka,
 pade před ním velmi z krotka.
 Tomu se diviti jechu
 ti všickni, jiže s ním biechu.
 A když mu tu čest prokáža,
 vojem do stanův rozkáza;
 šed do města s málem lidí,
 miřostivě vše pokludi,
 a jakž jej ten muž nauči,
 tak se tu Bohu poručí.
 Dav prvé přiezni stvrzenie,
 vzem s miřostú otpuščenje,
 káža vojem ottud vstáti,
 chtě se k nepřátelóm bráti.

Ze zpěvu II.

D a r i o v o t a ž e n í.

Jest tu blíž Eufrates řeka,
 jež, slyšu, z ráje vytieká,
 u niež král Darius voje
 sebra na své bezpokoje.
 Vzvěděv, že ten blíž přitáhá,
 jenž na jeho všu čest sahá,
 hnu se s vojnú s toho miesta,
 kadyž mu upriemá cesta
 proti Aleksandru jíti.
 Byť se událo tu býti,
 coby tu uslyšaš hrózy,
 když se hnuchu ottud vozy!
 a co by také uslyšaš
 z šalmějí, z bubnův hrozný šaš!
 Nejedem tu komoň hržaš,
 svú podkovú cest potvrzaš,

když se vznímaš, šomě zuby;
 nejedny zubrové trúby
 v skařách své prostřešy hřasy:
 jakž se zdáše, by v ty časy
 všecky se skášy bořišy,
 taký biechu křik stvořišy;
 taký jdieše zvuk pod zoře,
 vnužby se třásš svět i moře.
 Tak se bě vypraviš hrdě
 vsú věcú silně i tvrdě.
 Před zástupem právě v čele,
 v němž pohanská viera vele,
 táhněchu vóz osmi koní,
 a ti běchu všickni broni;
 na tom voze zřatá skřině,
 v níž ležěše jich svatyně;
 s obú stranú toho voza,
 kdež jich viera i vše hróza,
 jedieše dvanadčēt muží,
 jich každý tej skřini sřúži,
 a každý umie řeč jiní,
 rúcho rozličného činu.
 Pohanstvo tak zato jmajú,
 že ti lidé neumierajú,
 řkúc, že jsú na věky živi:
 a však jsú v tej viere křivi;
 neb řeky i moře vše splyne,
 což na světě, všecko mine,
 kromě sřov Božiech jedině.

Za tím vozem bližu, jediechu,
 jež rodina králi biech
 dvadčēti tisícův plně,
 a všici v hedvábnej vlně
 biechu u předrahém rúše,
 jakž takým kniežatóm sřušie.

Ti všickni biechu na předku:
 sám král jedieše v prostředku,
 jenž pro veliké bohatstvo,
 pro rozkoš i pro ozračstvo,
 na zřatém voze sedieše,
 ten pro břesk vešken hořěše.
 Nad vozem pro letní zparu,
 proti sřunečnému varu
 orlice bě pověšena,
 jež bieše chytře vymyšlena,
 aby pod ní horkost stýdřa;
 ta jměješe zřatá křidřa.
 Podlé voza paky biechu,
 jenž se vždy krále držechu,

jeho bližnie prirodzenie,
kráľovského pokolenie,
dvě stě junoš výbornějšiech,
svú šlechtú prirodzenejšiech.

Máľo ďale pak pred tēmi
kráľovskými junošemi,
desěť tisúcev v zástupě
jezděchu vši v jednom stěpě :

to vse výborni rytieři.
Těch komonstvo pod kropieři,
ratiště jich postriebřena
a kopie vse pozľacena.
Ješče kromě toho všeho,
jměješe luda pěšieho
dvakrát tisúcev třidceti;
ti běchu nato pojeti,
aby pro těch lidí hrózu,
neprotřeš se nikte k vozu.

Bě obyčej časa toho,
jakože doma nikoho
svě čeledi neostavěli,
ženy, děti, vse pojeli;
a bieše král vzaľ v tu dobu
matku, ženu, děti s sobú;
a coľ mzhóv patset mozechu,
to s ním pokľada nesechu.
Za tiem lehčejší lud přide,
jenž množstviem z čísla vynide.

Řeč Dariova a planý p o p l a c h.

Juž blíž sebe stáchu dvoje,
hřecké i pohanské voje,
čakajúce s obú stranú
druhého dne světlost ranú;
neb jim bě věděti dáno,
že jakž jutře bude ráno,
jedaž' se sľunce prosvieti,
tu se spoľu vojem snieti
i dojiti byľo boje.

Tehdy král Darius stoji
k svým vojem při jednej hoře
vzmľuvi u veli pokoře,
jakož ktož tu bieše taký,
leč bohat i chud i všaký,
jeho řeč pokornú sľyše,
an k nim mľuvi velmi tiše,
neby tak srdce tvrdého,
by nepolutovaľ jeho.

„Sľyšte, vece. čstni otěci,
všie šlechty předci, dědici!
každý vás svú šlechtu zvěda,
vzpomeň si na svého děda,
z kakěhos poseľ poroda.
Nenie tak tvrda přihoda,
by té nemohľ podržeti,
chceš-li svú šlechtu pomnieti.
Kdežto jest sľuha vz hospodu,
vňuž mľadý zvěř pľove vz vodu,
neb i poslez vezme škodu.
Takěž to bľáznivé robě,
jež mě vzbúzie proti sobě;
na něhož nalehu tako,
jakž mne nezbuďe nikako.

Co je vzpáchaľ, sami vizte,
jež protivno jest zajisté;
i vás každý div se tomu,
kehdyž se kto přieči komu,
jehož jsú se mocni králi
i mocná kniežata báli.

Vzpomeňtež, že jste svobodni,
a tito hostie nehodni.
U viěre sobě vši stojte
i mému se snu okojte,
nebo se ten, ač Bóh ráci,
po mej čsti na jevě zrači.

Viděch ve sně hřecké stany,
jež jsú nám bohďa poddáni,
ande po nich oheň taký,
ot země až pod obľaky;
a jich král stáše přede mnú,
chtě cosi mľuviti se mnú,
a na něm zľatě okovy
a pľášť z aksamita nový,
i posta přede mnú máľo;
toľ mi se jest ve sně zdáľo.
Ještě viac lepšieho věďe,
ježto vám potom pověďe.“
On tak ještě mľuvě stojí,
aj přiteče z hřeckých voji
poseľ pravě ty noviny,
že juž vši hřecké hrdiny
s svým králem i svú vsú mocú
zasě bězie dnem i nocú
kromě cesty v hory, skáľy.

By křik u vojech nemaľý,
ande se všickni veselě
a koně přidati velě.

A jakž jim koně přidachu
a přes řeku se přebrachu
kromě rozmyšlení všeho,
netbajúc na krále svého,
což mohú vybosti s koni,
to bez cesty každý honi,
chtie po nich prvé uteci,
mniece, by běželi Hřeci.

Kam tvá, králu, moc pospiechá,
kdež ti nebude do smiecha?
kam tak nevěhřasně běžiš?
kamo takú zbrojú stěžiš?
zda mniš, by tamo utěžaš?
zda mniš, žeby před tobú běžaš,
jehož jest jediná pčce,
by ty nezbyl jeho meče?

P r v n í s e t k á n í.

Juž blíž Saraceni biechu
k městu, jemuž Issus diechu,
v němž král hřecký tehdy bieše,
když s svými vojny ležěše,
Tehdy hřecká stráže pozna,
že pohanstva zbroje hrozna:
a snadno bieše poznati,
komuž bylo nato tbáti;
neb jich bě mnoho bez čisťa,
každý žena bez rozmysťa;
a kadyž koli hnachu,
jakžto mřta bieše ot prachu.

Sehna jezdec stráže náhlý
pravě, že pohané přitáhli.
Tu křik sprostřechu veliký,
oděnie chce rád všeliký,
a jakž který panoše sřove,
tako ho pán jeho zove:
on Radvana, sěn Mřadotu,
a sěn Jana, on Radotu.
On spalnieř juž na sě vleče,
a sěn potřebuje meče.
Na 'nom již železa brnie,
sěn tepruv usypa brně;
některý již vzpíná přáty,
a sěn juž drží štít zřatý;
onen juž sedí na koni,
sěn dospěv oř juž prohoni.
Druh druhu koně přidává
podlé vojenského práva.

Za maľý čas pohověchu,

až všichni zajeduo dospěchu;
však najprvé král byl dospěl,
a ktož mohl, ten po něm pospěl.
V tu dobu spořu se potkachu,
sporiědivše všechnu svú drahu:
král hřecký najprvé vzvaza
a všem svým téže rozkáza;
rytieřstvo se o něm shrnu,
tu k nepřátelóm poprnu.
Jakžto koli vlk zamřlý,
jenž pro hřad oťvesi křli,
za nímž řační štěnci tekú,
hřadem sotně nohy vlekú,
potekú za ním mřaštiece,
přijiesti se rádi chtiece,
a kdež uzřie stádo v poli,
vysunúc se na ně z doli:
kakž vlku přibude sířy
a štěnci mu budú čili.

A jakž se k stádu příprne,
každé skotě strachy strne;
nesmieti se bude hnúti,
ani kamo poběhnúti.
Jakož vlcie činie stádu,
tak Hřeci v pohany spadú.
Král pohanský by tiem vzružen,
uzřev to, že jest obřuzen,
otstúpi ho vše náděje,
nevědieše, co živ zděje.
Tak se bě hrozně ustrašil
a k tomu veřken luď sřašil;
poče se stavět ochotně,
že strachy mřuviěše sotně.
Nábřost se ničemu nehodí;
ktož se s krotkosťú obchodí,
nad nepřáteřy věvodí.

Juž na špici pravě stáše
král hřecký, kdež boje čkáše,
zpořiediv každého k tomu,
v kterém křidle býti komu,
a sám před zástupem v čele,
k bojovi hotov dospěle.
Podlé něho s pravé strany
biechu vítězi stavani:
syn Permeniów Nykanor
a jeho bratr Polykanor,
za tiem Senos, Ptolomeus,
Perdikas, Klytus, Tydeus,
to všechno junose mřadé,

a každý zástupem vláde
 Po těch pak na levej straně,
 kdež počátek každej ráně,
 Permenio bě postaven
 požítý muž, však nezraven:
 za tím jeho syn Pylota,
 to pak bieše lepší rota:
 tu bieše Antygon, Kraterus
 a po těch vítěz Severus:
 jakož ti pravíu, to ti běchu,
 již zástupy vládnějechu.

Tehdy král kopie dosáhna,
 maléčko oře povstáhna
 své šlechtice upomanu,
 zře na onu i síu stranu,
 chtě poznati jich útrobu,
 kto s ním mieni kak v tu dobu:
 neb co které srdce mieni,
 v kteréj vůli, neb ve chtění,
 to vše znáti na vezření.

Pány prosbú ochofuje
 a chuzším dary slubuje.
 Za tím maléčko postoje,
 prvé než dojedú boje:
 „Ktož jste, vece, sém pozváni,
 chuzšie panostvo i páni!

vaši dědové i předci
 rozlični jsú na to svědci,
 jsú nepokoj veždy střeli,
 po něžto jsú i česť vzeli:
 a jakž jsú byli dědové,
 takéž budte i vnukové,
 každý na svůj rod spomana.
 Dnes vám jest česť v ruce dána,
 ač jedno budete chtieti

svú šlechtu i rod pomnieti.
 Dnes jest již čas přiseť toho,
 jehož jsem žádať přemnoho;
 dnes nepokoj bude krácen
 a vás každý pobohacen:
 mně dobrého slova přejte
 a sobě vše zbožie mějte!
 Patří každý na 'ny voje,
 kakť se užťativše stojie!
 snad jsú se na jhru vybrali,
 a ne proto by boj brali?

Vizte, kak na nich zřato hoří,
 pro něžto dnes budú v hoří;
 kdyžto pro kořist je vzvláćie

a koňmi je naby vstřáćie!
 Kakť stojie sebe široce!
 vizu, že jsú na poskoce.
 Což mřuvíu, dobře poznáte,
 až skrze jich štity zřate
 železná kopie proskoćie,
 a jich srdce krve utoćie.
 Ještě bych k vám mřuvíř více,
 ale strach, že potiehnú k řece:
 pospěšmyž již, ty srše
 dřievě než se pryč rozpřšie.“

Řka tak, kopie navřze,
 spade v nepřáťely brže,
 než kdy kámen vrhú z praka.
 Taký křik i hróza taká
 by u vojech stranú obú,
 jakož se zdáše v tu dobu,
 by se již veš svět oboříř,
 taký se tu křik bě stvoříř:
 ande koni v těskně řehcú,
 meci ot oděnie skřehcú;
 ande z řučíšť n'jedna střeřa
 vynide i z samostřeřa;
 nikdy z přievařa jednoho
 nespadne kropí tak mnoho!

Ze zpěvu III.

P o p s á n í b o j e.

Juž bě trub nic neslyšeti,
 pro prach nebe neviděti.
 Tehdy na prvniem pohnání,
 kdež lepší stachu pohani,
 kdežto se koruchvy stkvěchu,
 kdež se štity zřatem řskněchu,
 tam se král hřecký oboří,
 vznímaje se na svém oři,
 patře by se čstný nahodíř,
 jehož by se kopiem hodíř.

Sta se mu čestná přihoda:
 potka jej syrský vévoda,
 Aretas bě jmenovaný,
 nejlepší mezi pohany;
 ten jmieše na helmě kamen
 pyrop, jenž svieti vnuž přámen.
 Ten potka krále hřeckého,
 prvú ranú kopie svého
 prostřed štíta sieho hodi,
 zetře kopie, však neuškodi.

Král se mu brzo opřati,
rychle, životka ukrátí;
neb jakož jej rychle potka,
neimě před ním životka:
štit, pláty, brnie jmu protče,
on spade, kón se mu potče,
v samém srdci kopie překřa;
ten prvý jide do pekla.

Tehdy se zástup zaměši.
Běchu u vojště lutí češi,
ande Ptolomeus s Klitem
i sěň i on s zřatým štítem.
Jakžto dva lvy hřadovitá,
nebo dva vlky nesytá
prostřed stáda ovce sviezé:
takěž ona dva vítěze
na koho se obrátita,
tomu životka ukrátita.
Neb když Klitus s Artostilem,
sěň i onen na oři čiřém
bodeta na se kopíma,
vznidú dřizhy mezi nima;
zatiem se potkasta sama
koňma, prsma i hřavama,
a jakž se druh s druhem srazi,
spadesta koňma přes vazy.
Tak se tvrdě sešla běsta,
jakž za umřá ležesta,
nemohúce vřásti sobú
z otrapa velikú mřobú.
Ihned Klitus v tu hodinu,
jakž mářo ho mřoba minu,
dřieve se než on opravě,
přistúpie mu blíž k hlavě:
prvé nežli se nadvíze,
hřavu jemu mečem střiže.

By boj tvrdý s každé strany
mezu Hřeky i pohany,
až Mazeus pohan vyřče
proti nepřátelóm křiče.
Ten na prvniem svém potkání
pět Hřekóv do smrti rani:
o jednoho kopie překřa,
v druhého nóz do pěsti vekřa,
třetího mečem uhřavi,
čtvrtého mřatem unavi,
na pátého se navráti,
toho i s koněm převráti.

Tu seč když uzře Filota,

by jmu lúto svých života;
na Mazea tam pomieni,
an se stkvie v zřatém oděni;
prvé nežli u něho by,
desěť pohan mřatem pobi.
Ot těch se tam přič obrátě,
vítězsky svój meč vychvátě,
tu se mu jich šest naměři,
ti všickni biechu rytieři;
ti jej ve zřý čas potkachu,
Filotasóv meč poznachu.
Nedřúho o nich ostúpa,
až po jilec meč v nich skúpa,
a v sedmém meče otehna:
tu jej pohanstvo obehna.
Jakžto koli vepř divoký,
jenžto má široké skoky,
když naň vyrvú rychřú láju
někde v řuze, nebo v háju;
bude-li neučena řáje,
stane vepř niče netbaje;
ač který pes k němu vnoči,
vezma ránu i otkoči:
pakli naň vyrvú psy vnadné,
řovec jej jako ukradne.
Takěž vítěze onoho
potka Saracenstva mnoho.
V teu čas budiěse bez něho,
by nebyřo otce jeho.
Ten s Kraterem a s Volkonem,
s Ceriosem, s Antigonem,
přispěchu brzo k Filotě.
Z druhé strany tu blíž stáše
bratr Filotóv, jenž kón bráše,
seka lidi zde onady;
tu naň vytrže junoš mřadý,
jemuž Endinius diechu.
Zřý mu čas přijde pohřiechu!
neb jakž potka Nikanora,
na krátce sobú obora,
kopiem jemu štit obrazi,
vřak ho niče nepokazi;
tak se mdle otruti kopie.
Jakžto kehdaž z búře kropie
někde na tvrdý dóm spadne:
tak ono dietě neradné
Nikanoru se otruti.
Hněvy se Nikanor smuti.
Zřé se stává proti zřénu,

brzo se opľati jemu;
 beze všeho pomeškánie
 pusti meč po levej strane,
 počen ot oka levého
 pripusti až do druhého.

Stáše také blíž ot toho
 zástup vévody jednoho,
 jenž Neguzalos sľovieše;
 ten Hřeky světu divieše:
 k vojně násilně rozumný,
 každej seči velmi umný;
 jakž což každého oružie,
 což k vojně i k boju sľužie;
 k tomu všemu byľ dospěťý;
 i na div ovšem uměťý,
 kopiem bodá na prostraně,
 v těstkní mřatem, nožem raně;
 kam se ten obrátí seka,
 tu krev teče jako řeka.

A když to uzře Filota,
 že proti jmu mdlie ta rota,
 ande krvaví jdú potoci,
 hna tam a chtie svým pomoci.
 K Neguzaru se přiboda,
 stať se mu dobra přihoda;
 udeři jej v helm po vrchu,
 až jiskry vysoko zprchú.
 Neudeřiť bieše lehce,
 pojide meč z helma skřehce;
 tak ho bieše dosáhľ krutě,
 ruku mu po šoket utě.
 Neguzar se velmi smutí,
 jakž možěše to však skutí:
 zdvilna se z přednieho řuku,
 ještě s tú s posledňú rukú,
 oboři se po Filotě,
 jež bě juž u velikém potě,
 hna nah s ostrú bradaticú,
 chtě jej zatieti po licu:
 a snad by ho tu byľ zabiľ,
 by jmu rány neosľabiľ
 Amyntas, jež šeit navrže;
 vtě jmu v šeit, až nevytrže.
 On tu vztrha bradaticu,
 an mu stě druhú ručicu:
 by Neguzar jakžto kláda,
 pojide sobú nevřada.
 Často se to velmi stává,
 že bolest moci přidává:

tak se Neguzaru dosta,
 když juž sám bezruký osta.
 Vzdechna v svej žalosti k Bohu:
 Zděju, vece, ježto mohu!
 V nepřáteľy kón oboři,
 v svém neštěstí i v svém hoři
 huav, pořomi čtyři s sobú
 a sám tu spade pro mdľobu:
 tiem polepši svého smutka
 z tako převážnieho skutka.
 Když juž nelze zbýti zřeho,
 ni se móż státi jiného,
 nelutujž života svého.

Juž bieše neznati trávy
 z lidí tu pro potok krvavý,
 juž každý dóľ krviú natekľ,
 druhé se prach krviú spekľ:
 a však více s oné strany,
 otnadžto sekli pohany.
 By zástup pohanský řiedek,
 obrátí se tylem v předek.
 Za maľý čas přič poběhú
 tam k Eufrateskému břehu;
 kakž jich koli mnoho byľo,
 však k seči jich máľo zbyľo.

Macedonský král to vida,
 tako se jmu hoře přida.
 Uzřěvše to také Hřeci,
 vsěkú je i zbudú v plecí,
 kdež meč i nejedna střeľa,
 kdež ležie ubita těľa,
 tudy hnachu bez rozpači.

Bojiště po bitvě.

Ach, co se tu čstných těľ stěači!
 kam se kdo obrátí koli,
 byľy zbitcív hory doľy:
 nejeden umřeľ bez časa,
 on juž leží nohú třasa,
 druhý juž leže umierá,
 a sien ještě dušu zbierá;
 některého koňmi tčacie,
 a po siem se drobi vlácie;
 onen leží zbitú hřavú,
 a sien mra vřaľ zuby v trávu;
 on leží zabit ot mřata,
 a siemu pak hřava sřata;
 on se ještě živ obracie,
 a sien juž mra krviú vracie;

onomu krev z srdce teče,
 sieho kón po sobě vleče;
 onomu uřata ruka,
 sien se sotně drží řuka;
 za ostrohu visí mnohý,
 a mnohému sřaty nohy;
 mnohý ještě čtveřmo lazí,
 a druzí juž ležie nazi.
 Nikdy ote dne prvého,
 až snad i do dne súdného,
 ani bude, ni jest byřa,
 jakož tu by zbitých sířa.

Konečný útěk Peršanů.

Ještě stáchu boj berúce,
 o poběze nevěduce,
 v jednom křidle pohan mářo,
 jenž bieše ještě ostařo;
 ti pro čest svých žen i děti
 nechťiechu rádi běžeti.
 Viatr protivný vše rozvěje,
 řap se který skutek děje,
 když lepšie nenie nádeje:
 Tak se sta tomu ostatku,
 jemuž dě se ku převratku;
 neb juž s koně král jich zboden,
 jenž toho bieše nehoden,
 by se kryř kda u pěšiej zbroji;
 ni o něm juž tbařú svoji;
 až pak Anson rytieř jeho
 ssěde jemu s koně svého;
 ten ho přes řeku přenese,
 do Babyřona ponese.
 Udatstvo se v strach proměni,
 ktož kam vie, ten tam pomieni.
 Všeliká se nemoc vzbudí,
 kdežto se hřava zatrudí,
 tu zemdleřú všiekní údi:
 takéž jich čsti by na mále,
 kehdyž pomdlie moc jich krále.
 A když juž příběhú k řece,
 tu k nim nalehú najviece,
 najvěčšiu tu vzechu škodu:
 jakž je v pleci vsěkú, vzbodú,
 tako, ač kto zbude meče,
 ten však v řeku na smřt teče;
 některý by rád zbyl řeky,
 a však tam jieti bezděky:
 nebo ač se lekne vody,

však veřdy nezbyti škody.
 Ach nelze věděti brodu,
 nebo kde měřčejšiu vodu:
 mnoho tisíc, by přepřúli,
 jež hanebně tu stonuli!
 druh druha se tona řapa,
 na tisíc stran každý tápa
 a ne jeden sobě stýštie.
 pod nímžto kón tona prýštie;
 ande druh druha dosěha,
 chtě se rád dobrati břeha.
 Kaká škoda, sami vizte!
 i zdá mi se to zajisté:
 co těch lidí nepoběže,
 tu ztonú v hřubokém březe,
 tak že jich nemářem méně,
 jelikož jich z boje nenie.

A však se jich dosti obra,
 v nichž čstné srdce i mysl dobra,
 na dobrodružstvo pomniece,
 hanebně sniti nechťiece,
 boj na samém březe vzechu,
 ti čstněje obak umřechu;
 nebo snad neby bez toho,
 by Hřekóv nezabili mnoho.

Kořistění Řekův.

Juž bě lud i koni stali,
 ježto běchu bojevali;
 úsilím veřken lud vznojen
 i každý meč krviú napojen,
 jenž jest krviú popřúř tako,
 že nemóž v nožnice nikako:
 Tehdy vše meče povrhú,
 tam se mezu kořist vřhú.
 Křoby mohř tolík počisti,
 jelikož vzechu kořisti!
 Když juž kořist tako skřadú
 vsěchnu na jednu hromadu,
 tu král sám daři každého,
 podlé dóstojenství jeho.
 Tu kořist vzkřadú na koně,
 každý kón pojide stóně;
 vztřestěchu osi i kořa,
 nebo jim kořist odola;
 každý měch, řumok natřačen:
 a však čřověk veřdy řačen:
 vše těřo bera ustařo:
 a však se zda ještě málo!

Braním ruka jakžto zbita,
však berúcie vždy nesyta;
a když neměchu več bráti,
počechu za nádra křásti.

Div řčověte, kak se trudiš
i kak sobú sám v tom zřúdiš:
pro zbožie svój život váže,
i to, což jest velím dráže,
svú dušu den za dnem topíš!
pro zbožie se na smř vzhopiš,
běžíš v oheň i u vody,

nestřeha se ijedné škody,
a vždy zbožie chtě nabyti,
jehož musíš obak zbýti,
neb jest tvój živótek krátek.
Viz kak jest tento svět vrátek:
dnes snad chodiš zdráv i jasen,
a v jutře budeš snad uhasen!
viz, že což na ludech dobudeš,
jakož umřeš, všeho zbudeš,
s horami se nepřebudeš.

V.

Legendy v řeči vázané.

Nejstarší legendy české původem svým sahají do třináctého století. V čelo všech postaviti sluší legendu o sv. Kateřině o 3519 verších, kterou l. 1850 v Štokholmě Dr. J. Pečírka objevil. Přečrásná tato báseň, ačkoli rukopis její z pozdnější doby XIV. stol. pochází, jeví v jazyku svém ráz velmi starožitný. — Z druhé polovice XIII stol. uchránily se zlomky velikého cyklu legend, který zahrnoval životy sv. Anny, Panny Marie, skutky Krista Pána a děje sv. Apoštolův. Posud známe zlomek legendy o sv. Anně, nalezený od Konst. Höflera; popis slavného příchodu Páně do Jerusalema před velikonocí, kterýž nám zachoval Štůtný v homilii na květnou neděli¹⁾, popis toho, co se po seslání Ducha svatého v Jerusalemě událo; životy sv. apoštolů a evangelistů, a sice Jana, Matouše, Marka, Filipa, Petra (ve zlomku od P. J. Šafařika), Pavla a Jakuba většního (v zlomku od F. Duricha objeveném). Z téhož věku pochází lěgenda o sv. Alexiovi, jejíž zachovaný zlomek V. Nebeský vydal. Z počátku XIV stol. máme zlomky legend o Jidášu a Pilátovi, dvě legendy o sv. Dorotě, kratší od Hanky a Šafařika ve dvou rozdílných čteních nalezenou, větší v rukopise biblioteky Lvovské a vydanou od J. J., legendu o desíti tisíci rytířích za dob rytířských velmi oblíbenou, legendu o sv. Prokopu a t. d.

Z legendy o sv. Kateřině.

V téj modlitvě i z té mdřoby
sen tu vznide jěj na oči,
skržeňž u viděnie vkroči,
v rozkošné a divně krásné,
Zdáse se jěj, tej věhřasné

a ctné panně, bez omyřa,
by na krašší sieni byřa,
než ji vıdař kdy kto živý.
Na téj biechu divně divy
zděřány z bohatěj měny :

¹⁾ Úlomky této části, nalezené od Dom. Kiuského, tištěny jsou pod nápisem Umučení Páně (Vyb. I. str. 1147).

dno z biril, z demantov steny,
spojovany biechu v zlate,
v nich mnoho okenec bohate,
z smaragd i z saferov biechu,
v nichzto miesto stka sa stkviechu
drahych kamenov cinove,
jacinti i rubinove,
turkof, sardin, paleis v sloni,
jaspisove, kalcedoni,
topas, granat, krysoliti,
amatisti, margariti
sposobeni prielish lep.

Tudiez na tej sieni sklepě
s slunce, mesic, pri tom hviezdy
podobenstviem tymiz jezdy
stviechu, jakoz Boziu mocu
jdu na nebi dnem i nocu,
časujuce vsecky chvile.

Viece drahych divov v sile
vide v krase se hojiece.
Uzre dve stolici stojiece
na vzhod slunce podle sebe:
na jednej Boh mocny z nebe
sediše v svem v svetlem trone;
na druhej v druhej korone
Maria jeho ma stova,
archangelska ciesařova.
Oba jmiesta scepty v ruce.

Ten blesk i ta radost jsucie
Kateřinu tak utesi,
jakz se ves smutek vyspeši
z jejie srdce, jenz bieše jměša;
i pomysli, řkuc: „Prospeša
jsem, ac Boh da, na svem diele,
kdyz mi se moj chof tak cele
dal videti i s svu matku;
juz nebudu v nedostatku,
kdyz hlezu na jeho lice.”

Tehdy Maria spomocnice
pokynu jej ruky k sobe,
ana v stydlivej porobe
jide jako bliže k nima,
klekši i pokloni se jima.
To pak Maria viduci,
vece: „Moj synu žaduci!
ke svéj choti dās vitanie?
vsak-vieš, ež jest dokonanie
svemu stavu učiniša,
a to vsecko naplniša,

coz's jej kolivek rozkazaš.”
Kristus vece: „Juž utazaš
jsem se o to, ež ju jasnu
Kateřinu, velmi krásnu,
chcu sobe za chof zvoliti;
i bude se mnú stoliti
u mem kralovani večně.”
Kateřina klečiec pečně
vece: „Moj najdražši králi!
dnes ja mu čistotu v tali
tvěj miřosti poručuju,
a jakz najlepe uměju
snažnym, věrnym srdcem zdravě
tak chcu tvěj miřosti pravě
sřuziti do méj smrti mile.”

Tehda tu Kristus tej chvile
učini se jej tak jasen
v oci i tak velmi krásen
mnohu okrasu v svéj tvári,
jakz ot jeho svetlejši zari
srdce jej v tele hrajiše.
Bez omyša se znajieše
v tak uteseněj radosti,
o nizto jakz v svéj mřadosti
ani čtša ani sřyčaša.

Po němzto bieše vzdychaša,
na toho zrakem hlediše.
A ten tak, jakz tu sediše
s svu zmlitku matku věile,
vstav nahoru z kratochvile.
o němz stviechu zarmi steny,
sed sta jako prostred sieni,
oblečen jsa mnohu draži.
Inled Maria za paži
vzdviže Kateřinu vzhoru
a řkuc: „Juž se neboj vzdoru,
ani žařosti ni nuce,
neb te moj syn k choti i k sřuze
přijaš. Juž buď utěšena,
vsie radosti nezlišena,
ale vseho smutka liše.”

V tom řčený syn Boži tiše
zače jedno prvně časem
niřym, sřadkym, drahym hřasem,
jimz jej srdce v zdraví zvřaži,
jda k něj, svych slov v sřavněj draži
vece: „Vítaj, má přežadná!
vítaj, moje choti řaduá!
pod sem, mé vzvolené ličko,

ke mu, má hoľubičko :
 byďoľ jsem věčné osnovaľ,
 toběť jsem korunu schovaľ
 u mém království v čistotě.”
 Jakž tu piesň v svéj sľadkéj notě
 skona protiv téj děvici :
 tak sněm prsten z svéj pravici,
 i vľoží jěj prostřed ruky ;
 o němž ona z ctněj ponuky
 zakľopi svú ruku ľhadce,
 i zazpieva velmi sľadce
 notkú jednu pěšnici novú
 a řkúc : „Juž nevěstú sľovu
 chotě, jenžto mne nezměníř,
 svým mě prstencem obvěniř,
 po němžto jsem srdcem vadľa :
 mně viac jiného zrcadľa
 netřeba ; neb můj choř dražší

všeho světa i najkrašší
 jest, v němž já byť zřiedľa mého
 chcú mieti ustavičného,
 srdcem k němu jsúc na věky
 vždy všem zľým zľostem na překy.”
 Tú piesňú mu chváľu vzdavši
 prociuti, a vzhóru vstavši,
 uzře na jevě, ne v zľuče,
 v svéj běľúciej drahěj ruce
 prsten nebeského zľata ;
 viac ta čistá dievka svatá
 by veseľa podľe sľucha.
 Plna jsúc svatého Ducha,
 po světě poče netúžiti
 a svému chořu sľúžiti
 postem, trudem, modľú sľičnú,
 jsúc křesťankú ustavičnú.

Ze života Krista Pána.

Viz čľověče bohobojuň
 Božie miľosti dóstojný,
 velikého miľosrdie,
 kakľ jest syn Boží nehrdě
 brař se dnes k Jeruzalému,
 vľádna nebem, mořem, zemú ;
 kakľ se jest velmi pokoriř,
 jenž, co kde jest, všecko stvořiř ;
 jmaje ve všem vsú moc stáľú,
 nic netbař na světskú chváľu ;
 jsa král nade všemi králi,
 jehož vše stvořenie chváľi,
 jehož se vše moc neskrýľa,
 by v čem j'mu potřebna byľa :
 ludmi, koňmi, drahým rúchem,
 cožby jedno chtěř, posľuchem
 všeby byľo j'mu hotovo,
 kdyby řekř jedině sľovo !
 Čili nemohř jmieti koně,
 jenžby pošeř, uzďú zvoně,
 ana zľatými cetkami
 zproľožena i gemmami ?
 Čilij' nemohř jmieti sedľa,
 za němžby se drahost svedľa,
 n niez bývá ludem znamenie,
 zbožie z drahého kamenie,

kdež s pochvami, prsosiny,
 podľe své drahé přičiny
 dávajú jako posoku
 ľubosti ľudskému oku ?
 Čili nemohř té moci jmieti,
 by byř chtěř zástupně jeti,
 maje mnoho ľuda s sebu,
 se vsú královskú ozdobú :
 pod nachem, v zľatej koruně,
 drže sceptrum, sedě na tróně,
 podľe mocných kráľov nřava,
 jakž se pro světskú česť stává ?
 ež ni střiebro, ani zľato
 bývá draho vľožiti nato.
 Ale ty náš Tvorče miľý,
 maje všemohúcie síly,
 netbařs na draze ostroze
 na tvé Boží svatě noze,
 jimažby koně pobádař !
 Šbožný, kto sěj' tomu nadář,
 žes vše moľa, nechťeř moci ;
 chťe nám sprostenstviem pomoci,
 jezdiřs na osleti ľichém
 v obyčejú prostě tichém.
 O Božie miľosti tvrďná,
 a tvrďnosti miľosřdná !

rozprostřefas svú moc divně :
 i mušu to řeči pilně :
 sám-lis miřost, čis miřostiv,
 ežs se miřosti nezhostiv ?
 I řku brž, ežs miřost sama,
 pošťa z najvyššieho chráma
 k nám, z sieni svaté Trojice,
 porodem čisté děvice ;

a jsa tak ctný, tak veliký,
 chtěř jsi mář býti všeliký,
 přijař jsi tvář tvého stvora.
 Kakáj' Bože tvá pokora !
 který-li tobě s námi zvyčej,
 ežs vzař sřúhy svého obličeř,
 hledaje svých ovec zbyřých,
 z dávných časův zabřúdířých !

Z legendy o sv. Prokopu.

Prokop ot dětinstvie svého
 by chování velmi čstného :
 po Boze tvorci túžieše,
 světskú sřávu potupieše :
 poče se čsnostmi třpyteti,
 veliké přednosti jmieti
 mezi spořuvěky svými.
 Obcováše mravy čsnými :
 veždy se Boha bojieše,
 svoje rodiče ctieše ;
 rozkoši místa nedáše,
 veždy v pokoře stáše ;
 a jak zřief na jeho těle,
 tak běš' sbožný v mysli cele.
 Vidúce to roditeli,
 jakého synáčka jměli
 vzachu mezi sobú radu,
 chtiec jej sřáti k Vyšehradu,
 k mistru na sřlovo vzatému,
 by jej učieř čtení všemu,
 kdež sřavné učenie bieše,
 v Sřlovenském jazyku ktvéše.
 Tu Prokop v učení řóně
 čítař vždy s snahú v zákoně ;
 a kehdy tu v krátkém časě
 tomu písmu nauči se,
 mistři se tomu diviechu,
 mezi sobú tak mřuviechu :
 Prokop dobře v písmě dospěř,

a ve čsti i v kázni prospěř.
 Neb nikdy prázdnen nebieše,
 nebo na modlitvě, nebo v knihách
 čtieše ;

tak se učieř velmi mile,
 netbař ijedné kratochvíle.
 Divné ovšem pokory bieše,
 že již každý to mřuvieše :
 tento Prokop tako jest tich,
 již jakoby byř ovšem mnich.
 Nikdy neviděli, by smář,
 ani kdy s dietkami več jhrař ;
 jedno pěř hodiny nebo páteře,
 někde súkromě, nebo v kóře.
 Počechu se kanovníci diviti,
 a řkúc: Co chcemy učiniti ?
 vidímy ělověka dobrého
 a ke vseř čsti podobného.
 Južt jest dobře na tej době ;
 přitovarišmy ho k sobě
 pro jeho pokorné poníženie.
 Snidú se Vyšehrazská knězie,
 byvše všichni v tej radě
 v kapitole na Vyšehradě,
 vzvoliechu jej sřlužebnikem,
 u svatého Petra kanovníkem.
 Nerád tomu svatý Prokop bieše,
 neb tohoto světa neuvádivieše.

VI.

Duchovní písně.

Nejstarší duchovní píseň česká, která zbožným podáním až po naši dobu se zachovala, jest „Hospodine pomiluj ny,“ nepochybný to zbytek z doby, kdy sv. Cyrill a Methoděj ve vlastech našich rozsivali símě učení křesťanského. K ní přidružuje se píseň k sv. Václavu, nedlouho po smrti svatého knížete českého povstalá. Obě zachovaly se ale v prepisech teprvé z druhé polovice XIV stol. spolu s jinými písněmi duchovními pozdějšího již původu, a větším dílem dle latinských hymnův vzdělanými, z nichž několik ve Výboru z lit. české otisčeno.

Hospodine pomiluj ny.

Hospodine pomiluj ny!
 Jesu Kriste, pomiluj ny!
 Ty spase všeho míra!
 spasiž ny, i uslyšiš.
 Hospodine, hřasy naše!
 Daj nám všem. Hospodine,
 žizň a mír v zemi.

Krleš, Krleš, Krleš.

K sv. Václavu.

Svatý Václave!
 vévodo České země,
 knieže náš!

pros za ny Boha,
 svatého Ducha. Kyrieleison!

Nebeskéť jest dvorstvo krásné:
 bĕžě tomu, ktož tam pójde
 v život věčný,
 oheň jasný
 svatého Ducha. Kyrieleison!

Pomoci tvé žádámy:
 smiluj se nad námi;
 utěš smutné,
 otveď vše zlé,
 svatý Václave! Kyrieleison!

Z písně k Panně Marii: „O přěslavná Matko Boží.“

Vzniklas na útěchu, rózie
 všemu světu matko Božie
 z Jesse svatého kořene
 Maria sřavná ze jmene,
 Naše naděje přemilá!
 Tys nebeská všecka sířa,
 tys rozkoš byďřa rajského,
 tys chrám krále nebeského,
 tys svatého Ducha schrána,
 tys s počátka přečiřřána
 sieň svatě Trojice sřavná.
 Tys králová svých sřuh spravná,

tys kvěť čistoty panenské,
 tys veselé vše nebeské,
 tys radost andělských kóróv,
 tys svatosť nebeských sboróv,
 tys útěcha všeho stvořenie.
 tys všech smutných utěšenie,
 tys pracných z núze výpravcie,
 tys všech chudých šćedrá dárcie,
 tys nematná cesta bĕdných,
 tys zdravie všech lidí trudných,
 tys ustařých moc i sířa,
 tys zúřařých miřost miřa,

tys svých sľub miľostná matka,
 ty zpľozuješ nebožátka,
 tys hriešných naděje prava,
 tys sklep čistý ctného nrava
 ty jsi všie cti první kořen,
 Tobú nám všem ráj otvoren,
 tobú nám věčná smrt snata,
 tobú dábfu moc otjata,
 tys vešken svět obživífa,
 jenž bieše Eva umoriífa,
 tys hriešných orudovnice
 a nelénie spomocnice
 těm všem, jižto sľúžie tobě.
 K těm voláš, zovúc je k sobě
 ve svú rozkoš i v své bydľo,
 pod svú pažu, pod své křídľo;
 Nebo's ty miľosti plna.
 Ó Maria miľosrdna.
 Ó Božího Syna matka,
 vzpoměň na mě nebožátko.
 Má naděje přezádúcie,
 vzezři na mé slzy horúcie,
 viz smutného srdce řkánie,
 usľyš prosbu, daj žádánie
 pro tvých svatých sedm radostí
 a pro sľavných pět žaľostí,
 jenž si obé na siem světě
 jměľa pro své svaté dietě.
 Usľyš mě přieliš hriešného,
 pomoz zbýti hriechu mého,
 vzdvihnúc ruce k svému synu
 popros ať mi spustí vinu,
 a utěší dobrotivě.
 Pro svú miľost miľostivě
 daj mi sě hriechów chovati,

dopuščených sě kajati,
 přidadúc srdcu skrušenie,
 bych tak želeje shřešenie,
 vysľúžil na tvé miľosti,
 bych tě v nebeskéj radosti
 u skončenie vidaľ svého
 v krásie obličeje tvého,
 v němžto kocháš svého syna.
 V tvúf jest rukú má vše vina;
 tobět v nivčemž tvé děfátko
 neotpvie, šťastná matka,
 pro tvú žaľost, juž jsi jměľa,
 když jej na kříži viděľa
 an krviú brocen a jmá rány
 v rukú, v nohú, bok prokľaný,
 an nelícen a veš siný,
 an bičován a bez viny,
 an roztiežen trudně róžno.
 Avech! až mně zato hrózno,
 ež tě tak napomínaju,
 snad tvú miľost rozhněvaju,
 obnovuje takú žaľost;
 ale pro tvú svatú radost,
 jenž na svém skončeni jměľa,
 kdyžs svého syna viděľa
 při sobě v nebeskéj moci,
 rač mi z mých hriechów pomoci,
 ze všie núze i z žaľostí.
 Pro tvých svatých sedm radostí
 při mých potřebách rač býti
 a k méj smrti rač přijiti
 miľostivá matka Božie,
 má útěcho, mé vše sbožie,
 mé veselé, má radosti,
 mého srdce věč žádosti.

VII.

Život Krista Pána.

Jedna z nejkrásnějších ozdob literatury české XIV století jest Život Krista Pána, jenž se celý zachoval v rukopise čís. bibl. Pražské. Spisovatel jeho; řeholník řádu kazatelského, užil k dílu svému starších českých sepsání o jednotlivých dobách života Spasitelova, legendy o sv. Jachymu a Anně, jakož i o Panně Marii, pak sám překlad evangelií. Vše to spojil v jeden pěkný celek tím úmyslem, aby osobám stavu

rytířského zjednal zajímavé a užitečné čtení. Podobá se velice, že k dílu tomu přistoupil z rozkazu císaře Karla IV, z jehož doby i rukopis pochází.

Předmluva.

Podlé starých mudrcův pověděnie, což jest lidu na světě bylo kdy neb bude, všickni v svém člověčství svú žádost mají podlé trojiego dobrého zřiezenu. Neb jest některé dobré užitečné, některé ctné, některé rozkošné. A nevždy se sjednávají. Neb jsou někteří, jižto vždy po cti stojec na úžitek a na rozkoš nic netbají. A jsou někteří, jižto vši myslí pro tělesný úžitek i ve dne i v noci pracují a na česť a na rozkoš málo tbají. A také jsou někteří, jižto v rozkoši bydléc ani úžitka ani cti hledají. Z těch ze všech ti lidé jsou najlépe Bohem podarováni, jižto své tělesenství smyslem ohražujíc, toho trojiego dobrého tak se skrovně přidrzie, jakžto vždy Jesu Krista i jeho milú Matku Mariji na paměti majíc na věky s Bohem přebývati žádají. Neb jako praví sv. Bernhardus, to vždy sľušie na paměti jmieti, jehožto svět vždy velí zapomenúti. A to se najviece na ty chýlí, jižto v rytieřském stavu bydléc, rytieřské cti hesľo nesúc, svým se tělesným protivníkóm mocně brániece, ot Boha múdrost majíc, však toho na sobě znáti nechtie, ež pro toho světa neprázdeň často Boha i svého spasenie zapominají. A nadto, ktož by jim o Boze a o svatých četľ nebo praviľ, toho mrzkost mají, a netolik ot tohosami bēzie, ale i jiným překažejí, toho nevěduc, což jest Ježíš ve čtení řekľ, mlúvě k Bohu Otci: Skryľ jsi, tociž zatajľ, sv. písma dostojenství před mudrci světa tohoto a zjeviľ jsi malichným, tociž těm, jižto pokorným srdcem o Boze a o sv. písmě rádi sľyšiec na paměť berú. Neb nic ctnějšiego, nic rozkošnějšiego, nic užitečnějšiego duši nenie než Boha na paměti jmieti a skrze to k tomu se vždy pripraviti, kde má člověk po tomto krátkém světě na věky přebývati.

Ale jež jest paměľ člověcie u prodlení časa kzapomněni hotova, protož já predikatorového zákona nedostojný duchovní jaľ jsem se po to dieľo, počen psáti o počátku našeho spasenie. Najprvé o narození Marie matky Božie i o všech jejie přieběžech, v kterých časěch co jest činiľa, kde-li jest bydľiľa, které by obyčeje jměľa ot jejie dětinstvie až do syna Božiego porozenie. Ale jež jest prorok Isaiáš o jejěj svatě miľosti prorokovaľ a řka: Vynde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vzende: proto ihned o tom nebeském květu podlé toho piši, kak jest ot toho přesľavného prutu pošeľ Bóh a člověk pravý, kak-li se je na tomto světě podlé dávného proročství s lidmi obcházaľ, i o jeho svatě krvi proliti a na nebesa vstúpení a Ducha svatého apoštoľóm sesľání. A to jsem umysľil s pomoci Ducha svatého pořad psáti, aby u budúciech časěch bohobojní křestěné na těchto knihách čtúc, v Jesu Kristu se kochajíc, Boha chváľili, jeho miľej matce česť i chváľu vzdávajíc, za toho, jenž jest to kázaľ česky psáti, Boha prosili a s ním se všickni Bohu dostali věky věkóm.

Obětování Ježíše v chrámě Jerusalemském.

Když podle starého zákona ustavenie, jakžto píše sv. Lukáš evangelista, přišel čtyřicátý den, tehda Matka Božie a svatý Ozep vzemše děťátko, i šli do Jerusalema, aby to svaté děťátko do Božieho chrámu vnesúce Bohu Otcí ofěrovali. Protož podle starého zákona ustavenie kúpivše dvě hrdlici nebo dvě hořubenec podle chudých lidí ofěry; neb bohatí za své prvorozené děti beránek ofěrováchu a chudí hrdličky nebo hořubence, a protož snad evangelista o beránku ve čtení nepíše, ale o hrdliciech a o hořubencích, neb to chudých ofěra bieše.

Tehda sv. Simeon, kmet pravedlný a Boha bojící, jenž bieše od svatého Ducha odpovědění jměl, ež před svú smrtí svýma očima syna Božieho jměl viděti, po tom slibu túže, jakž to sv. Augustin píše, bez přestání vzdychal a takto v svém srdci rka: „E budu-li já tak šťastný i Bohu zaslužičný, ež bysta moji staře žádostivě oči obezřele mého Spasitele v tělesenství! E přijde-li kdy ten čas, ež by mě nalezl můj Spasitel ješče živa na světě jsúce, aby mě nalezlo svaté narozenie v tom túžebném vzdychání!“

V túž hodinu, v nížto Matka Božie a svatý Ozep s nebeským dietětem k chrámu se Božiemu přibližovasta, vtanul Duch svatý v srdce sv. Simeonovi, aby na pospěch vstana i šel do Božieho chráma. A jakž tam brzo přišel, tak inhed prorockým duchem to nebeské děťátko poznať a inhed na svú kolenú pad na zemi a jemu se pomodlíl. Tehda inhed, jakž to jednomu sv. otcí zjeveno jest, děťátko čtyřiceti dní v stár osmyslným vzezřením dospějšého věku postavy sv. Simeonovi mile uliz se v oči vzezřel a inhed na svú se miřú matku ozřev, jěj se tiše pokloniv, ruky sv. Simeonovi podal, jakžto by říeci chtěl: „Aj toť, kmeti svatý, jehožtos dávno na Boze žádať, po němžto's túžebně vzdychal, ježtoť jest mým duchem slíbeno, vezma mě na svoji ruce, ohlédajž.“ Tehda sv. Simeon, to nebeské dietě na svoji ruce vzem, Bohu s požehnáním chváľu vzdav ihned prořekl a rka: „Aj juž teď púšcieš sľuhu svého Hospodine podle sľova tvého u pokoj; neb sta juž viděle oči moji spasenie tvé, jež jsi učinil před obličejem všeho lida, svěťosť k zjevení národóm i k sľávě osady tvé Israhel.“ A v túž hodinu jest prorokoval sv. Simeon o tého miřého dietěte umučení a o velikéj žaľosti Matky Božie, ež jěj bylo nato hleděti, ano jejie miřý syn na svatém kříži trudně rozpat pro všeho světa hřešné svú svatú krev prelévaje. A protož jest inhed tu sv. Simeon k Matce Božiej prorocky řekl: „Tvú vľastní duši, tociž tvé přežaľostivé srdce, prokrojí meč ostrý.“

Zatím přišedši svatá Anna prorokyni, tomu se svatému dietěti nábožně poklonivši, jaľa se o něm prorocky mľuviti a řkúci: „Tot jest spasitedlné dietě, ježto jest juž na utěšenie všemu světu přišľo. A juž se jest naplniľo, co jest byl nebeský stvořitel skrze své svaté proroky světu sľibiľ. A blaze mýma očima, to přesvaté dietě viděvše.“

Ty tak přeznamenité řeči Matka Božie sľyšieci na mysl bráše, v svém srdci přemýšľející, a přesľavný diek Bohu vzdáváše. A inhed Matka Božie přistúpivši k sv. Simeonovi děťátko z jeho rukú vzaľa. A tož divně, když je chtieše vzieti, ruky jěj podaľo to svaté děťátko, jakoby se k nie vrátiti žádaľo.

Zatím se zřídívše pojídu k oltáři. Ta dva svatá kmeti napřed, svatý Ozép a svatý Simeon, držíce se za ruce, s jasným náboženstvím v srdci se radující k oltáři pojídesta, Boha chválící a říkující svatého Davida proctvie: „věrný Hospodin ve všech svých slověch a svatý ve všech skutcích! Vykúpenie poslal Hospodin lidu svému! Aj toť jest náš Hospodin, na věky věkóm. Přijeli jsmý Hospodine miřosrdie tvé prostřed chrámu tvého.“ Zatiem pójde Marie Matka Božie, nesúci na svú svatú rukú všeho světa krále, andělského pána, nebeského královstvie věčného Otce. A jdíeše podlé nie svatá Anna prorokyni velikými radošćemi od srdce sřadkosti prohuhlijć, Ducha svatého Boha chválć i děkujć.

Ó kak to jest bylo u málosti lidí krásné zřiezenie a sřovútné přihlédanie! Čtvero jich ku oltáři s dětátkem jdíeše, avšak jsú byly mezi nimi všech věkóv národy. Byly děti, byly dievky, byly ženy, byli staři, byli mřadí, aby se prorocstvie naplnilo, jezto jest bylo dávno řećeno: „Mřadí i děvice, staři s mřajšimi chvalte Hospodina.“

A když tak ku oltáři přijídu, tehda Matka Božie s velikým náboženstvím poklekši obětovala svého miřého syna Bohu Otci a takto říkúć: „Přijmi, všemohúći Hospodine Bože Otče, tuto mú oběť mého prvorozeného syna, jehožtos ráčil pro svú bezčisťú miřosť na tento svět sesřati a mě, kakžkoli nedóstojnú, jeho matkú učiniti.“ To řekši Matka Božie na oltáři toho svatého dietěte ponechavši, stojeci s jinými před oltářem v jeho svatú tvář mile hledáše, vidúći, an na oltáři sedí a na svú matkú a na ty, jezto před oltářem stáchu, osmyslnú tváři hledí.

Zatiem kněžie přizváni, a tu podlé obyčjeje zákona starého jako chudého člověka dietě skrze ofěru pěti peněz vypřaceno. A v túž hodinu Matka Božie přistúpivši s jasnú myslí, dětátko sněmši, dva ptáky hrdlici neb hořuby od sv. Ozěpa vzemši, nábožně poklekši, oči svoji světě k nebesóm vzvedši, vece: „Přijmi miřordný Hospodine tuto ofěru, jizto tobě toto maře dětátko naše, tvój miřý syn, dnes najprvé ofěruje.“ A když ona tu klečć nábožným srdcem mřuvieše, tehda to svatě dětátko Ježiš svoji ručičće k svýma ušima přichýliv, oči k nebesóm vzvedř, a kakžkoli ješe nemřuvř, — neb jen čtyřicćeti dní v stář byl, — matcě pomohř na oltář ofěrovaťi. Potom tu ofěru dospěvše, Matka Božie a sv. Ozép s dětátkem z Jerusalema vyšli, i šli k světě Ařžbětě, jakž jest byla Matka Božie zamysliřa, prvě než by z toho kraje vyšřa, aby svatě Ařžběty navšćievřa a sv. Jana Krstitele syna jejie ohlédářa. A když tam k světě Ařžbětě Matka Božie přišřa, velmi se mile uzřele, utěšený sobě hod učinile a v tú svatú dětátkú veliké utěšenie jměle. Tu se také tě dvě svatě děfateć, Ježiš a sv. Jan, mile uzřesta, a divným činem sv. Jan, kakžkoli mřadé dietě jsa, počestně se k Ježišovi jako k svému hospodě jmějješe.

Vzkřišeni Lazara.

Když Ježiš za řekú Jordanem byl, roznemohl se v svém domu sv. Lazař, bratr sv. Marty a sv. Marie Magdaleny. A to jest byla ta Marie, jezto mazařa Hospodinu drahú masti nohy, a svými vlasy otierařa. Ať sv. Marta a sv. Maria Magdalena běsta ochotně posřa Spasitelovi posřale a říkúć: Lazař, bratr náš, jehožto miřujěš, nemocen jest: ale nic viece jemu nevzkázale. A to proto, jakžto někteři chtie, k sobě jeho nepozvale, ež

jsta tě dvě sestře dobře věděle, ež Ježíš velikú nepřiezň jmá ot Židov, i bále jsta sě, aby sě jemu nic nepřihodiťo. To poselstvie Ježíš uslyšav, k tomu posťovi řekť: Nemoc ta nenie na smrt, ale pro chváľu Boží, aby sě osťaviť syn Boží skrze něho. Ač miľováše Ježíš Martu a sestru jejie Mariji Magdalenu a sv. Łazaře, jakž brzo uslyšaf, ež jest nemocen, poostať tu ješče dva dny na tom miestě. A potom řekť učennikóm svým: Podte opěť do židovské vľasti. K němužto apostoli řechu: Rabi, tociž mistrě, ve čas tebe hledachu Židé, chtiec tě kamenovati, a ty opěť tam chceš jiti? K tomu Ježíš odpověďeľ a řka: Však dvanadcet hodin jest za den. Bude-li kto ve dne choditi, nepotkne sě, pakli bude v noci choditi, potkne sě, nebo světlost v něm nenie. To řek pověďeľ k nim a řka: Łazař, přítel náš spí, a já tam jdu, abych jeho ze snu probudiľ. K tomu svěťi apostoli řechu: Hospodine, spí-li, zdrav bude. Ale Ježíš jest o jeho smrti mieniľ, ale oni mněli, by on o spaní snu řekľ. Tehda jim Ježíš zjevně pověďeľ a řka: Łazař umřeľ jest, a jest mi to libo pro vy, abyste věřili, ež jsem já tam v tu dobu nebyľ. Ale pojďmy k němu. V tu dobu sv. Tomáš k svým druhým učennikóm vece: Pojďmy i my, umřemyž s nim. A tak přišed Ježíš, nalezľ jeho, an juž čtyři dni v rově. A bieše Bethania vzdál ot Jeruzalema pólpatanadstě běhových honov, to jest pól čtvrti vľaské míle.

A mnozí z Židov běchu přišli k svěťe Magdaleně a jich bratru Łazarovi. A když svatá Marta uslyšafa, ano sě Ježíš blíží, vyšľa proti němu; ale Maria Magdalena v domu sedieše. A to bylo u pátek dvě neděle před Božím umučením. V tu dobu sv. Marta Ježíšovi řekľa: Hospodine, by ty byľ zde, bratr by můj nebyľ umřeľ: ale to jistě věďe, což požádáš na Boze, dá tobě Bóh. K niežto Ježíš vece: Vstane bratr tvój z mrtvých. Marta k němu vece: Věďe, ež vstane tehdy, ježto všichni z mrtvých vstanú v den súdný. K niežto Ježíš vece: Já jsem z mrtvých vstanie a živúcí život, ktož u mě uvěří, ač by umřeľ, bude živ, a všeliký, jenž jest živ, a věří u mě, neumře na věky. Věřiš-li v to? K němužto ona vece: Ovšem Hospodine, já jsem věřifa, ež jsi ty Kristus syn Boží, jenž-to jsi na tento svět přišeľ.

A to řekši sv. Marta, odšedši zavoľafa sestry své, sv. Mařie Magdaleny jako pod tajemstvim a řkúc: Mistr přišeľ a zove tě k sobě. A jakž to ona uslyšafa, brzo vstavši k němu vyšľa. A ješče Ježíš nebieše přišeľ na hrádek, ale byľ na tom miestě, ješto jeho sv. Marta utkaľa. A Židé, jizto běchu s svatú Maři Magdalenú v domu ostali těšiece ji, jakž uzřeli, ona spěšně vstavši vyšľa, vyběhli za ni a řkúce: Najspieše ona k rovu jde pľakat.

A když Maria na to miesto přišľa, ješto bieše Ježíš, uzřevši jeho, padľa k jeho svatým nohám a řkúc: Hospodine, by ty byľ zde, nebyľ by umřeľ bratřec můj. Tehdy Ježíš, jakž ji uzřeľ pľáčic a také Židy, jizto s ní běchu přišli, pľáčice, chronuľ duchem a zarmútiľ sě sám i řekľ: Kde jste jeho poľožili? K tomu oni řechu: Hospodine pojď viz, a v tu dobu zaslziľ Ježíš. Tehda Židé, jizto tu biechu, řechu sami mezi sebú: Aj, kak jeho jest miľovaľ. A někteří řechu: I nemohľ jest tento, jenžto jest slepému oči otevřeľ, učiniti, aby tento neumieraľ.

Tehdy Ježíš opěť chronuv sám v sobě, přišeľ k rovu. A bieše podľe obyčeje židovského rov jeskyně kamenem přivalená. Tehdy Ježíš vece: Otvalte kamen. K tomu Marta sestra toho, jenž byľ umřeľ, vece: Hospo-

dine, juž smrdí, neb jsú čtyři dni, jakožto v rovu leží. Znamenaj, kak jsta jej tě sestře velmi miřovale, ež jsta nechtiac, by jeho smrad zašeř, kamene otvaliti bránile. Ale však Ježiš kamen otvaliti kázav, k Martě vece: Však jsem tobě řekl, budeš-li věřiti, uzříš chvařu Boží. V tu dobu otvalichu kamen a Ježiš pozdvih oči svú k nebesóm, vece: Otče, chvařu tobě vzdávaji, ežs mě sřyšař. A já jsem to dobře věděř, ež mě vždy sřyšíš. Ale pro lid, jenž tuto okořo stojí, řekl jsem, aby uvěřili, ež jsi ty mě pošlař. To když řekl Ježiš, zavořař velikým hlasem a řka: Lazaři, poď ven! A ihned z mrtvých vstař, jenž bieše umřeř, a jmějieše noze a ruce podlé starého obyčeje svázáně, a tvář jeho rúchú obvázána. Tehdy k nim Ježiš vece: Rozvězte jeho, ať pryč jde. A zatiem mnoho Židów, ježto běchu přiřli k světě Maři Magdaleně, když viděli, co byř učiniř Ježiš, uvěřili v něho.

Ale někteří z nich, přiředše k licoměrníkóm, pověděli jim vše pořád, co byř Ježiš učiniř. Tehdy se židovské starosty spořu sebravše, s nimižto bieše Kaifáš biskup třiedy toho léta, radu o Ježišově smrti vzeli a řkúce: Vidimy, ano ten člověk všecky lidi vede po sobě i táhne. Nesřušie nám toho déle trpěti. Tu se Kaifáš přimřuviř a řka: Lepí jeř jeden člověk senda, než by veřker lid zahynuř. Jichžto lestnú radu Ježiš věda, postúpiř před nimi nedaleko otdad do jednoho města, ježto sřove Efrem, a tu přebyv vrátiř se do Bethanie v sobotu před květnú neděli méně než pól míle od města Jeruzalema. O tom piše sv. Jan evangelista a řka: Před šesti dny před hodem velikú nocú přiřeř Ježiš do Bethanie, tu jeřto bieše sv. Lazara vzkřiesiř, a tu jemu jeř večere učiněna opěť v domu Šimona mařomocného. Jakžto chtie někteří místři, na téj večeri Maria Magdalena vliřa na jeho svatú hlavu libru drahé masti. Jakžto jeř dřeve učiniřa pro svých hřiechów skrušenie; takěž tuto učiniřa jeř pro miřosrdné, ježto jeř jměřa k Jesu Kristu, náboženství.

A na téj večeri byř Lazař a mnozí z daleka hostie, jižto běchu přiřli, mnozí, aby Ježiše ohlédali, druzí chtieci Lazaře o divých onoho světa tázati. Zatiem počechu knězie židovská mysliti, kak by Lazaře zabili, neb mnozí proň ot židovské viery odstúpajíc na křesřanskú se vieru obracováchu, i věřili v Ježiše. Pro něžto licoměrníci řekli sami k sobě: Vidite, ež nic neprospiěvamy. Aj toř veřken svět po něm jde.

Zjevení-se dvěma učenníkúm v Emaus.

Čtvrté se zjeviř Hospodin dvěma učenníkoma, ana jdeta do jednoho hrádku, jenž sřovieše Emaus. A když tak po cestě jdúce mezi sobú mřuvista o těch Ježišových přiebězích, ježto se byřly těch dní přiřhodiřy, tehda Ježiš přibliziv se k nima, pojide po cestě s nima a oči její tak se Boží mocí držiesta, jakžto jeho poznati nemožesta. K nimažto Ježiš vece: Které jsú to pověsti, o nichžto spořu jdúc mluvita a tak truchřa jsta? Jemužto jeden z ní jménem Kleofáš odpovědě a řka: A zda jsi ty sám pútník v Jeruzalemě, ež nevieš, co se jeř tam nynie v těchto dnech přiřhodiřo? K nimažto on vece: Co se jeř stařo? K tomu oni řečesta o Ježiři z Nazarena, jenžto jeř byř prorok mocný v řeči i v skutcích před Bohem i před lidmi, kak jsú jeho židovské starosty, knězie a kniežata naše dali na smřť a ukřižovali jeho. A my se nadějechom, by on měř vykúpiťi

národ israhelský. A nad to nade vše dnes jest tomu třetí den, jakž jsú sě ty věci stały, a tak jsú nás některé ženy z našich přezesiły, ježto były před svítáním u hrobu, ježto nenalezše jeho těľa v hrobě, přišły k nám a řkúce, ež jsú andělské viděnie viděły a ty pravie, by byl živ. To někteří z našich uslyševše, vstavše k hrobu šli, a tak našli, jakžto jsú ženy były pověděły, ale v hrobě jeho nenalezli. A když to odmřuvista, tehda knima Ježíš vece: O hřupého smysľa lidé a pozdní srdcem k věření ve všech věcech, ježto jsú proroci mřuvili! Však jest tak musil trpěti Kristus a tak vniti v svú chvařu. A počen ot Mojzieše a ote všech prorokův, vypravováše jima písmo o sobě psané. A tak mřuviece přiblížili sě k tomu hrádku, jenžto sřove Emaus, a tu sě Ježíš pořekř, jako by chtěř dále jiti. Tehda ona počesta nutiti jeho a řkúci: Ostaň s náma, neb jest již nad večer. Tehda Ježíš šel na hospodu s nima, ana jeho ješče nic neznáta. A když tak spořu sediechu, jakž brzo Ježíš vzem chléb požehnal a uřomiv i podal jima: a inhed jsta prozřela a na tom miestě jeho poznařa. A on inhed před nima zmisař. Tehda ona spořu mezi sebú vecesta: A zdali naše srdce v naji nehořařo jest y tu hodinu, kdyžto s náma jda po cestě mřuvieše a písmo náma vypravováše? A v tůž hodinu vstavši do Jeruzalema šřa a tu nalezřa jedennadcet apořtolóm, ani sě spořu seřli, a ti, jižto s nimi biechu, ani mezi sebú pomřuvají a řkúc: Zajisté vstař z mřtvých Hospodin a zjevily sě sv. Petru apořtořu. Tehda ta dva učenniky počesta také praviti, kak sě jima na cestě přihodiřo a kak jsta jeho poznařa, když jima chléb uřomiv podal.

VIII.

Překlady z literatury učitelův církevních.

Ušlechtilost a vysoká vzdělanost jazyka Štítného, jakož i ta okolnost, že velmi hojně a plyným překladem cituje místa ze spisův sv. otcův a jiných učitelův církevních, vede bezděky k tomu, že výborný náš Tóma, když se spisovati jal, mimo zčeřtění písma sv. našel i překlady spisův oněch a že na nich hlavně vzdělal nejen ducha ale i řeč svou. A v skutku zachovalo se nám několik děl toho spůsobu, která z veliké časti původem svým sahají v prvnější léta Karla IV. Nemíneme se daleko pravdy, přijmouce za pravé, že překlady spisův oněch jsou jedny z prvních ovocí duchovního hnutí, založením university Pražské ve vlasti naší spůsobeného. Jsouř tyto:

Soliloquia (samomluvenie) sv. Augustina, nepravě Štítnému připisovaná.

Homilie sv. otcův na evangelium sv. Matouše. Větší počet homilií těch jest od sv. Jana Zlatouřstého a Tomáše z Aquina; mimo to jsou tu některé od Origena, Bedy, sv. Řehoře a j., ano jedna od samého Karla IV.

Prologové a některé menší spisy sv. Jeronyma.

Knihy tak řečené sv. Jeronyma, totiž listové sv. Eusebia, Augustina a Cyrilla o životě, divech a skonání sv. Jeronyma.

Soustavná sbírka průpovědí ze sv. otcův spolu s texty latinskými (v rukopise kláštera kartuského v Dolanech, nyní v univ. bibliothece Olomoucké).

Sem připočítí sluší i knihy mravní Alberta Velikého, přeložené v polovici XIV století.

I. Ze Samomluv sv. Augustina.

Kap. VI.

Všemohúcie tvá ruka vždy jednostajná stvořila v nebesiech anděly a črvky v zemi. Nenie v oněch proto vyšší ani v těchto nižší. Neb jakož izádná ruka anděla, takéž izádná nemohla by stvořiti črvka. Jakož žádná nebě takéž izádná najmenšieho listku na dřevě. Jakož izádná těla, takéž izádná nemóz učiniti jediného vlása běla neb črna. Ale všemohúcie ruka tvá, jež vše jednostajně móž! Nenie jěj snáze stvořiti črvka než anděla, ani snáze móž rozprostřieti listka než nebě, ani lehčeje jěj, by vlas spósobiła než tělo, ani jěj tieže ustaviti zemi na vodách než vody na zemi. Ale vše, cožkolivěk chtěł, učinil to jakž chtěł, v nebi i v zemi i ve všech propastech, a mě mezi vším jakož jest uměl a chtěł. Mohla, Hospodine, ruka tvá mě kamenem aneb ptákem aneb hadem neb kteréžkoli ochechulí stvořiti, a věděla i chtěla, proč já ne kamenem, ne ptákem neb některú ochechulí jsem; neb tak spósobiła dobrota tvá a k tomu, aby to spósobiła, ijedno mé zaslúžení nepředešlo.

Kap. XXI.

Aj již sem se vyznał tobě, chválo života mého. Mějech naději někdy v mej síle, ješto obak nebieše síla. A když tak chtiech běžeti, tu stach, a když najvíc mniech, bych stál, tu najvíc padech. A tak viece bych zase než předsě. A to, ježto mniech, bych dosáhl jeho, dále se ote mne vzdáli. A tak v častěj přichodě moc tvú znamenaje poznávám již, žes mě osvietil, že což jsem mněl najvíc, bych sám sebú mohł, tu jsem vždy najměň mohł. Často sem řekl: Ono učini, toto dokonám, a potom nebudieše ani seho ani onoho. Ač chtěnie bylo, ale moci nebylo. Pakli jsem mohł, ale nechťel jsem tehdy; neb jsem ufał v svú moc. Ale již vyznávám se Hospodine, Bože Otče nebě i země, že ne v síle bude mocen muž, aby se nehonosila před tobú bláznivá smělost všelikého stvoru.

Z kap. XXIX.

Poznał jsem tě pravého jediného Boha a jehož jsi poslal Jesu Krista. Bieše čas, ješto neznajech tebe. É hoře toho času, ješto neznajech tebe, hoře slepoty té, ješto neviděch tebe, hoře hřuchoty té, ješto neslyšech tebe. Slepý a hluchý po krásných věcech, ježtos učinil já zšerezený jda chápach se jich a se mnú ty bieše, a já neběch s tebi: a ty věci drzechu mě daleko od tebe, ješto by nebyly, kdyby v tobě nebyly. Osvietil jsi mě světlostí a uzřel jsem tě a miřoval jsem tě. Neb žádný tebe nemiřuje, jen ktož tě vidí, a žádný tebe nevidí, jen ktož tě miřuje. Pozdě jsem

tě miřovař, tak dávná krásu : hoře řasu toho, jeřto sem tebe nemiřovař. Děkuji tobě, má svěřřosti, řes osvietiř mě a poznař jsem tě. Poznař jsem tě, samého Boha jediného a pravého stvořitele mého. Poznař jsem tě stvořitelem nebě i země, vidomých věcí všech i nevidomých, pána jediného, pravého, všemohúcieho, nesmrtdelného, jehoř nelze viděti, nelze vypsati, jenř sě neskoná, věčného, k němuř nelze přistúpiti, jehoř nelze obchopiti ani zjadatai, neproměnného, nekonečného, jenř jsi počátek všech stvořených věcí, skrzeňř všecky věci jsú učiněny, skrzeňř jsú všichni elementi, jehoř velesřavenství, jakoř počátka neměřo, nikdy takéř nehyne i na věky.

Z kap. XXX.

Tak jsem tě poznař, můj poznavači, tak jsem poznař tě. Poznař jsem tě věřú, již jsi mi vdechř. Svěřřosti má, svěřřo mú oči, Hospodine Bože můj, naděje všech krajin země, radosti, jenř obveselujeř mřadosť mú a to dobré, jenř podpierař mú starosť. V tobě, v tobě Hospodine veselé sě všecky mé kosti. Hospodine, kto jest rovně tobě? kto jest mezi bohy roven tobě, Hospodine? ne jehoř jsta ruce řřověči učinile: ne tak, jenř jest řřověka učiniř. Všichni bohové pohanři — běsové, ale Hospodin jest nebesa učiniř: Hospodin on jest. Ti bohové jsú nebě i země neúčiniř: nechť zhynú z nebě i z země. Buoh, jenř stvořil nebě i zemi, chvalte jej nebě i země.

Pozdě jsem tě poznař, pravé svěřřo, pozdě jsem tě poznař; neb veliký bieše obřak a temný před očima mé statečnosti, tak ře sřunce nemořech viděti spravedlnosti a svěřřa pravdy. Obalen běch ve tmy; syn temnosti miřovach tmy, nebo neznajech tvého svěřřa. Běch slep a miřovach slepotu a po tmách do jiných temností jděch. I kto mě odtud vyvedř, jen ty?

Z kap. XXXII.

Ó tak jest sřavné království, v němř Hospodine kralují s tebu všichni svatí, jsúc svěřřem oblečeni jako rúchem, jmajíc koruny z drahého kamenie na svých hřavách. Ó království břahosřavenství věčného, kdeř ty Hospodine, naděje svatých a koruna jich chvály, před jich očima jsi obličejem k obličeji, všudy obveselije v tvém pokoji, jenř vycházie nad každý smysř. Tu radosť neskonaná, veselé bez smutka, zdravie bez bolesti, řivot bez práce, svěřřo bez tmy, řivot bez smrti, všechno dobré beze všeho zřého. Tam mřadosť nikdy sě nesstará, tam krásu nikdy sě nezmění, tam miřosť nikdy sě nepotuchne, tam zdravie nikdy nezhyne, tam radosti nikdy neubude. Tam bolesti ijedné nečiti, tam stonánie ijednoho nesřřeti, tam nesřřného nikděř neviděti. Tam veselé vždy maji, tam nebojie sě ničeho zřého, nebo tam maji najvětřie dobré, jeřto jest vždy viděti tváři pána všech šlechtností.

II. Z kněh sv. Jeronima.

Z epištoly sv. Augustina k Cyrillovi o divcích sv. Jeronima.

Aby přesvatého Jeronima zasluženie a dostojenstvie se netajilo, co se jest se mnú Božím chténím v čas jeho umčenie stało, vypravím. Závěrně toho dne a té hodiny, v něžto přesvatý Jeronymus vyvlečen jsa z rúcha tělesného v rúcho věčné nesmrtdelností oblekl se byl, když já, v Typonenském městě v mém pokojíku odpočívaje, snažně a pilně mysléch, kteraká velikost a množnost slávy Božie dušiem bľahoslaveným byla by těm, ježto se s Kristem radují, žádaje o té radosti někakú krátkú řeč učiniti, naveden jsa prosbami našeho Severa, poctivého Martina Turonského biskupa učedníka. Vzech v moji ruce přístroj písarský, chtě krátké poselstvie nebo epištofu přesvatému Jeronymovi psáti, aby on, což by kolivěk o té věci rozoměl, mně odepsal; neb viděl jsem, že v tak nesnadné pohádce od nižádného živého tak právě nemohľ bych naučen býti.

Když již tak počátek psach, pozdravenie předeprav, Jeronima napřed, ihned rychle světlo nevýmřuvné, za našich časov nevidané ani také našimi jazyky mohúcie vyličeno býti, s nevýmřuvnú a nesľýchánú voní všech voní drahých v pokojíček ten, v němžto biech, vnuďe a vstúpi, ano hodina kumpletne již bieše. Kterúžto světlost když já uzřech, užasením a díváním lek se, smysľa i všech udov moci potratil biech; neb tehdy jsem zajisté nevěďěl, že Božie pravice divná povýšila byla sľuhy svého, známú činieci v lidu moc jeho. Nevěďěl jsem také, že Bóh miľosrdný a miľostivý sľuhy svého věrného od tělesných nečistot rozvázal byl a tak vysokú stolicu na nebi jemu pripravil. Nevěďěl jsem pokřadov bezčíslné múdrosti Božie a tajnosti umenie jeho, i tajných súdov Božích nepoznal jsem; nebo kterýmž chce, těm ukazuje, aby k poznání jeho nevýmřuvné múdrosti mohli přijiti; nebo však, kterýchž on povoľává, ty předvěduje, ospravedľňuje i bľahoslavuje, jakžto je spósobil hodnu a sľičnu býti. Proto zajisté, že takého světla oči moji nikdy jsta nebyle spatřile ani mé vonenie nikdy jest nebylo čílo: tak novými a nesľýchánými divy žasaľ jsem se.

Mezitím, když má myšlenie radostně třepetáchu, co by to bylo, světlem mysléce, ihned túto řeči hľas se ke mně zjevi a řka takto: Ó Augustine, Augustine, co hledáš? I zdali mnieš, by v maľý súďček všecko mohľo ustúpiti moře? I zdali mnieš, by mohľ okršľek zemský v hrsti zakřopiti? I zdali mnieš, by mohľ nebe zkrotiti, aby obyčejných běhov neděľaľo? I zdali jehožto nižádného čľověka oko nemohľo viděti, tvé uzřiti? Jehožto nižádné ucho skrze zvuk nesľyšaľo, tvé usľyši? Jehožto nižádné srdce lidské nikakž jest rozoměľo ani také pomysľiľo, mnieš se ty moha rozoměti? Ba bezčíslné věci, které bude dokonanie, totiž nižádné v té mieře, kterak se móž měřiti, budeš také i ty měřiti! Mnohem by spieše moře v přeučkém súdečku zakřopiľ, vešken okršľek zemí všech malitkú hrstí by držal, spieše by také nebe od svých běhov přestaľo nežľi té radosti a té slávy, ješto duše bľažených bez dokonanie požívají, najmenší částku srozuměľ, jedno ač by očitú jistostí jako já naučen byl. Přeběhneš ještě na tomto světě krátkého času chvíli, a nemohujících věcí nebud pilen dokonati;

doniďz prĕbytek tvĕho bĕhu dokonanie nevezme zde na svĕtĕ, neroď hle-
dati tĕch vĕcĭ, jeŕto jinde nemohu nalezany bŕti neŕ tu, kamŕ jĕ nynie
ŕŕastnĕ se beru. Tuto zde v svĕtĕ snaŕ se takŕm skutkŕm ĕiniti, aby pak
potom, coŕ zde rozumĕti ŕadĕŕ, ovŕsem jmieti na vĕky mohĕ; neb tam
ktoŕ koli vendu, zasĕ nikakŕ nevyjdŕ ven.

III. Z knĕh mravnĭch Alberta Velikĕho.

Ŭvod.

Svatŕ Jan Zĕatoustŕ vykĕladaje ĕtenie svateho Matuŕe, i die takto :
Jsŕ nĕkteří lidĕ otrvrceni, podobni k licomĕrnĕm pokrytŕm. Nebo ti
coŕkolivĕk vidie, vŕe ve zĕĕ obratie, a zle sŕdie. Nebo ĕinili kto co po-
kory-dle, dĕji, pokrytec jest. Aĕ kto pro mĕlobu sebe posiliti chce, dĕji,
ĕakotny jest. Pakli jest trpĕlivŕ a dobrotivŕ v ztravĕ, dĕji, ztravnŕ jest.
Āinili spravdnosti-dle, dĕji, hnĕvivŕ jest ; pakli bude pokornŕ, dĕji, bĕĕ-
zen jest ; jestli mŕdrŕ, dĕji, pyŕnŕ jest, a jestli kĕzanĕ veselĕ, dĕji, zaviĕ-
j jest ; a jestli pak nĕboŕnŕ, dĕji, nepŕietelivŕ nebo nepŕivĕtivŕ jest, chodĭ
jako odjatŕ. Jestli pŕivĕtivŕ, dĕji, jest svĕtskŕ a jeŕitnŕ. Chceli pak kto
bŕti zoŕivŕ, dĕji, truchĕj jest ; jestli tichŕ, dĕji, neveselŕ jest. Majili lidĕ
miŕost k nĕmu, dĕji, pochlebnŕ jest. Hledali spasenie lidskeho a spasenie
svĕho, co-dle ĕini, dĕji, chĕbnŕ jest ; nebo chĕby hleda a pro svĕ ve-
liĕenie ĕini. Jestli nĕboŕnŕ a Bohu rĕd sĕuŕi, dĕji, neudatnŕ jest, a jako
odjatŕ chodĭ, nebo nĕlichu jest, dĕji. Sĕuŕie nĕm znamenati, ŕe nĕkterĕ
vĕŕnĕ jsŕ zĭ obyĕejovĕ, ŕe budŕ tak velmi podobny k dobrŕm, a jsŕce zĕy,
jakoŕ jĭ nynie tohoto ĕasu ŕpornŕ mysl poĕitaji za spravdnost, nesliĕnĕ tova-
ŕstvo, jeŕitenstvie za duchovnie veselĕ. Lĕniemu dĕji, chytrŕ jest, neztrĕvĭ
se pŕielĕŕnŕ ztravŕ. Za ŕlechtnost a ĕistotu pŕielĕŕnĕ okŕaslenie sebe maji.
Ktoŕ pŕielĕŕ mnoho ĕeledi mĕ a tĕ hrdĕ chovĕ, dĕji, ctĕnĕ se mĕ. Ktoŕ
dĕvĕ co svĕho marnĕ nebo jeŕitnĕ, toho maji za ŕtĕdrĕho ; ĕakomĕmu na
zboŕi dĕji, chovatedlnŕ jest, a nazŕvaji jej vŕickni strŕcem ; ktoŕ stojĭ upra-
svŕ mysl, tomu dĕji, ustaviĕnŕ jest. Pokniŕenstvie za svatosť, a licomĕrnost
za nĕboŕenstvie maji, aby totiŕ Bohu miŕujĭci zdali se ; ktoŕkolivĕk netbĕ
na to, coŕ zĕĕho ĕini pŕielĕŕ, ten sĕove trpĕlivŕ a dobrotivŕ. Ten jeŕto
jest pŕetvrďy na sŕdĕ, ten sĕove pravŕ popravec ; ten jeŕto nesmie tres-
ktati ŕadnĕho neb zĕĕho staviti, ten pokornŕ ; a ktoŕ jest jeŕitnŕ, tomu
dĕji, ctŕnŕ jest ; netbanlivŕ, ten sĕove dobrotivŕ. Znamenajŕ, ŕe tĕmito ĕiny
nezasĕuŕi ŕadnŕ vĕĕnĕ mzdy. Takĕ jsŕ nĕkteří mravi na nĕkterĕm ĕlovĕku,
ŕe jest jako od pŕirozenie pokornŕ nebo dobrotivŕ, nebo skrovŕ, ŕtĕdrŕ,
litostivŕ, pokojnŕ a takĕ tichŕ ; tĕmito takĕ vĕcmi ŕadnŕ nezasĕuŕi vĕĕnĕ
mzdy ani odpĕaty, doniďz miŕosti boŕie ĕlovĕk nemĕ. Ale kdyŕ ĕlovĕk mĕ
boŕi miŕost v sobĕ, tehdy vŕim od Bohu odpĕatu vysĕuŕi. Takĕ jsŕ nĕk-
terĕ vĕŕnĕ dobrĕ i dobŕi mravovĕ, ale pak maji je za zĕĕ vĕŕnĕ, jakoŕto
nĕkteří bĕĕzni spravdnost nazŕvaji hroznost a litnost ; nebo bude-li kto
maliĕko spravdnŕ, dĕji, mŕstĭ se, ĕinili kto pro nĕboŕenstvie, dĕji, chvĕly
hledĕ jeŕitnĕ, nebo jeŕtĕ nĕjak jinak to obratie. A chce-li kto zoŕivŕ bŕti,
dĕji, hoŕkĕ myslĭ jest a trpkĕŕo srdce. Uĕini-li kto co pro pravŕ miŕost,

dějí pro závisť nebo pro nenávidenie, ano pro miľosť a pro lásku to se staľo; jeľto jest jistě pro Buoľ a dobrým úmysľem, to oni jinak obrátie ve zľe, a jiněho ješťe mnoho k tomu pŕičinie.

IX.

Legendy prosaické.

Četnějši legend veršovaných jsou životy svatých, psané prosou. Tu pŕedevšim jmenovati slušii velké dvě sbírky, totiž *Passional* a *Životy i řeči Otcův ægyptských*, pŕeložené anebo vzdělané z latiny. Nejstaršii rukopis *Passionalu* (*Legenda aurea Jacobi de Voragine*) zasahuje do polovice XIV stoletii; rukopisové *Životův* a *řeči Otcův ægyptských* jsou mladšii, dílo samo však jistě v XIV stoletii, ne-li ješťe dávněji, prvotně bylo sepsáno.

Životy svatých jednotlivých hojně se vyskytují porůznu v rukopisech starých, zvlášťe pŕi sbírkách modliteb. Zde stačí připomenouti jen ty, které samostatně spisy tvoří, jako *Život Adama*, jenž později v pŕeklade novějšim pŕijat byl do duchovního románu pode jménem *Solferna* známého, *život Jakuba*, *Josefa ægyptského* a manželky jeho *Asserach*, *poručenství dvanácti patriarch synův Jakubových*, *životy sv. Alžběty*, *Panny Marie*, *sv. Františka z Assisi* a j.

I. Z *Passionalu*.

Život svatého Václava.

Když tomu všemohúcie miľosť chtěľa Božie, aby se viera kŕesťanská spoŕe rozmnožila, Svatopŕuk, Moravský král, od svatého Cyrilla, Moravského arcibiskupa, svatý kŕest jest pŕijaľ; a potom když bratr svatého Cyrilla, jménem Metudius, po jeho skončení miesto něho Moravským biskupem byl učiněn, tehda České sľovútné knieže, jménem Bořivoj, a jeho hohobojná kněžna, svatá Ludmiľa, v tom městě, jeľto Velehrad sľove, tu jeľto tehdy Moravského arcibiskupstvie stolec a sľáva bieše, v kostele svatého Víta od bľáženého arcibiskupa Metudia, oba svatý kŕest jsta pŕijaľa. V těch časěch to České knieže Bořivoj měl jest dva syny, jeden sľůľ Spitigneus, a druhý Vratisľav. Tehda Spitigneus nemnoho na světě pŕebvy umŕel, a Vratisľav po něm v Čechách kniežetem ostaľ. Potom to sľovútné knieže Vratisľav s svú kněžnú, jiejžto jmě bylo Dragomiř, měl dva syny, svatého Václava a nemiľostivého Bolesľava; a když Vratisľav knieže s pravým srdcem kŕesťanskú vieru miľováše, na to jeho kněžna Drahomiř nic netbaľa, ale pohanských modľů vždy se pŕidŕžieše.

Potom po těch časěch to sľechetné knieže Vratisľav svěho syna, svatého Václava, tiem úmysľem, aby potom Českým kniežetem byl, svatej Ludmile jeho chovati poručil, skončal, a jeho kněžna Dragomiř v druhého syna Bolesľava se uvázavši, ku pohanským modľům jeho všemi činy vedieše.

Ale ten předrahý květ, první v České zemi v svatej víře vzkvetlý, svatá Ludmiša vnuka svatého Václava, svatému čtení podlé křesťanské viery jeho učeci, chováše. Tehda miřostivý utěšitel duch svatý tak toho dietěte srdce vnitřním vdešením byl rozpálil, ež jeho svatá učenie jako světlé jiskry od něho jdúc sě stviechu, a jeho osvícené promřuvenie jako přo-
vúcie stredy sladce od jeho svatých úst pocháziese. Proněžto skrze jeho svatého slova snažné kázanie všeka Česká země slavně jest osvícena, ne-
tolik slovom, ale i rozličným příkřadem; neb sě tak o jeho svaté miřosti píše, ež jest byl přečistého života, tělesenstvie své bez poskvrny choval, a vždy žádaje, kakby pro Jesu Krista svú krev proliř. Proněžto sprave-
dlnost svaté viery ne tajně, ale zjevně kázáše, vždy sě Bohu nábožně mo-
dliř, bedlivě ve dne i v noci Boha následuje ve všech svatých skutcích, v almužnách, u miřosrdí i u pokoře nad jiné své rovně znamenitě pro-
spieval. Těch časov ta závistivá Drahomir, nemiřostivá pohanka, žádajíc nad svú tšti svatú Ludmiřú kněžstvo České země obdržeti, dva šeredná násilníky, jimažto jména byla Tuman a Guman, do Tetina na hrad posla, aby tam jevše, věrnú Boží služebnici, svatú Ludmiřu, zahubiřa. A tak sě i stařo, od tú dvú jest udávena, a ta svatá duše do nebes vzata.

Potom ta nemiřostivá pohanka Drahomir jařa sě křesťanov nenáviděti a jim mnoho zřeho činiti; ale syn jejie, svatý Václav, vieru křesťanskú, jakž jeho byřa svatá Ludmiřa, babka jeho, naučiřa, tvrdě držiese, navracije zasě jí rozehnařé křesťany, a jim miřostivě v jich potřebách pomáhaje. Tú také zvlášči pokorú činieše, ež opřatky tajně peka, a z hroznuov víno svýma rukama vydavuje, k Božiej službě po kostelích dávaše. Často také drva a jinú potrebu chudým vdovám, pracným rozličným sirým lidem tajně v noci nosiese.

Těch časov Kúřimské knieže viđa Božieho slůhy velikú pokoru, a jeho na svej mysli potupeně nesa, jař sě kněžství České země rozličně prekážeti i veliké násilě činiti, tak ež musil svatý Václav s velikú vojskú proti němu táhnúti, nedada své země více hubiti. Jehožto zástup knieže Kúřimské potupiv, s svým zástupem proti němu také na pole vyjel, a s ním sě k boji zamřuvil. Jemužto svatý Václav po poslu vzkázal a řka: Když žádáš nad mým kněžstvím vévoditi, co tě toho potřeba, aby ti u boji zbiti byli, nad nimižto chceš panovati? Jáť tvých lidí krve prolitie nežádaji; jestliť se mnú boj lib, nade mnú nad samiem svítěze, panujž nade všemi mými; pakliť já tě přemohu, ale ať tvoji pod mú moc sřešaji. Tomu poselství knieže Kúřimské vesele povolil, by ta smřúva byřa s uobú stranú otvrzena, tak jakžby nikte jima pomáhati nesměř. Jakžto sě jest i stařo. A když tě kniežetě proti sobě na sedanie jděsta, a obě vojště na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli s nebes stúpivše, nad svatým sě Václavem vznášiechu, a křiř stkvúci před jeho svatú tváři sě blstiese. To Kúřimské knieže uzřev, před svatým Václavem na zemi padř, prose, aby mu ráčiř svojo hněv odpustiti. Jemužto svatý Václav vece: Vrař sě domov s pokojem a měj na svém dosti; jáť tvěho nežádaji.

Potom po mařých časěch svatý Václav, aby k ciesařovu dvoru jel, byl pozván. A když tam přiřel, od ciesaře i ode všech kniežat ctně přijat, a tu u pilných ciesařových radách nade vše jiné u múdrosti poznán. A když jednoho jitra v ciesařovu radu pozván, a pro velikú práci, jižto zvlášče Bohu sě modle nesř, rozličně sě trudiř, v radu přijeti zapozdil:

tehda ciesař s kniežaty mně, by se pro svú hrdost přijeti oblenil, to byľ tak způsobil: kdyžby svatý Václav v radu přišel, aby ho nikte povstáním nepoctil. A však jakž brzo svatý Václav v radu přišel, uzřev ciesař, ano jeho světi anděli vedú, a kříž zřatý jemu se na čele stkví: inhed před ním se všemi kniežety padna, jemu se pokořil, slibuje jemu, což by na něm poprosil neb kázał, na tom by byľ uslyšán. Tehda svatý Václav ruky svatého Víta na ciesařovi poprosil, a inhed jemu ciesař mile daľ. Potom sv. Václav s tím drahým darem do Pražského města přijev, kostel ve jmě svatého Víta učinil, a za tím po toho svatého otce, Řezenského biskupa, jenž těch časuov nad Českú zemi biskupového dóstojenstvie moc mějieše, poslaľ, prose, aby se přijeti neoblenil, ale přijeda kostel svatého Víta posvětil. Jemužto Řezenský biskup odvzkázał a řka: Azda mne, synu miľý, potřebuješ? věz to ež ten kostel, jehož posvěcenie žádaš, tenť kostel, jehož sem Buožím zjevením viděl, povýšen bude v dóstojenstvie arcibiskupstvie, stolec i hľava duchovnie tvé země. A však, aby se tvá prosba i vuole naplniľa a tvouj kostel byľ posvěcen, rád to chei způsobiti.

Coj potom svatý Václav pro Jesu Krista pokorných a miľosrdných skutkuov činil, o tom jest mnoho psáno; zvlášče, když jednoho času sv. Václav v noci, ano snieh a led veliký, s svým starým sľuhú, jenž sľúľ svatý Podivoj, jemužto vše tajenstvie i náboženstvie svatého Václava známo byľo, k kostelü bos jdieše, tehda ten svatý Podivoj, kakžkoli v uobovi jda, však veliké zimy trpěti nemožěše. Jemužto svatý Václav vece: Podivoji, vizi to, žeť jest zima, stúpaj u mé stopěje. A jakž poče v jeho svaté stopěje stúpati, tak se jemu nohy shřieľy, tak jež nepoče nic zimy čiti; a ty jisté svatého Václava stopěje, ež po zmrzľém bľátě chodě, své svaté nohy obraňováše, vseckny krvavy běchu. To také svatý Václav z zvláščieho miľosrdie činil, ež pohanské a porobné děti kupuje, k svatému krstu připravuje, Bohu je dědiľ; boje se také, aby ižádneho čľověka krev nevinně nebyľa odsúzena, vše šibenice a žaláře obořiti kázał. Ten také dar vľasčí od Boha jměl, ež prorocsky u budúcích časěch mnohé věci převěděľ, a znamenitě zjeveno mu byľo, aby těľo své babky, svaté Ludmiľy, na jiné místo přenesenie učinil. A tak se jest staľo, ež potom viděni svatý Václav celé těľo svaté Ludmiľy v Tětině nalez, do Prahy přinesel, a v klášteře svatého Jiřie, tu ježto i dnes hřbí, poctivě poľožil.

Potom svatý Václav žádaje věci nebeských, všech tělesných věcí sobě za nic nenesa, poslaľ své posľy k svatému papežovi, prose, aby mohľ svému bratru Bolesľavovi knězstvie vzdada, v zákon svatého Benedikta vniti. Ale proti tomu bratr Bolesľav jeho svatým činóm závidě, tělesných věcí žádaje, nebeských netbaje, chtieše rád, by kterým činem mohľ knězstvie České země dojiti; proněžto svatého Václava, bratra svého, na jedny hody lstivým zámysľem do Bolesľavě pozvaľ. Tehda svatý Václav smřľ svú převěděv, nevinný jako ovčiečka, dobrovolně se věsti přepustil, a to s velikú radostí učinil; neb toho bieše dávno žádaľ, aby pro svatú vieru svú krev proľil. A když na těch hōdech svatý Václav s svými rytieri na večeri sedieše, propověď k nim a řka: Zajtra u vigiliü rajského probosta svatého Michaľa kalich utrpenie pro mého miľého hospodina píti budu, aby svatý Michal duši mú hospodinu obětovaľ. A vy také tuto se mnú jasně píte a hodujte; neb již od toho času vína s vámi viec píti nebudu této úrody. To řek svatý Václav, od večere vstaľ, Bohu poděkovav skrúšeným

srdcem se nábožně zpovídal, a tu žaľostivě za své i za svých bližních hřiechy zapľakav, na modlitby se přes prvospí oddal; a potom nábožně na jitřní vstav, pravě světľúcie slunce, ježto duši osvěcije, těľo krále nebeského přijal.

A když tak svatý Václav nebeské světľosti oděním se ohradiv, po tmě jdíeše. nemiľostivý bratr jeho Boleslav s vražedným úmyslem ze tmy naň vystúpil, a tu hřiešná temnosť proti světej světľosti, bratra svatého Václava nemiľostivě ranil. Pro něžto raněnie ten sám zľý Boleslav letěľ, nejmaje moci nad sľuhú Božím: ale svatý Václav chtě dobrovolně oběť svú vzdáti Bohu, a duši svú, tociž tělesenství své dáti pro miľého Jesu Krista, vezma bratra svého meč, jemu vrátil, a řka: Vóle tvá buď v tvú rukú. Proto se zľý Boleslav nic neobměkčil; ale s svými nemiľostivými lidmi opěť se naň obořiv, svého bratra, svatého Václava zabil a ta svatá duše sľavně do nebes s svatými anděľy vnešena. Potom ta svatá krev, ježto byla na stěnu střelířa, jako voľajíc na vražedného bratra, dľúhé časy izádným řemesľem setřieti nemožena.

Potom skrze svatého Václava Buh zřiemě divy v Čechách i v jiných vľastech činiľ; a zvlášče v tu hodinu, v nížto svatý Václav svú krev proliľ, zjevil se Spasitel na kříži pňe králi Dáckému, a takto k němu mľuvě: Chcešli svých hřiechův odpušćenie u mne obdržeti, učiň kosteľ ve jmě mého miľého mučenníka svatého Václava. Z toho viděnie král se probrav, kosteľ krásný ve jmě svatého Václava učiňiv, slovútně nadaľ; a tu jeho svatě jmě, jako i v Čechách, u velice chvále jmají až do dnešního dne. V těch také časěch ta přezlá svatě viefy nenávisťnice Drahomiř pohanka, svatého Václava máť, všech nevěrných máteř zľostný příklad, jež svej krvi se protiviec, svatého Václava, svého syna, smřť byla zjednaľa, proto Božím přepušćením před Pražským hradem, jako ona prokletá města Datan a Abiron, se jest propadľa. A ta propasť jest zřiemě zuama všem až do dnešního dne; a ti také ohavní vražedného Boleslava pomocníci rozliční Boží ranú všickni jsú hanebně sešli.

II. Ze života Adamova.

Smřť Adamova.

Když jest byl učiněn Adam v devieti stech a ve třidceti létech, věda, že dnové života jeho skonávají se, řekľ jest k Evě; Kaž, ať se shromáždíe ke mně všickni synové moji, abych mľuviľ s nimi a požehnal jim, prvě než umru. I shromážděnie jsú na tři strany před obezřenie jeho, před modlitebnicí, kdežto modľeváše se, a bieše jich v počtu sto tisícův a pět tisícův kromě žen a dětí. A když se běchu sebrali všickni, jedniem hľasem řekli jsú: Co jest tobě, otěe náš, že jsi kázaľ nám se sjíti? a proč ležíš na ľuozí? Odpověďěľ jest Adam a řekľ jest: Synové moji, mněľ zle jest bolestmi. I řekli jsú všickni synové jeho: Co jest to, miľý otěe, zle se mieti bolestmi? Tehdy syn jeho Seth řekľ jest: Pane, zdaliť se co zachtěľo ovoce rajského, z kteréhož jedíeše, a zamútiv se, ležíš suad proto? Pověz mi, a jáľ puojdu k branám rajským a buduť pľakati v tesknosti veliké prose Pána Boha. A snad usľyší mě, a pošleť angeľa svého, aby mi přinesľ z dřeva toho ovoce, kteréhož ty žádáš. I řekľ jest Adam k Evě: Vstaň a jdi s synem mým Sethem k branám rajským a naspěte sobě prachu na

hlavy své, a padnúc prostřete se na zemi a kvělte v obezření Páně. Snadť se smířuje nad námi, i pošleť anjeľa svého k dřevu života, z kteréhož teče olej miřosrdenstvie, a dáť nám z něho maličko, abyšte pomazali mě jím, a odčínut od těchto bolesti, kterýmiž nyní hynu.

I šli jsú Seth a máť jeho k branám rajským, jakož jim byľ přikázať Adam. A když jsú přišli Eva a Seth k rajským branám, vzeli jsú prachu z země a nasypali jsú na hlavy své a padli jsú na zemi i počeli jsú plakati řkáním velikým, prosíce Hospodina, aby jim dať oleje miřosrdenstvie z dřeva života. A když jsú se již oni tak modlili a prosili Hospodina mnoho hodin, aj, anjeľ Boží Michaľ zjeviľ se jest jim a řka: Jáť k vám poslaň jsem od Boha. Sethe, člověče Boží, neroď slzeti pro olej dřeva miřosrdenstvie, aby jím pomazaľ otce svého Adama pro bolesti těľa jeho. Právímť zajisté tobě, že nižádným obyčejem nebudeš mieti jeho jedné v poslední den, když se dokoná let pět tisícův a dvě stě bez jednoho od prvního dne stvoření světa. Nebt tehdy přijde na zemi najvyšší Kristus syn Boží, vzkřiesit těľa Adamova otce tvého, a tehdy křiesiti bude těľa mrtvých. A on Kristus syn Boží, přijda křtěn bude v Jordaně, a když vyjde z vody, tehdyť pomaže olejem miřosrdenstvie od pokolenie do pokolenie těch, kteříž obživeni jsú z vody a z Ducha svatého u věčný život. A tehdy, kdy sstúpi syn Boží, najvyšší Kristus, a uvedeť zase otce tvého Adama do ráje k dřevu oleje miřosrdenstvie.

Inhed odšeľ jest anjeľ od něho. A vrátiv se opět k němu, i přinesľ ratolěstku se třmi listky uřomený z dřeva věděnie zřého a dobrého, pro kteréž Adam bieše vyhnán z ráje, i dať jest Michaľ archanjeľ ji Sethovi, řka: To přineseš oci svému k obvřazení a k utěšení těľa jeho. Pospěš a nemeřkaj a jdi k oci svému, nebt se jest naplniľ čas života jeho. Po šesti dnech vyjdeť duše jeho z těľa jeho, a uzřiš divné věci veliké na nebi i na zemi i na světlech nebeských. To řek Michaľ i odšeľ jest.

I navrátili jsú se Eva a Seth, vzemše s sebou ratolěstku a vonné věci, totiž nardus a safran a skořici. I stařo se jest, když jsú šli, Seth jdieše přes vodu Jordanskú, a aj, ratolest, kterúz jemu byľ dať anjeľ, upadřa jemu prostřed řeky, a bieše řeka převelmi prudka. A když jsú přišli Seth a máť jeho k Adamovi, pověděli jsú jemu všecky věci, kteréž se jim byly přihodiľy na cestě, a kterakú odpověď dať jest jim anjeľ. I řeķľ jest Adam synu svému Sethovi: Zdalí mi jest anjeľ nic neposlaľ? I zamůtiv se Seth a leķľ se, že nebieše nalezľ toho, což mu byľ anjeľ poslaľ. I řeķľ jest oci svému: Otče miřý, toliko jedině ratolestky se třmi listky poslaľ jest tobě, kterážto upadřa mi jest prostřed Jordanské řeky. Jemužto odpověděv vece: Jdi synu můj a na téměř miestě, kdež jest upadřa, nalezneš ji, prvé než umru, a požehnáť tobě duše má. A navrátiv se Seth k řece Jordanské, nalezľ jest ratolest v prostřed řeky, jenž se nikdež s miesta byľa nehnuřa. A zradoval se jest Seth a vzav ji přinesľ oci svému. Ktererýžto když jest přijal a uzřeľ, vzradoval se jest radostí velikú a řeķľ jest: Aj, smřť a obživenie mé!* I prosil jest všech synův svých, aby vsadili tu ratolest v hlavy jeho hrobu.

A tak potom po šesti dnech přišřa jest smřť, jakož byľ předpověděľ Michaľ archanjeľ. A aj, zatměřo se sřunce a mēsiec a hvězdy za sedm

*) Narází se tu na pověř. že ze stromu, v nějž ratolest ta vzrostla, udělán byľ svatý křiž.

dní. Seth objaľ jest těfo otce svého a pľakáše pľáčem velikým srdečným nad ním a všichni synové jeho pľáči přehořkými slziechu. A aj, Michaľ archangeľ zjeviľ se jest, stoje v hľavách Adamových a řekl jest Sethovi: Vstaň z těfa otce svého. Tehdy Seth viděl jest ruku Boží vztaženu a držieci Adama. A daľ jest jeho Hospodin Michaľovi a řka: Buď v stráží tvé až do dne obrany do let posledních, v kterýchžto obrátím já řkání jeho v radost, a tehdyľ sede na truoně toho, kterýžto svedľ jest jeho. A řekl jest opět pán Buoh k Michaľovi a Urieľovi: Přineste mi rúchy kmen-tové a rozestřete na Adama, a jiné rúchy na Abele syna jeho, a pocho-vajtež Adama i syna jeho. I šli jsú všickni moci angelské napřed a posvě-ceno jest usnutie smrti jeho. A pochovali jsú Adama a Abele Michaľ a Urieľ, angelé Boží u bran ráje, na tom miestě, jenž sľove přichodné. A to jsú viděli jediné Seth a mátě jeho a nižádný jiný. I řekli jsú k nim Michaľ a Urieľ, angelé Boží: Jakož jste viděli, tak pochovávejtež mrtvé své. A dokonavše, odešli jsú ot nich. A Seth vsadil jest ratolest dřeva toho u hľavy hrobu Adamova, jakož zato prosil bieše.

X.

Básně mravoučné.

Mravoučných básní zachovalo se dosti mnoho ze XIV století. Jsou dilem původní, dilem z latiny vzdělány. I cena jejich velmi jest rozličná. Zde jmenovati sluší veršovaný výklad desatera Božích přikázání, *Spor duše s tělem*, *Pravda*, *O postavách a mravích lidských*, *Řeči jinocha mladého i kmetě starého*, *o Bohatci*, *o smrtedlnosti*. Allegorická báseň o *mravném obnovení člověka*, prvotně sepsaná od Alana z Rysselu (+ 1203) ze všech jest největší. Sem náležejí ovšem i didaktické básně *Smila Flašky*.

Z básně o mravném obnovení člověka.

Vůz Věhlasnosti.

Věhlasnost poče mysliti,
kakby mohľa tam přijíti
před stvořitele mocného,
krále nad králi svatého.
Kehdyž v tom myšlení bieše,
sedm dievek panen jmějieše;
těm vzkáza své miřování,
po ně posľa bez meškání.

Jakž dievky brzo přijidú,
všecky v hromadu se snidú.
káza jim vůz uděľati,
jenžby přes skalé i vody,
i přes moře bez všie škody,
přes oheň, obľaky také,

i přes nebe všelikaké
ve mžení oka hotově,
v svej okrase, v svej obnově,
vezľ ji bez pomeškání.
To by jejie přikázanie.

Usľyševše panny toto,
smľuvivše se rovně o to,
pořád spoľu se zjednachu
a ten vůz pripravovachu.

Na těch pannách rúcho krásné,
z teleciech kožek věhlasné,
na němž čistota jest psána,
vše pořádně vykľádána.

Grammatika aj pojide
v krásném rúše i vynide,
majíc prut ve pravej ruce,

Donat držiec v levej ruce.
 Učiť latině mľuviti,
 všekoť písmo vyložiti.
 Toť jest také vyličenie,
 všech dietek prvé učenie.
 Jeť sě prvé mistrovati
 a o věčšie dospievati.

Dialektika pak druhá,
 jenž jest jiných panen sľuha,
 churavá a k tomu bledá,
 a však velmi ostře hlédá.
 Roztrativši svoje vlasy,
 nad jiné majíc věhľasy,
 tak pojide velmi hrdě,
 postavujíc svú řeč tvrdě.
 V pravej ruce hoľub jmieše,
 v levej ruce had držieše.
 To jest byľo na znamenie
 pravdy z křivdú uličenie.
 Počeť sě k tomu ostřiti,
 chtiec kľanici učiniti.

Retorika třetie vstavši,
 a sě právě ohledavši,
 počeť krásně mľuviti,
 chtiec vše řeči osľaviti.
 Tať svým rozumem ojnici,
 okrásni také kľanici,
 že bysta tak krásně v sobě,
 mēhoděk Retorika tobě.

Čtvrtá pak Aritmetika,
 jakož u vodě je ščika,
 že vše břehy ruče zběhá;
 takéž ona z svého běha
 vše hvězdy i piesek mořský,
 blíž i v dálnoť veš list horský
 ruče přečte, bez meškánie,
 toť jest jejie ukázánie:
 prvěť koľo pripravila,
 z mramora je učinila.

Geometria jest pátá,
 té sě všecka miera chvátá;
 tá zemi, nebesa všaké,
 širokoť, dalekoť také
 umie ruče přeměřiti,
 v které miere co má býti.
 Tať druhé koľo stvorila,
 z oceli je upravila.

Šestá Musika pojide,
 s hrdú myslí tam přijide,

v pravej ruce struny majíc,
 v levej ruce křídľem hrajíc;
 umieť všech hľasov proměny,
 nízké, rovné, vyššie měny;
 po všech hľasěch umie jiti,
 všecy piesně utvoriti:
 tať jest třetie koľo sľiľa,
 z oľova je ustavila.

Astronomia pak bieše
 sedmá panna ta sľovieše,
 zľatě koľo v rukú majíc
 a v tom všecy hvězdy znajíc;
 mēsiec, slunce i pľanety,
 v kterém čase neb podletí
 svój běh mají skonávati,
 toť vše umie ukázati:
 čtvrté koľo osnovaľa
 z ryzielo zľata skovaľa.

Když již vše hotovo bieše,
 což k tomu vozu sľušieše,
 Jednota přijide časně,
 i spoji ten vóz věhľasně,
 jakž mu býti jej učiní.
 Rozum sě k tomu pričini,
 přivede pět ručiech koní,
 jenž ni vrani ani broni,
 běchu v svém stvoru nenovi,
 k tomu vozu přihotovi.

Prvý kóň Viděnie sľove,
 ten prudkoť jako pľove,
 přěs moře i také skalé,
 třeba-li tisíc mil vzdalé;
 nikděž nohy neomočí,
 aniť trávy kde potľací;
 běžit jako pták létaje,
 neustaneť cestú hraje.
 K tomu sě ten vóz uhodí,
 pracevánief mu neškodí.

Druhý kóň to jest Sľyšenie,
 toho voza osľavenie,
 tenť má také ručesť mnohú,
 neomočit nikděž nohu,
 leč přěs moře, leč přěs vody;
 k tomuť vozu sě přihodí.

Třetí kóň toť jest Voněnie,
 čtvrtý sľove Pokušenie,
 pátý kóň toť jest Dotčenie,
 toho voza oblíbenie.

Toť vše ručí koni biechu,

k tomu vozu sě hodiechu.
 Když tu vše hotovo bieše,
 Rozum jsa podkonie, chtieše
 koně u vóz zapřáhati ;
 počechuť je aj žehnati,
 všecy ctnosti, jenž tu biechu,
 Věhřasnosti pověděchu
 a řkúc : Hospodin tě žehnaj!
 tvú cestu sěm tam požehnaj,

by sě po tvej vůli zdálo,
 což žádámy, byť sě stafo.
 Druha druhu sě vzlíbachu,
 a všecy ji požehnachu.
 Věhřasnost sě na vóz mrščí,
 Rozum pak koní pomrščí;
 ručeť ot jich očí zpřanú,
 majíc cestu aj prostrannú.

Ze sporu duše s tělem.

Tělo.

Milá duše, zda jsi řačna,
 že mě činiš tak rozpačna?
 Jáz mám hrady,
 múdré rady,
 dosti bohaté ohrady.

Jmám dědin i přatov mnoho :
 milá duše poslyš toho!

Jáz mocný pán,
 co chci to jmám,
 nikomémuž sě nepoddám.

Věz to, žeť jsem vítěz pravý ;
 rci črtu, ať sě se mnú dávi,
 nebo seče,
 zříš, ať vleče
 po sobě sečené plece!

Tot já razi, duše, tobě,
 buď rozpačna sama v sobě :
 odkud jedeš,
 zlí řeč vedeš ;

zdas lířek piřa, co bledeš ?

Tvá řeč, tať mě velmi směší!
 tomuť sě mé srdce těší :
 očko jasné,
 líce krásné,
 mé vše myslí převěhřasné.

Duše.

Slyšech Samsona silného,
 Achille převítězného,
 Sauř, Jonatan,
 David, Nathan,
 každý od smrti pomatán.

Pyrha co udatnějšieho?
 Absořona nic kraššieho :
 kto svú krású

ve všem času
 vrovná sě k jednomu vřasu?

Ester, Bersabé, Elena,
 Judyt, Rachel krásná žena,
 Pořřa Dida
 i Dalida ;

vše smřť na hromadu zkyda.

Kam sě děř nuziě chuděho?
 včera byř, dnes nenie jeho!

Zle sě mele,
 smřť sě pele,
 pojdeť v nás smřduta pele.

Vrať sě k smysřu, těřo, ručí,
 nežť sě ot tebe ořřúci ;
 vzděj klekánie
 i vzdychánie,
 za své hřiechy čiř pokánie!

Tělo.

Co sě lekáš, duše moje?

zda sě bojiš nepokoje?

vřak vieš cele,
 že v mém těle

vřeckna jest múdroř dospěle.

Nadarmo sě, duše, břázniš,
 že mé nemúdroři kázniš :

vše zpievánie,
 múdré psánie

mej sě múdrej hřavě klánie.

Duše.

Slyřařlis Aristotele

a Horáce i Virgile ?

Jich ctná sřova

i dnes nova ?

kež sě jich kto smřti schova!

Augustin, Jan, Beda, Řehoř,

Jeronym, Bernart i Ambrož
sami psali,
písma znali:
kéž jsú se smrti chovali!

Tělo.

Chceš-liť, nad vrch já povědě,
což k tobě najlépe vědě:
řecíť směji,
ž' mám naději,
když v svej kráse pobleději.
Znáť lékařův chytrých dosti,
jichť mě múdrost dobře sprostí;
z jich léčení

ctného řčení
bude mých dnův provlečení.

Duše.

Petr Mohucký kam se děš,
mistr, jenž lékařstvie věděl?
Jiní mnozí
jako boží
sřoviechu, však smřť vše zmoři.
V čemž ty tedě máš naději?
to já povědieti směji:
hlíno hřiešná,
jsi všetečna,
však k spasení nespěšna.

XI.

Aesopické básně.

Ze staré doby došla nás jediná veršovaná bajka aesopická, původně česky sepsaná, v rukopise z počátku XIV století; nelze však pochybovati, že tento způsob básní předkům našim velmi byl oblíbený. Rady zvířat, vyvinuvše se u nás bez cizích vzorův, nejsou nic jiného než volnější a širší užití základní myšlenky bajek v poesii didaktické. I v Tkadlečku jsou bajky některé. Zdá se ostatně, že i sbírka bajek Aesopových, nyní jen z prvotiskův známá, jakož i prvotní překlad bajek Cyrilla Quidenonského, tak řečený Čtverohranáč,¹⁾ z doby staré pocházejí.

Bájka o lišce a čbánu.

Liška jednu běhající,
jiesti sobě hledající,
uběže do jedniech pústek,
ano v nich jediný chrústek.
Vece: Pověz mi to, chrúste,
čie jsú toto chyše pusté?
On jěj tako odpovědě,
řka: Jážť sám nevědě;
teprv sem jedno přišel sěm,
nejmám niče činiti s tiem.

Liška poče se točiti,
by mohla co uhoniti;
točivši se sěmo i tam,
i uběže k pustým kamnám;

a když se v niejstěji vtoči,
inhd v kamnách čbána zoči.
Vece: Dobřý večer, čbáne!
kak se jmáš, mój miřý pane?
Čbán lišce niče nevece;
a ona vzešši jej na plece,
potěšči se s ním ven z pústek.
Tu ji potka onen chrústek,
vece: Liška, co to neseš,
že nohami jedva pleteš?
Ona vece: Nesu čbána,
mého miřostného pána.
Zdáše se jěj nésti těžek,
vznešši jej na jeden březek,

¹⁾ Čtverohranáč byl v XVI stol. od Konáče znova přeložen.

i pusti jej dořov opak,
řkúc: Jázť tobě učini tak,
vece, pojdiž dořov čbáne,
těžeks mi nésti, mój pane!
Čbán sě dořov s hory pokoti,
liška sě po něm běžiec upoti,
vece: Čbáne, proč běžiš prudce?
přesadiš mi skoro srdce!

A když čbán na rovni bieše,
viec sě kotiti nemožěše.
Vece liška: Kde jdeš, čbáne?
zдалиs ustař, milý pane?
pakli nechceš semnú jíti,
jáz chci tobě učiniti,
že pojdeš se mnú bezděky,
kdež sě nevrátíš na věky.

Privázavši čbán k uocasu,
vece: Jáz tě tam donesu,
budeš úpiti na své hoře,
přavaje jako prostřed moře.
A když přiběže k studnici,
běda lišce hubenici!
mnieše okřamajíc čbána,
nalit sě obřúdi sama.

Vece: Čbáne, ké se modříš!
Zřěhos úmysle, že tiem dliš.
Ona nic nepomeškavši,
čbán k ocasu přivázavši,
vzleze vzhóru na obřubnici,
i pusti čbána v studnici,
vece: když se nechceš modliti,
jáz tě musím utopiti.
Čbán poče svrchu přavati,
poče liška naň vořati,
řkúc čbánu: Brzo viz o sobě,

jižť jest velmi zle o tobě;
razuř, pokoř mi sě jedinú
a odpustímť vsi tvú vinu.
Čbán u lze mřuviti nebieše,
nebo z hlíny slepen bieše.
Tehdy sě liška rozhněvavši,
čbána u vodu vrazilvi,
vece: Jižť sem dosti hověřa tobě,
cos uhoniř, jměj to sobě!
Čbán sě poče zalévati,
vody sě veň nalévati,
lišky k sobě potáhati.
Liška se poče ottáhati.
vece liška: Ne tak, čbáne,
jázť spileji, milý pane!
Tehdy čbán poče bobtati,
vody sě veň nalévati,
hřúbe sě pohřizievati;
liška poče vždy vořati:
Běda, co mi sě chce státi!
milý čbáne! odpust mi to,
a jáz tobě sľibuji to,
žeř nechci tobě škoditi,
rač mě nebožku živiti.
Ona toho řeci netaže,
až ji čbán k sobě přitaže;
ona sě v studnici vrže,
inhd ji čbán na dno vtrže;
tu jěj nedá viec vzniknúti,
musí bezděky utonúti
Tak se liška přemúdrířa,
svój život marně ztratiřa;
ot čbána z hlíny slepeného
zbyřa liška žitie svého.

XII.

Přibík Pulkava z Hradenina.

Jako všickni v dějinách velicí mužové byl i Karel IV zvláštním milovníkem dějepisu. O tom mimo vzdělanou od něho legendu o sv. Václavu svědčí i vlastní životopis, ježž asi l. 1363 latinským jazykem sepsal ku poučení potomkům svým na obou trůnech, českém i římském. Počna od narození svého psal děje své až do l. 1341, když král Jan, poručiv jemu Čechy, sám jel do Francie. Neznámý spisovatel dovedl pak dílo to až po l. 1346, totiž po vyvolení Karla IV za krále Římského. Druhý veledůležitý spis, jenž ne sice

od Karla IV samého, ale z rozkazu a s účinnou pomocí jeho latině byl sepsán, jest kronika Pulkavova. Karel IV všechny kroniky, kterých se koli v klášteřích a na hradech panských dohledati mohl, snésti kázal, sám pilně je pročetl, srovnával a z nich pak kroniku rozsáhlou a spolehlivou sepsati dal. Muž, na něhož práci tu vzložil, byl Přibík Pulkava z Hradenína, syn prý Dluhovojův, o jehož životě pohříchu nic není známo.

Obě díla, životopis i kroniku, kázal císař přeložiti na jazyk český. Překlad kroniky sám Pulkava vykonal, a o životopisu domýšleti se lze ne bezdůvodně, že též od něho byl zčeštěn.

I. Z kroniky Pulkavovy.

Královna Eliška, poslední Přemyslovna.

Jindřich Korutanský, když králem byl volen Českým, pět let svého spravování zemí Českou vládl. Ale za svého vládnutí málo neb nic dobrého učinil. Ano však Hora ani dřív před tím, ani buducích časův nikdy lepších úžitkův nedávajíc na stříbře; proněžto, kakž kolivěk bezčíslné zbožie odtavad měl, ani sobě ani zemi nic dobrého neučinil, ani pokoje zjednal lidu svému. Ten jistý Jindřich návodem některých měšťan Pražských i Horských u Praze veliký dvůr vořal; k němužto když se páni sjeli, ten Jindřich přenešlechtný, radu a návodem naveden jsa těch měšťan, pány jest zjímal, mezi nimižto někteří byli jsú zbiti. A tak se jest dvůr jeho hanebně dokonál. A když ti páni u vězení byli, po některém času bez vědnutí svého kniežete s měšťany jsú se smluvili, a některú přiezní svatebnú se zavázali. Nebo pan z Lichtenburka dceru Jakubovu od věže pojal jest byl, a dcera Jindřichova staršieho z Lipého synu Ruthartovu oddána měla býti; a tak těmi věcemi i jinými zavázavše se v přiezní ti měštěné, jakž před tím k vězení jim dopomohli, takéž k zproštění jich snažni byli. Proněžto stařo se jest tak, že páni potom tomu jistému Jindřichovi nikakž nechťeli dvořiti a dověřiti, ani k jeho dvoróm jezdití více; né ani za krále chťeli mieti jeho, a s tím tak srdečně mysliec jeho ven vypuditi, proti němu těžké války búřiechu. A když se to tak po tři léta dářo v zemi, tento jistý Jindřich markrabie Mišeňského prosil jest, aby jemu na pomoc přijel, slibuje jemu dobrý žořd dáti. Jenž jest s pěti sty helmóv přijel do Prahy, a tak mezi tím Jindřichem a mezi pány byly veliké války.

Mezi těmi příběhy bář se jest Korutanský, aby se jemu skrze Elšku, krále Václavovu dceru, něco nepřihodiřo nechutného, chťel předjíti; a tak i zjednal to, chťe tu dievku za jednoho pána jménem Bergov dáti, jenž tehdy s jeho strany bieše a jemu sřúžieše, slibuje jemu dobré věno dáti. A když to ta dievka zvěděřa, smutna jsúci násilně velmi před tím Jindřichem, jenž zemi vládnieše, tehdy mřuviřa a řkuci takto: „Chceš-li mě spravdlivě vdáti podlé práva, neciň mne pohoršějšie v mém pokolení, a nepouižuj mého rodu; ale tak se mnú učiň, jakož na můj rod sřúšie. A nebo nechajř v zákon vejdu a Bohu mému sřúžim, jenž to ráda chci učiniti. Nadto pak učiniš-li co jiného na potupenie mému rodu, věz to jistě, žeř tvój nepřitel zjevný jsem.“ On ta slova od nie usřyšav, nastojieše o to silně, aby ona jeho chťeni povolila. Tehdy dievka to usřyševři a na

něm tomu porozuměvši, že on nato tiskne, takto mu jest odpověděla: „Poněvadž tak špatnú mě chceš učiniti, a mé pokolenie vždy potupiti myslíš: vez to také zajisté, žeť vždy chci na to mysliti velmi snažně, abych tě ven z země vyklidíla a přeč vypudila.“ A když ona tu řeč vymřuvi, káza ji jieti a v Praze poctivě držeti. Toto jisté té dievky jetie bez rozmysla byla jest jistá příčina jeho ven z země vyhnání.

Proněžto léto Božie 1308 tato dievka, když jest za chvíli v tom vězení byla smutna, a však, ač byla léty mřada, však o to můdře myslíla a snažně, kterak by mohla toho vězenie prázdna a svobodna býti. Takž pak zatiem čas i miesto uhlédavši sobě, s jedniem knězem starým, kapřanem otce svého, Berengariem, poradivši se, tento čin vymyslíla a nalezla k sproštění svému: aby v noci k jedné bráně, jenžto, jakž ona byla způsobiła, měla otevřiena býti, přišla, tu kdež probošt Vyšehradský jie samé druhé s koňmi velmi pilně čekał. A tak s tiem v ten určený čas tato panna Elška s jednu dievkú a s tiemto starým knězem šlechtným, strážii svým, v noci z vězenie zdvihli se k bráně, a přišedši, nalezla ji otevřenu a koně skrze probošta přichystány. Proněžto inhed vsedši na ty koně, úprkem se vzdvihla do Nimburka. A když u městě byla, svořala k sobě všecky měšťany, i mřuviła s nimi těmito slovy můdře velmi a řkúc: „Viete-li vy to, že otec můj, když ještě živ byl, z tohoto městečka město jest hrazené učinił, a tak jeho i vás povýšil? Aj, toť sestře mé poctivě a důstojně jstadvané, a ještě já jediná sirotek ostavši, nechtěla jsem Jindřichovi tomuto vévodě povoliti, jenž jako chtě pohyzditi rodu mého, vdáti mě jest chleł za pána jednoho; a já jsem nechtěla k tomu svoliti, a potom jsem až do tohoto času proto u vězení nemiřostivě držána. A tak jsem z toho vězenie k vám utekla, vaše viere a vaše pomoci doufajíc.“ A tak jim všecku příhodu svú rozpraviła.

To když jsú měštěné uslyšeli, kakž koli lekli se a smutni byli pro ten jich svár: však i pro sirobu této dievky i pro jejieho otce, mnoho dobrého jenž jim učinił bieše, v svú obranu mile ji přijeli a slíbilijie ode všie núze brániti a vši sířú pro ni státi. To když dievka uslyšala, z toho jim snažně poděkovała.

A když páni zemští zvěděli, že jest dievka z vězenie utekla, k nie jsú se sjeli a o tom, kterak by toho Jindřicha vyhnali, radu o to vzeli. S tiem tak proti němu věčšie války nežli dřieve pozdvihli, a tak se všech stran vši mocí překážeti se jemu jeli. A v tom veliké vojsko lidu shromáždivše ku Praze přitřhli a na toho Jindřicha, jenž u Praze bieše, tehdy mocně trhli. Proněžto stařo se jest takto, že na Hradčanech tu před hradem mezi pány a mezi lidmi toho Jindřicha boj byl veliký; né taká tieskeň bieše mezi vojskem, že mnozi i s koňmi i s oděním do přiekopův padachu u předměstie. Najposledy jsú pak páni boj obdrželi, a těchto mnoho zbili a druhé zjimali, a třetí na hrad utekli k svému pánu, jenž na věži sedieše a na tuto na zřú příhodu hlédáše. Proněžto tato jistá dievka s pomoci panskú těžké války proti tomuto Jindřichovi pozdvihla jest, a o jeho vypuzenie z země mnoho nocí a mnohým myšlením myslíla jest na každý den.

Proněžto toho léta páni s túto dievkú Elžbětú snažili se velmi snažně, aby toho Jindřicha ven vypudili. A s tiem tak jednostajně uradivše se, syna Jindřichova ciesařova říšského, sedmého tiem jménem, jmenovaného z Licmburka, Jana, jenž jediný syn jemu bieše, této dievce umyslili za muže

vzieti a za něho jí vdáti. Po té jisté radě a po tom výmyslu, znamenití páni čeští s túto dievkú Elškú byli do Říše posláni k ciesari, královstvie české jemu vzdávajíce a synu jeho Janovi s túto jistú dievkú Elškú. Jichžto prosbám i jich vzdání Jindřich, sřavný říšský král, povolil jim té smřúvy, aby se tak stařo, dav jim syna svého, jakož jsú žádali. Proněžto páni posřali k Ařžbětě, tyto jí noviny věděti dávajíce; jenžto pomějši s sebú pány věčšie, do Spýry města, v němžto tehdy král bieše, ve-sele jest přiřeřa. Jižto král Jindřich říšský velmi poctivě jest přiřař, a tak syna svého jediného Jana, jenž ve čtrnádsti létech v stáří bieše, za ni jest oddař, a Elška v šestinádsti létech jest byřa. Tu pak po tom oddání svatbu velmi velikú a bohatú jměli.

To když se tak stařo, král říšský syna svého Jana mocí svú sřavně v zemi Českú uvedř jest; a tak oba, i syna svého i Elšku, se pány Českými a s Petrem arcibiskupem Mohučským, s Bertoldem hrabí z Hennemberka, s purkrabí Normberským i s mnohými jinými pány německými posřař, aby toho Jindřicha Korutanského z země ven vypudili. A s tiem když vtrhli do Čech, ihned udatně Prahu oblehli; a když několiko dnův leželi, Elška pro svú velikú múdrost mnohé měřřany jmějšie u městě, jenž jí velmi přeřiechu, a tento Jindřich pro své břáznovstvie a ukrutnost mnohé nepřáteř; takž jest ona i hledařa o tom tajně, aby brány jie mohřly odevřieny býti. Takž pak zatiem i zjednařa to, že jednoho dne na úsvitě brána jim byřa odevřiena, tak že jsú všickni do města vřeli beze všie přeřazy.

Proněžto léto Božie 1310 lidé Jindřichovi i měřřené, jenž jsú se jeho nadřželi, osadivře špitář na mařé straně u svatě Mařie, tam byli utekli; ale ihned toho dne krále Janovi lidé jeho dobyli. Takž pak toho měsiece Prosince poradiv se tento Jindřich, o pól noci vzdviřř se jest do Korutan s svú ženú, tociř jako bezpečenstvie maje od krále i od králové. To když se stařo, že Prahu, jeřto hřava jest, měli, všecka jiná města i hradové jim jsú se poddali beze všie odpory.

II. Ze života císaře Karla IV.

Z dějů ve Vlaších.

Spiknutí vlaských knížat.

Času toho, jehožto běch ostař s pánem Ludvíkem z Sabaudie v Italii, učinichu svázanie a smřúvu tajemně proti mně a proti otci mému Robert král apulský, Florenřtí, náměstek hrabě Ac vřádař Mediořanský a vřádař Berúnský, jenž v ty časy držeře Padev, Tervis, Vincencii, Feltrenské a Belunské města; vřádař Mantuanský, jenž dřieve bieše nám slibiř věren býti, a vřádař Ferarský. I rozděllichu mezi sebú tajemně města ta, jeřto já je drzech. A tak všickni vnáhle, majíce zřady tajemně v městech, dřieve než nám odpověděchu, řitiechu se na nás, a my na ně v ty časy řádného strachu nemějšechom, neb jsú nám byli slibili a přiřahli nám i listy svými potvřdili, že chtie věrně mně a otci mému pomáhati. A tak vřede Berúnský do Brixie, Mediořanský obleže Pergam, a doby jeho velmi brzo; Papienřtí zpěřili se proti nám, a přiřiechu panstvie sobě, to věz ti z Bakkarie, jimžto jsme vice ufali nežli řádným jiným v tom městě. A všickni ti svázavře

sě aneb smřuvivše se, učinichu silnú válku se všech stran proti nám. Než pan Ludvík z Sabaudie, poručník náš a obránce, dobře mohl převědětí některá nebezpečenstvie: ale nepřičiniť svého snaženstvie. I vyjede z vřasti, nás ostaviv v tesknosti. Než pak tu měšťané z Parmy, řečení z Črvených, a ti z Fuliana, a ti Manfredští, a ti z Regie, a ti z Dobrotivých, z Mutiny a měšťané z Kremony řečení z Punconov starých, a páni Šimon a Filip z Pistoře, a ten ježto bieše vřádař v Luce, přijechu věrně a přičinichu všecku svú radu a pomoc jakž mohli, jakžto také dále světleje vypravuje se.

Vítězství u San Felice.

Tehdy dřeveřečení přísežníci učinichu silné vojsko před městem naším Mutinú i ležechu tu šest neděl, a po šesti nedělech, když poplenichu biskupstvie a hrabstvie Mutinského a Regii měst, tažechu odtavad a položichu moc svú a vojsko před hradem svatého Ščastného, Mutinského biskupstvie. A když tu vojsko dřúho leže, umřuvili ti s hradu s nimi, když by v měsíci, to věz až do dne svaté Kateřiny, neb měsíc měl toho dne minúti, nebyřo by jim pomozeno skrze nás, že by jim hrad chtěli vzdáti. Tehdy Parmenští, Kremonští, Mutinští a z Regie to usřyše vse, sebrali moc svú i přitažechu k nám řkúce: „Pane! braňme se zkažení našemu, dřieve než nás ovšem zahřadie.“ Tehda vzemše radu, vyjidechom na pole a stany rozbichom, a z města Parmenského den svaté Kateřiny přijidechme tam, jehořto dne hrad měli vzdáti v ruce nepřátelřtě; a tak o poledni s tisíce a dvěma stoma helmy a šesti tisíce pěřích proti našim nepřátelóm, jichřto dobře tak mnoho nebo vice bieše, boj zdvižechme. A trvař ten boj od poledne až do západu sřunce; a s obú stranú běchu zbiti jakřto všickni oři a někteři koni, a běchme již téměř přemoženi, a oř, na němřto seděchme, také byř pod námi zabit. A zdviženi našimi, tak stojiece a hlediece, že jsme již byli téměř se rozpačili, vzeřrechme, an tuř hodinu nepřitelé naši jechu se utiekati s svými korúhvemi, a najprvé Mantuanští, potom mnozí po nich jsú táhli. A tak skrze miřost Boží vítězstvie jsme obdrželi nad našimi nepřáteřy; osm set helmov na běhu zjimačme, a pěř tisícov pěřích zahubichme; a tak skrze to vítězstvie vysvobozen byř hrad svatého Ščastného. V tom boji přijeli jsme se dvěma stoma mužov hrdinných rytieřské duostojenstvie.

Druhého dne vrátichme se s velikým veselím do Mutiny s kořistí a s vězni, a rozpustivše lid náš, vrátichme se do Parmy, neb tu náš duor tehdy držechom. Potom tažechme do Luky, jeřto jeř v Tuřkauěch, a zjednachme válku proti Florenským, i vzděřachme hrad krásný s městem zdmi ohraženým na vrchu hory, jenž jeř vzdálí deset mil od Luky, proti údolí Mhřa tak řečenému, a převzděchme jemu jméno Hora Karřova. A potom vrátichme se do Parmy, poručivše vřádarřstvie panu Šimonovi z Pistoře jenž dřieve od nás tu dobře vřáďř, a městce Barče na našich nepřátelěch byř dobyř, a mnoho jiného dobrého v svém vřádarřství byř učiniř. Když pak do Parmy přijedechme, biechme obtieženi od našich i nepřátel se všech stran přesilně: ale zimy ukrutnosť nám byřa prospěřna, neb tak se byřa velmi rozmohřa, že řádný na poli ostáti nemohř.

Obľeženie Kremony a ztráta hradu Pavie.

Opäť téhož léta, v letniciach, sebra otec náš veliké vojsko i posla nás napred do mesta Kremonského z Parmy přes Pád s pěti sty helmy, kteréžto já poslach před hrad Picignitov, jenž bieše se zdvihl proti nám a proti městu svého biskupstvie Kremonskému, přisluhuje Papienským a Mediofanským; a my zuostachme v Kremoně jedva se dvaceti helmy. Tehdy v náhle rozsilichu se nepřítelé, a přibýváše jich čísla na každý den, tak že ti, ježto biechu před hradem, ohradichu se přiekopy, pomoci naší čekajice. Toho času v náhle Mantuanští a Ferarští pustili řodie své po Pádu před Kremonu, a potopichu všecky řodie v Pádu krajiny Kremonské, tak že otec nás se vším svým lidem nemože nám přijeti na pomoc ani poslati kterého posla, nebo všeckny řodie a mřyny biechu potopili. A my sami v Kremonském městě jsúce tak s mařým lidem, biechme v strachu ztracenie města a lidu na každý den pro širokost města, nebo těch časuv město pro války bieše jakžto pusto.

A když biechme u velikém smutku, nebo ani otec nám, ani my oti, ani který z nás těm, ježto ležiechu před hradem, mozechme pomoci: sta se pak sváda mezi nepřátele našimi, ježto město dřeveřečené běchu oblehli na té řece Pádu, tak že bivše se mezi sebou, vrátil se každý z nich k svému vlastniemu. To zvěděv otec náš, přitaže z Parmy s svým vojskem po té řece Pádu, i příkaza vytáhnúť řodie ze dna řeky a tak přepřaviť se v mále do města Kremonského. A druhý den shromáždivše vojsko, tažechme na pomoc těm, ježto biechu před hradem Picignitovým. A tak jsme byli skrze miřost Boží rozsileni, že jsme silnějši byli všech našich nepřátel; nebo nás bylo v číslu tři tisíce helmovnikuov.

A když potom urozuměchme, že před tím hradem nic neprospievachme, chtěchme táhnúti na pomoc hradu Papienskému. To převěděvše nepřítelé naši, poslachu rádce své a lstivě s otcem našim jednali, a s ním přiměré uřožili tím činem, aby s pole táhl a hrad Papienský za tím přiměřím spížovař, ubezpečujice, že jim skrze nepřátele nebude překáženo, lstivě krásnými slovy a pochlebnými mnoho jemu slubujice. A tak tažechme s pole, lid náš po městech a po přiebytcěch jich rozdělíchom. Potom nepřítelé přiměré nebo slibuov nezdržechu, a tak ztracen by hrad Papienský; neb jsú nedopustili nepřítelé jeho spížovati, jakž jsú byli slibili. A tak otec náš s svým lidem pro jich pochlebná slova a lstivé sliby v penězích a v stravě hynuuli; a když zima přijide, nemozechu ležeti na poli. A tak zrači ono příslovie: I škodiřo jest prodlenie hotovým.

Přijezd Karlův do Čech.

Přijidechme do Čech, v nichžto jsme nebyli jedenácte let. A již několik let před námi matka naše, řečená Elřka, byla umřeřa. A za jejíeho života sestra naše druhorozená, dcera jejíe, jménem Dobrotivá, posřána byla do Francie a vdána za Jana, syna prvorozeného Filipova krále franského, jehožto sestru, jménem Blanku, jmějechme za ženu. Ale třetie sestra naše a poslednie, jménem Anna, bieše u té dřevnie sestry v Francii

v ty časy. A tak když přijidechme do Čech, nenajidechme ani otce, ani mateře, ani bratra, ani sestry, ani žádného známého. Řeči také české ovšem jsme byli zapomenuli, jížto potom zase jsme se naučili, tak že jsme mluvíli a rozuměli jakžto jiný Čech. Z Božie pak miřosti netoliko česky, ale vľasky*), lombardsky, německy a ľatíně tak mľuviti, psáti a čísti jsme uměli, že jeden jazyk z těch jakožto druhý ku psaní, mľuvení, ke čtení a k rozumění nám byľ hotov. Toho času otec náš taže do hrabstvie Lucemburského pro jednu válku, jížto držíeše skniežetem Brabanským, on a jeho tovarístvo, to věz Leodienský biskup, Juliacenský markrabě a hrabě Gerlenský, a mnozí jiní. I poručí nám moc svú bez sebe v Čechách.

Kterěžto kráľovstvie byľi jsme nalezli tak opuštěno, že ani jednoho hradu nenalezli jsme svobodného, ježto by nebyľ zastaven se vším zbožím kráľovským; tak že jsme neměli kde bydliti, jedno v doměch městských jakžto jiný měšťenin. A hrad Pražský tak byľ opuštěn a zkažen i zrušen; nebo od času krále Přemysľa všechen poľožen byľ až na zemi. Na kterémžto místě sieň velikú a krásnú s velikými nákkľady vzděľati jsme kázali, jakžto dnešní den zjevno jest ohledujícím. Toho času posľachme po naši ženu, neb ještě bieše v Lucemburce.

Těch pak také časov daľ nám byľ otec náš markrabstvie moravské, a toho hesľa požívachme. Uzřevši pak obec česká šlechetských mužov, že jsme byľi z starého pokolenie kráľov českých, miľujíc nás, dachu nám pomoc, abychme nabyli hraduov a zbožie kráľovstvie. Tehdy s velikými nákkľady a s úsilími nabychme najprvé Hrádku, Týřova, Lichtemburka, Lutic, Hradce, Pieska, Nečtin, Zbiroha, Tachova a Trutnova v Čechách; v Moravě pak Lukova, Telče, Veverie, Oľomúckého, Brněnského a Znojemského hraduov, a mnohá jiná zbožie, ježto byla zastavena a odľúčena od kráľovstvie. A mějechme mnoho sľuh hotových a urozených, a prospieváše kráľovstvie den ode dne; i miľováše nás obec dobrých, a zľí bojiece se, varováchu se zľého, a spravdnosti dosti bieše v kráľovství. Nebo šlechtici téměř všichni běchu se zčinili násilníci, ani jsú se báli krále, jakžto sľušaľo; nebo kráľovstvie byľi mezi sebú rozdělili. A tak jsme drželi vľáďarstvie, kráľovstvie polepšujice den ode dne za dvě lětě.

Válka polská.

Ludvík Bavořic, jenž se ciesařem nazýváše, s kráľem uherským, s kráľem Krakovským, s vévodú rakúským a s kniežetem Svidnickým silné svázanie na krále Jana Českého a na Karľa markrabi Moravského učinichu; a ti všickni dřevěřečenému kráľi Janovi a Karľovi markrabi Moravskému v jednom témdni svými listy odpověděchu, chtiece je podstúpiti a jakžto nad svými úbľavnými nepřáteľy se mstíti. Jichžto novin král Jan užasľ se, sľovútné své posľy, totiž pana Mikuľáše z Licemburka, svého zvláštneho rádcí a pána Jindřicha z Nyemburka, svého najvyššieho písare, posľa k Ludvíkovi, aby s ním se sjeľ k některému roku na smířenie aneb na uľoženie příměrie mezi nimi. Jenž sprostně odpověď, že nechce s ním žádného mieti příměrie, ani kterého míru s ním jednati. A král Jan, to usľyšav, vece: „Ve jmě Božie! čímž více budem nepřátel mieti, tím

*) Vlasky (gallice) znamená zde jazyk francouský.

větší plen a více kořisti budem uietí; a my přísaháme skrze Pána Jesu Krista, že kterýž kolivěk nás z nich prvý podstúpí, na toho tak se obořim, že se všickni jiní leknú.“

Potom po malém času Kazimír král Krakovský město Mikuřášovo kniežete Opavského, jménem Žďár, postúpi a nepřátelsky obleže. Jenž ihned k králi Janovi posla, a přesnažně prose, aby něco lidí oděných jemu posla, jichž pomocí město své skrze krále Kazimíra obležené mohľ by zachovati a vysvoboditi. Král pak Jan to uslyšav, veseľú myslí odpověď, že jemu nechce žádného lidu posfati, než ve čtyřech dnech chce na pomoc jemu přijeti sám svým životem a s množstvím převelikým lidu oděného. Inhed král Jan všechny šlechtice královstvie českého sezvav v bromadu, vece přede všemi: „Aj urození, hrdinní, věruí a milí naši! Musíme královstvie našeho a vľasti naše mečem a oděním brániti proti těm, ježto nám a vám bezprávně škodie. A proto že ten Kazimír král Krakovský podstúpil nám na potupu královstvie našeho a koruny naše mana, kuže Mikuřáše kněze Opavského, nepřietelsky, jimžto velebnost naši velmi těžce rozhněvaľ, ani lehce máme nésti, že ti těžký úraz trpie, ježto se pro mír a pokoj našemu panství poddali: protož aby nám lenost nebyľa připsána ani také nedbanie a prázdneho odpočívánie spanlivost byľa nám přidána: chcem a zkazujem z vás všem a každému zvľášť, aby ihned oděnie vaše vezmúce, k boji pripravně bez meškánie po nás táhli, abychme zapudili onoho nemúdrú ošemetnosť, jenž knieže a mana našeho směl jest podstúpiti, kterýžto naše obrany požívaje, měl by s právem pokoji se radovati.“ Tehdy šlechtici k královým sľovóm odpověďechu: „Pane králi! z práva našeho jest, a od starých časov bez porušenie držáno, že z královstvie nemáme s oděním jeti, než v meziech královstvie proti těm, ježto královstvie podstupují nepřietelsky, vši síľú máme brániti a opravovati.“ Jimžto král odpověď: „Kněžstvie Opavské, jakžto jiná kněžstvie polská, k králi českému a k koruně české útočišťe mají; protož my již jedem v oděni pripraveni na cestu, a uzřime, kdo z vás bude obvázan pľachým udatenstvím a směľostí nemúdrú, aby po nás ostatí směl.“

A tak král Jan té noci s pěti set helmy z Hory Kutny taže, tu kdež ta sľova s šlechtici a se pány královstvie českého bieše mľuvil, a ku kniežeti Mikuřášovi Opavskému dnem i nocí chvátaje jedieše; a ihned tažeľchu po něm šlechtici královstvie českého a vľádyky všickni. A prvě než k dřeveřčenému kniežeti přijede, měl dva tisíce helmuov, kromě střelcuov a jiných dobre oděných; jichžto pan Čeněk Lipský se třmi sty oděnci spieše chvátaje předjeľ, a s Uhry a s jinými, ježto královým prikázáním kněze Mikuřášovo město běchu oblehli, boj litý napravi. Kteréžto, když se běžeti jechu, až do města Krakovského stíhaľ jest. A na tom běhu tři sta Uhróv byľo zahubeno a šedesát mužóv urozených jato. A jiné tak stíhaľ litě, že on a veliký dieľ lidu jeho, rozlitivše se, do města po nich vjeli a oni mřieži s brány spustivše, v městě je vzdržechu. Ale král Jan to přehořce nosieše na mysli, že on v takém pobití nebyľ; nebo města beze vsie obrany byľ by dobyľ. Však ihned toho dne Krakov s velikým vojskem obleže; a tu leže, veliký dieľ země popleni a předměstie zkazi.

Tehdy Kazimír král Krakovský vzkáza králi Janovi, aby množstvie lidu nebezpečenstvie usľo, by s ním se sám a sám v jizbě zavřel; a kdo by tu druhého přemohľ, aby nad ním svóľ úmysľ měl. Ale proto že

král Jan tehdy ovšem bieše oslnuř, vzkázał jemu, aby se oslepiti kázał, tehdy v rovném oděni velmi rád chťě by s ním sedati. Potom ihned ku prosbě Kazimírově krále Krakovského mezi nimi byřo přiměrie uřoženo za tři neděle; za kterýmžto přiměřím všecky nepřiezně byřy zjednány, a tak aby Kareř markrabie Moravský desěti tisícov hřiven stříbra čistého, jeřto jemu kdys král Kazimír byř puořičiř, prázdou propuřtěn byř a ovšem svoboden těch peněz. A tak zhařena byla mezi nimi přičina té vši války, a mír a pokoj uřožen a potvrzen. V kterémžto míru potvrzenie všecka ta kniežata, jeřto dřieve králi Janovi a Karřovi markrabi Moravskému byli odpověděli, v tom smířeni byli jsú jednostajně přimieněni.

XIII.

Ludvik Tkadleček.

„Jáť jsem tkadlec učeným řádem: bez dřevce, bez rámu a bez železa tkáti uměji. Čtunek můj, jímžto osnuji, jest z ptačie vlny; přieze má z rozličných zvířat oděvu jest; rosa, jeř roli mů skropuje, nenie obecná voda, ani sama v sobě, ale jest s obecnú vodú smieřena, jířto v svú potřebu jednak nahoru jednak dořův i sem i tam kropěji, podávám. A jsem z české země hřlavú a nohama ode všad. Jméno mé pravé jest zbito a otkáno z osmi řlov abecedniech, k němuž jsem vydán a vysazen.“ Tolik skladatel Rozmluvy mezi žalobníkem a neřtěřtím o sobě pověděl. Žil v Hradci nad Labem, při dvoře ovdovělé královny Alřběřy, v polovici XIV století, za „dobřého, věru dobrého Karřa ciesaře, v ty časy krále Českého.“ Tkadleček viní Neřtěřtí, že ho rozloučilo od „choli“ navřdy. Neřtěřtí se proti nářkům těmto brání. Skladatel ukazuje velikou zeřtelosť sv. písma i sv. otcův; zhusta se dokládá Aristotela, Platona, Cicerona, Boecia a j. Jazyk jeho jest plynný a jadrný.

Neřtěřtí žalobníku přimlúvá.

Vlk byv jednu nemocen, a velmi stonař; než chťě zdrav býti, slibiř v nemoci masa nejieti do smrti. A zhojiv se a byv zase zdrav, nemoha jednu sobě nic uhoniti u veliké vodě k snědku, pojide ku potoku, hledaje ryb, a oseř se mu nahodi, bředa skrz potok od mřýna pytel múky na sobě nesa. Vlk mu vece: Pomáhajř Bóh, miřá vyzinko! ó co jsem tebe dnes ceřý den hledař, ař jsem se s tebu i potkař. Oseř jemu vece: Miřý vlče! jáť jsem oseř, zvíře hřúpé a robotné, a nejsemť vyzinka. Vlk mu vece: A zdalis nesřýchař, že liřka v lesěch, myř v dúpěti a ryba u vodě ráda bývá; jáť masa veř nejsem, jedno to coř jest u vodě. Tys vřdy vyzina aneb sumovina. Oseř jemu vece: Mýlieř se a zles se zeptař. Vlk vece: Prav tu řeč tomu, kdořť ryb nezná. Ty jsi vřdy rybové maso, jáť tě vřdy sniem; mřuv sobě sem i tam, cořť já znám, toť já znám.

Tkadlečku, sřyř řeč a znamenaj úmysř, kam se chýli. Ty nás ta-

kúžto reči právé potýkáš, leda ty nás proti sobě zbudiš a popudiš k protivné reči, a z té aby s námi v svár všel a s námi se svadil a s námi zase. Tkadlečku, vlk jest to divno nebylo, neb jest by hládovit a by jest zvěř nerozumná; ale tě nic k tomu nenutí, že na ny vořáš a na ny kakúsi reči protivnú vyjieďieš a kakýms písmem chtě nás potupiti. A k tomu máš pět smyslův dobrých, že podlé těch nejsi tak hlúp, aby nevědeš, co máš mluvíti a lépe sebu kam zatočiti, než vlk svú přirozenú hlúpostí. A však, ačť jest vlk dobře vědeš, že jest to oseř, než ať by měl podobnú přičinu, jako by to z nevědomie učiniš, přezdeš osu vyžina, aby jej vždy snědeš. Též ty dobře a úplně po naše reči slyšieš a sám to vieš bez nás, dříve nás, žeť jsme právi a ty kriv. Avšak nás vždy ješče proti sobě jako vlk osu popúzieš a chceš nás dříve času otúdit na zatracenie a ny Boha otúčiti, jakožto súdce neboli ten, jemuž právo jest poručeno. Ba by ty to učiniš z té miery jakož jest, a ne z žádného utrhanie, přijali bychom to od tebe. Ale vieš-li co jest, pravieš mudřec, to což na kom vidieš neb o kom co nepočestného uzrieš neb uslyšieš, nebuď kvapen toho v hněvu a v nechuti ohlásiti. Častokrát člověk z hněvu vypoví na druhého, ješto jemu samému potom žel bývá.

Dále slyš, Tkadlečku, neuvazuj se v rychtářství ani o to stój velmi, by súdci byš, lečť poručeno bude a k tomu leč zavořán budeš. Ale ješče netoliko pro zavořanie, ale pro nic o to nestój, leč se čiješ, že svú ctností a svú dobrotú svého svědomie a podlé spravedlivosti přemoci móžeš zlosti své přirozené vnitř, a reči pochlebných odolati budeš moci, a darov za práva nebrati ani jich tbáti, a tak učiniti, aby se najvěčšieho súdce v tom nelekaš, když přijde hněvivě súdit vešken svět a tě zdajšieho súdce.

Slyš ješče, Tkadlečku, nebývaj súdci, neuměje rozeznati pravdu a krivdu. Nebuď vlkem a nebuď sobě sám, nebuď proti sobě sám, prv neodsuzuj žádného bez ortele pro svój zisk; nečin se mněje ale věda, a to, což činieš, učiniš právé a daj se v tom znáti, nechod ku potoku v kút; to což činieš, to sám věz že dobře činieš, nebuď chvati ke komu pro jeho zlost, jakožs člověk jako jiný a ty ješče nevieš sám, kam se děješ.

Chceš nás zatratiti a my bez tvé pomoci stvoření. Slyš pilně, Tkadlečku, buď to pak, že my i pro tvé reči zahynúti máme, jakož o nás pravieš, asať se v nic obratiemy, jakož jsme z ničehož pošli, nic také trpěti nebudem, sídu na se a proti sobě nečekámy; neb to zde zjednámy, k čemu jsme vydáni. Počtu nám nebude potřebie učiniti; neb což kde zjednámy, to jest zjevno a ohlásito. Než ty se varuj spravedlivého počtu a chovaj se a pilně se měj na paměti, aby dosti učiniš a lépe nežli vlk slibu svému, aby nebyš potkán spravedlivostí, nebude-li při tobě a při tvém počtu mířosti; neb pěti hrubými kusy potkán budeš a pěti těmi břemeny. Jest-li že z nich počtu prostranného neučinieš, tobě bude více než-li nám hoře.

První kus, jenž tě obtiežie, tenť bude těžkost všech tvých marných činův, cožs jich zde na světě vedš, z nichžto počet kus od kusu učiniti musieš. Druhýť bude hróza a strach od žalobníkův, jenž na tě pro tvé zlé skutky žalovati budú, a netoliko zlí andělé, totižto ztraceni duchové, ale i dobří na tě vořati budú. Třetí kus těžký tobě bude zlost, nenávisť a hněv od těch, jenž proti tobě svědčiti budú. Čtvrtý kus a těžké

briemě ortel a vyrčenie nemifostivé bez mišosrdenstvie od súdce najvyššieho. Páté briemě, jenž ho pak snad i bez snadu prázden na věky nebudeš, toť jest a bude věčné zatracenie, jenž bude tobě pro zlé vyčtenie a pro nepořádný počet a pro zlé vyčítanie.

Nuž, chytrý Tkadlečku, suď sám, klň nás, zavrz nás; hled co tě tak potkati má. Než coť jest nám pak do toho, buď tobě jakž buď, zde neb tam, voľaj nebo mlč, klni jak chceš, baď práv neb křiv: my pro tvé voľanie ni pro tvé zámutki, ni pro tvé přimřívanie toho nechámy, bychom tobě nepravili pravdu.

Nářek ztrápeného.

Sírotka některý dobrý člověk jen asa někdy pro Bóh odchová, vychová, až k letóm jej přivede: mne žádný za sírotka přijeti nechce. Ztracence a vypověděného někdy král, kníže neb pán zase na mišost vezme anebo jinému pánu přikáže, jenžto jest jist sebú bez bázni: ale já nebožčik z těch všech kusóv žádné cesty nemám, jízto bych došel k mé radosti, k mé útěše, k mému odtušení, k mému vnitřnímu utišení a k mému srdečnému veselí. Všickni lidé v mých létech i v starších z jednoho veselé jdú v druhé, z jedné kratochviele k druhé, ve vši svobodnosti vesele přebývají, ve všem veselí se nade všecken smutek zapálí: ale já již stojím jako oseř podrobený a hřúpý pod břemenem v bĕlatném a hřubokém údolí, nahoru sobě pomoci nemohu. Ach mé přesmutné zpomienanie mé útěchy! ach a vždy ach, kolikrát sobě pomyslím slovo ono! Kto mi dá périe jako hoľubu, bych vzletěl a odpočinul? Ale všudyť sebú sem i tam točím, pokoje hledaje, toho dojiti nemohu. Tož jsem již na sobě shledať ono slovo prorokovo: Ve všech věcech jsem pokoje hledať, ale ve všech věcech jsem došel práce a bolesti. Jižť jsem pohřiechu pohostinu všady, kudyť se obráci. Tesknoš, práce a žaľosť, tať mne sobě má jakž chce. Svobodenstvie žádného nemám, dušno mi všudy, oddechnúti volně nesmiem. Častokrát vzdychati muši, i zdechna i pľáci, vzpláče přestati nemohu. Mám posmievané od lehkých a utrhavých zřých lidí. Siroba ta mne již pravú mocí v kút tiskne; siroba ta mne od známosti odvozuje; siroba tať mnú již zřetedlně vľádne; siroba tať se již po domácku u mne shuiezdíľa; siroba tať mně nedá na ničem vzpranie; siroba ta ze mne své posměchy činí; siroba tať mne všemi zamúcenými časy dařiľa; siroba tať mi jako svému vľastnímu mocně na vše strany rozkazuje z práva; siroba tať mne již z země vyžene, z mé přirozené vľasti hanebně vypudí, z mého dědictvie, jímž bych sobě k starosti byľ pomohľ, vyvede, odvede, vzdálí i ostrčí: všeho opustě, všeho dobrého ostana, všeho nechaje, muši sirobě folkovati jejím rozkázaniem, vždy se pohostinu tľúci. Den ode dne se tľúľám, žádný mne nepřivine, dřieve času starček ze mne bude. Hory vysoké pro sirobu ohledati muši, doľy hřuboké opľaziti budu musiti pro nelitostivú sirobu, vody prudké přebřiesti, mosty nepevné přejiti, lesy temné pustľé, neobyčejné vľasti, neznámé lidi nejisté, a vše pro sirobu a v sirobě pro tě, Neščestie, shledati a opatřiti musím. A přátel svých tak přirozených jakožto prací a rozumem dobytých, jež sobě viece než přirozené přateľy jsem vážiľ, vždycky těch opustiti musím, těch poběhnúti musím, těch se

jako pro pravú sirobu pokrýti musím, a vše tebu, Nešťestie! A ty ničím dobrým obdařeno nejsi jedno protivností, nechutí, smutkem a bēdú, pľá-
čem a tiem, aby lidi smucovafo.

Solon, Thales, Senekov, Kleobuov, Thales, Senekov, Arist
XIV.

Spisové o věcech řeckých a římských.

Studium klassické literatury není u nás starší druhé polovice XV století. Za dob dávnějších znáno sice některé spisy Ciceronovy, Senekovy a j., ale překládati je nikdo se neodvážil. Nicméně nescházelo ani tehdá spisů, z nichž i laik latině neumějící jakých takých vědomostí, ovšem i bájek, o věcech řeckých a římských nabýti mohl. Sem náleží spis o životu a řečích starých básníkův a mudrcův, z latiny přeložený,¹⁾ pak historie obecná Vavřince z Březové, historie scholastická Petra Comestora, historie císařská Beneše z Hořovic (Martimiani). Ku konci doby staré překládáno spisy mravoučné, kterých pro hojné příklady z historie řecké a římské též do třídy této počítati lze, jako spis o čtyřech stěžejných ctnostech (de quatuor virtutibus cardinalibus: prudentia, temperantia, fortitudine, justitia), čtyry knihy Albertanovy o rozličných ctnostech a j.

I. Ze života a řeči starých básníkův a mudrcův.

Thales.

Thales, mudřec asijský, jakož praví Laetius, z cizích rodičův pošel jest. Ten v Athenách přebýváše a první mudřec nazván jest, pro něhožto sedmi jiným „mudrci“ říkáchu. O přirození a běhu hvězdném on první učieše, proněžto velikost slunce a měsíce vypsaf jest. Ten první všech mudrcův poznať jest a řekl, že duše jsou nesmrtné. On ceřého roku časy rozdělil jest ve čtyři sta, v šedesát a v pět dnův. Ten jednoho času kupil jest vřačej ot rybářův, a vytažena jest zřatá kra. O to stať se jest svár mezi nimi; neb rybáři praviechu, že vřačej ryb prodali jsou, on jistieše, že vřačej štěstí kupil jest. Protož pro takovou nesřýchanú novinu a pro množstvie zřata přišel jest súd ten před vešken lid města toho a podáno jest na Apollona mudrce, aby se podle jeho vyrčení stafo o tom zřatu. I řekl Apollo: Tomu buď zřato dáno, ktož jest najmúdrější a najctnostnější. To usřyševe, dali jsou dsku zřatú Thaletovi mudrci. Ten nechtě vzieti, kázaf ji dáti Manubiášovi; ten pak kázaf ji dáti Pittakusovi, a inhed ten posřaf ji jinému. A tak všickni mudrci střiedali se ji, až naposředy dostafo se Solonovi.

Tento Thales byl jest chudý: s múdrotí toliko a s učením se obie-
raje, izádné péče neměf o pěněžích. Protož řekl jest: Dobývati peněz a
umění múdrotí spořu nižádný nemóz.

¹⁾ Týž spis v XVI. století nově vzdělal Lomnický.

Tyto jsou jeho řeči :

Najlepší stvoření jest svět, neb jest účinek Boží; největší stvoření jest město, neb všechny věci schrání; najrychlejší stvoření rozum, nebo všudy zbíhá; najmúdrější věc jest čas, neb všechny věci nalézá.

Otázán jsa, co jest člověku nesnadného, řekl: Samému se poznati.

Otázán, kterak kdo mohl by neštěstie snést, řekl: Bude-li moci strpěti nepřátele.

Otázán jsa, kdo by byl šťastný, řekl: Ktož zdrav jest na těle, čist na duši.

Otázán, kterak by kdo mohl spravedlivě živ býti, řekl: Činí-li to sám, což jiným velí činiti.

A umřel jest Thales, když byl v sedmdesáti létech a v osmi, a byl za časův Achaz krále židovského.

D e m o s t e n e s .

Demostenes mudřec v Athenách přebýval. Ten jsa velmi učený, však jest prvně litery pojmenovati nemohl, ale častým obřamováním jazyku svého potom mimo všechny najjasněje všechny litery vyřikal jest. Také měl jest řeč zajímavou, kteroužto velikým obvykáním proměnil v prostou řeč, tak že mimo všechny jiné měl výmluvnost najprostrannější.

Když za těch časův dva člověky hostinská dařa jsta peníze schovati ženě jedné pod úmluvu takovou, aby jednomu bez druhého pokřadu nevydávala, po malém času přišel jeden vyřámal všechny peníze, řka, že tovaryš jeho umřel jest, a pobrav peníze od ženy, brař se jest přeč. Potom přišel druhý, požádal peněz svých a nemoha mieti, povořal ženy té před súdci. Ale ona vidúci, že jest zklamána, zúfavši sobě, chtěla se oběsiti. Tehdy Demostenes, vida ženu truchlivu a lsti podrženu, přijal na se její při a jejímu protivníku odpověděl: Tato žena hotova jest vedlé úmluvy učiniti a tak ničímž není tobě vinna. Nebo jakož sám vyznáváš, že těch peněz nemá dáti jednomu bez druhého, protož když oba přijdeta, tehda budeta moci ji z svého pokřadu upomienati. A tak múdrosti jeho zproštěna jest těžké přihody.

Když jednoho času Filip král macedonský oblehl město Atheny, a vzkázal jim po svém poslu do města, řka: že ot města chci otlehuúti, jestliže deset najmúdrějších vydávie jemu z města svého. Tehda Demostenes, jsa v jich radě, básen takovúto vymyslíl sobě, řka: Vlcie vzkázali pastýřóm, aby s nimi vstúpili u přiezeň. A když jsou rokovali, tehdy vlcie požádali ot pastuch, aby najprvé vydali jim psy své. Tehdy vlcie, otjemše moc pastýřóm a pilné obránce stáda jich, teprv brali jsou dobytek volně, kterýž se jim libí, ze všeho stáda. Též Filip král učinil by lidu vašemu, když by mudrce a starce měl v moci své. To uslyševše Athenští, svolili jsou radě jeho, a tak jest město zproštěno z moci Filippovy.

Když poslové těch lidí, ježto sřovú Molossi, přišli jsou do Athen před súdci, aby při rozsúdíř mezi nimi a mezi Filippem králem macedonským, a když řečníci strany jich mřuvili jsou a Demostenes s druhé strany líčil při Filippovu: tehdy poslové Molosští nazajřie prosili Demostena, aby proti nim nemřuvil, zapřativše jemu, jakž jest požádal. A když před súdci s obú stranú měli konec vzieti a všichni Athenští starší vzkázali Demostenovi,

prosiec, aby dovedl při Filippovu: ale on pořekl se nemocen býti. Leže na posteli své řekl jest poslóm: Taková nemoc napadla mě, že mluvíti nemohu proti Molosským. K němuž jeden z poslów vece: Neškodí ta nemoc, jakož pravíš, ale pro šakomství nedužíš. A to potom sám na se k své chvále zjevil jest. Nebo když pře dokonána jest, Demostenes otázał Aristidona, mnoho-li vzal jest ot řečňování? Odpověděl, jako chlubě se, že vzal jednu hřivnu za práci svú. Demostenes řekl: Ale já vzal jsem více, abych mlčel. Tiem obyčejem Demostenes potupil jest úřad řečníkóv, jenž šovie peníze řeči i mlčením.

Demostenes, chtě moudrost svú a výmluvnost oznámiti lidem, dobyl na se rúcha drahého, věda, že zřatohlav a oděv stkvostný činí lidi vzácné. A když ohlíšil se u výmluvnosti múdré, opustil jest zřatohlav a sprostnú kytili vzvlékl na se ku potřebě své, řka: Já oděv podstatě mé chci přirovnati více, než bych skrze okrasu rúcha vymyšleného chtěl se okázati to, což nejsem.

Když jeden mládec nádobný řekl Demostenovi: „Já oběsil bych se, by mne tak jako tebe nenáviděli,“ odpověděl: A když by všichni mne jako tě milovali, též učinil bych.

Tato jest jeho moudrost:

Přítel u protiventví nemóž býti poznán, leč prvé v štěstí byl jest účasten přezni.

Xenokrates.

Xenokrates mudřec byl jest učedník Plátov. Ten, jakož svědčí A. Gellius, skrze moudrost takú moc zvedl sobě, že súdcé jeho řečem věřili jsú beze všech přísah.

Ten jednomu blekotnému řekl jest: Slyš mnoho, mluv málo, neb ot přirozenie jedna ústa, ale uši dvě vzali jsme. Když jeden zřorečil jemu, šed ot něho, řekl jest: Jakož ty jazykem tvým, též já ušima svýma vládnu.

Alexander Xenokratovi poslal padesát hřiven. Tehdy mudřec poslóm prostý a chudý oběd učinil jest. A nazajtrie otieží poslówé ho, komu káže peníze přijeti. Odpověděl jim: I zdali z věčrajšieho jiedla nesrozuměli jste, že nepotřebuji peněz? A vida, že z jeho řeči poslówé zamutili se, kázal ot nich peníze vzieti, nechtě pohrdati jich poselstvím a darem Alexandrovým. Kterézto peníze rozdělil mezi ty, ježto múdrostem se učiechu.

II. Ze spisu o čtyrech stěžejných etnostech.

O spravedlnosti.

Předkové staří tak velikú péči měli jsú při obecném dobrém, že úžitky cizie váziechu více, nežli své vlastnie. Jakož svědčí sv. Augustin o jednom králíku, jenž sál Markus Atillius, kterýžto bojoval na moři s Karthaginskými, a přemožen jsa vzat jest do jich vlasti. Potom příjemše slib ot něho, poslali do Říma, aby Říměné propustili vězně Karthaginských, žeby oni chtěli propustiti všecky, kteréž by měli z Říma. Markus vrátil se do Říma, žádost Karthaginských zvěstoval měšťanóm, a oni vecechu Mar-

kovi, aby jim k tomu sám poradil. Markus odpovéděl: Nezdá mi se užitečné býti, byste učinili tož, což žádají Karthaginenští, proto že Římené, kteříž jsú zjímáni, jsú nestateční k boji: jedni mládci a jiní přestaráli, z nichžto já jsem jeden. Ale kteréž vy máte Karthaginenských u vězení, jsú silní, múdří a najurozenější. A když známí a přátelé drziechu ho k tomu, aby Karthaginenským nestavěl se, k nim vece: Nejsem Římenín od toho času, jakž jsem v moci Karthaginenských. A proto i manželku svú, jenž ho objieti chtěla, odstrčil, chtě raději postavití se do vězenie, nežli slibem oklamati nepřátele a přísahu přerušiti, věda, že do vymyšlených a přeukrutných muk má jieti. A když se postavil Karthaginenským, na jednom úzkém dřevě postaven jest, v němžto na vše strany hřebíkův ostrých bylo nabitó, pro kteréžto nemohl se na nižádnú stranu bez těžkého zbdenie pohnutí, a tak v těch mukách umřel jest.

Píše se též o jednom králi Athenienském, jenž sřlůl Kodrus, kterýžto vida, ano silní nepřítelé osadili jeho královstvie, a nemoha jim odolati, utekl se k modle Apollonově a otázal jie, která strana u boji svítězí? I vzał jest odpověď takovúto: že ti vítězstvie obdrzie, jichžto král bude zabit. A když ta odpověď přišla ku králi, jenž byl nepřítel Kodrovi, přikázal vojsku svému, aby nezabíjeli u boji krále Athenienského. Tehdy věda Kodrus, že země jeho nemóž u pokoji býti, jedině leč by on zabit byl od nepřátel, sřložil s sebe oděv královský, a vzał na se rúcho sprostné. A šed k nepřátelóm, jež byl na vojnu zbudil, od nich zabit jest. Po jehožto smrti lid jeho nad nepřátele svítězil jest. Tak chtěl jest raději sám umřieti, aby lidé jeho živi zůstali, než by živ byl ostař a jeho přemoženi byli. Pěkné zajisté a chutné jest spravedlivým a ctným kniežatóm pro svú vlást a za svójlid umřieti; nebo nižádný nevydává se na smrt bez naděje úžitku velikého.

K témuž čte se v jedněch knihách římských, že jednoho času Římené velmi mřiechu a druhého léta znamenie hrozné hořícíeho ohně ukázalo se prostřed města. Tehdy zlí lidé praviechu, že peklo žádá jednoho člověka. Tehdy Markus Kurcius pro miřost své vlásti, jsúc oděním on i kuoň ozdobný, skočil jest i s koněm do té jeskyně, a tu zavřela se ihned země. Tak chtěl jest sám umřieti, aby všecko město od nebezpečenstvie bylo zproštěno.

Dále sřlušie znamenati, že Přato dvoje přikázanie byl vydal těm, jenž vládnú nad jinými: jedno, aby tak městský úžitek spravovali, že což by kolivěk činili, aby vše to obrátiti k obecnému dobrému, zapomenúce úžitkův svých; druhé, aby nižádné částky obecného dobrého neopúštěli. Nebo když by jedné strany ostřiehali, druhú opustiec, tak by obecné dobré pomařu ucházelo a hynuřo. Jakož o tom praví Kato mudřec: Nedomnievajte se, byl starší a předkové naši obecné dobré mocí a oděním zvelebili. Nebo by tak bylo, mnohem sličnějšíe my měli bychom, poněvadž měšťanóv, lidí urozených, oděnie a koní více máme než oni. Ale jiněť jest, skrze něžto oni jsú byli mocní a velicí: doma opatrnost, jinde spravedlivost, mysl v radách upřiemá, ne hřiechu poddána kterému. Miesto toho my máme řakomstvo, obecní chudobu, zvláštní hojnost, chválíme bohatstvie, lenosti následujem, mezi dobrými a zřými nemáme nižádného rozdieřu, všemi ctnostmi vládně nešlechtnost. A když obecnicie bohata bieše, zvláštní chudi biechu. Ale zasě jakož zvláštní počechu bohatstvie jmieti, tak obecní biechu chudi.

Předkové staří spravdliivosť zachovávali netoliko k sobě ale také k svým nepřátelóm. Jakož svědčí Valerius o jednom vévodě římském, jemuž Kamillus diechu. Ten když byl oblehl město Falerských, byl tu jeden mistr, jenž mieše a pěstováše děti Falerských, a ten děti před město, jako na hru vyřúdiv, řahodnú řečí až do stanów římských je přivedl. Tu postaviv je před Kamilla, vece: Aj v moc tvú podávám Falerské, nebo otcové těchto držie město, u něhož ty ležíš. To uslyšev Kamillus vece: Ty nešlechetniče! novú zlostí chtěl by zraditi Falerské? Myť boj i mír vedem spravdliivě, oděnie nenosíme proti dětem; nebo také těch netepem města vybojujíc; ale máme oděnie a braň proti mužóm a oděncóm, ježto mocí a bojem přemohu beze všech úkladów. — A tak netolik pohlzel jest úkladem toho pěstúna, ale přikázal, aby jemu ruce svázali s zadu a děti aby mrskařy metľami proradci svého až do města. Tu spravdliivosť znamenavše Falerští, více skutkem té dobrotivosti přemožení jsou než mocí. Tak jenžto před tím proti Římanóm myslí biechu pozdvižení a nenávisť i hněvem zapálení, potom žádali pokoje a dobrovolně brány městské Římanóm otevřeli jsou.

Dále sľušie znamenati, že trojím obyčejem Říměné panovali jsou nepřátelóm svým: uměním, častým vítězstvím bojów a věrú. Jakož se přihodiľo jednoho času, že Hannibal král byl jaľ jednoho z Říman, a když jest držán u vojšťě za některý čas, tehdy ten jistý zastaviv česť a vieru, vrátil se do Říma, aby jmenovaný den určené peníze šacunkové poslal Hannibalovi; pakli by peněz neměl ale, aby sám se postavil. To učiniv, chlubiľ se, že jest okľamaľ Hannibale křivým sľibem a že by tím měl prázdnen býti. A když ten účinek přišel před staršie, přikázachu jeho jieti, a když byl jaľ, poslan jest k Hannibalovi, aby nepřerušil viery a sľibu k hanbě Říman.

O témž praví Valerius, že jeden římský konsuľ, řečený Fabius, byl vyručil z vězenie některý Římany od Hannibale pod úmluvú určených peněz. A když přišel čas plnění, vida, že jsou ho jistci nevyvadili, prodal jest své dědicství a Hannibalovi peníze daľ, chtě raději všeho statku pozbyti, než by on a jeho vľasť v které nevěře a necti narčeni byli, pamatuje ono přiesľovie: Ktož ztrati vieru, ten více ztratiti nemóz; a nemá miesta řeč jeho, ktož jest shledán v některé křivdě.

Ještě k témuž praví tľž Valerius, že Demokrates lékař toho krále, jenž sľuľ Pyrrhus, přišed v noci k Fabriciovi, sľibil otrávit krále svého Pyrrha jedem, jest-li že by mu vděk bylo, a chtěl-li by jemu to posľuženie zapľatiti. To uslyšav Fabricius kázał ho svázaného dovésti ku pánu jeho. A to vše kázał povědieti Pyrrhovi, což jest mľuvil lékař o jeho umrtvení. Tehdy Pyrrhus podiviv se nad dobrotú Fabricia vece: Snáze sľunce móz běh svůj změnit, než Fabricius od své dobrotivosti převrácen býti. Tak Říměné nechtěli jsou jedem bojovati, ale oděniem; a tak jsou miľovali spravdliivosť, že svých nepřátel nižádnú lšť nechtěli jsou hubiti, a těch, již jsou nebyli hodni smrti, nechtěli zahľaditi. Protož poněvadž pohané nezna-jíce Boží přikázání byli jsou sľovútní a velicí v skutciech spravdliivých, tolik pro zvelebenie vľasť své a pro marnú chváľu činiece: čím věčší a lepší mají býti křesťené v skutciech spravdliivosti Božie? Ale že všickni hledie svého, netbajíce o Bohu, protož jsou chudí a obecně dobré hyne.

XV.

Kronika Trojanská.

Čtení předkům našim velmi oblíbené byl román známý pod jménem Kroniky Trojanské. Prvotně byl sepsán řecky. Latinsky jej vzdělal l. 1287 Messáňan Guido z Columny. Z Guidonova spisu učiněn byl dvojitý překlad český, jeden volněji, druhý doslovný. Onen jest starší, pocházející ze XIV století, i vyniká plynouou řečí, květným slohem a obraty, které připomínají na básně staronárodní a Alexandreidu. Mladší překlad stal se l. 1411 k rozkázání mincmistra krále Václavova, Petra Zmrzlíka; překladatel držel se, jak sám dí, slovo od slova textu Guidonova. Starší překlad zachoval se v dosti četných prepisech z XV století, ano byl již l. 1469 a 1488 vytištěn. Z překladu mladšího nezbyl než zlomek, jež bibl. Mučkovský v Krakově na deskách polské knihy nalezl.

Boj Trojanských s Řeky a oboření Troje.

Když slunce své jasnosti paprsky po zemi rozprostře a tmy noční zapudí, hřučná pověst krále Trojanského dojde o příjezdě valném Řeků; pro něž všem rytířům i panošem k boji hodným i měšťanům káza býti rychle hotovu. A zřídív vojska v rotu s velikou opatrností, a na koně vsedávše, táhnú z města s myslí zmužďú, a nevěduc tajných záloh od města blízkých, kvapie ku břehóm. Tehdy Řekové, jimižto biechu břehové statečně osazeni, vidúce vojska mnohých oděncův naručesť se k boji strojíe, a však s nemařú úžesť. A tak vévoda Nestor prvý s svými potka se udatně. A když nastá boj náramně litý, řomoz ratišťú a řoskot mečov by hrozný; padají terèe, rušie se přielbice; mnoho s obú stranú zbitých, mnoho by i raněných; krev barví červeně zemi: než k ostatku množstvie Trojanské přemáha, neb sám vévoda Nestor s svými bojováše. Tehdy král Kastor, muž přeudatný, hned s velikým množstvím svých rytířův a panoší vehna do boje proti Trojanským. Křik by hrozný v krutém s obú stranú bojování. Než Trojanští padají, nemohúce snesťi úprku silného čerstvých mužův. Tehdy král Laumedon, obyčejem lva v hněviech řevúcieho, ten svým udatenstvím onyf kole, onyf sèče, ony skoní sražie a na úrazu i záhubu Řekův tišče, bráně svých. A to vidúce Trojanští od svého krále rekovstvie, silně na Řeky tiskú, raniece i tepúce bez miřosti; a když tak kvapie Trojanští, tiem hřučněje klesaji, duše pušťějice. A tak Řekové když počnú v bojování mdleti, a mnohé z sebe tratiti, tehdy král Pollux, vida z daleka Řekův trud silný, s svým rytířstvem čířým přibna k boji a na Trojanské ukrutně se oboři, mnohé zbi a mnohé smrtedlně raněné s koňův srazi. Tu král Laumedon málo vyhnv z boje, vida, an jeho lidé trudně bojují, boje se škodnějšie přihody, a protož hrózami a prosbami pokřiče na své, aby málo zase postúpili, a v jednu rotu káza se jim sběhnúti.

A v ta doba vévoda Nestor, uhlédav Laumedonta krále, a zvěděv, že on jest, povrhř kopie, úprkem ota se k němu, všeho nechav. A král to vida, udatně s kopím hna proti němu; a tak oba konské boky kruté

svierajúce, náramným bĕhem sĕ steĕsta. Ale Nestorovi rytieři krále Laumedonta kopie meĕi svedú, že Nestora neuhodi; ale Nestor kopím svým na štít králóv silně uhodi a jej na dvě rozrazi, kteréžto ranú král Laumedon hrubĕ jsa zakľán, spade s konĕ. Ale aniž sĕ pádu ani rány užas, hned sĕ vzhóru z země vzhopi, a dobyv meĕe, pŕiteĕe pĕškami na Nestora s zmužiľú smĕľostí. Ale jeden mľádenec, rytieř Trojanský, jmĕnem Cedar, kterýž to léto byľ k rytieřství pasován, jakž užŕe krále svĕho opĕšaľého v takĕm nebezpeĕenství stateĕně bojujice, jakožto pánu svĕmu poddaný a vĕrný, zastýdĕv sĕ, velice sĕ rozhorľi, a sevřev kóň ostrohama a kopie uchytнув, prudce na vévodu Nestora pŕihna, a kopím raniv jej na prsech, s konĕ ho svrže pŕed nohy krále svĕho. A král vida Nestora pŕed sebú ležiece na zemi, meĕem svým silně naň a ĕasto tepa, srazi nánosek s jeho pŕielbice a jej v tvář velmi rani. A v tu chvíľi byľ by Nestor zabit od krále, neb truden byľ a krev jeho bieše užľa náramně; ale Řekóv jeho množství na pomoc jemu pŕihnavše, na krále Laumedonta sĕ obořichu. A kakžkoli tu mnozí z Řekóv zahynuchu, a vřak Nestora vévodu svĕho od noh králových odtrhše, na kóň jemu pomožechu. Pak král Kastor vida, že Cedar, rytieř Trojanský, Nestora sbodľ s konĕ, žádaje toho pomstiti, u veliké horľivosti hna na Cedara; ale dŕieve, nežli k němu dokľopota, jeden Trojanský, Sekuridam řeĕený, téhož Cedara pŕietel pŕirozený, vsunuv sĕ mezi ně a úprkem pravým hnav na krále Kastora, zľáma oň kopie, vřak neraniv jeho. Ale Kastor svým kopím Sekuridama v bok silně uhodi a smrteľně pobode. A to vida Cedar, že jeho pŕietel tak ranĕn, v hroznĕ horľivosti žádaje mstiti jeho, s meĕem vytrženým udatně žene na krále Kastora, a zmužile sĕka, najprvé štít srazi, a u pŕielbice nánosek odtasiv, smrteľně jej v tvář rani a s konĕ srazi, a kóň násilím uchvatna, jednomu svĕmu da chovati, hanebnými slovy Kastora hanĕje pro ranĕnie pŕieteľe svĕho Sekuridama. A když Kastor král opĕše a Trojanští usilováchu jej mezi sebú uchvátiti, proti nim sĕ udatnú síľu bránieše; ale sám mezi toľik nemohľ odolati. A tak byľ by v tu chvíľi jat, by byľ král Pollux na pomoc jemu nepospĕšil, maje s sebú sedm set rytieřóv udatných. A tak hnav na hľuk, kterýž sĕ brojieše okoľo krále Kastora, velikú moci bojuje, hľuk rozrazi, ranĕ, tepa i porázeje; a tak bratra svĕho vysvobodí z jich rukú.

A pak král Pollux v náramné horľivosti na jednoho Trojanského hna, Gliach jmĕnem, sebrav vřecky své síľy, a jej smrteľně rani, že s konĕ spade. A ten Gliach bieše syn krále Kartaginského a sestřenec krále Laumedonta, z jeho sestry vľastnie narozený. A to vida Laumedon, velice zpľaka, sestřence svĕho pŕehanebnĕ smrti žeľeje. A u velikých tesknostech své vřecky svoľav, napomína žaľostně, aby na pomoc jeho sestřence zmužiľú síľu povstali. A když zatrúbi v svú trúbu, na sedm tisícóv rytieřóv sta pŕed ním, a jeho rozkázáním hnavše proti Řekóm, nelitostivĕ je tepiechu, raniechu a mordováchu rukama udatnými, tak že musichu Řekové utiekati; kteréžto stihali jsú Trojanští, ústavnĕ tepúce, až na břehóv konĕiny.

A v ta doby byľ by král Laumedon koneĕně svitĕzil; ale že zaťiem král Telamon, král Pelleus, Jason a Herkuleš do města Troje úkľadně byli vtekľi a vskoĕili, a muže silnějšie v něm zbili, a Telamonem kráľem osadivše, vystrojili sĕ svým Řekóm na pomoc k boji. Mezitím jeden

z Troje, jsa raněn náramně, príhna k králi, jemužto v sľoviech pľachtívých a ťkání tesklivém vypraviľ dobytie i zkaženie města jeho Troje od Řekóv nepřátel jeho. Protož král Laumedon to usľyšav, tesklivě poče vzdychání častá opakovati, a trúbením své trúby svoľav své všeky, nechav Řekóv na březe již přemožených, taže k městu. A když nedaleko bieše odjeľ s svým vojskem, uzří zdaleka veliký dieľ nepřatel svých jedúc z města, a že kvapí proti němu bojovně v rotách lidu rytieřského; a ohled se za se, a aj naliľ vojska řecká od něho přemožená po něm pospiechají; užas se velmi, nevědě, co by měl učiniti, jsa mezi silnými nepřátele s obú stranú. Co dále? počne se boj přehrozně lítý, ale ovšem nerovný; neb Řekové daleko byli Trojanské přesilili lidu množstvím. Padají Trojanští ranění i zbití, a bez meškání přitěže Herkuleš, muž udatný a přesilný, s rytieři svými, sedě na oři silném kropieřem ostřeném, smrtedlnými ranami lidi porází a pluky rytieřské rozráží nepřátelské. A když jeho moci nemožiechu sněsti Trojanští, z cesty jemu se vyhýbají a padajíce před ním, zahubeni jsú. Potom proti Laumedontovi králi, zazřev jeho, huěvivě se zdviže úprkem na něho; jehož dohnav, silně jej uchopi i zabi, a sľav hľavu s těľa jeho, mezi své s hrdostí uvrže. A to vidúce Trojanští, pľáčí, jsúce svého krále zbaveni takú smrtí, jimžto izádná nádeje nenie zóstavena, aby k svým ženám i statkóm do svého města byli navraceni, aniž čiji, by kam měli útočiště neb pomoc kterou nalězi; a tak padají sem i tam nebožátka, a druzí pole opustiece, bězie, kamž kto vida, utikajíce, tak však, že ti, kteříž jsú z toho boje utekli, musili jsú daleký cíl jmieti od Troje, zachování svému útočiště. A tak té vojně i tomu boji smrtedlnému by skonanie.

A tu obořivše Řekové město Trojanské ze dna, se vším sbožím tu pobraným vstúpie na své řodie, a opustivše břehy Trojanské a pľátna rozpenše, v libém povětří a u velikém veselí dny i nocmi šťastně pľovúce, vrátichu se do řecké země. A tak raduje se všechna země řecká náramným veselím z jich sľavného vítězství i přielišného obohacenie, a bohóm svým hojně oběti a pocty časté činie, jakožto svým pomocníkóm v té válce a vojně.

Popis nové Troje.

Když bieše král Priamus s ženú i s dětmi i s lidmi svými v obležení jednoho hradu velmi tvrdého, přijide jemu ta žalostná i hrozná novina o zabití otce jeho Laumedonta, krále Trojanského, i rytieřstva i lidu jeho, o zboření Troje města krásného, a o sestře jeho, Exiona řečené, že jest vzata od krále Telamona za ženimu. Užase se Priamus toho rozpravenie, a přielišnú žalostí jsa teskliv, ústavnými slzami žalostivé hľasy s svými věrnými vydáva; a hned káže všem býti hotovu, a opustě toho hradu obležení, rychle táhne se vším vojskem k Troji. A když k nie přijide, a uzře ji z kořen vyvrácenú, a váže škody své i svých, velmi jest pľakaľ, a za tři dni v té trvaľ jest žalostí. Ale po třech dnech sám se k rozumu navrátiv, věda, že izádnú žalostí škody nebývají navraceny, ale přispáreny, mnoho s myslí svú i s věrnými svými přejměv vážných potazóv, ustanovi, aby to město zase vzděľaľ, a tak rozšířil i zvlečil i utvrdil,

aby sè izádné moci nepřátelské nebúfo, a že by mohfo všem nepřátelóm statečně silno býti.

A tak svořav i shledav mistrných a vtipných kamenníkov, zedníkův, tesařov i jiných rozličných dělníkov převeliké množstvie z mnohých zemí i vřastí, a káza rum veřken vyčistiti, a na témž místě město daleko většie, širšie i delšie zařožiti ve jmè boha Neptunus řečeného, a týmž jménem, jakožto i dříve, Troja káza jmenovati. A bieše to město vzdéli pěl dní púti, a tolikéz vřšieři, tak že ani před ustavením, ani po ustavení toho města neče sè, by které město tak veliké kde byfo ustaveno, a tak výborným a pevným i opatrnú zřiezeností ustavením. Neb najprvé ohrazeno jest zdí přetřustú, řoket čtyřidceti a dvú stú zvyší, z kamene tesaného, jichžto svrček veřken ozdoben bieše rozličných barev mramorem, že miřo jest byfo na ně se všech stran pohleděti. A v té zdí věží přemnoho, vždy věže nedaleko bieše jedna od druhé, jichžto výsost patdesáte řoket nad zdí bieše vyzdvížena. A však jmèješe toliko šest bran ve všie ohradě, jichžto jedna sřuřa Dardanides, druhá Tymbrea, třetie Helias, čtvrtá Cechas, pátá Trojana a šestá Antenorides. A každá z těch bran bieše brannýma dvěma vězema osazena a rytými obrazy mramorými okrářlena, jichžto každá svú krású přátelóm libé dávae vcházenie, a nepřátelóm hrozné přistúpenie okazováše. Pak okořo všech zdí bieše roveň všady přetěšená a prostranná, trávníky rozkošnými a kvietím výborným i rozličným ozdobená, okořo niežto všady biechu přiekopové hřuboci, širocí a vyzdění. Pak v těch zdech, totiž v té převeliké a tvrdé ohradě, bez čísřa byfo vzděřáno krásných a rozličných domov mēřřanóm ku přibytku, jichžto město byfo ozdobeno množstvim ulicemi prostrannými a dřúhými, tak že s obú stranú každé ulice biechu zděřány řubie sklenuté a předdomí, aby v čas dštè neb nechvíle mohř každý jíti, kamž by chtěř po městě, such a po suše. A v tom městě byfo tak vysoké stavenie, že nebyř dóm v něm ředesáti řoktív nižší, a všichni domové ozdobeni s předu rytinami obrazov rozličných, lidských i zvířecích. A po těch ulicích zděřána biechu bydřa a stavadřa všelikterakým řemesníkóm.

A pak skrze město řeka veliká, bystrá, čistá a rybná tečieše, jmající přiekop mramorem vyzděný, jiežto jméno bieše Xantus, a po březích s obú stranú mřýnov přemnoho vtipně ustavených. A z té řeky po trubách mosazných bieše vedena voda do všech ulic, v nichžto biechu studnice mramorem vyděřané, do nichž voda ústavně tečieše ku potřebě všem bydlitelóm a přebývajícím města Trojanského. Pak do toho města král Priamus všeho svého království lid uvede k osazení města tak velikého, jimžto rozda domy hodné vedlé dštojnosti, povahy i stavu každého. I by město velmi lidné, urozenými lidmi ozdobené i také vtipnými.

A protož v tom městě vymřřšeny jsú divné a rozličné hry k kratochvilnosti lidské. Tuř jest zajisté vymřřšena ta hra řachová divuè opatrnosti; tu hra vřhcábnie, dvú neb tři kostek náhodným metáním vedená; tu i jiné všeliké kostečné; tu chvalná i hanècie skřádanie zamyřřena jsú vtipných řeçi, kakžkoli druží pravie, že chvalná skřádanie zamyřřená jsú dříve v ostrově Sicílském; tuř jest také mnoho her osobných zamyřřeno, jimžto tēřa lidská rozličným hřbáním, běháním i skákáním rychřosti navykají ke všem skutkóm i pracem rytieřským, s velikú tēm, ježto je páchají, libostí a kratochvíli, i všem přihlédajícím.

Pak král Priamus ustavi sobě dóm na vysoké skále, se všech stran prieliš príkré, v miestě vyľučíľém, překrásný, všie ozdoby plný, pěti set łoktów zvyší, kromě okolních hustě ustavených věží, jichžto výsosť k obľá- kóm saháše, z nichžto všechny súsědné vokoľ krajiny mohľy býti opa- třeny. A toho všeho hradu zdi biechu mramory rozličných barev divně zděľány a rytinami obraznými ryčně ozdobeny, že každému divaľto z sebe přeutěšené vydávaľy. A toho domu okna křišťáľem vyděľána v zľatě osa- zeném; sieň pak na tom hradu dřúhá a prostranná čistým mramorem vy- zděna; ale sklenutie jejie bieše z dřievie a z prken uhľazených cedrových a vazových, zľatými škuďľami opažených. A všiekní vnitř bokové stkvie- chu se drahým malováním divných obrazów. A v hľavách té siení bieše stolice kráľovská, předivným mistrovským řemesľem z sľonových kostí, z zľata a cedrového dřievie ustavená, k niežto bieše sedm stupňów z aľa- bastru a z drahého kamenie uděľáno, po nichž bieše vzchod na tu stolicí k seděni; před nížto stáše stół drahý, týmž dieľem stvořený, a pak na každém boce velmi dřúzí stoľové a ľavice aľabastrové k seděni čeledí kráľovské. A u protičeli bieše ustaven oľtář safierový, k němužto bieše stupňów dvadeti z aľabastru a z ametystu a jiného kamenie drahého. Na kterémžto oľtári stáše obraz vešken zľatý, z zľata čistého slitý, patnácti łoket zvyší, a mnohým i rozličným drahým kamením okrášlený boha ře- čeného Jupiter, v kterémžto král Priamus jměješe veliké doufanie, žeby jim měľ býti zachován v dřúhém zdraví i štěstí se všemi svými i to město před každým nepřátel násilím.

Toho jména u prvního Kolobrenského XVI.

byl podobný jako o tomto čase

Román o Alexandru Velikém.

Al Pseudokallistenův román o Alexandru Velikém přeložen byl ve XIV století, zachoval se však rovně jako kronika Trojanská v pře- pisech z XV teprv století. Jakkoli dílo to přeplněno jest bájkami předivnými, nicméně pro pěknou řeč a živě vypravování přičísti je sluší k lepším plodům staré doby.

Výprava proti Porovi králi indickému.

Alexander, shromáždív všieckna vojska macedonská a perská, přikázaľ jest, aby proti Porovi králi indickému brani pozdvihli a mužsky s ním bojovali. A vytrhľ jest s nimi do Indie, i táhli jsú po zemi pusté a pro- stranné a přes řeky hľuboké a cesty vodnaté. I poče truden býti Ale- xander i rytieři jeho, tak že již jich umové vikľáchu pro velikú tesknoš. A protož všieckna vojska reptáchu, řkúce: Měli jsme natom dosti mieti, že jsme země perské dobyli a Dariáše přemohli, jenž od nás dani braľ. Co více pracujem, hledajíce Indie dobývati, v niežto hovada litá bydlé, a zapomanámý své země, v niežto všeho dobrého nazbyt? Ale tento Ale- xander nic jiného nežádá, než aby vešken svět sobě podrobiľ; nebo bo-

jové a války jsú krmě srdce jeho, tak že, by maľý čas u pokoji pobýľ, jakožto čľověk bez pokrmu by hned zahynuľ. A protož nechajme jeho zde a my sě do Macedonie vratme. A on s Perskými ať jede, kam chce.

Usľyšav to Alexander, káza všemu vojsku odpočinúti a on vnide na najvyššie miesto i vece k nim: Vy Perščí na jednu stranu stupte a vy Macedonščí a Řekové na druhú stranu, aby sě rozdělili. I napomína Alexander Macedonské a Řeky, aby sním ostali, mľuvě takto: Rytieřstvo naj-silnějšie, Macedonščí, sľyšte sľova má! Že Perščí, dosavad protivníci byvše, podstúpili jsú jho na sích pracích, již mě samého chcete tuto nechati, a zasě do vaše vľasti chcete se bráti. Neviete-li, když biechu zamuceny duše vaše pro sľova Dariášova, že jsem vás posilovaľ svú radú, a byli jste posilněni? A opěť, když biechom trhli na pole, majíce bojovati s našimi nepřáteľy, já jsem sám stáľ první a počaľ jsem pobitie? A zdali jsem pro vaše zdravie nejeľ jakožto poseľ k Dariášovi a vydaľ jsem sě sám za vás ve mnohých příhodách a tryznych? Vězte zajisté, že jakož jsem dosavad svítězovaľ, též u potomně s bohův spomocí svítězím. Pak-li chcete sami Macedonščí vrátiti sě, jáľ sě nikoli nevrátím.

A když to vypovědě Alexander, všecka kniežata macedonská i Řekové stydiechu sě a miľosti žádali jsú a řkúce: Najvětší ciesaři, život náš v tvú rukú jest poľožen: kamžkolvěk sě obrátieš, budemť tebe následovati. Bychomť pak měli zemřieti, tebe nikoli neopustieme.

Hnuv vojskem svým Alexander, vtrhľ jest dále do Indie na skonanie měsiece Čřvna. A tu jeho potkali posľové Pora krále indického, dávájice jemu list takově vznikí:

Porus král indický Alexandrovi, kterýžto řotruje, všech měst dobýváje, rozkazující prikazujem. I poněvadž jsi smřtedný, pročs proti bohu nesmřtednému směřs učiniti? Bľáznovstvie řapiľo jest tě a smysľ tvój. Poněvadž máš v oce kľádě a nevidieš nás, snad nás mnieš podobny ku Perským, kteréžto jsi svému panství podrobil? S měkkými jsi zajisté bojuvaľ! A že jsi je přemohľ, mnieš, by naši výsost své miľosti podrobil. A to sě ovšem stane, když by sě bohové lidem poddali a země výsosti nebeské byľa předľožena. Neb jsme my nesmřtední, že netoliko lidé ale i bohové našemu jměnu posľuhují. Zdali nevieš, když Dionysius Bacchus, jenž jest svobodný otec řečen, bieše vtrhľ do Indie vojensky, ale obrátiv plece před Indickými utekľ jest, nemoha jich síle odolati? Dřěve zajisté nežli Xerxes kralovaľ v Persidii, Macedonščí Indickým jsú úroky vydávali. Ale že bieše neužitečna jich země a králi nebyľa miľa, zhrzeli jsú ji Indičci; neb každý múdry viece žádá širokých zboží nežli úzkých. A protož prikazujemť, aby sě do své země vrátil. A kdež nemůžeš panovati, žádost a pilnost odtud oťož.

Když ten list přijide před Alexandra, káza jej přede všemi čiesti. Ale rytieři, usľyševše list, steskli jsú sobě velice. Jimžto vece Alexander: Mužie udatní, rytieři moji milí! umové vaši nezamucujte sě pro sľova listu Porova. I zdali nepamatujete, kterak Dariáš zpupně pýchu mľuvieše? Pravduľ vám pravím, že všieckni Indiené*) mají obyčej s hovady s lítými a s saněmi a s levharty a s jinými hovady jedovatými bojovati, a poňovadž řiedko od lidí bývají mordováni, v svú divokú síľu ufají.

*) Rps. má Litviné.

Nato káza odepsati list takto: Král nad králi a pán panujících Alexander, syn boha Amona, Olympiady královny, královi Porovi vzkazujeme. Obostřil jsi smysly naše a daš nám udatenství, abychom bojovali proti tobě. Neb jsi řekl, že Macedonie jest pusta a jařova a plna nedostatkův, ale indická země vše sňadkosti jest přeplna a užitečna, a tiems nás posilnil, abychom vši snažností s tebu váleli, abychom tvé země dobyli, kterou jsi řekl všeho dobrého naplněnú hojně. A jenž trpieme my chudobu, vašeho bohactví velice dosieci žádáme. Ale že jsi řekl, že netoliko lidem i bohóm panuješ najvyšším, ale s tebu ne jako s bohem ale jakožto s člověkem barbarským mienieme bojovati, jenž jsi pln chřůby a marné chváty. Neb jediného boha právě vešken svět nemohľ by sněsti.

Přečet list Porus Alexandrov, rozhněvaľ se jest velmi, a sebrav množství rytierstva a sňonův, jimižto Indiáci mají obyčej s nimi bojovati, vytáhl jest proti Alexandrovi polem. A bieše vojsko Porovo velmi veliké, neb jměješe čtrnácte tisícův vozův kosatých, a jizdných tři sta tisícův, a pěších dvě stě tisícův, a sňonův jměješe čtyři sta, na jichžto chrbetiech biechu věže dřevěné vysoké, a v každé věži třidceti oděncův stáše hotovi k boji.

Uzřevše to Macedonšči a Peršči množství vojska Porova, ztrnuvše zamutichu se velmi, ne tak pro množství lidu, jakožto sňonův. Avšak s uobů stranů sjednavše se, veliká vojska stachu.

Tedy Alexander, vsed na svůj kuoň Bucifaľ, přeďe všemi svými rytieri v uoděni stáše a řka Medským a Perským, aby najprvé počeli boj s sňony, a on s Macedonskými a s Řeky stáše hotov, pilně ku potkání jsa připraven. Ale Peršči a Medšči tak velice ot sňonův biechu biti a poražování, že nikoli nesmiechu se před sňony ukázati. Než Alexander bieše dřeve můďře o nepřátelech vymysliľ, jenž bieše kázaľ učiniti mnoho obrazuov a soch dutých měďných i kázaľ je na vozy železné vsaditi a do nich uhlie žeravého nasůti a dobře dýmati, aby se rozpáliły. I přikáza je vésti proti sňonóm. A když ty obrazy uzřechu sňonové, mniece, by lidé byli, řapáchu je pysky svými, aby je zahubili. A hned velikú horkostí jsú své pysky zžehli, a obrátivše se, nikoli jsú se nevrátili k bojování. A když vidiechu lidi oděné, utiekáchu, bojiace se, aby svých pyskův o ně nezžehli. Uzřev to Porus, zamutil se velmi. Peršči mnoho jsú Indických sstrieleli. A tak se velmi tepiechu, že s obů stranů množství lidu bylo poraženo, tak že za dvadceti hodin*) ustavně jest boj trvaľ. V kterémžto boji Peršči a Medšči velikú mđľobú padachu a mřechu. A uzřev to Alexander, rozhněvaľ se velmi. A sedě na koni svém Bucifaľovi, i vjede v boj s Macedonskými a s Řeky. A hned s Alexandrem všiekni úprkem vjedechu v boj a ndatně počechu bojovati. A hned Indiáci počechu hynůti. Kteréžto uzřev Porus, že jeho hynú, obrátiv plece poče utiekati, a oni je stiháchu a tepiechu. Sešľo jest zajisté v tom pobiti lidu Porova tři sta tisícův, ale Alexandrova lidu sešľo jest devadesáte tisícův a šest tisícův.

Alexander rozbiv tu své stany, obětovaľ jest oběti bohóm vítězná a přikáza Perské a Indické pochovati, raněné zľěčiti. Ale jiný den doby města Porova a uváza se v ně a všed do domu Porova, nalczľ jest tu

*) Rps. má dní.

tak veľiké poklady, ježto nejsú k viere podobny. Tři sta sľúpov zľatých pripravěných s makovičkami zľatými, a na nich vinici zľatú, na niežto listie zľaté bieše. A na té vinici biechu hroznové krišľáfovi, druží perľovi, tretí smaragdovi, čtvrtí ohňáčovi, jako by od prirodzenie byli vsazeni. Ale stěny domu toho kráľovského biechu zľatými plechy pripravěny, ktoréžto sekajice Macedonšči a Řekové, na prst jsú tľuscí byli. A biechu ty stěny okrášľeny perľami, karbunkuľy a ametysty. Ale dvěre domu toho biechu sľoňové, trámové ebanšči, a komory dřevěné z dřievie cypresového biechu ustaveny. A na sieni domu toho biechu ščepové mezi sľúpy zľatě ustaveni, na jichžto větví rozličná plemena ptačie biechu a každý pták bieše zmalován podľe barvy prirodzené, ale pyskové jich a nehtové z ryzieho zľata biechu uděľány. A ti ptákové, kterakkoli chtieše Porus kráľ aby zpievali, skrze pěsnotvorce zpievánie zpieváchu, vedľe svého prirodzenie. A naleze také v tom domu orudie zľatého přemnoho a drahého kamenie ze všeho plemene. Ale máľo stiebra tu naleze: to vše zľato ryzie bieše.

Zahynutí Porovo.

Alexander přitřze k městu, kdežto Porus s vojskem sebraným ležieše. A jměješe Porus lidu oděného čtyři sta tisícov. Tehdy Alexander zjednav roty, stáše na koni svém Bucifáľovi a vytek přede všemi, káza u vojenské trůby trůbiti. I sjedesta se obě vojsce v hromadu a počesta mužsky bojovati. I padachu velice Indičci v boji. A když uzře Porus, ano jeho hynú, staľ jest přede všemi a voľaľ jest hľasem velikým a řka: Alexandře, nesľušieľ ciesaři tak nadarmo zahubiti lidu svého, ale sám sebu má boj početi a dokonati. Stój ty a lid tvój s jedné strany a mój s druhé strany, a my sama bojujva. Jestliže mě přemóžeš, lid mój buď tobě poddán; pakli ty v mú rukú zahyneš, lid tvój buď k mému lidu přivinut. A to jest proto řeķľ, tupě Alexandrovu postavu; neb Alexandrova postava bieše tři řoktov, ale Porus ufaje u výsosť těľa svého, jenž bieše pěti řoket dřúhý. A hned k tomu svoli Alexander, že hned přestasta bojovati obě straně a vojsce, a oba krále mezi sebu bojovasta. Ale rytieři Porovi velikými hľasy počechu voľati, aby se pomněľ kráľ Porus. A on usľyšev kriķ ot svých rytieřov, obrátiľ se jest k nim, co by to byľo. A hned Alexander přiskočiv oběma rukama mečem udeři v hľavu jeho a hned jeho zabi. Ale uzřevše to Indičci, počechu s Macedonskými ukrutně bojovati. Jimžto vece Alexander: Biednici, jenž po smrti krále svého usilujete bojovati! I zdali nevíete, že kdež správce nenie, že vešken lid bude roztržen? Odpověděchu jemu Indičci a řkúce: Lépe jest nám mužsky bojovati a na poli zemřieti, nežli viděti záhubu lidu našeho, abychom i zbožie i vľasti byli obřúpeni. Jimžto vece Alexander: Boj váš přestaň a v svobodu do svých bydeľ se vraťte veselí; neb zajisté žádného bezpravie nebudete trpěti, neb jste mužsky bojovali. Tehdy Indičci povrhše braň svú, počechu Alexandra jako boha chválti. Ale Alexander rozбив tu stany, učini oběti vítězné bohóm i přikáza, aby těľa všech zabitých byľa pochována. Ale krále Pora poctivě sám pochovaľ.

Alexander na hoře diamantové.

Alexander, hnuv vojskem, přibra se na kraj té cesty, tak že nemože dále jeti, neb biechu na příky hory vysoké a skalé příkré jakožto zdi. A uzřevše cestu jinú, přijedechu na roveň, i jedechu cestú na puolnoci patnácte dní. A opustiv cestu počatú, poče se napravo chýliti a jezdě dní devadesáte, přijidechu k jedné hoře diamantové, v jejíemžto březe uzřechu, ano hroznové visiechu z divných pereř. A jměješe ta hora dva tisíce a pět set stupňův safirových, jimižto bieše vchod na tu horu. A tu kázal rozbiti stany.

Ale jiný den učiniv Alexander oběti vítězné a vzem s sebou dvanácte kniežat svých, jde po stupních na tu horu. A když jest byl na vrchu, nalezl jest tu sieň překrásnú, jenž jměješe dvanácte dveří a sedmdesáte oken. A dvěře všie i okna z ryzieho zřata udělány biechu. A biesta tu dva chrámy zřatá z ryzieho zřata.

A všed Alexander a jeho kniežata do té sieni, nalezechu člověka ležícíeho na zřatém řózi a v zřatohřavovém rúše. A bieše ten člověk veliký a krásný, jehožto vlasy na hlavě i na bradě jako najčistší snieh bieše. Jehožto když uzře Alexander a jeho kniežata, klekše počechu se jemu křaněti. A vece ten stařec: Alexandře, ty opatříš ty věci, ježtoť jest tělesný člověk ižádný neopatříš, a uslyšíš to, ježtoť jest nikdy toho člověk neslychař. Jemužto odpovědě Alexander a řka: Ó přeblahosťavený muži, i kterak ty mě znáš? A on vece jemu: Prvé nežli bieše prikryla povodeň tvář zemskú, znař jsem tě a tvé činy. I zdali chceš zvěděti posvátných stromuov sřunce a mesiece, jenž budúcie věci zvěstují a pravie? Uslyšav to Alexander, naplněn jsa radostí velikú, vece: Ovšem pane, žádám je viděti. A hned ten stařec vece jim: Sřožte obuv s noh svých a prsteny s rukú a podte po mně. Ale Alexander káza svým kniežatom povstati, a sřoživ obuv a prsteny s rukú, i vece jim: Podte po mně, Ptolomee a Perdikkase a Antioche, moji najmilejší, a vy druzí tu ostaňte a mne čekajte.

I počechu choditi po tom lese, jenž bieše u veliké ohradě. A biechu tu stromové vysocí sto noh zvýši, a biechu podobni k bobkovému dřieví, a z nich teče kadidlo a balsám přešedře. Potom chodiece po tom lese, uzřechu strom jeden převysoký, jenž nejměješe ani listie ani ovoce, a sedieše na něm veliký pták, maje na hlavě korunu zřatú pávovú, a řařočky ozdobená ryziem zřatem, a okořo hrdřa obrúček zřatý, a na chřbětě modrý bieše a ocas z ruoženého périe. A když jeho uzře Alexander, divieše se spůsobě jeho. I vece stařec Alexandrovi: Tento pták, jehož vidieš, jestit Fénix, jenž jest jediný na světě.

A tak jidúce po tom lese, přijidechu k těm stromóm sřunce a mesiece. Vece jemu stařec: Vzhľadni vřhuoru a o čemžkoli chceš zvěděti na své mysli, zvieš. Ale zjevně nerod mřuviti. A ti stromové vysocí biechu velmi. Strom sřunečný jměješe listie jako ryzie zřato zarděřé a stkvúcie, a strom mesiečný jměješe listie sřiebrné, jasné. I vece Alexander starcovi: Kterým jazykem dadie mi odpověď? Vece jemu stařec: Strom sřunečný indickú řeči počíná a řeckú skonává, ale strom mesiečný řeckú počíná a indickú skonává. Tehdy Alexander, polibiv strom, v svém srdci poče mysliti, vrátili se s vítězstvím do Macedonie. Tehdy strom sřunečný

indickou řečí odpovědè: Tys skrotitel svèta a pán všech národuov, ale otcového království po všie časy neuzříš. Ceřý rok živ budeš a osm měsícov, a jemuž najviec ufáš, dát napitie smrtedlné. Ale Alexander na své mysli vece: Pověz mi, přebřahosřavený strome, kto mě má otrávití a zahubití? Odpovědè strom: Bude-liš zjeven muž ten, ježtoť tvé skutky zruší, ty jeho zabieš a setřeš, a tak by mé řeči potuchřly. V ta doby vece stařec Alexandrovi: Neroď se viece trudití, ani otázek o budúcie věci činití, ale vrařme se zasè. Tehdy jide zasè Alexander a kniežata jeho, a přakař jest hořce pro tak krátký čas života svého a kniežata s nim přakáchu.

A když jsú přišli k tomu paláci, kdežto jiná kniežata jeho čekáchu, obuli jsú se zasè. I řekř jest stařec Alexandrovi: Vrař se zasè, neb již nenie izádnému pójčeno tak daleko jítí. Dále již nejezdř, ale drž se na puolnoci, neb ješče nemůžeš přes mnoho měst a zemí jetí. A to řka šeř jest do sieni, ale Alexander s kniežaty svými sešli jsú dořuov a přišli jsú ku vojsku.

XVII.

Tomáš ze Štítného.

Nejznamitèjší prosaik staré doby, jehož spisové vždy zůstanou přední ozdobou literatury české, jest Tomáš ze Štítného. Narodil se asi l. 1325 na otcovské tvrzi, Štítné jménem, která leží severně od Jindřichova Hradce. Vychován byv od rodičů nábožných, ztrávil mladá léta svá v Praze, vzdělávaje se na nově založeném učení Pražském a s horlivostí poslouchaje kázání velikých tehdá řečníkův duchovních. Známost osobní s muži výtečnými, kteří za let Karlových a prvých Václavových usilovně pracovali o zvelebení mravů a kázně, zachovával a pěstoval i do mužských a kmetských let svých. Sám to připomíná o M. Matěji z Krakova, o M. Vojtěchovi, o M. Albrechtovi, o M. Matěji z Janova, o Konrádu Waldhauserovi, jmenovitè ale o Janu Miličovi z Kroměříře. Čeho získal z úst učitelův a kazatelův, z obcování s přátely svými, z bedlivého čtení jmenovitè učitelův církevních, to, odebrav se na tvrz svou, po svém způsobu vzdělával k poučení dětí svých. Později teprvé jal se díla svá spisovati tak, aby se hodila většému obecenstvu. Činnost jeho nalezala však dosti nepřizně mezi muži, kterým nebylo po chuti, aby učení, posud latinou zahalované, mělo učiněno býti přístupné lidu obecnému. Všelijak hleděli Štítného osočovati, vytýkajíce mu i to, že mistrem nejša smí psáti o věcech mistrům prý jen příslušných. On však, jša sobè povědom, že dobře jedná, dbal utrhačných jazykův tím ménè, ješto mužové, na něž o tom úsudek přede všemi příslušel, spisování jeho schvalovali. „I já to znám, ež mistr nejsem,“ dí v homiliích, „ale mistrův jsem se v tom nepokřývař. Vědèř mistr Vojtěch, ež já piši, arcibiskupovi jsem ukazovař, korektor vědèř od dávna, M. František, zvlášti jeden papežových. Chválili to, ješto piši; izádný mi z nich

nebrániť. A at ŕku, ač nemúdre, jako bych sě, nejša hoden, chtěť vrovhati velikému: zdalij' mistr byl sv. Bernart? Ó by mnozí znamenali, co sě praví, a netbali, kto to praví, ano i po mrzutém žlebu často teče čistá voda.“

Pěkně a pravdivě charakterisuje Štítného spisovatel Počátkův církevního rozdvojení v Čechách, ŕka takto: „Štítný byl křesťanský filosof v plném toho slova smyslu. Četní a rozsáhlí spisové jeho pohybují se veskrze na poli náboženském; označeni jsou znakem oné filosofie, která ve smyslu sv. Augustina ne od Boha svádí ale k Bohu vodí, poněvadž se snaží chápati pravd Božích rozumem potud, pokud právě rozum lidský stačí; dýše v nich duch té skromné moudrosti, kteráž naplňuje mysl ne hloubavou nevrlostí, nýbrž bodrou smířenlivostí.“

Zemřel okolo r. 1400.

Spisové Štítného dílem jsou původní, dílem přeložení z latiny. K prvním náležejí: *Knihy šestery o obecných věcech křesťanských* (Vyd. od Erbena 1852), *Řeči besední*, složené ze dvou dílův: z rozmlouvání duše s svědomím a z rozmluv nábožných, *Homilie* na neděle a svátky. Překlady Štítného jsou: *O sedmi vstupních stavu duchovního* (Bosáka Davida), *o boji hříchův proti ctnostem* (sv. Augustina), *Zjevení sv. Brigidy* (dominikána Regniarda), *o přípravě srdce* (Hugona), *o sedmi chodbách* (sv. Bonaventury), *výklad na knihy moudrosti* (Roberta Holkota), *o stavu člověka vnitřního a o čtveru zlem* (Richarda a Scto. Victore), *výklad Pátere a na Zdravas Maria*. K těm se druží některé menší spisky, o nichž nelze říci bezpečně, zda-li jsou překlady či samostatné práce, jako: *o hříších*, *o šlechetnostech*, *o čtyřech šlechetnostech*, *o sedmi šlechetnostech proti sedmi úhlavním hříchóm*, *o sedmi dařích Ducha svatého*, *o sedmeru blahoslavenství*, *o desateru Božím prikázání*, *o dvanácti radách*, *o dřevu múdrosti*, *o korábu Noemově atd.*

I. Z knihy sv. Augustina „o bojování hříechův s šlechetnostmi.“

O milování tohoto a onoho světa.

Milovanie světa die takto: I co kraššieho, co ctněšieho, co-li móż býti rozkošněšieho, co liběšieho, než což zde před sebu v tomto světě vidíme? Ó kak jest divně nebe obchrániťo veš svět, kak divně jest okrášlen svět povětřiem a pochoťným světľem sľunečným! A také že měsiec sě tak divně mění, ano jeho ve čas přibývá, ve čas ubývá. Kak jest divná rozličnosť hvězd a divný jich běh, a kterak je země utěšená v rozličném kvietí a v chuti ovoce rozličného, v rozkošné kráše řuk, potokův, dubrav krásných a v hájovém chľadu, v květu sadovém, v procházení v čirých polích, ano tráva jako hemže rostúc, ano sě obilé valmo z zemí valí, ano vinné kořenie tak rozkošně okoľo sebe své jabřadky rozpustiťo. Mařa-liž útěcha v rozličných ptákův zpievání a v divném zporiezení périe krásného pávového i jiných rozličných ptákův, a v jich prudkém a hbitém létání i sěm tam poskakování? Mařa-liž kratochvil v řoviech s sokoľy, s ja-

střáby, skrahující, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křepkosti i v skociach zvieťat rozliěných, ande ono hbitá, ono prudká, ono křepká? A maťá-li jest útěcha v krásném stavení, v sieniech veselých a zepsaných malováním přerozkošným? A tak i o jiném utěšení tohoto světa.

Ale miřovanie byďľa nebeského odpoviedá řka: Kdyžť se tak libí krása a sličnosť zdejšíeho světa, jěž jest nikakež nelze tráti, ó kakt by se jměľa libiti krása a sličnosť onoho světa, jež věč tráti bude! Ktož jie dojde, věč s ní ostane. A žej' přerozkošná tam krása, dobře tomu můžem porozuměti tiem: Když jsou mnohé útěchy a tak krásné věci v tomto bezbydlí: což pak tam jsou krásné a utěšené, kdež jest byďľo věčné? Když má žařář tento tolik libých věcí v tomto bezbydlí: co jich pak má sieň nebeská. Když jsou také rozkošné věci, jimiž daruje přáteľy i nepřáteľy své Hospodin zajedno: čím pak jsou rozkošnějšie, jimiž jen své zvolené přáteľy daruje. Když tolik útěchy jest v tomto čase, kdež jest čas pracování: coj' pak tam v onej věčnosti, kdež jest čas hodování. A protož spust s mysli miřosť tohoto světa, kdež ižádný nenie tak šťastný, by neztratil toho, což najviece miřuje, a počni miřovati radosť onoho světa, v němž každý jest tak šťasten, že věč to bude jmieti, což by najraději.

Pakli by rad zvěděl, coj' tam, pověďľel jest prorok i svatý Paveľ, žej' tam ta rozkoš a ta radosť, jakéž jest ani oko vídaľo ani ucho sľyčalo ani kdy člověku v srdce takáž přicházeľa, jakúz jest Buoh pripravil těm, ježto jej miřují. K tomu štěstí vzdycháše, a maje mnoho sbožie světa tohoto, David, a řka: I co jest, bych nejměl na nebesiech, a čemu mi jest to bez tebe býti na zemi? A pravieše také, kakžkoli mnoho jměješe králových krmí: Nasytím se, když se zjevně tvá chváľa ukáže. A opět: Žedí se duše má k Bohu živému, jako ten, jenž by rád pil. I kdy přijdu a ukáži se před obličejem Božím? A opět: E hoře, kak se jest prodľil mé bezbydlé! Protož sv. Paveľ i žádáše, by rozľúče se s těľem, i byl s Kristem.

II. Z knihy bratra Davida bosáka o sedmi vstupních.

O p o k o ř e.

Pokora jest dobrovolné mysli poníženie z opatřenie své křehkosti i jiných svých nedostatkův. Pravi sv. Bernart: Pokora jest ta šlechťenosť, jíž člověk, pravě se poznaje, obľacinie sám sobě. Dvoje věc nás napominá, abychom pokorní byli: jedna, když znamenáme, co jsmy; druhá, když znamenáme, co nejsmy.

Když znamenáme, co jsmy, musíme pokorní býti; neb jsme v sobě nestateč, ale od Boha jsme to, což jsme. A protož nemůžem tiem hrdi býti; neb cizí mocí, múdrostí i dobrotú to jest, což jsme, a on sám má z toho chváľu, jimž jsme to, cožkoli jsme. A ta pokora jest svatých a pokorných i dostojných lidí, ježto čím jsou většii, tiem se viece pokořie a z toho, což jmají dobrého, ne sobě ale Bohu chváľu vzdávaji. Zľodějstvem jest vinen ten, ktož sobě co zůstavi toho, čímž vľádne, bez vuole pána svého, a pravi Hospodin skrze proroka jednoho: Chváľy své jinému

nedám. Rád nám dá prospěch v dobrém, ale z toho chváľu ostaviť jest sobě.

Tó, což sě kto čim honosí, jímžto nenie, činí jako bľázen, když sě mní múdrým a žebrák králem. Tresktaľ Buoh skrze sv. Jana muže jednoho takto, řka: Praviš „jsem bohat a nenie mi ničehož potrebie;“ a zda-l' nevieš, že jsi huben a psoten, chud, slep a nah? Tak nás Hospodin osvěcije, když jsme slepi sě zrodili, nevidúc pravdy: bľátem oči pomazuje, z něhož jsme učiněni. A tak najprv sami sě počnem poznávati a potom toho, jenž nás jest osvietiľ, a věřiec veň, jemu sě modliti. Ten z bľáta zrak přijme, ktož znamenaje svú nestatečnost, pokoren bude.

Trojí pokoru máme mieti, tociž v sobě, k bližniemu a k Bohu máme býti pokorni.

V sobě, znamenajíc svú křehkost a nestatečnost v nedostatcích přirozených tělesných i duchovních i v těch, že svú vinú vždy sě tiehne ke zľému. Protož to pomniec, budem pokorni, řeč, odpověď, i všecy obyčeje pokorné majíc, táhnúc sě k tomu, abychom i v sprostných věcech pohodlé učinili těm, s nimiž jsmy, posľuhujíc jim, pomniec nato, že Syn Boží nepřiseľ, aby jemu sľúžili, ale aby on sľúžil. A tak i nohy ráciľ svým mľazším umývati, abychom my též činili, na rovném rúše a pokrmu dosti majíc.

K bližním máme býti pokorni, nesúdiac jich drze, ale ctiec je z viery a majíc je nad sě. Neb což dobrého jest v kom, toho druhý nevšeho vidí, ale své zľé každý vidí v sobě, chce-li. Protož bez fašše móż jeden druhého lepším mnieti, než jest sám, aneb že by snad lepší byľ, by jemu tíž darové byli dáni. Tak praví sv. Paveľ: V pokoře majíc výše jeden druhého, mezi sobú počest činieci jeden druhému, a pokorně, ač co potká od někoho protivného, přetrpiec.

I jsú z bližních jedni nám rovni, druzí vyšší, třetí poddáni. Protož coj' řečeno nynie, toj' mezi rovnými rozuměti. A kak sľušie pokornu býti k vyšším, sv. Paveľ k dřevniemu dvě rozkazuje a řka: Posľušni budte svých starost a jim poddáni. Posľúchati jest naplniti prikázanie, ale býti poddánú jest pokornú myslí býti pod nimi jako pod Božími posľy v tom, což nenie proti Bohu. Kak by pak k nižším byľ pokoren, znamenaj, coť praví sv. Paveľ: Učiněni jsmy maľými mezi vámi právě jako ty ženy, ježto svými prsmi chovají svých dietek. A tak Kristus také praví: Já jsem mezi vámi jako ten, jenž sľúží. A také jest psáno: Vódcis jich učiněň, budiz mezi nimi jako z nich jeden. A podlé toho trojiego pověděnie každý, ktož vľádne druhými, má najprv býti jako z nich jeden v pokrmu, v rúše, v práci, leč by zvláščie potřeba jiné kázaľa aneb nemúdrá poddaných hrdošť. A také býti má jako malitký mezi nimi na své myslí, nemně, by oni proň byli, ale že on jest pro ně, a že pro sě i pro ně má vydati počet Bohu. Má také býti jako ten, jenž sľúží mezi nimi, dobrotivě je veda a jich trpě nedómysľy a přiekľad jim dobrý dávaje.

K Bohu máme pokorni býti, najprv abychom pomniec, žej' on náš Buoh a náš pán i súdcie náš, vždy poddáni byli a posľušni, a pak-li kde pohýřime, abychom sě inhed káli. A druhé pokorni máme býti proti Bohu, trpieci pokorně, což na ny přepustí, nevrťic ale rozumějíc, že jsme dostojni trpěti. A třetie abychom hrdi nebyli z jeho dobrodinie, ale znali to, že ne pro naše zasľuženie ale z své dobroty sprostně činí nám dobře, a miľovaľ nás dřeve nežli my jej, i zvolil i poznaľ nás a spravedlny a svaty nás

činí. Protož máme jemu dieku snažně a pokorně vzdáti a nemnieti, bychom co jměli z sebe; neb jakož David praví, on jest učinil ny, ale ne my sě sami.

Kakžkoli z toho dómyslný mohł by znamenati vstupně pokory; avšak aby zriednějši były, znamenaj tři vstupně jejie. První jest, aby rozuměł člověk své křehkostí a jiným svým nedóstalkóm a nekřamał sám sebú, hledaje daremnie chůby. Pak-li bude liba počest, sám na sě oskřiekni sě, věda, že tebe zmek ponúká k tomu a ty pak chceš jemu již uvěriti, a věda, že nic nemáš svého, jen což od Boha a doníž Bóh chce a nic dále. Praví David: Synové lidšči, i proč miľujete ješitnost a hledáte ľži?

Mohł jest nás dobře Buoh učiniti anděľóm rovny, ale chtěł jest, abychom pokorú došli chváľy věčné. A protož také Bóh miľý, když všecky zeskrz hřiechy nám odpustí na křstu, pokuty za hřiech přirozený zde na světě nám nesejme, abychom vždy majíc na paměti své hubenstvo, pokorní byli a nevzpýchali. Jako náš otec první, netbav Božieho přikázanie, i upadł v hřiech a v pokutu hřiecha i se vším svým panárodem, pro něžto i dnes všichni jsme v práci.

Druhý vstupuň pokory móž sľúti, když netolik sám sobě člověk jest ľacin v svých činiech, ale i od jiných trpí pokorně, když ho pokorně vázie. A proto že pravdu miľuje a sám sebe tú obľaštní miľostí nemiľuje, chtěł by, kdy by to jiným nebyťo škodno, aby všichni viděli jeho pořozenie, aby nemněli jej lepším, než jest. Neb praví sv. Řehoř: Jakož pyšni hledají cti, takéž často pokorní, když na ně netbají, radují sě. Ten vstupuň vysoký jest a velmi máťo jest jich na něm. A protož nenie to div, že nemáme jiných šlechtností, když té, ježto jest máti a pěstún jich, v sobě nevidímy. Proč by to byťo, že by ten, jenž jest bohat v miľosrdenstvie a jenž jest svého syna pro ny posľal k smrti, otec nebeský, ostavił nás tak chudy v šlechtnostech, kdy bychom jich hledali snažně a v pokoře? Ale vidí Hospodin, že nej mámy pokory, i nedá nám jiných šlechtností, abychom nepadli tieže. Neb vyššiemu stavení hľubšieho krumfestu jest třeba, a tepěťé dřevo, nebude-li jmieti hľubokého kořenu, spieše vietr vyvrátí. Protož ktož chce rád dosieci šlechtností velikých, ten sě najprv hľuboce upokoře, uľož; neb jakěžt sě Bóh protiví pyšným, takéžt své dary dáva pokorným.

Třetí vstupuň pokory jest, když kto i u velikých Božích dařiech pokoru sdrzie v velikém dóstojenství a to vše, což mají, ne k své obracijí ale k toho chvále, od něhož pocházie všiecko dobré. Tu jest pokoru jměľa Matka svatá, ež vidúc, žej' ze všeho světa vybrána jedina, aby byľa Boží matkú, však pokorně jeho sľužebnicí sě jmenuje, řkúc: Vezřeł na poníženie sľužebnice své. Tu pokoru jměł jest Kristus, že jsa roven Oci Bohu, jako by v tom ponížil sebe, žej' rácił člověkem býti a smřl přijieti ukrutnú. Tej pokoře učil jest své apoštoľy, řka jim: Učte sě ote mne, neboť jsem sklidný a pokorného srdce. Tu pokoru jmají anděle i všichni svatí v kráľevství nebeském, že jsúc plní všeho dobrého a všie cti najvyššie, však ijednoho hnutie pýchy nemají z toho, a tiem jsú pokornějši v sobě, čím jsú vyšši v Boze. Ta pokora jest lidí svrchovaných, ježto čím jsú větši, tiem pokornějši ve všem, v rozumiech, v řeči, v žádostech i i ve všech činiech svých. Neb ač ten sě pokoří, ježto nej má čím hrd býti, ale to má, zač by sě styděl, kakž koli dobra jest pokora: však nenie k divu podobna. A když by syn sedľaka některého nechtěl sľúti

syn králov, dobrá jest sprostnosť, aneb chudý, když nechce sřúti bohatým : avšak nenie to div. Ale když ten, jenž má chváfu od jiných a jehož v česř mají, jemuž pochlebují, jest při sobě, nezajda v chřúbu, a zná se, že je to vše dar Boží: toť jest zde na tomto svěě divná a řiedko vídaná pokora. Ano mistr pohanský Seneka praví, že nic nesnadnějšieho tomu, ktož chce v skrovnosti býti, tociž ve všech činiech svých vhod sdržeti se, neupřielise ani mnoha ani máfa, než pochlebenstvie se vystřieci.

III. Z homilií.

Řeč v úterý po velice noci.

Hod tento zpievají na nešpoře u křstitedlnice, vyjdúc z kóru, „ež když lid izrahelský vyšeř z Egypta, rod Jakubów z lidu chatrného, ukázařaj' se židovská svátosř a moc lidu izrahelského. Moře uzřeřo a uteřlo a Jordan obrátiř se jest zase.“ A když koseř připomíná hod velikonoční starého zákona, v němž jest lid Boží vyšeř z Egypta v proliti krve beránka bez poškrvny, ježtoř nám znamenařo, ež v proliti nevinné krve Pána našeho Krista budem vyvedeni z řábelské moci a duše svatých otców z pekelných temnic: chci vám také něco řieci o tom.

Ale aby lépe tomu srozuměli, coř bych pravíř, najprv znamenajte, ež když lid židovský rozpřodiř se v egyptskej zemi, sřžen těžkými robotami, vořař k Bohu a Bóh je divně a mocně vyvedř odtud, ukázav, ež jest lid jeho. A když šli odtud, byřo skoro před nimi moře. A když k moři přišli, ano je honie stihajíc jich nepřietelé, Mojžiesř kázáním Božím udeříř v ně prutem, a moře se rozstúpiřo; a jeřto jim, donidř před nimi, byřo k strachu a ku přiekaze, tu jim pak byřo ku pomoci; neb i s pravé i s levé strany stářo jako zeř rozstúpiv se, a oni prošli je suchú nobú. A když nepřietelé po nich veřli, sřřo se na ně moře a stopiřo všecky. A když jsú je tak za sebú jměli, ježtoř jim byřo dřeve ku přiekaze, by se byřo nerozstúpiřo, to jim byřo k bezpečenstvu, když za nimi byřo. Ó kak jim jest mohřo veseřo býti, když seř stař s nimi tak znamenitý div, až jsú v zastupiech jdúc zpievali, řkúce: Zpievajme Hospodinu řlavně, nebř vzveličen jest. Potom dař jim Hospodin zákon psaný a rozkázař jim skříni svátosti učiniti. A mnoho přejmévře rozličných pótek, jdúc po púšti, pak k Jordanu přišli a tu opěř znamenitý druhý div stař se s nimi, ež Jordan vzhóru se obrátiř zase hořejší stranú a tak se vysoko vzprýřtiř, ež zdaleka byřo viděti, an jako jedna veliká vzrosř hora. A dolejšie strana dořov sběřfa v moře. A tak Židé, lid izrahelský, veřli v svatú zemi skrze Jordan tak rozdělený. A kázař jim Bóh dvanadcet velikých kamenów vyněsti z Jordana a na březe postaviti, a jiných dvanadcet leckdes vezmúc aby v Jordan vnesli, aby ten div vždy v paměti jim byř a ta miřosř a pomoc Božie. A takto jim byř přiekázař Bóh jiti přes Jordan, aby knězie, vezmúc skříni svátosti, šli k Jordanu a lid šeř za ní a jmaje ji před sebú dva tisíc řoket. A jakž knězie s tú skříni svátosti vstúpili v Jordan a jen nohy omořili, tak dolejšie strany Jordana ubyřo, jeřto v moře vteřfa, a hořejšie stářa rostúc a prýřtiec se vzhóru. A tak oschřo, kdež knězie stáli. A když opěř vstúpili hřúbe a nohy omořili, takéž se stařo, až i

stáli tu, kdež byľa najhľubšie řeka. Tak vždy pomaľu postúpajíc, až všecka dolejšie strana vtekľa v moře a hořejšie se zase obrátifa a vzhóru vzprýšťa. Tuž stáli kněžie s skříní svátosti, až vešken lid přešeľ a každý rod, jakž jich dvanadcet byľo, vnesľ v Jordan svůj kámen a jiný z Jordana vynesľ. A tak vešli do svaté země.

Toľ vzpomínaje David, die v žařtári: Když Izrahel šeľ z Egypta, rod Jakubów z lidu chatrného, Židów svátost se ukázala a moc lidu izrahelského. Moře viděľo a utekľo a Jordan se obrátif zase.

Když svatý kosteľ vzpomíná to, coj' se tělesně dáľo moci Boží k utěšení lidu jeho, jakž jste slyšeli v tej pověsti, vezmem z toho někaky podobný duchovní rozum k utěšení duchovnímu. A toľ se k tomu připodobnává. Coj' Egypt, ježto temnost sľove, než dosti slepý a temný běh světa tohoto obyčeje, v němž lid izrahelský, tociž ježto vidie Boha, má sůzenie? Vidúc, coj' pravda, i býti v slepotě podle obyčeje tohoto světa, sůzienief jest svědomí dobrému. Ale budem-li vořati k Hospodinu, vyvedeľ nás z toho Pán, ež ostanúc žádosti světa slepého, pójdem, potáhnem se k životu duchovnímu, kdež bychom svobodně sľužili Bohu. A jakož sěj' to staľo s Židy tělesně a znamenitě, ež sěj' jim tak moře rozstúpiflo a Jordan se obrátif zase, než jsú vešli v tu zemí svatú: takéž duchově to dvě se stane s tím, ktož vyjde svú žádostí z světa a potáhne se k životu pravě duchovnímu, a donidž to obě divně s ním se nestane, dotud nenie ješře pravě v pokojném duchovenství. Najprvěľ jest vyjiti z světského obyčeje, a toľ nám těžko bude, donidž před námi jest přiekazno moře; neb obyčeľ hřiechów bude nás stihati až k moři, jakož jsú Egyptšřti stihali až v moře lid židovský. Ale nerozpačime-li se, pomóz nám Bóh; rozstúpí se moře a ti naši zlí svěřřti obyčeji v tom budú moři zahľazeni. A tak bude nám moře pomocno, když je projdem, ješřtoť' nám byľo ku přiekaze, donidž jest před námi byľo. Mořej' hořké a zabyřé, i móžem jim rozuměti bázň svěřřskú, žařost, hněv i cožkoli takového, ješřtoť' teskné a hořké. Donidž kto má to moře před sebu, ež se bojí žařosti svěřřské, túhy po světu, tesknořřti, brzo se rozhněvá, závidí: dotud nesmie z Egypta, leká se toho moře, nevie, kudy by mohľ minúti je. Aě již vyjde a počne se táhnúti k duchovenství, vřak s rozpači a strachem, by nepřietelé nepostihli a neuvedli zase do Egypta, tociž dřevní svěřřti obyčeji by opěť v svět neuvedli zase a v túž slepotu, v níž jest byľ dřeve. Ale ktož vyjda i jde před se bez rozpači, v Bóh ufaje v najpilnějšři potřebu, když bude všecka žádost jeho vořati k Božie pomoci: rozstúpí se moře; neb udeří v ně prutem sídu Božieho, jakož Bóh kázal, tociž, maje súd Božie upřiemé spravedlnosti na paměti, rozstúpí se před ním bázň svěřřská, hněv, tesknořřt, žařost i cožkoli takového, ježto byľo ku přiekaze hnúti se z svěřřského obyčeje, a pójde skrze to, ano jemu obapoľ to jako zeď ku pomoci i s levé i s pravé strany.

A když pak tu žařost zřeho přemóz a ztopí jako nepřáteľy dřevnie svěřřské obyčeje, ež již nebude se báti, nebude se strachovati ztráty svěřřských věcí, nebude pro svěřřské řřkody nebo kterěžkoli svěřřské nelibé pótky tesknúti sobě, již to moře má zase ku pomoci a bezpečstvu, žařostě jen, coj' dřeve obmeřřkaľ dobrého. S kým sěj' ten div vřářřti Božie moci nestal ješře, ež jest tak neprošeľ tohoto moře a má před sebu, ješře se mútě pro svěřřské věci, lekaje řřkod svěřřských, aěľ jest vyřeľ žádostí z

světa, nepomóż-liť Hospodin jemu skrze to moře, popadnúť jej nepriateľé, jeho dřevní obyčejé, a uvedú zasě do Egypta.

Druhý dřiv o Jordanu ne ihned sě stane, když vyjde kto z světa na Boží cestu, počna sě táhnúti k duchovenství. Jakož Židé, vyšedše z Egypta i moře přešedše, dřvé manny jedli, zákon psaný od Boha vzeli, mnoho pracovali, často bojovali, rozličné jmievali pótky; a také ne ihned spoľkem ale ponenáhľu sešľa doľov v moře dolejšie strana Jordana a hořejšie sě prýšťaľa, rostúć vzhóru zasě: takéžľ bývá duchovně tento dřiv druhý. Když již člověk vším úmysľem z světa vyjde a i moře již projde, jakž jste sľyšeli, ještě nejednú úmysľem pohne tam nebo sěm. Nežli sě jemu obrátí tak Jordan zasě, musí trpěti pokušenie a bojovati protiv světské žádosti a tělesnej a tak pozná v rozličných přihodách své hubenstvo a nestatečnost věcí světských a miľost Boží. Tuž teprv k Jordanu přijde a rozdělí sě Jordan jemu, ež hořejšie strana obrátí sě zasě vzhóru, odňavadž jde, a dolejši stavi sě v moři.

Jordau miľost znamenává; neb jakož jest Jordan silná řeka a sľadkú má vodu, takéž v miľostij sľadká pochotnosť, a silnáj miľost jako i smřf. Smřf vše sberě a miľost vše snese. Ale ktož chce k životu pravě duchovníemu, musí dřivně miľost rozděliti. Jakoj' Jordan rozdělen dřvé, než vešli Židé v svatú zemí: musí člověk poznati sě, poznati všech stvořených věcí nedokonanie a poznati Boha, jenž plnosť jest dobrého všeho. Tuž teprv bude mdleti jemu miľost a misati k světským věcem a k Bohu rósti. A čímž člověk dómysľněje a hľúbe spatři to, kak jest Pán Bóh vše dobré jeho a kak jsú nestatečně všechny v sobě věci světské a kak jsú k dobrému věčnému mnohé přiekazny, ktož sě jim poddá miľostí: jako by s skřiní svátosti hľúbe hľúbež v Jordan vstúpiľ. Neb to spatřovanie Božské velebnosti a světské nestatečnosti jest v člověčiem srdci jako svátost v oně skřiní, s níž když hľúbe hľúbež v Jordan kuězie postúpali, dolejšie strany ubývaľo a hořejšie rostľa vzhóru. Takěž tak móż hľuboce velikú Boží moc člověk spatřovati a nestatečnost věcí světských, až by sě tak miľost i rozdělíľa, jakoj' sě býľ před onú skřiní svátosti rozdělíľ Jordan, ež by miľost k světským věcem vždy misaľa, až by v hořkost sběľa, v žalost sě obrátic, žej' sě ještě něvěcm s nimi obierati, ještě jich ovšem nebýti prázdnu, a nic by libosti neostaľo k světským věcem. A miľost k Bohu by sě zasě k němu obrátíľa, od něhož jde, a vzhóru rostľa, až by sě té veliké hoře, ježto Krista znamenává, vyrovnávaľa, jenž nás tak miľovaľ, ež mnoho nepohody trpěľ za ny, až i smřf těžkú. Takěž takový člověk býľ by hotov i umřieti proň. A taká miľost zdaleka by zřiedna býľa, jakoj' býľo zdaleka viděti Jordan, když tak býľ vzrostľ vzhóru.

Donidž kto tak miľostí nerozdělí, ač ne sám svú siľú, ale s darem Božie miľosti, dotudť nenie v pravém ještě duchovenství. Ale jakož ne ihned spoľkem ale ponenáhľu Jordan tak sě rozdělíľ, takéž izádný sě ani do sebe ani do jiného nerozpakuje, ačť ihned brzo velikým nenie. Tu kdež jest najvjš, z nízka ihned nelzej' vstúpiti izádnému, ale ponenáhľu ubývá miľosti k světským věcem a k Bohu roste.

I toj' sě staľo, ež když Židé prošli tak Jordan, kázaľ jim Bóh, aby každý rod, jakož jich dvanadcet býľo, vnesľ kamen svóje v Jordan, aby tam potonuľ a zahřezľ, a z Jordana aby vynesľ a na dřeze postavíľ k

tej paměti, ež jsú tak divně byli Jordan prošli. Takéž ktož tak vejde v duchovní úmysl svým pilným myslí přemietáním o duchovních nebeských věcech a o světských, tak rozděle miřost, jakž jste slyšeli, má vnést i v tu miřost dvanadcet kamenov a potopiti v ni a jiných dvanadcet vynést z nie a znamenitě postaviti. Tiem kamením mózem znamenati tvrdost neb pevnost a těžkosť, jakož ty věci má do sebe kámen. A ta těžkosť neb tvrdosť móž i ve zřém i v dobrém býti. Protož zřú tvrdost, jestoj' kto tvrd ve zřém protiv dobrému hnutí, má duchovní člověk v tej miřosti zatopiti, skrze niž jest všeť v duchovenství, když mu jest k Bohu sě byla obrátíla a všecka sešla k světským věcem. A z té miřosti má vynést jako dobré kamenie, aby byť peven v dobrém, těžek a tvrd v pokušení, sebu nedada huúti od dobrého, aby v stálosti dokonať počaté dobré.

IV. Ze zjevení sv. Brigity.

O jednom květu, ježto měl pět listov.

Požehnané buď jméno tvé, synu; česť buď tvému člověčenství nad to nade vše, což jest stvořeno; chváfa buď Božství tvému, ježto jest i s člověčenstvím tvým jeden Buoh.

I vece syn Boží: Matko, ty jsi podobna k květu, ježto jest rostl v mařém údolí, u něhož bieše pět hor vysokých. A ten květ zrostl ze tří kořenov přímým svým prutem beze všech sukov. A ten květ měl pět listov plných vsie pochotnosti. A to údolí s ním vyrostlo nad těchto pět hor a listové květu toho rozšířili sě nade všecku nebeskú výsosť a nade všecky andělské kuory. Ty jsi to údolí pro svú pokoru, ježto's ji měla mimo jiné. Ta jest zrostla nad pět hor. Jedna hora byť Mojžieš, ježto jest zákon ustavený mému lidu měl jako obklíčen v své hrsti: ale ty jsi jeho naplníla, neb's měla v svém náruči obklíčena pána zákona všelikého ustaveného. Druhá hora byť Eliáš, ježto jest tak svat byť, že i s tělem i s duši vzat jest v svaté miesto: ale ty vyššie jeho, neb ty jsi v svém těle i v duši vzata nade všecky andělské kuory k svému synu do jeho trónu, s nímž přebývá tvé čisté tělo. Třetí hora byla jest síla Sampsonova, síla, ježto ji jest měl nade všecky lidi, avšak jej črt svú lstí přemohl: ale ty jsi svú sílu črta přemohla, protož jsi silnějšie Sampsona. Čtvrtá hora byť David, ježto jest byť podlé srdce mého, avšak upadl v hřiech: ale ty jsi byla vsie podlé mé vuole a nikdy jsi nezhřešila. Pátá hora byť Šalomún, ježto jest byť pln múdrosti, avšak sě zbřáznil: ale ty jsi byla plna múdrosti a nikdiež jsi nebyla nemúdra ani oklamána, protož ty jsi výše Šalomúna.

A ze tří kořenov jest tvój květ vyšeť; neb's ty od své mladosti měla rozom Boha a miřost a poslušensvie. Z těch tří kořenov vyrostl prut beze všech sukov, tociž vuole tvá, ježto sě nikdy nikam nepochyliła jedno k mé vuoli.

A ten květ měl pět listov, ježto jsú zrostly nade všecky andělské kuory. Ty jsi jistě ten květ, jehož jeden list jest počestnosť tvá, ježto jest tak veliká, že andělé moji, ježto jsú v tak veliké počestnosti, zřec na tvú počestnosť, vidie ji nad sebu. Druhý list jest miřosrdenství tvé, ježto

jest bylo tak veliké, že když jsi viděla hubenstvo všech duší, měla's nad nimi slitování, a velikú's na svém srdci muku trpěla při mém umučení a v mé smrti. Andělé plní jsou miřosrdenstvie, ale bolesti netrpí nikdy; ale ty v tom slitování, ježto jsi měla nad hubenstvím duší lidských, radši jsi chtěla tu všicku bolest trpěti pro mů smrt, než by byla jie prázdna. V tom jest tvé miřosrdenstvie nad andělské. Třetí list jest tichost tvá. Tuť také mají andělé, nebť všem dobrého přejí: ale ty před svú smrtí, jsúc v těle, měla's vuoli jako andělé a všem's dobře učiniša, ani ještě odpovieš komu, ktož by smyslně prosil sobě potřebného. Čtvrtý list jest krása tvá. Andělé znamenávají jeden druhého a všech duší krásu a všech těl a dívie se v tom múdrosti Božie: ale tvé duše krásu vidie nade všecko stvoření a tvého těla počestnost nade všechny lidi. Pátý list byl kochání tvé v miřosti Božie; nebť jest jedno Buoh byl tvá útěcha. A tak ani andělé mají v čem svého kochání jedno v Boze: ale však přámen tvé miřosti svaté, ježto se ty jí kocháš v Boze, výše táhne nade všechny anděly.

A tak ten květ byl pln sřadkosti, že tě všicku vzař v svú duch Buoh Otec; neb nade všechny slibiša's se jemu.

Aj kterak jest to údolí svým květem nade všechny povýšeno andělské kuory, tvé tělo s tvú svatú duši!

V. Z rozmlouvání duše s svědomím.

Dobrodiní Božská.

Svědomí. Ó má miřá duše, což učiníva Pánu a Bohu našemu, od něhož jsva tolik dobrého vzařa? Neb jest nejměť natom dosti, aby též dary dobré s jinými náma dař, ale také v naji zřém, žej' zvláščnim miřovníkem, mózeva poznati.

Duše. Tys mi dař, Hospodine, abych tě poznař a nad mnohé jiné o tvém tajemství rozuměť tvým otevřením. Jiné mé vrstevné tovariše ve tmě nevědění jsi ostaviř a muě's nad ně tvého daru svěřlo vliř. Tys mně dař smysl hbitý k rozumu, pohoduńti snadný, paměť drživú, prospěch v skutcích, miřost před těmi, s n miž jsem se obierař, a v počatých věcech i v snaženství mém prospěšenstvie, utěšení v protivenství, opatrnost v prospěšenství. A kam se koli obrátiech, všudy mě tvé miřosti dar a tvé miřosrdenstvie předeřlo. A často's mi, když mi se zdáše, bych již zahynuř, spomohř a vyprostieř's mě, když břúdiech. Jako kdes jinde se užie, že jsem, a jako bych v kterakéms objetí miřování vnitř byl držán a nevěde, co jest to, ježto mě drží; avšak abych to hledař neztracnje, vši snažností toho hledám. Usiluje kteraks řahodně mysl, aby neodstúpiřo od nie to, jehož objeti žadá, a jako by v tom všech svých žádostí konec naležša, nevymřuvně se veselí, nic již více nehledajíc, než vždy tak ostati žadajíc. Jistě toť jest Hospodin můj, jenž mě živi. Ale přieřel nevidomě, přieřel tajně, přieřel, aby se dotekř mne, ale ne abych já viděř jej. Přieřel, ne aby veřken se vliř, ale aby okusiti sebe dař; ne aby naplnieř, ale aby táhř žadost k sobě. Předjiezdník kakés své miřosti ukazuje, ale ne plnost své svatosti. A toť jest, ježto zvlášče přieřušie k 'aróm, jež posieřá ženich svej choti dřeve, než sám k niej přijde. Takěž

on, jenž věrně se dá k vidění a ku poznávání v životě budúcim, zde někak, aby poznaľa duše, kak jest sľadký, okusiti sebe dáva.

Svĕdomí. Protož mnoho máš miľovati Boha svĕho, jenž jest tolik ukázaľ dobrodĕnie. Ale aby v jeho miľování pŕapoľáním více se roz-
žehľ, znamenaj pilně, jsú-li která jiná dobrodĕnie, mimo ta, ježto jsú
tobĕ drĕve povĕděna, kteráztoť daľ zvlášĕe, a všech buď vdĕčen.

Duše. Velmi bych jmĕľa Boha svĕho miľovati, jenž mě stvořil. A
tak jsem vzaľ od něho. abych byl a abych ělovĕk byl. Neb veliký jest
rozdiel mezi mnú a zvířetem. Vzaľ jsem postavu těľa a vtom těle roz-
dělenie čitedlností jsem vzaľ: oči abych vidĕľ, uši abych sľyšaľ, chřiepi
abych voňaľ, ruce abych šmakaľ. jazyk v ústech abych chuť ěil, nohy
abych chodiľ. A vzaľ jsem od něho všecko zdravie života svĕho. Velikáľ
jest věc i to také, že k těm mým čitedlnostem utĕšení a klíbosti každému
obľáštĕ stvořil mnohé věci, ježto krásně svietie, zvukem ľahodně vznie,
rozkošně vonĕji, sľadkú chuť a pochtunú dávaĕi a ježto dotĕčením rozkoš
ěinie. A protoľ jest múdrost našeho Stvořitele tak rozličné kakovĕs věci
v tělesných věcech uľožila, aby každá ělovĕĕie čitedlnost zvlášĕtĕ nalezľa
utĕšenie. Neb jiné pochopí zrak, jiné vonĕnie, jiné dotĕenie, jiné sľuch
a jiné chuť, ježto jest v ústech Zrak pase krásu barev, a rozkoš zpievánie
tĕši sľuch; vónĕ rozličné chřiepi poživáta, a chuti sľadké a libĕ kterĕž-
koli dasny a jazyk vzkúšie. A kto mŕž všecku rozkoš čitedlnosti vypra-
viti, jež jsú tak mnohé ve všech věcech, že když by kto samu o sobĕ
každú znamenaľ takovú věc, mnĕľ by, by jen pro ni teu úd, jenž ji po-
chopiti mŕž, byl stvořen. Mnoho rozkoši v rozličných barvách očima a roz-
ličností zvuku a hľasŕv ušima: ne jedna barva oko tĕši, ani jediný hľas
ucho, ale mnoho rozličných barev oko a rozličných hľasŕv ucho. A opĕť
i coľ se zdá, ježto je jako najvdĕšie věc, sľadkých a utĕšených věci pomľuva,
jĕž sobĕ lidé svú vŕli zjevují, minulé věci rozpravĕji, ty, kterĕž jsú, ukazují a
budúcie poviedaĕi a tajné zjevují, tak že kdy by toho pohodľĕ, toĕiž řeĕi, lidé
nejměli, život jich k skotskému byl by podoben. Coľ bych pak všech hľasŕv
rozličnost vzpomínaľ, jichž jest tak mnoho, že pamĕľ jich nemŕž přebĕhnúti
snadně, ježto vše sľúžie sľuchu a k jeho rozkoši jsú stvořeny. A takéž jest
o vŕni. Neb jinak kadidľo a jinak rozličné kvietie svĕ vónĕ chuť dáva. A takéž
chuť okušenie v ústech neb dotĕenie rozličná svá mají utĕšenie, ježto k jich
rozkoši jsú stvořena, jež každý sám dobře mŕž znamenati po drĕvných věcech.

Veliká věc jest také i to, že zdravĕ a ěiřĕ údy stvořil mi Buoľ mŕj,
abych v nich nejměľ bolesti a jiným byl bĕden a mrzek. A také jsem
ješĕe více ot Boha vzaľ, toĕiž mysl, ježto by mohľa rozumĕti a popad-
núti pravdu, ježto by mohľa pravĕ od nepravĕho rozeznati a znamenati
Stvořitele a chváľiti jej a pŕidržeti se jeho. A také to mám za velikĕ
dobrodĕnie, že v taký ĕas a mezi takými lidmi abych se naroďil, chľĕľ
Buoľ mŕj, skrze něž bych k jeho viře a k svátosti kostelnie pŕišeľ.
Hľeďaj, kak bez poĕta mnoho lidem toho jest nedáno, ježto jsem já vzaľ
jeho darem: s nimiž spoľu bych byl, týmž právem byl bych zahynuľ. Oni
jsú zŕstaveni spravedlnosti a já jsem pozván jeho miľostí.

Takĕ to znamenám, žej' to jeho dar, že jsem byl odchován od mých
starost, že mne jest oheň nesžehľ, že mne jest voda neutopiľa, že mne
zvěř neroztrhaľa, že jsem odněkud upadením nezhynguľ, že jsem až do
tohoto věku v jeho viře, v dobŕĕj vŕli uchován.

A tak, Hospodine Bože mój, veliku's mně miřost ukázař. A když ve všech tvých skutciech jsi divný, však se divnějši zdáš v miřosti tvého slitování. Neb žádného nezavržeš, žádným nepohrzieš, aniř s kým protivno býti, jedno ač komu nesmyslnému jest protivno s tobú býti. Jsúť také i tito daři tvoji, Hospodine, mně od tebe miřostivě požičeni, že's mě často, a já v nebezpečenství, vyprostiř, aniř kdy mými hřiechy kakžkolivěk psotnými mohř přemožen býti. Já tebe zapomněř, a ty's mě o sobě upamatovalř, abych na tě vzpoměnuř. Odvrácenoho od sebe odvořař jsi zase, a když k tobě jdiech, miřostivě jsi mě přiřař; když kajiech se, odpustiř's mi netolik ty hřiechy, jichž jsem se dopustiř, ale také i ty, jichž jsem se tvú obranú nedopustiř. Cožkoli zřého tvú obranú jsem se nedopustiř, to vše zato mám mieti že's mi odpustiř. Neb jakož jsem ve mnohé hřiechy upadř, takéž bych velim u věčšie upadř, kdyby ty mne byř nevystřiechř a neuchovalř. A trojím činem pomníím, že's od hřiechu mě uchovalř: to jest příčiny k hřiechu odtržením a dáním sířy, jíž bych se hřiechu mohř obrániti, a také že's mi dař zvlášči nemiřost k některým hřiechóm. Ve mnohé hřiechy, vědě, že bych byř padř, bych byř měl kterou k nim příčinu, ale Boží miřostí to mi jest často odjato. Ve mnohé také jednak jsem padř, hnut jsa těžkým pokušením, ale sířu's mi dař Hospodine, abych přemoci mohř svú žádost a pokušenje, jež na mě přiřřlo, abych nepovolíř. Od některých pak hřiechóv tak mě daleko tvé slitování učiniřo Hospodine, že jsú mi až stydci byli, ani mě jich které trápiřo pokušenje.

VI. Z rozmluv nábožných.

O tom, co jest Buoh, a skrze co má poznán býti.

Děti. Miřý tatíku! Kdyžř nám tázati tebe, rádi bychom, coř Buoh, srozuměli.

Otec. Ó dietky! krátké, ale daleké a převysoké učinili jste otázanie. Nedář se mýliti rozum, ež Buoh jest; všeř stvořenie vořá, ež Buoh stvořitel jest, neb nic se jest samo neučiniřo. Protož všeliký lid pohanský, židovský, křestanský, kacieři i filosofi, mají něco za Buoh; ale coř Buoh, toho smysř čřlověči neobsiehne. Protož řkuř, ež Buoh jest nevypravná věc svrchovaná, jehož nic lepšího, nic blaženějšího, nic velebnějšího nemóž býti pomysřeno, ani tak dobré, tak blažené, tak velebné; neb v tom vycházie nad každú mysl, nad každý smysř angelský i čřlověči, vždy jest nad to výbornějie, nežli móž kto povědieti neb pomysřiti. A tak, co Buoh nenie, naleznete; ale co jest, toho nemóžeme dosáhnúti. Neb kakž kto móž najvěčši velebnost pomysřiti, vždyř jest nad to; vejdi čřlověk jakž móž k srdci vysokému: nad toř Buoh povýšen bude. Protoř jsú mnozí blařdové pohauřti vyřli i kacieřřti, ež v svých úmysřech vymysřec sobě Boha takto neb takto, řekli, by to Buoh byl. Anoř to smysř, svůj nesmysř znáti a nerozum, ež nám jest nelze zřieti v jasnost řřavného Božství a v ten kakýs blařsk duchovní toho kakéhos vnitřního světřa, v němžto jest Buoh, k němž nelze přistúpiti. Ale v pokoře zasřúžime, silnú držieć a pravú křestanskú vieru, ež opatříme Boha svého skrze Krista Pána našeho, když budeta nám až dočista srdećie oči ućiřtěn v

onom u věčném královstvu jeho; ač však hříech nás do kouce neoslepí, ež bychom, čehož Buoh nedaj! pročkoli Boha zapomněli, nade vše jeho u viere pravé nemiřující. A tak die písmo: Neuvěříte-li, nesrozumíte.

Protož, dietky, o té tak vysoké věci s bázní a s strachem a s skrovností sľušie mysliti i mřuviti, a velmi snažným uchem v nábožném srdci a s miřostí, ne z všetečstva, posľúchati; neb nenie břudu nebezpečnějšieho, nežli v tom, coj' Buoh, zabřúdiť; to za Buoh vřieti, ježto nenie; nic těžšieho, než té tak svrchované věci rozumem dosieci; nic také užitečnějše nemož býti nalezeno, než co kto věrně, pravě, bez břudu mož poznati o sľavném Bohu. A protož ktož má s kým bezpečně o takých věcech rozmřuvati v Boží miřosti neb čistí, učič; jakof i S. Augustin die o sobě v knihách o svatě Trojici, řka: Neoblenímř se, kdež chybám, tázati, anižř se stydětí budu, kdež bych pobřúdiř, dáti se pravdě naučiti. A takéž, ktož mě sľyši, neb čte mé knihy, kdež jest jist se mnú, tu drž se mnú; kdež chyba, totiž kdež pozná, žej' břúdiř dřieve, jinak mněv, než jest, vrať se ke mně; a kdež můj břud pozná, naved mě. A tak jděm spořu cestú miřosti, k tomu vždy táhnúc. o němž písmo die: Hledajte vždy tváři jeho a t. d.

Kterak skrze Boha všeliká věc, a bez něho nic jest učiněno, a což jest Buoh, kudy najblíž k jeho poznání přijíti.

Děti. A tak jest Buoh obecen v řeči, a tak jest ďalek, aby, co jest, poznán nemohř býti?

Otec. Toř tak ovšem. O němž mřuvíme, jehož vieme, ež jest, ani se dá mřliti rozum, by nebyřo Boha: v své jsa zavřen velebností, vyběhř jest vši věci nad náš rozum, ež co by Buoh byř, nedosiehnem. A tak řekř jest Buoh skrze proroka: Jakož zvýšena jsú nebesa od země, takéž jsú zvýšeny mé cesty od cest vašich, a mřšlenie má od mřšleni vašich. A však miřosrdný Pán Hospodin, jemuž jest rozkoš býti s syny lidskými, aby oni v něm rozkoš měli a kochanie spasitedlná, praviř a ukazovař lidem, co jest: ne by v plně lidé, co jest, stihnúti mohli, ale, jakož jsem řekř, kratochvil měli a útěchu, kochajíc se v mřšleni o něm, hledajíc dojiti jeho a, marná mřšlenie odhoniece, myslic o Bohu sie, toto i ono, a v jeho se milosti rozchutnávajíc. A tak v té kratochvili hledajice spořu, co by Buoh byř, znamenajme ono sřovo, ježto řekř Buoh Mojžišovi, když jej poslař k lidu židovskému. A on otázař, řka: A kto's ty, Pane? kak lidu odpověď, otieže-li: kto jest ten, ježtoj' tě k nám poslař? „Já jsem, ježto jsem — tak dieš lidu — ten, jenž jest poslař mne k vám.“ Die k tomu sv. Bernhart: Aniz jest které sřovo, by mohřo lépe býti přichýleno k té věčnosti, ježto Buoh jest, než jest; neb dieš-li Boha velikým, dobrým, bľaženým, múdřým, neb což koli dieš do něho takového, vše mož v tom býti rozumieno, když dieš, ježto jest; neb coj' jemu býti, to vše býti; a kdy by i sto přidař takých věcí, nechybiř by se s tím, když dieš, ježto jest. Dieš-li co k tomu, nic's nepřičiniř; a pakli nedieš, nic's neujař. Neb jediný sám Buoh jest právě bez proměny křerěžkoli: vždy týž, vždy též, vždy tudiež a vždy takéž sám v sobě. O jiné ijedné věci, ježto on nenie, nemož býti řečeno v plně pravdě: jest; neb kromě něho nenie izádná věc bez pohnutie a bez proměny sama v sobě. A tak

Buoh jest, a bez Boha nic; neb jakož on sám nenie bez sebe, takéž bez něho nic býti nemóž. On sobě jest: on všemu jest. A tak kaks jediný on jest, jenž své býti sám, i to, ež jsú skrzeň jiné všecky věci, jest. Buoh také jest počátek všeho. Mnohé věci sřovú a jsú jiných věci počátkové; ale i ty své počátky od prvniích mají, až tak vždy dojde, ež každý počátek v jiné věci, ježto Buoh nenie; aneb, ať řku: všichni ti počátkové počátek svůj mají od tohoto počátku prvnieho, ježtoť bez počátku, vždy sám v sobě, bez proměny i bez pohoutie, vždy jsa. Neb kdyby někdy nebyř, kak by to dař sobě, aby byř a býti počař? A tak Buoh jest pravý počátek všeho, ježtoť se nepočař, a od něho vše má své počátky, a s nímž nic nenie od věčnosti, ani co jemu mine, a co znova má přijiti jemu, z něhož vše, skrzeňž vše, v němž vše: z něhož vše, ne jako ze semene, ale jako ze stvořitele; skrzeňž vše; takéž nikte jiný nenie, ježto by kromě něho co učiniř kakžkoli. Buoh čini, skrze kohož co kdy ráči; ale ten účinek více jest skrze Buoh, než skrze toho, ježto čini. V něm jest vše, ne tak jako něco bude v místě; ale v moci jest jeho to vše, což jest. Darma hledají filsofi, z čeho jest počátek světa; nebyřoť Bohu potřebie toho, z něhož by svět učiniř, když chtě, bez něhož by nemohř sám svú mocí počieti světa, anebo toho sobě nestvořiti z ničehož, z něhož by pak svět zpósobiř. Ale sám svú mocí, aneb z své moci, skrze svú múdroř, rovnú sobě v své dobrotě, aby dař účastnost sebe i stvořenie, učiniř jest vše a zpořiediř a drží. z ničehož stvořiv.

Co a kterak Buoh skrze svú moc čini.

Děti. E tatiku! pověz nám o každém o tom, a najprvé, v čem se dívati Božie moci?

Otec. Chcete-li v paměť všemohúci Boží moc přivésti sobě, znamenajte, kak jest to veliká věc: vše z ničehož učiniti! Který to móž smysl osieci? Mařá-lij' moc, i najmenší věc z ničehož učiniti? Zdá-liř se to neveliké moci, pomysl, coj nic, a co jest něco: kakt jest to od sebe předaleko! A když by to byřa veliká moc, ježto by i jediná věc a najmenší mohřa z ničehož učiniti: kak jest velice tu moc vážiti, ježtoť tak velikú věc, a tak mnoho věcí, a z ničehož, učiniřa! Pomysl, mařá-li jest obora světa všeho i s nebesy vidomými, ježto je vidí tělesné oko, ježto vše těfo: co pak jest nadto ono nebe křiřřářové! aneb ono, ježto řlove nebe hnutie prvnieho! Nemřuvímř jeřřě o tom břaženém nebi angelských kóróv, ale o nižřích, o tělesných. Pakli chce kto pomysliti o počtu, coj' stvořeného: zeřti hvězdy, zeřti rozličná zvierať pokolenie, ježto mají duři živú, každé podlé rodu svého: ono lidé, ono lvové, ono koni, ono skot, ono zvěř polská, ono myři, ono ptáci, ono ryby, ono chrústi, ono múchy, ono žizeřy. A coj' těch rozličných proměn, a co hřav každého pokolenie! Ktož zná všecko neb řřýchař, coj' ono jiného, a ono jiného pokolenie? a coj' všech lidí počet a jich vřasóv? coj' pieska? A tak o všem jiném bezěislných věcí, ježtoť v nich bezěislný počet: v počtu, v miře i u váze, v řiri i u výři, v dřúhosti i v hřubokosti. Diviř se, ež nemóžeř těch věcí stvořených stihnúti? div se více té velebné moci, ježtoť mohřa to vše, a z ničehož, učiniti! Tak s rozumem mysliti o stvořeni, pochop jest a při-

stupek, Boží velebnost poznávati, a diviec sě jie, chváľu jie vzdáti, a v pokoře a v bázni byti pod mocí tak všemohúci.

Tuto, kterak jeho múdrost máme znamenati v stvoření Božiem.

Děti. Kakž pak máme v stvoření znamenati múdrost Boží?

Otec. Múdrost Božie jest nám v kráse a v ozdobe stvoření ukázána; tu ji mózem spatřiti. A jakožkoli mnohými a rozličnými činy jest krása a sličnosť v stvoření dokonána: však zvláště záležie ve čtveře věci. Jedno jest, když sľušně bude na svém mieste: druhé, když sľušně má své pohnutie; třetie, když má sobě sľušnú formu neb tvárnost; čtvrté, když má sľušnú barvu, aneb což buď takového, ježto v tom bývá libost čichóm, neb ježto bude tiem dobré něco; toľ mienim, ježto řatině qualitas sľove; i neumiem řesky vyřieci toho. Toľ když jest sľušně v čem, také čini krásu; a když dobře učini dobrú věc, v niěz jest. Ktožkoli chtěľ by sě s rozumem dívati stvoření obory světa všeho, to by čtvero v něm upatřil; a potom chtěľ-li by obrátiť sě a hnúti mysli k Stvořiteli, nevelna miřosti neřádně k stvoření, poznaľ by velikú múdrost Boží; neb by sezřel, žej' nad smysľ jeho, by to vše mohľ obmysliť; poznaľ by, ež nenie konce múdrosti Božie, jenž jest ten pořáď zpořiediľ v svém stvoření a tu sľušnosť. Chutnoľ jest o tom přemietati a kratochvilno. Protož pravieš v řařtáři David: Libost jsem měl tebe, Hospodine, v tom, co's učiniľ, a v skutciech rukú tvú rozřehám sě. Čľovek nemúdrý nepozná toho, a břáznový nesrozumie. Svět tento jest jako obecne všem knihy kakés, ježto jsú psány Boží rukú, t. mocí Boží a múdrostí; a každé stvoření obřařt jest jako sľovce těch kněh, ježto jsú k ukázání moci jeho a múdrosti. A jakož bývá, ež nenčený, uře knihy, vidí sľovce psaná, ale nerozumie, co které mieni: takož čľovek nemúdrý, ježto jen jde podľ obyčeje břúpě zvěři a mysli k Bohu nepřičoř, vidí nynějši postavu v zřejmém stvoření, ale, coj' proč, tomu nerozumie; ale duchovni čľovek, ježto vše móz rozsúdiť, v té sličnosti, ježtoj' v stvoření zřejma, vnitř seři, kak jest divná a veliká múdrost Božie, ježtoj' vše to tak ozdobně zpořiediľa. Protož všemľ jsú divni skutci Boží: nemúři divie sě jen vnějši kráse a sličnosti stvoření krásného, a tu k tomu miřosti velnú: a ktoj' múdrý, skrze to, ježto vuě vidí, hřuboce obmysli Božskú múdrost. Jakož v jedněch týchž kniehách jeden chváli, že jsú pěkné, dobře připravené; druhý ež jest v nich dobré pismo; třetí chváli vnitřný rozum, ježtoj' v tom písmu. Protožľ dobré jest, dívati sě tomu, ež jest Buoh tak mnohé věci zpořiediľ krásně a tak sľušně; ale tomu i dobré jest, ježto umie vnějši krásu Božskú obrátiť k úžitku duchovniemu, ež nevelne miřosti k stvoření krásně a sľušně zpořiezenému, ale od stvoření k Stvořiteli, ježtoj' to tak řádně vyvedľ, obráli miřost. Na toľ vzbúzie pismo mysli naše: abychom divně skutky Božie znamenali; abychom diviec sě ve všem múdrosti Božie, chváľili Boha v činech jeho. Tak die řařtářnik: Mysli jsem přemietal ve všech tvých skutciech, a v tom, ježto sta tvoji ruce učinile, beru rozumem. A veli rozličnému stvoření, i nerozumnému, chváľiti Boha, ježto nemóz znáti Boha; ale to mieni, ež čľovek, vida a opatře a pilně znamenaje všeliké stvoření a všeliký pořáď v něm, má mysl obrátiť k Božie chvále, ježtoj'

všeho krásného najkrásšieho krása, a tak divná, ež k nie prirovnávajíc veľikú krásu, i krása by sě nezdáľa; neb nade všej' krásy múdrosť jeho.

Co jest kde a kterak múdrosť Božie svět a, což v něm jest, zpořiediľa, ustaviľa, a zvlášť o planetách nebeských a o devieti kruziech.

Děti. Vieme také, ež jest nelze chvály Božie vypraviti; což koli móže kto říci o Bohu, vždy nedorčeno. A však neslušie mlčeti asa toho, ježto móż o něm býti povědieno; neb die sv. Augustín: Běda těm, ježto mlčie o tobě! Kakžkoli také to praví, ež mřuvní jsú oněměli, mieně snad, ež nemohú i mřuvní vypraviti všeho, ježtoj' v tom chváľa moci, múdrosti i dobroty Božie; anebo snad, žej' Bóh tak veliká velebnosť, ež i nevymřuvný proto sřove, ež vždy jest nad to, než móż kterým sřovom povědien býti. Proněž die sv. Augustin: Nenalezaji toho jména v řeči, ježto by mi mohľo tolik v srdce vřožiti, co mé srdce darem jeho drží o něm.

Otec. Ó dietky! k vysokým řečem vzbúziete mě. Miřost mě nutí: ten zná, která, ježtoj' daľ ji; mlčetiľ nechci. Biech řeķľ tam napřed, ež ve čtveřech věcech bude krása a sľičnosť některé věci dokonána. Najprv, aby sľušně a hodně byľa na svém miestě. Toj' očitě. Měj kto nos velmi sľičný, nebude-liť na svém miestě, nebudeľ sľušeti. A také, aby co mohľo býti sľušně a hodně na svém miestě, musí všech svých stran sřoženie hodné jmieti a pevné, a aby přistupně ty strany sřoženy byľy. Znamenajtež všickú pokorú světa všeho, kak jest hodně uřožen veřken stvor na svém miestě, kak pevně, kak sľušně přišľy strany k stranám. A čím to lépe móžte a vtipněje znamenati, kak jest u veliké múdrosti svět zpořizen, tiem věčši přičinu budete jmieti, nevymřuvné Božie múdrosti diviti sě. Viztež, kak dalekým úmysľem, kak divnú múdrosti veřken kruh všeho stvoru spojen spoľu, a kak sľušně, tak přistupně a tak trpně, ež i velmě nepodobné strany k sobě jsú v jedné oboře stvoru všeho; a netolik nepodobné k sobě, ale také i protivné. Podobna-li věc k sobě tělesné přirozenie a duchovné? Těľa nebeská, jakož sřunce, měsiec, hvězdy, a ta nebesa, v nichž jsú hvězdy, podobna-li jsú k těľóm zdejšieho přirozenie, jakož jest země, voda, pověťrie, oheň, ježto čtyři sřlovú elementi? Onaľ jsú těľa ovšem jiného, než tato těľa, přirozenie; avšak jsú těľa, nejsú duchové. a mezi filosofy sřlovú pátý byt. Tomu, ježto jsem řeķľ byt, oni říekají essentia. A zdali také oheň nenie protiven vodě a voda ohni? A však múdrosť Božie všecko to spojiľa v svět jeden, a do vóle jeho nezboří jedno druhého; a vše jsa tak v tom pořádu, jakož vše uřožil ten řemeslník múdry, potřebu čini všemu, což sě urodí na tomto světě, a dáva život. Kto by sě nediviľ Božie múdrosti tak veliké v uřožení všech stran světa všeho.

Aj kakt jsú trpna nebesa najvyššie. Ona, ježto stojie, nehnúť sě, nebězie, a vše tělesné jsú obkľičiľa, jako vajce skořipina, všudy vuokoľ, svrchu i vezpod! Ale nad tiemľ jest ono duchovné, sľavné nebe, ježto pľamenné sřove a po řecku empyreum. Nemřuvimľ o tom. A pak, kdež jest najďal ode všech stran toho nebe, o němž jsem řeč počaľ, v pravém prostředku, tu jest hrubá země, na niežto my jsme; a taj' také múdrosti

Boží tak utvrzena, ež se nelne, vždy stojí, tvrdí, netočí se. A okofo země vody běžie, jakož vidíte; povětríe nad tím také běží, ve čas dma odtado, jakož jest to nedarmo zjednafa Božská múdrost. Ohnivý kruh jest nad povětríem všudy vókoř, a ten také běží a točí se; pak nad tím nebe jedno, v němž měsíec jest; pak druhé nad tím, v němž jest Merkurius; třetie opět nad tím, v tom jest Venus; v čtvrtém nahoru nebi, tu jest Sřunce vzřoženo; v pátém Mars, ten sváry vzbúzie, války a boje; v šestém jest ten planeta, ježto dobrotu vlévá v srdce, a k smřuvám a ku přiezivé miřosti táhne, a dobrá činí léta, obměkčije tvrdost Saturnovu a studenosť, a Marsovo horké a suché zapálenie obřvážuje; a tak jest mezi dvěma krutýma tčma planetoma. V sedmém nebi jest pak ten Saturnus, a v osmém nebi jsú obecne všecy jiné hvězdy, ježto s nimi vókoř vždy běží. Mněř jsem dřieve, by to osmé nebe tčch hvězď mnoha, ježto lpie vněm, byřo prvnieho běhu kruh, ježto jiné kruhy nižšie s sebú trpočí vókoř protiv jich běhu, tak, ež průze je svým během trpočí, nežlí jdú oni svým; ale naučen jsem potom, ež jest nad tím osmým hvězdo- vým nebem deváté, ježto tak běží najprúze; a nad tím tepruv to nebe křišťáfové, ježto stojí bez pohnutie, mezi nímž a mezi zemí svóř běh majie jiné věci. A o tom nebi křišťáfové vzměňuje se písmo svaté; ale hvězďáři nic neřku o něm.

Aj té múdrosti! kakř jie jest vše k svému miestu přivedeno! A kto stačí, by vše vypravíř a vše obmyslíř? Protož jen řařtářník zře na moře pokřikř, řka: Divné uřoženie moře! divný u výsosti Hospodin! A die opět: Všecokos uřožíř u múdrosti! A zdali i to neukazuje Božie múdrosti v tom uřoženi a v jeden svět tento zřejmý sjednání tak protivných věcí spořu, v elementiech i ve hvězďách nebo v planetách, ježto jsú to vše strany tohoto zřejmého světa, žeř tak vše dobře obmysřeno a tak sřušně? Aby strana jedna druhé nebořířa, mají ty protivné věci sobě opět mezi sebú věc někerú v prostřed, ježto by s oniem i s oniem v něčem podobnosť jměly a přiezň, aby to protivné k sobě skrze toto byřo připojeno a v přiezni byřo, tím jsa smřieno, ježto k onomu tiemto, a tiemto k uonomu má podobnosť. Takěž netolik trpno, ale i krásno bude to spojené v tak mnohých proměnách a v tak sřušně zpořiezených.

Aj, kakáj těžkosť a hrubosť země a neřvárnosť protiv jiným stranám světa! A jest najniž, a nad ní uřlechtilejšie elementy, až nebes kruhové: oni jako ponebie výšeř, výšeř! A coř v tom, ježto nenie známo lidem! Až pak ono vrúcie miřosti, ježto sřove řřamenné nebe, ne pro řhavosť horka ohnivého, ale ež řřa vrúci miřosti, v němž jsú pořády anděřských duchóv, v němž jest byďřo svatých, a to plné královstvo nebeské v radosti a u viděni Boha. A nad to nade vše, neřku miestem, neb i ve všem všudy jest i nade vším i pode vším, jest Buoh, divný zpósobce i stvořitel toho všeho.

I toř jest sřušno znamenati, v kaké múdrosti zpořiediř Buoh řasy: ne vždy den, ne vždy noc; po noci den, ježto k dieřu vzbudí a svieti, po dni noc, aby ustali v práci odpočinuli. Delši den, kdyř jest věčšie potřeba toho, a noc delši, kdyř jest méně děřati třeba. A také i v tom učiniř Buoh proměny, aby někdy byř delí den noci, někdy kratěi; a někdy aby obě sobě rovno byřo, aby, byřo-li by vždy jednostajné, tesknosti lidem neučiniřo; neb sie i ono činí libosť. A tak opět jeř, léto, podzim,

zima; ti zvlášti časové čtyři měnie postavu tohoto světa. Teplem jerným počne se svět obnovovati, létem bude jako v své síle, a na podzim bude jako uzráv starati se, až zima jako zahubí a přemóž svět; ale opět znova Božím způsobem bude vše opět obnoveno.

Pakli jest daleké to, ježtož' tak Božie miřost zpořiediřa aneb jeho múdrost, a nemóž kto vysokého nebe obmysliti uřoženie: ale znamenaj údy těřa svéhó, neb nazván' jest čřověk v písmě svět menší; protož v spojení čřověciem takéť jest znáti Boží múdrost. Aj, když jiné tváři nerozumné pohmty jsú k zemi obličejí, čřověk má prostý zróst a tvář svú vzhóru, aby byřo nad jiné tiem ukázáno čřověcie dóstojenstvo, a ež má svú mysl vzhóru táhnúti k nebeským věcem, nejen k zemi, jako zvěř hřúpá, ježtož' těřem i obličejem k zemi pochýlena. Aj, kakáj' proměna v tom, což záleží v hřavě, a v tom, což v nohách, a kakť jest každé hodně v svém miestě ustaveno! Nohy držie najnižšie miesto, aby nesřy a držeřy těřo všecko; hřava najvyššie, aby vše těřo vedřa, z daleka oč. ma upatříc, usřima usřyšéc hodné neb nehodné, aby to pak rozum potkař hodně; ruce v prostřed masa, ježto by se držařo sířú kostí. Kák skrze některé kosti má mozk své skryté próchody, aneb žířy některé skrze kost některú, kakť mají dierky sobě připravené Božím způsobem; kakť tu kosti vyrostřly z masa a vymkřly, kdeř' třeba toho, jakož do zubóv vidíme, a jinde jsú skryté; kakť jest vše maso koži obkličeno, aby měřo vniř svóř pokoj před úrazem protivných věcí své usřechtiřosti, ježto by hrubosti nestrpěřa; až i nehty dař, jako helny, Buoh každému prstu. A ktoř by vše mohř počisti strany i vniřnie těřa čřověcieho, neb i jiného, kak jest vše opa-tnú Boží múdrostí zpořiezeno, a každá má sobě hodné miesto!

VII. Z knih šesterých o obecných věcech křesfanských.

Vřády kám.

Jest vřásti úřad rytieřského stavu, zvlášťe před násilím brániti kněží, vdov, sirotkóv; pravdu křesfanskú přoditi kudyž mohúc v svém vřádaní a tupiti křivdu, a sdružně býti s svým tovařisřtvem, majíc miřost k Bohu najprv a pro Buoh ke všem lidem; a tu miřost ukazovati, s kým se kto obierá, každému, jelikž umie aneb móž, ale vždy tak, aby v něm zřosti nemiřovař. A ktož jest taký rytieř Boží, tomu nenie těžko trpěti s sebú svých rovní aneb vyšších sebe. Nebo jakž kto chce najdóstojnějším býti, uzříš li koho chuzšieho a snad podlé světa urozenějšieho, ano pro jeho starších zasřúženie ctie jej nadeř: počneť jiem smiech pobijeti, a pakliř bude moci kde jemu nechuf ukázati, v svém kvasu obřášťe, zpravuje jej, velně jej řacino váže, toř rád učini. Chudý urozený, když Boha nemá na paměti a dme jej pýcha, žeby sám rád sřúř najdóstojnějším, uzře, že bohaté ctie lépe než jej, ježto snad nejsú tak jako on urozeni: vsvědi se závisřti, nechťe se nato rozmysliti, žeř' Buohi onomu toho popřář nymie, ježtož' jemu neb předkóm jeho přář dřeve; i vztiskne se protiv vóli Boží, právě jako proti ostnu. A takéž kteřířkoli lidé sřlužební, ježto vždy chtie nepořádně býti ve cti mimo jiné, nechťeli by, by to kto jměř, jehož oni nejmají. A tak i hospodě nevěřni budú, ač ne jiným ale tiem, že by nechťeli, by jiný tiem se hodiř své hospodě, jimž se oni hoditi nemohú. A jest-liř to

viera, ktož radše hospodě škody přejí, než by jemu sfúziti viděli sebe hodnějšieho? Kdy by kto, jakž by najsnažněje mohl a najlép uměl, býti hoden v svém stavu tak se snažít, a což by mohl jiný lépe nadeň aneb uměl, by to rád viděl: to by viera byla, jakož v těle našem, že levá ruka nic nezavidí, žež' pravá hbitější. A stav rytieřský má v obci svatého křesťanstvie týž úřad, jakož v těle našem ruce jmáta.

Z té pýchy to také jest mezi vřádcystvem a rytieřstvem, že druh druhá chce přetráviti aneb rúchem přepýchati. Dosti by ku počti natom bylo, že by, špatně živ nejša, hůževnosti do sebe neukázať tak v rúše jako v ztravě, podlé duostojenství svého stavu, nad nižšie sebe a podlé rovných. Ale když ta žádošť jest v srdci, že nad své rovně vždy tiehne, tu krojem novým, tu útratú velikú, tu čeledí četnú, nechtě býti rovně s lidmi pořád; což to než pych a závist? To-li k rytieřství sřušie, tak dřúhé uositi čépký, tak rozličnými řemeny uvázati, ež pro ně nemož rytieř býti hotov postihnúti aneb uteci, aneb leží-li, vstáti spěšně? Pakli kto drahostí rúcha svého, neb ztravú, neb čeledí velikú chce bohatějšíe přepýchati aneb rovně: nenie to rád spôsobem Božím. Jakož sedláci a sedlky nemaji se vrovhati rúchem, ztravú neb čeledí neb kterúzkolivěk takovú věcí vřádkám: tak vřádký nemaji se páuóm vrovhati chtieti, ani kniežatóm páni. Ale vidáme často pány, ani pokornějšíe jsú postavy než vřádký; a každého pak vie Buoh srdce. Bych pak mnoho o rúšiech nemřuvil, na krátce tot jest můj úmysľ: že rúcha jsú často znamenie čřověcie mysli; protož písmo hýzdi rúcha hrdá, žež' znamenie a podnět hrdosti a smilstva.

Také v nedostatečném rúchu móż býti hřiech dvojmú činem: jedniem, když kto léností neb hůževností netbá, aby se těm přirovnať, s nimiž jest jednoho řádu a s nimiž bydlí; druhým, když kto pro zdejší chvářu nechodí v drahém rúše podlé svých rovni, aby jej chválili lidé, žež' dobrý bohobojný čřověk. Ale kdy by kto proto chodil v sprostném rúchu, aby v sobě krotil smilstvo a hrdost, neb aby daremně mnoho na se nenakřádať pro Boží bázň: ten by dobře činil, když by jen podlé toho, jakož jest s jinými lidmi, obyčejem svým dalece z miery nevycházet. A tak jakož ve všem, takéž v rúše vše vhod dobro.

Nad jiné chtieti rúcha drahá aneb kraj mieti, jistě nemož bez hřiecha býti. A také přieliš se sprostně mieti, ež by suad skrz to poddaní jeho netbali naň, nenie dobré. Neb lidé podlé obecného nedostatku, jakž koho vidie, tak jej mají. A též jest o všech těch věcech, z nichž lidé mievaji česť světskú. Neb po zdejší cti má státi čřověk podlé svého stavu skrovně, ne protiv pravdě, jako i po sboží, ne proto, by v tom se chtěl kochati, ale aby tiem byl úžitek jiný. A však velně opatren má býti, aby chtě se slíbiti lidem, nebyť pohaněn Bohem; nebť to bývá, ktož chce býti přiel tohoto světa, ež bude nepřiel Boží.

O kratochvili pak rytieřské rád bych psal něco: ale tak sež' rozmohla zřost lidská a potuchla mezi nimi miřost, ež věru nenmíem k tomu niče říci. Neb počnúc kratochvil úmysľem dobrým, lidé spieše proměnie ve zřé úmysľ nežli v dobré, jakož to vidáme v tanech aneb v kolbě. Protož sam se suď každý; neumějit dobře mřuviti o těch kratochvilých světských.

O turnejích vědě, že práva pravie, ež ta škodná kratochvil nemá sřúti i kratochvil. Protož koseť jest turneje zapověď. A sejde-li kto

v turneji aneb potom, tu úraz vezma, ač zpověď a tělo Božie bude dáno jemu ku pokání, však pohřbu u svatých nemá jmiati, ež jest nedržať kostelného ustavenie. A toj' proto kosteľ zapověděľ, neb tu lidé takú hrdost ukazují a s takým nákladem, pro něž mnohý ztratí to vše, což má a ne jeden tu smř vezme. A žeť jest pak kolba tak zľá věc aneb horšé jako turnej, ktož chce znamenati, móż uzřieti; neb většiej' tu hrdost anij' tak potřebna, jako by byľ turnej, by zapovědien nebyľ. Neb v turneji srozumie ělověk, kak by se u boji správném svého miesta držaľ, ale v kolbě jednoho kruha oděnie nenie, by byľ k boji užitečen. Protož dobré by byľo rytieřstvu křesťanskému, držeti kostelnie posľušenstvie a tak kratochvíli, ježto by nebyľa kratochvil škodna, a také myslí k ní ovšem nepřikľádajíc, jako ku přielišné v řoviech myslivosti mnozí přikľádají.

A na krátce: v svých kratochvilech máte vždy někakého užítka hledati, bez tak přielišné hrdosti, přivykajíc jězdě, hebkosti, křepkosti ne pro panie a panny, ale proto, aby hotovi byli u potřebu a uměli. Neb na vy sľušie bojovati podlé Boha boj spravedlný. A boj spravedlný jest s svú hospodú, když pravú nese hospoda válku. A pakli by byľ hospoda křiv: když zevně nenie protiv kosteľu, tak žej' jeho kosteľ neodsúdiľ, a jeho sľuhy neb rytieřstvo nevědie-li jej křiva, pomáhajíc jemu, nebudú křivi, nébrž křivi by byli nepomáhajíc jemu. A byľ se zdáľ hospoda křiv, leč by ovšem jistě věděľ, žej' křiv v té při, ještě máš to obmysľiti, žej' spieše práv; neb snad jest tu něco tajného v tom, jehož tobě hospoda nenie dľužen povědieti. A protož, ktož by nerádi nesli válek křivých, sľušie jim hledati spravedlných hospod a bohobojných, dřeve než je zajde válka, a střieci se těch, jimiž nemóż doufati, by rádi po pravdě stáli.

O těch pak válkách, ježto mezi sebou zde v zemi vľádcystvo mievá, tak rozumiem: že náhľú věc móż každý v náhle odehnati sobě škodnú a brániti se násilí, i svých lidí. Ale jakž móż mieti rozmysľ, tak má své pravdy dověsti najprv právem a doveda právem, tuž teprv má, mož-li, mocí dotisknúti. Aneb má své nehody túžiti zde v Čechách královi. A odpusti-liť král váletí, i právem nedoveda, jsi-li práv, váletí móžeš. Ale s tím, ježto v témž právě sedí, ježto i ty, sám svú mocí s úkľadem váletí nemáš; ěmuž by tehdy byľo právo anebo kráľ?

A takéť to věděti sľušie, že ktož, jsa křiv, nese válku s druhým, dľuženť jest onomu navrátiti všecky škody, cožť jich jest vzaľ i s svými lidmi; a také i svým lidem, což by skrze to ztratili. Ale ten, ktož nese válku, jsa práv, což na onom dobude podlé práva, vše jest jeho. A pakli s niem ztratí i jeho lidé, nenie jim dľužen navrátiti; neb sbožie i život s svým pánem pro jeho pravdu vážiti mají; ale však což by mohľ, to by jim lepšiti byľo sľušné.

A tak vľádcystvo i rytieřstvo buďte opatrní, aby došli k tomu pátemu kóru andělskému, ježto jsú stáli u pravdě Boží: a těch padľých anděľov nenásledujte, ani povolijte jich lestuým radám, jimižť vás táhnú, aby pychem padli a hrdostí od pravé pravdy, jen sami svú ěešť zdejší miľujíc. A že více s světem jdete vuokof, než jiní lidé, a jakož nesnadno, ktož se obierá s smofú, by se jí nezlepiľ, tak nesnadoj' světem se obierati a od něho se nezšřediti: protož sľyšte rádi slovo Boží, a jakož jste vtřpni k světským věcem, tak buďte vtřpni, kudy by došli té pořádné miľosti k Bohu

i k jiným lidem. Neb dojdete li jie, tať vám ukáže, kudy máte do nebes přijíti a kak máte svůj úřad vésti k úžitku jiným, aby došli k těm anděšóm, ježto jsú stáli podlé vóle Božie v svém duostojenství u věčné chvále.

XVIII.

Smil Flaška z Pardubic a z Richmburka.

Jako v XIII století z panstva českého vyšel básník Alexandreidy, tak v XIV věku opět spatřujeme pána českého, an si dobývá předního místa mezi básníky souvěkými. Smil Flaška, syn Vilémův, narodil se asi l. 1350. V rodině, jež dala Čechám prvního arcibiskupa a Karlovi IV osvíceného pomocníka ve všem, co koli vedlo k zvelebení obecného blahobytu, nelze pochybovati, že vychování mladého dědice velmi bylo pečlivé. Smil užil i nauky, kterouž tehda rozkvětlá již universita Karlova podávala, a dosáhl stupně bakalářského. Po smrti otcově (1390) ujal se statkův rodinných, mezi nimiž Pardubice a Richmburk hlavně vynikají. Nehrubě mítý byl stav věcí českých v dobách těchto. Král Václav IV ukrutností svou a bezohledným rušením starého pořádku zemského sám dal příčinu k rozbrojům 1393, ve kterých se Smil přidržel strany markraběte Jošta. Když prostřednictvím krále Sigmunda uherského (1396) úklid a mír do země navrácen byl, dostalo se Smilovi nejvyššího písařství zemského, které však jen dvě léta zastával, dokud totiž Václav nad protivníky svými opět vrch neobdržel. Teprvé l. 1399, když pokoj zase byl obnoven, mohl se Smil uvázati v úřad svůj, ve kterémž pak setrval až do smrti. L. 1402 jat byl král Václav od bratra svého Sigmunda a uvězen ve Vídni, a nové bouře v zemi nastaly. Zajatého krále nejtuzěji držela se Kutná hora, tak že Sigmund ku konci l. 1402 brannou rukou k městu tomu přitá l a jeho dobyl. V jedné bitce, které ani příštího roku neustávaly, padl Smil mezi Horou a Čáslaví v den sv. Hippolyta (13. Srpna 1403) v plných létech mužských.

Zkušenost a moudrost jeho po stu letech Viktorin ze Všehrad s úctou připomíná, a Lupáč ještě později ze starých pamětí zaznamenal o Smilovi, že byl páu pobožný a šlechetný, od lidu vůbec vážený a milovaný. O tom však, kdyby i jiné paměti nebylo, nejvýmluvnější svědky zůstavil Smil sám ve svých spisech, ježto jsou:

N o v á r a d a, báseň allegorická zvláštního způsobu, rovně rozdílného, od bajek aesopických jako od germanských zvířeckých bají, kterýž se v starší literatuře naší ještě jednou vyskytuje (Anth. II. str. 18—19). Obsah nové rady zkrátka jest tento: Mladý král lev, nastoupiv vládu své říš, obeslal všecka zvířata, žádaje na každém rady. Střídavě, jednou pták, podruhé čtvernožec, vyplňují vůli královi. Rady jejich vztahují se dílem k zevnějšímu způsobu života, dílem k správě zemské, nejvíce ale k povaze mravní. Jelikož každé zvíře podlé své přirozené povahy mluví, doličeno to, co se

skladateli pravým býti vidělo, trefně i protivami a odpory, čímž báseň veliké živosti a rozmanitosti nabývá.

Rada otce synovi jest naučení, jež otec, starý rytíř, dává synu svému, jak by se v stavu rytířském se ctí zachovati měl.

Sbírka nejstarší přísloví českých.

Kromě toho Smilovi připisují mravokárnou báseň: Svár vody s vínem a humoristické skládání: Podkonie a žák.

Novou radu latinskou vzdělal pro krále Ludvíka biskup Olomoucký Jan Důbrava pode jménem Theriobulia. Do němčiny tůž báseň spolu s druhými plody paně Smilovými přeložil J. Wenzig (1855).

I. Z nové rady.

Král lev ten času jednoho
byl rozeslal poslov mnoho
po svá kniežata i pány,
po všech krajích, na vše strany,
po zvěř veliký i mařý,
aby před nim všichni stali.

Když se již sebrali běchu,
co by kázał, nevěděchu.
Tehdy král lev rukú kynu,
chtě jim zjeviti svú přičinu,
proč se jim kázał sebrati
a všem vókoř sebe státi.
Veceř: Sřýštež, moji milí!
viem, že jste mi věrni byli,
i otci mému do skončenie.
Ve všech zemiech tajno nenie,
zeť s vaši radú i pomoci
veš svět byľ pod jeho moci.
Těhožť vám, páni, ufaji,
jakož vás v té miere znaji.
Kniežata, páni, rytieři,
vám vši obci dobře věři.
Vidíte, že jsem král mřadý,
protož prosím vaše rady.
Radiž každý, jakž kto stojí,
k řádu zemskému, k pokoji;
což jest mé ctné, také vaše.

Jelen.

Inhed jelen podje řeči,
řka: Můj králi! nestroj seči;
kdež móžeš, jednaj pokoje,
toť tobě předobře stojie.
Také rač zřých nemiřovati,
nad nimi vždy popravovati,

nad nevěrnými zřoději;
za pravdu tobě říeci směji,
neďaj činiti jim násilé.
S dobrými ochotně mile
přebývaj, vina je k sobě.
Toť já věrně pravim tobě:
vešken svět ten o to stojí,
chtě rád bydliti v pokoji;
zřoději i násilníci
k tomu budú válečníci,
válkami chtiece dobýti,
by mohli v pokoji přebýti;
k tomu to vedú neřádně,
protož nedobudí snadně
násilim pokoje nikdy sobě.
Protož, králi, pravim tobě:
ktož dobývá sobě pýchú
pokoje, myslí netichú,
nebude v pokoji trvati;
nebezpečno jest s nim spáti.
Zle dobytého ktož pořivá,
řiedko sebú bezpečen bývá.
Každý rád o pokoj stój,
toť jest vždy byľ úmysľ mój.
Mnohy bydleti neumie,
o pokoji nerozumie.
Pokojný stav proměně,
i bude toho pykati,
viec se zase nevráti.
Ktož ctného stavu dobude,
břázen jest, ač jeho zbude
dobrovolně bez přiekazy.
Králi, tvé miřosti razi:
pamatuj rád své předchozie,
kterak panovali v Boze,

Bohu, lidem jsúce milí,
dobrú paměť ostavili;
jích kroniky přemietaje,
na dobré se skutky ptaje,
túz šlepějí by rád chodíť,
dobrým nikdy neuškodíť;
nad zřýmí popravuj krutě,
ať dobrých lidí nemutíe.
Tady dojdeš cti i sbožie
a potom mřostí Božie,
jiezto každý věrný žádá.
Toť tobě, králi, má rada.

P á v.

Rytieř páv ten tudiez stáše,
na krále mile hlédáše.
Potom pak dle téhož práva
přijíde třieda na páva.
Tento radí z smysla ctného,
řka: Jáť nevědě jiného
poraditi tvej mřostí,
než: podlé své velebnosti,
králi, choď vždy v krásném rúše;
to ti králi, dobře sřušie,
v krásném rúše se kochaje,
libosť toho v srdci jmaje.
žes tak povýšen nad lidi;
každýť se tebe ustydí,
mušie tě v česť více jmieti,
zdaleka na tě hleděti,
vysoce tě v mysli váže,
jakž tvé duostojenství káže.
Přemietajž u mysli vážně,
a o to stój srdcem snažně,
aby se vnitř svietíť ctností,
jakž podlé tvé šlechetnosti.

K u o ň.

Potom kuoň mřuviť svobodně,
řka: Mřuviť jest páv podobně;
odievaj se vždy bohatě,
neb to, králi, sřušie na tě.
Také tobě pravím cele,
k tomu se měj vždy vesele:
tanec, turnej, časté křánie,
szova krásné panny, panie.
Ať se tiem tvé srdce kojí,
když se sjedú páni tvoji,
připravice se bohatě,

mnohý chtě zhořeti v zlatě,
táhnúc pod svými klénoty,
ať se silně sběhnú roty.
Tu mnohý na tom potkání
sletěnie se neobrání,
a tak těžce bude zřačen;
protož, králi, nebuď rozpačen,
kdež tak se rytieřsky sberú,
tepuć se, i v tvář se sderú,
křďciec: reta! reta! v hřuku;
nejednohoť dobře zřukú,
opáčivše se na ruby,
k tomu j'mu vytepú zuby.
Tuť mnozí svú vůli zdějí
v takém rytieřském turneji,
svých srdcí vůli napasú,
ktož jsú koli při tom kvasu.
Po tom ať tvé srdce stojí,
rytieřství nechce pokoji:
inhd potom bez meškánie,
kdežto stojie panny, panie,
buť hotov býti na tom poli,
kdežto tvé rytieřstvo koli;
všady sřyšetí trubače,
mnohý křičí na vazače,
aby j'mu dať dřevo ruče,
sahá kopie bez kotúče,
ažť se strach divati tomu,
nebo třieská jakžto z hromu.

T e t ř e v.

Tetřev podlé svého řádu
také vyda králi radu,
a řka: Králi! toběť razi,
chceš-li byti bez přiekazy,
nebývaj tu, kdež jest lidno;
ale vždy, kdež jest úklidno:
v skafách, v horách — ne na poli,
tudiez budes živ po vůli;
prostřed lesóv — ne na kraji,
tuť se tě řiedko doptaji.

V e v e r e k.

Králi! posřuchajž mé rady,
a hromazď sobě pokřady:
mravence měj ku příkladu,
kterak se on bojí hřadu;
jsa přemaličkého těfa,
těžké dieřo snažně děfá.

Protož, králi, tobě pravi,
dokudž jsi v síle a v zdraví,
k tomu dobuď pokřad sobě,
(nebž já věrně radím tobě)
jímžto tvá duše omřadne,
jehož zřoděj neukradne;
před rzi, moľy jest bezpečný
ten nebeský pokřad věčný.

Špaček.

Špaček rozumnými sľovny
takto rka mľuvi kráľovi:
Pomni výsosť svěho stavu,
že's lidem vydán za hľavu;
nad lidmi tobě moc dána,
aby tě měli za pána
nad jiné v tomto životě.
Protož nebuď rád v samotě;
kdežť se udá býti koli,
v domu, v městě neb na poli,
aby vždy vzdíř mocnú rukú,
nikdy nebývav bez hľuku.
Ať se tiem tvé srdce kojí,
kdež se tvá družina brojí,
kniežata, rytieři, páni
vokoľ tebe na vše strany.
V nichžto měj svoje pokřady,
jimiž města, tvrdé hrady
přemóžeš, kadyž potiehneš,
tak cti i sbožie dosiehneš.
Totof, králi, pravím také:
sľyš rád řeči všelikaké
v piesních i v každém pravení,
nač se která sľovo mieni.

R y s.

Rysovět obyčej mají,
vše v jednu šlapěj stúpají,
velmi jsú povolni sobě:
I já, králi, pravím tobě,
by napřed nešeľ nikoli,
buďto k šturmu neb na poli.
Tak jednaj, ať lidé tvoji
každý na svém místě stojí,
jakž kto šikován v své rotě.
Když tak lid máš v té jednotě,
s rovným lidem jsa tak pilen,
nepřátelóm budeš silen.

Paklit běžie nepřietelé,
ty inhed nemeškej děle,
rychle se po nich pozdvihni,
bez meškánie je postihni,
a to, kdežť jest v širém poli.
Do lesa nehoň nikoli,
stihaj jedno na tři skoky,
nebo vieš, žeľ les široký;
v lese nebo v hustém chvoji
nevieš, kdeľ nepřietel stojí,
by se náhle nevytasiľ
a tvěho šiku nezrušiľ;
protož drž se v tom mé rady,
aby škody nevzaľ tady.
Mějž také to na paměti;
sľušie tomu rozuměti,
aby z svěho všeho chtěnie
pilně děřaľ své spasenie,
pustě marnú všicknu psotu,
chvátal k věčnému životu,
kdežto všichni věrní spějí
miřostí, věrú, nadějí.
Těmi třmi skoky bez zřosti
dosiehneš Božie miřosti.

Skřivá nec.

Skřivá nec jasně vesele
vece: Králi, pravímľ cele,
buď vždy myslí ustavičné;
neb žádnému nenie sličné,
ktož svú myslí nic nevřadne,
pro maľú věc v řaľ upadne,
pro zřátu neb rovnú škodu
nebo protivnú přihodu
když mu nenie vše po vóli;
toho ty nečiň nikoli.
Pakli ráčiš. přehověti,
cheiľ o tom viec povědieti.
Svět jest toho zařoženie.
v němž nic ustavněho nenie,
časovět se vždy v něm měnie.
Tit vědie, kakěľ jest ceně,
v tomto ktož bydlí životě,
kterak poddán mnohěř psotě;
ač kdy kto sčestie nabude,
břazen jest; ač jeho zbude,
ač se mu kamos ukradne,
nesčestie zase připadue.
Svět v sobě jest pravá vojna,

řiedko v něm chvíle pokojná:
jasný čas a potom mračný.
Protož nechci býti rozpačný,
by pro déšť, bĕáto neb mrazy,
neb které jiné pŕiekazy
chtĕĕl smuten a trucheĕl býti.
Nelze toho nikda zbýti
žádnému zde v tomto těle.
Protož mĕj se vždy vesele,
takĕž v noci nebo ve dne
buĕ ústavnĕ myslĕ jedné,
nechajĕt svět se jakž chce mĕní;
ty mĕj vždy ustaviĕení,
v světě nadĕje nekĕada.
Toĕ, králi, tobĕ má rada.

Koľava.

Potom se dosta koľčavĕ,
tato dosti múĕre rozpŕavie,
řkúc: Pravím ti jistĕ, králi!
že ĕastokrát lidé malí
v mnohých pŕíhodách jsú pŕatni,
úkĕadni jsú, k tomu udatni;
ĕehož nepŕemohú mocí,
smysĕlyt mají ku pomoci,
žeť tomu vždy odolají,
ĕastoť silné pŕemáhají.
Mnohý poznán jest v chytrosti,
aĕ se jest opozdíĕl zruosti;
protož máĕ od pŕirozenie
múĕroĕt, chytrostĕ i umĕnie.
Protož sĕuĕie rozumĕti,
kterak koho máĕ v ĕeĕt jmieti:
ne, jakž vidíĕ, na postavĕ,
ale uptaje se pŕavĕ;

když ctnostĕ neb moc zvieĕ do koho,
tak jej mĕj v ĕeĕt podľĕ toho.

Slavík.

Sĕlavíĕek ochotně mile
vece: Králi! buĕ tvá píle,
aby mĕĕl zpĕvavĕ ptáky,
k tomu pŕemistrné zpĕváky,
maje v tom své utĕĕenie,
rózných hĕasov pŕomĕněnie,
ježtoť každý vzvĕáĕt svú notú
rovná se s druhým v jednotu.
Rád sĕlyĕ i hĕasy ľahodné,
jimiž tvĕ srdce omĕadne,
k tomu tvĕ vše pŕirozenie;
neb jest to zdravĕ prodlenie:
piĕĕce, hudce, k tomu maje
od strun všelikakĕe stroje.
Tiem se tvá hĕava posílĕ,
maje takú kratochvíli
od výborných hudeb hĕasu;
najviec podletnieho ĕasu,
ježto obzĕievá vse koŕenie,
veselĕ se vse stvoŕenie,
když již Máj v rozľiĕném kvieti
draze veĕken svět osvieti;
již povĕtŕie vsady hĕadké,
v tom sĕlyĕeti hĕasy ľadké
ve dne, v noci a v svítanie,
od ptáĕkóv miĕĕe zpĕvanie
v lese, v háji neb na poli:
v tom mĕj útĕchu k svej vóli,
Takĕ to ĕiň takú mĕřú,
aby Bohu s pravú vĕřú
chváľu daĕ, jeho stvoŕenie,
takĕ v tom mĕĕl utĕĕenie.

II. Z rady otce synovi.

Já jsem skrze Božie dary
ĕĕovĕk již tak velmi starý,
žeť pŕáce již nésti nemohu;
protož z toho mocnému Bohu
ĕĕekujĕt dĕľúze na krátce,
k tomu jeho dobré matce,
žeť jsem se tak krásně zstaraĕ,
jakž mĕ nikte neukáŕaĕ,
ke ĕti za najmenĕí vĕas.

Synu, daĕž Buoh dobrý ĕas
věsti život na tej stopĕ!
Jáť tobĕ dnes meĕ i kopie
vzdávajĕt u věrnĕe vieŕe,
zda bych na tobĕ rytĕieŕe
dochovaĕ z svého plemene
od tak dobré matky jmene,
již jsi mĕĕl ve ĕti bohatĕ;
protož ijeden pŕírok na tĕ

nesahá v tvých mladých létech :
jedno sám cti nebuď vetech !

Měj jest vše plné žádání,
by to věrné požehnanie
na tě z mého srdce prošlo,
jenž od otce mile pošlo.

Toť má první rada, synu :
měj Boha každú hodinu
v srdci, v ustavičné moci,
pokorně, ve dne i v noci.

Jeho miřú matku pomni,
jeho svatých muk se domni,
byť vždy před očima byty :
pomniž nato, synu miřý !

Také angeřu pěj zdravie,
pokřoň na každý den pravě,
jenžtoť dán ku pravdě tobě.
Svatých ku pomoci sobě
chovaj na všelikých skutciech,
i nebudeš v častých smutciech.

Měj na srdci to súkromie,
by tě tvé čisté svědomie
vedlo od hřiecha tak bedlně,
jakž by neshřešil smrtedlně ;
neboť hřiech mysl, život krátí,
novúť hanbú se odpřatí.

S tím drže, všeho dobudeš :
sboží, štěstí jmieti budeš,
svým všem nepřátelóm silen,
budeš-li toho s věrú pilen.

Jestěť více razi k tomu :
co promluvíš, slibiš komu,
s pravú věrú, bez omyřa,
byť z úst tvých vždy pravda byřa.

K lidem všady plnú věrú
čiň, jakž by vládna svú měrú
podle sbozie tak sľibovař,
jakž by vždy svú vieru schovař.

Kleветných řečí nemiřuj,
po zřých křamiech neusiluj,
by se k tomu dieřu nutiř,
jimž by dobré lidi mutiř,
i sám nebyř vesel proto ;
protož nestój srdcem o to.

Neškodná spile při smiechu
často dobrým ctným útěchu
činí, žeť jich srdce mladí,
toť ižádnému nevadí :
ale škodnú, lstivú řečiť

mnohým přijde k marné seči.

Buď spravedliv ke všem lidem,
se susedy buď úkliden ;
nežádaje jejich sbozie
bez práva a děky Bozie.

Vyššieho nad se cti z práva
pro toho, jenž čest rozdává
v světlých i v širokých zářiech,
na světě v bohatých dařiech.

Rovnému buď na vše roven,
chudšiemu na mysli skroven ;
řeči, skutkem, přiezni k tomu,
nebuď skúp nikda v svém domu.
Jakož by se tobě málo
od koho rovného dálo,
neměj naň mysli tak tuhé :
přezři jemu prvě, druhé,
šedesátkrát z své dobroty.
Nechce-liť pak tvej ochoty
v tom schovatí pro své zřosti :
ohradě své šlechtnosti,
k jeho přátelóm toho píle,
braň svého, k životu chýle.

Po ctném sboží stój, chtě dobytí :
ctným jest sboziem cti nabyti,
na světě dobrého sřova ;
ctným jest sboziem chvářa nova.

Buď štědrý, jakž na tě sľušie,
pro skúpost nezmařuj duše ;
pro štědrost nezahyň také,
smiera dóstojna cti vsaké.

K svým chudým přátelóm mile
bývaj štědr z obřášcie píle,
věrú navisti jich núzi ;
toť jsú ctní šlechtní dřuzi.

Odpřať těm, ktož věrně sľúzie,
po tvé cti srdečně túzie,
chtiec tě rádi výše vzněsti,
než tvá moc móž tě dovésti.
K těm nebuď své ruky tvrdý.

Synu, by přielišně hrdý
chtěť býti k lidem svú volí,
tohoť nerazi nikoli.
Nebo ktož jest přieliš pyšný,
vysoké mysli přielišný,
tenť lidem nemóž miř býti,
byť udatstvím mohř projíti
všecky valné seči skrze ;
vsak svú hrdostí omřzie

každému na každú stranu.
 Takměř na velikém pánu
 přelišná hrdost zle stojí,
 nebť se ho češť sama bojí,
 mniec, byť jie chtěť v líce dáti;
 té ty v tom neroď hněvati.
 Buď pokoren k lidem všady,
 ač by měř města i hrady,
 protož tej cti nebuď lišší.
 Čím tebe Buoh viec povýší,
 tiem buď pokornější vicee,
 ať by jiní na tě zřiece
 vinuli se k tobě spoře,
 vidúc tě v také pokoře;
 v niej tě Buoh ke cti zvelebí.

Miřostivě s svú čeledí
 přebývaj, což jie máš s věrú;
 netrať jich jistě nesměrú.
 Buď rád veseľ mezi nimi,
 oni s tebu a ty s nimi.

Své hospodě věren buď,
 pro jeho češť tak se truď,
 jakož by sám své cti chráně,
 by byť proň v nejedné ráně.

Buď své chudině miřostiv,
 v jejich vinách nebuď zřostiv,
 by je sám tak těžce súdiť,
 od statkón hnať, tak ochudiť;
 od jich těžkého strádanie
 nad právo měj smiřovanie.
 Neroď duše v tom tupiti;
 svójt jest snaden odsúdiť
 k tvej vůli samému tobě;
 nebť nemož pomoci sobě,
 ač by se velmi práv činiť.
 Král jest Šařomún múdrý byť
 pravdy práva nalezanie:
 však súdiť podlé tázanie.

Budiž miřostiv nad právo;
 budeť to tvé duši zdrávo,
 i tvej cti také k pomoci.
 Přijdeš—li kdy k také moci,
 tuto radu již zachovám:
 by sirotkóm, chudým vdovám
 pravdy spravedlivě mile
 pomáhať i byť toho píle,
 i všem chudým s právem téže,
 ač to kdy na tobě ležie.

III. Z přísloví.

Starý hříech činí novú hanbu.
 Straka ze kře, a dvě v keř.
 Nehraď se přotem, ale hraď se přáteľy.
 Boje se chřestu, nechoď v les.
 Nechvátaj masa, až zelie zjiejš.
 Miřý! nestřílej stúpú v nebe.
 Komu třeba uhlíe, hledaj u popele.
 Viz za se; před sebu uzříš.
 Syt chleba neodhod, a tepleť jsa, rúcha.
 Sobě žába rusa, sobě srna lysa.
 Sobě vlk ostronos, sobě ježek kadeřav.
 Živá hlava křobúka dobude.
 Neumieš rukavicí zatkati, ale budeš tkáti přáštěm.
 Pozdě s čbánkem po vodu, ano se hřiedfo utrfo.
 Den za dnem, a léto za létem.
 Břáznivá řeč nemá múdré odpovědi.
 Dotud vlk nosí, až samého ponesú.
 Snadno v pustém lese hvízdati.
 Bitému psu jedno hól ukaž.
 Kam vrána letí, tam jie kvákati.
 Čije kosa kámen.

Okoľo močidľa chodě neujdeš nádchy.
 Kdy jeden na vóz nakľádá a dva s vozu, nebrzo ho nakľadú.
 Proto má kovár klešťě, aby se nezžehľ.
 Nes česnek kam chceš, česnek i bude.
 By vedľ osla do Paříže, komoň z neho nebude.
 Kolik hľav, tolik i smysľov.
 Kolik chytřov, tolik mudřov.
 Kto chce brzo pánem býti, bude dřúho panoší.
 Nejednomu mysl na koně a paty u popele.
 S cizieho jest prostřed moře ssiesti.
 Když se řýka derú, nu na ně s dělmi.
 I kokot na svém smetišti udaten.
 Kopáš družci hrob, sám se veň vľožíš.
 Každému svoje Poděbrady.
 Ne jeden den Praha ustavena.
 Lepší pták v ruce, než dva letiece.
 Kón do koně, rek do reka, muž do muže.
 Ze zľého dřuhu dobrá i sľáma vzieti.
 Staré zbožie činí novú šlechtu.
 Toho jsú ptačenci, ktož je prvě vybeře.
 Zľý nevie, čím se dobrý obchodí.
 Zmek močidľa nezuostane, ani žába.
 Vidiš v ciziem oce drástu, a v svém břevna nevidiš.
 Ktož má koláče, ten družbu nalezne.
 Jeden nevie, co druhého v škorni hněte.
 Oheň bez podněta nehoří.
 Neboď koně z krčmy, ale do krčmy.
 Lepší mlčenec než voľanec.
 Zvieš, kam pěnice nosem sedá.
 Všech her nebuď pastýřem.
 Nekupuj koně ušima, ale očima.
 Jidech v les, chtě nabrati hub:
     mně húby, i nabrach třiesk;
     mně perník, podšev sněch.
 Peniez pán, chmel hrdina, oves komoň.
 Popraviľ se jako pes v chrústech.
 Sám sobě hude, sám sobě veseľ bude.
 Z drobných ptáčkov najlepši hus.

XIX.

Vavřinec z Březové.

Vavřinec z Březové rodu vládyckého (nar. asi l. 1363), od-
 dav se na učení, dosáhl na universitě Pražské l. 1394 mistrství svo-
 bodných umění. Později stal se dvořanem krále Václava, kterémuž

sloužil tuším až do smrti. Za dvořanění svého sepsal několik děl českých. Králi samému složil snář, vyprav, co o snech ve spisech mudrcův indických, perských i aegyptských nejvážnějšího, „aby prý panovatel jeho, dosiehna toho známostí, buducích věcí jistotu mohť poznati.“ Králi známosti ty nehrubě prospěly; nicméně snář Vavřincův až do XVI století byl hledanou knihou. — Z němčiny přeložil popis cest, jež Angličan Sir John Maundevile (Mandevilla) v letech 1332—5 po Asii konal, dílo plné báchorek podivných, ale za svého věku a dlouho potom velmi oblíbené, jakož o tom i četná vydání česká svědčí. Od Vavřince zdá se býti i překlad „Millionu“ Marco Polova, který nikdy tištěn nebyl, ačkoli dílo dobrodružného Benátčana věrností u vypravování daleko vyniká nad spis Maundevilův *). Důležitější než tato díla, ačkoliv se s nimi co do vplétání bajek podle chuti tehdejší poněkud shoduje, jest kronika světa. Poliríchu zachovaly se nám z ní jen dvě kusé části: první obsahuje dobu od stvoření světa až po Daniele proroka, druhá od l. 3 po nar. P. až po rok 678. U vypravování dějův nejstarších držel se skladatel bible, maje před sebou staročeský překlad, oplývající archaismy. Zdali to dílo zahrnovalo i také děje pozdějšího středověku, rozhodnouti nelze; zdá se však, že spis „o slávě Čechův, Bohemův a Slovákův,“ o kterém se Hájek z Libočan zmiňuje, nebyl nic jiného nežli prodloužení kroniky, nyní ztracené. Kroniku světa sepsal Vavřinec k požádání komorníka krále Václava, Jana z Eisenberku, jakož sám dí, sebrav ji z kronik křesťanských, z židovských a pohanských „s robotnú pilností a pilnú robotností, aby českého jazyku zveličená obec v ní čtúci moc, múdrost a dobrotú Božskou světleje v skutciech poznaŕa.“ V bouřích po smrti krále Václava, jenž mu l. 1413 jisté důchody byl připsal, Vavřinec nečinným nebyl, ačkoli jméno jeho nikde nevyniká až po l. 1427, kdež jej nalezáme mezi čelnými odpůrci knížete Sigmunda Korybuta. Tehda, jsa jakož se podobá kancléřem Nového města, přeložil z latinské řeči v českou privilegia novoměstská, jichž originály nedlouho potom ve sporech Novoměstských se Staroměstskými l. 1434 přišly nazmar. Překlady tyto l. 1437 na zprávu jeho císař Sigmund potvrdil. V pozdějších létech Vavřinec sepsal nejdůležitější své dílo jazykem latinským, totiž popsání dějův, jichž z části byl očitým svědkem, od l. 1414—22. Kdy zemřel známo, není.

I. Z kroniky světa.

Nemrot, Belus, Ninus a Semiramís.

Nemrot, obr deseti loktův zvýši, vnuk Chámov a syn Chusův, ustaviť město převeliké čtverohranaté vedlé věže Bábel, kteráž byŕa čtyř tisícův kročeji zvýši, a všiř tak náramně veliká, že výši nebyŕo dobře mimo šiř rozeznati. A učiniť v tom městě sto bran mosazných litých. Skrze to město pŕuŕa řeka rajská jménem Eufrates. V tom městě Nemrot první

*) O M. Polovi viz Obrazy z rak. zemí, národův a dějin str. 26.

kralovaľ, podrobiv pod moc svú svého národu lidi. A pravie Židé, že jeho k tomu kralováni hnuľa rada Jonikova prietele jeho, jenž byľ syn Noe, tretie léto po potopě jemu narozeny a pln múdrosti zvlášť umenie hvězdárského, jemužto Nemrota naučil, zvěstuje jemu o čtveru království, o chvále, cti i jich zboží, a že z pokolení Cháмова mají počieti kralovati na světě. A tak Nemrot, chtě panstvie své rozmnožiti, Assura syna Semova s jeho pokoleniem chtieše pod svú moc podmaniti. Ale on, že slychaľ, které zlořečenstvie byľ vydaľ děd jeho Noe na Cháma děda Nemrotova, nechtěľ pod něho sľušeti, i braľ se od něho do země kaldejské.

Nemrot, jsa již mocným králem v Babyľoni, chytrú řeči i mocí svój lid i jiný přibezděčil, aby oheň za Buoh jměli a jemu se kľaněli a řka: „Naši předci vodú jsú zahynuli, a oheň jest jí ovšem v přirozených karkostech protivný; neb voda jest studená a mokrá, ale oheň suchý a horký, a tak vodu svú vlastni mocí hubí. Sľušiet se jemu kľaněti jakožto našeho záhubce nepřieteli a záhubci.“ A tak všecka Babyľoně a potom i všecká kaldejská země ten bľud za pravdu přijemše, jiné všecky modľy bohem svým, ohněm, páľili. Po mnohých létech staľo se, že v Egyptě jmějechu modľu Běľovu, obraz zľatý převeliký, a koruna na něm zľatá. A když zvěděli knězie té modľy, že Kaldejští páľe mocí všecky modľy a že jich modle též chtie učiniti: sľoživše korunu zľatú s hľavy té modľy, i učinie hrnec podobný k té koruně a jej vešken zvrťajíce, ty diery voskem naplnie a pozľatie, i nalejí pln vody. Tehda Kaldejský do Egypta přitřze, okoľo té modľy oheň veliký učini, a inhed vosk se rozpľynu a voda se vyřinúc z hrnce anebo z koruny všecken oheň uhasí. A Kaldejští to uzřevše mniechu, že by se to staľo mocí té modľy, aby buoh jich byľ pohaněn a potupen, i berú se přič s hanbú. A tak modľa egyptská chytrosti kněžskú jest zachována, a potom Kaldejští nesmiechu se o ni pokusiti.

Po Nemrotovi by králem Belus, jeho vnuk. Ten, chtě své královstvie rozmnožiti, s mocnú rukú vytrhľ do země syrské a dieľ jie sobě podrobiľ. A tu se počaľo královstvie assyrské. A kralovaľ šedesát a pěľ let. Po smrti Belově Ninus syn jeho kralováše a mocnú rukú obdržaľ zemi syrskú, a miesto úhľavné rozmnožil, že byľo tři dni púti na vše strany vzděli a nazvaľ je po svém jměně Niniven. Ten Ninus pobíľ a přemohľ cháma a jeho všecky kniehy spáľiľ, jenž kralováše v perské zemi a sľuľ Zoroastres, jenž najprvé nalezľ kúzedlné umenie a na čtrnacti sľúpiech, sedmi mosazných a sedmi cihelných popsaľ, né brž vyryľ sedmero svobodných uměni, věda, že svět má pohynúti vodú i ohněm, aby před vodú ostaľy mosazné a před ohněm cihelné. To sedmero uměni neby tak široce a jasně, jako nynie popsáno máme, ale počátky jich a řehoľy některé, jenž to umenie vlastně, ač ne plně, oznamovaľy.

Ninus, že přieliš otce svého miľovaľ a od něho byľ miľován, po smrti jeho sobě k utěšení kazaľ uděľati drahý a krásný obraz jeho v krásné koruně a rúše, i postaviľ jej prostřed města Babyľonského le na rynku neb na tržisti. Jemuž na však den se modľeše aneb kľanieše, až i oběti činieše. A tak jej u velikú svobodu obdařil, že ktožkoli k tomu obrazu se utekľ, buďž vinen kterýmžkoli prohřešením, inhed jemu byľo všecko odpuštěno a nikdy zľým nezpomináno. Proněžto lid té krajiny poče před tiem obrazem klekati, jemu se modľiti a oběti činiti, až čert v ten obraz

i vstúpiť a mnohé divy činiť. A odtud prišli obrazové modly veľiké pohanské; neb každý otce neb priatele umrleho, aby jeho měl vlastni památku a té se těšil, kázal sobě podobiznu jeho z stříbra neb z mosazi slíti nebo z kamene nebo z dřeva vytesati. A jakožto od Syrských nazván ten byl obraz Belus, též každá vlast podle proměny jazyku svého nazývala modlu svú; neb někteří nazývali Běl, druzí Beel, třetí Baal, čtvrtí Balaim. Až i Židé takým modlám po svém jazyku hanebná jmě převzděli jsú, jako Beelfogor, tociž modla ohavenství, Beelzebub, buoh múchový; neb když k těch modl cti a chvále hovada a bravy chtěli obětovati, tu je zražovali a tak mnoho tu krve bylo proléváno, proněž múchy se brojily.

Pak po smrti Ninově Semiramis jeho žena kralovala, jenž jest město Babyľonské ozdobiťa, jeho vsecky ulice mramorem kázala podřaziti, chrámy z zřata a z stříbra zděřati, a mezi zdmi a domy rozličná zvířata vzchovala, aby byla k řovóm hotova. Ta jest mnohé boje i války vítězně vedřa, indickú zemi a múreninskú pod svú moc podmaniťa. Ta kralovala dvě a čtyřdecti let.

Domician, Nerva, Trojan.

Léta osmdesátého Domicianus počal cesařovati a cesařovať třináctet let. Ten jest byl bratr Titov. Počav ctně panovati, potom se hřiechy ohyzdil; neb urozená kniežata a kmety římské zhubil a své sestřence. A kázal pánem a bohem se nazývati a na Kapitoli obrazy své zřaté a stříbrné uděřati. Za jeho času byla pohroma druhá na křesfany. Svatého Jana apořtořa kázal v oleji vařiti a potom jej vypověděl do ostrova Patmos. Umučen a stat byl sv. Dyonisius s svými tovariři.

Za časov Domiciana uděřán byl chrám všem bohóm převeliký v Římě. Neb když perské království chtělo se z ruky římské vysvoboditi, tehda Římené, přivořavše Marka Agrippa knieže rytieřské, kázali, aby na Perské s vojskem trhl. A tu noc ukáže se jemu krásná žena ve snách a řkúc: Slibíš-li ustaviti chrám všem bohóm, že svítězi nad Perskými. Jáť jsem Cibele matě vsech bohov. A on nazajřie povie kmetóm římským, a oni i s ním slibie to učiniti, i vyšli jeho. A když po svítězení vrátil se, tehda kmetie římřti kází prřst a rum na jedno miesto voziti a v ten sypí své rozličné penieze. A když tak vysoko a široko, jakož umienili, bude nasuto, kází okořto toho rumu zdi děřati a na ten rum sklenúti a potom vořřaji, aby rum ven nosili a ktož by tu co nalezř, aby jeho bylo. A tak bude ten chrám brzo vyprázdñen. V němž pak vokořř zastavěli obrazy bohov vsech zemí, a obraz Jupiterov uprostřed jich, an drží zvonec. A když se která země zprotiviřa Římanóm, ihned modla jich týř obratiřa k Jupiterovu obrazu a Jupiter ihned zazvoniř. A knězie toho chrámu ihned to kmetóm a cesařovi zvěřtovali, a oni na tu zemi vojsko posřřali. A to bylo čary zosnováno.

Léta od narozenie Božieho devadesátého Kliment z Říma rodem by biskupem římským, a byl jim devěř let a dva měsiece a dni deset, veliké divy čině ve jmě Pána Krista. Pak stat i u moře uvržen vedle Chersony, jehožto těřu Buoh v moři kostěř mramorový ustaviř.

Léta od n. B. devadesátého osmého Nerva počal cesařovati v Římě

a ciesařovaľ jeden rok a čtyři měsiece. Ten by muŹ múdrý a Źlechetny. CoŹ Domician z ukrutnosti uiniľ, tento dobrotú navrátí; neb i sv. Janu z pusti Patmos kázaľ se vrátiti a jiné vypovedene navrátí.

Léta od n. B. devadesátého a devateho Trojanus počaľ ciesařovati v Římě a ciesařovaľ bez jednoho dvadceti let, muŹ ctný a spravedlivý a Źtedry. Ten vŹak třetí pohromu uiniľ nad křestany. A tak trpeľ smrt sv. Ignacius, učedník sv. Jana apoŹtoľa. Eustachius, knieŹe rytieřské Trojanovy, divne obrácen na vieru křestansku a mnoho trpeľ pro jméno BoŹie. Za asu Trojanu ten vŹech bohov chrám v Římě od hromu byľ poruŹen, ale zase potom vzdeľan. Za něho Plinus skfadatel múdrý slovuten byľ, a ten múdrostí svú pohromu nad křestany staviľ.

Atila.

Atila král uherský, kdyŹ s bratrem svým uherské a dalmatské královstvie spravovaŹe, toho bratra zahubi a sebrav vojsko převeliké, usilovaŹe o římské ciesařstvie. Ale s Římany biechu Francusi i Burgundsky a Sasici a téměř veŹken lid od západu stunce. A kdyŹ se na pole ta vojska premocna sebrachu, na prvém potkání král burgundský by poraŹen. A potom tak lite a udatne byľo bojováno, Źe s uobu stranu zbito jest sto a sedmdesáte tisícov lidí. A tak veliké byľo krve prolitie, Źe na tom poli bieŹe malitký potocek, ten od krve tak se rozmnoŹil, Źe mrchy lidské i koŹnske plaviľ. Tehda Atila jako premoŹeny do Uher se vráti. A sebrav vojsko veŹie, i teŹe do Vlach, a najprvé Aquileje dobyv, všecka jiná meŹta obdrŹe. Pak ku prosbě veliké Lva papeŹe vráti se do Uher a tu ume. A té noci, jakoŹ umeľ, Martinianus ciesař, jenŹ tehdy v Konstantinopoli bydleŹe, videľ ve snách, Źe řuciŹte Atillovo se zlamaľo, a po tom srozumeľ, Źe umeľ.

Sedmero svobodných umění.

Jména těch umění jsú tato : prve slove slovořecne, jenŹ ui slova znáti, poznaná lépe skfadati, sloŹenym rozumeti. Druhé slove krasořecne, jenŹ ui slova umenie drevnieho v krasnost řeci uvésti. Tretie slove umenie rozomne, jenŹ ui v proste i v krasne řeci pravdu od křivdy rozeznati. tvrte slove z ememer na, jenŹ ui vysokosti, hlubokosti, Źirokosti i váhy vŹech hmotných věcí prave vyměřiti. Páté umenie jest poctenie, jenŹ ui pocisti vŹelike věci. Źeste jest hvezdařstvie, jenŹ ui behom hvězd srozumeti a vedle jich sjitie neb vzdalienie budúcie věci nemylne zvěstovati. Sedmé jest zpevatedlne, jenŹ ui váhy hfasov rozeznati a je pozorně skfadati.

II. Z Millionu Marco Polova.

O vlasti Mangi (MandŹu) a o milosti a spravedlnosti.

U velikej vlasti Mangi byľ král jeden jmenem Fakfur, mocný a přebohatý, aniz byľo toho času které knieŹe veŹie, kromě kám, neŹ ou;

kráľovstvie jeho silné byľo, a melli je za nedobyté, a žádný sě on pokusiti nesměl. A protož ten král i vešken lid jeho nemelli obyčejje k oděni. Každé město v tej zemi byľo jest okopáno přiekopami hľubokými, vody plnými, a ty přiekopy tak široké byľy, jako móż z ľučišče vystřeliti. Koní nemelli, neb sě žádného nebáli. Král ten jiného nic nečinil ani co měl za kratochvil, než aby rozkošně jedľ a pil a dobré byďľo měl. Pannicov měl do tisíc, a pociťvě byďľel velmi. Pokoj, spravedlnost a miľosrdenstvie velmi miľováše, neb ve všem jeho kráľovstvě veliký pokoj bieše, a žádný svého bližního na ničemž uraziti nesměl; neb král všem spravedlnost chováľ. Často řemeslniči kráľové přes ceľú noc oteřrieni stáli, a žádný do nich vjiti nesměl, ani kterej škody učiniti; všickni počestní lidé i ve dne i v noci po všem kráľovstvě bezpečni beze všelho úrazu, kamž kto chtěl, jďiechu. Byľ také ten král litostivý a miľosrdný ke všem, ktož který nedostatek mějechu. Na vsáký rok sbierati kázaľ diety od mater svých zavržené do dvacet tisíc, a ty všickny svými nákfady ctně chovati kázaľ; neb v tej zemi jest obyčej, že matery diety své zamietají, když jim nemají pokrmu dáti, aby jiné vezmúce je odchováľy. A ty diety, kterěžto král sbieráše, rozdáva je bohatým kráľovstvie svého, jenž děti svých nemajíce, aby je sobě za syny volili, aneb když dorostľy, vdávaľ je k manželstvu a dobrú jim potrebu dávaľ.

Kterak kám dobyľ vlasti Mangi.

Léta od narozenie Božieho tisícieho dvústého šedesátého osmého, veliký kám Kubľaj kráľovstvie Mangi tiemto obyčejem sobě podrobil. Posľal tam jednoho svých kniežat, jménem Bajam-Chinsam, našiem jazykem Bajam jako by řekľ sto ok, jakžto Bajam sto ok maje, i daľ jemu veliký zástup jězdnych i pěšich a mnoho ľodí, aby sě brali do tej vľasti Mangi. A tak najprvé došed prvého města Kajgangui, otázaľ měščan, chtěli-li by jemu hoľdovati? A když oni odpovėdėli, že nechtie, on to usľyšav, žádného jim protiventvie neučiniľ. Vjeľ k druhému městu a tu jemu takéž odpovėdėli, že nechtie jeho posľušni býti. Odtud šel k třetiemu, potom k čtvrtému až k pátému, a ode všech jednostajně odpovėď vzaľ jest, že nechtie veň sľušet. Nic sě jest nebáľ za šebú nepřátelských měst nechati a dále jeti, neb vojsko s šebú veliké měl a velmi dobré; neb s šebú jměješe muže velmi udatné bojovníky, a veliký kám jiné vojsko po něm posľal velmi veliké. A tak přitřhl k šestému městu s velikú síľu, a mocí jeho dobyľ, a tak jeda pořád, dvanáste měst v krátkém čase dobyľ. I zžasnú sě srdce mužov kráľovstvie Mangi. A Bajam k kráľovskému a k najvětšiemu městu Kvinsaj přitáhl, a tu své vojsko zšikuje u toho města. Tehdy král tej země Mangi, jenž tu svůj dvor drzieše, usľyšav udatnost a síľu Tatarov, velmi sě lekne, a tak vseda na ľodie, s velikým zástupem beře sě do nekakých ostrovov nedobytých, maje s šebú ľodí na tisíc; a to město Kvinsaj kráľovně v stráži poručí, a ostavi jie tu lidu veliké množstvie. A kráľovna ve všech věcech opatrně sě majíc, s svými pány k obrané zemské pilna bieše. A když sľyšieše, že knieže vojska taterského sľove Bajam-Chynsam, inhed všecka ztrne; neb sľyčafa od svých hvězdářov a mudrcov, že toho města Kvinsaj žádný nikdy nemož dobytí, než ktož by sto ok měl. A to sě ovšem nepodobno zdáľo, by který

člověk mohl býti, ježto by měl sto ok, protož se žádného nebáfa. A tak přivoňavši knieže taterské vojsky, Bajam poznavše jeho příjmie, královstvie i město jemu dobrovolně a svobodně podda. Uslyšavše to všickna města královstvie Mangi, k prikázání velikého káma ku poslušenství přistúpili, kromě města Scianfu, jenž tři léta k jeho poslušenství přistúpiti nechtěli. A královna brafa se k dvoru velikého káma, od něhož byla s velikú čstí přijata. A král, muž její, Fakfur, jenž se byl braf do těch ostrovov, doněvadž je živ byl, odtud se vrátiti nechtěl, až tam i umřel.

Kterak město Siampchu praký dobyto.

Západ slunce jest krajina jedna v tej vľasti Mangi, jenž sľove Najngui, bohatá a krásná velmi, kdežto mnoho postavcuov děľají od zľata a hedvábíe. Také tu obilé i všeho jiného k jedení a k pití dosti jest. Tu nalezáme město Scianfu, jenž pod svým panstvím má dvanást jiných měst. To město tři léta u válce stáľo, v nichžto jeho dobytí nemohli Tatarové, kdyžto jsú byli dobyli tej vľasti Mangi; neb k němu vojsko přitéci nemohľo, jedno z tej strany na puolnoci; neb se všech stran jezera hľuboká byla, po nichžto ľodie k němu přijeti i odjeti mohľy, a tak na ztravě nemohlo mieti nedostatky. Uslyšav to král kám, zamutiľ se velmi; i udáľo se byľo tehdy panu Mikuľášovi otcí mému a panu Matúšovi bratru jeho a mně Markovi s nimi na kráľovu dvoru býti. A tak my spoľu přistúpivše před krále, řekli jsmy jemu, že chcem prakuov naděľati, jimižto město ovšem dobudeno bude; neb oni nemějechu obyčejje k prakóm v těch krajinách. I měli jsmy s sebu své tesaře křesťanské, jenž nám uděľachu tři praký velmi dobré, z nichžto každý mohľ vrci kamenem za tři sta liber těžkým. A ty praký vľoživše na ľodie, posľal král do vojsky, a když biechu před městem Scianfu zdvíženi, první kámen, ježto na město uvržen byl, padľ na jeden duom v městě i uraziľ veliký dieľ toho domu. Uzřevše to Tatarové, jenž biechu u vojšče, diviechu se velmi: a ti, jenž v městě biechu, velikým strachem bojiece se, aby jim všeho města praký nezkažili a jich všech nezbili Tatařie aneb domové bořiece se, inhed jsú se dali velikému kámovi a pod jeho posľušenstvie přišli.

XX.

Staročeské rozprávky.

Pohádky a pověsti, které podnes mezi lidem kolují, dílem jsou původu prastarého. Ale těmto výtvorům obraznosti národní teprvé za našich dob dostalo se té cti, že skoumatelé poznavše jich důležitost je sbírají a vydávají. Za starších dob nehrubě si jich všímáno. Zato ale v staročeské literatuře nalezáme povídky, kteréž způsobem vypravovacím jasně upomínají na chod a obraty u vypravování pohádek nyní obvyklé. Povídky ty, kterým staří převzděli r o z p r á v k y, jsou původu a účelu velmi rozdílného. Slouživalyť dílem kazatelům k doličování náuk mravních, jsouce vyňaty ze sbírek ve středověku pod obecným na-

zvem Gesta Romanorum známých; dilem vyvinuly se ústným podáním z legend podle chuti lidu všelijak zpřeměněných; dilem pak pocházejí z rozličných cyklův pověstí, které povstavše na východě prostředkem latiny rozšířily se ke všem skoro novověkým národům. Že rozprávkami takovými bavíval se tehda i obecný lid, o tom bez odporu svědčí nejedna z nynějších pohádek, která k nim jako k původu svému hledí.

Větší sbírka Gest římských zachovala se nám ze staré doby v rukopise univ. bibliotheky Pražské, kdež se nacházejí i částky povídkového románu o sedmi mudrcích. Ke každé rozprávce přidán tam i mravní výklad. Jiná menší sbírka přidána jest k jednomu rukopisu c. bibl. Olomoucké. Několik rozprávek obsahuje též duchovní román o Barlaamu a Josafatovi. I veršem bývaly vzdělávány, jakož jich několik nalezáme vetkáno do satyry o řemeslnících a do náučné básně o desateru Božích přikázání, ježto obě do první polovice XIV stol. náležejí.

I. Z básně o desateru Božích přikázání.

Bezedný pitec.

Bieše jeden jhřec opiřý,
všem dobrým lidem nemifý.
Ten jide před svého krále
a svým se řemeslem chvále
a řka: Věž mú chytrost, králi!
dávajit svůj život v táli:
nevypiemlit pitie tvého
v tvej pivnici nejlepšího
viece, než jiných třidečti,
kaž mi mú hlavu stieti.
Král toho káza zkusiti,
móž-li to chřap učiniti:
an to chřap učini snadně,
nesta vína niče na dně,
an chřap vše víno vyřoka,
jehož by měř čstný do roka.
Král, rozhněvav se, povědě:
Oběste chřapa na hředě,
ať mu provaz hrdřo stáhne,
k mému pití viec nesáhne!

Lstivý soused.

O jednom vám zřém súsědě
drahnú pověstku povědě,
ježto myslěše chudého
k škodě pripraviti svého
súsěda; jenž přišed k němu,

tato sřova vece jemu:
Usřyš, súsěde, prosbu mú,
otpusť mi v svém domu,
ať postavím řáhvici dvě
oleje, a naplně je.
Súsěd chudý, nevěda lsti,
tomu bohatci otpusti.
Tehdy ten řáhvici plnú
zadniv, a druhú neplnú,
jsa úmysřa velmi zřého,
schova u súsěda svého.
Potom tento po póř roce
chudému súsědu vece:
Nedostatky, súsěde, jmám,
vrat mi můj olej, ať prodám.
A když řáhvici othradi,
inhd se s súsědem svadi.
I poče naň žařovati,
chtě jmu sbožice zřatiti,
a řka: Zřéhos obyčeje!
ukradř jsi mého oleje.
I bieše v tom městě dobrý
jeden člověk, čstný i múdry,
ten nevinným pomáháše
a dobrú radu dáváše;
ten nevinu jeho zřvědě
a to popravci povědě:
Jáz chcú pravý súd vydati.
Kaž oleji tuto státi,

ať čistý olej skydají
a kvasnici ohlédají:
bude-liť v sudě neplném
tolik kvasnic jako v plném,
vězte, žeť jest olej kraden

ottud, kdežto byť postaven;
pakliť jest méně v neplném
sudě kvasnic, než u plném,
vězte, žeť jest zle žařovať,
súsěda lstivě obůzať.

II. Ze sbírky Pražské Gest římských.

Hudec a skřečník.

Tiberius cesař v Římě kralováše, jenž přieliš sřadký hřas miřováše. Tehdy přihodiťo sě jednú, když byť na řov jeť, usřyšať některaký hřas velmi sřadký, a tak sě jemu zdáťo, že nikdy tak sřadkého hřasu nesřyšať. A potom hřasu sám jedinký jeť, a když k tomu miestu přijeť, uzřeť některakú vodu dřúhú a širokú, vedlé niežto některaký chudý sedieše, huda na své húsličky, z nichžto sřadký hřas pocháziesě. I vece jemu cesař: Miřý, pověz mi, kterak jest to, že z těch húsliček tak sřadký hřas vycháziesě? Tehdy on odpověď: Pane třidceti let tuto jsem bydlíť a Buoh mi dať takú miřosť, kdyžkoli v struny udeřím, inhed sřadký hřas z nich vynde, že ryby tuto ke mně přijdú, jimiž já i má čeleď do sie chvíle živili jsmý sě; ale pohřiechu před sím v mařých dnech z druhé strany tejto vody vycháziesě některaký skřečník s hvižďalkú a tak velice sřadce hvižďě, že ryby, nechajiesě mne, i jdú k němu. Vece k němu cesař: Aj teď v měsći svém mám zřatú udici, vezmi ji sobě a přivež ji k dřúhému prutu, udeřiz v húsličky a takť ten jistý skřečník s hanbú odejde. Tehdy ten jistý chudý rybář učiníť podlé rozkázanie cesařova. Přivázav k dřúhému prutu udici, jať sě húsťi a inhed ryby z tej vody jakžto dřeve k němu běžiechu a on je ven udici metáše. Usřyšav to skřečník i uzřev, s hanbú odšeť, a ten jistý chudý rybář až do smrti bez přiekazu v tej vodě ryby řovieše.

Tři hádanky.

Bieše některaký král, jenž mějesě dcerku krásnú, kteráž bieše sľibiťa, že nechce za řadného muže jiti, leč by tyto tři věci věďeť, uměť a mohť: najprvé aby věďeť na koliko noh jsú čtyři elementa vzděli, vsřiri a vzhřubi; druhé aby uměť proměniť jeden vietř v druhé, to jest, puolnoční u východni; třeti aby mohť nésti řeřevie v svém řuoně při nahém těle bez úrazu.

Král otec jejie, zvěďev ten sľib, kázať vořati po všem kralovstvě, že ktožkoli, chudý neb bohatý, ty by tři věci věďeť, uměť a mohť, aby jeho dcerku za ženu sobě pojať. A když sě to pronesřo, mnozi k tomu dvoru jezdiechu, pokúšejiesě o to; ale niřadný nemohť tomu nic učiniti.

Bieše v tu chvíli některaký rytieř v dalekých krajínách. Když takú pověsť usřyše, inhed brať sě k tomu dvoru, vzem s sebú jednoho panoři a jeden kuoň velmi vášnivý. A když tam přijede, ode všech mile a počestně přivítán jsa, vece k králi: Aj já jsem přijeť, abych tvú dceru sobě za ženu vzať. Vece k němu král: I ovšem učinisť-li tu troji věc, která

jest provořána, má dci tvá žena bude. Vece rytieř: Hotov jsem. Tehdy král: Najprvé pověz mi, na koliko noh vzdělí, vřšíří i vzhřbúbi jsú čtyři elementa, to jest, země, voda, povětřie a oheň. Usřyšav to rytieř, vzem mieru jař se měřiti panoři svého ot hřavy až do pat přese všecko těřo. Učiniv to vece králi: Aj pane, již mář prvé dovedeno. Věř mi, že v dřúhosti i v řirokosti čtyř elementův nenie více nežli sedm noh a v hřubokosti ledva jest puoldruhé nohy. Vece král: Co ta miera přileži ke čtyřóm elementom? Odpovědě rytieř: Zajisté, pane, každý čřověk jest stvořen ze čtyř elementův; protož když jsem svého panoři změřil vedle všech poměř, změřil jsem i čtyři elementa. Vece král: Dosti's podobně vyvedř; již vyvedř druhé. Vece rytieř: Rád. A inhed zavořav svého panoři, vece k němu: Přiveď mi můj kuoň vášnivý a vztekřý. A když byl přiveden, tehdy ten jistý rytieř tomu koni dař některaký nápoj a prachu jemu v chřípě nasypař. Inhed ten jistý kuoň krotek jako ovce stál a zdrav byl. A když se to stařo, rytieř toho jistého koně hřavu na východ sřunce obrátil, i vece králi: Aj toř vietř puolnoci obrátil se na východ sřunce. Vece král: Co jest to k větru? Vece rytieř: Zda Tvá Miřost toho nevie, že život každého hovada nic jiného nenie nežli vietř? Dokud můj kuoň vztekřost s vášností měř, větrem puolnočným přebývař, nebo všecko zře zjevuje se ot puolnoci; ale nynie skrze tento nápoj i skrze prach uzdraven jest a hřavu drži na východ sřunce a tepru se hoři beze všie práce. Vece král: Dosti's podobně druhé zjednař; nemeřkaj třetieho dokonati. Tehdy on přede všemi nabrav v své ruce lorúcieho řeřevie a v své řuono sypař, a tak po sieni i sem i tam chodiř a jeho těřo nic ne-trpieše. Vece král: Kudy to přichodi, že oheři tebe nepáli? Odpovědě: Nenie to z mé moci, ale že mám při sobě v mieřku některaký kámen. Ktožkoli jej u sebe čistě nosí, ani ot ohně ani ot vody muoř uražen býti. I ukáza jej králi. A král inhed s velikú radostí a sřavností svú dceru jemu za ženu dař, a on maje ji, s ní počestně v miřosti až do smřti přebývař.

O černém koni, psu, sokolu a černé troubě.

Za řasu, když Symmachus v Římě kralovaše, bieše některaký rytieř jménem Lenucius, jenž mēješe svú zemi, kterážto k zemi králově přiležeše. Symmachus, velmi jie řádaje, mnoho myslēše, kterak by jie dořel. I zavořař před se toho jistého rytieře i řekř jemu: Jed a dobuď mi koně černého, psa černého, sokořa černého a trúby černej, tak abych to všecko měř do téhodne; a nedobudeř-li toho všeho v osmi dnech, bez svej země budeř. Usřyšav to rytieř, zamutiř se velmi; neb ovšem nerozuměl tomu, kte by těch věci a takých tak v náhle dobyř. Přišed k svej ženě, kterážto Matce Božiej velmi ráda sřuzieše, jař se toho všeho velmi řařostně praviti. Usřyšavši ona, vece k němu: Jdi najprvé, všeho nechaje, k svému zpovědníkovi a zpoviedaj se věrně a pravě, co's kdy uřiniř, a když to uřiniř s pravú věřú, Buohř muoře znamenitě pomoci. A tak se stařo.

Řel ten jistý rytieř a zpoviedař se věrně a pravě. Potom udařo se jemu jeti jednu cestú rovnú jako k některakému lesu. Projiežděje se přijede k vrchu, nad niemžto sedieše starý muž, maje huol v svej ruce. I otáza toho jistého rytieře: Kam jedeř? Tehdy on vece: Pane, z kosteřa

jedu, a kam jedu, sám neviem. Vece k němu stařec: Vezmi tuto huol a jeď túto cestú a nehýbaj se ani na pravú ani na levú ruku. A uzřieš zdaleka jeden hrad črný, a když tam přijedeš k tomu hradu, přikaz jim takúto řeči a řka: Ten, jenž jest pán tejto holi, vám přikazuje, abyšte mi črný kóň, psa črného, sokoľa črného a trúbu črnú dali. A když to všecko budeš mieti, budú-li tebe pobiezeti a chtiec, aby k nim nahoru jeľ, nechod, ani psa púščeť ani sokoľovi daj létati, ale vezmi trúbu na hrdľo, sokoľa na levú ruku, kóň a psa na pravú ruku, přijdiž sem ke mně a vrať mi mú huol; nebť tebe tuto dočekám. Tehdy ten jistý rytieř, vzem tu huol, jeľ až do třetieho dne. A tak třeti den uzřeľ hrad zdaleka črný, a když tam přijeľ, uzřeľ, ano čtyři mužie dobre ve všem železy oděni vyšli proti němu a řkúce: Pane vitaj. Rač nahoru jeti a pokrm vzieti. Tehdy on: Nikakež na hrad nepojedu, ale pán tejto holi přikazuje vám, abyšte mi dali črný kóň, črného psa, črného sokoľa a črnú trúbu. Usľyševše tu řeč, vecechu: Musime toho pána posľušni býti. A inhed bez meškánie dali jemu, což žádaľ, i vecechu jemu: Miľý, vsed na tento kuoň a v trúbu potrub. Odpověď rytieř: Ani toho ani onoho učiním. A tak vzem trúbu na hrdľo a sokoľa na levú ruku a kuoň se psem na pravú ruku, i vrátil se k tomu jistému starci a huol jemu vrátiv, poděkoval. A inhed ten jistý stařec, jakž od něho huol vzaľ, zhynuľ jemu s očí. A ten jistý rytieř odtud braľ se kdvoru královu a přišeľ tam, všecko to, což jemu král byľ rozkázaľ, aby jemu pod miľostí dobyľ, s sebu maje. A když král zvěďeľ, že ten jistý rytieř přijeľ a vsecky ty věci s sebu přinesľ i přivezľ, vzradovaľ se velmi. A tak sedě usľyšaľ inhed v zápětí, ano psi ščekají. Otázaľ se, co by to byľo. Vecechu jemu sľuhy jeho: Jelen běží a psi po něm. Vece ten jistý král: Přiveďte mi ten jistý kóň črný a sokoľa i trúbu i psa. A když jemu přivedli, vsedľ naň a uzřev jelena jaľ se trúbiti, ubod v kuoň, a jelen vzdvih hľavu úprkem běžaľ do propasti, a král na tom koni i se psem i s sokoľem i s trúbu běžaľ po nich a viac se nevrátil.

III. Ze sbírky Olomoucké.

O rytířích, jenžto zemi svatou bránili.

Jeden kněz dobrý na den Božieho narozenie jdieše do jednoho kosteľa, aby mši sľužiľ. A když poče mši sľužití, i uzřeľ nevýmľuvný zástup oděný bieľým rúchem, ani přišli do toho kosteľa a počeli zpievati piesničku: Dnes neporušená Panna Pána Boha nám porodiľa. A přistúpiv jeden z toho zástupu k tomu knězi, vece: Prosime tebe, aby nám ráciľ dáti těľo Božie. A když pacholika neměješe žádného ani žákuov, ježto by mu pomohli té mše sľužití, tehdy ten zástup počeľ velmi sľavně zpievati. A jdúce k ofěře počeli obětovati každý zľatý peniez mající na sobě obraz angelský. A když jim podaľ těľa Božieho, otázaľ jednoho z nich: Odkavad jste vy všickni tak jasným rúchem ozdobení? A on jemu odpověďeľ: Všickni jsme rytieři a křížem Kristovým jsme znamenáni. Země svatě jsme bránili a jsme zbiti a dostali jsme se do očistce. A tento den

jsme očištěni, přijemše z tvých rukú tělo krále nebeského, a do království nebeského se bereme.

O jednom pohanu, jenž byv pokřtěn ke zdraví se navrátil.

Čte se v knihách jedné staré history: Než se jeden pohan obrátí na vieru křesťanskú, to se jemu zdáše velmi zanepodobné, že se křesťané kříží křanějí, na němžto jest Pan Kristus tak ukrutně umřeť. A když se bieše roznemohľ až k smrti, tak že jako na sotvách ležieše a od nižádného lékaře nemožieše uzdraven býti: tehdy v té nemoci viděľ, ano světi andělé i jiní světi v nebeském království křanějí se kříží Božímu na ořtáři, a praviece jemu, že jinak nikoli nemož uzdraven býti, jediné leč se bude tomu pánu, kterýž ukřižován jest pro hřiešné lidi, křaněti. A když jako procitív z toho viděnie, poče se tomu kříží Božímu křaněti. A inhed jest uzdraven od své nemoci.

IV. Z románu o Barlaamu a Josafatovi.

Lovec a slavík.

Byľ jeden popadľ sľaviečka a když jej chtieše zabiti, i byľa dána řeč tomu ptáčku, i vece: Co budeš tiem lepši, že mě zabieš? Syt mnú nebudeš. Ale pustiš-li mě, dámť troje naučenie, kteréž budeš-li zachovávat, užitečnéľ bude. A on sľibi pustiti ptáčka toho, jestliže mu co potřebného povie. I vece ptáček: Jednomu tě tomuto naučím, aby nikdy nezeleľ ztracené věci. Druhé tomuto: nehledaj toho, jehož dosieci nelze. Třetiemu tomuto: nevěř tomu, ježto jest k viere nepodobné. Pomniž, aby to zachovaľ. A když ten pusti ptáčka toho, ptáček, aby zkusiľ, jestli posľušen čľověk ten rady jeho, poletuje vysoce, poče řeči: Ó kterak's zďú radu měľ, zes mě pustiľ! kteraks veliký ztratiľ pokľad! Jest ve mně kámen drahý jako štosové vajce tak veliký. A tento usľyše to, i smuti se velmi a poče řúditi ptáčka, zdali by jeho kudy dosáhľ. I vece ptáček: Jižť vidím, zes bľázen a mého's nebyľ posľušen naučenie. Rad jsi ote mě sľyšeľ, ale's úžitku z toho nevzaľ. Řekľť jsem, aby nezeleľ ztracené věci, jenž nemuož býti navrácena, a vidím, zes se ty smutiľ a lituješ toho srdečně, zes mě pustiľ. Všakt jsem řeķľ: nehledaj toho dosieci, čehož jest nelze dosieci; ty hledáš popadnutí mě a já vysoko leci a umiem se ostřiehati. Řekľť jsem, aby nevěřiľ nepodobnému, a tys uvěřiľ, by ve mně byľ kamen tak veliký jako štosové vajce, a já vešken nejsem jako to vajce.

Tři přátelé.

Jest každý podoben, ktož svět miľuje, jednomu, ježto jest měľ tři prietele. Na jednoho tbaľ velmi máľo, jedné že jej nazývaľ prietelem. Druhého viece miľovaľ a viece proň činiľ. A třetieho najviece. I přihoďiľo se, že ten měješe před krále jiti a jemu počet učiniti, i netrvaľ sobě, by mohľ z toho vyjiti. A tak poče mysliti, by mohľ mieti některú pomoc. I vece k onomu prieteli, jehož najviece miľovaše: Vieš, prieteli,

kterak jsem tě miřoval nelstivě, nade všechno jsem tvú přiezeň zachovával. Jižť mi jest pomoci třeba: pověz mi, jakovú mám k tobě naději mieti? I odpověďe jemu ten přítel: Jiněť mám přátele, s nimiž musím vesel býti, nemohuť s tebu práce mieti; s těmitoť mi bude zuostati. Než dámt pátna k pohřbu, aby tě přikryli po smrti, aby nah nebyť; jiné naděje neměj do mne.

Tento smutiv sě, i jde k jinému příteli a vece jemu: Miřý příteli, miřovalť jsem tě a pilen jsem byť tebe; protož prosím tebe, budiz mi v mé nůzi a potřebě pomocen a pověz mi, jakovú mám naději do tebe mieti. Ten také jemu odpověďe: Nejsemť prázden, bychť mohť dříuho s tebu býti. Mámt mnoho svých věcí jednati. Avšak tě odprovidím k vratóm a hnedky sě zase vrátiti musím a opatrovati svých věcí doma.

A ten ubohý tepruv pozna, kterak jest měl daremní naději v těch přátelěch, a že jest to vše daremní práci vedť, co jest pro ně činiť. A tak jsa v tesknosti, i jde k onomu třetímu příteli, jehož nebývalť tak pilen, i poče mu říci: Velmiť strašlivě mřuvím k tobě miřý příteli; nebť jsem nikdy nebyť pilen tebe a tvé libosti. Řečí jsem tě měl za přítele, ale pohřiechu skutkem jsem žádné přiezne neokazovalť. Avšak proto teď jsem přišeť, majíc doufanie v tobě, neb mě nůze připudiťa a nenalezť jsem v jiných přátelěch žádné naděje. Tebe prosím, muozeš-li, aspoň ty mi dopomož. A ten jemu s dobrú myslí odpověďe: Miřý příteli, vděk mi jest to velmi, že mě máš za přítele a že máš doufanie ve mně; chcít rád pilen býti v tvé potřebě. Neboj sě. Jáť puojdu před tebu před krále a pomohuť a naleznuť miřost před králem. Tehdy ten sůzený, radost smiesiv s žařostí, i poče říci: Hoře mi jest! Čehož mám prvě želeti: toho-li, že jsem k oněm přátelóm svým měl takové doufanie veliké a to nadarmo, čili že jsem tomuto příteli svému nikda neukazovalť přiezni, jakož sřušalo?

Opatrný král.

Sřychať jsem, že bylo jedno město veliké a v tom městě měli měšťané ten obyčej, že vzeli cizieho člověka, ježto nevědeť nic jich práv, a toho králem nad sebu ustanovili. A ten mohť jako pán, což by jedno chtěť, učiniti až do roka, a po roce, když sě on nenadál a mněť, by mělo trvati jeho panstvie, povstanúc měšťané protiněmu, svlekúc jej z rúcha královského, i vodili naha po všem městě. Pak ho tak v chudobě posřali do jednoho ostrova dalekého, kdežto musiť trpěti v chudobě veliké nedostatky. Avšak ten král nikdy sě nenadál, by z té rozkoši, do kteréž jest byť vzat, měl vyvržen býti v psotu a v biedu. I přihodi sě, že by vzat podlé toho obyčeje v to panstvie nějaký muž múdry, a ten, poněvadž jest byť vzat do toho dobrého bydřa, jehož sě on nikdy nenadál, poče pilen býti, aby užitečně spravovalť své panstvie. I poče sě ptáti na lid toho města a na obyčej jeho. I pověďe jemu jeden, jenž bieše rada jeho, kteraký mají ti měšťané obyčej a kterak s svými králi po roce nakřádají. I porozuměť tomu, že to panstvie jeho nemuož trvati, a dokudž vřáď, sřať před sebu veliké pokřady do onoho ostrova, do kteréhož měl sám v krátkém čase posřán býti. A když ten rok vyjde, též jemu učinichu jako jiným. A tento, že byť před sebu mnoho posřať, měl dobré bydřo, kdež jiní v chudobě byli, ježto před sebu nic neposřali.

V. Z kroniky o sedmi mudrcích.

Věrný pes.

Bieše některaký rytieř udatný, jenž jednoho syna jměješe, a tak jej miřovař, až jemu tři chovačky zjednař bieše: prvá aby jeho krmiřa, druhá aby jej myřa, třetí aby jej povijeřa. K tomu také jměješe jednoho vyželce a jednoho sokořa, jenž velmi také miřováše. Ale ten jistý vyželec takúto ctnost do sebe jměješe, že když který zvěř uhoniř, držař ji bez škody, až i jeho pán přiřeř. Druhé, když pán jeho měř kam na vojnu jeti a měř boj obdržeti, tehdy ten jistý vyželec před svým pánem, když chtěř na kuoň vsěsti, ućiniř tři neb čtyři skoky, na znamenie, že pánu jeho dobře se zvede. Pakli měřo se jemu zle zvěsti, tehdy ten jistý vyželec, když pán jeho měř na kuoň vsěsti, chopě se ocasu koňského, jař se výtí. A tak skrže ta dvě znamenie věděř, když má na vojnu jeti a když nic.

Stařo se, že ten jistý rytieř jeř k turnému, ostaviv toho vyželce doma. V jeden čas potom přiřhodiřo se, že ony tři chovačky vyšřly z domu a dietěte samého na sieni nechařly a toho jistého vyželce podlé kolébky ostaviřly, a sokoř na bidle sedieše. V tu chvíli přiřeř had na sieň a upřimo chćieše k kolěbce, aby dietě zahubiř. Uzřev to sokoř, trħř se a uděřiř na psa, jako by řeķř: Vstaň a nespi a pomoz dietěti. Inhed pes vztýćiv se, jař se spořu nahada bíti; ale had velmi toho jistého psa ukusiř, že mnoho krve z něho vyřřlo okořo všie kolébky po zemi. Až dotud bili se, že vždy vyželec hada zahubiř. A kolěbku mezitiem, tepúce se, přeřvřtřli, ale dietěti se na zdraví nic škodného nestařo. Ućiniv to pes, šed k stěně lehř a své rány lízař.

Potom brzo přiřřly ty jisté chovačky. Uzřevše, ano kolěbka přeřvrácena a krev okořo kolébky a psa krvavého, mněřly, by dietě zahubeno byřo. Neopatřivše, kerak se stařo, dařly se na běh, a když ven beřziechu, panie je štřeřřa a vece jim: I co pářete? kam chćete? Odpořvěďchu: Ó miřřa panie, běda nám i tobě! Ten pes, jakož jeho pán miřuje, dietě tvě zahubiř, a všecka země ve krvi jest okořo kolébky. Usřlyřevři to panie, leķři se padřa k zemi přaćici a křičeci: Běda mně, běda mně, co sobě ućiním! Zbavena jsem jedinkého syna! V tu chvíli pán její, dřeveřećený rytieř, domuov přiřeř, a když panie vždy ustavićně křičieše, otázař ji, proč by tak velmi přakařa. Tehdy ona: Ó miřřý pane! běda mně i tobě! Tvój pes miřostný našeho syna miřého a jedinkého zahubiř a hyn u stěny leži, naćřopav se krve syna našeho. Usřlyřav to ten jistý rytieř od své ženy, unáhliv se a všed na sieň, uzřev psa svého miřostného, an nař skáće, jakož to dřieve obyćej měř, vytrħř svůj meč a jednu ranú jemu hřavu stař. Ućiniv to šeř k kolěbce i s svú ženú, chćě věděti, kerak by se stařo. Pozdvřh kolébky uzři, ano dietěti nic nenie, ale hada velikého zabitého vedlé kolébky nalezř. A tak po těch znameních pozna, že by pes bráně dietěte toho hada zabiř, i jme se s velikým křikem křičěti, zedrav na sobě rúcho, řka: Běda mně, že pro řeč ženy svej psa miřostného bez viny jsem zahubiř! A inhed své kopie na tré přeraziř a potom bosú nořu k Bořiemu hrobu šeř a tam v dobrém svój život skonař.

Vysvětlení slov zastaralých.

(Ke každému slovu připsán jedině ten význam, v němž se ho v některém článku Anthologie této užívá. Významů jiných a těch, které samy sebou i z nynější mluvy jsou povědomy, opuštěno; vysvětlení starých tvarů grammatických zůstaveno mluvnicí.)

a, ale, než.

Achská země. U Waltera čte se: Solus ab *Inachiis* declinat lumina terris effrenus Macedo.

asa, aspoň, snad.

azda, zdalíž, což.

báseň, bájka.

bažiti se, (baž se na ně strach),
řítiti se na někoho.

bedlný, bedlivý.

bělící, běloučký.

Berún, Verona.

běs, zlý bůžek pohanský, jehož jméno v dobách křesťanských přenešeno na ďábla. *běsniti*, zůřiti.

běs polední, daemonium meridianum, ďábelství polední, (rána morová, jenž usmrcuje v čas polední).

bez něho jest, jest po něm veta.

bezbydlí, exilium.

bezčíslný, infinitus. (str. 53.)

bezděčiti, mocí někoho mimo vůli jeho nutiti.

bobtati, vhlkostí se nadýmati.

bradaticá, bradatá, široká sekerá.

břeskný, břískavý.

brda vltorěžná, vrchy české nad Příbramí ležící, ježto posud *Brda* slovou.

břietný, břítký.

brnie, brnění.

brojiti se, rojiti, hemžiti se.

broň, kůň bílý, bělouš.

brotiti, červeniti, káleti.

brže (comp. od *brzo*), rychleji.

bystřina dščevá, potůček, kterým voda při silném dešti stékává.

cetka, plíšek.

časovati, ukazovati dobu a hodiinu.

če, co.

čépka, čepice.

češi lutí, hrdinové udatní.

čich, smysl.

čin, způsob.

číslem přegledati, počítati.

čitedlnost, smysl.

dacký, dánský.

dědina, statek dědičný, pozemek.

děditi někomu, věnovati za vlastní.

desky, dsky dřevěné, na kterých staří předkové naši mětami řezanými, čeho pamatovati bylo třeba, zaznamenávali.

dle, podlaha, půda (srov. dlaň a mor. tla). *na dlí* = na podlahu.

dle (sebe-dle), pro.

dlí i na přěky, na dél i na přič.

dobrodružstvo, udatnost rytířská.

Donat, grammatika latinská Donatova, kteréž se ve středověku obecně ve školách užívalo.

donedž, *donidž*, *doňadž*, dokud.

dověsti právem, dokázati před soudem.

drásta, mrva, tříštka.
dráže, drahocenná věc.
dřevný, starý, dřevní.
dřezha, tříštka.
droby, střeva.
družec, bližní.
drvo, strom. *dřievie*, stromoví.
dščevý, dešťový. *dščití*, pršeti.
dúbravina, les dubový.
duchovenství, bohabojnosť, nábo-
ženství.
dunúti, dechnouti, flare.

é, aj, interjekcí, jenž znamená žádost,
loužení.
ež, že.

jabřadka, roub, výhon, mladá větev.
jadati, hloubati, skoumati.
jarý, křepký, prudký, hněvivý. *ja-
rota*, křepkost, hněv, prudkost.
jařiti, hněvati.
jáz, já.
jeda že, sotva že.
jeket, jekot.
jeř, *jerný*, jaro, jarný.
jež, *ež*, že.
ješut (v *ješut*), nazmar. *ješitný*,
marný. *ješitnosť*, marnost.
jhřec, hráč.
jistec, vlastní dlužník, za něhož se
druhý kdo zaručil.
Juliak, Jülich.

hadlivý, hanlivý, potupný.
hemžeti, hemžiti se; *hemže rostíc*,
roste, jen se hemží.
hesťo, titul.
hlezu, hledím.
hoditi sě, udeřiti, vrhnouti se na
koho.
hodný, spůsobný k čemu.
hojiti sě, bujněti. Více drahých
divův v síle vidě, v kráse sě
hojiece. = Viděla více věcí po-
divuhodných, ježto v síle a kráse
bujněly.
holedbati sě, chvastati se.
hon, stadium.

hora, les. (R K.)
hospoda, pán. *hospodní*, panský,
pánův.
host, cizinec.
hrabivý, loupežný, rapax.
hřada, hředě, trám.
hrádek, městečko.
hrále, oštěp, lancea.
hřbiti, pochovávatí.
hřiedlo, hřidel u studně.
hromazditi, hromazditi.
hrot, železce na šípů, kopí atd.
hržati, ržáti, řehtati (o koni).
hubený, bídný. *hubenství*, bída,
nuzota, miseria.
huževnosť, skoupost přílišná.
hviždalka, nástroj hvizdací.
hyn, hle tam.
hysziti, haněti.

chám, *kám*, chán.
chľap, sedlák poddaný. *chľapě*,
sedláče.
chlipati, bujněti, lascivire.
chmúratí sě, mračiti se.
choroziti sě, bouřiti, chvítí se.
Odtud *chorúhev*, *chorúhva*.
chovačka, chůva.
chovatedlný, schránlivý, hospodárný.
chronúti, zastenati.
chvati: nebuď chvati ke komu pro
jeho zlost = nebuď náhlý v soudu
proti někomu pro zlou mysl a
zlé činy jeho.
chrastie, chrastí.
chybati, pochybovati.

inhed, ihned.

kaký, jaký. *kakost*, jakost.
Karťova hora, Monte Carlo, vý-
chodně od Luccy.
kázati, trestati.
kehdy, když.
kľanice, dřevo u vozu, které brání,
aby řebřiny nepadly na kola.
kmet, starší zemský (L. S.).
kněz, kníže. *kněžský*, knížecí. *kněž-
ství*, knížectví. *kněni*, (kně-
9*

- hyni), žena knížecí. *kněžna*, dcera knížecí. *kněžic*, syn knížecí.
- kokot*, kohout.
- koliti*, kláti.
- kolba*, souboj bez brnění, rozdílný od turnaje, jenž se v odění rytířském odbýval.
- kosatý vůz*, vůz, na němž kosa přidělány, *currus falcatus*.
- kostel*, církev. *kostelní*, církevní.
- krle*, ocas.
- kropieř*, pochva, kterou se hřbet koni přikrýval.
- krumfešt*, Grundfeste, základ.
- krupý*, hrubý, neokrouchaný.
- krzno*, svrchní šat.
- ktivieti*, kvěsti.
- kumpletní hodina*, hora completorii, čas poslední modlitby večerní.
- ký*, který.
- ładný*, leskný, krásný.
- łaje*, kupa psů.
- łap*, na zdařbůh, bez rozmyslu.
- łaziti*, lézti.
- le*, asi (týmž způsobem, kterým se *ale* užívá za *asi*).
- łeci*, lehnouti.
- łech*, řád šlechty staročeské.
- Leodie*, Lodi.
- łepí*, lépeji.
- łecoměrník*, farisej.
- łičiti při*, při věsti.
- lichý*, špatný; té cti nebuď lišší = nebuď špatnější nežli čest ta, která se bojí přílišné hrdosti. *lišiti*, zbaviti.
- łitnosť*, ukrutnosť.
- łúbie*, loubí, podloubí.
- łubiti*, milovati.
- łučiti*, z luku stříleti, měřiti, směřovati.
- łučka*, louč.
- łuk* u sedla, Bogen am Sattel.
- łzāti*, lizati.
- malichný*, malitký, malý.
- měhoděk*, díky tobě.
- měch*, pytel.
- měle*, mělčina.
- měna*, proměna.
- mestný*, mstný, mstě sloužící.
- mezħ* (mzħa), mezek.
- Mħta*, údolí Nebbia.
- mieniti*, míniti.
- miłosť*, láska. *miłostný*, oblíbený.
- młajši*, mladší.
- młastiti*, młaskati.
- młat*, kladivo bojovné.
- modla*, modlitba.
- Morena*, bohyně smrti a zimy.
- mozk*, tuk v kostech, medulla.
- mrcha*, mrtvola lidská.
- mrkavý*, tmavý, soumračný.
- mrzkosť*, ohavnosť.
- mutiti*, kaliti, rmoutiti.
- náboženstvie*, nábožnosť.
- načłopati sě*, nalokati se.
- nádcha*, rýma.
- nadjidu*, najdu.
- nádobný*, pěkný.
- náhły*, náhle.
- nález*, vynešení soudní.
- nálich*, pokrytec.
- nalif*, rychle, honem.
- nánosek*, část přílbice nos přikrývající.
- naprawiti*, způsobiti.
- naricati*, nařikati.
- národ*, pokolení.
- navisititi*, navštívit.
- né*, ano, nébrž, imo.
- nebožčik*, ubožák.
- nedozírám*, nedohledný.
- nedužiti*, churavěti.
- něktaraký*, nějaký, jeden.
- nepohoda*, nesnáze.
- neprázdeň*, zaneprázdnění, negotium.
- nepřítelivý*, kdo se nerad přátelsky chová.
- neřád*, nepořádek. *neřádný*, co proti řádu jest.
- nesmiera*, nemírnosť.
- nestateč*, nestatečnost, nestálost.
- netaze* (aor. od netahu): toho říci netaze, až ji čbán k sobě při-

taže = sotva že to řekla, ihned
ji džbán k sobě přitáhl.

něterý, některý.

nezbaven, neslabý, statný.

nicí, dolů obrácený tvář, skloněný.

niče, nic.

niestěj, prsk, průchod do kamen.

nikake, nikterak.

nikte, nikdo.

noha, stopa (míra).

nožna, *nožnice*, pošva na nůž.

nprav, mrav.

obak, nicméně, předce.

obapoľ, s obou stran.

obdržeti, uchvátiti, zmocniti se
koho.

oběcati, slibiti.

obezřenie, tvář, conspectus.

obih, hojnost.

obľaciněti, ľaciným, nevážným se
státi.

obľožiti se čeho, oddati se čemu.

obľoženie, zahálka.

obořiti, sbořiti.

obora (part. od obořu), oboře se
na koho.

obora světa, vesmír.

obúzeti, osočovati.

obvěniti, nevěstě nad věno jistou
summu peněz zapsati.

obvetšeti, ostarěti, starým, vetchým
se státi.

obyčej, spůsob, mrav.

oděnie, zbroj, arma.

odňavadž, odkudž.

odporědieti, odepřiti.

odtasiti, odseknouti.

odtušenie, oddech, ulehčení.

ohlubenice, roubení u studně.

ohňáč, pyrops.

ochechule, nestyřa, syrena.

ojnice, voj u vozu.

okľučiti, obkľičiti.

okojiti se čemu, upokojiti se ně-
čím.

opáčiti, opakovati.

opľakati, zmýti, abluere.

opľaniti se, planým se státi.

oř, kůň jezdecký.

orudovnice, orodovnice.

oružie, zbraň, tela.

oskřieknúti se, okřiknouti se.

os, osa, náprava u vozu.

oslnúti, oslepnouti.

osmysľný, rozumný.

ostati něco, ostaviti.

ostúpati, meškati se.

osudie, nádoba.

osvěta, lesk, osvícení.

osypati se, okopati se náspy.

otehnúti, na stranu ohnouti.

oten, otcovský.

otevřenie, zjevení.

otjatý, vytržený myslí.

otnadže, odkud.

otrap, otrapa, soužení.

otrutiti se, odraziti se, svězti se
po něčem.

Ozěp, Josef.

ozrač, *ozračstvo*, rozkošná nád-
hera.

pahuba, záhuba.

pachrb, pahrbek.

paky, pak.

panárod, potomstvo.

panoš, šlechtic nižší než rytíř, slu-
žebník rodu šlechtického.

Papia, Pavia.

pěčný, milostný, pěkný, libostný.

pele (pel, pyl), prach.

Pergam, Bergamo.

pěsnotvorec, básník.

Picignítov hrad, Pizzighettone.

Pistoř, Pistoja.

pľát, náprsné brnění.

pľeti (pelu) se, hnáti se. Srov.
peluji.

plk, rodina. (L. S.)

plněnie, placení.

plľ, tělesenství.

plzný, užitečný.

poběditi, odolati, zniknouti. Kložto
bude v zľém poběda = kdož zľé-
mu odolá?

poběha, útěk.

počestnosť, ctnost.

podkonie, štolba.
podtlačiti, conculcare, šlapati po něčem.
pognati, *pohnati*, obeslati k soudu.
pochotný, libý, utěšený.
poklad, věc svěřená, depositum.
pokniženstvo, pokrytectví.
polský, polní.
pomieniti, zaměřiti.
poměra, rozměr, dimensio.
pomůva něčeho, rozmlouvání o něčem.
ponebie, patro.
ponuka, ponuknutí, pobudka.
poprava, soud. *popravce*, soudce.
popraviti se, spraviti se.
pořici se, prohoditi v řeči.
porobný, otrocký, nevolný.
posleda, Nachtrab.
posluch, poslušenství.
posoka, potrava.
postavec, tkanina.
potaz, porada. *potázati* se, poraditi se.
potěšiti se, vyvelebiti se.
potknúti se, pochybiti, brknouti.
potřebovati, žádati.
požehnatí někoho, rozloučiti se s kým.
požitý, starý.
požičiti, půjčiti.
práv, *křiv býti*, býti v právu, býti v nepravu.
pravda, právo. opp. *křivda*. *pravdozvěsten*, právo zvěstující.
právo, přirozený způsob.
prědati, (doslovně dle lat. tradere) zraditi.
předměstie (str. 66), Malá strana Pražská se tu předměstím míní.
před se, opp. *zasě*, v před, nazad.
přek, *na překy*, na vzdory. *dlí i na překy*, poděl i na přič. *prieč*, *přič*, přímo ven, pryč.
přetráviti někoho, převýšiti někoho drahou stravou.
převážní, odvážný, zaufalý.
přešesiti, předěsiti.
prielbice, helm.

prieč, na přič. Srov. *přek*.
přístroj, apparatus.
přeta, vzdor, hrozba. *přetu vzdávati*, troz bieten. *přetiti*, hroziti.
příkaz, *příkaza*, překážka.
příjemcie (susceptor), ochrance.
přijieti, nevěděl se, co přijieti = nevěděl jsem, čeho se chopiti, co voliti.
přírok, hana.
přirozenie, krevní přátelstvo. *přirozený*, urozený.
přísežník, spiklý, conjurator.
přispáreti, (durat. slovesa přisporiti), množiti.
přístupný, shodný.
prnúti, prehnouti, kvapiti.
probost (praepositus, probošt), představený.
prociutiti, procitnouti, probuditi se.
prodlenie, prodloužení.
prohukliti, temnými slovy pronésti.
prokní, každý.
proněžto, pročež.
prostý (zróst), přímý.
protičelí, ta strana síně nějaké, která naproti čelní jest obrácena.
prúze (prud), rychleji, prudčeji.
prsosiny, řemeny náprsné.
prvenec, prvorozenec.
prvospie, čas prvního spaní.
prýštiti, *vzprýštiti* se, vzhůru se vzedmouti; supati, prskati, frkati (o koni).
psoten, mizerný.
puklěr, kulatý štít vypouklý.
pústky, chýše pustá.

řád, pořádek, stav.
radný, radu vědoucí, rozšafný, plenus consilii.
ratiště, držadlo u kopí.
Regia, Reggio.
řehola (regula), pravidlo.
řeka. V Alex. užívá se slova *řeka* za proud mořský, jako (Výb. I. 1136): by sic byla mořská řeka, asi by bylo bez diva.

retu! (z něm. rette), volání na pomoc.

řeřevie, uhlí žeřavé.

riza, dlouhý šat.

rob, chlapec. *robě* děcko.

rodný, germanus.

rok, čas, lhůta.

rota, houf válečný.

rov, hrob.

rovné, slušné. *roveň*, rovina. *roveně*, rovný komu.

rozpač, pochybnost, zaufalost.

rozprnutí, rozptýliti, rozprašiti.

rozom, rozum.

rozhřšiti, rozhodnouti.

rozščepiti, rozštipnouti.

rozvojití se, rozšířiti se vojskem.

rozvřáti, *rozvlajati*, zvltni.

ručest, rychlost.

ruožený, růžový.

ryčný, hlučný.

rydanie (furor), prehlivost. *rydati* (fremere), bouřiti se.

sada, nyní.

sám druhý, *třetí* a t. d., spolu s jednou, se dvěma atd. osobami.

san (m.), *saň* (f.), drak.

sboriti, shromážditi, sebrati.

Saraceni, anachronismem užíváno v Alexandreidě o Peršanech. Také též slovou tam *pohany*.

sbrocen krví, zčerveněn. Viz *brotiti*.

sdieti, učiniti.

sdrůžně, ve spolku, tovaryšsky.

se, hle.

sed, nyní.

sěhodlůhý, sáhodlůhý.

sieň (str. 70), aula, vlastně by mělo státi *drór*.

sieti se, stkvíti se.

skládanie, spis, sepsání.

sklidný, pokojný, pokoje milovný.

skorý, rychlý. *v skoře*, v brzce.

skřehceti, křehťati, skřehotati.

skřek, křik veliký. *skřečník*, křikloun.

skrušenie (contritio), lítost veliká.

skutiti, způsobiti, učiniti.

slon, kost slonová, ebur.

slovo dobré, sláva.

smahu, parnem vysušuji.

smiera, pravá míra v něčem.

smutiti, zakaliti, zarmoutiti.

smysl, rozum. *smyslný*, rozumný.

sněti se, sjeti se.

sotně, sotva.

sotva, *na sotvách*, v posledním tažení.

spalnič, odění rytířské.

spati, *naspati*, sypati, nasypati.

spieti, sepnouti.

spieliti, spěchati, píliti.

spíle, žert. *spiletí*, žertovati.

spoľuvěk, osoba téhož s někým věku, vrstevník.

spása, ochrana. *bozi spásy*, božové ochranci. *spasati koho*, osvoboditi, zprostiti od někoho.

spizovati, spíží, stravou opatřiti.

spustiti (vinu), odpustiti.

sršeti, utíkatí.

ssiesti, sesednouti.

starosta, starší, představený. *starosty* (Aeltern), rodiče.

stavani: „biechu vítězi stavani (AL.)“ nejasné místo; snad: byli vítězi postaveni, stáli vítězi.

steku se, srazím se s někým.

stěžiti (stěhu), usilovati.

střlo, sklo.

střúp, sloup.

stoľ, *stolec*, trůn. *stoliti*, *stolovati*, trůniti.

stonanie, nářek, vzdychání.

stopěj, šlepěj.

stradanie, utrpení.

strana, část.

stred, *strd*, čistý med.

střieti, šířiti. Vaši dědové nepokoj jsou veždy střeli (AL.).

střetnutí, potkati.

stvoriti, učiniti. *stvor*, stvoření; způsob, útvar.

stydký, začaž se stydětí třeba.

svátosti skřín, archa úmluvy.

svatocudný, svatočistný.

svědnúti, svadnutí.
svěřepý, divoký.
svěť, rada.
svieziti, *svěziti*, lapiti.
svrchovaný, nejvyš dokonalý.
sypati, uspávati od snu (spnu), jako
 lípati od lnu (lpnu).

šal (Schall), zvuk.
škudla, plíšek.
šmakati, chmatati.
štětec, mládě.
šuma, les.

tále, zástava, pignus.
tázanie (podlé tázanie súditi), po-
 rada. Srov. potaz.
téci, hnáti se, běžeti.
temnice, žalář.
tepělý, ztepilý, štihlý.
terč, štít.
Tervis, Treviso.
tieskeň, *těskeň*, tíseň.
třas, strach.
trpný, shodný, bezesporný.
trpočiti, pochybovati, hnáti.
trud, veliká práce. *trudný*, trapný,
 těžkomyslný.
tryzeň, otrapa.
tstie, tchyně.
tučia, mračno.
tůl, toulec, faretra.
túr, Auerochs.
turné, turnaj.
Tuškany, Toskana.
tůžiti na koho, žalovati.
tvář, střecha válečná, k ochraně
 bojovníkův způsobená, testudo.
tvrdný, pevný, tvrdý.

u, už (L. S.).
ufati, doufati.
uhřaviti, hlavu někomu setnouti.
úhľavné, hlavní město.
uhoditi se, hoditi se.
uličenie, confrontatio.
úklidný, pokojný, pokoje milovný.
ulíztí (ulíznoti) *se*, pousmáti se.

uložiti se, ponížiti se. *uloženie*,
 složení.
um, rozum. *umný*, obratný.
unaviti, usmrtni.
uný, mladý.
úobov, obuv.
upěchati, utikati. Srov. spěchati.
úporný, urputný.
urno, prudce.
ustavný, stálý a jednostejný.
usypati, ze spaní se probírat.
uteci, ucválati, uběhnouti.
utěžiti, získati, vyhrati.
utr, vnitř.
útroba, vnitřek.
úž, houžev.
úžesť, úžas.

váletí, bojovati.
vášeň, povaha, affectus. *vašnosť*,
 vášnivost.
vaz, ulmus minor.
vazač, zavazovač ran.
včile, nyní.
vdešení, vdechnutí, vnuknutí.
věč, věčně, vždy.
veď, však.
vědro, Schöpfmeier.
věhľas, rozum, opatrnost. *věhľasný*,
 rozumný, opatrný.
věkožizný, věčně živý.
velbiti, velebiti.
vele, *velim*, velmi. *velí*, veliký.
veličenie, vynášení se.
vet, hle vezmi.
vetchý, starý, stáří slesláblý, mdlý.
větrník, plachta lodní.
věziti, u vězení držeti.
viac, *věc*, již (srov. polské więcej).
viera, důvěra.
vítěz, hrdina.
vítězovy věšľby. Smysl není posud
 dosti jasný. Vítěz (snad související s
 lat. vates) znamená zde osobu
 prorockou. V legendě o sv. Ka-
 teřině dáno Sybille přijmí „ví-
 tězská.“
vľačeň, ryby, ježto se jedním vy-
 tažením síti naloví.

- vľadyka*, starosta rodiny; později nižší stupeň šlechty české, rytíř.
vľasť, země, krajina.
vľásti, vládnouti.
vľtorěčný, undifflus.
vľaditi se, učit se, po vľadě jíti.
vľadný pes, pes učený myslivecký.
vľočiti, vraziti na koho.
vľořiti (se), vkrásti se.
vľnuž, vľniž, jako.
vľodně, povodeň.
vľojen, bojovník. *vľojivný*, bojovný.
vľrastvo, nepřátelství.
vľrháb, kámen jeden, jakýmiž se na vľrhábniici hraje. vľrháby hráti, alea ludere.
vľrstevný tovariš, soudruh rovného stavu.
vľrš, úřad povolání.
vľšedající (ascensor), jezdec.
vľstupeň, stupeň.
vľtanúti, vnuknouti.
vľterý, druhý.
vľybosti (s koni), vybodnouti kůň k úprku.
vľyľúčiľý, vyniklý, zdařilý.
vľynidu, vyjidu, vyjdu.
vľýpravcie, vybavitel.
vľýše mieti jeden druhého v pokoře, pokorně myslí jsouce, aby jeden každý bližního svého výše nežli sebe vážil.
vľycaditi, sprostiti dľuhu.
vľyčřiti ľáji, vypustiti psy. Srov. zavřiti.
vľytknu, vyrazím.
vľz, na, proti.
vľzdieti, dáti jméno.
vľzjetřiti se, rozjitřiti se.
vľznojiti, rozpařiti, rozehřáti.
vľzpranie, opření; nedá mně na ničem vzpranie, nedá abych se kde opřel.
vľzpřieci, vzepřiti.
vľzruditi se, zarmoutiti, zakaliti se.
vľzvázati, (anbinden), boj začiti.
- vľzvláčeti*, obláčeti, oblíkati.
za, *zda*, *zdaž*.
zabyľý, bláznivý, bouřlivý. *zabyťi se*, zapomenouti se.
zadniti (zadenu), zacpati.
záhé, časně.
zahřiezti, utopiti.
záchod, západ. opp. vľchod.
zákon, řehole klášterská.
zaměšiti se, rozliti se. Srov. podměšilý.
zanutiti, zarmoutiti. *zámutek*, zarmutek.
zapierati se, opirati se.
zapoliti, zapáliti.
zapřetiti, zahraditi.
zápusť, vojsko.
záře, gloria: jenž čest rozdává v svěťých zářích = jenž oslavuje svaté v nebesích skvěľými zářemi.
zasě, nazpět (za sebe).
zatkati, zacpati.
zatratiti se, ztratiti se, zmizeti.
zatruditi se, těžkými myšľenkami se naplniti.
zaviľý, potutedlný.
zboř, zběř, chorus.
zdravie pěj angeľu, vztahuje se na počátečné slovo modľiteb „salve.“
zeřivý, zůřivý.
zeskrz, veskrz, vesměs.
zľhľuk, hľuk, shromáždění lidu.
zľjariti se, rozhněvati se.
zľjednati, srovnati.
zľkřanúti, zkřehnouti, ztrnouti.
zľlíčiti se (ľice), skutečně se státi.
zľľúďiti, bláznivým, bláhovým býti.
zľmek, dle pověry duch, jenž se v spůsobě mokřého ptáka ukazuje a peníze lidem přináší; ďábel.
zľmija, had.
zľnoj, pot.
zľořivý, vážně myslí.
zľostati čeho, nechati, zľstaviti.
zľpara, parno.
zľpľozuji, ochraňuji.
zľpľosobce, původce.

zpravovati koho — pomlouvati.
zračiti se, viditedlným býti.
zriedlný, zřiemý, patrný, viditedlný.
ztracenec, do klatby daný.
ztrava, útrata. *ztravný*, hodovný.
zvěř, masc. místo pozdějšího foem.
zviesti, zvědětí.
zžéci, spáliti.

žák (diaconus), šudent.
zamrťý, sesláblý hladem.
žásati se, žasnouti.
ždátí, čekati.
žediti se, žízniť.
ženima, postranná žena.
žirný, tučný, úrodný.
žízň, život.

O p r a v y.

Strana	7	řád.	15	zd. slzami mými
—	28	„	10	zh. Stařejší se potázavše,
—	32	„	19	zd. (sl. 2) Za tím vozem blíž jediechu, jež rodina králu biechu,
—	34	„	4, 5	atd. zd. (sl. 1) sien m. sěn.
—	35	„	23	zd. (sl. 1) vaši dědové a předci,
—	—	„	20	zd. (sl. 1) proněžto jsú i čest vzeli:
—	—	„	10	zh. (sl. 2) pospěšimyz, juž ti sršie,
—	—	„	5	zd. (sl. 2) vňuž.
—	36	„	18, 24	zh. (sl. 2) vyvrú (m. vyrvú).
—	37	„	23	zh. (sl. 1) hna tam a chtě svým pomoci.
—	—	„	19	zd. (sl. 2) vsěkú je i zbodú v pleci;
—	38	„	12	zh. (sl. 1) jakož tu by, zbitých sířa.
—	—	„	21	zh. . . . . nenie naděje.
—	41	„	12	zh. (sl. 1) notkú jednu pěšicu novú,
—	—	„	2	zd. (sl. 1) z nichž bývá . . . . .
—	43	„	9	zd. (sl. 1) . . . . ., rózie,
—	—	„	8	zd. (sl. 1) naše . . . . .
—	—	„	7	zd. (sl. 1) . . . . . sířa
—	44	„	17	zh. sq. (sl. 1) nebo's ty miřosti plna. Ó Maria miřosrdna, ó Božieho syna matka,
—	47	„	2	zd. miřuješ, ...
—	48	„	7	zh. do židovské vřasti.
—	—	„	22	zd. život; ktož . . . . .
—	—	„	13	zd. ana spěšně . . . . .
—	50	„	4	zh. viděnie viděřy, a ty . . . . .
—	—	„	19	zh. jedennadcet apostořov
—	51	„	15	zh. mezi vším, jakož jest . . . . .
—	52	„	9	zd. k obličejí, . . .
—	53	„	5	zh. v Hipponenském . . . . .
—	—	„	17	zd. nikdy jest také vóně nebyřo čičo . . . . .
—	—	„	6, 7	zd. Ba bezčíslné věci, které bude dokonanie? Totiž nižádné v té mieře, kterak se mōž měřiti, budeš také i ty měřiti! (Věci nekonečné, kterýž bude konec? Nížádnou zajisté nebudeš měřiti tou mě- rou, kterouž ji měřiti lze. Orig. zní: Infinitae rei quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris?)
—	55	„	16	zh. manželky jeho Assenach,
—	56	„	22	zd. jeho na svej mysli potupenie nesa,

Strana 56	řád. 11	zd. na sedanie jdiesta . . . . .
— 57	" 21	zd. Ten také dar vlašči . . . . .
— 58	" 13	zh. opět se naň obořiv, ...
— 59	" 4	zh. odpochinuť od . . . . .
— 62	" 3	zd. (sl. 2) i dnes nova : kéž se jich . . . . .
— 64	" 11	zd. (sl. 1) . . . . ké se modliš!
— 71	" 5	zh. podstúpi a nepřátelsky . . . . .
— 76	" 18	zd. múdrostí jeho
— 97	" 4	zd. A ten květ měl . . . . .
— 99	" 7	zh. Velmi bych jměl Boha . . . . .
— 100	" 11	zd. nad to výbornějí
— 106	" 13	zd. uzří-li koho
— 111	" 23	zh. (sl. 2) kdežto tvé rytierstvo kolí;
— 117	" 9	zd. Kdy zemřel, známo není.

(Pokleskův některých jiných, jmenovitě opominulým označením hraběho
 ť, čehož nejvíc na str. 56—57, snadno bude možné čtenáři opravit.)

O b s a h.

	Strana
Úvod	III
Přehled pramenův k historii literatury české doby staré	X
I. Rukopis zelenohorský	1
Libušin soud	1—4
II. Překlad písma svatého	4
Z kněh nového zákona	4—5
Z nejstaršího zlomku.	
Z rukopisu Olomouckého od l. 1421 (sig. e. 7.).	
Z kněh starého zákona	6—7
Chvalozpěv Mojžíšův (Exod. kap. 15) při žaltáři Klementinském.	
Z žaltáře Klementinského žalm 90.	6—7
* Z žaltáře Wittenberského žalm 6	7
III. Rukopis kralodvorský	7
Čestmír a Vlaslav	9—13
Jaromír a Oldřich	13—15
Jaroslav	15—21
Ludiše a Lubor	21—22
Písně lyrické: Kytice, Růže, Zarmoucená	23
IV. * Alexandreis	—
Ze zpěvu prvního	24—32
Úvod	24
Rod i mládost Alexandrova	25
Rada Aristotelova	26
Výprava do Řecka	27
Vzetí Athen	—
Dobytí a vyvrácení Troje	28
Příprava proti Peršanům a playba	—
Přistání v Malé Asii	29
Popis Asie	—
Alexander u Troje	30
Ze zpěvu druhého	32—35
Dariovo tažení	32
Řeč Dariova a planý poplach	33
První setkání	34
Ze zpěvu třetího	35—39
Popsání boje	35
Bojiště po bitvě	37
Konečný útěk Peršanů	38
Korištění Řekův	—

V. Legendy v řeči vázané	39
* Z legendy o sv. Kateřině	39—41
Z rukopisu Štokholmského.	
* Ze života Krista Pána	41—42
Z rukopisu homilí Štútného.	
Z legendy o sv. Prokopu	42
VI. Duchovní písně	43
Hospodine pomiluj ny	—
K sv. Václavu	—
* Z písně k Panně Marii: „O přeslavná Matko Boží“	—
Text z několika rukopisův upraven.	
VII. Život Krista Pána	45
Z rukopisu bibl. Pražské XIII. A. 9.	
Předmluva	—
Obětování Ježíše v chrámě Jerusalemském	46—47
Vzkříšení Lazara	47—49
Zjevení-se dvěma učenníkům v Emaus	49—50
VIII. Překlady z literatury učitelův církevních	51
Ze Samomluv sv. Augustina	51—52
O rkp. bibl. Pražské XVII. F. 21.	
II. Z knih sv. Jeronyma	53—54
Z rkp. bibl. Olomoucké b. 19. Z epištoly (podvržené) sv. Augustina k Cyrillovi o divcích sv. Jeronyma.	
III. Z knih mravních Alberta Velikého. Úvod	54—55
IX. Legendy prosaické	55
I. Z Passionálu. Život sv. Václava	55—58
II. Ze života Adamova (z rkp. bibl. Pražské XVII. B. 15). Smrt Adamova	58—60
X. Básně mravoučné	60
Z básně o mravném obnovení člověka. Vůz Věhlasnosti	60—62
Ze sporu duše s tělem	62—63
XI. Aesopické bajky	63
Bájka o lišce a čbánu	63—64
XII. Příběh Pulkava z Hradenína	64
I. Z kroniky Pulkavovy	65—66
Královna Eliška, poslední Přemyslovna	65
II. Ze života císaře Karla IV.	67—72
Z dějů ve Vlaších. Spiknutí vláských knížat	67
Vítězství u San Felice.	68
Obležení Kremony a ztráta hradu Pavie	69
Příjezd Karlův do Čech	—
Válka polská	71
XIII. Ludvík Tkadleček	72
Ze starobylých skládaní.	
Neštěstí žalobníku přimlouvá	72—75
Nářek ztrápeného	74—75
XIV. Spisové o věcech řeckých a římských	75
I. Ze života a řečí starých básníkův a mudrcův	75—77
Z rkp. bibl. Pražské XVII. E. 14.	
Thales	75

	Strana
Demostenes	76
Xenokrates	77
II. Ze spisu o čtyřech stěžejných ctnostech	77—79
Z rkp. musejního.	
O spravedlnosti	77
XV. Kronika Trojanská	80
Boj Trojanských s Řeky a oboření Troje	80—82
Popis nové Troje	82—84
XVI. Román o Alexandru Velikém	84
Z rkp. bibl. Pražské XVII. H. 4.	
Výprava proti Porovi králi indickému	84
Zahynutí Porovo	87
Alexander na hoře diamantové	88
XVII. Tomáš ze Štítného	89
I. Z knihy sv. Augustina „o bojování hříechův s šlechtnostmi“	90—91
Z rkp. bibl. Pražské XVII. F. 9.	
O milování tohoto a onoho světa	90
II. Z knihy bratra Davida bosáka o sedmi vstupních	91—94
Z téhož rukopisu.	
O pokoře	91
III. Z homilií	94—97
Z rkp. bibl. Pražské XVII. C. 15.	
Řeč v úterý po velice noci	94
IV. Ze zjevení sv. Brigity	97—98
Z rkp. bibl. Olomoucké b. 19.	
O jednom květu, ježto měl pět listův	97
V. Z rozmlouvání duše s svědomím	98—100
Z rkp. bibl. Pražské XVII. F. 21.	
Dobrodiní Božská	98
VI. Z rozmluv nábožných	100—106
O tom, co jest Buoh a skrze co má poznán býti	100
Kterak skrze Boha všeliká věc, a bez něho nic jest učiněno, a což jest Buoh, kudy najblíž k jeho poznání přijíti	101
Co a kterak Buoh skrze svú moc činí	102
Tuto, kterak jeho múdrost máme znamenati v stvoření Božiem	103
Co jest kde a kterak múdrost Božie svět a což v něm jest, zpořiedila atd.	104
VII. Z knih šesterých o obecných věcech křesfanských	106—109
Z vydání Erbenova	
Vládykám	106
XVIII. Smil Flaška z Pardubic a Richmburka	109
I. Z nové rady	110—113
II. Z rady otce synovi	113—115
III. Z přísloví	115—116
XIX. Vavřinec z Březové	116
I. Z kroniky světa	117—120
Z rkp. bibl. Pražské XVII. F. 47.	

	Strana
Nemrot, Belus, Ninus a Semiramis	117
Domician, Nerva, Trojan	119
Atilla	120
Sedmero svobodných umění	—
II. Z Millionu Marco Polova	120—122
Z rukopisu musejního.	
O vlasti Mangi (Mandžu) a o milosti a spravedlnosti	120
Kterak kám dobyl vlasti Mangi	121
Kterak město Siampchu praky dobyto	122
XX. Staročeské rozprávky	—
I. Z básně o desateru Božích přikázání	123—124
Bezedný pitec	123
*Lstivý soused	—
II. Ze sbírky Pražské Gest římských	124—126
Z rkp. bibl. Pražské XVII. F. 28.	
Hudec a skřečnik	124
Tři hádanky	—
O černém koni, psu, sokolu a černé troubě	125
III. Ze sbírky Olomoucké	126—127
Z rkp. bibl. Olomoucké b. 19.	
O rytířích, ježto svatou zemi bránili	126
O jednom pohanu, jenž byv pokřtěn ke zdraví se navrátil	127
IV. Z románu o Barlaamu a Josafatovi	127—128
Z vydání od l. 1504.	
Lovec a slavík	127
Tři přátelé	—
Opatrný král	128
V. Z kroniky o sedmi mudrcích	129
Věrný pes	—
Vysvětlení slov	130
Opravy	139

P o z n a m. V člancích hvězdičkou znamenáných proměněn jazyk potud, že praetjotované *u*, kde to v rukopise není, místo *i* položeno.

Kde pramen v obsahu jmenován není, očištěn článek z Výboru od Matice české vydaného.

ANTHOLOGIE
Z LITERATURY ČESKÉ

DOBY STŘEDNÍ.

ZA ČÍTANKU PRO VYŠŠÍ GYMNASIA SESTAWIL

JOSEF JIREČEK.

W PRAZE.

NÁKLADEM FRIDRICH A TEMPSKÉHO

1858.

WYTHOLMERE

S. LUTHERAN CHURCH

WYTHOLMERE

WYTHOLMERE

WYTHOLMERE

Ú W O D.

§. 1. Powaha střední doby literatury české.

Střední doba literatury české zahrnuje w sobě poslední dvě třetiny XV. pak celé XVI., XVII. a začátek XVIII. století. Písemnictwo tehdejší tvoří celek samostatný, wnitř sauwislý, od literatury starší i nowější rovně oddělený, w němž zřetelně rozeznati lze vznik, horování a úpadek.

Powaha doby té zakládá se na těchto hlavně věcech:

1. W ní wywinul se nynější jazyk spisowný. Kdežto spisowatelé nejbliže předcházející, vzdělawše co do jazyka na starých knihách, obecně skoro užíwali forem lidu sauwékému ze zwyku již wyšlých: vyniká krátce před l. 1400 snaha uwésti do písma mluwu obecnau. Znamenati to nejprwé w listech a we spisech práwnických. M. Jan Hus byl prwní spisowatel, kterýž, chtěje působiti na myslí lidu obecného, úmyslně zanechal posawadního způsobu učencůw. Nicméně ještě až do druhé polowice XV. století nalezáme časování staré u některých spisowatelů, jmenowitě w kronice Trojanské l. 1411 sepsané, w starých letopisech a historických básních až po Ladislawa krále, ano porůznu ještě u Towačowského. Proměna, kterau jazyk w samé této době podnikl, záleží hlavně w tom, že ie přešlo w í, ó w uo, ú w au a ý w ay. Než již na začátku XVI. stol. měniti se počalo uo w ů, ay w ey, a ku konci téhož wěku wystawowali au již skoro jako ou. Rozdil mezi l a ě zmizel w druhé polowici XVI. stol. z mluwy obecné, byw nedáwno předtím do písma uweden a přičiněním Blahoslawa a Weleslawína ustálen. Grammatikami od jezuitů wydanými udržel se i později až téměř do začátku XIX. wěku; u Slowáků ještě déleji.

2. Literatura česká w době střední nejwíceji vzdělávala se dle wzorůw latinských. Spojení se starší dobau jediné jazykem biblickým se udržowalo. Prosa staročeská, jenž we spisech Štitného dosáhla nejwětšího kwětu, přišla bezmála dokonce w zapomenutí. Jazyk český přispůsobován syntakticky k latinskému, což spočátku tak hrubě se dalo, že průpowědem českým tytíž rozuměti nelze, nepřimyslí-li se text latinský (Konác). Zato ale později zásluhau Weleslawínowau čeština takowého skrze latinu dosáhla ušlechtění, že dlaubo zůstane potomstwu nedostihlým wzorem.

Wplyw německého jazyka na jazyk český w době střední počíná od toho času, co nowowěrci jali se obíratí spisy německých reformatorů. Nicméně přestával hlavně na přibírání slow; teprwé ku konci XVI. znamenati hojněji wazby syntaktické k německým nápodobené, zvláště u spisowatelů podobojích, kteří se vzdělávali we Wittenberku a jinde w Německu. I polština měla některý účinek. Množství kněží polských pobýwalo w Čechách, obcowání Čech s Polskem za Wladislawa II., jmenowitě ale za Maxmiliana II. a Rudolfa II. welmi bylo žiwé. K tomu přispělo od léta 1548 i rozšíření Jednoty bratrské do Polska.

3. W střední době wywinula se jen prosa česká; poesie naproti tomu kromě nemnohých výminek zůstávala ladem.

§. 2. Čas po bojích husitských.

Wálka husitská podlomila krásný kwět vzdělanosti Karlem IV. štípený a dokořán otewřela bránu nekázané surowosti. Mnoho sice psáno i tehda jazykem českým, ale nebyly to než hádky sektářské, mírnější tak říkáje způsob šíleného boje, kterým praotcowé naši krásné swé vlasti hubili. Školy domácí wětším dílem zanikly; w síních university Pražské místo učných přednášek rozléhal se hluk sporůw náboženských. Školy za hranicemi Čechům byly zawřeny. Barbarství a pohrdání ušlechtilějším vzděláním bylo následek tohoto stawu věci.

Když různice poněkud ochabowati začaly, nastala z tauhy po upokojení duchowním potřeba spisů rozjímacích. Toť hle příčina, proč w druhé polowici XV. století tak hojně dílem skládáno a překládáno dílem ze starých rukopisůw prepisowáno knihy mystické.

Historie pěstowána jen různým spisowáním dějůw sawěkých. Wětší dílo w tom oboru jest Židkowa Spráwowna. Spustlost formy, s kterau se w ní potkáváme, smutným jest obrazem tehdejší rozerwanosti myslí.

Poesie obmezowala se satyrickými wýlewy a písňemi duchowními welmi hrubého zrna.

Nejzdárnější jsau listy a spisy, ježto se nám zachowaly z péra několika statníků, wětšinou katolíkůw, jako Oldřicha z Rožmberka, Kašpara Šlika, Prokopa z Rabšteina, Alše Holického z Šternberka, Jošta z Rožmberka biskupa Wratislawského, Wiléma z Pernšteina, Ctibora Towačowského z Cimburka a j.

§. 3. První klassicisté.

Z Italie w XV. století začalo šířiti se zalíbení w literatuře staroklassické do zemí sewerních. Uhry, zůstawše w nepřetrženém pokojném spojení s církwí Římskou a s Italií, předstihly w tom Čechy. Janus Pannonius, slavný básník, později biskup Pèlikostelský, první uwedl Musy z Wlach do Uher, kdež nalezly ochotného a mocného mæcena w Matyáši Korwinowi. Bibliotheka krále uherského držela tehdá přední místo mezi sbírkami spisů klassických za Alpami. W Budíně utwořila se učená společnost (Danubiana) k pěstování klassických nauk, která, přenešena bywši později skrze Konrada Celtesa do Wídně, spojowala w sobě nejznamenitější učence z Čech, Rakaus i Uher.

W Čechách saučasně sice s návratem J. Pannonia z Wlach začal Řehoř Pražský (1462) čísti o latinských klassicích na universitě Pražské a Jan z Rabšteina, ztráwiw několik let při dvoře papežském, wýtečné vzdělání klassické domů přinesl: ale mysli Čechůw nebyly hrubě přístupny snahám z Italie přicházejícím a Jiří Poděbradský příliš byl zaneprázdněn zápasem o upewnění trůnu, aby jim byl mohl býti takowau podporau jako sok jeho uherský. Teprwé když katolictwo za Wladislawa II. w zemi se zmohlo, nastala i studiím klassickým doba příznivější. Wzešla tehdá hvězda první welikosti, Bohuslaw z Lobkowic, wedlé něhož stkwěli se Jan Šlechtá ze Wšehrd, Augustin Olomaucký, Stanislaw Thurzó biskup a jiní.

Čerstwý tento vzlet klassických studií nemohl se minauti s účinkem na literaturu domácí. I powstali w skutku mužowé, kteří celau duši ponořili se do krás starořímských a snažně usilowali ozdobili jimi jazyk swůj mateřský. Řehoř Hrubý z Jelení, Viktorin ze Wšehrd, Wáclaw Hladič Písecký, Jan Česka, Oldřich Welenský z Mnichowa, Mik. Konáč z Hodíštkowa spisy swými naznačili cestu, kterau po nich weliká wětšina spisowatelůw kráčela.

§. 4. Osudy a příčiny nezdaru poesie české.

Jak blahodějně bylo působení klassicismu na vzdělání prosy české, tak bylo záhubné poesii. Básnictwí latinské udusilo poesii domácí práwě tím, že samo tak vysoko se powzneslo. Jest wěru ku podiwu, kterak básníci, jichž básně latinské dosti mile plynau, jak náhle začnau básniti po česku, samau rozwláčností wšecken

půwab s wýtworů swých stírají. O tom, že by se jazyk náš podwoliti mohl prawidłům prosodie klassických jazykůw, teprwé Blahoslaw jasného nabył přeswědčení, a nicméně 50 téměř let uplynulo i po wydání theorie jeho (Musiky), nežli se Benedikti pokusil werše podle ní skládati.

Za časů Wladislawa II. wynikli sice dwa básníci, jenž se způsobem swým druží k weršowcům starší doby, Hynek wéwoda Münsterberský a skladatel rady zwírat; později Konáč s dosti pěkným zdarem následowal wzory německé a wlaské: ale nadějně počátky tyto zůstaly osaměly. Paprocký snažil se uwésti do Čech poesii polskau, ale sám nemaje hrubě powolání básnického, nemnoho pořídil. Rýmaře Lomnického mezi básníky počítati nelze. Zdařilejší jest Zdoroslawiček Kadlinského, ale i ten jest překlad a nikoliw prost slabých stran.

Poesie duchowní zmohla se nad míru sice, ale plody její zůstaly na stupni newysokém. Jediní žalmowé Strýcowi a Benediktiho jsau tu milau wýminkau. Mezi katolickými skladateli wyniká nejwice Berlička.

§. 5. Časowé Ferdinanda I. a Maxmilianu II.

Ferdinand I. mocnau rukau uchoпил se wlády a po nedlauhých létech podařilo se mu uwésti pořádek do wěcí zemských, který wice než po století býwal newídaným hostem. Působení na literaturu nemohlo minauti. Wázně byly upautány a wolně mohlo se přistaupati ke wzdělávání pěkných náuk.

Žili tehda ještě i působili někteří z řady prwních klassicistůw. Jmenowitě připadá krásnější doba Konáčowa w léta Ferdinanda I. K němu družili se Bart. Písař, Brikcí z Zlicka, M. Černobýl, Burian z Kornic a j. Poněwadž ale na universitě od úmrtí Řehoře Pražského (1485) studium klassické zaniklo, wšickni tedy, kdo se mu oddati chtěli, buď na saukromém cwičení přestáwati anebo wně země pro ně choditi musili: obáwati se bylo, aby s wymřením prwních nadšených wzdělawatelůw klassické učenosti i ona sama nezanikla. Teprvé l. 1542 začal opět o řeckých a latinských klassicích čísti Matauš Collinus. Wedením jeho a pod ochranau slawného mæcena Jana Hodějowského z Hodějowa zmohla se k nowému rozkwětu poesie latinská. K tomuto obnowowání náuk welice přispěla akademie jesuitská l. 1555 od Ferdinanda I. w Praze založená. Jesuité u wučowání uwedli pewnau saustawu, čímž daleko stkwělejších prospěchů dosáhli, nežli posawad w českých školách wídati

bylo. I literatura domácí opět se zmáhati počala. Prosluli tu klasicisté: Sixt z Ottersdorfu, Sigmund z Púchowa, Martin Kuthen ze Šprinsberka, Pr. Lupáč z Hlawáčowa, Pawel Kristián z Koldína, Jan Mirotický, Pawel Worličný, Thadeáš Hájek, a j.

Wedlé směru klassistického počal rázně wystupowati směr prostonárodní, t. j. spisowatelé jali se vzděláwati jazyk obecný bez pomoci latiny. Již wedlé prvních klassicistů stkwěl se w tom ohledu Jan Hasišteinský z Lobkowic, jehož cestopis i naučení otcowská náležejí k nejkrásnějším plodům staročeským. W témž duchu psal i druhý Lobkowic, Jan Popel. Dáleji tu jmenowati sluší Tomáše Baworowského, českého to Skargu, a Oldřicha Prefáta z Włkanowa. Nade všecky wyniknul ale Wáclaw Hájek z Libočan. Prozpytowaw starší památky historické a sbíraje powěsti mezi lidem, oswojil sobě sloh dějepisný opravdu národní a proto dílo jeho, jakkoli sice všelijak wadné, vždy zůstane přewzácným úkazem doby swé.

Literatura česká měla tehdá znamenité mæceny. Přední byl sám Ferdinand I. Jeho podnětem přisedl Sigm. z Púchowa k vzdělání kosmografie Münsterowy, jeho wplyw znamenati i při jiných dílech katolických za vlády jeho vyšlých, jako zejména při kronice Hájkowě. Panowníka swého w tom následowali Jan Hodějowský, již jmenowaný, Wilém z Rožmberka, Jan Popel z Lobkowic a j. w.

Za Ferdinanda I. hlavní ráz literatury byl katolický. Sektáři jen ze zákampí vypauštěli polemické spisy swé, rozširující je ukrytě mezi jednowěrci swými. Teprwé za Maximiliana II. nastala w tom poněkud proměna.

§. 6. Literatura bratrská.

Bratři čeští až do polowice XVI. století zůstawali wěrní zásadě swé, zawrhující vzdělání wyšší a we spisech swých obmezující se na předměly náboženské. Muži učenější mezi nimi, jako k. p. B. Lukáš Pražský, nemohauce odolati obecnému tomu smýšlení, bezděky jemu se poddali. První, který s vzdělaností neobyčejnau a wůli wytrwalau Musám otewřel přístup do škol bratrských, byl Jan Blahoslaw. Překládaje nowý zákon, jal se studowati staré biblické překlady, porownáwati konstrukci české s jinójazyčnými, ustanowowati, co duchu češtiny přiměřeno, co odporno. Wýsledek skaumání těchto složil w grammatice swé, jejíž studium přiwedlo mezi bratři onu snahu po přesnosti a leposti jazyka, kterauž později tak we-

lice vynikali. Blahoslaw byl původem, že přistaupeno k překladu biblí bratrské w Kralicích. Rowraje a třibě písne duchowní, ustanowil prawidla prosodie české, ačkoli w básnění sám newelmi byl šťasten. Po Blahoslawowi prosluli Jiří Strýc co básnický překladatel žalmů, Matěj Cyrus a Pawel Slowák co překladatelé cestopisu Leriowa. Druhý z bratří, jenž w některém ohledu Blahoslawowi se rowná, w jiném nad něj welice předčí, Amos Komenský, přežil léta literární swé činnosti wětším dílem již w cizině.

§. 7. Směry praktické.

Weliké pozornosti zasluhuji spisowé čeští doby střední potřebám praktickým slaužící. Sem předně patří díla práwnická. W tom oboru znamenití byli Ctibor Towačowský, Viktorin ze Wšehrd, Brikei z Zlicka, Oldřich z Prostiboře, Wolf s Wřesowic, Pawel Kristián z Koldína, Jakub Menšík z Menšteina a j. Při Wšehrdowi pozoru hodné jest, že wzdělal ryzi staročeský jazyk práwnický způsobem klassickým. Koldín prawnímu jazyku jest tím, kým Weleslawin literatuře wůbec. O lékařství a zwlášť rostlinářství psali dwa Janowé Černí, jeden z Prostějowa, druhý z Jewička, slawněji nad ně ale Thadeáš Hájek a Huber z Riesenbachu. O hospodářství jednaji spisowé Jošta z Rožmberka, Černobýla, Brtwína z Ploskowic slohem nad míru jadrným vlastním a stručným. W mluwnictwí Blahoslawa předcházeli Beneš Optát, Petr Gzel a Wáclaw Filomates; gramatiky české pozdější psány jsau latině, jakož wůbec wšecho wyučowání tehdá od škol nejnižších až do nejwvyšších bylo latinské. Česky se wyučowalo jen we školách bratrských.

§. 8. Počátkowé literatury jesuitské.

Císař Ferdinand poslal do Řima 12 mládenců, aby se tam za kněze wzdělali a, wrátice se domů, proti učením scestným působili. Wětšina mládenců těch wstaupila do řádu jesuitského. Wrátiwše se jali se pracowati na úkolu sobě wykázaném. Tento byl počátek jesuitů českých, kteří učeností rowně se stkwěli jako snahau o pěstowání jazyka domácího. Sbirajice rukopisy staročeské, na nich sloh swůj cwičili. Tím jest, že se jazyk jejich značně liší od klassicistůw i od prstonárodních. První a nejznamenitější z nich byl Wáclaw Šturm, slawný odpůrce bratří českých. Wedlé něho a po něm psali česky Balt.

Hostaunský († 1600), Ondř. Modestin († 1601), Jak. Colens († 1623), pak Š. Berlička, jehož spisy jasně svědčí, že se vzdělal w Polsku při slavném kazateli polském P. Skargowi. Adam z Winoře jakožto vychowanec Šturmůw též sem náleží.

§. 9. Rozkwět literatury za Rudolfa II.

Středem literatury české za doby císaře Rudolfa II. jest Daniel Adam z Weleslawína. Vzdělaw se na wzorech latinských, užiw i pokrokůw bratrských, docílil toho, že prosu českau powznesl na nejvyšší stupeň uhlazení a wnitřní dokonalosti. Četná jsau díla jeho: nicméně činnost jeho nezawírala se w nich. Přátelskými swazky spojen jsa se všemi učenci sawěkými, k pracování je pobádal, práce jejich opravowal, s nimi společně k dílům přisedal a o wydání spisůw jejich se staral. Případla činnost jeho w dobu velmi šťastnou. Rudolf II. swoláwal do Prahy učence odevšad, dwůr jeho nahražowal takořka universitu. Wně byl pokoj wíce méně obecny, wnitřní bauře ještě nebyly nastaly. Wedlé Weleslawína spatřujeme tu Bawora Rodowského, Hubera z Riesenbachu, Jana Kocína z Kocinetu, Matauše Hosia, Wácl. Plácela, Wawřince Benediktiho, Abrahama z Günterrodu; brzo po něm Jiřika Závětu a Pěčka Smiřického. Ku classicistům Rudolfinským přičísti sluší i Žerotína, u něhož, cokoli jest dokonalého w jazyku spisowatelů bratrských, prstonárodních i classicistůw, takořka w jeden krásny celek splynulo.

Jako za Ferdinanda I. a Maxmilianu II. wedlé classicistů zmáhal se směr prstonárodní, tak bylo i za Rudolfa II. Rwačowský a Lomnický psali o věcech mrawoučných, Paprocký o historických a krasomluwných, Marek Bydžowský skládal děje sawěké, Wácl. Březan pracowal o historii wymřelého tehdá rodu Rožmberského, Mikuláš Dačický z Heslowa zůstawil zápisky o dějích českých a zwláště Kutnohorských, Harant z Polžic, Wratislaw z Mitrowic, Fridrich z Donína prosluli co cestopisci.

§. 10. Účinky bauřek českých.

Bauře, které od prwních let XVII. století weškerým řádem cirkewním i státním w Čechách otrásati počaly, nehrubě byly přízniwy krásným uměním. Od léta 1609 asi newyskytuje se žádné dílo české, které by wnitřní cenau nějak wynikalo. Polemika opět nejhojněji zastaupena, jako za doby husitské. Pod-

obojí, sjednotivše se s luterany, bratří připojivše se k kalvinistům, vysílali vždy hustěji syny své na university německé. Podnikatelé protestantští z Německa s velikým prospěchem zřizovali školy w Praze a jinde w zemi. Universita Pražská odewzdána pod spráwu podobojích. Jazyk český w obecném žiwotě welmi hynul, o čemž výmluwně swědčí snešení sněmowní k ochraně jeho wydaná. We spisech sprawnost jazyka hrubě zanedbáwána. Proměnám, které se tím w literatuře připravowaly, učiněna přítrž wítězstwím na Bílé hoře 1620.

Nejbližší následek děje toho byl, že půwodové a aučastníci baure byli ztrestáni. Pohřichu byli mezi nimi i mužowé o literaturu zaslaužili, kterých osud tím wětšího politowání jest hoden, jelikož stržení praudem zapomněli se nad wěrau otcowskau i nad dokázanau prwé domu panownickému wěrností, jako Harant a Závěta. Mnoho rodin českých i německých, nechťících přestaupiti k staré církwi, opustilo zemi. Osudu toho neznikl ani Karel z Žerotína, wzor wěrnosti poddanské, jemuž však pobýwání w cizině všemožně od Ferdinanda II. ulehčowáno.

Wystěhowalci nepřestali děliti se a newražiti na se ani na cizí půdě. Podobojí příkře stáli proti bratřím a stíhali se wespolek jízliwými spisy. Nejznamenitější mezi nimi z ultrakwistů byl Pawel Skála, z bratří Komenský, při kterých dwau opravdu kormulliwé jest, že se jim neotewřely oči nad zkázau, kterau rotění náboženské na vlast jejich přiwedlo!

§. II. Příčiny úpadku literatury.

Po odchodu jinowěrcůw zůstali w zemi katolíci, mezi nimiž muži plní statečné wíle. Weliká část šlechty české zůstala wěrná císaři i katolictwí. Duchowenstwo a jmenowitě jesuité, ačkoli spisy sektářské všemožně hubili, snažili se nahraditi je nowými. Weliká část spisů dobrých ze střední doby zachowala se nám práwě w bibliothekách jejich. I není pochyby, že by se literatura, kdy by pokojnější doby nastaly, brzo zase byla zotawila. Ale pochodeň l. 1618 w Čechách rozžalá podnítila wálku i dlouhotrwalau i ukrutnau, jejíž nejhroznější záhuby práwě zasáhly Čechy a Morawu. Pokojné zaneprazdňowání pro ustawičné wpády nepřátel bylo nemožné naprosto; země byla tak wydrancowána, že i nejbohatší panstwo naříkati počínalo na úplné schuzení. Wálka 30tiletá tak zmořila Čechy i Morawu, že nebylo widěti než pustá pole, wypálené wsi a polozbořená města. Obywatelstwo ztenčeno měrau neslýchanau. Po wálce následowala s malými

přestávkami celá řada pohrom; brzo zůřila wojna w okolí, brzo země naše byly dějištěm krvavých zápasů. Teprvé mír Hubertsburský 1763 přinesl pokoj stáležší. Kterak se při takovém stavu věci mohla wzkrísiti literatura?

Wedlé obecného znuzení země shrnowalo se několikero jiných překážek zdrawého rozwoje literárního. Prwní byla nedůvěra k starším spisům z příčin náboženských, tak že nastal nedostatek wzorů, dle kterých by se spisowatelé mohli wzděláwati. Činnost sawvěkých spisowatelů pro nesnáze zewnějši nemohla býti tak wydatná, aby potřebě této mohla s dostatkem wyhowěti. K tomu přišla w druhé polowici XVII. wěku z Wlach zkáza i na jazyk latinský. Starým klassikům dáno wyhost, místo nich uweđeno do škol diwné stwůry zkaženého wkusy, jenž se značily slohem bombastickým a barbarsky twořenými slowy. Balbin († 1688) mezi jesuity byl poslední dobrý latiník. Zkáza tato neobmezila se jen na latinu, nýbrž podlehla jí i čeština. Něco podobného dálo se sice i w sausedních literaturách, jako w uherské a polské, okolo začátku XVIII. století; ale literatury tyto w přízniwějších okolnostech brzo zase okřály. K tomu přistaupilo konečně hojné osazení nowých osadníků z ciziny, mezi nimiž ponenáhlu i žiwot literární wzkwětati začal. Předce všemi činným byl hrabě Frant. Špork, jenž ke wzděláwání jazyka německého w Čechách welice prospěl.

§. 12. Spisowatelé po 1620 w Čechách a na Morawě.

Přes wšecky tyto nesnáze byla činnost literární předce dosti znamenitá. Přední a neúčinnějši spisowatel český w dobách třidcetileté wálky byl Wilém hrabě Slawata. Historické dílo jeho, ač tiskem newyšlo, udržowalo takořka literární spojení mezi panstwem českým. Slawata totiž po částech posílal je ke čtení přátelům swým, jako Jaroslawowi z Martinic, Fridrichowi z Talmberka, Adamowi z Waldšteina a j., kteří je pak mnohonásobně opisowati dáwali, tak že se nám sotwa kterého jiného díla tolik přepisůw zachowalo. Neméně důležité bylo samo dopisowání Slawatowo. Druhý znamenitý pán, jenž psal česky, byl Heřman hrabě Černín.

Ostatní spisowatelé byli wětším dílem kněží. Mezi četnými spisowately z řádu jesuitského vyniká nejwice Jiří Plachý jak hojností spisůw tak spráwností jazyka. Felix Kadlinský dobyl si jednoho z neposledních míst mezi básníky českými. Jan Barner († 1708) překlady spisů náboženských a hospodář-

ských dostihl spisowatelůw XVI. věku. Matěj Šteyer († 1692) působil spisy náboženskými a mluwnickými; založením Dědic-twí swatowáclawského (1669) zůstawił sobě trwalau blahodějnau památku. Spolu s Konstancem a Barnerem pracowal na překladu bible swatowáclawské. Leopold Fabricius († 1772) proslul co kazatel český; sbírky kázání, jež vydal, ukazují nám jej co muže nejen wýmluwného ale také jazykem lépe wládnaucího nežli wětšina sawvěkých.

Křižownik Beckowský, wydawatel a prodlužitel kroniky Hájkowvy, náleží k spisowatelům lepšího zrna, ačkoli jazyk jeho, porownáme-li jej jen s češtinau biskupa Pešiny, znatedlně již poklesl. Ještě pokleslejší jest čeština we spisech historických kanowníka Hammeršmida († 1737) a jiných.

O dějích českých za 30leté wálky psali ze swětských J. N. Zatočil a W. Kosmanecký co očití swědkowé, ač tento pěkněji.

Poesie zastaupena Zdoroslawičkem Kadlinského, kancionály Šteyera, Koniáše a j. a některými básněmi dle časoměrné prosodie dosti šťastně složenými.

§. 13. Spisowatelé téhož věku na Slowensku.

Slowáci, jež před l. 1600 mezi spisowately našimi nalezáme, všickni skoro žili w Čechách nebo na Morawě. Na Slowensku zajisté pro stálý wálečný staw příčinau blízkého sausedstwí tureckého a pro nawyklost latinskému jazyku literatuře národní dariti se nemohlo. Teprwé na začátku XVII. století nastala doba přízniwnější, k čemuž značné pobuzení přišlo od wylstěhowalcůw českých po létu 1620. Písemnictwo slowenské odtud až do konce doby střední zawirá se hlawně we spisech náboženských. I poesie nepowznesla se hrubě nad duchowní píseň. Středíště její mezi ewangeliky byla Cithara Tranowského l. 1635 poprwé a potom welmi často se značnými přidawky wydáwaná. Co skladatele písní jmenowati sluší Eliáše Lániho († 1617), Štěp. Pilaříka, jenž osudy swé w tatarském zajetí weršem popsal, Sam. Hruškowice († 1748), Dan. Kermana († 1740), jenž zdařile weršowal dle prosodie časoměrné. Matěj Běl, Mat. Markowic a j. psali prosau, Pawel Doležal grammatickými pracemi proslul.

Mezi katolickými Slowáky nejwíce vyniká minorita Benignus Smrtník a nejmenowaný pawlán, jehož překlad welikého díla o swatých otcích posud rukopisem leží.

Přehled pramenů k historii literatury doby střední.

Hlavní pramen zpráv literaturných a životopisných jsau spisové sami a jmenovitě předmluvy k vydáním jich starým i nowým.

Jiné obecné prameny jsau:

Archiv český, vydaný od Fr. Palackého (1840—46).

Starí letopisové čeští vydání od téhož (1829).

Bohuslaí Hasisteinii a Lobkowic farrago poematum (1570).

Jana Blahoslawa grammatika česká (1857) a zápisky w archiwu bratrském.

Wácl. Březana Žiwot Wiléma z Rožmberka (1847) a Krátký wýtah kroniky Rožmberské (1828).

Zpráwy we spisu historickém a w korrespondenci Slawatowě.

Bohuslaí Balbini Bohemia docta, editio Raph. Ungar (1776).

Adaucti Voigt acta litteraria Bohemiæ et Moraviæ (1774—84).

Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten (Voigt a Pelzel wyd. 1773—82).

Böhmische und Mährische Literatur (1779—80) a Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren (1786—7) von Jos. Dobrowský.

Faustini Průcházka de saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius (1782).

Miscellaneen der Böhmischen und Mährischen Literatur, von Faust. Průcházka (1784).

F. M. Pelzel Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte aus dem Orden der Jesuiten (1786).

Ueber die Veränderungen der czechischen Sprache nebst einer czechischen Chrestomathie von Fr. Tomsa (1805).

Žiwoty starých slowenských weršowcůw při Poeziích Boh. Tablice (1806—12).

Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur von Jos. Dobrowský (1818).

Biographie des M. Joh. Campanus aus Wodňan, von G. J. Dlačáč (1819).

Příběhowé králowství českého za Ferdinanda I., od J. W. Zimmermanna (1820).

Historie literatury české od Jos. Jungmanna (1825, 1847).

O pranostikách a kalendářích českých zvláště XVI. století od Frant. Palackého. (Č. Č. M. 1829.)

Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber von Fr. Palacký (1830).

Pana Bohuslawa Hasišteinského z Lobkowic wěk a spisy wybrané. Od Karla Winařického (1836).

Wýpisky z paměti kolleje jesuitské u sw. Klimenta w Praze od W. W. Tomka (Č. Č. M. 1844).

Paměti kollegiatůw kolleje Karlowy od W. W. Tomka (Č. Č. M. 1847).

Geschichte der Prager Universität von W. W. Tomek (1849).

Historische Literatur von Mähren und Oesterreichisch-Schlesien, von Christian D'Elvert (1850).

Staročeská bibliotheka, wyd. od J. W. Rozuma (1853—7).

Dějiny české Fr. Palackého, dílu IV. č. 1., článek sedmý o literatuře za Jiřího Poděbradského (1857).

Články p. Ant. Rybičky w Lumíru, Č. Č. M. a zprávy o powyšování do stawu a j., které sestawowateli anthologie této s přátelskau ochotau k užítí propůjčil. Články Ferd. Mikowce w Lumíru.

Geschichte der böhmischen Brüder von Dr. A. Gindely (1857—8).

Přehled obsahu s některými opravami a dodatky.

	Strana
1. Staří letopisowé čeští	1
2. Prostonárodní písně. (Píseň „Mistr Lepič“ zdá se býti poetické vzdělání jedné z rozprávek starých, pod jménem Gestá Romanorum známých)	4
3. Mikuláš Kompator z Kumštátu	7
4. Jošt z Rožmberka biskup.	9
5. Ctibor Towačowský z Cimburka	11
6. Hynek wévoda Münsterberský	13
7. Rada zvířat	17
8. Řehoř Hrubý z Jelení	20
9. Viktorin Kornel ze Všehrd	34
10. Wáclaw Písecký. (W. P. byl syn Ješka Hladiče měšťana Píseckého a Kateřiny rodem Židkowé. Narodil se 1483. Přátelských swazkůw užíwal s Janem Šlechtau, který, wida zvláštní jeho wlohy, wedl k tomu, aby se pro zdokonalení w náukách klassických odebral do Italie. Wáclaw ale, nemaje dostatečného jmění, nemohl se toho odvážití, až se mu w tom propůjčil Řehoř z Jelení, wywoliw jej za průwodce syna swého. Písecký se swým chowancem na studiích byl w Bononii a w Padue; odtud je však zanedlauho wyplašil wpád wálečný Francauzůw. Uchýlili se do Benátek, kdež Wáclaw podlehl moru. Památku jeho Šlechta básní latinskau oslawil. Zprávy p. W. Zikmunda.)	41
11. Mikuláš Konáč z Hodíškowa	44
12. Jan Černý. (Domněnka, že by tento Jan Černý lékař byl býwal bratrem českým, jest lichá a powstala změnéním jmen s Janem Černým starším bratrským, jenž zemřel l. 1565)	57
13. Jan Hasišteinský z Lobkowic	59
14. Wilém z Pernšteina	66
15. Jan Česka	70
16. Oldřich Welenský z Mnichowa	74
17. Jošt z Rožmberka wládař domu	77
18. Bartoloměj Písař	79
19. Brikoí (Fabricius) z Zlicka	83

20. Nejmenovaný Františkán	88
21. Jan Černobýl	90
22. Wáclaw Hájek z Libočan	91
23. Jan Popel z Lobkovic	100
24. Paměti turecké Konstantinoviče z Ostrowice	102
25. Jan Brtwín z Ploskovic	108
26. Sigmund z Púchowa	111
27. Sixt a Ambrož z Ottersdorfa (Životopis od J. Risa w programu gym. Jičínského r. 1857)	117
28. Tomáš Baworowský	120
29. Oldřich Prefát z Wlkanowa	126
30. Jan Blahoslav (Životopis od Gindelyho Č. Č. M. 1856)	132
31. Martin Kuthen z Šprinsberka (Popis slavnosti l. 1558 přešel do díla Slawatowa z Kariokowy kroniky 1584 od Weleslawína wydané)	138
32. Prokop Lupáč z Hlawačowa	144
33. Pawel Kristián z Koldína	146
34. Jan Mirotický (byl w službě biskupa Olomauckého)	150
35. Pawel Worličný	154
36. Thadeáš Hájek z Hájku	158
37. Tomáš Jordan z Klausenburku	163
38. Jiří Streyc	165
39. Bawor Rodowský z Hustiřan	169
40. Daniel Adam z Weleslawína (Powýšen byl do stawu vládyckého léta 1579)	172
41. Adam Huber z Riesenbachu	193
42. Jan Kocín z Kocinétu	197
43. Matauš Hosius	205
44. Wáclaw Plácel z Elbinku	209
45. Wáclaw Šturm	215
46. Adam Černý z Winoře	219
47. Wawřinec Leander Rwačowský	221
48. Pawel Slowák a Matěj Cyrus	225
49. Marek Morawec Bydžowský z Florentína	233
50. Křištof Harant z Polžic	238
51. Wawřinec Benedikti z Nudožer	246
52. Šimon Žebrák Lomnický z Budče. (Zpráva, že by Lomnický byl býwal od Rudolfa II. korunován básníkem, jest lichá a powstala bezpochyby z toho, že na podobiznách, jež ke spisům svým přidá- wal, hlavu má owinutau wěncem wawřinowým. Rytířského stawu a platu dworského též neměl. Wůbec o něm ku podiwu mnoho bájeno)	252
53. Šebastian Wojtěch Berlička	259
54. Bartoloměj Paprocký z Hlohola a z Paprocké Wůle	262

55. Wáclaw Březan z Březí (psal se takto, jakož ze seznamu listin Třeboňských we Wyšším Brodě wysvitá)	273
56. Abraham z Günterrodu	277
57. Jiřík Závěta z Závětic	281
58. Michal Pěček Smiřický z Radostic	288
59. Wáclaw Wratislaw z Mitrowic	300
60. Karel z Žerotína. (Die Briefe, Diarien etc. des Karl v. Žerotín von Peter Ritter v. Chlumecký).	307
61. Pawel Skála ze Zhoře. (Zprávy Dundrowy w Č. Č. M. 1858. Die zpráv později od p. A. Rybičky obdrženyých rodina Skálůw pocházela z Wodňan; do stawu vládyckého powýšena byla a predikát „ze Zhoře“ obdržela od Ferdinanda I. Pawel Skála byl na studiích nejen we Wittenberku ale i w Lipsku a Altorfě, a konal cesty welmi obšírné, na nichž nábyl i oné známosti jazykůw rozličných, o které dílo jeho swědčí)	316
62. Wilém hrabě Slawata	327
63. Heřman hrabě Černín	342
64. Jiří Plachý (Ferus)	347
65. Jan Amos Komenský (Žitwotopis od Palackého w Č. Č. M. 1829 a Gindelyho zpráva o osudech Komenského w cizině, w Aktách akademie Wídenské)	353
66. Wáclaw Fr. Kozmanecký (Dlabač's Künstlerlexikon)	368
67. Felix Kadlinský	373
68. Tomáš J. Pešina z Čechorodu	378
69. Jan František Beckowský	385
70. Duchowní písňe	387

I.

Starí letopisowé čeští.

Léta 1829 vydala kr. učená společnost česká jakožto díl třetí Scriptorum rerum bohemicarum paměti, které w rozličných rukopisech a od rozličných spisowatelůw z doby od l. 1378 do 1527 se zachowaly. Letopisowé lito obyčejně nazýwání byli pokračowáním w kronice Beneše z Hořowic aneb i w kronice Pulkawowě. Fr. Palacký s welikau pilností w jedno je snesl a chronologickým řádem sestawil (524 str. w 8°). „Jakkoli chudé a místy nedostatečné“, dí o nich, „jsau zpráwy kronik těchto, pohlédneme-li na hojnost, welikost a důležitost dějů we vlasti za wěku onoho náramně zbaurené: předce nemalé anobrž hlavní šetrnosti zasluhují nade wšecky jiné kroniky wěku tohoto. Nepokrytě zajisté a owšem beze lsti wyprawují o welikých pohromách na vlast naši po smrti krále Wáclawa IV. skrze odpadnutí od rádůw swětských i duchowních a skrze zbaurení wášní lidu obecného uwedených, stawíce tím dosti živý krwawé anarchie obraz, jehož pohled čím více mysl wěrného vlastence skormucuje, tím více cítiti mu dáwa štěstí zřízení vlády zemské, pod kterauž jemu žiti dopráno.“

Smrť a pohřeb krále Ladislawa. (1457.)

Stało se tu neděli po sw. Ařzbětě, že král Ładislaw křitiť¹⁾ dietě na hradě u sw. Wáclawa panu Zdenkowi z Konopiště s panem Jirkem správci a s jinými kmotry. A tu neděli, když bude k wěčeruum, tehdy král jde s hradu do Prahy a hned jeho hlawa zaboli. A nazajtrie wywrhle se jemu dvě hlize a on jich tajiť, i kázał k sobě swým lékařuum. I dali jemu lékařstwie a najposléze púšťeli jemu krew. A tak leže we mdlobách tento krásný mládenec, zhasť jest jako

¹⁾ Byl kmotrem křestným.

jasná swiece když temnosti oswěcuje, a jako weslo kdy by od łodi na hluboké wodě ztratit, a jako huol podpory všech klecawých; neb když se najlépe Čechové nadáchu země zwelebenie, po jeho pak smrti sta se jejie zahubenie. A prvé nežli král umřel, prosit pana Jiřika správce a to s dobrú myslí a pamětí, poručuje jemu zemi českú k władnutí, aby sirotkuom a wdowám prawdy pomáhał a nedał jich utisknutí a křiwdy učiniti.

Pak nazajtrie we čtvrtek ten celý den ležal král w domu na marách; a šli sú lidé ten celý den, ohledující krále mrtvého, a był weliký daw a pláč w lidech. Pak nazajtrie w pátek den sw. Kateřiny hned po kázání šli sú na processí. A najprw řemeslníci s swiecemi, a potom žáci a mniši, a potom rektor universitatis s mistry a študenty swými, a po nich wedli deset koní přikrytých sukнем černým i s ryněři²⁾, a potom šli kněží Pražští w komžech, a za nimi šel mistr Jan Rokycana wolený arcibiskup Pražský w černém ornátě, a potom šli rytieři králowi všichni w černém rúše jako mniši, a každý z nich nesł swieci černú w rukú. A potom nesli krále Ladisława na marách konšelé staroměstští pod zlatohlawem, a páni čeští a rakúští šli około mar. A ležal král pod zlatohlawem na marách odkrytý twáři, že jeho mohł každý opatřiti. A potom šel obecni lid nesčíslný. A tu był tak weliký křik a pláč od lidí takowý, jakož někdy weliký pláč był, když umřel Kareł ciesař starý. A jakož s welikú radostí a se ctí, s trubači a hudebníky přijali sú jeho, když do Prahy přijel, a s welikým weselím jednú branú: tak druhú branú prowodili jeho s welikým pláčem a s žalostí. A tak staroměstští prowodili jeho až na małú stranu a potom małostranští prowodili jeho na Hradčany; a pak na Hradčanech kapituła hradská přijali sú krále s žáky swými a tu sú krále sami wzewše nesli. A pochowan w hrobě děda swého ciesaře Karla w kostele sw. Wíta w kuoře matky Boží, kdežto i podnes korúhwe jeho zemi nad jeho hrobem wisie, s welikú žalostí všech pánuow českých od małého až do welikého a zwlášť pana správce. A tu sú peníze dávali každému, kto jest chtěl k ofěre jiti; ale lidé chudí, berúce peníze od Němcuow, mnozí schowávali sobě. A pak po těch mšech králowu pečeť a majestát zlamali sú a zrušili; meče dluho nemohli zlomiti, kterýž meč nesúce před králem mrtwým ostrý, koncem k zemi sú jej sklonili; jablko také a berfu, to jest sceptrum, sú zlamali, zrušili a dokonce wšecky ty věci skazili. Ba i praporce s korúhwami wzew pan správce s erbem českým, obšed trikrát około hrobu, jest neodpustil, ale powrhł to na zemi i zedrał; k tomu ještě i jiných zemí korúhwe s jich erby také jest zsařal a nohami tlačil. A Němci, na wšecko na to hlediece, dali sú se u weliký pláč, a litující toho, že se jich krále korúhwem tak stało. Při jehožto pochowávání mistr Rokycana učinil kázanie nad mrtwým králem z kněh Bonaventury na hradě, ač se to nelíbilo kanowníkuom; neb jest jeden z nich Wacław doktor řekl: „Mistře, přestaň; wšak již dosti jest toho kázanie.“ Potom pan Jiřik správce a páni čeští, wsedawše na koně, i jeli do swých hospod k obědu we XXII. hodinu. A to se stało w pátek den sw. Kateřiny w zimě.

²⁾ ryněř, der Reiner, sluha meč pánu nosící neb wúbec prowodící pána.

Tažení k Ostromeči na Wltawě. (1471).

Ostromeč zámek byl těch časuow pustý za čtrnácte let, a páni Šternberci osadili jej a zbudowali zdi střechemi prkennými a zdělali poněkud náspy a některaké příkopy a záseky, a osadivše lidmi, s toho zámku škody veliké činili w tom kraji, brali, túpili, jímali, šacowali, dobytek zajímali, drew ku Praze pławiti nedali, vybírajíce cto z woru po dwú groších bieleých. A to trwalo za drahný čas, že se již pánuom i zemanuom mnohým w tom kraji stýskało i sedlákuom, až někteří se holdowati musili; a někteří zemané s nimi díť měli a u nich tam býwali na zámku. O to potomně sněm držán byl, aby ten zámek byl obležen a, ač nebyło ode všech swoleno, však proto vždy se to stało a to tiemto spusobem. Že zámek ten w miestě welmi nepřístupném stojí, i neobehnali ho, ale některá miesta skalnatá osadivše, opodál bašty a příkopy zdělali, tak že na zámek ani z zámku přibytí nemohli. A retunk jim dáti jich strana vždy chtěla, a nestało se. I nebyło žádné jednoty a swornosti w zemi české, než zrádcuow wšudy dosti se našło, a úřadowé někteří sešli byli i král.

I byl toho času purkrabiem Pražským pan Jan řečený Jenec z Janowice a na Petršpurce. Ten shromáždil něco lidu k Ostromeči, i prikázal všem zemanuom hned od Brandeysa až za dvě míle od Prahy, to okolé k Řičanuom až i k Jítowému, aby se k němu všickni sjeli w den určitý, že chce šturm pustiti na Ostromeč s nimi. I neučinil toho ani jeden z nich. A on rozhněwaw se proto, že jeho neuposlechli, i učinit jim zájem všem w tom podkraji Pražském wšelikých stád i koní, leč někteří s koňmi ujeli do lesuow. A když ten dobytek byl shromážděn w tom kraji Kundratic a Nowého Hradu, tehdy ti páni, zemané i s swými lidmi běželi ku Praze, młuwiece Pražanuom, aby jim w tom radni a pomocni byli; jestliže by pak toho zlého dopustiti chtěli, že wy Pražané za několik let k žádnému dobytku nebudete moci přijíti, a tak nejen toliko wám, ale i jiným městuom muože ztým posluženo býti; protož čas jest to opatřiti, ne pro nás, ale pro tato města Pražská.

Pak páni nowoměstští, obestawše se na rathauz, i rychle vyšli špehěre, kam on pan purkrabie s tím dobyt看 měří; a když urozuměli, že konečně skrze Prahu hnáti chce, kází najprw brány osaditi, aby žádný newyšel a nepronesł, co se w městě děje. Pan Jenec pak ustanowí setníky a desátníky nad tím dobyt看 zajatým, aby pořádně jeden po druhém w haufích rozdílných hnán býti mohł, jeden od druhého opodál, tak aby se dobytek nesmísl. I obrátil prwní hauf od Kundratic, a druhý hauf od Nowého Hradu. A tak ten dobytek obrátil ku Praze k Wyšehradu pořádně, když ještě na polích konopě a prosa byla a hodina dne již dobře po nešporích (než dne nepomniem kterého, neb jsem ještě pachole byl). I jeť před těmi stády opodál pan purkrabie, nemaje mnoho jízdy a koní w té swé jízdě. A když se s Wyšehradu spauštěł šikem, tehdy purkmistr se pány konšeły a s některými obecnými (a byli tu i z urozených lidí někteří) potkali se s ním před domem Rozwodowým. Počestně jej přiwítajíce, pozdrawenie učinili, jako tomu, jenž miesto králowské auřadem držeť. A po dokonání pozdrawenie přistúpie k otázce pokojnými słowy, -tážiece jeho, co by to činiť

anebo z které příčiny takový zájem, což těmto městuom Pražským nemuže než veliká škoda býti a nedostatek a swízel chudým lidem. A on jim předložil auřad swuoj a kterak by o to péči měl, což na něm wystačiti by mohlo, s raddú dobrú, a že i žiwotem swým nelitował by nasaditi, jakož teď jsem chtěl při tomto zámku učiniti, kterýž jest na škodu všemu tomuto kraji; chtěl sem to zlé přetrhnúti, pomoci od těchto krajuow žádaje i prikazuje, aby hotowi byli ke dni určitému. A i wás, páni Pražané, sem žádat, kdež psanie waše mám powolné sobě w té věci, však skutkem se toho nestało. Tu sú jemu páni děkowánie učinili širokými słowy z takowého jich opatrowánie i péče jeho, tohoto přitom dokládajíce, jestliže by toto dočiniť, což započat, že by to těmto městuom bez velikých a nena- bytých škod býti nemohło. A budeme-li od záhubcí země takové škody podnikati, od přátel pak také druhau stranau, což muož již horšieho býti? Pak, miť pane, my wždycky jsme hotowi nápomocni býti; protož nikoli nedopustíme wám toho účinku dokonati pro záhubu naši. Wšak jestliže by pak kto neposlušný nalezen byl, však jináč trestán museť by býti bez takových škod těchto měst. A dobytek již byl pod Słowany zastawen. A pan purkrabie wždy weleť předse hnáti, a páni wždy o to s ním w odporu byli, młuwiece k němu: Miť pane, jestli nám té škody přieti neráčíš, uhoďme o to mezi sebu přátelsky; neb by tato wěc jináč přátelská býti nemohła; jináč chcete-li se postavili zejtra bohda do slunce na rathauze našem, chcem s wami o tom narownati přátelsky a, tu sobě ruce dadúc, w pokoji dobrém zuostati; ale dobytka nepropustíme. Pan purkrabie wždy předse mocí hnáti welí ten dobytek. A w tom zejde pokřik od těch zeman i lidí a pláč, že se ten dobytek předce žene; a toť řezníci, z masných krámuow vyskočiwše, i zastawie dobytek tu před nowoměstským rathauzem. Tehdy ti, jenž byli nad tím dobytkem ustanoweni setníci a desátníci, počnú jim odpierati a oni je bíti a s koní házeti; a Chodowska paní Machna, wyňawši meč jednomu tomu drábu, mnoho jich ubíla a řezníci ještě wiece. A tu ten dobytek zase od sedlákuow a jich pánuow nazpátek se hnať, tak že bez mála plnický rynek toho dobytka byl, až i padať jeden na druhý a owce též. A tak řwánie a bečenie veliké a hrózné bylo. A tu ktož swuoj dobytek znať, brali sobě. Tu celičků noc žádného pokoje nebyło a každý k swému přišeť; než owec něco nemnoho najiti se nemohło. Pak ten pan purkrabie nazajtrie postawiť se na rathauze nowoměstském ráno do slunce a přátelsky se o to rozešli.

II.

Prostonárodní písně.

Prostonárodní musa staročeská w XV. století hojně nalézala látky w dějích sauwěkých jmenowitě k satyrickým wýle- wům. Zachowaly se z té doby písně satyrické husitůw i proti husitům. Wětší sbírka písní z lidu oné doby nalezá se we dwau rukopisech bohatého archiwu Třeboňského, odkud

i píseň veselé chudiny wyňata. Mistr Lepič je z jiného pramene. Wydal píseň tuto, která, jak se zdá, naráží na nějaký skutečný děj sawěký, Šafarík w Čas. Č. Mus. (1848. II.) spolu s některými jinými staršími poesiemi obsahu náboženského.

Píseň veselé chudiny.

Již jest zima přišla, slyšte odraní!
Kterak jste dlouho spali, a šatu nenie.
W létě spáchu, nic nedbáchu, co w zimě bude:
Ach hrozný trude, a šatky chudé!

Snieh prší zhusta, to zlé znamenie;
Pláštek, kabát zedraný, nohawic nenie.
Zlý wietr wěje, zlá naděje! Sychrawice jdú
Jedna za druhú, činie nám túhu.

Zle nám kukly skrájeli, kusa jich nenie;
Co jsme psoty naseli, toť jest vše plené.
Smutno srdce, snopa čtwtce; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Neb jest dařitel štědrý, komu ráčí dáti,
Nelze na něm wyřáti ani wyhněwati.
Komu ráčí, nerozpáčí, dá mu všeho dosti
Wedlé swé milosti, wedlé ochotnosti.

Milí chudí, těšme se, radost se nám stała:
Šatky s nás opršely, hlawička oblínała.
Milí chudí, núze pudí; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Pójdeme-li do krčmy, kážem sobě naliti:
A kterak jest nechutno z suché čése pítí!
Trucheľ pěsec, řačen měsec; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

Zastawíme základ vše, zbroje netřeba;
Pójdeme na trh, kúpíme chleba.
Draho cenie, peněz nenie; kterak učiniti?
Sobě odtušiti, Bohu poručiti.

W pátek naše hody úkrop studené wody;
Kyselice, šřawa, se wším špatná ztrawa.
Budú ryby, nenie chyby — w Dunaji, w moři,
Lepšie než úhoři, dražšie než úhoři!

A když bude w sobotu, budeme mieti łopotu;
A w neděli ráno w žaludku prostranno.
Sedem k stołu chudí społu, kážem sobě dáti
Wietru posniedati, potom obědwati.

Ti kuchaři naši wařie nám ze mhly kaši,
Ze tmy zwěřinu, we snách jeleninu;
Náton paří, trdlo waří, chtějíc hosti ctíti,
Krmí učiniti; nechť jsú třeba-li zbiti!

Nechajíc pyšných krmí, milujme zelé,
Twaroh, krúpy, jelito, mléko kyseté;
A zaspíce kapalice, s mákem wařdyně,
Uzenie, dyně, hrách na okřině.

Mistr Lepič, mandrý hrnčič.

Slýchať-li, kto práw při wieře,
Také diwy od hrnčieře,
Jakož tento
Múdrý, jenžto
Nazýwá se Lepič? wěz to:

Slepiť welmi maľú ľatku
Dať z nie dosti všemu snatku
Angelskému
I rajskému,
Wedlé toho i zemskému.

„Wiz, kterým ji darem daři!
Šestera wěc w jednéj twári:
Wíno s medem,
Mléko s stredem
A smetana s bielým chlebem.“

Dať jí jednéj diewce wľásti,
Řka: „Krmiz každého zwľásti,
Tak starého
I mladého,
Welikého i maľého.“

„Jež jsem zwať, tiť nechtie přij'ti:
Wynda, kaž všem wóbec wníti,
Nemocnému,
Beľhawému,
Slepému i pocestnému.“

„Nemocné trudné na stranu
Sázej, krměci smetanú,
Biedné medem,
Slepé stredem,
Daj pocestným wína s chlebem.“

III.

Mikuláš Kompator z Kumštátu.

Mikuláš Kompator, od jinud neznámý, vyskytuje se w polowici XV. století co překladaatel latinského spisu *Lamentatio ss. patrum in limbo*, jakož wyswitá z připisku ku konci sawvěkého rukopisu cís. bibliotheky Pražské, ježto zní: „Skonávají se knížky z daru milosti Buoží, jenž slowú lament aneboližto pláč Otcuow swatých, kteréžto čtauce Pánu Bohu chwáfu vzdávajíte. Ode mne Mikuláše Kompatora z Kumštátu leta Páně MCCCCLI. Chwáfa, jasnost i dik činění, čest, moc i sífa Buohu našemu na wěky wěkuow amen.“ Spis tento Čechům starým welmi oblíbený tiskem wydán byl poprwé od Jana Straněnského 1572, potom w XVI. století ještě čtyřikrát, w XVII. a w XVIII. po dwakrát. Obsahuje wolání sw. otcůw z předpekli, přitom poselství prorokůw k Hospodinu o spasení člowěčenstwa. Sprawedlnost, Milosrdenství, Prawda a Pokojnost Boží jewí se tu co zvláštní osoby. Wolání otcůw po spasení wybrána z kněh prorokůw a nejwíce ze žalmůw.

Z Lamentu Otcůw swatých.

Čtyři ctnosti hledají wykupitele.

Ty čtyři ctnosti (Sprawedlnost, Miłosrdenstwie, Prawda a Pokojnost) anebo panenky, jsúce w swornosti a přízni jakožto sestřičky miřé, natom sú se swolily, aby jedny na nebi a druhé na zemi mezi lidmi toho muže¹⁾ hledaly, dvě a dvě spolu. A protož Sprawedlnost zwolí sobě Miłosrdenstwie za družičku, a řkúc: Sestřičko má miřá, ty jsi má, tebeť jsem já sobě za družičku zwolila. Protož chceš-li, sestřičko má, líbí-li se tobě, pohledajme my zde spolu mezi anděly — nebť sú oni sprawedliwi a k smrti zawázáni nejsú jako lidé, — zda by který nimi byt hodný a dostatečný nalezen, ten saud vyplniti a tudy swět wykaupiti. I přiwolilo jest Miłosrdenstwie Buoží k Sprawedlnosti, a řkúc: „S tebu sem já také již wždycky, sestřičko má miřá. Jáť sem tě též sobě zwolila.“ Protož zuostaly ty dvě ctnosti spolu w nebi, aby hledaly mezi anděly. Ale Prawda a Pokojnost ty sú se spolu braly na zem, aby též hledaly mezi lidmi. Dawid pak trwał jest wně před swatyní Buoží, očekáwaje slowa miłosti a spasení Buožího, pro kteréž byt wyslán od otcuow swatých z temnosti.

Tehdy Sprawedlnost a Miłosrdenstwie, procházejíc spolu w nebi wšecky kuory andělské, ptali se w nich wšech andětuow, řkúce k nim: Bratři milí, powězte nám, kdo dá z huory Syonské spasení lidu israhelskému, totěž aby jej wykupit? Jestli kto ten mezi wámi,

¹⁾ jenž by člowěčenstwo wykaupil.

oznamte nám. Odpověděli jim zase andělé a řekli: Sestry milé, ptáte se jistě na velikú věc Buoží, hledající, kto by měl svět vykúpiti. Ale abyšte wěděly, žeť bratr newykúpí, ale vykúpíť člověk. Tehdy Sprawedlnost slyšeci, že člověk vykúpiti má, pohleděta jest také s nebe na zemi, pohleděta na všecy syny lidské, chtěci widěti, který by to byl člověk, o němž andělé prawí, že by měl svět vykúpiti. I dí k Miłosrdenstwi: Sestričko má, teď jsme slyšely od anděluow, že by člověk vykúpiti měl. Já jsem teď pilně na zemi pohleděta na všecy syny lidské a žádného sem sprawedliwého ublédáti nemohla, aby kto ten saud a tu wýpowěď vyplniti mohl a svět vykúpiti. Protož daremní by byla práce naše tam za sestričkami našimi pracowati. Ale odpočiňme a počekajme jich zde; wšak nás tajno nebude, nahodí-liť se jim kto takowý. Ale wiemť já to jistotně, žeť nic nenajdú. Odpověděto Miłosrdenstwie Buoží k ní: Sestričko má miá, neważme sobě té práce, ale sstupmež také doľuow a pomozmež sobě toho všeckny wespołek, spasitele swěta hledati, aby Hospodin, wida tuto naši práci spořečnú a snažnú, i nahodíť jeho nám. Nebt on nechce, abychuom prázdniły, ale prikázatť jest nám píliti a hledati. Tehdy priwolila jest také Sprawedlnost k řeči Miłosrdenstwie a řekla: Sestričko miá, dobrát jest to rada twá. Chei já také tobě w tom dobrém powolna býti.

I stało se jest pak, když sú tyto dvě ctnosti, totěž Sprawedlnost a Miłosrdenstwie, také sstupowaly na zem, ai toť Prawda pošta jest z země a Pokojnost s ní, any se berau zase tau cestau do nebe, nenalezše žádného z lidí, jenž by mohl svět vykúpiti. I jdúce z-země potkali se s těmito, jenž také s nebe sstupowaly na zem na též cestě. I jdúce k sobě ty čtyři ctnosti, ai toť Miłosrdenstwie a Prawda potkaly jsú se, Sprawedlnost také a Pokojnost, též také potkawše se na té cestě, líbaly se a wítaly jakožto sestričky milé a welmi rády tu se shledaly; neb se již byly od dáwna newídały, proto, neb welmi za dlúhý čas po cestách těch běhaly jsú a pracowaly, hledající swěta spasitele. Tehdy Sprawedlnost a Miłosrdenstwie, kteréž w nebi hledaly, učinily jsú otázku na těchto druhých řkúce: Sestričky milé, hledaly ste, který jesti to člověk, jenž žiw bude a neuzří smrti, to jest, který nebyť zawázán k smrti, jenž má svět vykúpiti. Hledaly ste jeho a nalezly-li, zwěstujte nám. Odpověděly zase Prawda a Pokojnost: Sestričky milé! Jistě hledající hledaly sme welmi pilně wšudy po wší zemi; a žádného sme sprawedliwého a newinného najíti nemohly, ba ani dítěte, jehožto žiwot jest toliko jednoho dne na swětě. Ale všickni jsú se odchýlili a neuzitečni jsú všickni. Tehdy Sprawedlnost a Miłosrdenstwie zamútiwše se řekly jsú: I kdež tehdy muže naleznúti takowého budem moci, a kde jeho brž hledati máme? Neb my jsme také již wšudy w nebi mezi všemi anděly ptały byly, by kto mezi nimi dostatečný tu wýpowěď na se wzíti a svět vykúpiti, a oni řekli nám, že člověk má vykúpiti. A protož jsme my též také teď doľuow sešly, abychuom wám hledati pomohly. Ale poněwadž ho w nebi mezi anděly není, ani také mezi lidmi na zemi; i což sobě nebohé zdíti máme, když toho spasitele swěta najíti nemuožem? A tak sú se byly zamútiły všecy ty sestry.

IV.

Jošt z Rožmberka.

Jošt, druhý syn pana Oldřicha z Rožmberka († 1462) a Kateřiny z Wartenberka († 1436) narodil se l. 1430. W letech dwacíti posvěcen byl na kněžství i dostal proboštsví kostela hradu Pražského; byl i mistrm Strakonickým křižovníkůw sw. Jana Jerusalemského (maltézůw). L. 1457 wywolen byl za biskupa Wratislawského, kteréhožto roku též mladší bratr jeho Jan, wladař domu rožmberského, dosáhl nejvyššího hejtmanství we Slezsku. Po smrti krále Ladislawa s jinými Slezáky wzpěčował se Jiřího za pána poznáwati, pokudž od stolice římské na králowství potvrzen nebyl. Potom se krále přidržel až do l. 1465. Roku toho zapsalo se panstwo Jiřímu odporné w jednotu na Zelené hoře, ku kteréž se i Jošt přidružil. Jednota Zelenohorská veřejně powstala proti králi mezilím (1566) od papeže w klatbu danému. Jošt, ačkoli věrně se snažil, aby různice ty ke krwe prolévání newedly, do boje wtržen byl, stoje w něm proti vlastnímu bratru Janowi, jenž byl při straně krále Jiřího. Přijaw wedení wojska slezského, poražen byl od Viktorina, nejstaršího syna králowa, pod Münsterberkem. Hořem nadtím umřel w Nise 12. Prosince 1467. Tělo jeho pohřbeno we Wratislawi w kostele sw. Jana křtitele.

Jošt byl výmluwný kazatel; českým i latinským jazykem častá kázání míwal. L 1461, když na zelený čtvrtlek na hradě Pražském kázal proti přijímání pod obojí spůsobau, strhla se proti němu takowá bauře lidu Pražského, že za králem do Kutné hory ujeli musil. Jazyka německého však nedostatečnau měl známost, tak že we Wratislawi na kázáních wždy jen jazyka latinského užíwal. Znamenitá bystrota mysli jewi se we všem, cokoli z péra jeho nám se dochowalo. Spisůw jeho tři zachowal Wáclaw Koranda w rukopisu swém, totiž: třináct šprochůw wajowských (Waidsprüche) i s odpovědí na ně od jakéhosi Klímy z Prudowic, spis o sprawedlnosti a nesprawedlnosti a podání králi Jiřímu o potřebě, aby s národem českým k církwi Římské se připojil.

Ze šprochůw wajowských.

Ježek má bodliny a swině štětiny, złosyn najde złosyny a dobrý nebude bez družiny. Kmen má wětwe a wětwe ratolesti a řetěz články; snadno splésti, těžko rozplésti, lehkó smiesti, nesnadno rozdělití.

Nenie nemúdrejšieho, než kto múdre mluví a zle činí, dobré zná a zlé deľá, a kto jinak saudí a jinak činí.

Nic spieše neoklamá než potakač, ukľadač, licoměrník, a ten najškodľivěje, komu se najwiece wěří. Miľostníci, pochlebníci, kořistníci zawodie lidi také častokrát i múdrě.

Přirozenie, nawycenie, zarpuzenie od prawdy poznánie a od poznaté zachowánie.

Rozmyslený hněw jedny straší, druhé tuží; náhtý ruší od lidi naději, k lidem přistúpi a dǎwno dobýwané rychle kazí jměno dobré.

Kto se ničehož nebojí, jest blázen; kto všeho, jest nemúdrý, a kto se w oběm nepotřebně zjewí, jest neopatrný.

Kto má přáteľy za mauchy, jest rozpačný, a kto nepřáteľy za lwy, jest strašľivý; ktož pak má přáteľy za lwy, jest srdnatý, a nepřáteľy za mauchy, jest přewažný: a miera we všem najlepšie.

Múdrý ščestie na neščestie nesadí; smľuwí se raději podobně než swadí.

Ščestie zawodi w neščestie. Múdrý na wrchu zastawí; neb s druhé strany býwá přikrejje k doľu.

Ščestie se trausí, neščestie se spe.

Nic neščastnějšieho, než komu nižádná múdrost ani pilnost ani statečnost nemóz prospěti budúcky, a kto byľ w ščestie, ztratě je, rozpomíná se na ně.

Ohně nelze upáliti, wody utopiti a wětru zadusiti, a prawdě zahynúti.

Z podání králi Jiřimu.

Nestane-li to kráľowstwie w jednotě obecne Církwe swatě a Římské, tehďa strach, že se na něm naplní čtenie, kteréžto die, že každé kráľowstwie w sobě rozdělené zahyne. A to by se pohřiechu naplnilo, kdy bychom se toho dopustili, abychom se w sobě rozdělěc, neřku na dvě ale na několikero se odmiešejíc, samí se hubili a kazili.

Skrze takowú ruoznici staľo¹⁾ by obcowánie Čechuow se všemi jinými křesťanskými zeměmi, w swátostech přijímání, w službě Boží, w kupectwí, w rytířských jězdách po dobrodružstwí, po službách, w spřiezněních, w saudech, w poselstwích a w jiných rozľičných a mnohých wěcech.

Ačkoliwěk Pán Buoh vším wľádne, wšak dobře se jest wystrěhati přihodami jiných; neb takowé wěci na dlech²⁾ sú na dobré newycházeľy, aniž což násilného jest wěčného. Aneb která jest památka Žižkowa a všech jiných násilnikuow než w hanbě a w zľořečenstwí a wěčném zatracení?

Lěpe jest zbožných a slušných cest hledati než w také zmatky wstúpiti; neb kto by začeli, Buoh wí, dočekali-li by konce. A na to-li by na dlech přišlo, co oni chtie neb nechtie, kto to wie? neb stáľost prawdy a neustupnost křiwdy twřďé boje miewají. Když křiwda s neprawostí bojuje, tehďa obě neostojí. A komu duše a čest nenie prodajná, tenť nato bude pomnieti, že prawdě nelze zahynúti.

¹⁾ na deľ, konečně.

²⁾ přestalo.

Bud' jakž bud', wšak to wieme, že trápenie dáwa rozum, protiwenstwie zkušuje lidí jako oheň zlata a trpěliwost w protiwenstwiech prinášie wěčné odpočinutie a žiwot wěčný.

V.

Ctibor Towačowský z Cimburka.

Otec jeho, Jan z Cimburka, byl hejtmanem markrabství morawského za nezletilosti krále Ladislawa: Ctibor zastával týž nejvyšší w zemi úřad za králůw Matyáše a Wladislawa II. Oba vynikali politickau mandrostí a horliwau láskau vlasti. Ctibor činnost swau veřejnau počal pod očima otce swého. První úřad, kterýž zastával, bylo sudství dworské za krále Jiřího, kterémuž wěrným byl zastawatelem, když se na Morawě jedna část panstwa ku králi Matyášowi uherskému obracela. Král Jiří před ukončením boje umřel (23. Bř. 1471). Ctibor téhož a následujícího roku zastával nejvyšší kancléřství w Čechách a zároveň, již od l. 1469, nejvyšší hejtmanství w Morawě. W Čerwnu 1471 wyprawen byl s jinými pány do Krakowa, aby oznámili polskému kralowici Wladislawowi, že wywolen jest králem českým. Když boj s Matyášem i za Wladislawa se prodlaužil a wšeliký pořádek w zemi tím hynul, stawowé morawští chopili se téhož prostředku jako čeští a wywólili pět ředitelůw zemských, kteříž by až do konečného srownání věci obecné spravowali. Mezi těmito pěti byl i Ctibor. Mírem Olomauckým (1478) postaupena Morawa, Slezsko s Lužicemi Matyášowi, kdežto Wladislaw podržel jen Čechy. Tak zemím dlauhau wálkau zhubeným nawrácen pokoj. Jeden z prwních skutkůw panownických krále Matyášowých bylo narownání dáwné různice mezi pány zemskými o přednost w sedání na sněmích, w čemž Ctibor přední měl účastenství (1480). Téhož roku ustanoweno bylo působením Ctiborowým, aby w dsky zemské morawské budaucně wkłady se dály jazykem českým. Wůbec stawowé morawští welice se tehda přičiňowali, aby řád zemský posud jen na obyčejích starodáwních založený dostal pewnějšího základu psaným právem. K tomu konci požádali Ctibora, aby „tak jakž se pamatuje a swědom jest obyčejów a zvyklostí starodáwniech, které jsú se za našich předkůw zachowáwaly a w skutku dály, kteréž on očima swýma widěl a při nich osobně býwal“ paměť swau jim sepsal. Žádosti této wyhowěl. Uživ nejen swých ale i od otce přejatých

paměti, asi l. 1481 i sestawil „knihu Towačovskau“ tak řečenau. Pan Ctibor za mladších let (1467) pokúsil se též o větší dílo básnické (Hádání prawdy a lži), ale s malým štěstím. Jest to allegorie na oblíbené tehdá thema, totiž spor mezi církwí římskau a husity, prosau sepsaná; provedení nechtuté, nic než řeči nekonečné a jednotwárné (Wiz úsudek Palackého w Děj. českých dílu IV č. 1 str. 380 sq). Mimo tato díla zachowaly se po panu Ctiborowi listy, w kterých se jewí patrně stopy „libé wýmluwnosti, klerau vlast jeho welebíwala druhdy.“ Zemřel dne 26. Čerwna 1494.

Z knihy Towačovské.

● d s k á c h z e m s k ý c h .

Přenášení desk.

Po wzdaní súdu král neb hajtman a páni nikam se tu nerozjedú, než hned pošlí do kapitoły k kněžím, aby dsky zemské úředníkóm zemským wydány byly. A knězie jmají žáky s několika swiecami jmieti, a když tam pan komorník s jinými úředníky přijde, u sklepu, kdež se chowají dsky, státi. A pan komorník, sudí, písař zemský na woze jeti jmají, a menšie úředníci podle nich pěšky jíti aneb na koniech, trubače jmajíc při wozu. A wstúpiec do sklepu komorník, sudí a písař s několika komorníky, a tu před nimi ohledajíc, jsú-li pečeti celé i truhľa, a když tak najdú nepohnuté, wen truhľu přinesú. A úředníci menšie ji wezmúce, před úradem wyššiem nesú, a před nimi swiece, až na wuoz wstawú. A na truhľu pan komorník wsede, meč wytržený nahý na ramenú drže. Sudí s písařem proti němu a jiní, komuž se rozkáže, s menšiem úředníky pěšky a na koniech około wozu. A pan komorník jmá zákóm nětco dáti spropiti, a tak z lehky kázati jeti, aby ti, kteří pěšky jdú, s wázností šli, a trubačóm trúbiti káže, až před klášter sw. Michała.

A tu když budú přiwезeni, jmá pan hajtman i páni i všichni zemané proti nim wyjiti až ke dweřuom před kostel. A s woza je wezmúce menšie úředníci, jmají je nésti před panem hajtmanem a panem komorníkem a pány až do šrankuow, kteří k tomu jmají zwlášční býti hned připraweni rozkázáním pana komorníka. A tu na stuol k tomu připrawený jmají býti postaweny, a około šrankuow páni státi a zemané. A pan komorník s sudím, pana hajtmana toliko w šranciech při sobě jmajíce, opět přede všemi pečeti ohledati, jestli celé okázati, a potom odwarujíc pečeti, každý swým klíčem úředník otewra zámek, dsky wynieti jmají a okázati.

Při dskách kto w šranciech býti jmají:

Napřed pan komorník, sudí, písař zemský, menšie úředníci, písař pro hledání, ač by komu bylo jeho potřebie jmieti, ale aby také

přísahu učiniti. A z těch žádný nejmá u sebe jmieti žádného nože ani skripturała ani kałamáre neb črnidła krom písar zemský; ten jmieti muož a jmá črnidło a péro pro wpisowání do desk. A jest-li nowý komorník, jmá dsky s swým erbem nowé spuosití, kdežto písar zemský jmá je w rukú jmieti a, což hodného a pan komorník rozkáže, w ně wpisowati.

Z které příčiny dsky psány počaty česky.

Leta buozieho MCCCLXXX najprvé w Ołomúci, když práwo a súd zasazen jest, za úradu pana Wáclawa z Boskowic a w Brně pana Wiléma z Pernšteina, těch pánuow komorníkuow, s wolí pana hajtmána a pánuow i wší země začali jsú se w jich dsky nowé českú řečí wkladové wpisowati; neb prvé łatinsky wpisowáno bylo. A k tomu páni pro obec i pány komorníky swolili pro menší práci a lepší rozum těm, kteříž łatině nerozumějí: neb mnozí łatinu k swému rozumu wykládají: aby prostý rozum český stál.

Zawřenie desk.

Potom po všem (t. j. po wkladech do desk učiněných) pan komorník a sudí káže zemskému písari neb jinému nad hłas přede všemi čiesti dsky po knihách staršieh porád. A přitom jmají seděti úředníci aniž odtud odcházeti až do dokonání. A to proto, že dsky všem známy býti jmají a před žádným netajny. A bude-li komu co potřebie a se toho dotkne a swého užitečného co uslyší, káže písari posečkati a sobě podruhě čiesti, XI grošuow dada širokých. A tak až do konce wšesky dsky wyčteny býti jmají, to což wymazáno není. Také we dsky nemá nic pokútně křádeno býti, a natom jich najwětšie moc jest, že do nich zjewně jde a swobodně wšesko.

A když již dsky přečtú, kteréž wiece než co jiného wáže a jako řkúc všeho práwa konec a všech jistot jistota — kromě dobrowolné smłúwy a swolenie toho, ktož sebe mocen jest: to jmá práwo i dsky rušiti — pan komorník, sudí a písar zemský wložie dsky w truhłu a zapečetie každý úředník swú pečetí zámeck swój, a s potiwostí zase na to miesto, kdež je wzali, dowezú. A každý úředník klíč swój při sobě chowá, aniž jeden bez druhého ani všickni spolu k nim jíti mají, ani co jednati, bez wuole krále, markrabie, hajtmána a pánuow.

VI.

Hynek wévoda Münsterberský.

Hynek, jinak Jindřich mladší, z Poděbrad a z Kunštátu byl třetí syn Jiřího Poděbradského a Johanny Rožmitálské. Narodil se dne 18. Máje 1452 w Praze. L. 1463 wyzdwižen byl od císaře Fridricha, spolu s bratry Viktorinem a Jindřichem starším, za kníže říšské, hrabě Kladské a wévodu Münster-

berského. Po smrti krále Jiřího (1471) připadly mu za podíl otcowský Poděbrady a Kostomlaty. W boji o korunu českau, kterýž spolu wedli králowé Matyáš Korwin a Wladislaw II. stranil Hynek králi uherskému. L. 1473 wywolen byl na sněmu Benešowském spolu se třemi jinými pány za ředitele zemského s plnou mocí, aby až do zavedení pořádku zákonního všecky potřebnosti obecní w Čechách řídili. L. 1476 wyslán byl od krále Matyáše do Apulie, aby mu newěstu Blaženu přiwezl. Na sjezdu Brněnském l. 1478, když jednána smlauwa mezi oběma králi, spatřujeme mezi radami Matyášowými i Hynka, jenž tehda s Wladislawem zvláštní umluwu se srownal. I později účastnil se činně w záležitostech zemských.

Hynkowo obyčejné sídlo byly Poděbrady. Za manželku měl Annu, dceru Wiléma wévody saského. Jediná dcera jeho Anna wdala se za Jindřicha z Hradce. W pozdějších, jak se zdá, létech jal se obíratí pracemi literárními. Básnické plody jeho ukazují na wzory německé a některé w skutku nejsau nic jiného než wolné překlady ze zbirky Kláry Hätzlerowé. Mimo to buď sám přeložil nebo přeložili dal Fucheria Karnotenského historii o tažení křížowém do Palestiny l. 1099. Hynek umřel, nedosáhnuw ani 40 let, dne 10. Čerwence 1491 na Poděbradech, odkudž mrtvé tělo jeho přewezeno do Kladska a tam w rodinné hrobce w klášteře františkánském pochowáno.

Nesnáze hospodářowy.

Budu-li dobrý statek na zemi míti,
hned stokrát wětší práci mám.
A kterak to, ihned oznámím wám:
že ktož má na zemi statek weliký,
ten musí míti dobytek wšeliký,
a wšecko hospodářstwí naprawiti,
a sám ke wšemu ruku přičiniti;
neb nepřihlédá-li sám k swému,
by měl welmi mnoho, newystačí jemu.
A protož welikým statkem starosti neubude:
kdež při chudobě jedna, tu jich deset bude.
Ještěl chci wíce powěditi:
Musíš děwky a pachołky míti,
a nebudú-liť wěrní tobě,
tiť nepomohú jediné sobě.
Pak když chci s pole woziti
a obilé dobrým požiti,
musím jim podlé jich wóle pľatiti,
ač nechci na poli obilé shnojiti.

Jestliže jemu mzdy máto podám,
 hned s ním nesmluším, to jistě znám;
 než daj jemu, co on bude chtítí,
 a ihned chce obzinky mítí.
 K tomu pluhy, wozy, brány,
 ty at jsou dobře okowány;
 k tomu příprawy také,
 kteréž mítí chce všelijaké.
 A když jemu to všecko zjednám,
 proto toho vždy jisto nemám,
 aby on dělat, kdy dělati má;
 než tak všeho ležeti nechá
 a, chce-li, wóli (má) wětší nežli já.
 Dím-li co o tom, tehdy se hned hněwá;
 a již tepruw nebude dělati,
 by to všecko měto shníti neb ztámati.
 K tomu počne hned reptati
 a mně ještě winu dáwati,
 řka: Kterak jsou i wozu koła mdtá,
 nałożím-li naň mnoho, že se ztámá.
 Tužť mu musím, co sám káže, jednati,
 bych se měl i hned spadati.
 Tuť natom dosti nebude:
 o pluh nowá swáda opět bude,
 prawě: Wšak do toho nic není,
 a w branách žádného hřebu není;
 jestliže toho hned mi nezjednáš,
 pójdut ode všeho, to shledáš.
 A jemu dobré všecko zjednat byť,
 jedno že on jest to swéwolně zkažit,
 ihned mi jiným pánem hrozí,
 nezjednám-li, co káže, hned pryč běží.
 A jestli že jemu z hněwu słowo díw,
 on mi jich deset, to jistě wím.
 I musím já všech řečí nechati,
 ač chci, aby chtěl něco dělati,
 i jemu rád zjednati, což káže.
 Tužť naprawí pluh i oře
 tak jakž sám chce, a ne jako já.
 Potom hned záplaty žádá
 a řka: Pane rač mi zaplatiti,
 chceš-li at budu slúžiti;
 pakli mi hned nezaplatíš,
 wšak nebudu dělati, to ty zwíš;
 nebo musím sobě šaty zjednati,
 abych měl w čem potancowati.
 Tuž já musím pěkně prositi,
 nechci-li jeho na sebe zbúřiti,
 řka, že jemu brzo peníze zjednám.
 Tuť před ním chvílku pokoj mám.

Potom opět přijde pohonič ke mně,
 prawě: Já nemohu poháněti,
 chci nyní doma poseděti.
 A já jemu dím: Miřý, proč?
 búříš welmi, ano snad není oč?
 I co se nemám búřiti,
 a já nemám w čem pohoniti:
 wšak košile ani kytle nemám,
 k tomu zlámať jsem ostruhu, pohleď sám;
 a to mi máš z práwa zjednati,
 chceš-li, ať budu předse děłati.
 A také rozmrškať jsem wšecken bič,
 nezjednáš-li mi co třeba, pójdu pryč.
 Tehdy cožkoli młuw já,
 nezjednám-li co on chce, nic netbá;
 než zjednám-li, tehdy děłá,
 a nezjednám-li jemu, tehdy nechá.

Potom mi děwka počne přimłúwati:
 A ty mi nic nedáwáš, kterak mám děłati?
 a k tomu kusa střewíc nemám,
 a sukni zedranú, pohleď sám.
 Protož račiž mi košili kúpiti,
 sic wěru musím pryč ujíti.
 A hned přijde děwka druhá,
 ihned se také přec trhá,
 řkúc: nekúpiš-li mi sukna sedm łoket,
 budeť nowá swáda opět;
 a máš-li mi kúpiti, kupiž dobrého,
 nebo pójdu pryč a budu u jiného.

A tak wšickni děłají,
 by měť i dobytek zemřiti, nic netbají.
 Pane zjednaj nám piwa, ať žízni nezemřeme,
 chceš-li ať pryč neutečeme.
 A nikdy nemáme co jísti,
 že se musíme hladem třísti;
 soli nemáme, ani masa žádného,
 a chleba sotně do dne zajtřejšího.
 I zda nás chceš hladem zmořiti?
 Chceš-li ať děłáme, musíš nám dobré bydlo činiti.
 A bych já zpíwať jako sławík,
 nezjednám-li, co chtí, jsem již nebožtík.

VII.

Rada zvířat.

Rada zvířat jest básněn obsahu didaktického. Spůsob její nejvíceji podobá se k Nowé radě pana Smila Flašky z Pardubic. Od bájek dělí se tím, že zvířata w ní nejednají ani mezi sebou rozmlauwají jako w básních Aesopových, ale jedno po druhém k člověku jakožto pánu swému přistupuje, toliko podle powahy své zvířecí jeho učí jakožto učitel, jemu radí a výstrahu dává jakožto přítel. Rada zvířat obsahuje dvě knihy: w první mluví zvířata čtvernohá, jako lew, medvěd, wlk, pes atd., w druhé ptáci, orel, jestřáb, luňák, atd. Každému naučení, ježto w rýmowaných werších zvířata dāwají, předeslán jest popis powahy zvířete, jehož se řeč uwozuje, a rozjímání mravoučné. Dále přidány jsau průpowídky dwauweršowé, obsahující naučení z powahy zvířat wzaté. Básně tato sepsána jest na začátku XVI. století. Tiskěna byla poprwé l. 1528 w Plzni, 1578 w Praze, poljetí wydána od Dobrowského l. 1814.

Přirození psa.

Pes potřebný jest k ostraze domovní, buď w městě buď we wsi; neb on swým štěkáním dobytek zachowá a zloděje zažene a wždycky wěrně Pánu swému slauží. Dí Kolumella: Který jest wětší miłownik pána swého nežli pes? kdo wěrnější na cestě towaryš? který strážce najsprāwedliwější? který ponocný bedliwější? který jest mstitel ustawičnější nežli sám pes? Neb pro pána swého i hrdlo ztratí. A jsa bit od pána, nemstí se.

Učí tebe člověče, aby Stwořiteli pánu swému wěrně slaužil a přikázání jeho zachowáwat. Nebo blahosławený wěrný služebník, kteréhož pán, když přijde, najde, an tak činí jakž mu přikázáno.

Pes k člověku.

Wlk uteče a přistaupí pes,
 Řka: Dočkám-li se také řeči dnes?
 Těžko mi zde tak dlouho státi,
 Diw že se welikým hořem nezwráti,
 Ano wlk dlouho wymłauwá,
 Na mne diwné žaloby shledáwá.
 Wěz člověče, pane milý muoj,
 Žet jest wlk hlawní nepřítel twuoj:
 Smíříš-li ty se mnau hltawého wlka,
 Wěz, že mnohá škoda tebe potká.

Neostaneš krávy žádne na dvoře,
 Ani slatin ani plecí na komoře,
 Ani owce ani kozy w chlěwě;
 Najdeš wlk i w marštali hřibě,
 Shledáš, kde jest které prase,
 Wšecko sžere a newrátí nic zase.
 Wylídí, kde jest která hus,
 Neostaneš z ní ani křídla kus.
 Wše s kostmi i s pérím sžere
 A nikdy se dosti nenabeře.
 Jáť míwám na mále dosti,
 Když ty mi wywržeš s stołu kosti.
 Zato já tobě wěrně slaužím,
 Že i nočního času nezaležím.
 Ty najeda se s četádkau ležíš,
 A mne častokrát hladem moříš:
 Wšak já wždy proto štěkám
 A twého dobrého wěrně hlídám.
 Aby wlk neb zloděj nižádný
 Nepřišel w duom twuoj, jáť jsem strážný.
 Hlad, zimu trpě i wšecku psotu,
 To wše snáším pro twau robotu.
 Aniž mám také kde poležeti
 A swým kostem pohowěti,
 Leč w hnoji anebo w slámě.
 Wšecka se psota zbere na mne:
 Mauchy, blechy i protiwní komáři
 Štípajíc hrají około mé twáři.
 Tak mne bída a weliká psota zmoří,
 Že téměř nebudu podoben k zwěři,
 Ač jsem pak tobě welmi wěren
 Jakožto ze wší zwěři jeden.
 Já se pro twé dobré snažně zasadím
 A pro twau wěc častokrát hrdlo ztratím,
 Twrdé kamení i kyjowání trpím:
 Proto tebe žádnau měrau neopustím.
 Ano i od tebe pána swého
 Trpíwám auzkosti a bezprawí mnoho,
 Že mne netoliko hladem moříš,
 Ale druhdy kyjem nemiłostiwě chładíš.
 A kdyžť slaužím do swé starosti,
 Nemáš nade mnau žádné lítosti:
 Za mau práci a službu wěrnú
 Wyháníš mne z swého domu.
 A ač mi činíš jistě mnoho zlého,
 Proto já se nad tebau nemstím toho,
 Ale za twé zlé mně činění
 Dáwámť čłowěče toto naučení:
 Buď wždycky wěren pánu swému,
 Najwíc Bohu, stwořiteli swěta mocnému,

Až do hrdla zastaň všemohaucnost jeho,
 Wydaj život i krev swau podle něho,
 Přijímaj jeho laskawé trestání
 A služ jemu vždycky bez přestání.
 Wyslauzíš, to věř, hojnau odpłatu
 W budaucím věčném životu:
 Lepší nežli ty mně zde činíš
 A za dobré vším zlým płatiš.

Čłowěk k psu.

Známtě, pse, muoj wěrný słaugo,
 Cos mi teď wymłauwał dosti dłaugo,
 Že ty mně vždycky wěrně słauzíš,
 A málo na mne wyslauzíš.
 Chciť to wěrně nahraditi,
 Když bude aspoň po twé smrti;
 W łauzi neb w blátě prostřed cesty
 Učiním tobě pohřeb počestný.

Kočka.

Kočka ze sna tebe budí,
 Od lenosti tě odwodí.

Słon.

Słon dí: S hubeneym newálej,
 K bližnímu se laskawě měj.

Jelen.

Jelen prawí: Před zlým utec,
 Ať tě nechytí zlý łowec.

Rys.

Budiž přízniwý k čłowěku,
 Budeš míti přízeň, łasku.

Jeřáb.

Buď vždy wěren pánu swému,
 Násilé nečiň chudému.

Kohaut.

Kohaut o puoľ noci zpíwá,
 K Božské službě napominá.

VIII.

Řehoř Hrubý z Jelení.

Měštěnin Pražský rodu rytířského. Žil při dvoře krále Wladislawa II., rozličné úřady dvořské zastávaje. I manželka jeho, vynikajíc rozumností a mrawůw počestností, zvláštní požíwala důwěry u králowny. Společenské postawení toto zvláště bylo whod muži plnému upřímné snahy o zwelebení wlasti, kteráž co do vzdělání duchowního welice byla poklesla následkem wálek husitských. Z Italie tehdá zaswitala záře učenosti staroklassické, i nescházelo mužůw, kteří horliwě usilowali, aby nowé toto swětlo rozbřesklo se i nad zeměmi našimi: Jan Pannonius a Jan Vítěz w Uhrách, Conrad Celtes w Rakausích, Stanislaw Thurzó a Augustin Olomúcký na Morawě, Jan Šlechta ze Wšehrd, Jan Balbus, Bohuslaw z Lobkowic w Čechách. Kdežto wšak učenci tito nejen vzdělání ale i také jazyk starých Římanůw mezi krajany štípiti se snažili, obral sobě Řehoř Hrubý za úkol, aby dle wzorůw staroklassických ušlechtil a zwelebil jazyk domácí. W snaze této nebyl osamělý; k témuž zajisté cíli pracowali i Vikt. Kornel ze Wšehrd, Oldřich Welenský z Mnichowa, Mikuláš Konáč, Jan Česka a. j.

Řehoř obíral se skoro wýhradně překládáním. Nejoblíbenější spisowatelé jeho byli Jan Jovian Pontanus, kancelér Ferdinanda krále neapolského († 1503), jehož knihy o statečnosti (1820), o poslušenství, o dobročinnosti, o králi, rozmlauwání jenž slowe Charon atd., a František Petrarca, slawný básník wlašský († 1374), jehož díla o lékařství proti štěstí i neštěstí (1501), o prawé maudrosti (1551), o bídě a záwisti atd. do češtiny přeložil. Ze spisůw Ciceronowých přewedl Laelia de amicitia a Paradoxa (kusowé hodní podíwení 1818, 1853), z Erazmowých chwálu bláznowství (1820), od Bohuslaw a Lobkowice list k Petrowi z Rožmberka (1818), od Ant. Campana o spravowání úradůw (1513.) Ze spisůw sw. otcůw zčeštil sw. Jana Zlatoústého knihu „že žádný nemůž uražen býti od jiného než sám od sebe“ (1500, 1828), pak řeči sw. Řehoře, kterak w štěstí i neštěstí míti se máme, a sw. Basilia o záwisti atd. Jediná samostatnější práce jest napomenutí k Pražanům, čeho potřebí jest k wálce, w němž užito řeči Ciceronowy pro lege Manilia. Díla Řehoře Hrubého jen z malé části jsau tištěna; wětšina jich chowá se w rukopisech cis.

bibliotšky Pražské. Letopočty k jednotlivým spisům přidané znamenají, kdy byly tištěny.

Důkazem, jak velice ctil Řehoř studia klassická, jsou znamenité náklady, které wedl nato, aby syn jeho Sigmund w nich se zdokonalil. I stal se Sigmund skutečně jedním z předních pěstowatelůw literatury řecké i latinské, bohužel ale nalezal w cizině, w Basileji, pohodlnější sídlo k pracem swým nežli we vlasti bauřemi rozkolébané. Řehoř umřel dne 7. Března 1514.

1. Napomenutí k Pražanům.

Poněwadž se nyní, páni milí, pro spravedlnost swú a pro obranu její chystáte a strojíte k wálce, račtež wěděti, že držíe lidé učení a takowých wěcí swědomí, že najwiece mohú w wálce ty wěci, kteréž sú tuto položeny, totiž: množstwie wojákuow, mužnost, wtip hajtmanský a štěstie, kteréž, ačkoli mnoho muože we wšech wěcech lidských, wšak najwiece w wálce. A to i písmo swaté swědčí. Kteríž pak prawie, že peníze sú síla nebo moc wálky, ti najěistší wěc oznamují. Archidamus Lacedemonský, když se ho towaršie jeho tázali, jak by bylo mnoho peněz potrebie k wedení wálky, odpowěděl, „že wálka počtu nehledí,“ tiem dáwaje znáti, že ktož najwiece má peněz k wálce, že ten najspieše wálku powede. A Marek Tullius drží, že hajtman wojska tyto čtyři wěci z potreby do sebe mieti musí, totiž: uměnie wátečné, mužnost, wzácnost, štěstie. Mnozí k tomu přidawají tuto pátú wěc jakožto najmocnější, totiž welmi welikú zřata hromadu. A bez toho wšecy jiné wěci pokládají za mdlé a za nedostatečné; neb bez peněz welmi znamenité wěci nemohú se snadně dieti. I toto jest wěc dobrého hajtmána, čehož by dowěsti moci nemohł, aby toho penězy dowedł. A tak jest i král Matyáš činił. Má také druhdy znamenité wěci hajtman chytrostí a zheyrałostí powoditi a má Lizandra w tom následowati, kterýž řiekáwál, aby tu kuože lišcie přišli, kdež kuože lwowa nemuože dosáhnúti. A ktos při té wěci toto propowěděl: Čehož nemuožeš moci dowěsti, o to se pokus chytrostí. Má také to w tajnosti weliké býti, což má hajtman činiti. A protož i toto se jemu od Vegecia dáwá naučenie: Co má, prý, býti, rad se o to s mnohými; ale což máš učiniti, s welmi řiedkými a nebo radci sám s sebu. A proto jest chwálen onen Metellus Římský znamenitý hajtman, kterýž, když se ho ktos tázál, co bude činiti, odpowěděl mu takto: Bych držeł, že by oděw tento muoj wěděl o mé radě, spálił bych jej. A z té příčiny Římané mezi jinými praporeci i ten praporec měli, na kterémž byl Minotaurus; nebo, jakož on byl zawřien w najtajnějším miestě labyrinthu, tak má hajtmanowa rada nebo úmysł wždycky tajný býti. A to jest najpilnějie zachowáwát Wacław Wlček Čech a hajtman za tohoto wěku najznamenitější a nejlepší. Řiekáwál jest Paulus Emilius Římský hajtman znamenitý, že dobrý hajtman nikdy nemá bitwy swěsti, leč by to učiniti musíł anebo leč by měl k tomu přístup wýborný welmi. A tak jest činiewál hajt-

man krále Matyáše Tetaur, také Čech, a tím mnoho dobrého nejednú pánu swému učiniť.

Wojsko pak bez dobrého hajtmána jest těto bez duše; tak o tom smysle i písie w wáčkách rozumní mužie. A wiece druhdy muože prowěsti dobrý hajtman nežli welmi weliké wojsko; a protož když Scipio Emilianus Numantinské k utiekání před ním bitwú swú s nimi připudiť a oni, utiekající před ním, s hněwem welikým mezi sebú a s kuknáním na toto se tázali, proč tak před Římány utiekají, kteréž sú před tím několikrát přemohli a honili: tehdy ktos z Numantinských takto řekl: Owce nynie takowěz sú jako prwé, ale jiného mají než prwé pastýře, totiž takowí sú jako prwé Římští wojáci, ale jiného mají hajtmána. A tak jest toto jisté, což jest w prawdě napsáno od múdrých, že takéž jest wojsko, jakýž jest hajtman. A protož je hodna wěděnie a pamatowánie řeč Chabriowa, kterýž takto riekáwał: Hroznější jest hauf jelenuow, když má wuodce lwa, nežli hauf lwuow, maje wuodce jelena.

A teyz riekáwał, že jest tato powaha wýborného hajtmána: wyzwěděti a znáti wěci nepřátel a rady jich. A to býwá najlépe skrze najwěrnějšíe a najopatrnějšíe špehéře. A takowí zjednáni nebo spuosebieni býwají štědrostí a penězy. A ta sama wěc často dáwa wítězstwie nad nepřátely. Kterúžto štědrostí císař Julius učiniť sobě dráby náramně poslušné a wěrné.

A o poslušenstwi wojákuow máte řeč širokú Pontanowu w kněhách jeho o poslušenstwi při konci, na kterémž wojáckém poslušenstwi wšeco wítězstwie najwiece a prwotně záleží: jakož tam budete Waše Milost o tom čítawati.

A poněwadž mnoho nébrž wšeco wálky prowezení jest na hajtmánu wýborném: wýborného Wasim Milostem hajtmána Římského welikého Pompeja ku příkladu teď wypíši z řeči Cicerowy, smysl z nie wynma toliko a słow téměř nechaje. Počnu pak od těchto słow jeho, kteráž sú již napřed o hajtmánu postawena.

„Já takto držím, že w wýborném hajtmánu tyto čtyři wěci musie býti, totiž uměnie wálečné, mužnost, wzácnost, štěstie. Kto jest pak nad welikého Pompeja býť w tom umělejší, anebo kto jest měť a mohť býti? Kterýž Pompejus hned z škoły a z kázně dětinské w najwětší wálku a jenž s najbojownějšíemi byla nepřátely, do wojska otce swého a w kázeň wojáckú přiseť; kterýž při konci swého dětinstwie býť wojákem hajtmána najwýššieho a s počátku swého jinoštwie učiněn jest hajtmánem najwětšieho wojska; kterýž častěji wojskem swým swozowal bitwu s nepřátely, nežli ktožkoli jiný miewal ji s nepřiatelem swým; wiece wedl wátek nežli jich jiní čtli; wiece zemí opanowal, nežli jich jiní k spravowání žádali; ježto jest došet uměnie wálečného ne cizími naučeními ale swými hajtmanstwými; ne wáčkami těžkými ale wítězstwými, ne holdy ale wítězenými. Neb která by mohla býti wálka, w kteréž by ho štěstie obce Římské newycwičilo? Jisté mnohé rozličné wálky netoliko jest wedl ale i proweď, a to s mnohými i rozličnými nepřátely. A ty wěci oznamují, že žádné wěci nenie zkušéné w umění wálečném, aby jie ten muž newěděl. Již pak mužnosti Pompejowě která řeč muože rovná nalezena býti? Aníž sú toliko tyto hajtmanowý ctnosti, kteréž

se obecně wyprawují, totiž práce w jednáních, statečnost w nebezpečenstwach, snažnost w činění, spěšnost w konání, rada w opatrování: ale ty ctnosti tak sú welmi weliké w tomto muži, že nebylo tak welikých we všech jiných hajtmaniech, kteréž smy buďto widěli buďto o nich slychali. Swědčí to země wlašská, kteráž, jakož to Lucius Sylla též wítěz wyznał, jeho mužností a pomocí jest wyswobozena z eizie moci. Swědčí to země sicilská i jiné mnohé země, w kterýchž jest znamenité věci a welmi weliké i těžké i nesnadné i náramně nebezpečné prowodil. Nu to jest ta diwná a k wiere nepodobná mužnost hajtmanská.

Co pak jiné enosti, kteréž sem napřed počal býł wyprawowati, jak weliké a jak mnohé sú w něm! Neb nemá se toliko wátečné mužnosti w hajtmanu wyborném a dokonałém hleděti, ale mnohé sú ctnosti a věci, ježto sú služebnice a družky té znamenité mužnosti. A najprw welmi weliké musejí býti newinnosti hajtmané, totiž, aby žádnému sami neškodili z těch, kterýmž nemají škoditi, ani jiným dopuštěli škoditi. Potom mají býti welmi weliké zdrželiwosti, welmi weliké wiery, welmi weliké powtownosti, welmi welikého wtipu, welmi weliké lítosti. A ty všecky věci jak weliké jsú, pohledmy w Pompejowi; neb sú všecky náramně weliké. Ale ty lépe spatřimy z přirównání odporného jiných hajtmanuow, nežli bychom je sic mohli poznati a jim wyrozuměti. Neb kterého hajtmana muožemy za nětco položiti, w jehožto wojště prodává se setnictwie? kterak ten hajtman bude o nětco mysliti welice nebo znamenitě užitečného obecníemu dobrému, kterýž wezma peníze z pokladnice obecníe na wedenie wálky, ty nebo wně k swému panování pro žádost cti obracie, nebo doma jich nechá k swému zisku pro łakomstwie? A vaše toto pro tu wěc mumłanie dáwa znáti, že wiete, kteří sú to hajtmané činili. Já pak žádného nejmenuji, a protož se žádný na mne nemuže hněwati, leč ten, kterýž by sám na se to prwe chtěl proněsti. A tak skrze to hajtmanuow łakomstwie jak welmi weliké biedy a psoty, kdežkoli táhnú vaše wojsko trpí, kto toho newie? Spomeňte na ta táhnutie s wojsky, kteráž tato léta býwala od našich hajtmanuow w Włásiech skrze wsi a městečka měšťanuow Římských, a potom lépe porozumiete, co se w jiných zemiech, kteréž sú pod panováním wasim, od nich děje. Hádajte, wiece-li tato léta wojákuow wasich moci zkaženo jest měst nepřátelských či přátelských, když sú na nich w zimnie časy býwali, protože na poli pro zimu nemohli ležeti? Neb nemužet k zdrželiwosti přiwěsti swých wojákuow ten hajtman, kterýž sám nenie zdrželiwý; ani muže býti přísným a upriemým súdci ten, ktož nechce přísně a upriemě súzen býti od jiných. I podiwimy se tomuto muži Pompejowi, že tak welmi přewyšuje w tom jiné hajtmany; že jeho wojska haufové tak do Azii přitáhli, že netoliko ruka jich ale ani šlepěje nohy neuškodila nic žádnému z swých ani těm, s kterýmiž jsú pokoj měli. Jak pak w zimnie časy na městech ležie, slyšíte o tom wždycky řeči a máte listy, kteříž se k wám odtud přinášejí. Wšecko on sám nakládá na swé wojáky: žádnému se neděje moc pod ním, a by pak kto chtěl co takowého učiniti, nedopauštie mu se. Neb sú předkové naši tomuto chtěli, aby wojakuow našich přes zimu na

městech ležení bylo ne pro ľakomstwie ale pro jich polehčenie a zdrowie.

Nu opět pošetíte, jaká jest jeho zdrželiwost i w jiných wěcech. Odkud mniete, že tak welmi weliká jeho spěšnost a tak náramná a k wieře nepodobná pľawenie rychlost pošla jest? Neb nepřenesli sú ho tak rychle do najdalsích zemí ani wýborní pľawci, ani nějaká ne-slýchaná spráwa pľawenie, ani nějací wětrowé: ale ty sú ho wěci nezdržowaly, kteréž jiné hajtmany zdržují, totiž, že ani ľakomstwie ho od umieněného pľawenie neodwoľalo k ľúpeži nějaké, ani zľá žádost neb chlípnost k rozkoši, ani weseľé miesto k kochání, ani znamenité město k ohledání, ani ta weliká jeho práce k odpočiwání, naposledy ani korúhwe a maľowané tabule a jiné takowé okrasy měst Řeckých, kteréž jiní hajtmané brali, kterýchž on nechťel ani widěti. A protož nynie wšickni ná těch miestech na Gnea Pompeja hľadie ne jako na čłowěka postaného z tohoto města, ale jako na přistěho s nebe. A nynie teprůw počínají wěřiti, že sú někdy byli w Římě lidé takowé zdrželiwosti, ješto jest se to již zdálo národóm k prawdě nepodobné a neprávě o nich w knihy wepsané. Nynie panowání našeho blesk těm národóm se swietí a nynie národowé rozumějí, že ne bez přičiny předkowé těch tehďáz, když Římané miewali tak zdrželiwé úředniky, radči chtěli měšťanom Římským poddání býti nežli jiným panowati. Již pak tak snadný jest každému k němu přístup, tak swobodně každý mu wyprawuje ty, kteréž se mu dějí, kriwdy, s naprawením jich, že on ačkoli přewyšuje wšecy pány a spráwce hodností, wšak powľowností a dobrotiwostí zdá se býti rowen lidem najnižším. Již pak jak mnoho muože radú, mľuwenie swěho wázností a hojností, kto to wyprawí? A w tom samém jeho mľuwení jest jakés zwľáštne hajtmána duostojenstwie. A to jste na tomto městě wy Římané sami často na něm poznali. Wieru pak jak zachowáwa k towaríšóm našim, poněwadž ji wšickni naši nepřátelé za najswětější pokľádají? Miľostiwosti pak jest tak weliké, že těžko jest toto powědieti: wiece-li se báli nepřátelé mužnosti jeho proti němu bojující, čili miľowali jeho tichost, již od něho přemoženi jsúce.

A že wzácnost welmi mnoho muože w wedení wáľky a w hajtmanstwi nad wojáky, jistě žádný o tom nepochybuje. A i tú wěci welmi mnoho muože ten hajtman jistý. Neb že welmi mnoho na tomto jest při wedení wáľky, co towaríšie, co nepřátelé naši smysle o našich hajtmanech, kto to newie? Poněwadž wiemy, že lidmi w tak welikých wěcech k tomu, aby některú wěc buďto potupowali, buďto se jie báli, buďto w nenáwisti ji měli, buďto miľowali, neměně hýbe domněnie a řeč powěsti, nežli která jiná wěc jistá. A které jest kdy po wšem swětě jměno znamenitějsie a rozhľášenějsie bylo nežli Pompejowo, a čie wěci dáťe od něho dáťem wěcem sú rowné? O kterém jste kdy čłowěku wy, ješto to najwětší wzácnost činí, tak mnohé a tak znamenité chwály wydali súdy swými? A protož již wiece o tom mľuwiti nebudu, ani toho jiných příklady potwrdím, jak mnoho Pompejowa wzácnost muože w wáľce.

Od toho Pompeja wšech wěcí znamenitých ať se berú příkladowé, kterýž ten den, w kterýž jest od wás uděľán hajtmanem w wáľku mořskú, tak hned welmi ľacino bylo obilé po tak welmi welí-

kém drahu a po tak welikém w něm nedostatku, že stěžkem by mohlo tak ľacino býti z najwětšie úrody a w najwětším a najdelším pokoji.

Již pak na ostatku má se powědieti o štěstí, kteréhož žádný sám od sebe nemuože mieti. Já mám zato, že jste Najwětšiemu Fabiowi, Marcellowi, Scipionowi, Mariowi a jiným welikým hajtmanóm netoliko pro mužnost jich ale i pro štěstie, kteréž sú oni měli, hajtmanstwie často dáwali a wojska porúčeli. Neb bylo jest některým vysokým mužóm jakés k jich welikosti a sláwě a k wěcem dobře činěným přidáno od Boha štěstie. O tomto pak muži mohu toto powědieti, že w jeho moci bylo položeno štěstie.“ A tu je široce wyprawuje Cicero.

Takowého nebo k tomu nápodobného kdy byste mohli mieti hajtmána w potřebu swú sprawedliwú a wedlé Boha, držet bych já o wás dobře a tak, že byste i sobě i této wší zemi i wšemu tomuto králowstwi a snad i wšemu zwlášťe Římské cierkwe křestanstwu nětco dobrého mohli prowěsti. A to mluwím wedlé běhu lidského. Než takť jest, kdy by to jisté bylo ze čtenie a z apoštolského učenie, že křestanóm wáletí jest možné a sľušné bez Božieho rozhněwání, nebo když by Buoh ráciť někoho k tomu zbuditi, aby hájiť jeho prawdy nebo sprawedlnosti lidské, skrze kterúž lid swěta tohoto trwati a státi muože w pokoji (ješto jest to Bohu wěc welmi libá a křestanóm welmi potřebná): wšecy by ty wěci Pompejowy do něho wliť, tak že by on wšeho takowého wiece dowozowať, nežli ten Pompejus weliký. Takť činiť Buoh i za starého zákona wuodcím nebo hajtmanóm lidu izrahelského, kteréž jest nad nimi k obraně jich sám wyzdwihowať.

Byť sem eos o tom i o jiných mnohých wěcech a rozličných z jakés horliwosti počať psáti pro obranu sprawedliwých a pro wyswobozenie chudiny a mieniť sem Wašim Mľkostem také to oddati. Ale jsa přestrašen té wěci welikostí a nesnadností a swědomím swým poněkud bázní Boží napraweným, zrušiť sem to a zkaziť, tohoto jisté najwiece se boje, aby toho meče, kterýž bych já dať k obraně dobrých a zwlášťe chudiny wšie bohobojné, kdež jest koli, neužíwať někto někdy, ač ne owšem ale poněkud, k swé pýše a k swému ľakomstwi a tak k wětšiemu súžení chudiny; jakož to býwá. A jisté wšeho i najlepšieho my lidé zlí a zľými nawykľostmi zkažení wždycky raděi zle užíwamy nežli dobře. Neb to zľé užíwání wětší nám rozkoš činiť nežli dobré. A také newiem, kde a kterak by se mohľ ten naleznúti, kterýž by toho uměť a mohľ dobře, totiž napřed ke cti a k chwále Boží a potom k dobrému swých bližních užíwati, nestoje tiem nebo skrze to o žádnú swú čest, ani o kořist nebo o swé zbohacenie a zwelebenie. Bude-liť Buoh kdy ráciť, muožeť dobře takowého člověka s takowými wěcmi a powahami zbuditi bez toho mého při tom tupého wypisowání a bez mé wšeliké přítom winy.

Ačkoli co sem tu napsať o hajtmanu dobrém a těch wěcech, kteréž k wáľce příležeji, najwiece sem to učiniť z této příčiny: dopustiť-li by kdy Buoh wáľku w této zemi, aby chudinka a zwlášťe sedľáckowé ubozí jakúž takúž zówěť a ochranu měli pod takowým hajtmanem, jakého bych já chtěť mieti wedlé toho wypsanie ještě s nějakú odplátú od Boha, kdy bych tiem swým sepsáním co k tomu

poslúžil, což jest užitečného a prospěšného chudině k jich ochraně; jakož jistě, kdy by byl hajtman tomu Pompejowi podobný, nedať by chudiny hubiti.

2. Z knih Petrarchových o lékařství proti štěstí i neštěstí.

O škodě wzaté.

Žalost. Zbožie mi všecko ukrutné štěstie odjalo.

Rozum. Neučinilo jest tobě bezprawie; swé tě wzalo. Ale starodávnie jest to a známá newděčnost, že nato, což se wám dává, nepomniete, ale nato toliko, což se wám odjímá, pamatujete. A protož řídké jsú vaše wděčnosti a wložné, ale horliwé jsú a časté vaše žaloby.

Ž. Neštěstie ukrutné také i potřebné věci žiwota mi odjalo.

R. Potřebných věcí odjeti žádný nemuož, poněwadž to w prawdě potřebné nenie, bez čehož muože každý dobře žiw býti; ale prawím dobře, ne rozkošně, ne pysně nebo stkwostně, ale opatrně, ale strídmě, ale poctiwě. A nad těmi věcmi, že nemá žádné moci, ač jest hrdé, štěstie prawiti bude. A zajisté, — poněwadž vším, což jest ho kdežkoli, zlatem ani wší drahého kamenie okrasú ani wšelikých věci hojností ľakomstwie nemuož našyceno býti, — welmi maľými věcmi, by jich pak neměť, ale kterýchž lehkým jazyka nebo ruky uměním muožeš dobýti, odjata býwá nebo ukrocena potřeba přirozená. Tak etnosti na mále dosti jest, hřích pak na ničem nemá dosti.

Ž. Žiwosti a oděwu potřebného ľakomé štěstie dáti mi nechce.

R. Od jinud toho žádej. Šlechtnost myslí štědrejšie než štěstie jest. Ničehož neodpiera, jediné toho, což by, když by toho dopustila, uškodilo a což by, když by toho odepřela, prospělo. Nicť neodjímá, jediné to, což mieti škodliwé jest a ztratiti užitečné. Neodtahuje, neokřikuje se, nekrčí ruky, newraští čela, newyzdwihá pysně obočí, žádným nepohrzie, žádného neopauštie, žádného neokľamává, nenie ukrutná, nehněwá se, nemění se, jednostajná wždycky a wšudy jest, jediné žeť wiece a wiece jsúci koštowána, den ode dne sladčejšie jest a z blízka spatřena býwá pěknějšie. Protož, aby byl právě bohatý, o tu stuo; neodženeť tebe od swých weřeji, aniž tebu pohrdati bude, ačkoli potrápíť tě. Jestíť přístup k nie ponajprw nesnadný, potom jiné všecko jest rovné, utěšené, snadné. Když jediná šlechtností myslí dojdeš, nebudeš číti chudoby.

Ž. Oblúpiťo mě neštěstie ze všech mých dobrých věcí, totiž z statku mého.

R. Mýlíš se domněním, kteréž jest zlé obecné všech lidí. Neb zajisté nejsú to dobré věci. A nechť toho dopustím, ať jsú dobré: nejsú twé, ale žes o nich držeť obyčejem chaterných lidí, že jsú twé. A diwím se, jestliže ještě nerozumieš, že jsú cizie.

Ž. Neštěstie mě nahého nechaťo a nuzného.

R. Šlechtnost myslí tě oděje, leč nebudeš chtieti, a obohatí, leč snad sobě wiece wážíš zlato a zlatohľaw nežli krásný šlechtné myslí oděw. To jestli že by učiníť, tehdy bych tě nuzného a nahého nazwať.

Ž. Proti moci neštěstie a proti núze tesknostem žádným dostatečně nemohu odolati řemeslem.

R. Co se tomu divíš? Všecho to twé řemeslo a ta zbroj, která se myslíš brániti, jest w moci nepřítelů twého, totiž neštěstie. Neštěstie meč twouj za rukowěť drží, a proti tobě jeho ostrie obráceno jest. Jestliže hledáš rady, toho nechaje, čiň něco jiného. K uměním těm přičiň swú mysl, nad kterýmiž štěstie moci nemá. Nebýwát bohatstwím dobytá myslí šlechtnost; ale šlechtností se bohatstwíe dobývá. Šlechtnost myslí sama proti všelikému neštěstí i proti chudobě jest umění nejlepší. Četl-li jsi o tom, kterak na břeh Rodský w tápání jsa Aristippus wywržen, sám nahý a nic nemaje z těch věcí, kteréž i dáti i odjeti muože štěstie, když byl nowými miesty, jakož to býwá, pojat a všudy okolo hleděť, událo mu se na jakás země wyměřowání pohleděti. Zwoław, potěšit jest swých towaríšuow a kázal jim, aby dobré myslí byli, a řekl: „že jsme nepřiplúli k pustým miestuom, že widí šlepeje lidské.“ Odtud wšed do města, upřiemo do toho miesta, kdež sú se w umění literním cwičili, šel jest. A tu múdrymi hádaními najprwé podiwíen, potom přátelstwíe od znamenitějších měšťan a daruow zaslúžil. Za něž jest netoliko sobě ale i towaríšuom swým pokrm a oděw a na cestu potřebné věci zjednal. A když sú měli od něho towaríšie jeho odjíti, tázali se ho, co by domuow wzkázati chtěť? Toto jedno, kázal swým oznámiti, aby toho zbožie synuom dobýwali, kteréž w tápání nemuože zahynúti a kteréhož ani mořská ani městská ani wátečná búrka neodjímá. Jistě welmi znamenitá to jest řeč.

Ž. Statku i myslí pomoci zbawen jsem.

R. Prwnie tě wěc swobodným, druhá pak jistě nuzným činí a biedným. Ale jakož mniem, žes četl Aristoppowu radu, tak tuším, žes také četl to, což jest powěděť Theofrastus. Ale co prospíwá čísti toliko, musíš pomněti nato, což čteš, a to, což jsi četl, k úžitku swému obrátiti.

Ž. Domu swého, čeledi, přátel přirozených a všech okras jsa zbawen, co budu činiti, kam se obrátím?

R. K tomu zboží se obrať, kteréžť pobráno býti nemuož, kteréž tě všudy bohatého a okrášleného učini a hauf služebníkow dá. A žeť, jakož tomu rozumiem, musí k paměti přiwedeno býti to, což jest Theofrastus powěděť. A to powěděnie jeho, o kterémž jsem zmienku učinil, takto znie: Učený sám ze všech lidí ani jest mezi ciziemi cizí ani, ztratě čeled swú a swé přirozené přátele, jest zbawen přátel, ale w každém městě jest měšťením a nesnadné neštěstie příhody bez strachu muože potupiti. Ten pak, ktož mnie, že jest ne uměním ale štěstie pomocmi ohrazen, jda po plzkých cestách, ne w státém ale w netrwanliwém trápi se žiwotě.

Ž. Statek měť jsem otcowský, i ztratil jsem jej; co mám učiniti?

R. Statek otcowský jest dwuoj. Jeden jest z věcí, jenž hynú, kteréž štěstie spravuje; druhý z ctností a z umění. A tomu, že jest od králowstwíe štěstie daleko na bezpečném městě položen, uskozeno býti nemuož. Ten jest to statek, kterýž prwotně najmikostnější otcowé synuom dáwají. Kterýžto statek, nebude-li od synuow zawržen, bude je až do konce a po konci žiwota ozdohowati. A kterýž netoliko tak

dřúhowěčný jest, jako ti, ježto jej mají, ale mnohem déle a mnohem wěčnějie trwá. Toho šetrěc a pilno jsúc ono znamenité město Athéne, kteréž mrawy, wýmřuwnost a práwa zplodilo: když jsú wšecká jiných měst řeckých práwa wšecky napořád syny k tomu, aby rodičúom swým pokrmy dáwali, zawazowála: ti toliko sami rodičowé aby krmeni a chowáni byli, ustanowilo, kteříž jsú syny swé učiti dali; neb ti toliko sami statek jistý a stáły swým po sobě zuostawují.

Ž. Mnohého mi se k žiwotu mému nedostává.

R. Komuž na mále dosti jest, kterak by se mu mnohého nedostávalo, nerozumiem. Ale wy prawíte, že se toho žiwotu nedostává, na čemž łakomstwie dosti nemá. A tak býwá to, že netoliko mnohých se wěcí wám nedostává, ale wšech: i těch, kteréž máte, i těch, kterýchž žádáte. Neb i těch, kteréž máte, dotknúti se nesmiete, a těch, jichžto žádáte, dosáhnúti nemuožete. Na obé rovná jest nebo bieda nebo núze.

Ž. W přílišné žiw jsem chudobě.

R. Těš mysl swú towariši welikými a znamenitými. Valerius Publikola jeden z pówoduow Římské swobody, Menenius Agrippa Římského pokoje jednatel, že jsú, nač by pochowáni byli, z swého wlastnieho neměli, z obecnieho jsú měli. Paulus Emilius, swítězitel nad macedonskými králi a ježto jest konec učinil znamenitému a starému králowství, jak bohatý na sláwu tak nuzný na peníze byl, že, by nebyla tak welikého muže dědina prodána, bylo by nemošlo ženě jeho dáno býti wěno. Attilius Regulus, Gneus Scipio, Quintius Cincinatus Římského panowanie obránce tak jsú nuzní byli, že prwní w Africe weliké welmi wěci puosobě, druhý w Hispanii, onenno pro swého šafáře smrt a tento pro wěno dcery swé přinuceni jsú, aby od kmetuow Římských propuštění z swých úřaduow prosili; a byli by to obdrželi, by byli kmetowé, opatřující obecné dobré, w chudobě měšťanóm swým wýborným nepomohli. Ale Cincinatowi, když jest čtyři łány dědiny swé orał, z wolenie kmetského a lidu Římského w najnebezpečnější čas najwýššie hajtmanstwie dáno jest. K těm nechť jsú přidáni Curius, jehožto bohatstwie byla jest zahrada, a Fabricius, na mále dosti maje mocný, kteřížto jim dané bohatstwie potupili a, nic krom zbroje a ruky a mysli nemajíce, najbohatějšího řeckého krále a najmocnější wlašské země lid zkrotili a podmanili, kterýchžto žádný jako zlatem tak ani železem nemoht přemoči a podmaniti. A proč mřuwíme o měšťanech, poněwadž i sám lid Římský, pramen wšelike znamenité kroniky a příklad, tak dřúho dobrý byl (jakož sem počal být o tom mřuwiti), jakž dřúho byl chudý. Ale chlípnostmi a hanebnostmi Nero císař jsa zařícen, bohatstwie swého změřiti a počísti nemoht. Varius pak Heliogabulus také císař, najzženilejší a najmržčejší ze wšech lidí a wšeho císařstwie hanba a bícha břemeno, — což o něm powiem, jest mrzko i mřuwiti i slyšeti, ale pro mrzkú žádost nemám snad toho zamřčeti, — nechťel jináč než na zlatých nádobách, když k komu přišel, ctěn býti, ješto jest wěděł, že netoliko takowých prwních mužuwow byl jest obyčej, hliněných při wěčeři nádob užíwati, ale že jsú i božské oběti na nich činiewali. Ó město biedné, kteréž jsi w tak mrzké ruce, když jsú se twoji změnili osudowé, upadlo! Ale ó zlato, kteréhož łakomstwie welmi žádá! Ó, ješto's na-

děje najpoštědnějšie a prací cíl lidských, w jaké jsi se pohodlé, očí a myslí jsúc omámenie, obrátito! Nynie pak kto jest, ješto by směť toho přieti, že nenie znamenitá wěc bohatstwie a že ho všickni nežadají, poněwadž ho lidé mečem a nešlechtnostmi chtiec dobývají, kdyšto potupiwše nejlepší wěci, w najhorších sú se rozhojnili.

Ž. Chudý žiwot w prácech wedu.

R. Cleantes, aby wodu wážit a zeliny w zahradě zaléwat, Plautus, aby žernowem ručním sám múku mleť, núzi jsa trápen, přinucen jest. A jak welmi weliký Cleantes byť mudřec a Plautus poeta a k tomu jak welmi chudý jeden zahradník a druhý pekař: wšak ostatní swuoj čas potřebnému zawázaný odpočinutí (tak weliká myslí jich byta moc) Cleantes filozowským bděním oddať jest a Plautus k skládání kněh, kteréž jest prodáwat. Lactancius Firmianus, muž w mnohém a rozliěném umění učený a mezi swými najwýmłuwnejší a syna císařowa mistr, teň w najwětší wšech wěcí núzi, také i obecných, žiwot wedť jest. Chudý narodit se jest Flaccus, w chudobě žiw jest byť Pacuvius, w chudobě Statius; a oba ti pro žiwnost kniehy o rozpráwkách lidských skládajíc prodáwali. Nuzný také byť jest zprwu Virgilius, až mimo jeho obyčej k wtipu přibyto zbožie. Mnoho jest takowých w každém řádu lidském. A zanechávám těch (neb jich přieliš mnoho jest), kteříž pro žádost nebeského zbožie, netoliko chudobu ale i hlad, žízeň, nahotu a wšeco, což jest najhoršieho na zemi, netoliko dobrú ale i weseťu a radostnú myslí sobě zwolili. Pakli se těmi jakožto chaternými a zemskými nehýbeš příklady, sám nebeský Pán zde chudým byť, aby příkřadem swým oznámil, že jest zde chudoby cesta, kteréž se wšak kráćie k prawému bohatstwi. Sám ten, prawím, skrz kteréžto králowé králují, chudým se narodit, w chudobě žiw byť, nahý umřet, kterémužto mezitiem všickni posluhowali žiwłowé. Ty pak, čłowěče hubený, pána swého žiwot neseš s tesknoští, aniž se stydiš za swú blázniwú hrdost! Jistě ktož by koli, na něho mysle, dobrotú myslí se ohradiť, w chudobě jsa najbohatší a ničehož nepotřebuje, ani králowského bohatstwie žádali nebude.

Ž. Žádné hojnosti statku nemám.

R. Jako myslí nuzné a poražené nenie dosti na žádném zboží, tak bohatá mysl a pozdwižená na každé má dosti chudobě. Neb nuzná mysl a poražená na cizie wěci zpoléhá, bohatá pak a pozdwižená w swé wlastnie doufá. Stawěti na cizích gruntiech jest škoda, ale zisk na swých.

Ž. Najchudší jsem.

R. Jestliže o potřebné wěci stojíš, chudým nikdy býti nemužeš; pakli po žádostech swých postupuješ, nikdy bohatým nebudeš.

Ž. Až dosawad chudý jsem, nébrž žebrák.

R. Šťěstie lidské nikdáž nestojí, a jako z najwětšieho bohatstwie k najwětší chudobě, tak z najwětšie chudoby k welikému bohatstwi lidé často přicházejí. Mám zato, žeš četť w knihách Quinta Curcia kronikáře, kterak jakýs Abdolominus z rozkázanie krále Alexandra nebo z dopuštění z chudého zahradníka Sidonským králem učiněn. A že jest ten Abdolominus to králowstwie potupil, za slawnějšieho jest proto jmien, nežli by králem byť. A toto pak wiem jistě, že jsi čisti moht, že i Romulus, z pastýřské chałupy tak welmi welikého

města ustanowitel, Římské královstwie najprwé přijal jest. I král Římský šestý z najnižšieho řádu a, jakož někteří držie, z služebničieho na královské duostojenstwie wstúpił. Ani Alexandra Priamowa syna ani Cyra onoho z králuow perských najslowutnějšieho nebyli jsú bohatší počátkowé; nebo nebylo jest jiné zniknutie nežli Romułowu. Caius Marius, kterýž jest był a budoucně často by býwał w Římě konšelem; prwé nežli jest k kterému duostojenstwi přiseł, najemným oračem jsa, za prwních swého žiwota let we wsi jest bydleł, a potom po toliko wítězstwich a swítězeních a po tom swém sedmeru konšelstwi, krom toho, že jest se pokrýwał we třetí jezera a w wězení był, také i maličko chléba žebrał. Julius Císar, budoucí swěta pán a ježto kšaftem pány swěta po sobě zoustawiti měl, mládenec chudý był. Ty pak takowé s takowými lidmi maje towaristwie, nemuožeš se nebo nadieti bohatstwie nebo je potupiti.

Ž. Chudší jsem než kdy prwé.

R. Dobřeť jest; budeš i pokornější nežli kdy prwé, wolnější, swobodnější. Neradi nic nosie ti, kteříž na horu chodiewají. Nebudeš mieti zwyklého zbožie, nebudeš také mieti zwyklých myší a zlodějuow a zpuřných služebníkuow; i také těch nepravých přáteluow, kterýchž hojně lidé bohatí miewají a kteříž za bohatými chodie a jich se přidržie, polizačuow a pochlebničkuow a wšie té zběři domácíe, kteráž by se tobě smála a posmiewala a tě utrhaním hłodała. Dále jestliže ztracené zbožie k těm, kterýchž zbył, tesknostem přirownáš, ziskem to, žes je ztratil, nazuoweš. A jistě nechť zamlčím bezpečnosti, pokory, střízliwosti, odpočinutie, střídmosti, chudoby towaríšek: by pak žádné jiné wěci dobré s sebu nepřinášeła, nežli tu, že haufuow falešných pochlebničkuow a ukrotensstwie hrdých služebníkuow zbawuje, dosti weliká to příčina byla jest, pro kterouž by měla býti netoliko strpiena ale i žádána, abrž také i přiwolána chudoba. Ale již natom dosti bud! Neb wiece neříkáš než toho zastúžila twá ta wěc. Kterémužto twému naříkání diwił bych se, kdy bych był toho dáwno na wšech neseznał, že žádného těžšieho, žádného častějšieho nenie naříkáníe. Takť nic nenie mezi lidmi nenáwistnějšieho a nic lepšího nežli chudoba.

Ž. Chud jsem w tomto žiwotě.

R. Budeš wesełý na smrti. Žádný jest tak chudý žiw jsa nebył, aby na smrti chudším býti nechtěl.

3. Z knihy Pontánowy o statečnosti wálečné neb rekowské, též domácí neb křesťanské.

O těch, kteří bojují nebo se bijí, buďto z hněwu, buďto z bolesti, nebo z žalosti.

Již se má také powědiati o hněwu a žalosti, kteréžto wášně jakú moc mají, básník Virgilius oznamuje, an die: „Hněw a zlost porážejí rozum.“ Neb ti, ježto jsú žalosti a hněwu ostnem popuzeni, rovně jako slepi jdú kwapně w nebezpečenstwie. Ačkoli hněw ten, který rozum posłůchá, jenž hýbe myslí, aby činiła wěci znamenité, a jako nějaké ohně rozněcuje, má také býti chwálen. Neb nenadarmo jej má člověk od přirozenie. Ale když jest náramný, když tupě rozumu wladu, oddá se prechliwosti a bláznowstwi a když se rozliti: tehdy co má,

ježto by právem winěno nemohlo býti? Jestli pak hněw dychtiwość po pomštění nebo, jakož Cicero prawí, žádost pomštění nad tím, kterýž se zdá, že urazil křiwdu nás. Kto se hledí pomštíti, ten jakožto uražený rmúti se. Protož towaríšit s hněwem žalost a bolest, kteráž se také žádá pomštíti. Když se pak kto pomstí, tedy ukrotí hněw a žalost, nabývá potěšení z pomsty tím wětšieho, čím byla pomsta ukrutnějšíe nebo wětšie. Ale stateční žádají šlechetnosti a cti, ne potěšení z pomsty, skrze niž by w krutost šelm upadli, a jdú ne po hnutích myslí nezřiezených a násilných, ale po prawém rozumu a po těch radách prawých a ctných, kteréž od něho pocházejí. Protož mštění wiece se muože zdáti šelmskú krutostí než statečností. Neb šelmy, když, že jsau raněny střelú, ucítie, hned bolestí rozlítie se, úprkem ženú se na ty, jenž je ranili. Takowí lidé jsú liti, ukrutní, krwežízniwi a twář mají hrozně zasmúšenú a mysl mrzkú. Obořenie jich na člověka jest jako najlítějšíe šelmy. Ukrutnosť ta w krvi se kochá a raduje se w wraždě. Nic nenie nad šelmskú krutost náhlejšíeho, nic wzteklejšíeho. A ty wady welmi jsú od muže statečného wzdálené. Ale že, jakož jsme již powěděli, jest přirozená wěc člověku hněwati se a skrze hněw dodává se jakás síla myslí, kteráž zpřozuje ochotnosť, jenž se nemáo hodí k podstupowání a přemahání wěcí těžkých: má tedy to jmieno býti, pokud se má statečný hněwati a z které přičiny, aby, neopomena rozumu spráwy, nezanedbał miery, kteráž bude-li zanedbána, nenie, proč by hněw právě mohł býti chwálen, když jiem jako šelmy býwáme puzeni.

O snášení ztráty úřadu.

Že welmi ti, ježto obce spravují, poctiwosti nebo cti sobě wázie a že mnoho o těch, kteříž jsú na úřadech, smýšlejí lidé: protož musí zármutek ten, kterýž přicházie pro nedojitie nebo neobdrženie úřadu, i weliký býti i těžký. Neb rmúti člověka lehkost a těžko mu jest to, že jsú mu jiní předloženi nebo že si lidé jiných wiece nežli jeho wázie. Ale má nás těšiti i swědomie naše, že jsme toho úřadu zdáli se býti hodni, i lidu nestálost a mnohokrát neprawé domýšlenie nebo zdánie, a že lid nebo obec jest, jakož Horatius prawí, šelma mnohohlawá. K tomu toto, že mnozí a znamenití muže, pohrdajíce úřady, w žiwot zwláštni něbo saukromý se dali. S jakú stálostí Cato snášeł dvoje od úřadu odstrčenie? s jakú Lælius, muž i múdry i dobrý? s jakú také Publius Nasica, muž wýborný a od kmetuow Římských schwálený? Cicero prawí, že jest bylo u Fannia napsáno, že Publius Rutilius bratra swého od úřadu odstrčenie s tak teskliwú snášeł myslí, že proto umřeł. Ó jak jest to mdlý a welmi špatný był člověk! Ale Dioklecian císař tak jest welmi pohrdał lidskými wěcmi, že se zbawil dobrowolně Římského císařstwie. Když jsú ho Římané zase k němu pobízeli a w něj uwěsti chtěli: pojav s sebou ty pošty, kteréž jsú byli Římané k němu posłali, do swé zahrady, taktó jim odpowěděł, že jest prosit, aby na jeho łociku pohleděli, kterýž jest i swú rukú nasáť i ji ošetřowat. A tím powěděním oznámil toto, že wiece sobě wážíł ten žiwot pokojný a úklidný nežli nawrácenie w císařstwie. Sylla, ačkoli jest był náramně žádostiwý cti, předce najwýšší úřad

Římský dobrowolně se sebe a před časem složil. A i on byl od úřadu soudcova odstrčen. O Augustowi císaři píše, že jest nejednů přemýšlel o tom, aby obci Římské opět nawrátíl panowání, a ustawičně žádat toho, jako píše Seneka, aby mohl pokoj mieti a spravowání toho swého prázden býti.

Což tedy toho w člověku dobrém nebo dobře spraveném nebude moci docíliti rozum, čehož dowodí čas neb sytost? Protož netoliko trpěliwě má snášieno býti toto odstrčenie nebo nedojitie, ale máme také druhdy nepřijímati těch úraduow, kteříž se nám dáwají, abychom někdy mohli sami sobě žiwi býti. Aníž má hyzděn býti ten žiwot, kterýž se weđe daleko od úraduow a od jednáni obecních, poněwadž, jakož Horatius prawí, nebyl ten zle žiw, kterýž se neznamenitým narodil a neznamenitým umřel. Netoliko mlowníci múdrosti a cti, ježto jsú se k učení liternímu oddali, ale i mnozí správce měst ten sobě žiwot rozumně zwolili, aby podál od měst a od jednáni obecních wěcí na dědinách bydleli. A w ten čas, totiž, když jsú byli na dědině, newiem, by nebyli i sławnější i diwnější wšem nežli tehdaž, když jsú na úradech byli a na ławicích súdných sedali a w radách obecních býwali.

4. Předmluwa na překlad knihy sw. Jana Zlatoustého, „že žádný nemůž uražen býti od jiného než sám od sebe.“

Řehoř Hrubý z Jelenie urozenému a statečnému panu Mikulášowi z Čeručio pozdrawenie!

Znaje Waši, pane Mikuláši milý, dobrotiwost, kterůž každému a zwlášťe dobrému okazujete, a že o prawú múdrost a dobrotu prwní a najwětší péči máte: tuto řeč sw. Jana Zlatoustého pracně nyní ode mne z łatinského jazyku w český wyloženu radějie jsem Wám nežli komu jinému oddal a poslal. Kteráž, jakož titul její napřed položenu okazuje, oznamuje to a toto dowozuje, že žádný nemuož uražen býti od jiného než sám od sebe a že nic člověku nemuože uskoditi, neuskodí-li sobě sám.

Diwná wěc a rozumu každého dosti odporná! Neb když jest tak: proč jsú zámkové na vysokých horách nebo wrších pewně wzděláni? proč twrze a města wały, zdmi a wěžemi ohrazena? proč děla mnohá a rozličná, prakowé welicí s welikými šwaňky¹⁾? proč odenie a braň wšelikterá, poněwadž žádný člověka nemuože uraziti ani mu co muože uskoditi než toliko on sám sobě? A ty wšecy wěci nahoře jmenowané ne proto jsú, abychom sami před sebou wěci nahoře jmenowané ne mohli uwarowati. Nadarmo tedy to wšeccko jest, což jsú lidé k obraně swé, aby uraženi býti nemohli, wymyslili a nalezli.

Jak pak to možné jest, že žádný uražen nemuože býti od jiného než sám od sebe, přečtúc tuto řeč Zlatoustého budete moci porozuměti. Snadnát jistě obrana proti tomu jest a kterůž každý, zdrawý i

¹⁾ šwaňk = kolo přemítací, Schwungrad.

nemocný, silný i mdlý, chudý i bohatý, beze všeho nákladu, beze všie swého statku ujmy muože mieti.

Kterúžto řeč také i proto jsem radči a zvlášť nyní přeložit, že někteří urození a mocní, bohatí a silní a ježto zámky a tvrže swé mají, mně chudému a mdlému a toho všeho, což oni mají a čímž se chlúbie, zbawenému všelikterak hledie uskoditi darmo a bez hodné příčiny: aby každý, ktož tu řeč Zlatoústého čísti bude, znať a wěděť, i Wy, že já od nich uražen žádnú wěcí a nikterakž nemohu býti, neurazím-li se sám, a že mi, by pak mocnější byli, ničiemž nic nemohú uskoditi, neuškodím-li já sobě sám. Budiž z toho Bohu wěčná chwála.

I abyste mohli té řeči Zlatoústého lepší a gruntowní mieti rozum, toho potřebné jest Wám wěděti, že skrže „moc mysli“ anebo „mužnost“ Zlatoústý nic jiného nerozumie než jakús sítu mysli welikú přirozeně od Boha Adamowi otcí našemu danú, kerúž moc nebo mužnost, ač jest welmi skrže hřiech Adamuow zemdlena, každý čłowěk od přirozenie má, kdy by jie jediné chtěl k dobrému užíwati. A té moci, ač také w mysli mnohých skrže zanedbánie a hřiech utuchne, ale však skrže pomoc milosti Božie a skrže práci ustawičnú a trwanliwú každý muože nabyti a dojíti. A moc ta nic jiného nenie než všeliká ctnost, jakož lidé obyčejně młuwiec říekáwají: ctnostný čłowěk, to jest, mocné a silné w dobrém mysli. A ctnost nic jiného nenie než moc jakás mysli nebo duše, již se hřiech, kerýž odporný jest ctnosti, od duše zahánie anebo již se hřiech přemáhá. Jako ctnost pokora: ta dusí a přemáhá w srdci hřiech paychy a hrdosti, a při každé ctnosti jest ctnost trpěliwost a, ať wýše a dokonalejie powiem, všeliká ctnost jest trpěliwost. A o tom šieřejie a dostatečnějie píše Lactantius Firmianus.

A ktož tu ctnost, to jest, trpěliwost má, přede všemi zlymi a protiwnými wěcmi a hřiechy jest bezpečen. Rozuměj tak, že mu mysli wášně zlé nebo hnutie jakázkoliwěk zlá nic nemohú uskoditi. A o té ctnosti, to jest, trpěliwosti Zlatoústý młuwí. A ktož té moci mysli zbawen jest, w každú zlost a w hřiech nebo neprawost wženú ho wášně mysli zlé a přemohú jej. A proti žádné protiwné a odporné wěci jakézkoli, buď swětské neb tělesné, buď widomé nebo newidomé, žádný takowý bez klésky škodliwé a bez úrazu smrtedlného neostojí, a každá jiem a zvlášť nenadáť pohne protiwná wěc, nébrž welmi ho zbúří a w neprawosti daleko zawede.

A zase, jakož jsem toho prwe dotekl, ktož trpěliwostí jest odien a ohrazen, rowen jest oné skále twrdé, která žádnými morskými wlnobitíemi nikdá se nemuož pohnúti.

A kdež koli w té řeči Zlatoústého neb mužnost neb moc neb šlechtnost mysli neb ctnost neb dobrotu najdete, nechci, byste skrže to co jiného rozuměli nežli tu moc mysli, to jest, trpěliwost, o keréž jsem nahoře młuwil. A toto ještě wězte, w tomto mém wykládání že mužnost, moc, šlechtnost mysli, ctnost, dobrotu wše jedno jest a jedno miesto druhého se klade. Dobře-li jsem pak přeložit čili zle, jiným to rozeznati porúčím, keríž jazyku łatinskému lépe nežli já rozumějí a keríž znají, jak má jeden jazyk w druhý překládán býti.

Jestliže bych však kde v čem chybil, prosím, necht mi odpustie, úmysl dobrý muoj wiece nežli to mé nedostatečné přeložení wážíe. Neb ne tiem úmyslem tu práci (an mne k nie žádný nehnať, žádný nenabízet) na se sám dobrowolně jsem wzał, abych dospělost swú w jazyku łatinském a wýmłownost w řeči české a okrasu chłubně okázał — necht se tiem chłubie, kteříž toho hojně mají, u mne toho obojiego welmi málo jest — ale proto jsem to učinil, aby také ti, kteříž łatinského jazyku neumějí, nějaký aspoň rozum té řeči swatého Jana Złatoústého, čtúc ji jazykem českým, mohli wzieti a mieti, a aby toho úžitku znamenitého od Boha všem wěrným daného a skrze toho učitele najprwé samým Řekuom a potom od jiného i Łatinikuom na swětlo wyneseného také i Čechowé zbaweni nebyli.

Málo mi dáno, protož mátem těžím, chtěje wiece swé dosti i w tom učiniti, za práci nic jiného nežádaje než ode všech dobrých a napřed od Wás wděčnosti a potom od Boha, jsem-li však hoden aneb zaslúžil-li jsem, jakéz takéž odpłaty. Vale. Anno Domini nostri Jesu Christi MCCCCXCVII.

IX.

Viktorin Kornel ze Wšehrd.

Mezi obnowitely klassické literatury w Čechách za času krále Wladislawa II. přede všemi se skwějí Bohuslaw z Lobkowic a Viktorin Kornel ze Wšehrd.

*„Prima Bohuslaus, Cornelius altera lux est:
Sidera nos alii sed sine luce sumus,”*

dí sawěký básník. Kdežto však Bohuslaw zataužil po sláwě parnassu łatinského, obrátil Viktorin snahy swé ké zwelebení jazyka českého.

Viktorin byl syn sauseda Chrudimského přijmím Janúška a manželky jeho Barbory. Studia swá konal na vysokých školách Pražských, kdež powyšlen byw l. 1483 dne 30. Ledna pod děkanem Janem Pacowským za mistra swobodných umění, čisti se jal o filosofii. Již rok potom (1484) wywolen byl za děkana fakulty artistské. Nedlauho však na universitě pobyl, i obrátil se k saudnímu řečnictwí, we kterémž wýmłowností swau tak welice wynikal, že Bohuslaw z Lobkowic o něm napsal:

*Twým wedením do krajin krasořečnost přišla sewerních,
Wlasti naši wznešená oswěto, psycho a cti!*

L. 1493 stal se Viktorin místopisarem desk zemských. W tomto úřadě setrwal až do l. 1497. Asi 1495 powýšen byl od krále Wladislawa II. do stawu vládyckého, i počal se psáti „ze Wšehrd“, čímž wešel w erbowní streycowství s rody Šlechtůw a Wlčihrdel ze Wšehrd. We swazcích přátelských stál Viktorin s Řehořem Jelenským, se Ctiborem Towačowským z Cimburka, s Janem Šlechtau ze Wšehrd, se Zdeňkem Kostkau z Postupic a jinými wytečnými muži wěku swého. Zwlastě weliká byla přízeň jeho s Bohuslawem z Lobkowic; pohříchu, sám Viktorin šeredným paškwilem l. 1493 dal příčinu k rozdwojení takowému, že wřelé přátelství proměnilo se w hořké nesmířitedlné protivnictví.

Hlavní dílo Wšehrdowo jsau knihy dewatery o prawiech a súdiech i o dskách země české (wydané l. 1841). Spisowati je počal l. 1495 a, ačkoli již asi l. 1500 byly dokonány, nechtěl jich předce wúbec wydati, wšelijak je opravuje a Horatiowa nonum prematur in annum bedliwě šelře; „neb úmysl můj,“ dí k pánům z Postupic, „byl jest tento, aby toto mé jakéžkoli sepsanie ne prwé než po mé smrti neb po dewieti létech, jakož Horatius radí, mezi lidí wóbec wěšlo.“ Posléze l. 1508 odwážil se je připsati samému králi Wladislawowi II. L. 1495 přeložil sw. Jana Zlatoústého knihu o naprawení padlého (wyd. 1495, 1501 a 1820); l. 1501 wydal sw. Cypriana list k Donatowi o potupení swěta a wyklad na modlitbu Páně (druhé wyd. 1828).

Viktorin ze Wšehrd zemřel l. 1520 dne 21. Září w domě swém na Újezdě w Praze.

1. Z knih dewaterých o práwíech, súdiech i o dskách země české.

Staročeský saud zemský.

(II. I.)

Na welikém a najznamenitějším súdu zemském najprwé w majestátu swém přede všemi a nade všemi seděti má český král; pod JKMstí úředníci najwyšší, kteříž z práwa beze všech odporów w tom súdu od starodáwna jsú sedali a sedati mají: najwyšší purkrabie, najwyšší komorník, najwyšší sudí králowstwie českého. A ti takto a tímto řádem sedají: Najprwé najwyšší purkrabie pod nohami na stupniech majestátu KMstí sedá, a wstane-li kdy z majestátu swého král a s súdu odejde, móż na místo králowské najwyšší purkrabie wšěsti. Pakliby král w zemi české nebyl, než w jiné zemi anebo w jiném králowství, wždycky w majestátu JKMstí najwyšší purkrabie sedá, leč by koho jiného král JMst na místě swém správci ustanou-

wiř a zemi komu jednomu poruřit jako správci, ne jako hajtmantu. Nebo buř hajtman kdořkoli buř, s miesta majestátu kráľovského purkrabí najvyšším hnúti nemóže. Neř správce, kďy by byř rádně ode wšie země prijat, tehďy již ten na miestě JMsti sedá, a purkrabie na swém miestě, jakoř prvé powědieno jest.

U majestátu JKMsti po lewé ruce sedá najvyšší komorník, podlé něho najvyšší sudí. Najvyšší pak písař kráľowstwie českého, ten při úředniciech menšiech na stolici, kteréž kathedra řiekajú, kďež jsú dsky, býwá. To ač nikde psáno nenie, ale zachowáwaným obyčejem a držieniem starodáwním se prowodí.

Po těch třech úředniciech má sedati dwanácte pánów, mužów k tomu hodných a na cti zachowaých. A ti za těmito pány úředníky někteří po lewé, a někteří s druhé strany po prawé ruce JKMsti sedati mají.

Jiný z pánów úředník zemský žádný práwa sedati dle swého úřadu na súdu zemském nemá; neř sedá-li kto, úřad zemský maje, jako hofmistr zemský nebo maršálek nebo truksas nebo šenk nebo kuchmistr najvyšší, sedá jakořto jiný pán k tomu od JKMsti wolený, ale ne dle úřadu swého.

A žádný z jiných úředníków, kromě těch tří swrchupsaných, miesta swého w řawiciech zvláštnieho nemá; neř kďe bude posazen, tu sedaj.

Po pánech má sedati osm osob z wřádyk, také hodných, na cti zachowaých, z kterýchřto osmi čtyři po lewé straně za pány a čtyři po prawé sedati mají.

A ty wšeccky pány i wřádyky král JMst sám má woliti a vybrati w ten súd, jiný žádný, aniř se tu kto třetí wprošowati neb wkupowati móže, aby hodnějším rozumem, wěřú, sprawedností a známostí práw nehodní miesta nezaneprazďňowali.

Těř úředníky wětšie i menšie JMKská, kteréž ráčí a k tomu hodné zná, saditi sám na zemské úřady má.

0 wýbornosti starých práw českých.

(III. 18, IX. 1, II. 30.)

Ne jedné, ne dvojie nebo trojie, ale nečislné, dokonaté a usta-wičné chwáty jsú hodni staří Čechowé, sprawednosti, práw a obec-ného zemského dobrého přielišní miřowníci, kteréž jsú téměř nad lidský rozum i nade wšelikú múdřost lidskú tak sprawedliwá, tak dokonatá práwa vyhľadati, wymysliti, wydati a snad i wypsati, kďy by ztracena byřa, uměli a k wěčnosti utwřditi chtěli, kteráž, ač již ne w knihách a psaní zvláštniem spořečně, ale w obyčejí a w paměti lid-ské, w náleziích starých a we dskách rozdielně a poroznu tak dľúho trwají. Aniř mně o tom často a dľúho přemýšlejícíemu jiného co na mysl přicházie, neř to, že jsú Bohem a Duchem swatým práwa země české od starých knieřat a Čechów vyhľadána. K kterémuřto rozumu skrže to najwiece přiweden býwám, že cořkoli ne z Boha neř z lidí pocházie, brzo padá, hyne a žádným obyčejem dľúho státi nemóže; ale coř z Boha jest, trwá, stojí a wřdycky se wiece rozširuje a roz-máhá. Jakoř toto jest při práwě země české skutečně shledáno, že

netoliko tolik wěków, tak jakž sú nalezena, trwají a stojie, ale také se beze wšeho proměnění a ujímání až do těchto časów w swé jednostajnosti držie a skutečně zachowávají. Ale což z lidí jest, to se najprwé často mění a nikdy dluho a jednostajně nemóž státi. Z té příčiny s welikú wážností měli by Čechowé předky swé, prwnie kniežata, krále a Čechy staré sobě připomienati, je, jakož jsú hodni, netoliko chwáliti ale zároveň s swatými (!) ctíti, kteříž jsú jim netoliko země a cti dobyli a ji jsú obránili, ale také jsú ji mužností swú rozšířili, rozmnožili, a nad to nade wšecko, aby w nie mezi sebu pokojně dědici jich a budúci Čechowé k wěčnosti, dokudž swět stane, žiwi býti mohli, najsprawedliwějšími práwy a súdem jsú ji ohradili. A jak jsú sprawedliwě počátek a základ práwóm našli, tak jsú jim potřebně, tak dokonale i užitečně i wrech i makowici wymyslili, aby konec počátku w dokonatosti rowen byľ.

Newprošují se ani w kupují w úřady úředníci budúci, než wedle hodnosti těm se úřady dávájí, ktož se k nim najlépe hodie. Též i daróm, poctám, spočkóm w přech a trhóm skrytým žádného miesta nikdež nenie; než wšecko wšudy a we wšem řádem, sprawedlností, prawdú a práwem jde. Dówod toho o onom mlčení, o tomto chwálení wšech lidí. Aniž se bohatému proti chudému w čem nakládá, než wšem napořád bez proměny práwo a súd rovně a jednostajně jde, aniž se na chudého mocí sahá od kterých úředníków; neb ti sami toho nad jinými, ktož by moc činili, poprawují, a kdy by se sami o to pokúšeli, těžšími by pomstami nad nimi měťo mštěno býti než nad jinými. Neb jim úřadowé nato dáni jsú, aby moc wšelikú zastawowali, ne sami jie pod přikrytím úřadów swých činili, kteréž by, bez úřadu jsúce, tak prowoditi ani směli ani mohli. Nato jsú zajisté úřady přijali i přísahu činili, aby dobrých a newinných beze wšeho rozdílu bránili a zlé aby skrocowali; ne aby newinným a chudým škodili, ale aby jim w úřadieh swých stúžili, poněwadž úřad nie jiného nenie než stúžebnost wšech wóbec. Neboj se žádný najchudší, byť na koho mocí saháno byľo; než každého k súdu sprawedliwému a k slyšení stawějí, každému winu dávájí prwé a, aby odmítuwał a otpieraľ, k swobodnému slyšení připústějí, než na pomstu uwodie; každý swého žalobníka prwé widí, žalobu slyší, odpowiedá, otpiera, súzen býwá a odsúzen, a teprw pokutowán nebo za sprawedliwého zóstawen. Bez žalobníka osobnieho a přítomného, bez winy zřetedlně okázané a w prawdě dówody swětłými prowedené, bez póhonu, bez obestání na žádného netoliko nesahají pomstú, ale také žádného nesúdie. Tak dalece jest, aby na koho mocí swú sahali, poněwadž zlodějóm, wraždělníkóm, morděřóm, žháróm, paličóm i jiným zločincóm slyšení přejí a prwé je k slyšení sprawedliwému připústějí, nežli by na ně pomstami sašli. Neb nenie obyčej Čechóm jako někdy Římanóm, aby koho bez slyšení odsuzowali, leč by prwé ten, ktož obžalován jest, osobnie a přítomně měť žalobníky a miesto k obraně aby přijal k očistění win, kteréž by se jemu od nich dáwały. A to u wšech lidí, i u Turków, za práwo se drží.¹⁾

¹⁾ t. j. takowé práwo se w Čechách zachowává ke wšem lidem, nejen domácím, ale i cizim, by byli i Turci.

Wědie také úředníci a všickni sůdce, jak veliká nepravost jest, jak těžký jim posměch a přelišná hanba jich, když by na koho moci sáhnúce jej do vězení dali a, nic naň uwěsti nemohúce jakožto na newinného, potom jej jako spravedliwého pustiti musili; wědie, že ne na toho, než sami na sebe hanbu, posměch, nepravost a wšelikú potupu uwodíe k věčnosti; neb jestliže winen není, proč naň sahají: pak-li jest winen býti, proč jej bez pomsty púštějí?

Má každému prwé swobodné slyšení dáno býti a právem má k sůdu připrawen býti, a pak teprw, když jeho wina swětle a w prawdě poznána bude, má naň jakožto na winného moc práwa puštěna býti; jinak nic.

Jiné však jest, kdy by kto w zřetedlném a w skutečném účinku neslušném nebo w zločinstwu býti postizen: a ještě i ten má wedlé práwa, by w zlodějstwu, w mordu nebo w jakémžkoli zločinstwu postizen skutečně býti, k slyšení spravedliwému připuštěn býti. Než k znešení lidí zlych a k tajnému obžalování a skrytému neb z domněnie nemá na žádného obywatela země české žádnú moci práwa, žádným právem saháno býti; neb kdy by to bylo, k čemu by práwa, k čemu by sůdowé otwření byli?

Také se tu spiknutie žádného dwú, tří nebo několika neboj, aby skrže to býti kto odsúzen, buď práv nebo nepráv, křiw nebo spravedliw; než bez wšeho osob přijímání každému spravedliwý sůd jde. Též služebníka čiehožkoli jako neslužebníka, též nepřitele čiehožkoli jako přitele sůdie. Těch mrzkých a wiece než nespravedliwých zmatków w řádných sůdiech nenajdeš, ani přiezne ani nepřiezne, než wedlé upriemnosti a prawdy, spravedlnosti, wedlé práv, wedlé přísah, wedlé nálezów obecnych a zwláštniech sůdowé spravedliwí wšem bez rozdielu se dějí.

Každý w mysli a w zlych obyčejiech nenakažený dobrý čłowěk chwálí a až k nebi, jakož hodno jest, słowy i chwałami wyzdwihá a toho, aby tak dlúho trwało, žádá a k sůdu rád, když potřeba káže, bez strachu přistúpá, o sudciech k swé spravedlnosti a newině, o práwíech, o swědomí²⁾, o dskách, o úředniciech dobrú a jistú náději máje.

Aniž tu také jakého od koho nawěstie słušie hlawy nebo ruky hnutiem neb čiemžkoli čekati. Nie wiece, než jako by na obrazy maľované, řezané, tesané neb lité hleděť, w kterých netoliko nawěstie žádného ale ani hnutie, leč k potazu, neuzříš. Tak dalece jest, aby se tu kto smíeť³⁾, jeden s druhým nětco šepťat nebo drímat; neb ne osoby tu, než pře sůdie podlé při a spravedlnosti neb nespravedlnosti a prówodów⁴⁾; ne podlé přiezne, nepřátelstwie, hněwu, záwisti nebo jiného jakéhožkoli mysli nakažení rozsudkové se dějí. Wšem práwo rovné, sůdowé wšem jednostajní, wšecky pod póhony⁵⁾. Bez póhony žádného nesudie, bez slyšení a osobnie přítomnosti žádného neodsuzují, ani jednu stranu toliko než obě wždycky, a co osobně nebo skrže poručníky⁶⁾ přítomné slyšie, to w paměti a před očima wždycky májice.

Ale že słušie skrowně chwáliti a mnohem skrownějie byzditi,

²⁾ swědectwí. ³⁾ smál. ⁴⁾ důkazůw. ⁵⁾ žaloby. ⁶⁾ zástupce.

jiným toho k chválení miesta nechávám. Však bych sto jazykův měl a tolikéž úst, železný hlas a měděné péřie, nemohl bych ani wymluwiti ani wypsati, jaké jsú chwály hodni Čechowé staří, kteříž jsú tak sprawedliwá, tak dostatečná a tak potřebná sobě i dědicóm swým práwa wymyslili.

2. Z přípísůw.

Pochwala pánům z Postupic.

Pro obecné a zemské i pána swého krále Jeho Mílosti dobré nikdy jste Waše Mílosti nákladów, útrat, statkůw i zboží swých nelitowali; kolikrát jest toho potřebie bylo pro dobré zemské a pána swého krále w zřetelná nebezpečestwie život i hrdlo, wuě i w w zemi a doma, swobodně jste wydávali, země brániece a meze jejie a hranice k rozmnožení sláwy její a cti Waší rozširujícíe. Wedlé zemských práw wždycky se zachowajíc, w ničem proti nim newystupujícíe, země jste se a pána swého wěrně a stále i mužně po wšecy časy držeti ráčili, ua žádného moc jakkoli welikú, ani na sítu jakžkoli nepřemoženú se ohlédajícíe, k žádným slibóm, k žádným daróm očí swých neobračujícíe; tuhému nepřieteli zemskému a welmi mocnému téměř w hrdle seděwše, w tom jste nepohnutě stáli, že sú ani odstupujícíeh příkladowé WMstmi s úmyslu Wašeho hnúti nemohli. Ač jsú nejednú rozlični puntowé a zápisowé a záwazkowé w zemi české se postranně dály: však jste WMsti w žádné puntowanie, w žádné zápisy, ani w které záwazky nikdy s žádným jíti neráčili, než při pánu swém, při zemi a při práwíech zemských s swú škodú a hrdla nebezpečestwíem nepohnuti stojíce, čest a dobré obecníe pána swého wšem úžitkóm zwláštúim, wšem škodám domácím, wšem nebezpečestwíem wždycky předkládajícíe, předky swé sobě w tom za příklad wzawše, kteříž pro swé wiery zachowáníe a mužnost zastúžili w radách králowských býti, a pro čest a hodnost swú welikými a téměř najpřednějšíemi úřady w zemi české jsú darowáni a uctěni, miesta sobě přednie mužnostmi¹⁾ swými ohradíwše. Na kteréžto předky WMsti hledíce jako w zredla, co slúšie a co neslúšie, dostatečně sezřieti móžte, od domácích rodu swého příkladów k cizím očí swoje obraceti potřebí nemajíce; neb jsú ti nikdy proti zemi, nikdy proti pánu swému nebýwali, než wedlé země wždycky, wedlé pánów swých wždycky nepohnutě stojíce, ač jsú proto statku nemáo ztratili, však jsú cti sobě, WMstem a potomním swým ne málo než mnohem wiece dobyli, kteřížto WMstem jsú za nejwětšie zbožie a bohatstwie nechali a zóstawili.

Kterýchžto předkůw Wašieh že w tom neleniwě následujete, z té příčiny se cti a sláwy WMstem neumenšuje, než den ode dne wiece a wiece přibýwá a přibýwati bohda (buď komu libo nebo žel) bude. Již o sprawedlnosti, kteráž jste ke wšem swobodně zachowáwati přiwykli, o té sprawedlnosti a mocnosti WMstí lépe jest mlčeti nežli co máto powědieti. Máto se od lidí cizích i domácích slýší, aby na

¹⁾ virtutibus.

WMstí žalowali pro bezprávné neb vymyšlené nátisky, poněwadž i winy spravdliwě propadené miłostiwě všem všecky odpúštěti ráčíte, ne ze škod lidí a poddaných swých sobě, než z swých škod poddaným swým úžitky přiwodiece. Přiwětiwost WMstí všecky lidi dobré k sobě obracie a táhne, stáá upřiemnost, wně nelstiwá než wiery plná ochotnost, snadnost brani, mužná lítost všech dobrých newinných, kterýmž se křiwda, nátisk, moc, bezprawie neb úklad děje. Přisnost spravdliwá všecky zlé káže pod mocí WMstí postawené: tudy se jest stało, že jsú všickni dobří po zboží WMstí opatrností a radú dostatečně ohrazeni, tak poddaní WMstí jako všickni jiní domáci i cizozemci; že po gruntech WMstí wždycky každý pocestný swobodně we dne i w noci beze všie braně jakéžkoliwěk zbožie wěsti neb nésti, hnáti a, jako říekají, zláto na hlawě nésti a jeti, beze všie škody swé a nebezpečenstwie i pronésti móže. Toho dówod jest dnem i noci zkušenie wezdejšíe ustawičné.

Co WMstem w mysli jest, to se i w słowieh nalezá, a čehož w mysli nenie, to se ani w słowieh neokazuje. Nenie tu, aby se jiné na hotowě w jazyku měło, jiné w zawření srdce a mysli se chowáło, což jest u jiných nejedněch za múdrost a za uměnie najwvyššie přijato, kteříž jako Plautus mluwí, jednu rukú chleba podávají a w druhé kámen držie, a kdy by tak mluwili, jak myslie, zdáło by se jim, že jsú zhůpěli. Dobře činiti komužkoli móžete, neškoditi žádnému doma, WMstí jest.

Bych měl sítu a welikomocnost, stálost, wieru, držemnost, miernost, i při všech skutciech WMstí i mluwienie swobodu, také štědrost a jiné mužnosti wyprawowati, času by mi se spieše a słow než účinków WMstí znamenitých, cti plných a chwaťy hodných, nedostało.

Předmluwa k wýkladu sw. Cypriána na modlitbu Páně.

Urozené paní Johance z Krajků Viktorin ze Wšehrd pozdrawenie.

Starodáwnieho učitele křesťanského a welikého mučedlníka Cypriána na modlitbu Páně wýklad ode mne nyní z łatinského jazyku w český obráčený, komu bych radějie dať než Twé Miłosti, urozená paní, paní miłá, nenie žádného. Neb k tomu mi se zdáło, což k modlitbě sľušie, najužitečnějie obrátiti a najpřihodnějie, o komž jsem jist a wiem, že se rád modlí. A nic k modlitbě tak dobře nesľušie jako rozum modlitby, aby ten, ktož se modlí, dřiewe než k modlení přistúpi, rozuměl, jak a zač se modliti má. Toho všeho w těchto knihách Cypriána swatého učitele nenie-li suma a celý dostatek, nikdež jinde nenie. Neb brzo po apoštolých welikú rozumu swého wtipnost, hojnú wýmľuwnost, mnohú rozličného uměnie múdrost, kterěz mezi pohany, než k poznání prawdy přiseť, nabyť, když swěťtem poznánie Boha s nebe oswiecen jest, k ponížení, k sprostnosti a neumělosti všeho krom samého Boha jest obrátit a proto i w posměch od učených w swěťe, jakož Lactantius píše, upadť jest. Ten tak žiw jsa jak učít, mnohú práci w cierkwi swaté nesa, mnoho protiwného smutného a žalostného trpěť jest; mnoho snažnú pilností písma swatého wěrně a w prawém smysľu wýkladať; a tak bez mēněnie a wšelikého wrtkánie stáťy a nepohnutý trwaje, — neb ne na piesku ale na twrdě

skále grunt svůj položil, — i smrt jest pro Pána swého podstúpit a swědkem jeho ne zawrženým jest učiněn.

Nebylo jest toho času lahodné a měkké žádnému Pána Krista wyznání: než s twrdú odpátú neb statku ztracenie neb z obýwání swého wyhnání neb těžkého wězenie neb smrti každému služba Bo-
žie stála. Aníž jsú tak wtipní tehdaž a tak múdří a tak umělí křesťané byli, aby uměli, když protiwenstwie přišlo, swé wiery jiné rozумы a wýklády rychle nalézati, jako nyníie jsú. Dokudž protiwenstwie žádného nenie, směle mluwie a že tak má wěřeno, smýšleno, činěno, mluweno býti, jistie a tak žiwu býti přisně prikazují: a když pokušenje přijde, což prwé učili, twrdili, jistili, neumělosti a nerozumem zakryjice, nowé teprw rozумы a glozy¹⁾ wydávají a prwnie učenie, kterémuž učedlníci jich jako jistému skutečně a dáwno zwykli, zdwihnúc a jako zlé potupiec, nowá naučenie, aby protiwenstwie znikli, wymýšlejí: a tak kolik protiwenstwi powstane, tolik nowých naučení wydávají, toliko prwniech naučení swých za neužitečná zawrhúce, a odstupowati od swé wiery a učenie swého se nestydie.

Já takowú nestálost a časté sem i tam klácenie. znaje při některých nowých učitelích, kteříž, sami se nenaučiwše, pletú žiwot lidský, neučie, sobě a swým učením odporné wěci učiece a nic jistého neukazujice: těmito starými hýbi a jako zasuté wetchosti času a ne-
dbánliwosti lidskú odhrabují a na swětlo wynáším, aby i českým jazykem mohli čteni býti, za bezpečnější maje po starých cestách a dobře ubitých choditi, než nowých a zlodějských stezek wšetečně proražených následuje, po nich zablúdiiti.

Protož úžitek, ač jest který této práce mé, Twé Miłosti, aby ho najprw okusiła, posiełám. A darem tiemto jakžkoliwěk małym, Twé Miłosti prosím, nezhrzej, než rač čiesti a přečiesti. A bude-liž se dobře libiti, přidám práce i pilnosti, od jiného se wšeho uprázdňe, ať bych k tomu podobného wiece poslał, když srozumiem, že toho máto s wděčností přijímáš. Pakli které nedostatky tu najdeš, těch nerač Cypriánowi ale hlúposti a neumělosti mé pričítati.

X.

Wáclaw Písecký.

Domowem byl z Písku a narodil se l. 1482. Wzdělání wyššího nabył na universitě Pražské, kdež l. 1501 přijal bakařářstwi, l. 1505 hodnost mistrskau swobodných umění, načež sám na fakultě filosofické čiesti počal. L. 1508 wywolen byl za děkana též fakulty. Řehoř Hrubý z Jelení odevzdal mu wychování třináctiletého syna swého Sigmunda. S wychowancem odebral se M. Wáclaw do Wlach, jmenowitě do Benátek a Bononie. Zde hlawně studowal řečtinu, porownáwaje se zwláštním zalibením formy řecké s českými. Přeložil řeč Iso-

¹⁾ glossy.

kratowu k Demonikowi, kterau z Wlach s pěkným připisem poslal Řehoři Jelenskému. „Pochtěw k tobě, příteli mému, něco také za dar poslati, ani wedlé bohatstwie mého, kteréhož nemám, ani wedlé slušnosti, kteráž by k tobě přislušela, ne wedlé zasluzenie twého, ale podlé mé powahy tudiez i možnosti, toto tobě, cožkoli jest, s ochotností aspoň a rád posielám. Ačkoli když jsem prohlédał ne k mému toliko učení ale i k twé, kterúž ty máš, chuti, nemohł jsem nic příhodnějšího nynie nad toto poslati. Neb poněwadž učenie mé nynie w řečtině jest, twé pak usilowánie již od dáwních časuow jest při zwelebení a množení českého jazyka, widělo mi se dosti zaslušné, abych tuto řeč Isokrata onoho, u Řekuow u wýmřuwnosti welmi znamenitého a utěšeného, z jazyku řeckého nynie w česko přeloženú tobě jazyku českého miřowniku a mstiteli (vindex) oddal. Aby také znał, w jakých mudrcích Sigmund twuoj již čítati muože, s jakým netoliko při wýmřuwnosti ale i při ctnostech prospěchem. Učinił jsem toto také a z přednie téměř příčiny, abych se týmž během při učení mém cwičil, jako někdy i Crassus i Cicero i Plinius potom činił a Quintilian tak radi; přes to, abych zkusil, zdali český jazyk tak hojný jest, aby sám od sebe tauž wěc wýmřuwiti mohł, kterauž by i Řekowé wypsali.“ Pohřichu zachwátila smrt M. Wáclawa prostřed studií sotwa 30tiletého. Umřel l. 1511 w Benáčkách, byw otráwen.

Překlad jeho wydal Řehoř z Jelení l. 1512. Později wysel tiskem 1558 (w Prostějowě), 1586 (w Praze u D. Adama z Weleslawina, kterýž češtinu Píseckého pooprawil), 1801 (od Krameriusa), 1818 (od Nejedlého), konečně 1853 (od Wácl. Rozuma w I. dílu bibliotheky staročeské).

Z napomenutelného spisu Isokrata k Demouikowi.

Ačkoliw při mnohých wěcech, najmilejší Démoniče, shledati muožeme, jak rozdílnú dobří lidé mysl mají od té powahy, kteréž zlí lidé užíwají: wšak spořečné obcowánie obojích najzřetelnějie to okazuje. Při kterémžto zlí tu zachowáwají powahu, že přítomné toliko přátele šanují, dobří pak i podál od sebe rozlučené milují. Nadto zých spořečenie welmi brzce se dělí, ale dobrých přátelstwie ani wěčně se nezmení. Já pak za slušné maje, aby ti, kteříž po dobré powěsti stojie a cti sobě něco osobowati chtějí, dobrých, ale ne zých, byli následowníci: tento spis muoj za dar k Tobě poslati umienił jsem, kterýž by byl za jistý duowod mého k tobě přátelstwie a znamenie toho, kteréž s otcem twým Hypponikem jmiewal jsem, obcowánie. Příleži zajisté to wýborně dětem, aby jako statku tak i přátelstwie otcow-

ského dědicové byli, zvláště když vidím, že i štěstie úmyslu mému jest nápomocno, i čas nynější velmi dobře se k tomu trefuje. Neb w tu chvíli, když ty po učení stojíš, já jiné učiti počínám; když ty ještě po múdrosti stojíš, já ty, kteříž k mudrowání jsú náchylni, cwičím.

Kterízkoli tehdy řeči ty spisují, jimiž by přátely swé k něčemu napomínali, skutek zajisté dobrý před sebu mají; ale však ne około toho, což jest při mudrowání výborné, se obierají. Ti pak, kteříž mládeuciom wnuknutie dáváji, ne čím by se w ozdobném toliko řečňování cwičili, ale skrže kteréž by w mraviech šlechetnější byli, tiem mi se zdají užitečnější býti swým učedníkóm, že onino toliko je k wýmluwnosti samé powykají, ale tito mrawy jich k lepšímu napravují.

Protož my, ne abychom tě k řečňování ponaukali, ale radějie ku polepsení žiwota napomenuli: umienili smy nějakú radu sepsati, wedlé kteréž poznati by mohł, po kterých wěcech słušie mládeuciom dychtiti, kterých se skutkuow zdałowati, s jakými lidmi obcowati a kterým během žiwot swuoj riediti. Neb kteříž koli takowau w žiwotě swém cestau kráčeli, ti toliko práwě ctnosti dosáhnúti mohli, nad kteréž žádné zbožie ani wzácnějšíe ani stálejšíe naléztí se nemuože: ne krása, kteráž nebo s léty mijie nebo nemocí scházie; ne zbožie, kteréž zlych radějie nežli dobrých skutkuow jest podpał, když hojností rozpustiłost strojí a k nestušným rozkošem mládeuce popauzie; ani síla, kteráž s opatrností zajisté prospěšná, ale bez nie jest velmi škodliwá a, jakž tětu těch, kteříž jie jakýmžkoli cwičením hledie, jest k ozdobe, tak k opatrowání a řiezení duše jest k nemaťe škodě. Ale ctnost, kterýmžkoli práwě w mysli se wkoření, tať sama se s čłowěkem zstará; kteráž mnohem lepšíe jest nad bohatstwie, užitečnějšíe nad jakžkoli wzácné urozenie; tať sama, což jiným se widí nepodobné, činí podobné; tať před tiem, což lidu obecnému zdá se strašliwé, směle dostojí, kteráž leniwost potupuje, ale užitečnú práci wychwaluje. Abychom pak snadně tomu porozuměli, wezměmy sobě za příklad Herkulesowy nesnáze, k tomu také i Theseowy práce. Ti zajisté swými účinky tak słowútné cti sobě dobyli, že wěčnú památku swých dobrých skutkuow potomně pozuostawili. Ačkoli když i otce swého žiwot ku paměti sobě přiwedeš, domáci a velmi pěkný příklad mieti muožeš tohoto mého napomínanie. Kterýž tak žiwot swuoj sprawował, ne aby, oddada se na rozpustiłosti tělesné, ctnosti zanedbáwał, ale těto swé ku práci podrobował, myslí pak swau při nebezpečenství udatně se miewał; zbožie nemiłował, ale tak swého statku užiewał duochoduow jako ten, ježto měl umrieti, tak swé opatrowal dědictwie, jako by měl wěčně žiw býti; ani chaterně swuoj obhajował žiwot, ale dosti stkwestně i duokładně¹⁾ s přátely jsa kwasitedlný, kteréž skrže ctnosti s sebau spriezněné wiece sobě wážíł nežli přirozené, znaje dobře, že jest což stálejšíeho w přátelství přirozenie nežli práwo, mrawové nežli rod, wywolenie než přinucenie.

¹⁾ nákladně.

XI.

Mikuláš Konáč z Hodíškowa.

Mikuláš Konáč, řečený též Konáček, latině Finitor, za mladých let byl písařem hor viničných, později knihtiskařem. Tiskárnu měl w domě „u štěstí“ u Matky Boží nad lúží (in lacu), pak od l. 1522 u bílého lva. První jeho spis jest překlad středověkého románu Beroaldowa „Gwiskard a Gissimunda“ (1507); první kniha, kteráuž i přeložil i vytiskl, překlad dwau rozmlauwání Luciánowych: Charon a Palinurus, Terpsion a Pluto (téhož roku). L. 1510 vydal překlad kroniky české Eneáše Sylvia (pozdějšího papeže Pia II.) s obrazy na míru hrubě do dřeva řezanými. Z tiskárny Konáčowý a prací jeho vyšly l. 1515 první nowiny jazykem českým o sjezdu císař. Maxmiliána I. s bratry králowskými Sigmundem polským a Wladislawem uherskočeským we Widni, dwa spisy proti jednotě bratří českých a Zrcadlo sw. Crhy, rok potom překlad Eneáše Sylwiowa spisku „O štěstí i diwný i užitečný sen.“

W odměnu za zásluhy své o literaturu českou powýšen byl l. 1516 do stawu vládyckého i přijal predikát „z Hodíškowa“, narázeje tím na jméno slavného mæcéna svého Jana Hodějowského z Hodějowa. Zanechaw tiskárny, stal se l. 1523 místosudím dworským. Při Wltawě wystawěl si tuskulum, jež Skrownětínem nazwal. Z té doby počítá se proměna w pracích jeho literárních. Kdežto we starších spisech welice zápasí s jazykem, snaže se, co latině psáno, vyjádřiti po česku: nyní již zjwný jest pokrok co owoce dlouhého cwiku. W řadu těchto dokonalejších plodůw náleží Prawidlo lidského žiwota (1528, 1600). Jsau to knihy tak nazwané Keliah a Dimnah půwodně indické, odtud do jiných jazykůw přeložené, w nowější pak literatuře pode jménem bajek Bidpajowých známé. Kniha o hořekowání a nařikání sprawedlnosti, králowny a paní všech ctností, od Konáče půwodně sepsaná, „opus“, jakž Balbin dí, „eruditione divina et humana plenissimum.“ Sprawedlnost prochází tu všeccky stawy a, prawých ctitelůw nikde nenalezajíc, nad tím hořekuje. Hra rykmy a písňemi sepsaná Judith wdowy přeložená z němčiny a Hra pěkných průpowídek od Boccaccia. Tyto tři poslední spisy l. 1547 vydal po smrti Konáčowě Bohuslaw z Hodějowa, připsaw je strýci swému Janowi, kterémuž je sám

Konáč připisem od l. 1545 byl wěnowal. Konáč umřel dne 3. Dubna 1546 i pochován na Malé straně w Praze u sw. Jakubá w zahradách.

1. Z překladu kroniky české Aeneáše Silvia (Pia II.).

O Přemyslůwi, třetím kniežeti českém.

Libuše na sněmu, když přítomné množstwie widěta: „Jáť wám, dí, Čechowé, jakož ženám obyčej jest, panowata; žádnému jsem, což jeho bylo, nebraťa; máteř jste měli, ne panie. Ale wám jest mé spravowanie newděčné. Obyčejem lidského wtipu se mnú nakládáte: nicť se dťúho nelbí čłowěku: miłostiwého a spravodliwého kniežete žádají lidé wiece nežli snásejí. Buďtež tehdy mého sauđu prázdni. Muže, kterýž by nad wámi panowat a kterýž by podlé swého zdanie hławy waše súdiť, jakož jste žádali, dám. Jdětež, kuoň muoj bieły osedťajte a, na pole široké přiwedúce, swobodného a prostého tu nechte, jdúce po něm, kamž by koli šeť. Poběhnet kuoň nedaleko a potom se před mužem zastawí, an na stole železném jie. Tent mně manželem bude, wám kniežetem.“ Příjemna řeč sněmu byla. Puštěn jest kuoň, deset tisíc kročejí zběhť, potom u řeky Bieliny před woráčem se zastawil, jménem Přemyslem. Jdúce po něm panstwo a lid obecny, když stojícíeho koně a k woráci se lísajícíeho widěli, přistúpiwše blíže: „Zdráw buď dobrý muži, řekli, kteréhož nám bohové dali kniežetem. Wypřež woły a, wsedna na kuoň, s námi pojed. Libuše tě mužem, česká země kniežetem žádá!“

Pole worati, stáda pásti, łodí spravowati, tkáti, šíti, stawěti mnozie, že neumějí, prawie: purgmistrstwie w městech wěsti, králem býti, lidem a národóm panowati (ješto to přenesnadné jest) žádný neprawí, aby jemu to od přirozenie dáno nebyťo, a ač mnozie buďto nenáwistí práce buďto miłostí prázdnoti od podáwaných králowstwi se zdržowali: Přemysl, ačkoli sedlský, posťy dobrotiwě přijal a že učiniti chce žádost jejich, odpowědět.

Takowat jest smrtedlným panowanie žádost; žádný sebe králowstwie nehodným neprawí.

Wypřežení wołowé (jakož básniwá jest každá starost) wyzdwižení w powětrí býti se prawí a w jeskyni přewysoké skáťy se skryli a nikdy potom widěni nebyli. Osten pak, kterýmž wołowé bodeni byli, w zemi wstrčený hned rozkwěť a tři léskowé wětwe wydat, z nichžto dvě hned uschťy, třetí w strom vysoký téhož kmene zrostla. Nepřijímám k sobě té wěci w jistotě; u kronikářuo to vyhľadáno buď. Widět sem wšak mezi přiwilejimi králowstwie list Karťa ciesaře římského čtwrtého, ciesaře Sigmunda otee, w němž se to za prawé pokládá, a té wsi obywatelé, w kteréž se to státi prawí, swobodú se darují, aniž wiece daní dáwati nuceni býwají nežli wořechuo téhož stromu maťú mierku. Ale aniž mi Karel wieru činí.

Přemysl tehdy usťyšaw poselstwie, obrátiw radlici, chléb a sýr položiw, jako. by cestu welikú činiti mět, pókrm přijal. Ta wěc úmysťu Čechuo posilniťa, stuot železný, o kterémž Libuše byla předpowěděťa, na radlici poznawše. Bojíce se, okoťo něho, když jedť,

stáli; když pojedl, na kuon wsadili a pospiešiti rozkázali. Na té cestě, co by chtěl ostěn rozkwětlý, otázali se, proč by hned dvě wětwi uschly. On, kterýž uměniem wěststwie se stkwěl, že by se jemu tři synowé naroditi měli, řekl, z nichž by dwa před léty zhynuła, třetí by ušlechtlý plod wydal. A kdy by byl wšecker pole před powo-
láním zworał, že by rod jeho po meči wěčně králowal. Ale poně-
wadž by před časem k němu přišli, ta naděje odjata jest. Otá-
zán jsa, proč by střewíce z dubowých kuor učiněné s sebu nesl:
K chowanie, odpověděl na Wyšehradě a k okazowanie potomním,
aby znali wšickni prwního, kto jest mezi Čechy kniezetstwie přijat,
že jest z rolie byl powo-
lán a aby nepýchal, kterýž by z poníženého
šťěstie k králowství wstúpil. Schowaní střewíci dluho mezi Čechy
nábožně ostřiháni byli a od kněží chrámu Wyšehradského před krále
nošeni, když příprawa korunowanie wynášina byla.

Když na Wyšehrad přijel Přemysl, náramnú přízni lidu a pocti-
wostí přijat jest a Libuši sobě manželsky pojał. Aníž dluho meškał,
Pražské město přiekopem a zdí obehnał. O kteréhožto jméno když
ruoznice byla, rozkázala Libuše, s kterýmž by se řemesníkuo najprw
potkali, otázati se toho, co by dělať a od prwního slowa jeho nazwati
město. Otázán jsa tesař jeden, práh dělati, odpověděl, a odtud městu
dáno jest jméno. Ale proměniwše slowo, potomci Praha říkají. Potom
prawa ustanowena jsú, kterýchžto Čechowé dluhý čas užíwající,
wlast w pokoji a w prázdnoti jsúci, zbožím se rozmnožila. A Libuše
hrad Libice ustawěla nedaleko od řabe řeky, kterýžto jie po smrti
hrobem byl. Kterážto když umřela, kniezetstwie na samého Přemysla
špadlo, kteréž za žiwota ženy swé radú její najwiece spravowal.
Ženská mocnost, kteráž za nie mnoho mohla, pomínula jest.

2. Z prawidla lidského žiwota.

1. Byl nějaký služebník u jednoho krále, jemuž dáwáno na
každý den k jeho žiwosti z kuchyně králowské jídlo a nádobka
medu. On sniedal waření a med schowáwal w jednom saudku, za-
wěšeném nad hlawau łože swého, až by byl plný, ješto byl med
welmi drah těch dní. Jednoho pak dne, když jest ležel na swém łoži,
pozdwih hlawy uzřel med wisící nad hlawau. Zpomenuw, že medu
přiskakuje, řekl jest w srdci swém: Až bude saudek tento plný,
prodám jej za jednu hriwnu stříbra, za kteréž sobě koupím deset
owec, a ty když we čtyřech létech se rozmnoží, bude jich čtyři sta.
Tehdy za každé čtyři owce koupím kráwu aneb woła a k tomu
dědinu; pak i kráwy se rozmnoží tełci a jałowicemi. Tełcuow nechám
sobě k děláni dědiny. Krom toho, co užiwu mléčným a wlnau, roz-
plodí se dříwe druhých pěti let stáda má tak welmi, že budu míti we-
liké zboží, a budau mne wšickni míti za bohatego a poctiwého. Usta-
wím sobě pak weliká a krásná stawenie nade wšecker mé sausedy a
práteťy, tak že wšickni o mém bohastwí mluwiti budau a mi poctiwost
činiti. Zdalíž to nebude utěšená wěc? Potom pojmu ženu dobruu,
urozenau, kteráž mi i syna urodí urozeného, šťastného i Bohu líbez-
ného. I bude ruosti w učení a ctnosti, a zuostawím sobě skrže něj
dobrau paměť po swé smrti. Ano trestati ho budu na každý den,

jestli že by se mému protiuit učení, a nebude-li mne poslušen, budu ho práti tauto holí. I zdvihl huol, jako by ho bit, uhodit w saudek medowý a rozbit jej, i wytekl med na hlavu jeho.

2. Casu zimního jedné noci přestudené vyšla liška, aby sobě pokrm spusobila. Když přišla k turyni¹⁾ jedné, uslyšela jest kohauta na stromu zpiewati. I pospíšiwi otázala se ho: Kohaute, proč zpiewáš w této temné a studené noci? Odpowěděl kohaut: Oznamuji den, kterýž od přirozenie čiji hned přijiti a všem ho mým zpěwem zwěstuji. Řekla liška: Z toho znám, že něco proroctwie Božího máš. I slyše to kohaut, zradował se jest a opět počal zpiewati. Liška pak hned počala tancowati pod stromem a skákati, a když se kohaut optal, proč by skákala, odpowěděla: Widím tě múdrého zpiewati, i hodněl já mám plesati, ježto s radujícími se radowati se máme. A dále die: Ó kohúte, knieže všeho ptractwa! netoliko obdařen jsi, aby w powětrí, ale také na zemí jako prorok swé proroctwie všemu stwoření zemskému zwěstował. Ó najšťastnější! neb nade všecky tebe přirozenie ozdobiło. Sstupiž, abych s tebu w towaríštwie wešla, a pakli toho přiti neráčíš, nechť aspoň políbím korunu twé slawné hlavy, abych mohla říeci: Políbila jsem hlavu najmúdrějšího kohúta, kterýž nese korunu sám ze všech ptákuow. I slyše to kohút sstúpit jest, duowěre pochlebenstwí liščimu, a schýlit hlavu lišce, kterúz uchwátíwsi, snědla kohúta a hlad swuoj odehnała. I řekla: Hle, nalezla jsem múdrého beze wší opatrnosti.

3. Některaký hoľub maje hniezdo na vysokém stromu, když odchowáwał swé mladé, přicházela jest k němu liška a stáwajíc pod stromem pohruožky činiła, dokudž jí swých hoľubátek nésmetał pro zachowání wlastního žiwota. To wida wrabec, obýwaje proti hoľubu, přistúpit k němu řka: Radím tobě, když se wrátí ona a mluwiti bude takowá slowa tobě, odpowěziž jí: Učiň jakž chceš; nebo budeš-li chtíti wstaupti ke mně, já hned odletím, wezma mladé s sebu. S tím wrabec odšel. Po čase přišla zase liška woľajíc na hoľuba podlé obyčeje a hoľub jí odpowídal, jakož mu wrabec poradil. I tázala se liška: Powís-li mi, kto jest tobě tak radil, nechámť hoľubátek twých. Řekl hoľub: Wěziž, že wrabec, kterýž bydlí u řeky, tu mi dal radu. Liška, nechawši hoľuba, šla jest k wrabci a wece: Když na twár ti wítr wěje, kde schowáwáš hlavu swú? A on: K swému zadku. Die liška: Když pak wětrové na tebe odewšud wějí, kdež tehďáž skrywáš hlavu swú? Powěděl wrabec: Pod křídly swými. A ona opět: Kterakž to muožeš učiniti? Zdá mi se, že prawdy nemluwíš; ale umíš-li to spusobiti, podobného tobě jsem newiděla. Tehdy wrabec, chtěje jí to ukázati, schował hlavu pod křídla, a liška ho uchwátíła ikúci: Uměl si hoľubowi raditi, a ne sám sobě — i sežrała ho.

4. Byl nějaký mysliwec, kterýžto když wyšel jeden den s swú kuší a střelbu na łów do lesa, nedaleko od města potkal jelena. I postřelilw jej, zabil ho a, wzaw jej, wracował se do domu swého s ním. Když byl na cestě, potkal se s ním diwoký wepř a, oddaw se naň, chtěl ho zahubiti. Mysliwec wida to, složilw jelena s ramenú swých, střelit na wepře a uhodit ho w srdce. Wepř pak z přílišné raněnie bolesti

¹⁾ Dwür, stálek (praedium).

oddal se na člověka a rozedřev svými zuby břicho jemu, usmrtil jej. Potom když tudy šel vlk, uzřel vepře, jelena a člověka umřelé, i zradoval se jest, mluvě v srdci svém: Mámt jistě schovati všechno toto, jež jsem našel, aby mi se chované hodilo pro časy potřebné, aniž chci dnes okusiti čeho; ale dosti budu mieti nyní pohloze tětiwy kuše této. I přistúpiw ke kuši, počal hlodatí tětiwu, kteráž se spustiwši, v náhlosti ho udeřila a zahubiła.

Nenie dobře, wždycky hromazditi zbožie a neužíwati ho.

5. W domě nějakého sprostného muže bydlel had. Zdátol se muži i ženě jeho, že jest veliké štěstie, když had s nimi bydlí, a to také za obyčej té wlasti bylo. W jednu pak neděli muž poslal čeled swú s ženú do kostela a sám zůstał na łuožku, neb ho hlawa boleła. Když bylo ticho w domu, had wyšel z diery, ohlédaje se wuokol. Muž pak nechal dweři nedowřených proti ohni, a had wida, že žádného doma nebylo, wčinił ocas do hrnce, w němž wařila žena jídlo u ohně a napustiw jedu, odšel do diery swé. To když hospodár uzřel, wstał jest a zakopat hrnec s týmž wařením do země, aby žádný od toho jídla nemocen nebył. Když pak přišla hodina ułožená, že had hledal pokrmu, kterýž žena často jemu dáwala, to hle muž s motykau stál u diery, čekaje wyjiti hadowa. Pamětliw jsa na účinek swój, zdwihl had hlawa a około hleděl, i poznaw, že muž chtěl ho udeřiti, utekl a z domu se wstěhowal.

Po několik dnech žena domłauwala muži, aby se s hadem smířil a nenáwist swú odložil. K čemuž jest muž swolil. I šel k dieře a zawoal hada, prawě, že se chce s ním smířiti. Had ale řekl: Nikdá nebude napraweno mezi námi přátelstwie naše; neb když zpomeněš na účinek mój, kterak jsem jedu k otráwení twému a čeledi twé do hrnce napustil; též když já zpomenu, jak jsi ty s motykú k udeření mne čekal beze wší lítosti: i hned nebude moci státi přízeň mezi náma, a protož lépe jest, aby každý sám bez druhého obýwal.

6. Był jeden chudý kupec, kterýž měl tisíc liber železa, a když chtěl odjiti přes pole, složil železo u nějakého známého swého, aby mu schowal, i odšel. A když se wrátil po času, požadal železa od přítele swého. Kterémuž odpowědel: Položil jsem železo twé w jednom kautě domu i snědly je myši. Ale on prodal jest železo a peníze projedl a utratil. I řekl jest kupec: Nikdá jsme neslyšeli, aby na swětě bylo zvíře, kteréž by lámalo železo, a nyní pak snědly je myši. Ale však nic nedbám, když jedině Buoh tebe od nich uchowal a neučinily tobě nic zlého. On pak radosten jsa tú řeči, kteréž slyšel od něho, prosil, aby s ním jedl ten den a položil čas přijiti swého. Když pak odcházel od něho kupec, wymysliw chytrost, wzał pachole jeho, jež ukryl w domu jednoho známého. A když se wrátil k obědu, řekl ten, kterýž ztratil syna: Widěl-li syna mého? Jemuž on odpowědel: Dnes před twým domem widěl jsem ptáka hawrana, kterýž uchwátil pachole: newím však, byl-li syn twój. Otec pak, když to uslyšel, zwoal a mluwil lidem tu přítomným: Slyšeli-li jste kdy to, že hawrani uchwacují děti? I odpowědew kupec řekl: Takť jest; země, jejíž myši sniedají tisíc liber železa, hodnat jest, aby její ptáci brali děti. Ale ten, jenž jest wzał železo, porozuměl tomu i řekl: Wrať mi syna mého, a já wrátím tobě železo twé. Což se i stało.

3. Z Judit.

Actus secundus scena V.

Israhel, Sara, Malchos, Rachel, Abdon, Osias.

Israhel: Ach Bože mocný, popatřiž s výsosti
 A neodvracuj od nás své milosti;
 Wiz, kterak se již od žízně trápíme,
 A že sme tebe rozhněwali, wíme.
 Nestojte, jak sme uwedeni w hoře!
 Lituj toho a suď ty to sám, Bože.
 Pokoje jste s Assyrskými nechtěli,
 A že je k wuoli připravíte, mněli:
 Již toho budem litowati mrúce;
 Neb známe, že jest nás Buoh dať w jich ruce,
 Ješto žádné pomoci již nemáme.
 Že před jich očima zhynem, to známe,
 Od žízně takowé příliš těžkosti,
 A strach také meče jich ukrutnosti.
 Ale swoťejte rychle lid w hromadu,
 Zdali bychom jakú nalezli radu,
 Hořofernowi se na milost dali,
 Jeho za žiwoty naše žádali.
 Nebť by lépe bylo tak žiwu býti,
 Nežli ztrápeným od žízně zemřítí
 Neb se dáti ukrutně zamordowati;
 Lépe bylo by nám jim se poddati,
 Raději než mordowati widěti
 Od nepřátel ukrutně ženy, děti.
 Ach nestojte, auweh, my bídní lidé!
 A nebyli bídnější nikdá židé,
 Ani jest to kdy stýcháno od wěkuow;
 Nepřiházelo se to našim předkuom.
 Běda nám opowrženému lidu,
 Kterakú na nás dopustil Buoh bídu.
 Že to pak pro naše hříchy trpíme
 A pro wýstupek z sprawedlnosti, wíme.
 Bychom Hořofernowi město dali,
 Zda bychom tak při swých hrdlech zuostali
 A nebyli od meče zmordowáni:
 Toť jest wprawdě zdání mé, milí páni.

Sá r a. Že již zhynúti máme, miľý Bože,
 A uwadnúti bez wody tak skuofe,
 Mohlo to býti, jinak předse wzítí,
 Té bídy ujítí.
 Kdy bychom města tak nezawírali,
 Co nese wěc ta, pilně znamenali,
 Byla by woda w městě, a nehoda
 Minutá škoda.

Malchos. Není-liž žalostiwá ach naše příhoda,
 Ale příliš teskliwá, ale wěru zhoda;
 Neb jsme již prohřešili, těžce prowinili,
 Odstúpiwše od řádu, přišli jsme ku pádu.
 Nelze než město dáti již nepřáteluom w moc
 Aneb k Tomu wołati našemu za pomoc,
 Zdali by se slitował nad námi w bídnosti,
 Wyswobození nám dať, pohledě s wýsosti.

Rachel. Wěčný Bože, buď túženo,
 Že twé stwoření tak súženo!

Wodu musí kupowati,
 Strach jest horšího čekati;
 A nato muože přijíti,
 Že jí i tak nebudem míti,
 A tak žízni uswadneme,
 Potom od meče padneme.
 Takowý jest nedostatek,
 Želej, Bože, nebožátek.

Abdon. Pane Bože, wíme, že jsme zhřešili
 S otcí swými a těžce prowinili,
 Z zúfalství bohuom cizím jsme slúžili,
 Tak tebe těžce k hněwu popudili:
 Ale však se k tobě zas utíkáme,
 Tebe za miłost a pomoc žádáme;
 Neb ty si wždycky miłosrdný pán,
 Protož, ó Bože, budiž miłostiw nám.
 Tresci ty nás sám, neb se w hříších známe,
 Z kterýchž se twé miłosti wyznáváme,
 A nepoddávej nás w ruce pohanské,
 Ať se nerúhají tobě a ikúce:
 Hle, kteraký jest to Buoh izdrahelský?
 Mocnější Nabochodonozor syrský.

Oziáš pláče. Ach moji milí přátelé, já powím,
 Mějte strpení za pět dní; neb to wím,
 Že pomoc w ten čas od Boha poznáme,
 Když ho srdečně všickni požádáme;
 Neb se snad nám lépe tak muože státi,
 Nežli bychom uměli požádati.
 Pakli nás ta naděje mine, chybí,
 Učiníme tak, kterakž se nám zlíbí.

Actus quintus scena penultima.

Chw a ł o z p ě w J u d i t i n .

Chwaltež již Pána Boha bubnujíce,
 Traubíce, chwalte ho i zpíwajíce,
 Kterýž jest swú přenesmírnú mocí
 Lid swuoj sprostíť nepřátel této noci.
 A nowú písničku jemu zpíwejte,
 Weseli jsauce, radostí plesejte,

Tak wzywajice swate jméno jeho,
 Pána, jenž skrocuje pýchu každého.
 A prawte, že jesti jméno jeho Pán,
 Protože lidu swému pomáhá sám.
 Muože od nepřátel wyswoboditi,
 Mocný jest též všecky pyšné skrotiti.
 Neb Assur silně přitáhl od puołnoci
 Z těch hor studených s velikú swú moci.
 Jeho síle wody newystačily,
 Mnohé země také mu těsné byly.
 Ten hrozil, že chce zemi mú spáliti
 A nižadného na ní nežiwiti,
 Prawě, že pořád bude mordowati
 A žadného žiwa nechtěje néchati.
 Ale sám Pán Buoh náš ten všemohúci
 Přediwně skrótil jeho žadost wrúci,
 Daw jej w ruce jedné chaterné ženy,
 Aby znali, že každý jest ničemný
 Čłowěk smrtedlný, čerw, dým, také pára:
 Aby mu wždy byla wzdáwana chwála.
 Já sem mtlá welmi mocného zabiła,
 Pěkností swú i hlawy ho zbawiła.
 Raucha sem smutné wdowské proměniła
 A w swětské oplzlé se pripravila;
 Twári swé drahú mastí pomazała,
 Zdali bych ho tak čistě okłamała;
 Własy také pěkně sem ozdobiła,
 A tak sem srdce jeho oslepiła.
 Naposledy pak toho sem dowedła,
 Stawši mu hlawu, z swěta sem jej swedła.
 Protož se mají čeho obáwati
 Perští, Medští a očekáwati;
 Též Nabochodonor ten pyšný král,
 Słušné jest, aby se, že čłowěk jest, znał.
 Pokorní pak také opowrzení
 Příklad mohú míti, prawé naučení,
 Že Buoh pokorným wždycky miłost dáwá,
 Nad nimi ruku drží, jim spomáháwá.

Pacholata Syrské mordowala
 A je co howada před sebau hnala.
 Takt se stává tēm, kteříž w moc ufají,
 Nad žiwým Bohem se zapomínají.
 Žet bývají tak z země wyhlazeni,
 Od Pána Boha k hanbě přiwedení.
 A protož mu všickni chwálu wzdáwejme,
 Wítězitelem jeho wyznáwejme.
 Wšickni społu též radostí plesejme
 A wesele nowú píseň zpíwejme:

Bože, otče nebeský, králi nejmocnější,
Tys swuoj lid izraelský, tobě nejmilejší,
Ráčiť wyswoboditi z těžkého trápení,
Od nepřátel zprostiti, daw jim potěšení.

Neb žádný odolati nemuože twé moci,
Ani co wykonati, mysle we dne w noci.
Musíť wždy poddán býti, ustúpiti swého,
Nechce-li pádu míti, zahynutí zlého.

Neb skály, hory, moře twú moc poznávají,
Náš všemohúci Bože, tebe wyznávají.
Wšecko také stwoření tobě chwálu wzdává,
Bez tebe ničímž není, samého Boha má.
U tebe přijímání osob nižádného
Není a wybírání; přijímáš každého,
Kohož upřímného znáš, jenž chodí w sprostnosti,
Tomu swú miłost dáváš, zprošťuješ těžkosti.

Oběť pak wzácna není bez sprawedlnosti;
Neprospíwá modlení, nebude-li ctnosti,
Pokoje wíry swaté, łasky a swornosti,
Miłosrdenství také: marné to vše dosti.

Neprospíwá poznání Boha jediného
Jistě bez miłowání z srdce upřímného,
Ani krásné młuwení, zákona dospělost:
Nebude-liť plnění, wšeckoť jest neprawost.

Chceme-li, ať nám pomáhá Pán Buoh w zarmúcení,
Úrodná léta dáwá, uchowá trápení,
Nepřátel, moru, hladu: choďme w sprawedlnosti,
A tak ujdeme pádu, trápení, těžkosti.

4. Ze Hry pěkných přípowídek.

Když Chudoba na rozcestí seděta
A rozličné wěci na mysli měta,
Zwłáště o přílišné swěta marnosti
A newýmłuwne lidské neprawosti
Sama s sebau sedíci rozmłauwala,
Prawěci, že wyborně uděta,
Opustiwši swět a jeho marnosti,
Wšecka se oddaťa bohomyšlnosti.
A když tak sama s sebu rozmłauwala:
Tudy náhodau paní Štěstí šla,
Nádherně příliš pyšně připrawená
Jako bohyně ta Diana sławná.

Kteráž, berúce se krásně w tu dobu,
W nenadále tu uzřewši Chudobu,
Hned se jest jí přezchytrale zasmála
A, to učiniwši, předse se brała.

Chudoba powstawsí:

Pročež mi se, bláznice, posmíwáš
A proč ze mne sprostné swé žertíčky máš?
Nemuožeš-liž předse cesty konati
A mne při pokoji tuto nechati?

Štěstí.

Diwím se twé takowé churawosti,
A žes slepá, prašiwá, žlutá dosti,
W té kytlici, sedíš tuto ztrhané,
Napoły nahé diwím se odrané etc.

5. Z Hořekowání Sprawedlnosti.

O sedmeru swobodných umění.

Že by swobodná umění welmi užitečna byla k učení mládencuow a potřebni jich spusobowé, žádný zdrawé mysli nepochybuje. Kterýchž sedm w počtu jest a w dwa spusoby se dělí. Neb prwní troje prwotné umění słowe neb prwní učení základowé, totiž grammatika literná, dialektika prawdomluwná, retorika křítat-
tomluwná. Ale čtvero jiné, totiž hwězdářské, zpěwácké, početnářské a měrické, učitedlné słowe; neb skrze jistá ukazowání učí.

Słowau pak ta sedmera umění swobodná z trojí příčiny. Prwní, aby se děliła od jiných neswobodných, jako od řemeslných a jiných služebných umění, kteráž proto sau neswobodná, že se řídí k tětu, ale duši a rozum zle spusobují. Ona pak swobodná prwotně řídí se k duši, kterúz spusobnú činí k užívání a obírání s ctnostmi mrawnými a rozumnými neb k užívání najdokonalejší ctnosti, kteráž jest šťastnost. Z čehož domyšlena býti muože jiná najwlastnější příčina, proč słowau umění swobodná, totiž, že člověk podle nich a skrze ně wzdělává se podle rozumu k wybórnému konci, jako k obírání s ctnostmi mrawnými a rozumnými neb k obírání dokonaté šťastnosti, kteráž jest přemýšlující. Kdož pak takowých wěcí wyhledáwají, přirozeně sau swobodní, že nejsau služební, poněwadž rozum mají; a protož práwě umění ta swobodná słowau. Prawím však, že užitečné i chwalitebné jest, zanepraždňowati se někdy swobodným uměním, jichžto poznání řídí k obírání powýšenějších učení až do jistého cíle. Ale ustawičně obíratí se s nimi, mnohokrát škodné jest; neb ustawičně pílení jich odtahuje neb naprosto neb z strany od užívání ctnosti mrawní. Ale třetí příčina jest, proč swobodná słowau, že swobodných, to jest, schopných a cwičných myslí hledají,

protože wtipně o příčinách věci učí a o těch mnohokrát, kteréž od rozumu daleké sau. Jiná příčina jest, že za starodávna toliko swobodní, to jest urození učili se w nich, ale obecni a neurození učili se řemesťom pro dospělost děláni. Neb tělesná díla wíce náleží obecním, prázdnot pak a učení zšlechtitým, podle Hugona.

Ale již o prvním umění, totiž grammatice, a o druhém dialektice mluwiti budeme; o retorice pak potom hned oznámíme. Słowůt tedy ta tři umění prwotinná, neb při prwních liter počátcích záležit, ještě skrze ně neb o srownávání řeči neb o ozdobe neb také o prawdě a fašši w řeči vyhledáváno býwá. Prwní tedy grammatika od liter, podle Alfarabia, jméno wzała, kteráž matka jest jiných umění. Była jest pak příčina a spůsob nalezení jejího, že, když lidé nepořádně a podle swé wuole bez umění mluwili, z toho přicházelo, že nedobře zdáni swá wysłowowati, ale i nedobře posłuchající rozuměti mohli. A protož pečowali múdří ty nespůsoby odjiti i wydali spráwný mluwení spůsob, jednosworný zajisté a pořádný, aby wšecká zdáni lidská, též i wšecká učení skrze to umění příhodněji a swobodněji poznána a naučena byla.

Ale ačkoli užitečné a potřebné umění grammatiky bylo, kterýmž by wšak spůsobem mezi učenými se počítalo, mnozí pochybowali, proto že grammatika toliko mluwení spráwné řeči dáwá, ale řeč pomíjí, umění pak jest zůstawajících věcí. Přidaj i to, že toto umění cwičiti jazyk ne mysl umí, ani rozum spravowati ale rty, a tak bude, že ne pro sebe ale pro jiné nalezeno jest, a protož přístroj umění raději nežli umění, podle některých, sťauti muože.

Loika druhé jest swobodné umění, kteréž rozumné slowe, neboť ono wyprawowati, otazowati, odpowídali, prawé věci od fašesných rozeznáwati a duowtipně hádali se učí. Potřebné jistě a užitečné umění, neb podle Hugona skrze ně duowtipnými námětky tejná prawda nalezena býwá! Příčina pak nalezení jeho welmi náramně potřebná byla; neb když by fysikóm mnohá nastáwala domníwání a odpornosti, ułožili sau maudří o spůsobu hadrowání umění wydali; neb sau widěli, že by nemohlo se snadně dojiti k jistotě některého umění bez dospělosti hádání. K naučení toho umění Šałomaun, wšech najmúdrejší, w přístowích napomíná, když nás pobízí, abychom rozuměli řečem opatrnosti a zchytrařostem slow, též také podobenstwím a zatemněné řeči i powěděním maudřých, spoťu i pohádkám: kteréž wšecky věci (jakož Jeroným dí) loikáruow a řečníkuow sau. Ale i Augustin proto mezi jiným uměním loiku wychwaluje, že cwičnější a ostřejší činí wtipy.

Ale jistě, jestliže se dialektiky úžitek, jestliže konec spatruje, owšem najdeme, že raději wtip marně trápi nežli užitečně ostří. Neb jestliže i spoťuhádajícího přemuožeš, ne úžitku ale slow listí dosáhneš. Protož Řehoř dí: Loikářské hádání co jiného jest nežli slowy se hadrowati a posłuchače přewraceti; nebť zle užívají toho umění mnozí, když úfáním křiku slow prawdě se protiwí. Také kdožkoli tím učením se obíráš, musíš swárliwě mluwiti, cožkoli prawěsti nemuožeš. Neb (jakož dí Augustin) potwřowání beře od čłowěka, cožkoli nemíwá se z prawdy. Ale i to prawé jest, že často přílišným hadrowáním potracena býwá, když se vyhledává, prawda; což dosti bolestné jest, že to, což ku pomahání prawdy ustanoweno jest, to k za-

temnění a zakrývání jí lidskú práci najpílněji se vyhledává. Protož Augustin praví, že jest zlé umění hádání a chlipnost krykování¹⁾, kteréž warowali se napomíná.

Retorika třetí jest swobodných umění, tak jmenovaná jako ozdoba mluwení, podlé Alfarabia. Neb jakož se skrze grammatiku dobře mluwiti učíme, tak skrze retoriku to ozdobně wyprawiti, což jsme se naučili. Z kteréž věci největší příčina nalezení se beře, podlé Hugona. Jestli tedy toho umění největší síla — náramuá chwáta.

Neb, jakož dí Seneka, weliká věc jest wýmłownost, ani se ještě komu přihodilo, aby wší dosáhl: dosti šťastný jest, kdož w některé straně její přijat jest. Ta jistě ozdoba jest jiných umění, neb (jakož mluví Kasiodorus) cožkoli w jiném učení se začíná, od tohoto pod okrasau se wynáší. Protož se w Ekleziastiku píše: Trauba a žaltář čini ľahodné znění, a nad obě jazyk sladší. A opět: Pľást strdi — słowa zřizená. A opět napsáno jest, že maudrý w słowích swých potwory ukrotiľ. Ale jistě umění to mnohé skłamává, když swé následowníky mluwiti učí a wyučuje ľahodně słowa stawěti, neužitečně smysliť. A když se słow ľahoduost hledá, prawá w řeči maudrost potracena býwá. A ó by takowá dnes byla lidí práce k dobře a bľahosławeně žiwu býti, kteraká ozdobně dobře a pořádně mluwiti! Protož Firmianus Lactancius: ó by tak mnozí dobře činili, kterak mnozí dobře mluwí!

Mathematská pak umění, totiž naučitedlná, słowú, že skrze jistá okazowání mírnosti ustawičné učí. Ta umění filosof k metaphysice přičítá, a s ní se srownávají; neb též směřují k mírnosti ustawičné, než rozdílné. Ale že té mírnosti spuosob rozličný jest, neb aspoň čtwerý, a protož čtvero jest umění mathematské. První a najznamenitější jest při wyměřowání wšech nebeských těľ w sobě a mezi sebu skrze dělení a míry jedněch k druhým. Jiný jest spuosob podlé slyšení při zwucích a hľasích; neb lidská drzost, widúci w zwucích potěšení, wyhledáwala příčinu toho, aby sobě mohla takowé kratochwílení skrze umění činiti a spuosobiti, jakož Boecius w prwních Musicæ: Protož učila spuosob hľasuow pod jednu swornost a znění zwukuo spojowati, a pod jednu mírnost počtu přiwoditi; a tu mírnost zwukuo jmenujeme musikau. Třetí spuosob při počítání náleží a ten nazwán jest arithmetica, to jest, moc počtuo; neb záleží při spuosobu početním a wľastnosti jeho, jakož dí Isidorus. To jistě umění weliké moci jest; neb žádného z jiných umění nepotřebuje, ale jiná jeho welmi potřebují, jakož mluwí Boecius. Čtvrtý pak spuosob záleží při míře, kterýž słowe geometria, to jest míra země, kteráž počátek měľa, podlé Alfarabia, w Egyptě. Neb když po rozwodnění Nilu řeky dědiuy wšecky přiwězly se²⁾ bahnem, k tomu aby zase dědiny neomylně rozděleny byly, počali zemi měrami rozměřowati a děliti, aby tak jisté hranice a meze byly zřizeny w dědinách. Od takowého tedy najprwního měření země umění toto jméno wzalo, kteréž geometria słowe. Ale potom pak rostlo wyhledáwání jeho, a přišlo k lineám circulaře a třihranatým přístrojuom i k jiným figurám téhož umění.

¹⁾ altercatio. ²⁾ zaneseny byly.

Hvězdářství tedy první jest umění naučitedlné a kteréž staří mathesim jmenovali a je za užitečné a zkušené měli; neb (jakož Polikratos dí) přirození je uvodí, rozum zkušuje, užitečnost a zkušenost schwaluje; kdož ho následují, pilní sau nebeských věcí, aby předhvězowali o jedné každé věci, kteréž se pod měsíční kaulí zavrávají. Užitečné jistě k předhvězení přirozených skutečností; neb ono o hnutí, velikosti a rozdílnosti hvězd učí; neboť odvořává lidi od toho tmavého a hrubého povětří a k hořejšímu tomu a najsvětlejšímu nebeskému domu tolika světlý okrášlenému oči i mysl přivodí; neboť jest utěšené, nepohnutedlné obrazy hvězd rozeznávají a bludné na svých místech a jménech vyznamenávají, jich také spojování, též slunce a měsíce zatmívání daleko prvé předpovídají a předhvězovati. Z čehož mnohých užítuo docházíme a z nemalých nebezpečností a škod se vywinujeme. Také nemá pochybowáno býti, že z hnutí nebeských těl mnohé budících věcí příhody záleží, zvláště kteréž z naší dobré wuole nepocházejí. A protož podle naučení swatých nemají winění býti, kteříž přirozené skutečnosti hvězd a planet znají a předpovídají; neboť i w prvních Mojžišových se čte, že osvěty nebeské proto zpuosebeny sau, aby byly za znamení časuo, dní a let; a tak z toho se uznává powýšenost a užitečnost toho umění.

Ale zpěwáctwí druhé jest učitedlné umění, kteréžto, jakož sem powěděl, a swornost zwukuo a množství spusobuo jejich w některaké rownosti hlasuo srownává. To jistě umění u Řekuo w veliké wždycky poctiwosti bylo, anzi kdo zdál se w swobodném umění učený býti, leč by w zpíwání proběhlý byl. Kterakú pak moc Plato swornému zwučení dal, z toho se uznává, což w Timeu pokládá. Neboť mluví, že najmocnější z umění jest muzika, jehožto znění moc jest k ukročení bolestí duší lidských a k obwesełowání jich, též i k umenšowání všech jejich smysluo trápení. A tak veliká jest zpěwákuo a píšťákuo atd. w pohybowání duší síla, aby je přinucowala pohybowati těly swými také k poskakowání neobyčejným, jimiž hnutí wnitřní se změňují. Také skrze sworné znění miłost pobožného přemýšlowání a Božských umění naučení nemaťau pomoc míwají, podle Alfarabia. Přidaj diwné mluwení, že i w boji koně muzické zwučení zbuzuje, mořské také wepře i jiná zvířata obweseľuje. Tomu se Sokrates naučil a mladencuom jemu se učiti kázal, ne pro zbuzowání k chlípnosti, ale pro hnutí duše podle prawidla a rozumu sprawení; neb jakož nekaždý hlas, ale toliko, kterýž dobře zní, ľahodnost zwuku činí, tak i hnutí duše nekaždé, ale kteréž rozumu náleží, k prawému žiwota zwučení přísluší, rozmáhá jeho chwály, že netoliko těšitedlné ale užitečné jest, kterýmžto nedím duchowé se lidí obžiwují, ale přístroj jest k dobrým a prawým lidským mrawuom, jehožto moci zlí duchowé skrocowání býwají. Ale co wíce: muzika mysl od pečowání zproštuje a některakým rozwesełowáním k weselí Božskému myslí lidské zbuzuje. Protož prorok dí: Rozweseľ se rtowé moji, když zpíwati budau tobě.

Početnářské pak a měřické sau poslední naučitedlná umění a potřebná náramně i w swatém písmě welmi schwálená; neboť napsáno jest: Wšecky věci učinil jsi w počtu, wáze a w míře; neb

bez počtu nic činiti nemužeme. A jakož mluví Isidorus: Odejmi počet od věci a všecky zahynau; ani by se dělili lidé od howad a od jiných zvířat, kteráž počítati neumějí. A též o měřeství. Neb bez váhy také a míry ani by dědictví ani města byla.

Ale pravímť, ta umění, ač by koli užitečna a potřebna byla, ne však lidi přivodí a spravují k mrawuom ani k šťastnosti věčné; nebo co prospívá věci velikosti a zewnitřní spuosoby poznati, samého sebe pak wnitřních spuosobuo neznati? Co opět, kterak veliký jest svět, rozuměti, ale kterak veliký byť by jeho stwořitel, nerozuměti?

XI.

Jan Černý.

Rodem byl z Prostějowa. Na universitě Pražské dosáhl stupně mistrského. Léta 1480 byl na Rěčkowě koleji; tam zajisté téhož roku před hromnicemi dokonal latině „knihu výkladůw na traktát dewátý slawného a wysoce wznešeného lékaře Rasisa,“ kteráž asi po stu letech od Mikuláše Wrány sauseda Litomyšlského do češtiny byla přeložena. Černý, usadiv se před l. 1496 w Litomyšli, záhy nabył veliké zkušenosti lékařské, i snažil se, aby wědomosti swé i prostředkem spisůw uwedl mezi krajany. Na začátku XVI. století jal se skládati herbář, „rozličných mudrcuow, lékařuow, starých i nowých, užívaje a skrze ustawičnú práci zkušenie mnohých věcí maje.“ Ten nejprwé w prepisech byl rozšiřowán, až jej l. 1517 Mikuláš Klaudián lékař Boleslawský w Nornberce, uče se tam tehda umění tiskarskému, u Jeronýma Höltzela wylisknauti dal pod titulem: Knieha lekarská, kteráž slowe herbář aneb zelinář welmi užitečná, z mnohých kněh latinských i z skutečných prací wybraná. (Fol. listů 137.) Byliny, látky žiwочиšné a minerálné kladau se tu pořádem abecedním, aloem počínajíc a žitem končíc. Každá jest dřewořebbau wyobrazena. Ku konci přidáno o wodách pálených rozličných sepsání. O herbáři Černého wynáši Th. Hájek tento úsudek: „O starém herbáři českém nechci tuto mnoho psáti ani tím se zaneprazdňowati, kde a kterak jest w jméních i w kladení bylin znamenitě pochybiť, připisowaw jedno jméno mnoho jiným, jako by jedna bylina byly, an sobě znamenitě rozdílné a w moci odporné jsau. Z čehož se srozumíwá, že jest těch a takových bylin očitě sám nespáťrowať, než toliko po zdání swém wynařowati rozkazowať.“ L. 1520, když zůřil mor po Čechách, složil Černý spis o nemocech morních, kterýž prodlením XVI. století trojiho wydání došel.

Z Herbáře.

Čapie hniezdo, latině *Daucus asminus*, německý *Wildmores*. Roste při lesích a na místech slunečných; listie má podobné k wlaškému kopru a kořen zdělí i tluští jako prst, a z kořene průtek zdělí łokte roste, a swrchu má kwěty bielé wuokołku swém jako jednak chedbí. A mezi tím bielym kwětem nalezá se poruoznu kwět brunátný maličký jako semeno horčičné. Potom se zběhne jako hniezdečko, w němžto semičko wonné chlupaté býwá. A toliko listie a kwět i semeno w lékařstwi se požiewá, a najwiece semeno.

Čapí nos česky, łatině *Pes columbinus* anebo *Acus muscati*, německy *Storchenschnabel*. Dwojí jest: jeden lesní kwětu čerweného jako neplného kariošlatu; druhý polní na tráwnících roste, kwětu bľankytného, welikého. Listí wuobau okruhlé, střihané welmi a kořen wuobau počerwenatý, trpký; ratolesti tenké s hrboliky řídkými. Po kwětu zrna čtyři anebo pět zrn spojených w šeselince; z prostředka jich jako nuosek vycháze.

Dřawa bylina, německy *Himmelschlüssel*, łatině *Herba paralysis*, anebo bylina swatého Petra. Někteří jí říkají bukvice biělá pro podobenstwie swraskałosti a širokosti listu jejího. Rozdielna jest w tom, že má listie pobělawé a širší a na zemi je pokládá. Průtek pauštie zhuoru jednopiední, a swrchu požluté kwěty w chomáčku nese k zemi skłoněné. Kořen má kosmatý, bělejší, nežli bukvice čerwená má. Jakž snieh sejde, tak ihned ktwe.

Den a noc česky, łatině *Parietaria* neb *Vitriola*, německy *Tag und Nacht*, ješto tú bylinú sklenice čistí. Dwoje jest: jedua lesnie roste w lesích i w hájích mezi dřiewiem a krčiem. Listie má neweliké trojehrané. Prautky pauštie puołłoketnie s listím zeleným, a k wrchu listie drobnějšie temné modrosti wydává. Přitom kwietie žluté neweliké obdlůžné k zemi skłoněné vypauštie.

Do má cí druhá roste na zdech a na střechách, listie má ostře špičaté jako wrba, prautiečko pauštie dwojepiednie, počerwenaté, kwět požluté běłosti, a při ratolestech, kdež listy pocházejí, jsú jako hrozenkové maličcí, u každého listu jedno. A že w stěnách roste, słowe *Parietaria*, bylina stěničná. Semeno ostré má.

Dewětsi¹⁾ česky, łatině *Herba victorialis* anebo *Herba puerilis*, německy *Neunkraft*. W lesích roste a Srpna měsíce ktwe, kořen má jako šafránowu cibulku, mnohými jsa oděn sukničkami, dewíti neb wiece; w prostředku těch sukniček cibulka biělá sladká a zespod kořínky drobné pauštie na ruozno. Listie má jako tráwa weliká ostrice dlůhé, prut jednołoketní s listím a při wrchu kwěty pořádkem zhuoru, jasné brunátnosti, obdlůžné střihanosti; z prostředka bielé chměříčko wydává.

Z rány nečistoty odjímá. Dětem stłáti do kolébky s úročníkem, nebo mayti dietě zachowává od zľých tehnutí babských i jiných strastí a činí, aby bez pláče spało, a to prawé bude, když by dítě časem nakrmiła a nepřečpała příliš a mléko dobře uwaríła.

¹⁾ Kapituła o dewětsilu celá tuto položena; jinde jen popis rostliny, užívání pak lékařské opustěno.

Některí sobě tu bylinu s střetovým kořenem strojí a při sobě nosí, aby se žádné střelby nebáli. Dána jestli je ta moc shuory, ať toho zkusí w bitwě. A protož říekají jí bylina wílězná.

Lilium convallium. W lesích roste, listie má hladké, swětlé zelenosti, široké jako jitrocel, ale tenší a hladší. Prautky puořdruhé-piední pauštie a około kwietičko jako džbánečky na nitkách bielé a wonné wisí. Tau wuoní má moc posilňowati srdce.

Podražec, latině *Aristológia*, německy *Holwurz* aneb *Osterluzi*. Jeden okruhého kořene, druhý dlúhého. Okruhlý má listí hladké střihané, prautek piední, około něho na některém swrchu kwietičko pobrunátné a na jiném bielé, a slowe samice. Kořen okruhý žlutý. Dlúhý má listie jako psoser poňní jako srdce, prautek łoketní, listie około při uzliciech; u listu kwietičko trubičky požutlé, potom jablěčka šerá nese, plná semen tleskatých širokých a hranatých. A roste po polích a na zahradách.

Prwní při lesiech, semičko má drobné łsknawé černosti. Welmi z jara ihned ktwe, po swatém Filipu nektwe. Druhý w létě ktwe při swatém Witě a jest silné wuoně.

XII.

Jan Hasišteinský z Lobkowic na Kadani.

Nejstarší syn Mikuláše II. Hasišteinského z Lobkowic a Žofie Plichtowny ze Žerotína, bratr slawného učence a básníka latinského Bohuslawá. Narodil se asi l. 1450. Zpráv širších o životě jeho posud se nedostává. L. 1493 wydal se z Kadane spolu s panem Jelřichem z Gulšteina na pauř k Božímu hrobu a jiným swatým místům w Palestině. Ačkoliw tato pauř nejwíce z pobožného únyslu předsewzata byla, všimal sobě pán. všeho, co se mu kde znamenitějšího nahodilo, plodin zemských, žiwnosti, obchodu, měst, památek, wzácností, obyčejůw národních, zřízení obcí atd., i pozůstawil nám písemné paměti cesty swé jazykem českým, které sepsal około r. 1505. Čelakowský wydal je pod názvem půwodním: „Putování wys. uroz. pana Jana z Lobkowic a na Hasišteině l. P. 1493 do Jerusalema wykonané“ (1834 w České wčele).

Druhý spis páně Janůw jest „Zpráva a naučení synu Jaroslawowi“, wydaná poprwé l. 1796 (w Praze u J. Beránka), podruhé a spráwněji od Fr. B. Kwěta (w Praze 1851). Oba spisowé wynikají prostoduchým spůsobem wyprawování a češtinau, jakž Jungmann práwem dí, zlatého wěku hodnau. Pan Jan zemřel dne 8. Srpna 1517 a pochován w Kadani w klášteře, ježž byl založil.

1. Ze Zprávy a naučení synu Jarosławowi.

Přípis.

Synu milý, pomni nato, co jsem já byl, co jsem, a nač mi jest přišlo, a nač mi ještě přijítí má, že umřítí musím, a w prst a popeť že obrácen budu a jako w nic. A též tobě rovně nato přijde a přijítí musí, ač snad skrže swůj mladý a nedokonalý rozum nato tak daleko nyní nemyslíš a na budaucí věc, nač přijítí má, nepomníš. Protož poslauchaj rady mé, otce swého, a toto mé napomenutí často čti a jeho následuj a přichyl k němu pilně uši swé a naklůň srdce swé, často je rozjímaje na mysli swé. Neb pro swú mladost ne všemu tak dokonale nyní rozumíš, aby to vše, co jest dobře činiti a co zle, seznati mohł dostatečně, nejsa ještě a nemaje w sobě právě utvrzeného celého rozumu a smyslu, aby dokonale wěděł, co twého dobrého jest, aby to činil, a co tobě škodného jest, aby se toho činiti vystříhał a warował. Nebo jakožto nemůže se dokonale spatřiti cesta ptáka letícího w oblačích a w powětří, aneb ryby plující w moři: též rovně cesty mladého člověka w mladosti jeho nemůže žádný seznati, kam se nachýlí aneb obrátí, k dobrému-li čili k zlému. A pohříchu wedlé písma vždy každý člověk od přirození víc jest nakloněn k zlému nežli k dobrému, a každý mladý radši činí zle a nešlechtně nežli ctně a dobře, maje vůli, když se netresece od rodičůw swých, že mu z lásky otcowské a mateřské, cožkoli činí a před se wezme, toho jemu všeho dopauštějí a powolují. Nébrž druhdy rodičové i k tomu se smějí, když co děti zle a nešlechtně mluví aneb činí aneb řájí, majíce jako řkúc z toho radost a potěšení. A tak potom takové děti, tak schované w zlosti a nekázané, nawyknuu toho z mladosti; i když zrostau, to pak potom z obyčeje předse činí, mníce, že jest tak velmi dobře a nejlépe. A tak potom nejsauce z mládí trestány, dosáhnauce více let, i w jiné nešlechtnosti se dávají, a čím dále, w větši: totiž w swáry, we hru, w ožralství, w zlodějství i w jiné, anť druhdy potom i rodiče swé, jenž ho zplodili na swět, je w lehkosti má, řáje jim i brzy je i tepe, když mu po jeho vůli není a že mu hned nejsú hotowi, když co rozkáže, a že mu nedají na jeho kostěcnau hru anebo jinau, co chce a kdy chce míti. A hled potom, co dále z toho takového: takovým zlostem nawyklý, nemaje oč hráti, dá se w zlodějství, w řaupež, w mordy na silnicích i w jiné nešlechtnosti, a otec a máte, litující syna, w tom chtěj teprw trestati — ano již pozdě a čas trestání již minul. Neb jako prut mladistwý se naprawí z mládí z křivořáčiny, že rovně růsti bude: též rovně děti z mládí častým trestáním — meřlau se naprawí a od zlého odwedau, že dobří budau. Neb kdož miluje děti swé, ten je káže, a kdož jich netresece, ten jich nemiluje. Ó bláznowství, kdož z mládí děti netresece, neb takowí časem žalost nad nimi uhlídávají!

Protož, synu milý, toto sepsání tobě dávám, aby se jim spravował, jako otec tobě to prikazuje a prose jako přítel, mimo kteréhož na swětě lepšího míti nemůžeš aniž máš a snad míti nebudeš takového, aby rady mé poslauchaje w tom tak činil a tak se w tom zachowawał a tímto spisem se spravował, často w něj nahlédaje jako w zrcadlo.

Neb jakž člověk w zrcadle uzří na své twáři nejmenší zmazání a tudy, seznaje místo zmazání, wí, kdež je smýti má: též tuto w tomto sepsání najdeš jako w zrcadle, co by smýti měl s sebe, aby toho se warował a toho nečinil, totižto zlého, hanebného a twé cti škodného; a též zase dobré, ctné a šlechetné také tuto najdeš, aby to činil. Ačkoli snad tobě ne všecho toto mé sepsání bude příjemno: to budiž twému nerozumu a twé mladosti připsáno. Také wím jistě, že netoliko tobě samému se líbiti nebude, ale že i ne všem jiným twým blázniwým mladým radám (jichž se časem také dotýká) se vše to líbiti bude; neb časem proti nim bude a jest. Ale já nato nic nedbám; neb wedlé přirození, že jsem otec twůj, víc jsem powinen tobě jako synu swému prawdu prawiti a před tebau prawdy netajiti, nežli těm twým pochlebničkům pochlebowati a prawdy před nimi tajiti a neprawiti, ješto sami, by se chtěli rozumem prawým spraviti, za prawdu by mi dáti museli. Než dá-liž Pán Bůh všemohúcí a popřeje zdrawí a let i dokonałego rozumu dojiti, čehož, budeš-li chtíti dobrý a ctnostný býti, s prawú wěru bych rád přál: tu sám seznáš w tom mé otcowské upřímné srdce k sobě, a žeť jsem, prawdu prawě, tě jako syna miłował, k dobrému tě napomínaje, aby činil, a od zlého a tobě škodného tě wystřihaje, aby to činili se warował.

Widíš a znáš, jakž jest swět; spravuj se rozumem a rad dobrých a upřímných, jenž dobře a počestně radí, posłouchaj: ale rad, jenž radí pro swůj úžitek a pro své dobré, těch se waruj. Neb takowí netoliko radí, aby tebe sami užíwali, ale k tomu takowí náhončí i jiným nahánějí, komuž dobrého přejí, a k tomu swau radau, člověka mladého widauc, wedau, aby i těm dáwał, a potom naposledy z toho takowého, kdo takowých jich rad posłouchá, i sami posměch budau míti. A takowí, kdož tak komu radí, nejsau dobří jeho rádce, než słušněji mohau býti jmenowáni jeho zrádce.

0 poddaných lidech, kterak se k nim míti máš.

Bud miłostiwý swým poddaným, chceš-li, aby Pán Bůh miłostiw byl tobě; neb neodpustíš-li ty jim jich winy, také tobě Pán Bůh twých win neodpustí. Neb říkáme w páteři: „Odpust nám naše winy, jakož my odpauštíme winníkům swým.“ Tu sami, pějíce páteř, se w to podwolujeme říkajíce: „Odpust nám, jakož my odpauštíme.“ I neodpustíme-li my našim winníkům jich win, také nám naše winy od Pána Boha nebudau odpuštěny.

Slyš rád každého též, chudého a bohatého, w jeho potřebě a jemu k sprawedlnosti dopomoz anebo dopomoci kaž těm, jimž to učiniti přísluší, a skrze to lásku od lidí a prosbu ku Pánu Bohu míti budeš za twé dluhé zdrawí a we všem štěstí.

Prowiní-li chudý člověk twůj co nepřilíš welikého proti tobě, odpust mu jednau i druhé; učiní-li po třetí, i tu bud miłostiw; neb lehčější počet wedlé písma jest učiniti z přílišného miłosrdenství než z přílišné sprawedlnosti. Leč by weliká wěc byla a že by hrdlo sprawedliwě propadł, tehdy měj se k němu, jako naň sluší.

Nakládej pěkně s lidmi poddanými a nečin jim křiwdy; ať tě ra-

ději chválí, než by tě před jinými hyzdili a tudy tě jim ostudili, že někdo, maje úmysl se za tě stěhowati, to o tobě slyše, i nechať by.

Ale však proto měj je v hrůze, ať se tebe bojí jako pána swého, tebe poslušni jsauce a žádné lehkosti tobě nečiníce.

Zlé lidi neposlušné, hráče, ožraté, swárliwé, marnotratné kaž wazbau a jim toho neodpauštěj; neb takové wěci, kdež toho wůli mají, obecně zlý konec berau, a děti takových, jenž takové obyčeje do sebe mají a činí, we psí býwají.

Nebud' příliš poddaným swým w kwasích obyčejen, aby sobě tebe w lehkost newzali a tebe potom, ač jsi pán jich, jako za nic neměli; neb jsem takové lidi také znať, že s swými sedláky rádi w krčmách kwasili a, ožerauce se chlapi, že pány swé za wrch smýkali.

O saudu swých poddaných.

Čiň sprawedliwý rozsudek swým poddaným i každému, když w saudě sedáš — to Boží prikázání.

W saudě sedě nehleď osob, ani na bohatého ani na chudého, ani přízně ani nepřízně, ani darůw, jenž saudce oslepují a sprawedliwost potupují; čiň sprawedliwý saud každému rovně, jednomu jako druhému.

Neodsuzuj žádného a nečiň práwa jednoho proti druhému, dokudž druhé strany jemu odporné neuslyšíš; neb dí písmo: „Sudte sprawedliwě, synové lidští, a slyšte druhau stranu.“

2. Z Putování.

Dubrawník (Ragusa) a pomoří albánské.

Dubrawník leží od Leziny 120 mil wlašských. W témž městě jest mnoho čistých kostelůw a klášterůw, a mají swého arcibiskupa. Zwlastě mi se líbíť klášter bosácký sw. Františka čistě udělaný, jenž má pěkné zahrady, w nichž jsau rozličná owoce, pomorančí a wíno. Také též město mají swého knížete, jemuž počestnost wšecku ukazují jakožto pánu swému; ale knížetství jeho netrwá než čtyři neděle, jako zde w Čechách purkmistrství, a když ten čas wyjde, wolí sobě jiné kníže. Awšak to kníže nesmí nic učiniti bez rady pánuůw centulánůw, kteří mu k radě přidání jsau. Mají w témž městě nákladně wystawený dům radní a tu ten každý, kdož knížetem jest, musí býti we dne i w noci, až wyjde čas čtyř neděl, aby jeho každý tu naležť, kdož by jeho potřebowal, a tu mu se dáwa jísti a pítí na obecní náklad.

Město Dubrawník jest welmi pewné a hřuboké příkopy od země dwénásob má około sebe, wyzděné tesaným kamenem. Jsau pak dobře weliké a vysoko s klenutými domy zdělané, leží na vysoké skále skoro wšecko w moři, a když k městu do přístawu płowau, jest na lewé ruce bašta a około ní příkopy široké a hřuboké, tesaným kamenem wyzděné. Bašta ta jest weliká jako nějaký hrádek a pilně ji páni Dubrawničti osazují, čehož se jim pro blízkost turecké země weliká potřeba býti widí. Osazování té bašty děje se od pánuůw centulánůw, kdežto wždy jeden pod wečer na ni jíti musí a tu ležeti přes ceřau noc a potom nazejtří až do západu slunce ten ceřý den tu býti;

wšak nikdy dwa dni po sobě. K tomu ustanowí sám kníže vždy jednoho z pánůw centulanůw, když w samý wečer k němu se sejdau, a ten, kdo má rozkaz knížecí, beze všeho wymławání předse jíti musí hned odtud, aniž mu dadí se w jeho domě stawiti, aby co prwé rozkázal. Také jda na tu baštu, s žádným mławiti ani se zastawiti nesmí, pro bázeň Turkůw, aby ta bašta od někocho zrazena nebyla. A ten každý nesmí dříwe dořůw, leč kníže na jeho místo jiného pošle; w ten čas ale, dokudž jest nahoře, má dosti jísti a píti. Sice około města od země jsau všudy bašty pewné z tesaného kamene dělané a příkopy około nich hluboké i široké, jakož nářed o tom powěděno jest.

Hned za samými příkopy nad městem jest hora podľuhowatá, welmi vysoká a příkrá, z níž teče pramen weliký a při něm stojí młyny vždy jeden po druhém, tak že ta woda w žlabích s jednoho na druhý teče.

Město Dubrawník jest welmi pewné i nedobyté, dokudž jísti a píti co mají a dokudž se brániti chtějí; nebo úzkost jest mezi tau horau nad městem a příkopy městskými, že u něho s wojskem žádného položeni není; jedno dvě cestě jdau k němu pobočné z turecké země. Také mi jistě praweno, že císař turecký toho města welmi požívá; neb mu nářed dávájí 15 tisíc zlatých daně a to proto, že jsau všudy bezpečni po jeho panství všickni kupci z téhož města, když po swých kupectwích jezdí.

Sedláci turečtí téměř každý den tu býwají s obilím, na trh na oslech je nosíce a tu zase kupující, což jim třeba jest. Také wíce císař turecký téhož města požívá; neb před městem jest domeček a tu Dubrawničtí mají swého úředníka, kterýž od Turkůw, cožkoli tu w městě kaupí, z toho cto wybírá. Přitom wšak úředníku jsta dwa písaři přísežná, jeden jich pánůw Dubrawnických a druhý císařůw, jenž všechno popisují, co zejména každý den od koho cta wezmau, a potom se o to dělí. I praweno mi za jisto, že se dostává každému z nich na jeho díl na 14 tisíc zlatých a druhy wíc. Tak ohledawše ten den částku města, jeli jsme zase na naši galeji.

We čtvrtek ráno (13. Čerwna) wezli jsme se na barkách ke mši do kostela Matky Boží. Odtud jsme postali ke knížeti, prosíce jej, aby nám kázal swatosti okázati, kteréž w témž kostele tu w kapli se nalezají; načež kníže rozkázal jest a poslal některé z rad swých k nám, jenž by nám je okazowali. Tu nám kněžimi nářed ukázán kus weliký kříže Pána Krista, jako na půľ łokte zdělí, na dwa prsty zšíří a dobře prstu ztluští we stříbře pozłacený. Potom nám ukázali truhlici křišťálowau, snad łokte zdělí a půľ łokte na wýš, w níž byla raucha bílá a hrubá, jako by cwilink po bítem groši był, a prawili nám že jest to ta raucha, w níž byla Panna Maria synáčka swého obwinuła, když jej obětowała do chrámu wedlé obyčeje zákona starého. Přitom nám také prawili za jisto duchowní i swětští, kteří tu s námi byli, že táž raucha w truhlici sama se časem swým rozwíjí různu a sama se zase w hromadu swine. Wíce nám ukázali hławu sw. Blažeje i jeho hnáty, wše w stříbře okowáno a pozłaceno. Sw. Blažeje této leží tu ceľe w témž městě. Kterýžto swatý jest jich Dubrawničan patron a dědic jako sw. Wacław nás Cechůw. Také

w truhle té, kdež ty swatosti jsau, jest mnoho jiných okowaných w stříbre.

Když jsme to ohledali, přihodilo se, že, jdouce k hospodě zase já a moji tovariši, brali jsme se mimo samé kníže, an sedí s některými radami swými před tím dworem, kdež swé obydlí měl, a tu přistapiwše před něho, byli jsme welmi pěkně a ochotně přiwítáni, načež jsme jemu od nás všech dali poděkowati własky, že nám dať ty swatosti ohledati. Tu potom kázal se nás ptáti, z které země jsme, a my jemu dali powěditi, že jsme Čechowé a poddaní krále pána našeho, jenž jest král český a uherský. Potom pojal nás do swého dworu, i šli jsme s ním do jednoho pokoje a tu jsme s ním seděli. I kázal ledacos se na mne ptáti jednomu Włachu z rady swé, kterýž łatině uměl, o králi pánu našem; i o čem mi bylo wědomo, to jsem prawil. Potom jsme s týmž knížetem šli do jiného pokoje a tu nám učiniti kolací wedlé obyčeje właského. Stůl byl sice pěkně prikryt, ale nadat jsem se hojnějšimu jídlu; nebyťot nic jiného než konfekty a jakés pegáčky jako preelíky, a k tomu małwazí. Když jsme konečně požehnali téhož knížete, poslat jest s námi dwa pány z rad swých skrze město, kteří nás prowodili až k moři, kdež nám byl dať kníže pripraviti sám swau barku s koberci k dowezení nás na galeji. Za námi pak poslat několik łáhwí welikých opletených s małwazím, k tomu konfektůw několik krabic, swíc woskowych bílých a lecjakés jiné věci.

My pak přisedše k moři a požehnowše týchž pánůw s námi wyslaných, pławili jsme ke galeji naší. A tu hned potom wyjeli jsme z přístawu Dubrawnického a nechali jsme na prawé ruce snad właskau mili ostrow, jemuž říkají Kočka, na němž klášter stojí. Toho dne měli jsme wýborný wítr, a na lewé ruce byly nám stále hory weliké wše k Dalmácii náležející.

To králowství Dalmácie z práwa sice přístuší ke králowství uher-skému; ale wětší díl ho turecký císař drží, což na zemi jest; a což při moři, to páni Benátčané. Má ta krajina winice i obilí w podhoří tom, kteréž se táhne od Dubrawníku až snad 60 neb 70 mil właských, patřic wždy ještě pánům Dubrawnickým; potom ale hned počíná země, již říkají Albánia a kterau i s některými místy při břehu mořském drží císař turecký. Benátčané drží tu také některá města při témž břehu mořském, jako: Budua, Kotar, Antivari, Dulcigno, Durazzo a j. Město Durazzo jest dosti weliké, a leží jedno 18 mil właských od Skutera (Skadru), jenž jest hrad a město welmi pěkné a pewné na ostrowu ustawené. Císař turecký starý, tohoto nynějšiho otec, dťauhý čas, jako jsem zprawen, jeho dobýwat a několikrát k němu hnáti dať, ale nikoli jeho dobýti nemohť; neb prawé diwy, co jsau w něm stateční lidé byli, jenž mnoho tisíc Turkůw zbili, když k městu hnali, tak že císař s hanbau od nich musil odtrhnauti. Potom ale po některém času smřuwau toho wšeho ostrowu a města i hradu téměř císaři postaupili jsau Benátčané na ten způsob, aby kupci jejich po všech zemích do určeného času a do jmenowitých let obchody swé w kupectwí bezpečně wěsti mohli. Při tom wšak postupowání wedlé smřauwy mohli jsau ti wšickni oby-watelé města Skadru tu při swých statecích zůstati a císař jich měl při jich wíre nechati; ale nechťel žádný z nich tu déle býti a wši-

ekni táhli do Benátek, všech statkůw swých, krom co s sebau nésti mohli, se odvážíwše pro wíru křesťanskau. Tu páni Benátčané pro takowau jich stálost u wíře a že se Turkům tak statečně bránili w obležení, dali jim žiwnost jinau w Benátkách, onomu wíc, onomu míň, každému wedlé stawu jeho.

Porážka Charwatůw od Turkůw.

W pondělí (23. Z.) o nešpořích připlauli jsme k městu Zadru. Tu nám praweny zlé nowiny, kterak nešlechtní zhaubce křesťanstwa, Turci, porazili Charwaty na hlavu a množství jich zbili i zjímali, což se stało patnáctý den před naším příjezdem na den sw. Gorgona (9. Z.). I přihodilo se tímto způsobem, že jeden hejtman císaře tureckého, jménem Hadrem-baše, sebrav se s nejlepšími Turky, maje asi 10 tisíc jízdného lidu, táhl jest přes hory do Charwat a tudy dále do země krále římského k městu Lublani w Karneolii (w Krajině). W té wsi krajině pobrawše sílu lidí, muže, ženy, panny i pacholata přeč s sebau hnali. Hrabí, páni a rytířstwo charwatské, sebravše se, táhli jim w předstihy na ty hory, kudy Turci do země wtrhli, a tu se sčekáwali. I měli jsau, jakož toho zprawen jsem, na tři tisíce koní a pěších asi na osm tisíc, mezi kterýmižto byli hrabí někteří a páni znamenití, totižto bán charwatský, bán z Jajec z bosenské země a jiní. Krále pak římského hejtman we Štyrště Jakub Cakl jménem poslal k nim, aby sčekali a nic nepočínali až do jeho příjezdu, že také táhne jim na pomoc s několikonácti sty koňmi a s některým tisícem pěšími. Ale oni Charwati toho učiniti nechtěli, než chtěce raději sami čest wítězství míti a nadějíce se témuž, ješto před několika léty na týchž horách snad dwakráte Turky porazili, lehce sobě jich wážili a do boje se chystali. Zwěděwše pak Turci o nich, ná před wězně ty wšecky zjímáné w té jízďě sehnali do jednoho dołu a, což bylo zmužitých k brani, všem hlavy stínali, bojíce se, když by se s Charwaty bili, aby jim ku pomoci nepřiiskočili. Potom zřídíwše swé haufy, pustili jeden w honce k horám, kde již Charwati čekali, a na tři tisíce Turkůw na koních přeplawilo se okolo řuhůw přes nějakau řeku newelikau, jimž bylo poručeno, když by Charwati jich honce. honili, aby pominauce se s nimi, i hned se zadu w ně wskočili. Charwati wšak o takowé záložce ničeho newědauce, neb jich w řuhách těch widěti nemohli, a uzřewše honce Turky, hned s hor táhli proti nim do polí a do rownin. Tu začali spolu harc a, smísiwše se, bili se krutě, že některé sto Turkůw zbito; načež Turci prehli a utíkali na swau zálohu. Charwati hned po nich táhli, majíce dobruu naději po dobrém počátku; ale w tom obě záložce turecké, jedni s předu a druzí se zadu w ně skočiwše, bili je, až je na hlavu porazili. Prawil mi o tom jeden dobrý urozený člověk, kterýž sem do Zadru byl přijel, žalostiwě sobě weda, že w té bitwě ztratil wlastního bratra i šest strýcůw přirozených, ano že sám byl na bojišti a widěl ta zbitá těla, ješto skoro za míli zdělí ležeta jako snopowé hustě, že by z jednoho těla na druhé kráčeti mohl. Doložil též, že tentokráte máto kterým hlavy stínali, ale téměř všem nosy uřezali a ty s sebau nesli přeč pro lehkost; neb jim císař od každé hlavy

dává zlatý, což se i stává, když který uříznutým nepříteli nosem vykázati se může. Zbito w té bitvě mnoho urozených rytířůw, mezi nimiž také hrabě Iwan z Cetiny, syn bána charwatského, na sedmdesát kněží a mnichůw, a sic na 10 tisíc jiného lidu. Zjímáno pak na patnácte set lidí, mnoho dobrých a urozených rytířů, i také sám bán charwatský, pak bán bosenský z Jajec a hrabata Mikułáš a Wilém z N. — Tak po té nešťastné porážce celá téměř země zpustla a jest wyhubena; neb všickni lidé veřejně na Turky táhli, leč kdož pro starost a pro mladost nemohli, domnívajíce se jistě je poraziti, jako se prvé několikrát jim stało w témž místě. Wyprawował také týž člověk, že taková neslýchaná žalost a pláč tam panuje, že by se mohlo nejznamenělejšímu srdci zzeleti jich nebožátek, že mnohý otec a máte ztratili své všecy syny i dcery, — synové zbiti a dcery přeč wedy; množství žen owdowělo, tak že w druhé wsi najdeš nejméně šest wdow s malými dítkami, a muži všecy zbiti a zjímáni. I newiděli jsau nikdá za lidské paměti od zbroje tak připravených Turkůw, jako jsau ti byli, rovně jako křesťané majíce pancíře, obojecky zadní i přední, kusy i lebky na sobě; a bitwa tato počála na den sw. Gorgona tři hodiny před polednem w krajině jedné charwatské, již říkají Krbawa, u zámku řečeného Udwinec, šedesáte mil wlašských od Zadru a našich mil českých jedno dwanácte. Bůh račiž tyto lidi potěšiti!

XIV.

Wilém z Pernšteina.

Pan Wilém z Pernšteina narodil se okolo l. 1435 z otce Jana, nejvyššího někdy komorníka cudy Brněnské a matky Bohunky z Lomnice a z Meziříčí. Co výtečný šlechtic již l. 1459 w slavném turnaji w Brně před císařem Fridrichem IV. a králem Jiřím první chvály sobě získal. L. 1475, po smrti otce svého Jana i staršího bratra Sigmunda, ujal se správy dědičných statkůw rodu svého, jež maudrým hospodařením a přikupováním brzo tak rozmnožil, že velikostí jmění svého nejen všecy tehdejší české a morawské pány, ale i mnohá cizí knížata přewýšil. Když l. 1507 oba syny své, Jana a Wojtěcha, o své statky podělil, dostaly se mladšímu Wojtěchowi Pardubice i hora Kunětická, Litice, Potenštein, Rychnow a Brandeys nad Orlicí, Lanškraun a Landšperk w Čechách, staršímu pak Janowi Pernštein, Lauka, Plumlow s Prostějowem, Towačow, Přerow, Helfenštein s Lipníkem a Hranice na Morawě. Nadto ještě zůstawił sobě otec k dalšímu rozdílu panství Hlubokau, Třebíč, Sádku a jiné menší statky, jež později přikaupením Bydžowa, Kunštátu a j. w. opět ještě rozmnožil. Bohatství

to nesmírné! Od l. 1475 do 1486 byl Wilém z Pernšteina komorníkem cudy Brněnské, od l. 1487 do 1514 nejvyšším hofmistrem království českého. Ušlechtilému a horlivému vlastenectví jeho děkovati měly Čechy za památnou smlauwu swatowáclawskou l. 1517, kteráž dlouhotrvalým a krvavým rozbrojům mezi stawy českými konec učinila. Když pak l. 1520 nové podobné půtky powstávaly, snažil se opět pan Wilém utišiti je: ale, nedosáhnuw ještě cíle swého, umřel u vysokém stáří na Pardubicích dne 8. Dubná 1521.

Psaní jeho, kteréž Palacký w I. a II. dílu Archiwu Českého (počtem 143) vydal, jsau nejen předůležitý pramen historický, ale zároveň wzácná památka staročeské jadrnosti a statečnosti, i slušno jest, aby jim w historii literatury náležité místo bylo wykázáno.

Z dopisůw.

I. Panu Ladislawowi ze Šternberka, nejw. kancléři: opět we přátelství swém se oswědčuje, wede nárek o splecích obecních we království českém, a prosí také o dokonání trhu počatého s panem Janem z Rožmberka, mistrem Strakonickým t. j. řádu Johannitského.

W Pardubicích, 26. Apr. 1520.

S. s. w. u. p. ¹⁾) a bratře můj miřý! Zdrawí i wšeho dobrého wěrně bych Wám přál, tak jakž byste sami ráčili.

Přátelství, kteréž jest se drahně let začalo, Pánu Bohu doufám, že mi dá w něm tak s wámi dotrwati. Neb nemyslím s žádným w takové přátelství, dokud jsem žiw, wjítí, byť Wás pak Pán Bůh i prvé smrti uchowati neráčil, jehož miřý Pán Bůh rač ostříci. Wěřím a nepochybují w ničem o Wašem přátelství k sobě a, by mi kdo co prawil, by vlastní syn můj byl, w prawdě mi rač wěřiti, že bych před Wámi netajil.

Což se pak těch spletkůw dotýče, škaredí jsau a jsau škodni našemu pánu, jsau škodni našemu království a jsau škodni i nám všem. ²⁾)

Ale rač nato pomysliti, od které chvíle ti spleci jsau a co pod těmi spletky se wždycky jednálo: našich-li pánůw dobré a tohoto království, čili lidé jiného podtím obmyšleli swého. Wšak jste toho tak dobře swědomi a lépe než já, i těch wšech wěcí. A w těch we wšech časích, můžete-li co užitečného najíti, jak jsau se ti spleci začali: pánům našim a tomuto království dobrého, zdá mi se, že málo najdete. Než to najdete, že lidé hanebně a šeredně o swé statky

¹⁾ Službu swau wzkazují, urozený pane, pane.

²⁾ Rozbroje se tu mání, kteréž za času krále Ludwika w Čechách panowaly k veliké záhubě zemské, až jim Ferdinand I. teprw konec učinil.

přicházejí, chudé wdowy a chudí siroteci k swým sprawednostem nemohau přicházeti, pláčí; pak jistě hroznýt jest to pláč! Při dskách, ³⁾ při auřednicích zachowáwá-li se tak, jak by se mělo od starodáwna zachowáwati, to rač rozwáziti. A w prawdě Wám písi, rač mi toho wěřiti, že jest hanebná šeredná wěc, a jest i s hříchem, aby to měli lidé trpěti a takowých wěcí k konci sobě nepřiwěsti.

Shledání Waše se mnau, můj miťý pane bratře, příliš mně bude wděčné; než nemohu choditi wždy.

Což se pána Strakonického dotýče, z práce Wám welmi děkuji a wší prací i jináč rád odpłacowati chci, pokudž jedné možnost má můž stačiti. Račiz dokonati ten trh⁴⁾; již já ničím nehýbám, než toliko abych od mého byt opatřen. A peníze ty, Wojtěchowi ⁵⁾ já již psáti budu, aby mu je tam někde zjednať, neb na Hlubokau pojede: to již 200 kop gr. nyní aneb na mišensko 400 kop, a druhých 200 kop že mu dám, bude-li Pán Bůh ráčiti, na swatý Haweť aneb dvě neděle po tom. A Wojtěchowi písi, aby mu zato sľibiť. Pakli chce listu, udělám mu i list, jestliže na sľibu nechce míti dosti.

A prosím Wás, miťý pane bratře, hned tu smlauwu spište mezi námi, jak smluwíte, a zapčeťte ji swau pečeti a pošlete mi ji po Wojtěchowi jednu a jemu dejte druhau. Ex Pardubic, feria Vta post Georgii.

2. Panu Kolencowi starému: důtka za newděčnost a odepření pomoci žádané.

We Hranicích, 29. Nov. 1520.

Pane Kolenče miťý! Můžeš pomněti na má dobrodiní, kterážt jsem činiť, ale od Tebe jsem jich zase neshledáwáť; wšakž proto i toť jsem byť učiniť, aby Ty byť mohť wedlé nás žiwnost míti. Wšekoť to krátko bylo; než šaťapás se po swětě, kudyť se zdá, hledaje swého lepšího. Pak by je našeť, jáť bych Tobě toho práť. Také půjčičiť jsem sta zlatých, i podnes jsi mi jich neoplatiť. Kdež píšeš, že máš we mne naději: ba neměj hned žádné. Poněwadž naše dobrodiní prwé wděčno nebyťo, již ho od nás také míti nebudeš, pokudž jsi žiw. Neb bychť mět wšeko wypsati, jaké si Ty nám posměchy činiť i dceři mé na Krumłowě, ježto jsem to wšeko byť mimo se pustiť, bylo by mnoho psáti. Ale již nechci míti s Tebau wíce nic činiti a Tebe chci prázdnen býti. Ex Hranic, fer. V. in vigilia S. Andreae.

3. Panu Přemkowi Prusinowskému: propaušti jeho ze služby swé.

W Prostějowě, 15. Febr. 1521.

Pane Přemku, příteli miťý! Došta mne řeč, že nyní na tomto sněmu w Ołomúci, kterýž jest byť, ti kteříž sau na něm byli a kteříž jsme nebyli, newelmi jsme wzácní byli některým.

Pak došťo jest mne, že by mět mluwiti k té řeči, když poselstwí dáť ⁶⁾ kněz biskup, aby rytířstwo od pánuw odpuštění ⁷⁾ brali,

³⁾ zemských. ⁴⁾ kaupi. ⁵⁾ synu swému. ⁶⁾ činiť, od ději, dál. ⁷⁾ propuštění.

kteříž sau se pánům prikazowali, a krále za pána měli, a žes Ty řekl, jmenuje mne, žes u mne a že lehce můžeš odpuštění wzíti.

Nebyťot třeba takových słow, lehkosti nedotýkaje. Jest swobodná wůle Twá; neb já sem Tě nikdá nelehčil a také bych nerad widěl, ať bych welmi za lehkého Tobě jmín měl býti aneb komu jinému. Znáám já to sám, že jest poctiwěji krále pána za pána míti, poněwadž jest všech nás pán dědičný. Pak tomu já se nic neprotiwím, ani co Tobě toho za zlé mám, ani žádnému jinému, než Tobě i každému toho rád přeji. A nerci nepřítí, ale i přímłuwu k JMti učiniti⁸⁾ za toho, kterýž by u JMti chtěl býti a kdo mne žádat⁹⁾, kterýž mně jest dobrowolně slaužil do wůle swé, ač jsme všickni¹⁰⁾ u JMti jakožto u pána swého dědičného. A w prawdě prawím, že každého radši mám za dobrého přitele, kterýž mi jest dobrowolně slaužil a upřímně, nežli za služebníka, kterýž mne pánem swým jmenuje. Wšak já to zuám, že sme všickni služebníci krále JMti a poddaní.

Ale wšak proto z panského i z rytířského stawu w Čechách i w Morawě mnoho mne za pána sobě berauce, mně slauží. Kdež já to wděčně od nich přijímám a za dobré přátely je mám, znaje to proto, že sau králowští poddaní, též jako i já, a zato je mám a držím. Toho já již přitom nechávám.

Než mně lidem rozuměti při nynějším času jest již těžké. Ale wšak Pán Bůh mne w tom opatruj, zato prosím, jestliže já sprostně a nerozumně newím lidem rozuměti. Ale wyswobodí mne Pán Bůh od každého z každé neupřímnosti, tu wíru k jeho swaté miłosti mám, ač by ji kdo o mně smýšlel bez mého prowinění. Ex Prostějow, fer. VI. post Valentini.

4. Panu Wáclawowi Košateckému z Kolowrat: tauží mu o stawu obecnych wěcí w králowství českém.

W Pardubicích, 18. Mart. 1521.

S. s. w. u. p. p. kmotře a příteli můj miřý! Jistě mi rač také wěřiti, že bych Wám dobrého přát; a dokonce také wěřim, nic nepochybuje, že mi také přejete.

Napomínání toto, kteréž mi ráčíš činiti, není toliko přátelské, ale jest otcowské, kdež já za welký wděk i za užitečnou wěc je sobě od Wás přijímám a děkuji a wíce děkowati nemohu.

Což se neswornosti w této zemi dotýče, Pán Bůh zná, nerci skutkem, ale ani myšlením nejsem toho žádná příčina. Ale ty neswornosti odnikud jsau se nezarodily a nezrůstly nežli z łakomství přílišného. Hledajíce lidé, aby k statkům přicházeli, na nic se nerozmýšlejí, než aby měli; nic na králowské dobré ani na obecné nemyslí. A přitom toho hledajíce, wždy sobě nějakou rotu¹¹⁾ zjednali, podtím aby swé wěci prowodili. Změniž to Pán Bůh wšemohaucí a rač napraviti z nás každého zwlášť w těch nedostatecích, kteříž jsau proti obecnému dobrému a k zkáze tomuto králowství.

A jistě mi rač wěřiti: tak jakž lidé swé obmýšlejí a nic jiného, nechžt jest jaké chce jednáni, nebudau lidé z toho wywedeni, leč

⁸⁾ doplň: hotow jsem. ⁹⁾ t. o přímłuwu. ¹⁰⁾ t. w službě. ¹¹⁾ stranu.

král, maje lidi a rady rozumné při sobě a nestranné, w každau wěc nahlédne, která se dáta a děje až do sítě chvíle, a ty wěci wedlé sprawednosti rownati ráčí a napravowati. Jinák to nemůž býti ni-
 kterak srownáno, wedlé zdání mého. Jakož já jiné wíry nemám, po-
 kudž mi jest wědomo, než že král meškati nebude příjezdem: Wy
 račte toho proto tak nechati. Co se osoby mé dotýče, můj milý pane
 kmotře! kdy bych jaký úžitek já sebau znať tomuto králowstwí, rač
 tím jist býti, nerci jednati pomoci, ale pro dobré tohoto králowstwí
 a pro poctiwé směl bych se toho odważiti, a i krew swau wedlé
 zřízení wěci odważiť bych se proliti wedlé jiných. A cožkoliwěk
 nyníčko ti sjezdowé jsau, já se bojím, že spíše se w nich spletkůw
 přičiní, než co jiného zjedná. Pan z Rosenberka jest maudrý pán:
 pomáhejž mu Pán Bůh, aby on w to uměl trefiti; já bych mu toho
 práť. Než o sobě neumím já toho smysliti tím způsobem bez krále a
 bez rad k tomu zřízených. Než toto o sobě smýšlím, že by mnau ten
 úžitek byl podobný ku páně Smečenského auřadu nyní sprawowání.

Což se přátelstwí dotýče synůw mých k Wám, rač tím jist býti
 a nato se bezpečiti, žeť je k tomu powedu a přiweđu, žeť Wám bu-
 dau službau swau přátelskau přátelstwí ukazowati jakožto pánu star-
 šímu. Neb to od Wás známy k sobě, že jste náš ceľý přítel.

Můj milý pane kmotře! wíno by Wám posłali dáwno, ale nemohau
 pro cesty. Než letní wíno dobré bude; a jinéhoť sám nemám žádného
 než to, kteréž mi se urodilo, a dosti málo.

A žaluji Wám, můj milý pane kmotře! nemám se wždy dobře
 na swém zdrawí. A čas jest toho také. Mějtež se dobře! Ex Pardub-
 ic, fer. II. post dominicam Judica 1521.

XV.

Jan Česka.

Pan Wilém z Pernšteina poručil, aby k dobrému dítek jeho
 z hlubokých mudrcůw řeckých a římských hojná sbírka pro-
 powědí a menších výjinkůw sestawena byla. Z této wětší
 sbírky učinil potom Jan Česka, kněz a pěstau u pánůw z
 Pernšteina, menší w řeči české, šetře co nejwíce a s obzwláštní
 pilností čistoty, přesnosti a jadrnosti přirozeného jazyka, ostatně
 s půwodním textem swých spisowatelůw swobodněji, nežli pra-
 widla překladatelůw dopauštějí, zacházeje, přidáwaje, ujímaje a
 míseje slowa jejich často wedlé libosti a saudnosti swé. Kniha
 ta pod jménem „Řeči hlubokých mudrcůw“ známá wy-
 šla 1529 w Plzni, 1579 a 1786 w Praze, po čtwté a nej-
 spráwněji 1844 wydáním P. Frant. Bezděky.

O přátelství pravém.

(Od Cicerona.)

Nic řídkšího pod nebem není než pravé přátelství; a zato mám, že ta řídkost pravého přátelství drahost a vážnost učiní. Neb ty věci musí drahé býti, kterýmž obecnost váhy neodjala. Jakož dwa kovy rozdílná jsau, kteříž na barvě nesau podobenství zřata, totiž měď a mosaz, a těm obecnost řacinost dała: tak mnoho jest přátelství mezi lidmi, ale nedokonalého, kteréž k matému větru štěstí pohybuje se a trhá. Pravé a věrné přátelství pádu nezná; nikdy se nehýbe, nikdy se nemění, pevné a utvrzené jest; a to nikdy nemůže býti než mezi dobrými lidmi. Zlí ač se někdy zdají přátelé býti, jedno slovo protiwné s přátelství je srazí. Proč? Neb jak jsau lehce w ně a bez vážnosti wstoupili, tak z lehké příčiny z něho wypadají. Neříkej tomu „příteli“, komuž tolikéž nesmíš věřiti jako sám sobě. Nebo to jest pravý přítel, s kýmž by směl o všecky své věci tak swobodně a odkrytě mluwiti jako sám s sebou, a on zase též. Již jest tu nedokonalé přátelství, čeho by příteli swěřiti se nesměl.

Ale že někteří z maudrých lidí ptají se nato, odkud by pravé přátelství pocházelo: někteří prawi, že z miřosti, a někteří, ze zkušenění. Lépe poslední než prwní; neb miřost wěc lehká jest a utěkawá, a co z ní pojde, též nestále a wrtkawé jest. Ale zkušenění, to má w sobě vážnost, dokonalost a rozum. Kohož sobě pravým zkušením za přítele wezmeš, tenť může trwanliw býti. Dokudž nezkusíš, nepočítej za přítele; můžeť tě i miřowati, ale přítelem nebýti. Mnohoť miřost můž, ale mnohem více pravé a věrné přátelství; nic mu snadného není, nic těžkého. Utěšená zajisté wěc míti takowého přítele, jehož by přítomností tak mohl weseř býti jako sám swau. Dobře powědino jest, že přítel jest druhý Já a přátelství jedna duše we dwau tělech přebýwající. A protož, poněwadž w pravém přátelství jest jednota mysli i úmyslůw, nesnadno se rozdělí, žádným neštěstím neumenšuje se a až do hrobu nepohnuté trwá. — Než přátelství obecne, to s štěstím zniká a neštěstím zaniká. Neweleb se mnohými přátely, ale měj showění; obrátí-liť se štěstí zpátkem, toť ukáže, mnoho-lis přítel měť. — Žádná wěc lépe nesaudí o přátelích než neštěstí. Widali jsme některé lidi u welikém štěstí položené, že w zástupích přátely počítali: též tudíž, když je málo štěstí poopustilo, ledwa samodruhého poznali jsme.

Newěrné přátelství, kteréž lidé k sobě mají pro nějaký úžitek, aniž můž stáťe býti; neb dosáhne-li úžitku, pro kterýž tobě přítelem byť, a jiného od tebe nečeká, přátelství zmařeno jest.

Dobrowolná wěc má býti přátelství a samo sobě za odpłatu. Kdož tobě a twé osobě jest přítelem, budeť wždycky, by pak nic neměť; pakliť jest kdo přítelem pro zboží, jestliže ho zbudeš, hnedť nebude; nebo čemu on jest přítelem byť, to jsi ztratil, a přátelství jeho s ním odešlo. A protož čím více bohatší a wzácnější jsi, tím méně můžeš wěděti o pravých přátelích; neb pro tak weliké množství křiwých přátel, by kdo i pravý byť, nemůžeš poznati, leč jeho někdy neštěstí neb protiwenství okáže. Kdožť tehďáz takowý zůstane, jakowý prwé byť, toť pravý přítel jest.

Ještě něco více a výše chci o věrném a pravém přátelství pověditi. By někdy přihodilo se, aby přítel tvůj v některau věc přišel a jí se dopustil, ješto by neslušna byla, nemá se tvé přátelství změnití proti němu, než jeho v tom litovati a, můžeš-li, i pomoci radau neb nákladem. Nebo kdož pro cizí pád přátelství opustí, ten tomu podobný jest, který v štěstí přítelem jest, v neštěstí nepřitelem. Nejvýše pak přítel má snešen a strpen býti, by pak něco proti osobě tvé učinil z nechtění neb z nerozumu. Kdo sobě tuto řeč, kterauž hned powím, v úmysl wězme, nikdy se nad přítelem nerozpáčí aneb nad kýmžkoli jiným, a toto jest: Učiní-liť kdokoli jakau věc proti tobě, pomysl nato, ten, kdož to učinil, přítel-li jest čili nepřítel. Jestliť přítel a máš ho za pravého přítele, učinitiť jest nerad, newěda, by to proti tobě býti mělo aneb tebe by měl uraziti. Pakliť jest nepřítel, účinku jeho nic se nediw; neboť jest učinil to, co učiniti měl; wšakť nepřítel natom jest, ať by to učinil, coť by cti neb statku škodilo: ale přítel, učiní-liť co, hledíť to oprawiti wší snažností; než nepřítel, by pak co dobře náhodau učinil, hledíť to zkaziti, a učiní-liť co zle, hledíť to wšemi obyčeji ještě w horší uwěsti. Toto pak nejhorší nepřátelství jest, které pod plášťem přátelství chodí; zjewného se uwarowati můžeš, tajného nikoli.

O chwałě dokonať z ctnosti.

(Z Juvenala, Horatia a t. d.)

Pokudž člověk živ jest, nemůž míti dokonať chwały; nebo chwała protiwníka má záwist, bez kteréžto žádný nikda člověk živ nebyť; a čím člověk lepší, čím maudřejší, proti tomu schopnější jest záwist. Protož dobře onen mudřec powěděl, že o dobrotě člověka wšelikého sama smrt a hrob úsudek činí. Jedno proto, že w čem člověk umře, to již změněno býti nemůž. Druhé proto, že po smrti wšeliká záwist klesá; neb záwist dále se newztahuje než po ten cíl smrti. Již by to přílišné bláznowství bylo, kdo by umřému záwiděl. A tak po smrti již žádnému lidská záwist nepřekáží i z toho nekazí powěsti, kdo jí sobě před smrtí zaslauží; ale živému člověku jest wěc nepodobná, powěst bez úrazu zachowati. Jestli člověku podobné, aby se wšem zachowal, tehdy jest také podobné, aby powěst zachowal. Pohledme na prwní slawné muže, kteříž nyní ode wšech národůw w vážnosti se mají, jak za swého wěku mnohé záwisti a mnohá posmíwání trpěli jsau. Nemohli tak maudře co powěditi, hned se našel tomu odpórce, hned nasměwač hotow byť k zkažení. Ale že samy wěci prawé býwaly, nic jim protiwníci uškoditi nemohli. Tuť má powahu lidská záwist, aby se po živých wozila, jižto nelze se žádnému ukrýti; ačť zjewně neškodí, ale tajného jedu nádobu chowá.

Augustus císař zato jednu chvíli měl, že žádného nepřitele záwistníka nemá; neb byť natom swůj úmysl postawil, aby se žádnému neztracowal. Naliť pak tím, že chtěl wšem dobře činiti, více nepřátelství na sebe zbauil, nežli jeho prwé měl, dokudž ne wšem dobře činil. On když jednomu darowání učiniti hodnější nežli druhému, hned sobě z něho nepřitele učiniti, ješto jinak, kdy by nápadu

také k daru neměť, nebyť by nepřitelem. A tak mysl člověk jak mysl, bez závidění zde a bez nepřátel nebudeš.

Než kdo chce slavnau pověst činůw swých zachowati, hlediž ji na ctnostech založiti. Ale proto nečekej, aby ucho twé o ní potiwé hlásání uslyšeťo, leč od pochlebnikůw, jichž saud o twé do-
brotě dotud pěkný bude, dokudž ruka twá jim sypati bude; jakž ruka ustane, hned se také těch pochlebnikůw ústa na ruby obrátí. Než budeš-li hoden od potomkůw zpominán býti, tu teprw, když shniješ, žiw býti počneš. Neumíš-li sám co maudrého psáti, ale buď maudře, totiž i dobře žiw, ať jiní o tobě písi. Neb všeliký, kdož dobře žiw jest, maudře žiw jest; a kdo zle žiw jest, bláznowě žiw jest. Protož hodná wěc všelikému člověku dťauhé cti a zpominání žádařícímu, o to se starati, aby jméno a skutkůw swých paměť písemně po sobě zůsta-
wiť; rozprávkať mine, stawení se zboří, písmo wždycky zůstane: jedno zwetchne, jiné se napiše. Není té powahy písmo jako stawení, aby wždy poslední prwnímu i jméno i chwáťu odjímáťo. Což ty usta-
wiš, dokud jsi ty žiw, dotud twé stawení słowe a, jakž ty odejdeš a jinému twé stawení líbiti se nebude a on je zboří, jinak přestawiť: již ne twé stawení, ale toho, kdož je po tobě ustawiť, slauti bude. Ale ne takowé knihy jsau, ani ti, kterýchž památka w knihách stojí; byť je newím kdo prepisowáť, ne jeho ale twé knihy nazwány bu-
dau, jestliže jsi je sám skládať; ani písařowa čest bude, slawné a welebné skutky prepisowati, než twá, kterýž jsi je činiť. Co bychom wěděli, co jsau za lidi byli prwní všickni welikých zemí a měst za-
kládatelé, kdy by tak nedbánliwi byli o paměť jména swého jako jsau nynějšího wěku lidé, jimžto básnička všeliké písmo zdá se. Žalostná, nébrž příliš truchľá wěc všelikému člověku, ale zwľáště pánu weli-
kému, tak z tohoto swěta sjíti, aby nikdy zpominán nebyť leč od sa-
mých paměťi smrtedlných, kteréž we stu neb we dwau stú létech zmizějí a u wěčné zapomenutí přicházejí.

W tom nejlepší stránku má ctnost, že sama sobě za budaucího ohľasitele jest; by všickni mlčeli, by žádný nic nepsáť, ctnostný ži-
wot nemůž trpěti zahynutí. Ale já tuto o těch mľuwím, jimž we mno-
hých ústech býti rozkoš jest a prstem okazowání a sobě divěni za
sláwu se pokľadá. I ctnost také na mnohých místech krásnými a ozdo-
benými i ľahodnými písmy přijemněji w paměť wešla jest. Protož
někteři z mudrcůw krásomľuwných a vysokohledných, jimžto poety
řikáme, trojí smrt zde na zemi wyměřili: prwní, když se těťo s duší
rozděľi; druhau, když hrob wetchostí sejde a zkažen bude, i wšeco
to, což nákladem twým učiněno jest, zruší se: tu již druhau smrt trpěti
budeš; třetí smrt lidem přichází, když nějakau příhodau rozličnau aneb
budaucích nedbalstwím a ľeností nejděľi paměť, totiž knižná neb
psaná zahyne, když jméno i skutkowé spoľu zahynau. Tu již třetí a
poslední smrt zakusíš, tak že již wěčně ničem zpominán nebudeš. A
protož nejbezpečnější žiwot jest, kterémuž ctnost to úfání dáwa; neb
smrtedlných lidí smrtedlné jsau wěci: ctnost wěčná jest, kteráž ne-
pochybnau wěčnost porozuje. Ač w smrteľlném žiwotě činěna jest,
proto nesmrtedlnau odpľatu každému ctiteli swému přinese.

XVI.

Oldřich Welenský z Mnichowa.

Mezi muži, kteříž na začátku XVI. století jazyk český dle wzorůw klassických vzděláwati se snažili, neposlední byl Oldřich Welenský, zeman stawu rytířského, wrstewník Konáčůw co do spisowatelstwí i knihtiskařstwí. Před l. 1518 býwal w Praze, l. 1519 a 1521 přenesl se do Bělé u Mladé Boleslawi i zřídil tam vlastní tiskárnu. L. 1522 wrátil se zase do Prahy na staré město. Zanechaw později, jak se zdá, tiskařstwí, přebýwal w Benátkách za pana Fridricha z Donína (asi 1530). W ten čas tu správcím bratrským byl Jan-Augusta, jehož Welenský byl i posluchačem i odpůrcem. Potom jméno Welenského mizí, tak sice, že po dwau — třech desetiletích pokládán byl za osobu smyšlenau. Byl muž učený; psal latině i česky. I w jeho jako w Konáčowě češtině patrné jest přílišné nápodobowání latiny. Překlad spisu Lactantia Firmiana o prawé poctě Boží s rozprawau Senekowau o hněwu, kterýž l. 1518 u Klaudiána wyšel, dle domnění našeho, Welenskému přičísti sluší. L. 1519 wytiskl překlad swůj spisu Erazmowa o rytíři křesťanském, l. 1520 překlad žalob Luciano-wých. L. 1531 složil knihu o moru (tišt. 1538).

Ze Senekowa spisu De ira.

O hněwu.

Některí z maudrých mužůw řekli jsau, že hněw jest krátké bláznowstwí; neb (rozhněwaný) též také sám sebe mocen není, krásy swé zapomíná a na přátelstwo nepomní. Nebo jakož při blázních znamení jistá býwají smělý a horliwý obličej, smutné čelo a zasmušlá twář, rychlý krok, nepokojné ruce, barwa změněná, časté a rychlé vzdychání: tak i hněwiwých ta jsau znamení, zapálí se a zardějí se oči, krew hoří od wnitřností srdečných přijdauci, twář wšecku polí, rtowé se třesau, zuby štěkcí, własowé powstanau, řeč utatá a pro krátkost promřuwení nerozumná, křikání, porauhání a rukama metání a nohama o zemi bití, a wšecko tělo sptašené a weliké pohrůžky z hněwu činící, mrzká a hrozná twář. Nebudeš moci wěděti, více-li je ohawný ten hřích čili škaredý. Jiné wěci mohau skryty býti a tajně krmeny, ale hněw se pronáší i na twář přichází a, čím jest wětší, tím zjewněji kypí.

Ale dí někdo: Což tehdy není potřebí trestání? Nýbrž jest, ale to čisté a s rozumem; nebť ono neškodí, ale léčí pod spůsobem uškolení. Takéť já otíží, hněw mocnější-li jest než rozum čili mdlejší? Jestliže mocnější, kterakž tehdy rozum bude jemu moci uložiti míru, poněwadž uposlechnauti nemají obyčeje nežli mdlejší wěci silnějších;

pakli jest hněw mdlejší, můžl tehdy rozum bez něho dostatečný býti k řízení všech věcí, anižl žádá pomoci od mdlejšího. Neboť nikdy ctnosti nemá hřích pomáhati; neb ona má dosti sama na sobě.

Ale, dí Aristoteles, hněw potřeben jest, anižto bez něho můž wybojowáno býti, jediné leč on naplní mysl a duch rozpálí, a požíwáno má býti jeho ne jakožto wévody ale jako rytíře. Ale to není prawé. Nebo jestliže uposlechne rozumu, že tam půjde, kamž bude weden, již nebude hněwem, jehož wlastní jest wěc zpaura; pakli neposlauchá, nestojí tu, kde jest jemu rozkázáno, ale podlé swé žádosti a prechliwosti běhá, neužitečný jest rozumu jako rytíř, který na místě sobě ukázaném nestojí. Protož jestliže dá sobě rozkázati, jiným jménem má jmenowán býti, neb již přestane býti hněwem, který pľachý a nesrocený jest; pakli nedopustí sobě rozkázati, škodliwý jest, aniž mezi pomocmi má počten býti. A tak aneboť hněwem není, aneboť jest neužitečný. Nebo jestliže kdo trestání činí, nejsa pomsty žádostiwý, ale proto, že potřebí jest, nemá ten mezi hněwíwými počten býti. A tuť bude užitečný rytíř, ještoť umí rady poslechnauti. Nebo žádosti tak jsau zlí služebníci jako i wůdce.

Protož rozum nikdy nepřijme sobě ku pomoci neopatrných a násilných hnutí, při nichž on žádné moci nemá, jichžto nikdy skrotiti nemůž, leč by proti nim rovné a podobné wěci postawił, jako proti hněwu bázeň, proti neumětlosti neb hľauposti ľakomau žádost a proti nestatečnosti hněw. Odstup to zlé od ctnosti, aby se rozum někdy k hříchům utíkał. Nemohľať by tu mysl wěrného odpočinutí přijíti; musí se kľátiti a wlnami znášeti, kteráž swým zľým chce bezpečna býti, kteráž nemůž býti silná jediné leč se hněwá, maudrá a wtipná jediné leč ľakomě žádá, pokojná jediné leč se bojí, a tak aby musila w ukrutnosti nějaké žiwa býti a žádosti některé přijíti w službu. A což není hanba ctnosti w službu hříchůw pustiti? I co jest potřebí hněwu, když totéž učiní rozum? Treba-li jest łowci hněwati se na zwěř? Sokrates služebníku swému byl řečł: Zbił bych tě, bych se nehněwał. Sokrates nesměł se hněwu poručiti. Protož k trestání bľaudících a hřešících trestatele hněwiwého není potřebí. Nebo poněwadž hněw jest hřích mysli, není potřebí trestati hříchůw ale hřešícího.

Jestli že by dobré bylo hněw, tehdy nejdokonalejší každý měl by jej, ano pak nejhněwiwější bývají nemłuwňatá a staří a nemocní. Ale díš-li, ó Theofraste, že nemůž býti, by dobrý člověk nehněwał se na zlé: tímto obyčejem, čím kdo lepší, tím hněwiwější bude, ješto zpět má býti, aby dobrý byl libý a, rozwázán jsa od žádostí, aby žádného w nenávisti neměl. A hřešící proč by w nenávisti jmíni byli, poněwadž bľud wede je w jich hřích? Není to maudrého, hřešící w nenávisti míti; jinak sám se w nenávisti míti musí. Pomysli nato, kterak mnoho proti dobrým mrawům činí a kterak mnoho odpuštění žádá zato, což činí, a tak bude se hněwati i na se. Nebo saudec sprawedliwý nemá jiného úsudku činiti při swé nežli při cizí. Neb kdo jest ten, ježto by se hněwał na toho, kohož léčí? I zdali aud swůj w nenávisti má někdo, když jej sobě káže utíti: není hněw, ale jest bídné léčení. Wztekľé psy zabíjíme, ukrutného a pľachého wola tepeme, howada nakažená, aby jiných nepoškwřniła, železem hojíme: není to hněw, ale jest rozum od zdravého neužitečné oddělití.

Lékařství proti hněvu.

Příčina hněvu domnění jest křivdy, kterémuž má nesnadně věřeno býti. Aníž zajisté k zjwným otevřeným věcem člověk ihned má přistaupiti; neb mnohé věci fašné twárnost neb podobenství nesau prawdy. Dán má býti tomu wždycky čas; neboť prawdu deu teprw oznámí. Uši také aby nebyly snadné k pomlůwačům. Ten přirození lidského hřích budiž nám w podezření i w známosti. Čehož neradi slyšíme, rádi wěříme, a prwé než rozsaudíme, hněwáme se, ješto někdy netoliko pomlůwáním ale samým domněním k hněwu se zbudíme a někdy, z twáři a smíchu cizího zlé věci sobě wykłáda-jíce, i na newinné se hněwáme. Protož můž býti wyslyšána pře proti tobě onohono, kteréhož tu není, ale hněw w zawěšení podržán má býti, nebo můž pokuta pomeškaná potom učiněna býti; ale když se stane, již se nemůž odestati. Ale aníž zajisté člověk slyšeti má. Nebo při některých věcech užitečněji jest zkłamánu býti nežli wěřiti. Proto domnění z srdce wyňato má býti i hádání; neb jsau to přefašné zápałowé. On mne neochotně pozdrawiť; on mne krátkým promlůwením odbyť; on mne k wečeři nepozwať; on na mne škaředě pohleděť a oči ode mne odwrátit; nebude tu bez domnění a bez hádání; než sprostnosti potřebí jest a miłostiwého při všech věcech domýšlení. A ne všemu, což před oči přiběhne, wěřme, byť pak i zjwné bylo. A kolikrátkoli domnění naše marné se ukáže, potresceme swé ukrutnosti, a toť trestání učiní nám obyčej, abychom snadně newěřili a zwlášť pak, abychom hubeným a špatným věcem nedali se popuditi, jako že dítě někam poslané dľauho se newrátí, nebo že studené vody podali napiti se, aneb že nedobře ustľáno na posteli a stľů nerowně postawen. Pro ty věci hněwati se bláznowství jest, a nemocné a nešťastné síly jest ten, kýmž tak malé powětří zakłatí. Špatné jsau to oči, kteréž bílý oděw urazí. Rozmazaný w rozkoši jest ten, jehož bok pro cizí díto zaboľeť, jakož prawí, že Mirides takový byť, když widěť jednoho, an kopá a vysoko motyku zdwihá, a tento, díwaje se, ustáť a nedať před swýma očima toho díta děľati. Kdožkoli rozkoší mysl spoľu i těľo zkazí a poruší, tomu nic se nezdá býti nesitedlné, ne proto, by twrdé bylo, ale ten, kdož trpí, měkký jest. Nebo co jest to, že něčí zakašľání aneb kýchnutí anebo maucha někoho k hněwu zbudí, aneb že pes zašťeká, nebo že služebník někde klíč z ruky upustit? Těchto věcí nemohau lidé při městech a při dworích zľořečených s dobrau myslí sněsti. I kterak ten trpěti bude hľad aneb letního času žizeň, který na dítě, že sobě ořecha neumí rozľaupiti, hněwá se? A my se někdy hněwáme i na ty věci, od nichž bezprawi přijiti nemůžeme, jako někdo knihami přeč hodí, že jsau maľým písmem napsány, aneb když nětco kłamawého psáno, tehdy je ztrhá; opěť raucho nedobře usitě někdo rozedře, ješto na ty věci se hněwati welmi blázniwé jest. Neb našeho hněwu aníž jsau ty věci zasľaužily aníž ho cítí, ale urážejí nás ti, kdož jsau je uděľali, i na ty hněwati se jest bláznowství; neb wšecká tato prowiněni u sprawedliwého saudce za newinnost mají neopatrnost. A jestliže my chceme býti saudce sprawedliwí všech věcí, toho máme nejprw wěděti, že nižadný z nás bez winy není; neb tudy nejwíce hněw přichází, že

jsem nic neučinit a nic winen nejsem. A by pak i bylo tak, že by neučinit, když se hněwáš, že tebe potrestali aneb napomenuli, a ty tu chvíli hřešíš, když také k zlym skutkům přidáváš zpauru a neposlušensství. I kdo jest takový, ježto by mohl o sobě říci, že jest ze všech stran newinný? Nebo nětco jsme učinili, nětco pomyslili, neb nětčeho požádali, někomu jsme nětčeho nepřáli. A jestliže w nětčem jsme newinni, jest proto, neb se nám to nenahodilo. Toto mysléce, saudce prawí budeme. Učinit nás trpěliwější, když sami k sobě budeme prohlédati a když pomyslíme nato, jestliže jsme my sami co takowého učinili a jestliže jsme kdy také pobtaudili. Nejwětší pak lékařství proti hněwu jest prodlení a počekání, a to ale od toho počátku, ne aby odpustil, ale aby prwé posaudil, a pakť hněw přestane, když budeš čekati. A aniž se pokaušej, aby jej wšecken pojednau přemohl; neb má těžká prwní prchání. Než weškent přemožen bude, když jej na kusy rozeberéš.

XVII.

Jošt z Rožmberka.

Pan Jošt, třetí syn Woka wládaře domu Rožmberského a Markety z Guttenšteina, narodil se na zámku Krumlowě l. 1488 dne 31. Čerwence. W pacholetství swém byl dán na Lešno a tam se učil spolu s dětmi pana Jana Holického ze Šternberka. Správa domu Rožmberského přešla naň l. 1531, kterauž na sebe přijaw, se wší bedliwostí rozwážliwě wedl. Hned téhož roku wyprawil se sám osobně k wálečnému tažení do Uher, k němuž značnau pomoci wojskenu na lidech a potřebách přispěl. L. 1539 w těžký neduh nějakého smrtedlného ranění neb uřezání, neznámo jakým půwodem, upadl a, drahný čas ležew, běh života swého dne 15. Října t. l. dokonal. Tělo jeho w klášteře Wyšebrodském pochowano. Zanechal po sobě dwa syny, Wiléma a Petra Woka, s nimiž rod Rožmberský wymřel.

Pan Jošt byl milownik štěpařství, i složil knížku o štěpowání pěkně saustawně na rozdily rozwrženau, i připsal ji synu swému Petrowi Wokowi. Tiskem wydána byla l. 1598 u Buriana Waldy.

Z Knihy o štěpowání.

Kterých raubůw k jakým pláním užíwati.

Mnozí pokaušejí se na rozličném dřewě rozličnými rauby štěpowati, jako na wrbě, na lípě neb na jiném dřewě, ješto jest nepří-

hodné k raubům, a tak práci častokrát neužitečnou mají. Nejlépe pak jest štěpowati jabloně rauby jablonoňovými, hrušky hruškovými, slívy šwestkovými. Na hlohu nedaří se nic lépe než nyšpule, a jest owotce dobré a lékařské, kdož jeho umí požíwati, když uzrá a uleží se jako hnalice. Můžeš také štěpowati na kdauli břeskwě, a jest owotce welmi rozkošné, ale zploditi nesnadné. Však podlé přísłowí dáwního nic nemůže člověku bez práce přijíti; protož i při štěpowání nemusí člověk práce litowati, chce-li co zdárného w swé zahradě míti.

Štěpowání bez raubůw.

Jest jedno štěpowání welmi wtipné a snadné takto: Dubna měsíce, když již štěpowé počnau wlhkost w sobě míti a mízku, tehdy přijda k jabloni neb k hrušce, wyhledaj na tom štěpu wětew, na kteréž se již zelená očka wpučila; pak około těch oček pospodu i swrchu s dobré stébło zšíř okružíž kůru a hled' opatrně, aby tak kůrka od dřewa odewstala tak s očkem. A když se hýbati bude, nesnímaj jí hned doľů, ale doйда k jinému štěpu, na kterémž chceš to očko neb více jich štěpowati, wyhledaj na něm wětewici rowně tak tlustau, sejmiž s ní tak welikau kůru, jak weliké očko s kůrkau připrawené máš, a to očko s předešlé wětwe sejma, wstrč na druhau wětew do místa připraweného a wiz ať se kůra s korau dobře srowná, aby se úplně dotýkały. Potom obwaž tenkým lýkem pilně, aby woda tam nemohla zacházeti. Z těch oček w prwní léto wyskočí wětewičky; w druhé léto pustí kwět a ten sejmi, neb jest k owotci ješře mdlý; w třetí pak léto poneseť kwět i owotce. A tak můžeš na jedné hrušce rozličné hrušky štěpowati, tolikěž na jabloni jablka rozličná, ano i na pláni můžeš tolikěž učiniti.

O šafránu.

O šafránu neb šafrancici potřebné jest také zpráwu míti, aby tudy lidé mohli k wolnějši žiwnosti přijíti; neb mnozí na něj welké náklady činí a neumějí s ním, jakž náleží, zacházeti, protož i swé naděje při něm zbaweni býwají. Jest owšem wěc čistá, utěšená a půžitečná a ničímž naprosto země s menší prací nemůže užiti, kdo s ním umí wůkoľ jíti a komuž Pán Bůh ráčí na něm štěstí popřiti.

Kdo by znowu semeno neb hláwek chtěľ kaupiti, hled', aby ne-kupowaľ semena pobrunátníého; neb to jest již nakažené a stěžka ostojí. Leč by jemu byla země welmi líbezná, tuť na rok neb dvě létě potrwá a potom zahyne. Ale hled' semena, kteréž má na sobě kůži neb chłaupky bílé. Toť jest zdravé símě, kteréž k sázení swobodně kaupiti můžeš.

Semeno když by již saditi měľ, hledej jemu zemi při wršku neb w rowině, ať naň stůnce co může nejwíce wzchází a ať není při mokře; neb kde jest jemu wlhko, tu on sobě nelibuje a snadno wyhyne. Také ať není samý písek s hlinau. Než kdeť jest auwar, tuť on sobě libuje.

Máš-li hnůj třeskový,¹⁾ tím zemi k šafránu pohnoj; pakli toho

¹⁾ ze třtin.

nemáš, hled' jiného dobrého. Ale bylo by nejlépe, aby, čistě vyhnoje, nasít jiného obilí a potom po roce neb po dwau létech šafrán tu sázet, zvláště kdy by swá semena měl.

XVIII.

Bartoloměj Písař.

První dějepisec český, jenž od nedbalé ledabylosti kronykářské odstaupiw, wyprawuje věci tak, jakož se dle přirozeného stojení swého udály, hledě na ně owšem očima strannickýma, byl Bartoloměj příjmím Písař (Scriptor) čili, jakž obecněji býwá jmenowán, Bartoš Písař.*) Spisem „o pozdwižení jedných proti druhým w obci Pražské l. 1524 — 1530“ seznamuje nás s během rúznic Pražských, které počaly witězstwím strany Paškowy, až do uведенí pořádku rázným dostaupením Ferdinanda I. Bartoš stál spolu s M. Brikcím při straně Hlawsowě i musil jako všickni stejně smýšlející, ač o rok později (1525), opustiti Prahu. „Byl jsem“, dí Bartoš sám, „za jednoho měštěniná w starém městě Pražském w létech zmužilých, weda swau žiwnost s manželkau a dětmi swými pokojně, jako na poctiwého a zachowafého člověka náleželo a slušelo. A však nemohlo mi též jako jiným nic postačiti ani zachowání chwalitebné rodičůw mých ani mne samého, jsa zpřozen od nich w tom městě. A já Bartoš Písař musil jsem naposledy podle jiných to břímě nésti, jsa wypowědín z města w plném roce teprw po té bauřce a tam wně trwati a zapomenauti se nad manželkau, nad dětmi swými, nad přátely i nade vším statkem swým za čtyři léta pořád zběhřá. A nebylo proti tomu žádného lékařstwí we všech lékarnách leč naděje Božího smilowání“. Naděje tato teprw se vyplnila, když král po několikaletém usilowání Paškowu panstwí konec učinil (1528). Musil však Bartoš před konšely a administratory spolu s jinými státi a, když s sebe všecky nářky swedli, přijati a připuštění byli jsau opět w Máji 1530 do společnosti měšťanské.

Bartoš usadiw se nyní opět w rodišti swém, jal se spisowati paměti swé, kteréž l. 1851 K. J. Erben wydal. Mimo paměti o bauřce Pražské zachowal se w Chrudimi rukopis práv

¹⁾ Že Písař bylo příjmení, wyswítá jednak z přípisku na práwech městských w Chrudimi, dílem z toho, že mezi osobami stawu městského, které l. 1546 we Wratislawi byli, nalezá se též radní Nowého města Pražského příjmím Jan Písař, snad syn Bartolomějůw.

městských, kterýž l. 1519 Bartoš dokončil. Pp. Rybička a Lüssner jej objevili. O dalších osudech po 1530 a o smrti Bartošově nic posud známého není.

Z Paměti o bauřice Pražské.

Wolení a korunowání Ferdinanda I.

(IV. 1. 11.)

Když se již po zemi české a jinde w křesťanství všudy wúkoť o konečném zahynutí tak žalostiwém jako potupném krále Ludwika i o jeho pohřbu a opanování také Budína od Turkůw i o nedbálnosti Uhrůw i jiných lidí powěst rozhlašowala: tehdy pan Lew nejvyšší purkrabě Pražský a jiní stawu panského, rytířského a městského, znajíce pilnau potřebu toho býti, na předešlé rozdíly, newole a různice společné musili se zapomenauti a z jednostejné wúle položili sobě sněm na hradě Pražském ten pátek po sw. Františku. Pražané dali také wołati biřicem, že se dáwa glejt všem stawům bezpečný k tomuto jednání.

A když se k tomu sjeli všickni tři stawové, tehdy jak takž smířiwše se powrchně jedni s druhými, jednali o zemské dobré i o budaucího krále. W středu pak, sedmého dne před sw. Hawtlem, pohřeb a služby činili kněží hradští i Pražští dolejší za duši krále Ludwika, s úpravami k tomu wymyšlenými, s zwoněním a s zpíwáním. Pražští také z nawyklosti předkůw swých wíc než z miłosti, aby pořádku neminuli, to činili.

A w úterý, na den sw. Sewerina, wolenci byli ze všech tří stawůw vybráni nato, aby wolili a snesli se na místě wší země o krále a pána nowého, z každého stawu osm osob, z panského, rytířského i městského. A téhož dne dána jest jim přísaha, každému stawu obzwláštně, ráno w kaple sw. Wácława. A tu přitom snesli se a dokonali, pustiwše hlas o arciknížeti Ferdinandowi rakauském. Nazejtří w sněmu přede vším sněmem ho za krále a pána dědičného woleného země české zjewně a konečně wyhlásili. A Te Deum laudamus hned zwonili a zpíwali po wší Praze.

O tom králi a pánu Ferdinandowi byla powěst, že jest miłowník sprawedlnosti, maje kriwdu w nenáwisti. A protož mnohým Čechům těžko bylo o něm slyšeti, zwlášť těm, kterýmž sprawedlnost i všecken řád dobrý w nelibosti býť; ale dobrým, šlechetným a sprawedlnosti žizniwým býť welmi wděčný, proto že již nesměli mnozí hlavy pozdwihnauti pro přílišnau nesprawedlnost těch, kteříž moc nad nimi měli. Neb jsau byli tomu mnozí přiwykli, aby měli pána takowého, kterýž by jim tak rozkazowal, aby činili, kdy by chtěli a co by chtěli beze wší překážky, a aby toliko měl słowo králowské bez moci a bez skutečnosti, jakož pak tím způsobem země česká příliš hľadem sprawedlnosti jest wymořena a zemdlena byla. A tak tomuto králi a pánu dať Pan Bůh, aby nesť meč k chwále dobrým a ku potupě lidem neprawým.

Když po wolení krále Ferdinanda na králowství české čas se

přibližowať, aby k korunowání do země pospíšíť: tak se staťo, že z Wídně na cestu časem wánočním wyjeť s kněžnau Annau manželkau swau. Ale páni, rytířstwo a města země české, podlé zůstání na sněmu obecném, kterýž sobě byli položili na den nowého léta, když se psáti počaťo 1527, wyjeli proti němu k Jihlawě na pomezí morawské, osoby k tomu wolené ze všech tří stawůw. A tudíž přísahu učiníť králowskau wší zemi w středu čtvrtý den před hromnicemi. Potom w úterý na den sw. Háty, čtvrtý den po hromnicích, do Prahy přinešen jest a přijet s manželkau swau na hrad Pražský u wečer po západu slunce.

A potom těch dní před korunowáním w pátek na den stoľowání sw. Petra, wzešla nesnáz mezi stawy, panským a rytířským, podobná k prwní za krále Ludwika, o nesení před králem při korunowání žezľo, jabľko zľaté a meč. A téhož dne král saud osadíť oběma stranám a slyšať je, při kterémž každá strana swau při wysoce líčľa a prowozowaľa. A wyslyšaw obě strany dostatečně, odľožil jim do jitra. A tak w sobotu král, nechtě, aby se ta wěc meškaľa, prodlěwáním dalším, za prostředek poručil oznámiti jim: „aby na ten čas mečem jemu sľužbu při témž korunowání staw rytířský činili skrze osobu, kterauž by z sebe wolili, totiž aby meč před ním nesľ, a to aby beze wší ujmy byľo sprawedlnosti kteréžkoli strany; a potom do času sw. Jiří nejprw příštího, že chce mezi nimi sprawedliwým saudem konec učiniti, odľožil.“

W neděľi pak, na den sw. Matěje apoštoľa Božího, byľ korunowán na hradě Pražském, maje počet wěku swého 25 let. A w ponděľi nazejtří potom korunowána jest také kněžna Anna. A podlé toho wyrčení králowského meč před králem a králownau od jednoho z rytířstwa jest nesen. A těch dní při ostatku masopustu na hradě i dole w Praze na náměstí staroměstském turnaj kratochwíl strojil král i honby na Hradčanech. A na tom sněmu položeném na hradě o masopustě král wyzdwihl wšecky zápisy postranné mocně mezi wšemi stawy, ač by byli kteří mezi nimi učiněni.

A na den středopostí, čtvrtý den po zwěstowání Matky Boží, král wyjeť k Morawě a k Slezům o jisté potřeby a aby se též uwázať w ty země náležející k koruně české.

Rozdělení jednoty měst Pražských.

(IV. 23).

Král, jsa pán sprawedliwý, uznamenaw s radami swými, že ni- kterakž správcowé toho města w řád jemu jíti nechťi a že ho z boku rozličními skoky zajíždějí, a nadto z té jednoty měst Pražských že nic jemu potěšného ani obecného dobrého nahoru wzrostu nemá pro přílišnau pýchu a nepoddanost jich, též jako za krále Ludwika šwakra jeho: i umysliť jim na žádost jich radu obnowiti koňselkau, w obau však městech, na starém i na nowém městě, tak, aby jim tu jednotu, w kterauž jsau welmi ufali, zase rozdělil na spůsob prwní w rozdílne práwo; neb bezpochyby to powěděni Aristotelesowo, že každá jednospolnost silnějši a mocnějši býwá, nežli když jest rozdělena, sobě ku paměti přiwodiť. A protož sjeť jest doľůw s zámku s množstwím zna-

menitým dvořanůw swých, w středu nazejtří po narození Matky Boží téhož l. 1528, na staroměstskou radnici a dať přísahu skrze pana Adama z Hradce, nejvyššího kancléře králowství českého, osobám wybraujm podlé usauzení lidského šlechetným. Kdežto z té staré rady nenechať než tři osoby. A nechť se ještě proti žádnému přísně a mstitedlně postawili, moha a moc maje to slušně učiniti: wíc rozumem než wášniwau myslí se w tom spravowať, aby raději miłost jeho králowskou nežli zůriwost wšickni cítili a sobě wážili, bez zlého užíwání, a jej aby takowými barwami fašesnými wíc nechťácholili. A tak tudy někteří drakowé silní pro pýchu doľůw hodně strčeni jsau, aby poznali, že mají krále pána swého a nadto wýše Boha nebeského nad sebou mocnějšího, nežli jsau oni.

To dokonaw w starém městě, jeť jest na nowé město na druhau radnici. A ti měšťané toho města wyšli proti němu poctiwě u welikém počtu do ulice s praporei, wítajíce ho a chwálíce Boha s zpíwáním, že je má od těch silných hlawáčůw staroměstských, jistých některých půwodůw rozličného zlého, wytrhnauti, přiznawajíce se wšickni hlasitě, že žádným jiným člověkem nechťi se spravowati nežli Jeho Miłostí Králowskou. Potom učinil tu též, že jest dať přísahu na konšelství osobám hodným a pokojným k tomu wybraným.

Takowého rozdwojení nic nebyli wděčni mnozí staroměstští; neb jim jich korauhew již klesala. A když o tom prwé přezwěděli, co se má státi: wyslali z sebe téhož dne ráno k králi weliký počet měšťanůw, žádujíce, jako by to neustupně míti chtěli, aby jim tau jednotau nehýbať, twrdíce, že obec wšeka při ní stojí a státi míní. Dáno jim za odpověď: že tak král míti chce, aby byla dwoje rada a dwoje práwo, jako prwé býwalo, a že jim wěří, že se w tom poslušně zachowají, jako na wěrné poddané sluší. Přitom jim rozkázať čísti nález krále Władisława, aby na budauci časy nestáli o takowau jednotu těch měst. A tu on potwrdil toho nálezu, přidaw k tomu: „Jestliže by to kdo jednať aneb se přimłauwať k té jednotě, aby takowý statek a hrdlo ztratil; než že chce k prwnímu způsobu přiwésti obě města.“ Jakož se tak staťo. A tehďáz hned processí, kterauž jsau sobě kněží Pražští každého roku dne památného té jednoty byli zařožili, zmizeľa jim a pomínula.

Ta jednota, kterauž jsau sobě bez wůle králowské upewňowali, mohľa by byla státi a snad by i král k ní powoliti mohľ, kdy by jí byli k tomu konci tím úmyslem rozumně a řádně užíwali, tak jakž přičiny slušné k tomu spojení je wedly, totiž kdy by w tom neobmýšleli než dobré, poctiwé a užitečné krále pána swého i toho města; a kteříž jsau rozdílowé a různice někdy weliké s kysełostmi o mnohé wěci mezi nimi w obau městech wznikaly, aby to přestalo, tak aby byli jako jeden člověk za obywatelie jednoho města učiněni. Ale poněwadž jsau zle a neřádně té jednoty užíwali, s ubližením králům pánu swým, a zwłášť že jsau tu bauřku tuto wypsanau swéwolvně a pýsně zdwihli proti swým spoľuměšťanům nesprawedliwě a lstiwě, w sílu a moc swau již ufajíce a naposledy proti králi pánu swému, předešlému i nynějšímu, často odporně se stawějíce, jako by se jim zprotiwiti chtěli, k žádnému srownání přátelskému powolni se dáti nechťeli naleznauti, ale na swé přílišné pýše neustupně stáli, pro kte-

rauz nejwíce tu jednotu zmrhali: protož, čehož jsau hledali, to jsau našli. A to šlo vše třmi neb čtyřmi osobami hlawatějšími a nejwíce Paškem, kteříž jsau sobě tu obec obojího města w uzdu pojali, že již nesměli hlav swých wolně pozdwihnauti bez jich vůle. A tím jsauce příliš myslí pozdwižené, wystáli, jakož dotčeno jest, k králi z sebe téhož dne weliký počet měšťanůw s pyšným poselstwím, s pohrůzkami, s křiwau řečí smíšeným, prawíce: že obec wšeecka při té jednotě stojí a státi míní. Ješto, když na nowém městě přísaha byla dáwana osobám, tehdy s welikau radostí začali sobě obec wšeecka Te Deum laudamus, jichžto bylo spolu wíc než na tři tisíce, podle zpráwy. A protož to poselstwí nepotkalo se s skutkem. A od toho dne mnohem wětší díl lidí netoliko w nowém i w starém městě s potěšením znouwu na noby se postavili a z těžkých paut se dobýwali, chwálíce Boha, že již jsau zase k swobodě prwní nawráceni, aby sami s sebau i také s přátely miřými mohli rozmłauwati, složíce s sebe prwní bázeň.

A naposledy nowoměstští začali sobě píseň tuto:

Weseřt nám den nastař,
W němž císař Kareř z mrtwých wstař atd.

při přítomnosti ještě králowské ku potěšení jemu. I z té přičiny, pro uwarowání budaucího horšého, král neobrátiw se na ty ani ještě na mnohem znamenitější pobružky s krwe proléwáním, od jednoho mcného stuby jich k králi wynešené, tu jednotu jest jim zdwihl a w nic obrátiř moei swau na budaucí časy. A ti drakowé silní, a jeden z nich nejsilnější, jsau setřini s swau pýchau. A tak to spiknutí jest roztrháno, ne jedno ale několikero. Budiž z toho Pán Bůh pochwálen, kterýž jest přediwný w skutecích swých: časem zarmucuje a časem obweseluje swé wěrné!

XIX.

Briekí z Zlicka ¹⁾).

Rodiště Briekího jest Kauřim, hlawní dle powěsti místo starodáwného Zlicka, kteréžto jméno, když Iéfa 1529 byl powýšen do stawu wládyckého, za predikát přijal. Studia swá konal na universitě Pražské; tu l. 1508 stal se bakalářem, l. 1513 mistrem swobodných umění a potom professorem. L. 1518, když staré a nowé město Pražské w jednotu byly uwedeny, wywolen do společné rady obecni i Briekí, w kterémžto úřadu až do l. 1524 setřwal, stoje w tehdejších boji stran při straně Hlawsy z Liboslawě proti Paškowi z Wratu.

¹⁾ Tak píše Hájek w předmluwě, patrně prawým způsobem.

L. 1521 žádal král Ludwik pomoci ze zemí svých proti Turku, kterýž wtrhl do Uher, i wyprawen w Září lidu počet znamenitý, we kterémž Pražany wedl Brikcí; ale nedojewše do Uher, wrátili se, neb jim oznámeno bylo, že císař turecký z Uher wyjel a že nepřítel není. W Srpnu 1524 podařilo se straně Paškowě zmocniti se vlády neobmezené w Praze. Hlawsa, Brikcí a jiní přátelé jejich wzati jsau nejprwé u wězení a pak wypowědění z města. Strana wypowěděná všemožně usilowala, aby mohla zpět do Prahy. W Listopadu 1525 jeli Hlawsa s Brikcím do Budína ku králi Ludwikowi i wymohli rozkaz královský, dle něhož měli zase býti přijati do obce. Oba wrátili se w Březnu do Kutné hory, kdež se na čas wyhnanství swého byli usadili: ale Pašek směl wzdorowati zřetedlné vůli králowě. I nezměnil se staw věcí prwé, až Ferdinand wypowězených do města přijíti poručil (1527), a když obec se tomu protivowala, zrušiw jednotu měst Pražských, násilnému panství Paškowu konec učinil (1528). Brikcí stal se pak pisařem saudu komorního a později sekretářem úřadu hejtmanského. Zemřel dne 16. Listopadu 1543. Za swého wyhnanství sestawil práwa městská, kteráž císaři Ferdinandowi I. připsána a l. 1536 wytištěna byla w Litomyšli. L. 1540 wydal Sententias philosophicas t. j. naučení mudrcůw o spravování a saudech lidských. Mezi muži, ježto Hájka z Libočan k sepsání kroniky české nejwíce powzbudili a jemu we sbírání pramenůw radni a pomocni byli, nejčinnější a nejhorliwější byl Brikcí, kterýž dilo Hájkowo i předmluwau (1541) opatřil. L. 1542 wydal Miličowu knížky o zarmauceních welikých církwe swaté.

Z naučení mudrcůw.

Smyslowé mudrcůw, odkudžto i práwa pošla jsau, k správě konšelské welmi potřební.

Správce jsau tebe ustanowili: nechtěj se wywyšowati, budiž jedním mezi nimi jakožto jeden z nich, pěči o nich měj a rozvažuj, které věci jsau poddaným užitečné.

Čím wětším jsi, tím sebe wíce we všem ponižuj.

Sprawujících weliká jest moc.

Saudce, neprávě saudě, zastauží všeho zlého.

Počátek úmyslu swého dťauho rozvažuj.

Po vyhledání saudu miřostiwost následowati má.

Není tu podezření, kterého saudce není prodajné slyšení.

Prwní sprawedlnost jest, aby od sebe správce začínat, proto, aby se poddani jeho ostaychali, poněwadž by ho sobě podobného nalézt nemohli.

Obžalovaný nižádné se winy neobává, kdyžto poznává, an takowůz winu saudce má.

Kdožkoli co ustanowí, an toho druhá strana neslyší, by pak sprawedliwú wěc ułožít, však proto za sprawedliwého nikdá držán nebude.

Saudce, kterýž kazí nešlechtnosti přičiny, poznán býwá, že jest služebník Boží: ale kterýž zanedbává, nepřitelem jest Božím.

Tuť býwají prawí saudowé, kdež saudce nesuzují nižádní strachowé.

Saudce neprawý od prosby chudého ucho swé odwrací; jsa nakažený dary, zastává nesprawedliwú při.

Sprawedlnost jest králowna wšech ctností, a však to jest najsprawedliwěji, odpłaty za sprawedlnost nehledati.

Když práwa mlčí, hřichowé nemohú mlčeti.

Práwa obecní jistá jsau lidského žiwota potěšení, mocných uzda, nemocných pomoc.

Bez sprawedlnosti nemožné jest w městě přebýwání.

Mnoho přemayslej o tom, co máš mluwiti, aby snad potom mluwě nemohł toho odwołati.

W saudu nikdá bez miłosrdenství nesedáwej.

Řeč marná jest marného swědomí duowod.

Božská pomoc pomáhá těm, kdož kriwdu trpí.

Což s sebau lidé mluwí, nežádaj nikdá wěděti a, což k tobě nenáleží, nechtěj se nato wyptáwati.

Za sprawedliwost žádné odpłaty neočekáwaj.

Zjewujet na se zlý skutek, kdož před saudem utíká.

O zlau příhodu cizí úst swých nechtěj poškwřňowati.

Prohřešení těch, kteříž sauzeni býti mají, i po znameních se poznáwají.

Bezpečněji jest małymi penězy něco obdržeti, nežli w pochybný saud se wydati.

Ten musí pykati, kdo kwapí súditi.

U chudého jako i bohatého při rozwažuj a ne osobu.

Dobrotiwost i také zlobiwost w saudu blůdícího činí čłowěka.

Swých skutkuow žádný při jiném podobných netupí; nebo přirození jest lidské mysli, že toho nechce tak mstiti, w čem se zná sama wystúpiti.

Komuž jest sprawedlnost poručena, toho zlymi skutky powěst nemá býti zhyžděna; jinak od něho nemuož se žádati, čehož se uznává při něm nebýti.

Truchliwá i jako jatá jsau pod porušeným saudcem práwa.

Obecní miłost z toho se zapaluje, když wywýšenost správce mírností a obyčejí sprawedliwými lid sobě nachýlený činí.

Protiwníkuom twým, kteříž by sic dobrí byli, w tom, což do sebe poctiwého mají, nemáš utrhowati, a též přátel twých, což by do sebe zlého měli, nemáš chwáliti; a tak jednoho každého, nepatře k osobě ale patře k věci, máš súditi.

Trpěti nesprawedlnost, auraz něsti jest.

Stáwa králowství jest, když by se wyhledali saudce wýborní.

My proto jsme správce a práwa od starších našich přijali, aby

nížádný nebyť sám mstitelem swé bolesti a častými waystupky sobě aby se neopľacowali.

Jako ze všech zwírat člověk jest výborné a dokonalé, užívaje práwa: tak zase člověk najhorší zvíře jest, od práwa a od spravedlnosti oddělené.

Nikdá nemuž býti spravedliwým, kdo jest bláznový, ani také kdo muž býti múdrý, kdožkoli jest nespravedliwý.

Prísnější buď saudem než řečí, životem než twáří.

Ten právě život lidský jest, kterýž pořádem práwa se spravuje; neb howadský spůsob jest, jak se trefí, žiwu býti, kterážto když na ně lícejí, žádné opatrnosti nemají.

Zádného proti spravedlnosti nezastáwaj w saudu.

Nechť tebe nečiní pyšného poctiwost, ale ať přewyšuje pokora auřadnú powýšenost; neb kdež bude pokora, tuž bude múdrot a, kde paycha, tu baywá potupowání.

Tím wíce hleď býti pokorau zřetedlným, čím wíce jsi wysokostí auřadu powýšeným.

Práwa, kteréhož jsi duostojenstwím dosahť, strídmě užíwej.

Wystříhaj se poctiwostí, kterýchž by bez hřichu nemohť obržeti.

Wšecky wěci, kterčž wyhledáwáš, spravedliwě rozsúdiť máš.

Jest welmi nebezpečné, někoho súdiť wšetečně.

Hleď tak jiným miłostiw býti, jak by sám chtěť, ať by tobě miłostiwí byli. A tak jiné suď, jak by sám sauzen býti chtěť.

Nepokaušej se lidským saudem potupowati to, čehož jest Buoħ swému pozuostawíť rozeznání.

Zhrzej dary, ať se skrže ně spravedlnost neruší.

Podobný jest, kdož ke zlému powolí tomu, kdož to zlé činí.

Aby twá mysl byťa múdrá, trojího času šetřiti má: na minulé wěci pamatowati, přítomné slušně říditi a ku potomním budúcím prohlédati.

Spravedlnost jest náchylnost mysli, aby, šetře užitku obecního, jednomu každému uděliť, což jest jeho.

Saud, kterýž jiným ukládáš, tentýž sám trpěti budeš; nebo tím saudem sauzen budeš, jakým jiné rozsuzuješ.

Z spravedliwého saudu časného užitku nehledaj a wložení na se péče s pokorau snášej.

Přípis králi Ferdinandowi I. při práwech městských.

K welikému lidskému podiwení jistě jest, najmiłostiwější králi, tak weliká a snažná o obecné dobré, netoliko swětské ale i duchowní, WKMTi pilnost a péče a na wšecky strany zření w tom we všem, což netoliko těmto králowstwíem WKMTi poddaným, ale což by wší říši křesťanské k dobrému, ku pokoji a k rozmnožení slaužití a hoditi se mohťo, ješto takowá jistě wěc bez zřetedlného a zwľáštneho daru miłosti a múdrosti od Pána Boha wšemohúcího při WKMTi býti nemuž. Čehož důwod i ten jest: neb powinnost důstojenstwíe králowského, jakož Isokrates mudřec králi Nikoklesowi wypsať, ta jest, že o to král každý péči mieli má, aby králowstwíe swé ku pádu neb neřádu náchylné wyzdwiħť, aneb w dobrém spůsobu zastíženě zachowáť, anebo z malého i nízkého wětší a chwalitebnější učiniť. A Justi-

nianus ciesař přidává věc králům náležící, aby krajina, kterou spravují, w pokoji ostřichána a zachována byla. Ješto to vše widíme i tomu všickni rozumíme, že při WKMtí obmyslowanie jest. Nýbrž i z toho se poznává, že WKMtí znamenaje, že žádné králowstwie bez sprawedliwosti w pokoji zachováno býti nemuož pro křiwdy a úti-sky i jiné těžkosti mezi lidmi případné, a že králowská moc z mocnosti práw pochop má, a na větším díle spravování poddaných na práwu sprawedliwém že záleží, a že jsau práwa lidská útočiště, naděje a potěšení, mdlých pomoc a mocných uzda, čímžto každá krajina najwiece stojí a pokoj se w ní a sprawedliwost drží: i ráčila jest WKMtí hned brzo po korunování swém w tomto králowstwi práwy a řady toto králowstwie opatřiti, i při napravování práw osobau swau se pány a wřádykami králowstwie tohoto seděti. Nynie pak teď, maje péči o stawu městském, poněwadž w žádné obci bez práwa nemožné jest přebýwati: ráčila jest i práwa městóm náležitá, jimiž se w tomto králowstwi na větším díle spravují, dopustiti imprimowati a nato majestát dáti, aby se lidé tudy wěděli čím spravowati, zlého a nesprawedliwého vystřici a dobrého i sprawedlnosti se přidržeti, a aby žádný mimo řád práwa nebyl sám mstitelém swé těžkosti. Neb mudrci píší, že národ neb město bez práwa jest jako řodi bez wesa a tělo bez duše, nebo kdež práwa mlčie, hřichowé mlčeti nemohau, a jinde, že ten právě žiwot lidský jest, kterýž se právem spravuje, kdežto zlí strachem trestáni a dobří pomoci práwa lepšími býwají. A poněwadž pak takowá potřeba a užitek jest práw, tehdy práwa všem wůbec i každému uměti a mieti jest potřebné. Nebo práwo zatajené jest lidem osidlo skryté. A protož staří, jakž history swědějí, na tabulích napsaná lidem wůbec zjewně přibýjeli. A proč brž tajiti by se to mělo, což všem obecně wěděti náleží? Neb slušelo-li je prwe každému přepisowati, takéť je imprimowati sluší. Ano sám rozum ukazuje, že nesmyslná jest wěc přebýwati w městě a neznati jich řádu a práwa, čím jest on jinému a čím zase jiný jemu powinen, a též kterým právem z křiwdy by sobě pomoci a čest, hrdlo neb statek obhájiti mohł, a také kterým právem jiným by škoditi neměł. A tak práwo bude k obcowání mezi lidmi učiněno a jedno znamenité a potřebné umění, kteréž jiná umění ozdobuje. Neb takměř každého dne přihody přicházejí, kteréž rozumem a sprawedliwým právem spraviti se musejí.

A z toho jest swětle znáti, ačkoli všem práwo uměti potřebí jest, awšak jako zákon kněžím tak práwo konšelóm jakožto nějaké prawidlo a obecná k spravování řehola, najwiece uměti a wždycky je w paměti mieti náleží.

A protož, najmilostiwější králi, já což teď tu chwálím, k tomu jsem byl mysl swú přiložit a práwa tato městská obecná z łatiny do češtiny nemały čas, za onoho newinného neštěstí mého, nemaje co činiti, nad tím sedě s pilností jsem wyložil, zřidil a sregistrowal. To teď WKMtí jakožto práw všech wrchnímu obhájci, kterémuž přední a najwětší péče práw býti má, a zwlašť pak, poněwadž jste WKMtí těch práw wůbec k wyhlášení a imprimování milostiwé swé powolení dáti ráčili: já jakožto služebník pánu swému milostiwému, z čížto přízně a milosti jsem to, což a čím učiněn jsem, dedikuji, připisuji, přiwlastňuji, daruji a jako konsekruji, abyste WKMtí, kterýž toho příčinú

býti ráčíte, proti neupřímným lidem týchž práv obhájce a mým pá-nem miřostiwým býti ráčili.

Protož, cožkoli toto a jakákoli práce má jest, by pak se co w nedostatku, což lidem vlastní wěc jest, našlo, což by se nemělo na-jíti: já wěřím i zato prosím, poněwadž jsem to podlé možnosti swé, naděje se w tom poddaných WKMTi úžitku a prospěchu, učinit do-brým úmyslem, — kterýž i od Pána Boha zawržen nebýwá, — že to také ode mne poníženého služebníka swého miřostiwú wděčnosti přijíti a w dobré obrátiti ráčíte. Dajž se WKMTi Pán Buoh všemohúci po wšecky časy dobře a zdrawě na těle na duři míti, a w králowání a we všem spravování i jednání a té pilnosti ten prospěch, aby se WKMTi wšudy a při všech wěcech podlé žádosti a přání WKMTi šťastně a prospěšně dáto ku potěšení a k odpřátě budúci, předkem WKMTi i wšem poddaným WKMTi k úžitku.

XX.

Nejmenowaný Františkán.

Žil ještě w polowici XVI. století, ale byl tehdá již stařec wěkem sešlý; paměť i spůsob čeřtiny jeho daleko sahaly na-zpět do sloletí XV. K žádosti Jindřicha ze Šwamberka a na Zwikowě sepsal mu charakteristiku praděda jeho, Bohuslawe ze Šwamberka, jednoho z nejpamátnějších Čechůw druhé po-lowice XV. století, a báby Majdaleny z Šellenberka, manželky Kristofa ze Šwamberka. „A tyto wěci sem já WMti přirekl sepsati“, dí ku konci, „a tomu sem již dořti učinil a o ji-ném newím; neb i tato mařá wěc mi s těžkostí přijde w mé starosti. A již znám, že wšecken mdlím a odnikud ni-žádneho posilněni nemám; a newím, kterak miřý Buoh ráčil to na mé osobě učiniti, že wždy mnějí, hledíc na osobu, že bych mocnější a silnější měl býti než jsem. Ale již srdečná bolest mne často nadpadá, že leckdes omdlím a po chvíli okřeji; i bojím se, že někdy jako swíce uhasnu.“ Mimo tyto dvě charakteristiky, které w Čas. Č. M. 1830 listěny jsau, zanechal týž spisowatel ještě dwa spisy, jeden: „o chwařách swaté panny Kateřiny“, druhý pod titulem: „Naučení, může-li býti kaupení řlatu bez hřichu a bez lichwy.“

Pan Bohuslaw z Šwamberka.

Pan Bohuslaw byl rodu Šwamberského, muž řlušné wýsosti, wšecken hnátowitý a w ramenách a w plecech rozřřený, prsí wya-zených a silných, w obličeji řísny a w zezřeni hrozný, wlasów ředi-wých, w řeči skrowný a wřak prawdomřuwný, w řlibu wěrný a

drželiwý. Tak sem jeho wyznamenał, když jsem několikrát s ním byl. Dobrým byl milostiwý, ale zlým hrozný a mstitedlný; w odění byl statečný a wítězstwie žádostiwý; mnohým byl strašný a hrozný, a zwlášťe kacíróm; neb jest byl prawě kładiwo na kacíře. Jednoho času těžce se byl rozstonał, i dať se oholiti a, upokořiw se Pánu Bohu, wstěhowať se do Plzně, aby tam pilněji Pánu Bohu slúžil, nemaje takowého roztrzenie jako na zámcích; a tu pobýť nemnoho, dáwaje swatě aľmužny. Ale potom mnozí lidé urození, když do Plzně přijeli, wšichni ho nawštěwowali a netoliko roztrzenie jemu činili, ale také u welikú útratu jeho přiwedli. A protož se odtud wstěhowať a na zámcích swých jako prwé přebýwať; a wšak ani w tom nebyť bez ústipkuo mezi lidmi, jakož obyčej lidský jest, že podlé nakaženého swého přirozenie i dobré obrátí we zlé a každý, w čem sám jest, i do jiných má domněnie a tak saudí. Ale muž w swé ctnosti trwať a staťý netbať na lidské řeči, znaje dobře, že slowa s wětrem pomínú a hřích jím wždy zuostane, a což dobrého kdo dobrým úmyslem učiní, za to od Boha odpłatu wezme. A jakož jest přístowí, že kdo není wěrný Bohu, nebude wěrný ani čłowěku: tento pak pán, poněwadž byl staťý u wíře křestanské, tím slauže Bohu, byl staťý u wěrnosti kráľowské, tím slauže čłowěku. Neb když král uherský Matyáš náwodem a radú některých zrádcí z Čech (jakož někteří z nich byli čtwrceni) úklad nebo pikel učinil o králi českém Władisławowi a již drahně zámkwów měť w Čechách: rozličnými chytrostmi a podwody šel na pána Šwamberka Bohusława, aby k též zradě powoliť a některého zámku postúpiť jemu, aby tudy dokonať, co jest umíniť; i nemoha nižádnú łahodnú řeči ani sliby jeho od wěrnosti odwěsti, protož takowú lest na něm ułožil, aby pozwali jeho do Budějowic a tu aby ho jali a do Budína přiwiezli. A tak se jest staťo, že jeť do Budějowic, a tu byl jat a nesen do Uher. Tu nižádného neměť s sebu než jednoho wěrného slaužebnika, který pilně wše znamenať, co mu se dáto tu. Pak bylo známo králi i wšemu kráľowstwi, že ten rytíř statečný pro tu staťú wíru a wěrnú staťost netoliko hľad, žizeň, wězenie a jiné nehody trpěť, ale také chtěť natom umřiti. Neb byl psal do Čech na swé zámky wšem úřednikóm, aby zámkwów pilni byli a žádného nepúšťeli, a by pak listowé jménem jeho složení přišli, aby jim newěřili a jednoho halěře aby za něho nedáwali. A tak w tom wězení byl až do toho času, když se spolu sjeli král český s uherským w Ołomúci a tu se smľuwili a o některá města tu odměnu brali; a on w tom také byl propuštěn. Znať je dobře, že jest lépe pro prawdu muky podstaupiti, než pro lest a zradu k statku a zboží přijiti, a lépe se cti nětco swého ztratiti a méně míti, než beze cti mnoho pokładów dosáhnúti. A tak on při cti, při zdrawí, při statku zustať a, trpěť pro sprawedlnost, w nebi odpłaty neztratiť. A kohož miťy Buoh chce sobě míti, wždy dopustí na něho wíce nešťestie nežli šťestie. Též i na tohoto swého wěrného dopúšťěť mnoho nešťestí. Pan Bohusław, učiniw wšecko před smrtí, což šľušie na wěrného křestana při wšech swátostech, skonať wšecku práci a odšel, opustiw swět, a pochowan jest podlé předkwów swých na Boru. Dajž jim miťy Buoh wěčné odpočiwánie mezi swatými swými. Amen.

XXI.

Mikuláš Černobýl (Artemisius).

Narodil se w Žatci l. 1495. Studia vyšší konal we Wittenberku, kdež l. 1518 dosáhl hodnosti mistrské. Nawrátiw se do otčiny, zanašel se wyučowáním mládeže, za nedlauho však wstoupil we službu rodinné swé obce. Nejprwé se stal písařem, později wolen za konšela (senatora) a primasa. Jan Rosin, který památku Černobýlowu dlanhau básní latinskau oslawil, welebí jej pro přísné šetření sprawedlnosti, pro ochraňowání wdow a sirotkůw, pro horliwau snažnost o dobré obecni. Dle swědectwí Weleslawinowa byl muž wýmluwný, zrostu wysokého a spanilého. Zpauru luzy Žatecké proti Židům wýmluwnosti swau bez krwe proléwání přitlumil. Když koruna česká po nešťastném zahynutí krále Ludwika u Moháče osiřela a stawowé čeští o nowého krále sněm položili, zwolen byl Černobýl mezi oněch osm osob ze stawu městského, kteří spolu se pány a rytíři k též věci obranými rozjímati měli, kdo by za krále měl přijat býti. I přijat byl Ferdinand I. arcikníže rakauský, manžel Anny sestry krále Ludwikowy. Do poselstwí k nowému králi do Wídně wyprawenému wzat byl i Černobýl. Později až do l. 1547 jméno jeho w dějinách weřejných newyniká; zanašel se kromě úradu pracemi slowesnými. L. 1538 sepsal dílo historické neznámého nyní obsahu. W též asi době složil „Zpráwu pánům, kterak statek swůj a úředníky swé řídití, též také úředník kterak se jedenkaždý při swém úradě zachowati má.“ Spis tento k wytištění přišel teprwé l. 1587 skrze A. z Weleslawína. Starší léta Černobýlowa ztrpčena byla wypowězením z země, které naň listem králowským z příčin nedosti známých w létě 1547 wzloženo bylo. Brzo však dosáhl milosti králowy zase; neboť již l. 1549 opět jej spatřujeme na sněmu mezi osobami z kraje Žateckého. Zemřel w rodišti swém dne 14. Února 1556.

Spráwa pánu.

Předně každý pán má míti čistú dobrú wesełau mysl a swú kratochwíl wěsti a kwasy swé s dobrými lidmi. Swým pak časem má na obecné dobré mysliti, o zemskau wěc se raditi, krále pána swého dobré věci obmeyšleti, pokoj dobrý jednati, hněwy, swáry krotiti, lidi mířiti a ze zlého k dobrému wěsti.

Má pán býti schopný k slyšení, ale zpozditý a nesnadný k uwěření: a což kde uslyší, aby to prwé s pilností rozwážíł, prawda-li

při té řeči čili klam, aneb škodí-li komu a co obmýšlí, není-li ten, kdož mluví, pochlebník. Nebo každý pochlebník jest škůdce panský a podobný bývá k kocauru, kterýž s předu líže a s zadu drápe. Těch a takových mají se páni warowati a od swých dworůw je jako zhaubce přeč hnáti.

Sluší také pánu, aby nebyl k swým služebníkům a k swým lidem příliš twrdý; než we všech věcech aby míru zachowáwał a, což na něm jest, se všemi pokoj měl, přílišného hněwu nedada zřetelně na sobě znáti. Nebo to maudrému náleží, jakž to i u Pythagory mudrece shledáno, že ucedlníci jeho nikdá na něm žáduého hněwu poznati nemohli. Nebo weliká jest wěc nedati se hněwu přemoci ani nad sebau panowati, poněwadž hněw jest žádost pomsty i všeho zlého. A protož, když se pán koli rozlněwá, má hněw swůj ihned skrotiti a potom to rozwážiti, weliká-li čili maťá příčina hněwu jeho byla.

Má také každý pán býti miłosrdný a jako patsýř a správce stáda lidí swých s pilností opatrowati, nedati jim zaháleti, k robotnému životu wěsti a ke wší poddanosti. Sám také má nejprwé hledati králowství Božího a chwátý jeho, a tak ráčí mu Pán Buož dáti pomoc we všech věcech.

Každý pán má s rozmyslem odpovědi rozumné dáwati jednomu každému, chudému i bohatému; a což komu přiřkne aneb slibí, již toho aby neměnil pro nižadnau wěc. By mu pak to potom i protimyslné bylo, splů, aby nebyl podezřetý w slibu nalezen. Neb lépe jest nic nepřikati a neslibowati, kdy by nemínil učiniti neb dáti, nežli mnoho přiřknauti a neplniti.

A jakaužkoli wěc má pán před sebau, hled' ji prwé bedlivě s radau swau uwážiti, k jakému ji konci přiwěsti muože, aby toho potom nezelel. A protož má o to s pilností jednati, aby sobě upřímné dobré zachowalé lidi k radě zřídil, kteříž by, widauce a znajíce na pánu nětco nestušného, pěknými rozumnými řečmi a příklady starých mudrcůw pána od toho odwedli a napravili.

Sluší také každému pánu střídmost w jídle a w pití zachowati.

Maje již pán dobré rozumné a zachowalé úředníky, poruč jednomu každému podlé powahy jeho, co, pokud a jak spravowati má s pilností, aby jeden každý, což mu náleží, opatrowal a pánu nic jiného nemluwil, neprawil a nezałowal, než samu toliko prawdu wždycky oznamowal.

Těž s jedním každým úředníkem aby se častý počet dělal a wyšší k nižším aby dohlédali, což uznají škodného, to aby jim ukazowali a slowy je napravowali.

XXII.

Wáclaw Hájek z Libočan.

Nemnoho jest spisowatelůw, jichž jméno by tak obecně bylo známo jako Hájkowo. Až po Dobnera, kterýž kroniku jeho důkladnau kritikau probral a, co w ní báječného, odmísil,

pokládán býwal Hájek za wzor historika českého, ačkoliw již za starší doby nejedni se nalezli, ježto jej prawě oceniti uměli. Pohnůtky k osnově bájek, jimiž od Hájka jmenowitě nejstarší wěk český jest protkán, nejtrefněji wyswětluje Daniel Adam z Weleslawína, řka, že, přimísil-li Hájek do kroniky české básniwé a neužitečné rozprávky, towaryše w tom má neposledního jména historiky řecké i latinské Diodora, Herodota a Livia. I není pochyby, že Hájek ke příkladům takowým, zvláště k Liviovi, zření měl. Jakkoliw pak mnoho přemnoho nepodstatného do díla swého přijal, té mu však nikdo zásluhy neodepře, že hlavně skrze ně zachowalo a rozmohlo se zalíbení, jež lid český w dějinách domácích má. Též co vzdělatele prosy dějeprawné Hájka si wážiti sluší.

Hájek pocházel z rodu vládyckého. Oddaw se na kněžstwí, byl po šest let kaplanem w Tetíně, odkudž se dostal za kazatele ke sw. Tomáši w Praze. W tomto úřadě jsa postawen, přistaupil ke skládání kroniky české. Powěst, že by Kuthen zamýšlel sepsati historii w duchu katolikům protiwném, dala příčinu některým pánům, jmenowitě Jindř. Berkowi z Dubé nejw. sudímu, Petru Bohdaneckému z Hodkowic a M. Brikcímu z Zlicka, že Hájka, jakož schopnost a náklonnost k dílu takowému ukazowal, aby paměti o minulosti české w hromadu snesl, ponukli a we sbírání pramenůw všelijak jemu pomáhali. Hájek l. 1534 psáti začal a w prodlení šesti let dílo swé dokonal. Ferdinand I. k prohlédnutí jeho ustanowil tři pány: Jana st. z Lobkowic, Jana Hodějowského a Heřmana Sedleckého z Dubu. Sotwa ale tisk byl dokončen, potkaly kroniku dvě nehody. Strašný požár l. 1541 2. Čerwna, kterým jmenowitě i staré dsky zemské zničeny byly, zhubil nemalau část dotištěných exemplářůw; nakladatel pak, Halaš z Radimowic, pletichami strany pod obojí přiweden byl k tomu, že wýtisky z ohně uchráněné wydati se zpěčowal. Teprwé po delším ostauzení nálezem saudu zemského Hájkowi za práwo dáno. L. 1541 wydal Hájek popsání onoho nešťastného ohně, l. 1543 biblí zlatau A. de Rampigolis. Ze starých rukopisůw sporádal a co do jazyka opravil Solferna, ježž 1553 wydal Sixt z Ottersdorfa. L. 1547 wyplnilo se dáwné přání jeho: bylť přijat do kapitoly staroboleslawské, kdež w brzce se stal děkanem a probostem. Pozdní swá leta ztráwil opět w Praze a sice w klášteře panenském u sw. Anny (nynější tiskárně Haasowské), kdež posledního dne se dožil (19. Března 1553). Pochowán jest w kapli kostela klášterského.

Kronika Hájkowa vyšla po druhé l. 1819 nákladem J. F. ryt. z Schönfeldu. Překlad německý od Jana Sandela dočkal se trojího vydání: 1596 w Praze, 1697 w Normberku a 1718 w Lipsku.

Z kroniky české.

Horymír.

Někteří z vládyk sjeli jsau se k knížeti Křezomysłowi, předkládajíce jemu weliký nedostatek chlebůw w té zemi, kterýž nepřišeť odjinud než z toho, že se mnozí po stříbru a zlatu, jeho pod zemí hledajíce, obrátili a polí orati že zanetbáwají. I žádali jsú knížete, aby všem kowkopům prikázal toho díta a zvlášťe około Příbrami a Jiřowého, Písku a Sušice zanechat. Kníže, wyslyšaw žádost swých poddaných, powědať, že to chce rád učiniti; ale po jich odjezdu, rozwáziw, že ten nedostatek chlebůw jeho osobě není welmi na škodu, hľad ten že se jeho máto dotýká, také přílišnau žádostí zřata a stříbra jsa weden, žádost swých vládyk dať w zapomenutí. Kteríž očkáwajíce, skůro-li kníže swé přiřčení skutkem wyplní, nemáto teskřiwi byli, a zvlášťe Horymír, muž statečný a welmi opatrný, kterýž měl swé sedění mezi městem Beraunem a Příbrami pod horami, jenž słowau Ausiny, na hradě řečeném Neuměteli, a ten byť toho najwětší půwod, aby chlebůw nebyť nedostatek a díta podzemní zastawena i přetržena aby byťa.

Když to, co se jednaťo roku předešlého na Wyšehradě, od kowkopůw zwědino byťo, a že jest Horymír Neumětelský najwětší toho, aby na horách zřatých a stříbrných děřano nebyťo, půwod byť, wzali k němu welikú nechť. Času toho jarního spoťu jsú se sešli, mezi sebu rozwáziw, kterak by pomstu nad Horymířem učinili. Některí jej zabítí chtěli, jiní radili, aby jej jmúce, chlěb jemu do úst cpali, až by jej tím chlebem zadáwili. Po mnohém rokowaní natom zůstali, aby naň mocně táhli a jej jali. Horymíře, kterýž se také rozličnými wěštbami spravowať, takowá wěc tajna nebyťa. Uhlědaw zdaleka, ano nemály počet kowkopůw k jeho hradu se přibřizuje, wsedť na swůj přerychťý kůň, kterémuž řikať Šemík, a ujeť před nimi. Tu oni, uhledawše, že Horymír utika, rychle k jeho dworu pospřili a tu hned brahy, jinak stohy obilné, rozmetali a, což najwíce mohli snopůw uněsti, to pobrali a ostatek ohněm spřili, prawice: Poněwadž se jest Horymír bať hřadu, nechť jej trpí. Když jsau pak oni odešli, Horymír se zase nawřátil, o to na každý den smayšleje, aby nad těmi kowkopy swými žhři pomstu učiníť. Uhlědaw čas přihodný, w jednu noc wsedť na swůj kůň, welmi rychle do Příbrami přijěť a kowkopům jich bauty i domy spřili, a kterěz naležť, ty mečem zbit a doľy jich s swými pomocniki, duchy nočními, zawáleť. A toho dne ranním jitem před knížetem se, jako by o tom nic newědět, na Wyšehradě postawiť. Kowkopowě knížeci hned bez odtahůw posřali, žalující na Horymíře, a přitom žádali, aby kníže, sbera lid na rychřost, posřal jej k Neuměteli a tu aby Horymíře pro takowý skutek jiti kázal. Křezomysł, maje Horymíře při sobě, optať se jeho, proč jest takowau jemu škodu

a protimyslnost zúmyslneau učiniti smět? Kterýž odpovědět: Ctný kníže, co tito oznamují a žalují, však to není k prawdě podobué, a to w tom: Že bych já oné noci před wčerejším dnem minulé mezi Příbramí a Lázem měl několik osob zabíti, kterakž bych já to sám mohł učiniti? Druhé, že bych dořůw mnoho stříbrných zametał a welikým kamením zawáleł, rozvaž, prosím, mohł-li jsem já to swú osobau wšecko za jednu noc udělati? Nađto pak, poněwadž ty jsi sám mne hned po té noci welmi ráno před sebau widěl, jestli to prawda, toho považ, co oni o mne mluwí.

Křezomysł kníže, žaťostliw jsa pro stříbrné doťy, kázal Horymíře do jednoho sklepu zawřítí. A powoław wládyk starších, co se přihodiło, to jim oznámil. W tom přišlo weliké množství kowkopůw těch, jimž se ta škoda stała, a na kníže woťajíce, za pomstu prosili. Kníže, posadiw se s wládykami, tu při a na Horymíře žaťobu pořádně slyšał. Horymír, jsa tu také postawen, týmiž slovy jako prwe prawit se tím wším nebyti winen. Kníže stál na omyłu, wládyky toho, co se stało, wděčni byli, ale kowkopowé wołali před knížetem, kričíce na morděre, na paliče i na záhubci knížecí pokladnice; ustawičně, aby byl ohněm spálen wedlé predeštého zřízení a nálezu knížecího, prosili. Wládyky se zaň snažně přimlůwali, a poněwadž nic není naň toho, co se žaluje, ukázáno, aby při hrdle byl zůstawen, žádali.

Kníže, jsa weden łakomstwím a těch dořůw stříbrných wíce než lidí zmordowaných želeje, tento nález učinił: Poněwadž mnozí na Horymíře žalují, mnozí také swědomí, že jsú jej při tom skutku, au pálí a morduje, widěli, dájají: má smrt trpěti. Ale poněwadž jest mně ohněm škodu učinił, to já jemu promíjím a odpauštím, tak aby nebył ohněm spálen; pro mordy toliko, kteréž tu učinił swým mečem, týmž mečem má jemu hława státa býti.

Horymír, znaje, že jest hrdla odsúzen, tu stoje před knížetem a wládykami, tuto řeč učinił: Ctný kníže, již widím a znám, že jsem twým saudem odsauzen. Než té jsem naděje, že bohové jinak súditi budú. A poněwadž mi žiwu býti nelze, zato toliko prosím, popřej mi dříwe toho než umru, ať na můj miřý kůň wsedu a maličků chvíli se na něm po tomto hradě projedu; potom učin se mnú, cožkoliw chceš. Kníže zasmál ze tomu a, kázaw dvěře hradové dobře zawřítí a strážnými osaditi, dopustił jemu, aby šel a, swůj kůň osedłaje a meč k sobě připáše, swau kratochwil sobě učinił. Kterýž, wšed do marštále (tak jakž zpráwa potom od marštalérůw byla) něteo s swým koněm mluwíl a, osedław jej, wen wywedł a, wšed naň, zawayskał. Toť kůň počal se welmi čerstwě obracetí a skoky weliké činiti. Kníže, s wládykami z oken wyhlédaje, počal se welmi diwiti. Když podruhé Horymír zawayskał, kůň pod ním od jedné brány hradové až k druhé skok učinił. Po třetí zawayskaw, řekl: Nuže, Šemíku, wzřuru! a kůň jemu odpovědět: „Pane, drž se!“ a w tom učinił skok přes wšecky zdi hradové až na druhú stranu řeky Whltawy. Kníže s wládykami na druhú stranu pohledal, ano Horymír na swém Šemíku k Radotínu pospíchá.

Po takowém diwu všickni wládyky, zemané i služebníci, kteříž tu přítomni byli, za Horymíře se k knížeti, snažně miřosti prosíce, přimlůwali. Kníže na Neumětel za Horymířem poslal, aby se bez-

pečně nawrátit, že jest mu všecika wina odpuštěna. Kterýž, když přijel na Vyšehrad, knížeti swému se pokoril a, co jest na Příbrami kowkopům i z jakých příčin učinit, oznámil. Kníže se otázal na jeho kůň, a on odpověděl: Kníže miřostiwý, tam doma u mne welmi teskliw stojí; neb tím skokem nemírným sobě na swém zdrawí welikú škodu učinil. Pojedu a pospíšim, abych jej opatřil. Když pak domůw se nawrátit, Šemík jemu, že žiw býti nemůž, oznámil a přitom jeho jako pána swého žádal, aby, když umře, nedať ho plákům ani zwířatům jísti, ale aby jej dať před wraty dworu swého pohřebiti. A on Horymír tak učinit.

Władisław w Uhrách (1164).

Po smrti Geizy krále uherského Uhrí, sjewše se spolu, wolili sobě za krále Štěpána syna jeho w mladém věku. I byl jest pozůstat po někdy Bełowi Slepém králi uherském, jenž byl před Geizú, syn, také jméno maje Štěpán. Ten, žádostiw jsa králowství uherského a nápad maje po swém otci, umínit toho krále woleného, syna Geizowa, wyhnati z králowství. A sebraw wojsko, poslal k císaři řeckému Emanuelowi do Konstantinopole, w tom žádaje jeho pomoci. To uslyšawši Tendella, manželka někdy Geizowa a máte nowého krále uherského, welmi se ulekla a, swoławši pány některé, w radu s nimi wešla. I poslali jsú posly od krále uherského a od pánůw uherských k králi Władisławowi, žádajíce od něho proti Štěpánowi synu Bełowu a proti Emanuelowi řeckému císaři pomoci. Král český. powoław do Prahy pánůw a zemanůw i wládyk rad swých, s nimi se o to radil, má-li to učiniti čili nie. Kleríž řekli jemu: Jak nesluší králi uherskému krále českého ustanowowati, tak není slušné králi českému krále uherského tam potwřzowati; však jednu řeč umějí, nechť se sami smławuwají. Král odpověděl: Však já jeho jim nechci ustanowowati, a bych chtěl, nebylo by mi to slušné a také toho na mne ani nežádají; ale wídi mi se za slušné, abych jemu i jim na jich žádost pomoc učinit.

To uslyšaw lid obecný, wzkřikli jsú všickni: Hotowi jsme táhnauti s králem naším, kamžkoli rozkáže, by pak chtěl táhnauti i za moře. To slyšíce starší z wládyk, i dali k tomu swé powolení. Král, sebraw lid, táhl s lidem českým a syn jeho s druhým wojskem lidu morawského, a tak dvěma wojsky wtrhše do uherské země, i položil se Władisław s Čechy u Wacowa a Fridrich s Morawany u řeky, kteráž słowe Hron. Štěpán král uherský, jsa u welikém strachu, ujet a položil se i se všemi Uhry s oné strany řeky Tisy. Ale když uslyšal, že by ta dvě wojska nebyla jemu na odpor, ale že jsau přitáhla jemu na pomoc: rád to uslyšal. Ale Uhrí počali se welmi plašiti, prawíce králi swému: Nebudeme-li od Řekůw přemoženi, ale budem naposledy od Čechůw zmordowani. Král uherský mladý a w nowě wolený, wzaw naučení od pánůw uherských, králi českému poslal weliké dary a s nimi pány swé znamenité, aby jej jako hostě do uherské země přiwitali a tu aby na něm a z řeči jeho wyrozuměli, jakým jest úmyslem přijet do jich země. Władisław, přijaw dary weliké, rozkázał králi uherskému učiniti poděkowání a

přítom, že jemu chce s lidem svým učiniti pomoc proti králi řeckému, to aby jemu oznámili. Štěpán král, to slyše, radował se. Císař řecký, uslyšaw, že by král český s svým lidem českým a morawským přitáhl mocně na pomoc Štěpánowi králi, a zpráwu maje o slawných skutech českých i o tom, co se dáto od nich při Mediolánu i jinde, nemáto se ulekt. A však, aby se tím dostatečně ujistit — měl u svého dworu jednoho Čecha znamenitého, jemuž jméno bylo Rokyta, kterýž byl někdy dworem Konrádůw knížete morawského a, jeda po dobrodružství, přijel až k císaři řeckému a pro své ctné skutky byl té poctivosti došet, že měl místo mezi prwními dworany, — toho poslal k králi českému, aby jeho žádat od něho, aby pro tu známost a přízeň, kterauž spolu, jeduce na pauť do Jeruzaléma měli, proti němu nebywał. Rokyta, když to s králem mluwit, pilně wojsko shledował, chtě dobře spatřiti jeho welikost. Władisław powěděti císaři řeckému rozkázal, že by chtě rád s ním dobré zachowati přátelství, ale že on Štěpána krále uherského řádně woleného nikterakž w jeho sprawedliwosti slušně opustiti nemůž; neb to jestli že by učinit, že by i on sám císař jemu toho nechwálit.

Rokyta, nawrátiw se, oznamował to, co slyšal od Władisława, císaři a přítom doložít, netoliko on král český tu osobně že jest přijel, ale i syn jeho Fridrich, a oba že jsú přitáhli králi Štěpánowi a Uhrům na pomoc, majíce weliké dwa haufy lidu českého a morawského wýborného a k bitwě hotowého a nepřemoženého. W tom hned král a syn jeho položili jsú se svým lidem nedaleko od wojska císařowa, jako by zítra chtěli s ním bitwu mít. Císař, rozwážiw slowa Rokyty posla svého, hned té noci zpátkem se obrátit a přes Dunaj s swými haufy se přepławit, nechaw tu wojska Štěpánowa syna Bełowa, kterémuž měl pomoc učiniti. Štěpán, to wida, welikým byl naplněn strachem a, nechaw bitwy, kterak mohl nejspěšněji s svým lidem pryč běžat. Čechowé, to uslyšawše, za ním pospíšili a dohoniwše se, jich bili a mordowali a wzali jim korúhew a kořistí rozličných nabrali. A nawrátiwše se do stanůw uherských, což tam nalezli, všeccko pobrawše, do svého wojska přestěhowali.

Král český tím nemáto byl potěšen a rozkázal u prostřed stánůw uherských své všeccky korauhwe roztáhnauti. Císař řecký to wida, nemáto se podiwit a hned své poslal pošty poctiwé k Władisławowi králi českému, jeho žáduje, aby s ním pokoj zachowat, omítwaje se, že jest on pro bitwu do Uher nepřijel, než aby mezi těmi strayci Štěpány pokoj učinit, a že chtě prositi, aby Štěpán syn Geizůw Štěpánowi synu Bełowu nějaký díť, jakž sám chce, země uherské oddělil.

Toho času Daniel biskup, jsa w Praze, na každý pátek za krále a lid jeho snažně postiti se rozkázal a sám s kněžími za téhož krále a jeho bojowníky ustawičně se Pánu Bohu modlit; též i králowna, s swými pannami na každý den Pánu Bohu se kořeci, wořala, žádajíc za zdrawí a wítězství manžetu swému.

To pak poselství, kteréž král od císaře přijal, králi uherskému a radám jeho oznámil, kteříž rozwážiwše všeccko, to mocně jemu Władisławowi a radám jeho poručili. A on král narownání mezi nimi učinit, tak že oba Štěpánowé toho pochwálili a to wděčně přijali.

Při tom času hned bez meškání král Władisław poslal k císaři Emanuelowi Martina člověka velmi učeného, jenž byl z rodu Gerwazia Wyšehradského probošta, s některými radami swými. Jehož císař poctiwě přijal a znamenitě darował: Takové pozdrawení a přátelské zakazování, prawě, že od krále českého miłostiwě a wděčně přijímá a týmž jemu že se odpłatiti i nadto wětším chce. Rady a páni posłowé, nawrátiwše se, to vše pořád skrze Martina králi swému oznámili. Císař pak, chtě wětší a dokonalejší přátelství s králem českým míti, poslal k němu posly swé poctiwé, žádaje, aby za wnuka jeho, to jest, Petra syna Jindřichowa dána byla wnuka jeho, to jest, dcera Fridrichowa syna Władisławowa. Král, poradiv se o to s swým synem a s jinými swými radami, k tomu swolil. A to jest hned zapsáno a pečeti stwrzeno. Toho císař jsa velmi wděčen, na znamení té wděčnosti poslal Władisławowi weliké dary a manželce jeho králowé České, což mohl najrychleji, do Čech poslat několik wozůw damaškůw a aksamitůw a ztatohtawůw, také hotových ornátůw a kapí i jiných ozdob kostelních z pereł a z drahého kamení, kteréžto věci od múdřých šacowány byly za sto tisíc zlatých.

Tu král Władisław, smluwiw císaře řeckého s králem uherským, pokojně a přátelsky se rozžehnali a rozjeli. Král pak český šel s králem uherským k jeho materi, manželce někdy Geizy krále uherského, a u ní stawně hodował. A po wykonání toho všeho králowá stará, rozžehnávající se s Władisławem, dała jemu weliké dary, tak že ty dary králowé na mnoho wozích za králem Władisławem do Čech wezli. A tak když se král radostně s swými Čechy do Prahy nawracował, biskup Daniel až do Českého Brodu proti němu wyjel a také i králowá až do wsi, kteráž słowe Kyje. Kněží s žáci wysli až do Mezihoří, krále swého wítajíce. Král, uchýliw se od Wyšehradu, najprwé wšel do kostela sw. Wíta a Wácława i jiných dědicůw a tu Pánu Bohu weliké děkowání činił, že se on i lid jeho nawrátíł do Čech we zdrowí. Potom také wšel do kostela sw. Petra na Wyšehradě.

K tomu času mnoho wládyk a zemanůw sjeło se do Prahy a na Wyšehrad. kteříž, miłostiwě a łaskawě pána swého krále Władisława wítajíce, jeho zdrowí a šťastnému nawrácení radowali se. A tak z toho bylo potěšení a radost všem Čechům, že jich bojownicy a přátelé we zdrowí se nawrátíli.

Opatowický poklad.

Císař Kareł, pojaw s sebu okolo třidcíti swých dwořanůw, wyjel z Prahy, prawě, že chce jeti na projěždku. I jeł až do Králowé Hradce a, když tam přijel, tu byl ctěn od měšťanůw poctiwě. Nazajtrí pak ráno, wstaw a pojaw s sebu dwa wěrná komorníky, jiným všem sebe tu w městě čekati rozkázal. I jeł až do kláštera jednoho na půł druhé míle od Hradce a ten słuł Opatowice, aby klášter starodáwní a jako najwzácnější mezi jinými řádu swatého Benedikta ohledal. A na té cestě rozkázal oběma komorníkům, aby ho žádný z nich císařem nejmenował ani, kto by on byl, žádnému neprawil. Oni se tak zachowati slíbili. A když wjeł do kláštera, pozdrawiw opata a bratrůw, za słuł se posadil, a oni, widúce pocti-

wú postawu, poctiwost mu činili. A když chtěli obědwati, toho hosti za stůl s opatem posadili a opat jako muž uctiwý krájeť a kładť jemu na talíř. A když bylo po wykonání obědu, řekl opat: Miľý dobrý muži, prosím Tebe, oznam mi, které jest twé jméno? A on odpověděl: Rád to učiním, ale však prwé prosím, miľý otče, pojď se mnú do kostela, pojmi s sebou dwa najstarší bratry z twého konwentu, kterýmž najwíce wěříš. A on tak učinil. Pojaw hosti za ruku, uwedť jej do kostela a, poklečawše malú chwíli, řekl Karel: Kněže opate poctiwý, jakož jsi žádostiw byl wěděti mé jméno, i oznamujiť před těmito otcí mými miľými a twými bratry, že jsem já Karel císař Římský a král Český, pán waš. I řekl opat: Ó najšťawnější císaři a pane náš, zdaliž já twé osoby neznám? ale však sám jsem sobě newěřil a to z té příčiny, když při tobě žádného služebníkúw znamenitých jsem newiděl. A snad chtěl tomu Pán Bůh, abych tebe dokonale nepoznať. I řekl císař: Služebníkúw jsem w městě Hradci zanechal a do tohoto kláštera jich s sebou pojiti nechtěl proto, abych mohl s wámi, otcowé milí, snáze a wolněji nětco w tajnosti rozmľuwiti. A obrátiw se k opatowi, řekl: Otče, tito-li jsú bratří najstarší a najwěrnější tajných wěcí sekretáři w twém klášteře? A on řekl: Ti jsú. I řekl císař: Milí otcowé, již wám tuto na Božím místě oznámím příčinu příjezdu mého do tohoto kláštera. Zpráwa mne došla z domněni lidského, že byšte wy při tomto klášteře měli míti weliký pokład na stříbře i zlatě z daru Pána Boha všemohúcího; protož jestli to tak jest, wám wěřím, že toho přede mnú jako před swým pánem a obránci nezatajíte, a já wám přiříkám pod swú wěru císařskou, že wám nic toho nechei wzíti ani skrze sebe ani skrze žádného jiného, ani nato sáhnúti žádným wymyšleným obyčejem, toliko ať nato pohledím. A oni po takowé řeči stáli, jako by se ulekli. I řekl opat: Šťawný císaři, twé miľosti prosíme, popřej nám se nato maličko poraditi. A odstúpiwše od něho, dlúhau chwíli se radili, a nawrátiwše se k němu, řekl opat: Pane náš miľostiwý! jakož se ptáti ráci Twá Welebnost na pokład obecni kláštera tohoto, i ráciž wěděti, že jest bratrúw w klášteře tomto na tento čas padesát a pět, a žádný z nich o tom nic newí. Jest owšem nějaký pokład, o kterémž já a tito dwa bratří wědomost máme a žádný jiný, a když by mne Pán Bůh neuchowať aneb kterého z bratrúw těchto dwú, jinému se na to místo oznámí. A tak žádný wětší počet o něm wědomosti nemá než tři osoby, totiž opat a dwa najstarší z konwentu. A my jsme takowými těžkými záwazky záwazáni, abychom žádnému, kde jest ten pokład položen, neprawili ani ústy ani jakým znamením. Nad to jest k němu welmi těžký přístup i Waší Miľosti nenáležitý. I řekl císař: Pripusťte mne čturtého k té wěře, chci učiniti týž záwazek jako i wy, že toho pokładu žádnému nikda neoznámím. A oni, opět poradiwše se, řekli: Pane náš miľostiwý, jistě není nám náležitě to učiniti a také není náležitě to před Twú Miľostí zatajiti. Protož ze dwého jedno chcme učiniti: nebo wám to místo, kde jest ten pokład, chcme oznámiti a jeho neukázati, aneb chcme wám jej ukázati a, kde jest, neoznamowati. I pomysliw císař, řekl: Nechť naň pohledím; dosti budu míti natom. A oni řekli: Chceš-li jej widěti, musíš se tak, jakž my tobě rozkážem, zachowati. A on odpověděl: Otcowé milí, můj žiwot jest w wašich rukau; což mi

rozkážete, to učiním. A oni, pojavše jej za ruku, uwedli jej do jednoho velikého sklepu cihlami dťazeného a tu oswítili dvě veliké swíce oskowé a, wzawše kuklu, strčili ji na císaře opak. A wyzdwihše několik cihel, odkryli nějakú díru do země, i lezli do země po řebříku napřed velmi hluboko a císař w kukle za nimi. A když na dno přišli, obrátili císaře několikrát sem i tam, aby pamět ztratit, i wedli jej nějakau štolau tak daleko, jako by mohlo býti za dvoje hony, a tu wzawše s něho kuklu, ukázali jemu veliký loch plný kruhůw stříbra litého. Odtud wedli jej málo dále, i okázali jemu opět loch w hlíně wybraný a w něm zláta kruhůw velmi velikých jako bez míry i wáhy. Ještě jej uwedli do třetího lochu, w kterémž byli rozliční zlatí křižowé, pacifikálowé s drahým kamením a jiných mnoho klenotůw rozličných. I řekl opat císaři: Pane náš, tito pokřadové twoji jsú a tobě i twým budúcím se chowají; protož wezmiž sobě tuto, což se koli tobě líbí. A on řekl: Nedajž mi toho Pán Bůh, abych měl co wzíti z pokřadůw kostelních. Odpověděl opat: Aníž by to slušné bylo, aby ty měl z tohoto místa wyjítí a nětco pro pamět sebu newynésti. I wzaw jeden krásný prsten, w němž byl veliký swětlý a nad míru drahý diamant, kterýž spravedliwě císaři míti náležel, dať jej do jeho ruky, a on přijal jej wděčně. A s tím hned zase se obrátili a opět naň kukla wložena, a tak císařem jako prvé, aby pamět ztratit, zatočeno. A když zase wylezli až do toho sklepu, odtud císař wyšed, poklekl před velikým oltářem Panny Marie a, Pánu Bohu se pomodliw, řekl: Otcowé milí! z této powolnosti a že jste se ke mně wěrně a prawě zachowali a ten pokřad ukázali, wám děkuji a wás se ptám, mohu-li já to swým milým a wěrným přátelům, že jsem takowý a tak znamenitý pokřad pod zemí widět w mém králowstwi, oznámiti? Ale wšak, bych chtěl prawiti, w kterém jest místě, toho newím a nato se ptáti nechci. Také jeho po druhé widěti nejsem žádostiw a nedajž mi toho Pán Bůh, abych se měl naň potahowati. A oni řekli: Učin, cožkoli ráčí Twá Welebnost jako pán náš mitostiwý.

A s tím hned s nimi se rozžehnať a řka: Toto jistě wězte, že tento prsten a dar od wás mně daný u mne jest w takowé wáznosti, že nesejde a sjíti nemá s mého prstu až do mé smrti. Nadto když pohřben budu, chci tomu a dožádám se toho na mých wěrných, aby byl na mém prstu zanechán a se mnú pohřben. Jakož pak jest na prstu jeho w hrobě až do dnešního dne. A wšed na swůj kůň, k Hradci se obrátil.

I ptali se někteří znamenitější jeho dworáné komorníkůw, kde jsú s císařem jezdili, a oni prawili: Do kláštera Opatowského; tu císař obědwať a po obědě, wšed s opatem a s dvěma starými mnichy do kostela dlúho se tam (wedlé swého obyčeje) Pánu Bohu modliť. Potom pak před swú smrtí císař některým swým wěrným radám, kterak jest veliký pod zemí pokřad u kláštera Opatowského (ale že newí a nato se ptáti nechce, w kterém místě) widět a, ukazuje ten krásný prsten a drahý diamant, prawit, že mu tu od opata a od těch bratří dán. Potom takowá wěc po létech padesáti a šesti také na jewo wyšla, že nějaký Jan, jenž byl na ten čas w držení Heřmanowa Městce, chtěl tomu pokřadu, kazať opata toho kláštera ukrutně mučiti.

XXIII.

Jan Popel z Lobkowic na Zbiroze a Točnicku.

Jeden z nejslawnějších pánůw z Popelowské linie rodu Lobkowického. Narodil se l. 1490 z otce Děpolda z Lobkowic pána na Bílině. W mládí nabył vzdělání welmi pečliwého a hned téměř „w věku dětinském práce poctiwé a lidem prospěšné wykonáwati přiwykl.“ Činnost jeho veřejná počíná se s l. 1538, kdež se stal sudím dworským. L. 1539 zřízen byl od Ferdinanda I. spolu s panem Janem Hodějowským z Hodějowa a Heřmanem Sedleckým z Dubu, aby na kronice Hájkowě k tisku tehda přihotowené „s pilností poseděli a ji bedliwě přehlédli.“ L. 1541 postaupil za nejwyššího sudí zemského, w kterémžto úřadě setrwaw až do l. 1554, stal se nejwyšším hofmistrem. Důkazem důwěry, kterau k němu Ferdinand I. chowal, jest, že mu důležitá řízení we správě zemské nejednau byla swěřowána. L. 1544 odebíraje se do Uher na Turka a zanechaw králownu Annu na místě swém w Praze, připojil jí král mimo jiné Jana z Lobkowic za radu; l. 1556 když za podobným úmyslem mistodržíci arcikníže Ferdinand Prahu opustil, ustanowen Jan z Lobkowic s jinými některými pány na místě králowském, aby na hradě Pražském až do dalšího poručení pobyli a wšecky věci spravowali. W pozdních létech žiwota swého zaměstnáwal se pan Jan pracemi literárními směru náboženského. Přeložil Erasmowu knihu o dobrém a křesťanském hotowení se k smrti, ku kteréž připojil „Napomenutí pobožné a křesťanské ke všem lidem, aby jsauce na swětě na věci budauci se rozpomínali, z učitelůw písem swatých wybrané.“ Oba spisy, jazykem wybourným složené, wydali Jiřík Melantrich a Sixt z Ottersdorfa l. 1563 a 1564, potřeli Faustin Procházka l. 1786. I manželka páně Janowa, Anna z Kolowrat, oblibowala sobě w knihách. Z poručení a rozkazu jejího wylitštn l. 1562 od B. Netolického český překlad sw. Augustinowy Rukowěti, jež sama předmluwau opatřila a manželu swému připsala. Jan z Lobkowic, dosáh věku nestorského (79 let), skonál dne 14. Čerwna 1569 na zámku swém w Libochowicích a pochowán jest u sw. Wíta na hradě Pražském.

Z napomenutí pobožného a křesťanského ke všem lidem.

W prawdě jednomu každému potřebí jest toho, aby zde jsa na tomto světě, život hledět wěsti pobožný, hledět jej ztráwiti w tichosti, w swatosti i také w trpěliwosti; neb sw. Jan Zlatoústý trpěliwost pokládá býti matkou wší síly, mužnosti a křesťanské udatnosti. Jednoho každého z nás Pán Kristus na tomto světě najał na winici swau, abychom pracowali až práwě do večera. Protož, dokudž můžeme a času nám se dostává, hledme na též winici wedro, horko, zimu, wětry a jiné rozličné sloty podnikati; hledme tauž winici kopti a zděławati; hledme hřiwnau nám swěřenau těžiti a našim bližním w potřebách se propůjčowati, jim posluhowati i dary nám od Boha swěřenými s nimi se sdělowati.

Žiwot zajisté nás zde na tomto světě přiroownává se rolí. To hledme dobře wyprawowati, zworáwati i zděławati písmy starého i nowého zákona. Potom pak rozšíwejme na něm dobré a hojné semeno, to jest, čistotu słowa Božího. A to naše rolé opletme a ohradme se všech stran plotem, to jest, wyučením křesťanským, modlitbau a postem swatým, aby do téhož rolé a tak obmezeného pole žádná lita zwěř, to jest, zlí nepřítelé wskočiti nemohli. Newažme sobě té práce aniž sobě s ní přistyskujme; neb se nám jistá předkládá naděje budaucího hojného úžitku, kteréhož účastni budeme, když i wíno z winice sebere me i obilé sežaté do stodoły shromáždíme. Kdež zajisté býwají půtky a nebezpečenství, tu také býwají darowé; kde bojowé, tu i poctiwosti; kde rytířství, tu i pasowání. A protož zmužile sobě počínejme a, posilnice srdcí našich, hotowi budme se všemi potřebami k zwelebení tak dobře winice jako i rolé toho našeho, to jest, duše naší. Tu hledme zděławati, o ní péči a starost míti, hledme ji w práwé wíře, w lásce a w naději utwřzowati.

Šetř w tom také pilně i nepřítelé swého, jestliže se o to pokauší, chtěje srdce twé raniti zřau a přewrácenau žádostí, a pokaušeł-li by se o to, aby mysl twau urazil mrzutým a šeredným myšlením. Pamatuj tomu se zawrci pawézau wíry a proti takowému zřému a nestydatému wnuknutí lebký naděje nasaditi. I pochopě meč duchowní, kterýž jest słowo Boží, oboř se s ním na swého nepřítelé a s ním se zmužile potkej. Nebýwej strašliwý a bázliwý, ale smělý a udatný. Buď wždycky we všech swých wěcech střídmý, střízliwý i trpěliwý. Také bázeň Boží w swém srdci měj, aby z pole neutekł jako dráb a nesmělý woják a jako dělník lěniwý z pole a winice, a tak přišel netoliko o mzdu ale také i o korunu. Nebo twá práce, twé usilowání i twé dílo na poli i na winici a twé toto s nepřítelēm twým potkání jestiť welmi na krátce, to jest, twůj život na tomto světě nebude na dławze, než saud žiwota twého dławze a welmi daleko se protáhne. Máš zde na tomto světě twého žiwota i všech twých skutkůw diwáky swaté angety, duchy ty přecisté, tak jakž písmo o tom wyprawuje: diwadlo (řka) učiněni jsme světu, angelům i lidem. Ty když uzří, že ty nepřítelé swého přemáháš a nad ním již wítězství dosahuješ, budau se radowati i weseliti w skutcích twých udatných a slawných i také w twé spanité zmužilosti. Pakli tě uhlédají přemoženého a od nepřítelé twého podmaněného, odejdau a odeberau se

z divadla toho, jsauce smutni a nemohauce se pro zámutek nato wíce dívati.

A protož chop se braně, to jest, bázně Páně; nebo bázeň Páně jestit meč na obě straně ostrý, wšecky žádosti zlé odtínajíc.

XXIV.

Paměti turecké Mich. Konstantinowiče z Ostrowice.

Předkové naši welké míwali zalíbení we spisech o tehdejším úhlawním nepříteli křesťanstwa. O tom, mimo četné nowiny o bojích s Turky, swědčí hlavně řada kronik tureckých během XVI. století wydaných. Ottersdorfowé přeložili kroniku tureckau Pawla Jowia (1540), spis Georgevičůw o začátku tureckého císařstwí během desíti let nalezl dwa překladatele, Jana Bessa (Morawusa) l. 1567 a Jana Mirotického l. 1576; Dan. Adam z Weleslawína a Ján Kocín wydali l. 1594 po česku Löwenklawowu kroniku tureckau spolu s třemi menšími spisky Busbekowými o věcech tureckých, ano Wáclaw Budowec z Budowa sepsal zvláštní knihu proti Koranu (Antialkoran 1614).

Nejstarší však wětší spis o Turcích jsau paměti Michala Konstantinowiče z Ostrowice. Po dobytí Cárihradu obrátil se sultán Mahomed do Srbska (1455), porazil lid srbský, obehnal město Nowé Brdo a wzal je pod smluwau, ale smlauwy nezdržew, chlapce, kteří tam byli, wzal sobě za jeničáře. „Já také“, dí Konstantinowič, „w tom městě byľ jsem zajat sám třetí s bratřími swými. Kdežto nás w jednom haufě hnali Turci ti, kterýmž jsme byli poručeni: kdyžkoli do lesůw neb hor jsme přišli, tu jsme wždy myslili, abychom ty Turky zbili a sami mezi horami ušli; ale mladost naše nedaľa nám toho učiniti. Wšak proto já sám dwanáctý ušel jsem jim w noci do jedné wsi. Potom pak nás honiľa wšecka krajina a dohoniwši nás swázali, bili a wlíkli za koňmi, až diw že w náš duše zůstaľa. Potom pak slíbili za nás jiní a dwa bratří moji, že se toho wíce nedopuslime, a tak nás wedli pokojně až za moře.“ Přišed Konstantinowič mezi jeničary, byl l. 1456 pod Bělehradem, l. 1458—62 při dobývání Moree a Trapezuntu, při výprawě na Usen-hassana, na Dragula walaského, konečně při wzetí Jajec a Bosny na jaře 1463. Z Bosny když se Mahomed odebral, nechal Konstantinowiče na zámku Zwečeji blíže Jajec. Na podzim téhož roku přitřhl však král Matyáš uherský do Bosny, Jajec a pak i Žwečeje dobyl, a Konst. chwálil Pána Boha, že tak se ctí mezi křesťany se nawrátil. Král Matyáš zajaté w Bosně Turky přiwedl w triumfu

na způsob Římský do Budína. Konstantinowič dostal se pak do Polska i přijat tam byl do stavu rytířského. Zvyknuw w nowé vlasti, sepsal okolo počátku XVI. století přihody a zkušenosti své mezi Turky nabyté jazykem polským, načež brzo do češtiny byly přeloženy.

Překlad český, byl s počátku w prepisech rozšiřován, až Alexandr Anjezdský knihtiskař w Litomyšli, části jeho, tak jakž porůznu byly, sebral a, na mnoha místech češtinu sprawiw, l. 1565 a podruhé l. 1581 w Litomyšli vydal (Historia neb kronika turecká), připojiw k ní děje Jiřího Kastrioty Škanderbega z něm. přeložené. Dílo toto má tu zvláštnost do sebe, že český překlad obsahuje mnoho polonismůw, polský pak originál, wedlé některých srbských slow, ještě víceji bohemismůw. Čemuž se však není co diviti; neboť není téměř památky staropolské do polowice XVI. století, která by českými slowy a obraty více méně nebyla protkána.

0 bitvě Warnenské.

Král Władisław slawné paměti měl příměří s císařem tureckým za sedm let. Znajíce to páni duchovní i swětští, že se královské welebnosti prwé šťastně zwedlo proti pohanům, i namłuwili krále nato, aby příměří Turkům zdržáno nebylo. Také hwězdáři, na hwězdách hledajíce a pochlebné wíno pijíce, rytířstwo a Jankul, správce jsa králowství uherského, jenž byl otec krále Matyáše slawné paměti, ubezpečili krále nato, že se mu dobře a šťastně powede proti pohanům. I počal se král Władisław na Turky chystati. Léta Božího 1444 učinil poselství k despotowi, aby také hotow byl. Despot Jiří to poselství uslyšaw, welmi se zarmautil, i poslal přítele swého Dimitera Krajkowice, pána znamenitého, k králi Władisławowi Jeho Miłosti w ta slowa: Králi miłostiwý, jáť jsem se ubezpečil na prwní řeč, jakož jste pak WMst se mnau naposledy zůstali, že bez mé rady proti pohanům nic nechcete počínati. I newím, jak jste se nadtím zapomněli. Také newím, či rady poslaucháte, že tak welmi na pohany pospícháte bez potreby. Račtež wěděti, že já nikoli nemohu býti hotow; nebo dobře wíte, že jsem se w zahubenú zemi uwázał a musím některé hrady znouwu stawěti i špiží opatřiti. Protož pokorně žádám, abyšte wojny tak nyní zanechali až do jiného času; nebo se chystám WMsti ke cti i k dobrému k tomu času padesát tisícůw mužůw pripraviti a mé staré brdlo wedlé WMsti na pohany wážiti. A ještě wězte, čímkoli budu moci z mého pokladu WMsti pomoci, některé sto tisícůw k onomu času přichystati; ale nyní nemohu tomu nic učiniti. A WMsti radím, nechte té wojny nyní. Chciť waším otcem býti, jakož sem i prwé byl, a k tomu s Boží pomocí přiwěsti, že budete moci nad pohany zwítěziti. Uslyšaw to král Władisław, chtěl jeho rady uposlechnauti. Ale Jankul weywoda, stoje wedlé královské welebnosti, utekl se k poslům s řečí, prwé než mu král rozká-

zał a zasmáw se řekl: Pane Dimiteře, pán twůj již na sucho wynesł. Odpowěděl jemu Dimiter: Pane Jankule, wěz jistě, že pán můj wěrně a práwě radí, a na tebe též neteče. Poněwadž se KMsti toho nezdá učiniti, buď Pánu Bohu poručeno. A tak král tuto odpowěd k despotowi po Dimiteru wzkázal: Jestliže na tu wojnu pojedu, chci se u wás prwé na Smederowě stawiti, wšak ne we mnoze, a tu chci sám s wámi o wšecky wěci rozmłuwiti. Tak se to poselstwí dalo.

Despot, wysłyšaw to poselstwí, počal se na krále chystati, jakožto na králowskau welebnost náleží: stany čisté a wýborné, a zwláště jeden stan neweliký ale wýborně čistý, a druhý byl wnitř obrazy, perłami a zlatem krumpowaný, koně čisté a jiné wěci, kteréž k darům słuší. Potom král Władisław se wší swau mocí přitáhl k Bělehradu, aby se přewezl přes Dunaj, a z Bělehradu přijel k despotowi do Smederowa, i ležel před Smederowem na wětře,²⁾ maje dobrau wůli, až se wšECKO wojsko přes Dunaj přewezlo. I táhli a položili se nedaleko od Smederowa. Potom král Władisław, darowan jsa od despota swrchu psanými dary, k tomu ještě dal mu despot padesát tisíc dukátůw, prose ho žalostiwě, aby s tím jeť domůw a té wojny nechal. Jankul přitom jsa, řekl k despotowi: Nemíníme ležeti, ale chceme na pohany táhnauti.

Pohleděw král na despota a despot zase na krále žalostiwě, widúce oba, že jináč nemůže býti než podlé řeči Jankulowy, tak se požehnowše rozjeli se. Nebo Jankul wíce wládl než král a wíce sobě králowstwí přal nežli komu jinému; protož záwiděl toho, že král s despotem dobře byl. A odtud hnuw se král Władisław, táhl doňw podlé Dunaje k jednomu městu, jenž słowe Bdín. To město dal byl wzembrati a wypáliti. Odtud pak táhl welmi daleko skrze Turky, až přitáhli na jedno pole, jenž słowe Warno, blízko černého moře.

Císař Morat turecký také tam přitáhl, a sjewše se obě strany, počala se bitwa. Najprwé patnáct tisíc Turkůw w bílém odění potýkało se. Také w zelených kaftaních byli, zlaté a stříbné řetězy na koních majíce. Tu bylo nač se podíwati, od zlata, stříbra, pereť, kamení drahého dosti. Bylo Turkůw s lidmi zámořskými na sto tisícůw. Křesťanského wojska bylo okolo čtyřidceti tisícůw jízdy krom lidu pěšího z Polsky, z Čech a z Morawy.

Té porážky tři příčiny byly, a wšecky zrádné od samých křesťanůw. Prwní, že měšťané Januenští, bywše při moři, tu kdež jest moře pokojné a k přewožování přihodné, přewezli Turkowi lidu blízko deset tisícůw, wzawše od každého čłowěka po zlatém. Druhá, že František kardinál Benátský, maje brániti přiwozu, nedobře ho bránil, a neobránil, křesťanům weystrahy w čas nedať. Třetí, křesťané usłyšawše moc tureckau welkau býti, že chtěli ustaupiti, jako král i kardinál Julian, na místo obrannější; ale Jankul od toho je odwedl. Též když jízdní turečtí poraženi již byli, a král potom na jenčáře udeřil, Jankul krále neretowať, ale od něho přeč ujeť.

Křesťanům se na počátku bylo šťastně a dobře wedlo, též druhý i třetí den, až jsú jízdní pohanští wšickni poraženi, že jedno císař sám s jenčáři swými na pľacu zůstať. Widauce jenčáři, že jest zle, wy-

²⁾ pol. m. pod širým nebem.

hledali sobě jedno místo pod horami mezi nějakými roklemi neb weymoty hlubokými a mezi wřesem velikým, proto, aby nepřátelé toho nemohli znamenati, že by nějaký příkop před nimi byl. Položili se mezi těmi roklemi, a rokle dali sobě wřesem přikryti. A nechawsě těch příkopůw, dali se nápodobně k běhu, jako by utíkati chtěli do hor, mezi sebau císaře Morata držíce, aby jim neujeť. To uhlédaw Jankul, i namłuwil krále Władisława nato, aby na ně s swým haufem táhł; nebo jsau prý jízdní poraženi, aby čest získal, a tak swau radau práwě krále zmrhať proto, aby sám w králowství rozkazował. Tehdy král hned bez meškání táhł upřimo na ně. Spustiwše kapaliny a dřewce swé wznesše³⁾, pripravili se spěšně. Chwátajíce k nim, chtěli je koňmi potlačiti a rozraziti, widauce, že jsau wšecko pěši. A tak chwátajíce waťem třeli jedni za druhými, aby spíše dorazili. A tak náramným pospícháním ta jistá rokle byla plná jízdnými zarownána. Potom wyskočiwše jencári na ně, bili je a mordowali, jak sami chtěli. Král Władisław tu zůstať w té rokli. Jankul weywoda, maje s sebau deset tisíc lidu, táhł zase zpátkem beze wší překážky; nebo pohané byli na hławu poraženi a nebyť, kdo by ho honil.

Císař turecký z toho wítězství byl wíce smuten než weseť, prawě, že by nerad podruhé takowé bitwy wyhrať. O králi Władisławowi křesťané nic newěděli, by w příkopě zůstať. Také mnoho pánuw a služebníkůw tu na tom místě zjímali, a jencári ty, kteříž do příkopůw padali, rozwláčeli jedny tam druhé sem, šaty z nich swláčejíce. Tehdy jeden jencárin, na krále přišed, newěděť, by král byl, jménem Kukrychhart. Ten uhlédaw tak čistú zbroj a na kapalínu pėri a zápoňu čistau, uťal mu hławu a nesť ji s pėrim i s kapalínem před císaře. Wrhši ji před něj, řekl: Šťastný pane, teď hławu nepřítele nějakého znamenitého wašeho. Císař hned posťal pro wězně, kteříž zjímání byli, aby powěděli, či by to hławu byla. A byli tu také někteří komorníci králowští mezi těmi wězni, i pťal se jich, či by to hławu byla. Odpowěděli mu: Zajisté hławu krále Władisława, pána našeho, jest. Někteří služebníci, uhlédawše hławu králowskou, welikau žalostí pťakali a kričeli. Tehdy císař hned na tom místě welikau radostí dať všem wěznům hławy stinati, a hławu králowskou wyňaw z kapalínu, dať jí odřiti, také rozličným wonným kóřením, bawlneau kůži wycpati a naplniti, aby se nezkažila. Dať jí také własy rozčesati a barwau ozdobiti, že tak byla připrawena, jako by žiwá byla.

Kázat jí wstrčiti na dřewo, po wšech swých městech nositi a wotati, že mu dať Pán Bůh swého nepřitele přemoci. A ti, kteříž tu hławu nosili, tak byli darowáni od pánuw a měšťanůw, že se každému po několik stech zlatých dostaťo.

Tak se ten nešťastný boj dokonat. Potom přijew císař Morat do Drenapole, posťal tu hławu žoldánowi a toho jencárina, kterýž byl hławu tu přinesť, uděťal znamenitým weywodau, a dať mu koni i peněz dosti, tak že welikým pánem byl. A jiných mnoho podlé toho darowáno jest.

³⁾ W tisku od l. 1565 chybně položeno: zapadaje za kapaliny a dřiwí swé wzawše. Polský text má: zapusciwszy kapaliny a drzewa swe nagorę podniesszy. Kapalín = železný klobauk.

Naučení a rada o zřízení, kdo by chtěl s Turky bojowati, jakým obyčejem mět by swé věci spůsobiti neb zříditi.

Poněwadž opatrnost a správa dobrá wšelikú moc přewysuje a, jestli we wšech jiných věcech, to jest najwíce w wálce; protož najprwé toto wěděti máte, kdy by ste se na wojnu proti Turkům chystali, abyšte se warowali zbroje obtížené a dřew těžkých jezdeckých, také kuší hrubých i hewerůw těžkých abyšte sobě nepřiprawowali, než abyšte sobě tak ty věci k wojně i k walnému bití strojili, čímž byšte mohli bez obtížení wládnutí. Nebo Turci w takowém zřízení mnoho mají napřed, a to takto: Jestliže jej honíš, tehdyť ujde; pakliž on tebe honí, tehdy mu neujdeš. Turci a koně jejich pro swau lehkost wždy jsau bystří, wy pak s wašimi koňmi pro weliké obtížení zbroje wždy jste léníwí; nebo mnoho na hlawě maje, duch máš krátký, k tomu neslyšíš tak dobře, newidíš, rukama swýma, sám sebau také pro těžkost zbroje dobře newládneš, než rovně se na tu wojnu přistrojuješ, když tak mnoho zbroje na se béřeš, jako by tě mět někdo dýkau dobýwati, stoje na jednom místě. Také má člověk dobrým smělým srdcem mužsky bojowati, ne obtížnau zbrojí; nebo lépe jest jednemu k bitwě přistaupiti a zase se ctí odstaupiti, i potom zdráw jsa počítí, coť se zdáti bude, nežli na jednom místě zahynauti a zůstati, nemoha sebau wládnauti jako ołowo. A to jest dobře wědomo, že Tateři tak se šikují jako i Turci k bitwě a nedadí se Turkům około objeti, ani po boku přistaupiti, než musí se čelem w čelo bití a twáří k twáří přistaupiti i nastawiti, aby na každého bitwa přišla; a Tateři tak bystří jsau na swých koních jako i Turci. Než Turkům jest welmi protiwné zřízení takowé, a protož Tateři nad Turky několikrát zwítězili, ale křesťané nikda, a zwlášť w walné bitwě; nebo Turkům dadí se objeti około a z boku přistaupiti. Turci pak, widauce zbrojné lidi a jich šikowání, rozkázáno jest jim od císaře, aby hleděli koní a ne lidí, jako, přistupující s obú stran z boku s dřewci a šawlemi i s jinau rozličnau zbrojí, koně jich bití a zraniti. Protož každý se má zbroje obtížné báti a warowati, aby mohł čelem k četu přistaupiti k bitwě, a tak myšliti nato, když sejdeš doľůw jakýmžkoli obyčejem, kterak sám na kůň bez pomoci druhého zase wsedneš; nebo při takowé bitwě pán s swými služebníky stěžkem býwá. Kdo by pak s císařem tureckým chtěl walný boj podstúpiti, musíť by wšecker zdejší zřízení opustiti a napřed oznámené držeti, lid k tomu míti a učiti. Tím obyčejem, úfajíce w Pána Boha, mohli by nad císařem tureckým zwítěziti. Jest pak i toto wěc znamenitá a welmi potřebná, aby lid pěší byl s rohatinami wšecken; nebo jest braň užitečná a lepší nežli meč. K tomu potřebí jest míti lid dobře spráwný i cwičný, jako Turci míwají.

A tím spůsobem, s Boží pomoci, mohli by nad císařem tureckým wítězství míti i obdržeti. A wšak na kráľowské welebnosti to wšecker záleží a jeho jméno s Boží pomoci proti nepřátelům bojuje; protož král má opatrným bojowníkem býti, sám sebe i wšecker wojsko zřízeně držeti a zwlášť toto zřízení při walných bojích proti pohanům. Sluší také na kráľowskau welebnost býti mezi pěšimi, maje při sobě

několik set mužůw výborných na koních, a odtud sám žiwotně nikoli newyjížděti, leč by nějaká slušná a weliká potřeba byta. Král také má se vážně míti, raněných příhod se warowati, kdežkoli může; nebo maťá rána i nemoc kráľowska weliký zámutek všemu wojsku býwá, jako když hlawa nezdrawá, tehdy všecken žiwot mdlý býwá.

Takowý byť onen král Alexander Weliký, král macedonský, kterýžto, když widěl jednoho drába již letného a uzáblého, wstať a na místě teplém, kdež sám seděl, posadil ho, aby se ohřil, a tak welikú miľost všeho rytířstwa k sobě naklonil. K němu podobný byť najprwnější Julius Císař Římský, kterýž swau miľostiwostí a štědrotau panování všeho panství Římského byť obdržel. Protož ti dwa nad jiné všecky najwálečnější i najšťastnější byli. Kterýchžto činy i žiwoty císař turecký Machomet do swého jazyku wyložiti sobě kázal a často je četl, w nich se kochať i účinkůw jejich následowať.

Ačkoli tehdy sám král nemá se pokaušeti rukau bojowati, však proto jest wěc welmi potřebná, aby on sám před počátkem boje neb též jiných časůw dobře předtím všeco rytířstwo namľuwil a jisté dary každému zasľubujíc, počna od největšího až do nejmenšího, miľostiwě napomínal. Tím obyčejem a tak welikú směľost i mužnost, chut i miľost k sobě po všem wojsku rozpustil i rozmnožil, že žádný nebude litowati a wážitil zdrawil pro pána swého; nebo jakož slunce na swětě všecky wěci oswěcuje, zahřívá, množil i posiluje, tak i každý král swau spráwností všem swým mužstwí i směľostí má dodáwati. Protož všeco panstwo i rytířstwo má to na péči míti, aby ne tak silného, jako wíce maudrého a spráwného krále obírali¹⁾, a majíce takowého, aby ho tak opatrowali jakožto zřitedlnici oka, nedadauce jemu rukau samému bojowati bez potreby. Také potřebil jest králi obzwľáště míti při sobě několik mužůw výborných na koních ladrowaných, kteříž by od něho po wojšťě jezdili mezi haufy, okazujíce se rytířstwem, ponaukajíce jich mužsky k bitwě, tak jako by tu sám král byť, a tak jedni odjížděli, jinil přijížděli, proto, aby král o všem wěděl, co se kde w wojšťě děje, jako i císař turecký swé čauše při sobě míwá, a tak aby zřetedlně připraweni byli. Widúce pak nepřátelē takowú zřizenost, někteřil by mňeli, že by tu sám král byť rozkazujíc.

A poněwadž rozum i dobrá spráwa všecku sílu přemáhá, jestli we všech wěcech, tehdy nadto w wálečných: protož potřebil jest wědět, že všecka moc a síla turecká w jencářích jest. Z té přičiny mnozil z kráľůw wojska turecká poráželi, ale jencářůw poraziti nemohli, od kterýchž potom sami zase byli poráženi. Protož císař turecký jencáře nazad necháwá k ostatní²⁾ potřebě a sám mezi nimi stojil. Nepotřebil se též na Turky s maľým lidem pauštět, jakž mnozil z páňůw činíwali a od Turkůw jsau poráženi, jakož Morat císař turecký Jankulowi takowú byť dať odpowěd, že raději má plný tauť střel všelijakých nežli šest neb sedm pozľacených; nebo, by byť nejlepší lid a maľý, proto wždy od množstwí lidu potľacen býwá. Jest též jedna wěc jistá, že kdy by jednau jencářil byli poráženi na hlawa

1) Sluší pomněti, že Konst. paměti swé psal šlechtě polské.

2) poslední.

a na pľacu zmordováni jsauce zůstali, císař turecký nikda by se nemohl zase oprawiti, aby se kde proti křesťanům směl zastawiti; nebo kdy by toho wojska pozbył, tehda wšecky země křesťanské, které on opanował, zprotiwily by se jemu, i musíł by býti za moře zahrán. Potřebí také na Turky i tuto opatrnost míti, kdy by křesťané jízdne jich porazili, tehda nekwapiti na čelo jencářůw, ale nazad ohniwými šípy stíletí na jejich welblaudy, kteříž ohněm jsauce přeštrašeni, na jejich wojsko by se řítily a je by potlačili, — s druhé strany z děł bijíce střelbu hustú na ně pustiti. Jest též weliký strach mezi nimi, když slyší, že křesťané na ně chtějí táhnúti silně; nebo oni sami dobře to wědí, že kdy by jedinau prohrali a poraženi byli, jak jsem prwe powěděł, již by se nijak oprawiti nemohli, jakož i sám císař wyše to mľuwił. I to také wězte, že císař turecký wojska nemůže tak welikého míti k walnému boji, jakož lidé o jeho weliké moci prawí, že by jich bez počtu bylo; což jest nemožná wěc, aby wojsko bez počtu mohło sebráno býti; nebo každý pán chce swého wojska počet wěděti a w zřízení je míti.

XXV.

Jan Brtwín z Ploskowic.

Jan Brtwín sepsal w čtwrtém desítiletí XVI. wěku knížku na dvě stránky rozdělenau, z nichž prwní jedná o spůsobu a žiwotu křesťanském, „kterak by člowěk sám sebe, přitom i jiné wěsti měl, zwłáště pak ti, kteříž nad jinými w swětě panna-jují,“ druhá o hospodářství jmenowitě o spravování panství, powinnostech hejtmana, úředníkůw a služebníkůw panských, o držení saudůw mezi lidem poddaným, o přihlédání pánowě. Spis tento wydán byl třikrát l. 1535, 1540 (u B. Netolického) a 1587 (u D. A. z Weleslawina). O osobnosti a okolnostech spisowatele posud nic místného známo není.

O rybníkářství.

O fišmistru a jeho powinnosti.

Fišmistr má býti welmi bedliwý, k rybníkům časně přihlédati a s pilností je opatrowati; neb to není maľá wěc. Předkem wyzwěděti má, kde jsau jací rybníci a jsau-li spraweni, jakž by náleželo; pakli by který oprawy potřebował, aby se to sprawilo buď při hrázi, na tarasu aneb w splawě, woda aby se wolně držeti mohła, wlnami také na hrázi aby se škoda neděľala. A zwłáště opatřití to, aby ryby doľu ani proti wodě ucházeti nemohly.

Maje tak již rybníky, jakž sluší, sprawené, starej se hned o pľod, kterýmž by je, když čas přijde, nasazowati měl. Jsau-li jací rybníckowé, w nichž by pľod obžíwati mohł, dej do nich kaprůw dobrých mľadistwých, jakž se do kterého co wsaditi může, a sázej

je po trikrát, zdá-liť se. První díť při sw. Jiří, druhý díť dvě neděle potom a třetí díť po sw. Duše. Neb nezdaří-liť se jedni, zdaří se druzí, třetí. A nechť se sázejí, když měsíce přibývá, w den tichý a jasný. Potom když se kapři trau, nechť se jich pohlídá, aby pokradeni nebyli. A kterýž pľod roční jest, ten nechť se na wýtah do jiných rybníčkůw, kteříž by nejměľčejší a nejwýhřewnějši byli, dáwá; neb tu se nejspíše wýtahnau; jediné jimi nezahušťuj.

K násadám pak pľod ať se łowí měsícůw Dubna a Března w den jasný a tichý, a to pěkně powľowně ať se wľáčí, z newůdku také pěkně wen do kádi ať se dáwá a wyčítá potom do woznic; nechť se nepřesazuje a woznice ať wždy wody plné jsau. A když se do rybníčkůw z woznic dáwati má, nechť se wazba na razsochy w rybníce roztáhne při kraji a pľod na túž wazbu pěkně w každém rybníce, co se do kterého sází, ať se dáwá; do pľachty, dwa proti sobě držíc, z woznic ať se pauští, a tak pomaťu týž pľod sám aby s té wazby do rybníka sešel. Když by zas powyčerstwěľ, spust wazbu s jedné sošky doľů a nechť toho pľodu jeden pohlídá, dokudž by do rybníka newšel, aby ho ptáci neroznáseľi. Do welikých pak rybníčkůw ať se dobrý pľod tříletý dáwá a ne hľawatý, kterýž byrůsti mohľ a od wln aby nehynuľ. Štik také některau kopu prostředních aneb štičat nětco, i drůbeže, jestli by se který rybník neměľ sám čim nasazowati, ať se do nich dáwá.

Dohlédání k rybníkům.

Již pak řiřmistr, maje rybníky wšecky sprawené a nasazané, měľž také o to pilnost, jak je máš opatrowati, aby se k úžitku přiwěsti mohľy. A maje na pomoc jednoho hoľomka z rozkázání auřednikowa, ty wždycky aby w jednu stranu šel a hoľomek w druhau. A po každém přiwáľu hned k spľawům a k zájezkům přihľídej a pilen toho pobud. Neb w nowau wodu rády ryby zhůru proti wodě jdau a přes zájezky wyskakují, někdy také i spľawy doľů běží, neb podmoly ledakdes se uděľají. Třefuje se také, že druhdy rozkážeš hoľomkům k opatření tam aneb jinam jíti a oni půjdau do krčmy, a skrze to mohľa by se škoda znamenitá na rybách aneb na rybnících státi. Protož, rozkáže, hned za nimi jeď aneb jdi a, neučiní-li tak jak se jim rozkáže, hned ať jsau trestáni; potom bedliwějši budau. A tak úředník i řiřmistr od pána domľowy aneb nětčeho těžšího uwarowati se moci budú.

Nádobí k rybníkům.

Jest také řiřmistru potřebi o wšelíjake rybníčné potřeby w čas se postarati a zwľáště, což k łowení náleží, aby wšecko pohotowě bylo, ne teprwa, když by se łowiti měľo, aby se s tímto neb s oním shledáwáľ. Tyto wěci ať wždycky jsau před rukama, jako dčber mírný, jakýž od starodáwna býwáľ; potom newod weliký i maľý, watky, kesery, kádi, dčbery, přeběračky, korčáky, łopaty, reyče, pľachty a koše, łodí také. Neb toho wšeho při łowení potřeba býwá. K tomu woznic několik s wozy wždycky pohotowě při łowení býti

má pro potřeby zvláště domácí. Pakli by přitom přičem jaký nedostatek byl, prvé to všecko přehléděj a zvláště vazby. Jestli kaudel domácí — pakli není, nakup — a dej nití nadělati; těch ať vždycky raději zbývá, nežli se nedostává. A maje od toho jednoho z hořomkůw, kterýž by všecky vazby dělati uměl, nad službu mu weyš přidávaj, ať ty věci dělá a twrdí, jakž potřeba káže, a jiné též ať je spraviti dá. Item dáti několik koží howězích naschwál koželuhu dobře vydělati a potom šewci dobrému kázati z nich škorní łowcům nadělati, aby pro zimu, když se łowí, u wodě trwati mohli.

Nahánění wod.

Kteríž rybníci nejsau mělkého dna a žiwau wodu na se mají, ti se na zimu w míru pro wysušení krajůw wypauštěti mohau a z jara zase nahnati s dostalkem. Než letním časem není užitečné, když jsú ryby w pastwách, wodu na ně hnáti, aby ryby proti wodě newywstały. A kdož to chce předjíti, má z jara tím wíce wody napraviti.

Łowení ryb.

Při łowení rybníkůw tento spůsob zachowán býti má. Nejprvé, než se rybník spustí, má se podtrubí opatřiti a částicemi neb dochem ohraditi, aby ryby doľů ucházeti nemohły. A sprauha má se dobře wyprawiti, aby woda wolně odpadati mohľa, a jsau-li jaké pod rybníkem wotawy, lidem oznámiti, aby sobě časně sklidili, aby jim woda škody neuděľała. Potom teprw ať se rybník spustí, jakož toho nejwíce w podzimku býwá.

A když rybník již teče, potřebí jest k němu a zvláště k podtrubí často přihlédati, aby se na rybách škoda nedála. Také za času dáti sobě newody i jiná nádobí na rybník swězti, aby pohotowě byla, a lidem w městech aneb w městečkách přisedícím oznámiti, kdy by se ryby łowiti měly, aby o tom wěděli. A nechť by pohotowě košowé aneb wazby, kdež přístupno jest, u kraje byly na hrázi aneb dole kádi, aby se z newoda do košů aneb na wazby ryby dávaly a z košůw teprw do kádi a z kádi do woznic, tak jakž obyčej jest.

Než řísmistr ať łowce rozumně spravuje, jak wláčeti a łowiti mají, aby se rybám neubližowalo. A byli-li by mezi těmi rybami jací wýmětkowé, nechť se wymítají, potom do jiného rybníka, wyčtauc je, nechť dávali. Do trauby nechť nějakau báni pro ucházení ryb wstawí aneb okoľo trauby částicemi ať ostawí.

Rybník když se słowí, hned newody a jiné wazby ať se wyperau a wysuší; též kádi i jiné nádobí všecko pěkně do sucha nechť se sweze a sklidí, škorně łowecké wymažíc zase se schowají, a rybník přes zimu aneb přes léto ať se šuší, wedlé wůle páně.

XXVI.

Sigmund z Púchowa.

Král Ferdinand I. s Janem z Púchowa, arcibiskupstwí kostela Pražského administrátorem, nejednau míwal rozmlawání, „toliž aby se národu českému kosmografia, kniha o položení wšeho swěta a o wšech národech, sebrała a sepsala, aby národ český sławný a jiní wšickni w jazyku se s ním srownawající asi tudy w wěcech domácích i wálečných spráwnější a wycwičenější byli učiněni, poněwadž jest učení swobodná na wětším díle národ český potupił, od cesty předkuow swých daleko odstaupił a na obyčeje cizé, zlé, barbar-ské s hanbau swau welikau a budúci zkázau jistau se wydał.“ Jan z Púchowa, sám žádosti králowě wyhowěti nemoha, jednal o to s swým strýcem Sigmundem mladším z Púchowa, kterýž za několik let prwní díl dokonal, ač „k takowé práci weliké w swých létech mladých shledal sebe w rozumu welmi nedostatečného a nedospělého, zwłášť nemáje k tomu opatření náležitého a dostatečného.“ Kosmografia podlé díla Münsterowa cís. Karlowi V. wěnowaného wzdělaná wyšla l. 1554 w Praze i jest nejwětší a nejllustší kniha česká, která kdy tištěna byla. Obsahujeł 901 list in folio. Ozdobena jest mnohými na dřewě řezanými obrazy a iniciálkami.

Srownání Hannibala s Scipionem.

Jest potřebí, abychom Scipionowy a Hannibalowy činy a skutky a ty wěci, které k domácímu žiwotu a obcowání náleží, krátce srownali.

Předkem pak budeme-li na wěci wálečné patřiti, najdeme, že obadwa nejwětší, nejwzácnější, nejspráwnější a nejzběhlejší wúdcowé a wálečníci byli, netoliko pak wěku swého, nad nějž aurodnějšího a hojnějšího w lidech wálečných nikda nebyło, ale také kteří wěku předešlého jakkoli nejudatnější a nejspráwnější byli wálečníci, tito jim rowni jsau. Tomu se pak nejwíc diwiti słuší, že nejmocnější protiwníky a nepřátely w swé wlasti doma majíce, kteří se wšem jich radám a předsewzetím na odpor stawěli a je kaziti usiłowali, tak weliké wěci, w cizích zemích wálíce a bojujíce, na sobě zdržowati a wywozowati mohli. Ať jiných wěcí pomínu, jak se Publiowi Scipionowi Fabius Maximus a jiní přední w městě Římě na odpor stawěli, a wšak jakau jest snažností k tomu přiwedť, že do Afriky był poslán, aby proti Kartaginenským wálku předsewzať: Hannibal pak jak welikého a znamenitého protiwníka kníže Hannona z strany odporné mět.

Protož obadwa, doma i wně mnohé těžkosti přemohše, ne nějakau wšetečností šťastnau, jakž se mnohým přihází, než uměním, wtipem, radau wěci weliké, paměti wěčné hodné prowozowali. Wšak Hanni-

balowě zůriwosti mnozí se wydiwiti nemohau, kterýžto města Saguntu dobyw, že od tak daleka do země właské směl přitáhnauti, tak weliká wojska pěších a jízdných s sebau wěsti a nejmocnější obec římskau, kteréž se předkowé jeho nemáto strašili, wátkau obtěžowati a tak mnoho římských haufůw, konšelůw, knížat a správcůw pobiw, u města Římu s swým wojskem se položiti, mnohé krále, daleké národy k wátce proti Římanům pozdwihowati. Kdo těchto takových a k těm podobných wěcí dowede, za nejběhlejšího a nejudatnějšího wátečníka a wůdce držán má býti. Jiní pak k Scipionowi se obracujíce, nejweyš ho wychwalují, kterýž čtyry nejurozenější správce a čtyry wojska w Hispanii přemohł a pobit a nejsłowůtnějšího krále poraziw jał. K tomu w wěčné paměti zůstane ta znamenitá a weliká bitwa o panství wšeho swěta s Hannibalem swedená, w kteréž Hannibal od Scipiona jest přemožen a poražen. Poněwadž jest Fabius weliké chwáty došel, že od Hannibale nebył přemožen: co pak díme o Afrikanowi, kterýž jest nejspráwnějšího a nezběhlejšího wátečníka welikým bojem přemohł a wátku nejtěžší wykonał a k konci přiwedł?

Scipio obyčej měl upřímně a polem zjewným s nepřátely se potýkati: Hannibal proti tomu wšelikých záloh, lstí a sklamáwání proti nepříteli swému zvykl užíwati, a protož ho wšickni řeční i łatinští škribenti chytrým správci jmenují a nazývají.

Některí také Hannibale proto chwáty hodného býti šaudí, že wojsko swé z rozličných narodůw shromážděné ten wšecken čas, dokud s Římany wáleł a bojował, w takowé jednomyslnosti a swornosti spravował, že nikda žádné různice mezi nimi w ležení newzniklo a nepowstało. Proti tomu jiní Hannibale tupí, že na hlawu Římany poraziw, welmi léniwě wítězství tak welikého užíwał, že w Apulí a Kampaní tak welmi swůj lid wátečný rozkošemi pokaził, že se potomně ti býti nezdáli, kteří Římany u řeky Trebie, u jezera Trasimenského a města Cannae řečeného přemohli a porazili. Tyto wěci wšickni škribenti na něm tupíce, welice přitom jeho newěru a tyranství zlořečí. Ať jiného mlčením pomínu, jak weliká a nelidská ukrutnost to byla, když powoław před se manželky a dítek muže jednoho Arpinatského, wšecky za žiwa spáliti kázał! Co o těch dím, kteréžto, bera se z Italie, w chrámě Junony bohyně Lacinienské, zmordowati rozkázał? Ale Scipio, ač słuší-li scriptorům wíce než nepřátelům a útržkám jejich wěriti, byl takowý wůdce a správce, kterýž we wšech wěcech prawý mír a prostředek zachowáwał. A netoliko w wátce byl udatný, ale po wítězství také miłostiwý. Protož se to častokrát přiházelo, že nepřátelé jeho udatnost a statečnost, a přemožení od něho jeho miłosrdenství, wíru pak narodowé jiní shledáwali.

Obadwa w swobodném umění wyučeni byli a lidi učené miłowali; neb prawí, jako Afrikanus s Enniusem, tak Hannibal s Ozillusem Lacedemonským towarýšky obcowáł, přidáwaje k tomu, že Hannibal netoliko w jazyku řeckém zběhlý byl, ale také w tom tak weliké a znamenité chwáty došel, že historii o wěcech a činech Manlia Vulsona jazykem řeckým sepsał. Marcus Tullius Cicero w knihách de oratore prawí, že Hannibal w městě Efezu jednoho doktora peripatetického učení w škole čtúciho o powinnosti správce a knížete

wálečného a o všech vojenských způsobích obšírně učícího postau-
chať. Potom jsa zeptán, co by o tom mudrci držel a soudil, měl říci,
ač nedokonale odpověděl, že mnohé bláznivé starce widěl, ale který
by více nad Formiona bláznil, že žádného newiděl, tím na wyroz-
umění dáváje, že tak welice o věcech wálečných wyprawował a
nikda se jich nedotýkať.

Obadwa wýmłowní byli, zwłáště Hannibal odpowídek smyslných
a ostrých byl. Když času některého Antiochus, maje proti lidu Římskému
wáletí, s swým wojskem ne tak od odění jako od zřata a stříbra
ozdobným do pole wyrhl, Hannibale se zeptať, jak by mu se wojsko
jeho líbilo, kterýž řekl: „Dosti tak, ó králi, ač nepřátelé ještě tak-
mější jsau.“

To se w prawdě říci může, že Hannibal věci nejwětších do-
kazował, ale obci své welmi škodliwých; neb byl příčina nejhorší
a nejukrutnější wálky a wší wlasti své zkázy. Scipio proti tomu
obec ochránil, wlast w cełosti zachował a Římské panství rozšířil,
rozmnožil, že kteří sobě ty věci k paměti přiwozowali, město Římské
newděčným nazýwali, kteréž jest raději Afrikána swého wyswobo-
ditele od sebe pustilo, nežli by wzteklost osob některých bylo potla-
čilo. Já také města takowého wděčným jmenowati nechci, kteréž tak
nedbánliwě nejsťowutnějšího a nejwzácnějšího, k tomu newinného
muže potupu a pohanění nesťo, aniž ho tak tupiti mohu, jaké bych
je potupy hodné býti soudil, kdy by byl Scipio mečem takowé křiwdy
swé nad ním mstiti chtěl. Ale wšak senátorowé Římští Tiberiowi
Gracchowi, kterýž při Scipionůw na se wzał a sprawedliwosti jich
hájí, welice děkowali, a lid obecny, opustił swé starší a přední,
kteří Scipiona winiti chtěli, do všech chrámůw w městě Scipionůw
následowali a tím dokázali, jakau jsau k němu přízeň měli a jak we-
líké chwály a poctiwosti Scipionůw rod hodný býti saudili. Z takowých
příčin budeme-li chtíti město newděčné usauditi, nemusíme ho za tak
newděčné w památce na dobrodini jemu učiněné držeti, jako že w
trestání takowé křiwdy welmi bylo lénivé a nespěšné, znáti.

Ale Scipio, muž myslí udatné a welíké, lehee sobě nepřatel swých
nepřízně wáže, líbilo mu se raději z města ustaupiti než skrz domácí
různice město k zkáze přiwésti. Nedomníwał se za sľušné, aby jako
Coriolanus, Alcibiades a jiní mnozí z předkůw starých proti wlasti
swé wálku zdwihl a cizích národůw nejmočnějších králůw proti
ní pozdwihował, aby na jich pomoci se spustě, násilí na město uwedľ,
kteréž tak sľawnými triumfy a znamenitými řaupěžemi ozdobil a obo-
hatil. Neb jak welmi obci Římské prospěl a ji upewnil, snadno
se z toho porozuměti může, když nejdůstojnější jméno kráľowské —
císařské tehdy ještě nebyťo — od národůw hispanských na se wťo-
žené s sebe sľožil a když se na lid Římský hněwał, když ho usta-
wičným nad sebau diktátorem a koňselem ustanowiti chtěli, když nedať
sobě obrazůw w sněmích obecních a w nejwýšším chrámě řečeném
Capitolium stawěti, kteréžto wšecy věci času potomního na Císaře
(Cæsara) od sľužebníkůw jeho, kterýž Pompeja přemohľ a porazil,
jsau přeneseny. Protož ty a takowé wlastní ctnosti sľ Afrikánowi
nejwýšší a nejwětší chwály jeho mírnosti a zdrčeliwosti.

Abychom summau wšecy věci o nich oznámili, tito dwa nej-

słowůtnější a nejwzácnější wůdcowé ne tak domácimi ctnostmi, kterýmiž Scipio Hannibale wysoce přewyšowal, jako zběhlostí wálečnú, udatnými slawnými a statečnými činy sobě rowní sú.

Smrti jejich společného jakéhosi žiwota obcowání ukazují podobenství, že obadwa krom swých wlastí žiwoty swé skonali, ač Scipio nebyl od swé obce jako Hannibal odsauzen a potupen, ale dobrowolně wlasti swé se zbawil a jinde umřel.

0 Europě.

Ač Europa třetí díl swěta jest menší než Afrika i Azia podle swé dlahosti a širokosti, ale však sama w sobě jest země weliká, kteráž se na dyl počíná od konce Hišpanie západního až do Constantinopolis počátku weychodního, puol šesta sta mil českých zdýlí. Na šir jest nětco užší, však jestliže k ní přidáme, jakž náležité jest, krajiny půtoční, kteréž jsau weliké welmi, tedy bude širší než delší. Ale jakž Ptolomeus pokládá, jest delší než širší a to proto, že předkům našim krajiny půtoční, jako Šwecia, Norwegia a Gothia a které ještě dále za nimi na půtoči leží, w známosti nebyly. A tak Europa jest nejmenší díl swěta, ale nejlidnější, nejhojnější a nejwystawnější, Africe skoro nápred nic nedawajíc, ač jest delší i širší než Europa. Neb w Europě nenacházejí se tak weliké pustiny, tak neaurodní pískowé a tak horko weliké, jenž wšeccko wypaluje, jako w Africe. Žádného místa ani krajiny tak zawřené w Europě není, jesto by tu lidé nebydleli a věci k žiwotu potřebných slušně nedocházeli. Kdo by byl tomu prwe wěřiti mohl, aby nejwvyšší hory w Europě Alpes řečené, na kterýchž jsau ustawiční sněhowé, dělice zemi wlaškau od Germanie, příbytkowé lidští býti a obywatele žiwiti měli? Poněwadž tedy hory vysoké a wždycky sněžné hojnau a rozkošnau aurodu tak welikému množství lidu dawají, snadno se z toho porozuměti může, jak mnohým aurodnější jiné krajiny w Europě býti musí, kdež hor sněžných a skalních není. Dále budeš-li patřiti na tak mnoho uslechtiřých ostrowůw mořských, kteří se w Europě pokládají, uhlédáš, že nejinač Europu naši ozdobují než jako drahé kamení korunu králowskou, a zwlášť ti ostrowowé, kteří na poledne leží. Jistě že by byli někdy Římané w Italii a Karlaginenští w Africe tak ukrutných a krwawých wátek o Sardinii a Sicilii mezi sebau newedli, kdy by byli welikého a znamenitého zisku z těch ostrowůw neočekawali. Pomjím teď mlčením Euboeam, Peloponesum, Candiam a jiných, jak jsau to ostrowowé wzácní a słowautní a wšemu welmi užiteční, o čemž místem swým oznámíme. Protož Europa jest wšeccka k obydlí a příbytku lidskému příhodná; toliko w některých půtočních místech máto, jako při konci půtočním Dunaje a jezeru Meotském, kdež obywatelé pro welikau ostrost zimy na kárách bydlí, k obydlí příhodná není. Obywatelé pak w místech hornatých a studených přebýwající twrdé bytlo mají; však dobří hospodáři místa přísná a twrdá k bydlení příjemná činí.

Kde jsau pak w Europě rowiny a mírnosti přirozené, tu lidé jako w krajinách hojných a šťastných jsau w pokoji, w jiných pak přísných a twrdých místech jsau lidé bojovní a stateční, a všickni

wespołek sobě jsau užiteční; jedni druhým postuhují pomocí času nepokoje, oni jim zas úžitky a zemskými aurodami, rozličným uměním a žiwotem mrawním. Z příčiny té Europa k wáčkám i k pokoji jest příhodná a dostatečná.

0 ledu stwrdlém.

Ač led tento stwrdlý a nikda nerozpustitedlný není kámen ani kow, však jasností a stkwělostí nemnoho se dělí od křišťálu pulerowaného. A takový led nejwíce se nachází k poledni na horách nejwvyšších, kteréž sněžné slowau, a není wlastně podle způsobu přirození swého sních ani led, ale jest led stwrdlý, kterýž se na wrchu hor nikda nerozpauští, ale ode dwau nebo od tři tisíc let led ten na swrchku hor leží, kterýž audolí naplnit a w kámen se téměř obrátil. A spadne-li kdy kus jaký doľůw, za dľauhý čas trwati bude, než se horkostí stunečnau w wodu promění. Tento led má přirození takowé, že se sám od sebe čistí a puleruje, že ani země ani písek ani kámen welký neb mały aneb jiná nějaká materia žádná w něm nezůstává, ale učištuje se jako křišťal. Na mnohých místech má hľubokost welikau a mnohokrát se na weliké díry trhá a puká, z čehož počestným a mysliwcům weliké přichází nebezpečenstwí, zwľáště když zpukliny takowé sněhem přikryty býwají. Někde tyto díry a pukliny tak hľuboké jsau, že čtyry sta nejwětších ľáter newystačí, a místem se pro welikau hľubokost stihnauti měrau nemůže.

A když se časem letním tento led trhá a rozstupuje, tak hrozný z toho hřmot pochází, nejináč než jako by se wšecka země trhała. Łowci obyčej mají do takowých rozpuklin zwěř letního času wěseti, aby se nezsmradila ale do času dotrwała. Obywatelé tohoto ľedu užívají w nemocech smrtedlných místo lékařstwí, totiž k zastawení aupľawice a k shľazení febry; neb wěcem odporným spomáhá se wěcmi odpornými a protiwnými. Prawí také, že ta woda, která se z toho ľedu dělá, když se rozpustí, k mnohým wěcem jest užitečná a rozličným neduhům spomáhá. Času letního jest příliš studená, kalná a barwy popeľowé, rovně tak jako by s mnohým popeľem smišena była, a wšudy z audolí welikými potoky se prejšti. W některých místech z wysokých skaľ doľůw teče. Zwľáště mezi Agaunem a Oktodurem weliký potok z skaľ vysokého padá, že se nato hrozno díwati. Tento led jest wěc tak studená, že když ho kausek co wejce do konwice wína horkého plné wundáš, to wíno wšecko bude welmi studené. Z lidí starých učených někteří také zmínku činí o tomto ľedu, zwľáště poeta Silius, kterýž se stkwěl času Tita a Vespesiána.

0 rozwodňowání a umenšowání neb ubýwání řeky jménem Nilus.

Sama jediná řeka Nilus času toho roste, když jiných řek ubýwá. Přibeywati jí počíná, když slunce nejblíž u nás býwá, a takowé rozwodňowání trwá až do aequinoctiálu, to jest, když den a noc jedno stejní jsau. A to jest čas ten, když slunce na raka wchází, okoľo desátého dne před swatým Janem. Tu se rozwodňowání to počíná a čím dál wždycky se wíc rozmáhá, až když slunce bude w prostředku

lwa, tu největší bývá a po všem Egyptě se rozlívá a zemi swlazuje; neb tam deště žádného nepršívá. A když slunce na pannu přijde, zase vody ubývá, rovně jako prvé jí přibeywało, tak že dne stého, když slunce z wáhy schází, k swé prwnější míře a běhu přijde. Toto rozwodnění tak welikau aurodnost a snadnost orání přináší, že, když osejí, w krátkém času aužitek hojný welmi bez wšelikého nákladu a škody míwají. W jiných zemích welikau prací a nákladem zemi orají a sejí: sami toliko Egyptští s maľau prací a nákladem chatrným úžitku welikého docházejí. Winice týmž způsobem také swlazené wína hojnost dáwají. Země, kde se neoře než dobytčowu k pastwám se zůstawuje, tak mnoho tráwy a bylin wydává, že owce dwakrát do roka plodí a wlnu dwakrát dáwají. Jest pak země egyptská napařád rovná a protož, když rozwodnění přijde, města, městečka, wsi, na pahrbcích pro uwarowání wody postawená, rovně co ostrowové jménem Cyklades w moři ležící se zdají. Howada zemská a zwěř polní wšecká, kteráž času rozwodnění tohoto na polích zůstanau, ztopí se; než když na místa wyšší utíkají, tedy zůstawají. Sedláci také tehdy wšecken swůj dobytek doma chowají a obroku sobě předtím dosti nachystají. Lid obecný, času tohoto žádných prací nemaje, zwlášť na zemi, na zahálení se oddá, toliko jí a pí a dobruu wůli má. Že pak někdy toto rozwodnění na welikau těžkost a starost obywatelům býwało, králowé egyptští w městě Memphis dali přistrojiti nějaká instrumenta, po nichž se změřiti může, jak weliké rozwodnění i také léto jak aurodné bude. Nilus růsti počíná nowa měsíce po wjití slunce na raka a nepřestává růsti až slunce přijde na poli aneb na konec znamení lwa; tehdy wody pomaľu zase ubývá, dokudž slunci nepřijde znamení wáhy. Tu Nilus zase břehy swými zawřín bude a země schne. Strabo píše, že woda času letního wíce než čtyřidceti dní po wší zemi w Epyptě stojí a potom rovně jako jí přibeywało, tak také pomaľu zase schází. W šedesáti dnech wšeckna země osákne a uschne a, čím spíš uschne, tím spíš se zworá a oseje. Znamení let hojných z rozwodnění Nila taktu jsau shledána. Když w nejhľubších místech země egyptské Nilus šestnácti łoket zwýší wystaupí aneb se rozwodní, bývá tehdy mírné a dobré rozwodnění, a protož se roku toho weliká očekává země aurodnost. Jestli že pak menší rozwodnění bude, nemůže se swlážiti wšecká země, z čehož obywatelům škoda přichází. Wystaupí-li pak woda wyše než šestnácti łoket, to také zemi zase škodí a to proto, že w místech hľubších tak brzo nebude moci wyschnauti. A když rozwodnění bývá menší, než země potřebuje, sedlstí lidé vycházejí, přikopy dělají a wodu w nich zdržují, potom ji po žlábcích na ta pole přiwozují, jichž Nilus swlážiti nemohľ. Když pak rozwodnění bývá toliko dwanácti neb třinácti łoket, toho roku Egyptští hľadu očekáwají. Jestliže pak čtrnácti łoket wzħuru wystaupí, nemáto se těšiti sedláci, a mnohým weselejší býwají, když rozwodnění wysokost patnácti łoket nacházejí, tím jisti jsauce, že hojnau žeň budau mítí. A když k těm patnácti ještě jeden łoket přistupuje, to jich pak již nejwýš potěšuje. Tu když woda sejde a země oschne, okoľo dwanáctého dne měsíce Října, osíwají pole až do prwního dne měsíce Listopadu, a potom Máje měsíce žnau. Nilus, když se rozwodní, má odporne

a protiwné jiným řekám přirození. Neb Reyn a Dunaj času rozvodnění swého dobrá rolí a pole kazí, dobré dno odnímá a zlé na to místo dává, luk plodných nedělá, než bláto přináší morní, ješto Nilus tomu na odpor činí; neb když se rozlije na zem písowatau, tučnost a welikau aurodu jí dává.

XXVII.

Sixt a Ambrož z Ottersdorfa.

Sixt z Ottersdorfa narodil se w prwních létech XVI. století w Rakowníku. Studia konal na wysokém učení Pražském, kdež l. 1534 přijal bakalářství a později mistrství swobodných umění. On i bratr jeho Ambrož wstoupili co písaři radní do služby starého města Pražského. Společně Pawla Jovia historii tureckau přeložili a l. 1540 vydali, připsawše ji arciknížatům Maximilianowi a Ferdinandowi, synům Ferdinanda I., kteříž se toho času od Jana Horáka z Milešowky učili češtině. Ambrož později odebral se do Morawy, Sixt pak, zůstaw w Praze, powýšen byl na začátku l. 1546 za kancléře staroměstského. W této hodnosti spatřujeme jej již w Březnu t. r. mezi osobami od stawůw českých s plnou mocí do Wratislawi wyprawenými, kdež Ferdinand I. zasedl k sandu, aby porownal rozepře stawůw českých se slezskými o zemské hejtmanství w Slezsku a s knížaty Lehnickými o dědičnou smlauwu, kterauž tito bez přiwolení králowa s kurfirstem brandeburským byli zawřeli. Brzo však následowaly rozmišky w Čechách samých, we kterých Sixt neposlední měl aučastenství. Ku konci r. 1546 vypukla wálka proti spolku šmalkaldskému. Stawové čeští wzpěčowali se pomáhati králi, anobřz proti němu zápisy mezi sebau činili. Když ale po bitwě Mühlberské Ferdinand I. do Prahy se wrátil, přišlo hoře na odbojné pány. W Čerwenci 1547 uwězen byl i Sixt; nicméně bez jiné pokuty než strachu přestálého a ztracení úřadu již w Září zase na swobodu puštěn. Od té doby žiwil se obchodem se sukny a obíral spisowatelstwím. Ještě l. 1547 vydal překlad Hammoniowa žiwota Krista Pána, l. 1549 přehled putování sw. Pawla a překlad Synonym sw. Isidora, kterýž pro wybornost swau později 1551, 1607 a 1820 znowa tištěn byl. Mezitím spisowal paměti swé z osudných let 1546 a 1547, kteréž we změněné podobě Zimmermann wydal we spisu „Příběhowé králowství českého za Ferdinanda I.“ (1820) a Slawata we swé historické wyprawování welkal. Newzda-

lowal se ani veřejné činnosti. Léta 1557 wolen byl s některými jinými právníky, aby se uwázel w naprawení zřízení zemského; ještě činnější byl w bězích l. 1575. Spisování w pozdějších létech poodložil; nicméně wydal l. 1553 obnowený od Wáclawa Hájka z Libočan text Soloferna a l. 1563 i 1564 podwakrát knihu pana Jana st. z Lobkowic o přípravě k smrti. Asi 1567 podařilo se mu opět usaditi se w úrad. Prodaw swůj obchod, stal se radau saudu purkrabského pod nejw. purkrabím Wilémem z Rožmberka, w kterémžto postawení až do smrti velmi platné služby konal. Umřel u wysokém věku dne 25. Srpna 1583; tělo jeho pochowáno u sw. Benedikta. Za manželku měl paní rozenau ze Srnowce a Warwažowa; syna zanechal Theodora.

Jaké wáznosti u spoluměšťanůw požíwal, jewí se z toho, že jemu ke cti l. 1573 ražen byl památný peníz. Tomáš Mitis jmenuje jej mužem wýmlwným, Jan Blahoslaw nejlepším Čechem (t. znatelem češtiny) ze všech tehdejších Pražských doktorůw a mistrůw; nejlépe ale wylíčil jej Adam z Weleslawína, řka: „že byl muž netoliko učený ale i pobožný; nabyw velikého umění, že dlauhým zkušéním dosáhl maudrosti, ale podle toho že nebyl prázdén kázně a mrawůw počestnosti. Báł se Pána Bohá, ctil swau wrchnost, milowal wlast, pečowal o dobré obecné, žádaje potomkům swým wlasti zanechati w lepším spůsobu, než ji sám od předkůw byl přijal.“

Ambrož z Ottersdorfa stal se prokuratorem markrabství morawského a pánem lenního statku Lipůwky. Od něho máme wydání autobiografie císaře Karla IV. a řádu korunowacího (w Olom. 1555) a český komentář na morawské zřízení zemské (D'Elvert Histor. Liter. str. 229).

Ze Synonym sw. Isidora.

0 mírnosti w mluwení.

Cožkoli mluwiti budeš, hled, aby to wšeckerá wáznost a posluhačům užitečnost přinášelo. Řeč twá at jest beze wší úhony a prospěšná posluhačům. Uč se tomu, aby to mluwí, ne což by se tobě líbilo a zdálo, ale což by náleželo a užitečné bylo. Rozwaž zdrawě u sebe, co by měl mluwiti a co by měl zamlčeti. I w mluwení i w mlčení rozsáfnosti užíwaj. Prvé zdrawě w swé mysli sobě předlož, co by promluwiti měl, aby, když by již promluwí, zase toho odwołati nežádal, ano také již by nemohl. Hled, aby tě jazyk twůj ku pádu nepřiwedl, jazyk twůj tě nezradí. Odejmi příčinu tomu, kterýž tobě — aby tě w něčem pořapí — osídla připrawí. Neotwíraj úst swých,

aby tě neuhoniť; nemťuw, aby tě neuľowit, aby tě nepostřelit, aby sobě toho nepoznamenat, w čem by tě potom prozradit. Wždycky sobě raději oblibuj mlčení. Poľož stráž ústům twým a rty swé sekrytem zapečet. Jazyk swůj záworau zaľož. Šetř k mťuwení času sľušného: wyhledáwaj příhodný čas k mťuwení. Wiz a znaj, kterého času mťuwiti by měť a kterého mlčeti. Dotud, dokudž tebe neotlží se, wždycky mlč: nemťuw prwé než wysľyšíš. K otázce ústa swá otwíraje, mťuw krátce a skrowně. Wystřihaj se dťauhého a bezpotřebného mťuwení, aby zbytečným tľacháním w nebezpečenství nepřiseť; neb mnohé a bezpotřebné mťuwení nebýwát bez hřichu. Řeka rozwodněná rychle zachwacuje a pojímá w se bahno i bľato; welieí nad míru wětrowé bauřku na moři a nebezpečenství wzbuzují; přílišní a náhlí přiwatowé škodu prinásejí: čťowěk mťuwný a příliš žwawý nemaudrost swau pronáší. Maudrý krátce mťuwí. Umění učí lidi skrowně mťuwiti. Mťuwiti dťauze a obsřrně ¹⁾ jestiť bláznowství: hľas nesmysľného jestiť w rozmnožení řeči. A protož i w řeči i w sľowu míru zachowaj. Sľowa twá ať wždycky jsau při střídmosti a skrownosti, tak aby nikdy přes míru a čaru nepřecházeta a nepřeskakowata.

0 zdržení sľibu.

Čin dobře, co, jak a pokud jsi sľibit. Nebýwaj w sľowích swých lehký, w skutku nesnadný a netrefný. Před Pánem Bohem snadně nesľibuj a nepřipowídaj toho, čemuž by nemoht dosti učiniti. Nezwazuj se tím, čehož by nemoht vyplniti. Nepokauej se o to, čeho by nemoht dowěsti. Mnoho budeš Pánu Bohu winen, jestliže toho, co jsi sľibit, jemu newyplníš. Ti Pánu Bohu se nelíbí, kteří sľibů swých newyplňují. W počtu a mezi newěrnými se ti počítají a kľadau, kteřížto, což jsau přisľibili, toho newyplňují. Lépe jest owšem hned nic nepřipowídati a nic nesľibowati nežli potom, připowěda a přisľibě, dosti tomu neučiniti. Lépe jest toho nezačítí, čehož by nemínil skutkem vyplniti. We zľých pak a neuáležitých sľibích wírat se nezachowáwá; neb jest to sľib nešlechetný, kterýž by se s hřichem vyplniti musit.

0 opatrnosti.

Při wěcech pochybných dťauho mysl na ortel. Prwé pomysľ, než by co učinit: před skutkem a účinkem dobře se rozmysľ. Zdravě to u sebe, co učiniti chceš, rozwaž, aby mohť toho, což chceš, dowěsti. Dťauho wyhledáwaj, dťauho se wyptáwaj, s rozumným se o to raď. A když dťauho mysliti budeš, potom to teprwa wykonáwaj. Když se nato prwé s pilností rozmysľíš a u sebe to schwálíš, teprw potom dobře zřídíš. Ničehéhož před sebe nebeť bez pilného a bedliwého rozwázení. Nic kwapně a bez rozmysľu neděťaj. Prodlení a protáhnutí wšelikteraké rady dobrét býwá. W jistých pak a dobrých wěcech prodľewání a wáhání škodliwé býwá. W takowých wěcech nechtějž prodľewati, do zajtrí sobě toho nechtěj odkľadati. Při do-

¹⁾ rozwláčně.

brých věcech neužíwaj žádného leniwého wáhání. Zanechaj všelikých odkladůw a nedbánliwosti; nebo nedbánliwost a wáhání roztrhujít mysl.

0 pilnosti a nedbánliwosti.

Přirození se leností kazí, rozum lidský se nakažuje, tak že i nepaměť na člověka uwozuje; ale hbitost a čerstwost člověka spůsobného činí. Nedbánliwost mysl umenšuje, leniwost ji udušuje. Jakž lenost myslí lidské tupí, tak hbitost a jako nějaká čerstwost je ostří. Wtip wzbuzen býwá častým cwičením, častým učením. Wtipowé učením se ostří. Cwičení a zvyklosti časté lenost a tupost wtipůw naprawují.

XXVIII.

Tomáš Baworowský.

Jeden z předních kazatelůw katolických XVI. století. Pocházal, jakož se podobá, z rodiny auřednické na panstwích Rožmberských. L. 1551—52 byl arcipřístem a farářem w Plzni; 1556—57 zastáwal úřad kazatelský na Českém Krumlowě při dvoře Wiléma z Rožmberka, jsa zároveň archidiakonem kraje Bechyňského; 1561 opět sídlil w Plzni jako farář a archidiakon. Později stal se kanowníkem na hradě Pražském a umřel co děkan kapituly tamní. L. 1552 vydána jsau jeho kázání o sw. pokání a rozjímání o umučení Páně. Hlawní dílo jeho, *Postilla česká*, vyšla 1557 u vydání skwostném na poručení a nákladem pana Wiléma z Rožmberka, před kterýmž a jinými pány kázání w ní obsažená Baworowský činiwal. Řeč Baworowského jest jasná, čistá, jadrná, jewic weliký dar wymluwnosti. S přímostí šlechetnau kárá wady za wěku jeho mezi všemi skoro stawy rozmohlé a odhaluje příčiny tehdejšího různění w náboženstwi a obecného hynutí kázně. I zachowán nám w řečech jeho dosti zřetedlný obraz mrawůw, jak byly w Čechách za Ferdinanda I. Wrátiw se z Krumlowa na faru Plzenskau častými a těžkými nemocmi obtížen býwal, že někdy, prý, malá naděje o žiwotu jeho byla. Rozjímání swá w době churawosti této složil we wydaném l. 1561 „Zrcadle wěčného blahoslaweného žiwota.“

W nowějších časech nalezl Baworowský zwláštního cítěle w kanowníku Wyšehradském, Jos. Ditrichowi, kterýž Zrcadlo a některá kázání jeho l. 1822 podruhé uweřejnil.

1. Z postilly české.

Řeč na text: „Dejtež, co jest císařowo, císaři a, co jest Božího, Bohu.“

(Zkrácená.)

Jestliže kdo řeč tohoto swatého a blahoslaveného čtení uvažuje a toho s pozorností šetří, jakau wymyšlenau lstí zákonníci Pána našeho Ježíše Krista usiłowali w řeči poľapiti a zahanbiti, přitom, jakau mírností a opatrností Pán jich odbyti a k mlčení přivésti ráciť: ten může nato spomenauti, co jest někdy od Šalomúna promľuweno, kterýž, prohlédaje k marnosti mnohých myšlení, powěděť: Nenít maudrosti, nenít opatrnosti, nenít rady proti Pánu Bohu. Nebo Bůh netoliko maudrost swěta tohoto může blázniwau učiniti, ale také ty, kteříž by, aufajíc w opatrnost swau, na potupu Boží nětco předse brali, mocen jest zatratiti, jakož powěděť: Zatratím maudrost maudrých a opatrnost opatrných zawrhu. A jsůt wprawdě wtipowé lidští i wšeccky rady welmi mdťé, neprawím toliko k okľamání jako k poznání Boha našeho. Nebo zdaliž Bůh jako čłowěk ľahodnými řečmi okľamán neb podweden býti může? aneb zdali w pochlebenství kochání nějaké má? Nikoli. Ale jakož oči a uši, wedlé swědectwí Jobowa, tělesných nemá, ani tak jako čłowěk widí neb slyší: tak také žádným pochlebenstwím neb chwałami pohnut nebýwá, než upřímo k srdci patří a wšeliká lidská myšlení zdaleka poznává. Kterak tito lstiwí wysťaní posťowé k Spasiteli našemu ľahodně mľuwili, řkauce: „Mistře, wíme, že prawdomľuwný jsi a cestě Boží w prawdě učíš a nedbáš na žádného; neb nepatříš na osobu lidskau“: takowau řečí kdo by z lidí pohnut nebyť a sám u sebe sobě se nelibiť? Ale u Pána našeho takowým lstiwým pochlebenstwím máto zjednali; nebo, poznaw lest jejich, jakž swatý text ukazuje, domľauwał jim řka: Proč mne pokaušíte, pokrytci? ukažte mi peníz platu. Kterýž když opatřiť, rozkázat dáti, co jest císařowo, císaři a, co Božího, Bohu, a tím je k takowému mlčení přiwedť, že mlčeti a od něho s hanbau odjítí mušeli. Jakož pak swé lstiwé protiwníky často maudrostí swau swatau přemáhať a k tomu, že mu ani sľowa odpowěditi ani potom více se tázati nesměli, přiwáděť. Nebo — jakž již jest oznámeno — prowozowáť, že proti Bohu žádný rozum, žádná opatrnost neb maudrost postačiti nemůže.

Poněwadž pak obzwľáště w řeči swaté o císaři a pod tím jménem o wšeliké Bohem nařizené wrchnosti zmínka se činí, sľušně a příhodně o tom, kterak bychom o naší wrchnosti, o páních a wšech rádných spráwciích neb smýšleti neb k nim se chowati měli, mľuwiti se moci bude. Nebo jsau mnozí, kteříž nemáto sobě s wrchností swú steyskají, o ní zle smýšlejí; jiní pak chtěli by, aby žádné wrchnosti nebyto, ale w swobodě wšickni wšeho wšudy a we wšem aby užíwali. Wšak toto wšeccko nejwíc z toho pochází, že při wrchnosti nechceme znamenati nařizení Pána Boha našeho, kterýž, ačkoli sám panuje nad kráľowstwím lidským, ale ta dáwá, komuž ráci a sľužebníky swé s swěřenú moci nad lidem swým ustanowuje. Protož, pomina nyní těch wěci, kteréž by se mohly při řeči swatého ewangelium uwažowati, o wrchnosti Bohem nařizené a nad námi wywýšené mľuwiti pořádně budu.

Bůh, kterýž od počátku všemohaucnau mocí swau wšecy věci stwořit, ten také sám to wšecy, cožkoli učinit, ještě spravuje a w swém pořádku zachowává. Nebo z samého jeho nařízení to pochází, že každé stvoření w swém pořádku stojí a zůstává, jakož o tom Dawid k němu promluví, řka: Zřízením twým w státosti stojí dnové; nebo wšecy věci slauží tobě. Čłowěka pak nad jiná wšechna stvoření widitedlná obzwláštní miłostí, jako rozumem, obdariti ráčil, aby ten w neustawičnosti žiwota tohoto čłowěku to byl, co jest forman wozu; nebo jestli se čłowěk rozumem spravowati nebude, nemůže než k hroznému pádu přijíti. Pro kterúžto wěc Duch Swatý skrze ústa Dawida krále nás napomíná, abychom nebeywali jako kůů a mezek, w nichžto není rozumu. Aby pak rozum lidský při nětčem mohl se zastawiti a w čas potřeby neb pochybnosti widět, nač má zření míti, widěto se wšech nás stwořiteli, aby čłowěku od něho zpráwa wydána a ułožena byla, kterak by se w tomto žiwotě buďto k swému stwořiteli neb k swému bližnímu chowati a obcowání swé řádně spravowati měl. Takowau zpráwu neb zákon Bůh nejprwé složil w srdcích lidských, že z přirozeného wtipu uwažowali a poznávali, co jest dobrého neb zlého, totižto, že nemají toho jiným činiti, co chtějí, aby jim od jiných činěno nebylo. Potom w zřetedlných swých prikázáních Bůh wůli swau pronésti a wydati ráčil, poraučeje, co má čłowěk činiti a čeho se warowati. K kterýmžto rozum náš jako k bezpečnému pravidlu má zření míti a jimi se každého času spravowati. Ta pak Božská a swatá prikázání aby lidé w paměti swé míti a zachowáwati mohli, ráčil Bůh k tomu obzwláštní některé služebníky a lidu swého správce woliti a powołati, aby ti wůli jeho swatau wšem připomínali, ustawičně opakowali, učením obnowowali; aby tak čłowěk, wyučen wůli wlastního swého stwořitele, jí se spravujíc, wedlé ní weškeren žiwot swůj řiditi mohl.

Za prwního zákona byli k tomu od Boha woleni a wysłáni swatí patriarchowé, správcowé, kněží, saudcowé, králowé, proroci, kteříž w tom wěrně usłowali, aby lid sobě od Pána Boha swěřený wedlé wůle jeho swaté spravowati mohli, a ti tak Bohu mili a wzáctni byli, že Bůh o nich skrze proroka swého dał toto mluwiti: Kdož se wás dotkne, dotkne se zřitedlnice oka mého. Za zákona pak a času tohoto miłostiwého ti byli a ještě jsau, kteréž sobě Pán náš, Ježíš Kristus, k rozhlášowání swatého ewangelium a spravování lidu swého woliti ráčil. Nebo maje se nawrátiti do sláwy otce swého nebeského, nejprwé zajisté (wedlé swědectwí sw. Pawła) ustanovil některé apoštoły, některé pak proroky a jiné ewangelisty, jiné pak pastýře a učitele k vyplnění swatých skutkůw, k služebnosti a k wzdělání těla Kristowa. A o těch také mluweno jest, již ne skrze proroka neb anděla, ale skrze jeho wlastní ústa toto: Kdož wás slyší, mne slyší, a kdož wámi pohrdá, mnau pohrdá. Toto pak proto jest mluweno, aby někdy pro osoby sprostné jeho swatá a spasitedlná nařízení a ustanowení zlehčena nebyla.

A w tom řádu a učení Bůh w tomto swětě do wůle swé umínil lid swůj zachowáwati a skrze weyš jmenowané služebníky swé spravowati. Ale že mnozí lidé w takowé nedbálnivosti a newážnosti nalezení býwají, že takowého Božského nařízení a wůle jeho

swaté nemnoho sobě wází ani mnoho w těch swatých přikázáních sobě chutnají, než je jako z nějaké kratochwile přestupují: i tomu zlému Bůh w cestu wjítí a k člověku drobet přísněji přistaupiti ráčíť, postawiw a nařídíw jiné správce, moc a wrchnost, císaře, krále, knížata, pány a jiné lidu swého správce, propůjčuje jim té moci, aby oni, wedle wůle jeho, dobré ochraňowali, zlých pak věci zúřiwí mstitelé aby byli. Jakož pořádek takowého Božského nařízení pěkně se w onom podobenství spaťruje, w kterémž se wyprawuje, kterak jeden král wyslál k pozwaným služebníky swé: Prwním rozkázal, aby toliko łaskawě k připrawenému hodowání pozvaných powołali; druhým pak přísněji poručil, poněwadž dobrowolně přijítí nechťeli, aby i mocí prinutili. Pro kteraužto moc jim od Pána Boha danau swatý Pawel jmenuje je služebníky Božími w tom pracujícíe, totižto dobré ochraňujícíe a zlé zúřiwě mstíce. Nebo Bůh ne nadarmo zřízeným správcům meče moci podati a propůjčiti ráčíť, ale chce, aby oni tím bujnost a rozpustilost lidí poddaných zkrocowali a těm, kteříž zle činí, k strachu byli. Kdo pak se nechce báti moci — prawí apoštol — čiň dobře a budeš chwálen a miłován od ní.

Takowé pak wrchnosti, jako králům, pánům a jiným správcům, všickni nižšího powołání sprawedliwě pro Boha a jeho Božské poručení mají poddání býti a to pod uwarowáním wěčného zatracení. Nebo tomu, což Bůh jednau nařídil, na odpor se postawiti, co jiného jest než swéwolně zatracení sobě dobývati? O čemž zpráwu apoštol Římanům dáwaje, psal řka: Každý člověk mocem wyšším poddán buď; neb není moci nežli od Boha, a které jsau, od Boha zřízené jsau. Protož, kdož se moci protiwi, Božímu zřízení se protiwi, a kteříž se protiwi, sami sobě zatracení dobývají. Wedlé této zpráwy již rozuměti můžeme, w jaké wážnosti a uctiwosti wrchnost od Boha nařizenau držeti a jakau poddanost k ní zachowáwati máme. W čem by pak poddanost swým pánům a správcům lidé ukazowati měli, tomu písmo swaté wyučuje a ukazuje, že w tomto: nejprwé w poslušenství, druhé w daní jim dáwání, třetí w modlení, kterýmž jsau powinni za prodłaužení žiwota pánůw swých a pokojné časy Pána Boha prositi. Nebo tyto jsau věci wzácné před obličejem Boha našeho.

Poněwadž pak náš nebeský a prawdomłuwný mistr, Pán Ježíš Kristus, o tom poraučeti w řeči sw. ewangelium ráčíť, abychom to, což jest císařowo, dali císaři a, což jest Božího, Bohu: tehdyť slušně již také o tom při zawření kázání tohoto zmínka se učiniti musí, co jsme my Bohu powinni. Slyšeliť někteří o tom rádi, čím jsau poddání zawázání swé wrchnosti: nechť jim také není těžko poslechnauti, čím jsau oni powinni tomu Pánu, od kteréhož mají to, že se na tomto swětě páni jmenují. Ale tuto ne o samých páních, ale wůbec o všech mluwiti se bude; nebo všickni tomu nebeskému Pánu w mnohých wěcech dlužníci sme. Tuto se již každý w tom dobře pamatowati má, aby toho císaři, králi, knížatům a pánům nedáwał, což se samému Bohu nesmrtdelnému dáti a zachowati má. Každého dne u sebe sami uwažujme, co tomu nebeskému Pánu dáti máme. Nebo poněwadž těm wěcem, kteréž k powołání jednoho každého přináležejí, dosti činiti hledíme: nad tím, čímž jsme Bohu našemu powinni, zapomínati se ne-

máme. Činíš-li dosti tomu, což k twému obchodu přináleží: i což jest, jestli mezitím se zapomínáš, což každého dne Bohu, největšímu dobrodinci dáti máš? Obětuj Bohu swému každého dne obět chváty a splň Nejvyššímu sliby swé. Miluj Boha swého z ceého srdce swého a přemýšlowání twé nechť jest we dne i w noci w zákoně jeho. Hledej přede všemi věcmi králowství Božího a wzywej každého času swaté jméno jeho. Důvěř se jemu i w největším nebezpečenství a čiň jemu ze všech dobrodiní děkowání. Za nehodného služebníka jeho wždy se pokládaj a k němu we všem wšudy zření měj. A tak budeš každého dne moci to, co jest Božího, dáti Bohu a, což jest císařowo, císaři. Umějmež se tehdy tak i k Pánu Bohu našemu i k wrchnosti naší chowati, abychom před Bohem wzáctní a naši wrchnosti Bohem nařízené milí býti mohli. Nebo jestli že my toho, což jest Božího, Bohu dáwati neobmeškáme, tehdy i Bůh toho, což jest nám z swé miłosti w słowu swém zaslíbil, dáti neobmešká. Pozná naše poslušenství i snažnost ke všemu dobrému; ukáže lítost jako miłostiwý Pán nad naši mđlobau a nedostatky; wyswobodí nás ze wší bídy a poddanosti a uwede w swobodu onoho wěčného a nebeského dědictwí. A to vše miłost Pána našeho Ježíše Krista, kterýž, jsa Bůh požehnaný, kraluje s týmž Otcem w společnosti Ducha swatého, a kralowati bude se všemi wywolenými swými až na wěky. Amen.

Záhubnost zahálky.

Zahálení a prázdnot od dobrého bránau swobodnau jest ke všemu zlému, wedlé řeči muže maudrého, kterýž, napomínaje k pracem chwálibečným, powěděl: Mnohému zlému naučilo zahálení. To naučilo lid izrahelský modłoslužebenství; neb, když na paušti zahálejíce a w práci přikázání Boha prawého nepracujíce, odpočiwali, bohy jiné slité sobě wymyslili a jim poctu i oběti samému Bohu živému přináležíté činili. Takowé jich zahálení písmo těmito słowy připomíná: Posadiť se lid, aby jedť a pil, i wstali, aby tancowali około slitého boha. K tomu je zahálení přiwedlo. To také zahálení naučilo Sodomé tak ohavným skutkóm, že Bůh na zemi nemohť jich snášeti, ale hrozným trestáním zahľadiť je. Takowé zahálení ještě při lidech nedbánlivých mnoho zlého působí, hřichy plodí, nowé ohavnosti wymýšlí, nepravosti krmí, žádosti k zlému rozpaluje; a protož dobře prázdnot a zahálení od některých matkau a chůwau wšeho zlého jmenuje se. A jakož woda skrze skulinu tejně do łodí neb do korábu wchází a wždy přibýwáním roste, až skrze neopatrnost plawcůw łodí potopena býwá: takť z zahálení a z lenosti zľá myšlení, přewrácené žádosti se rozmnožují, až łodí srdce našeho, jsauc jimi jata, w hříchích nebezpečně tone.

Z mrtvých wstání.

Podiwej se na příklady Božské mocnosti: Den se mění a w noci umírá a w temnostech jako pohřben býwá; s ním pochowána býwá poctiwost swěta a wšeco, co jest na swětě, od temnosti se zakrýwá; wšecy věci mlčí a, jako by mrtvé byly, w pokoji odpočiwají a tak swět swěta ztraceného želí. Wšak zase s swau okrasau, s bo-

hatstwím, s sluncem, takový jako minúl, se rozswětluje a noc, kteráž jej umoríta, poráží; temnosti, kteréž jej jako pohřebíty, rozháni, jsa sám všeho dědicem dotud, dokudž zase noc s swým přirozeným haufem se nenawrátí. Swětlo hwězd zase se rozbleskuje, kteréž se při západu slunce hasnauti zdálo. Nawracují se swětla nebeská, kteráž během swým byla se pryč obrátiť. Nowý mēsic po prwním nastává, jakž každý čas swůj wytrwá. Přivleče se i zima, přijde podletí, léto i podzimek s swau mocí, powahau i s úžitkem. Ano i země w té proměnnosti nebi podobná jest: stromy listím mladým a owocem po obnažení šlechtí; kwití nowau krásau ozdobuje, byliny zase z sebe wydává, a aurody wšeliké, kteréž, jako pohlítiť, nawracuje. A to wšecko nejprwé požire, potom wydává: předíwný spůsob! Což zhubí, to zachowává, a aby mēta co zase nawrátiti, nejprw pochwátí; aby naprawíta, zhorší; aby rozmnožiťa, prwé zmenší. Nebo wšecko hojněji a upléwněji nawracuje, nežli wypleňuje, a wšecko po zkáze zase k obnowení přichází. K čemukoli přijdeš, to již bylo; co potatíš, to zase nastane, aniž jest co, aby po zhaubě swé k prwnímu spůsobu nepřišlo. Proto miji, aby potom bylo, a wšecko padá, aby zrostlo. Pročež těch všech wěcí jednostejná proměna nawěští jest a zřetelné swědectwí wzkríšení z mrtwých, o kterém prwé nás Bůh skutky swými učiti ráciť nežli písmem; mocí to prwé ohlásiť než hłasem řeči; předkem to z přirozených wěcí ukázal, potom o tom písma dáti míniť, aby tomu snáze místo dať, co jsi prwé na přirození shle-dať; aby slyše pojednau powoliť, načež jsi již wšudy patřiť. Nepochybuj o tom, že Bůh tělo wzkrísí, poněwadž wšecky wěci naprawuje. A poněwadž wšecko zase znowa se rodí, což pro člověka i pro tělo jeho spůsobeno jest: i kterak by to mohlo býti, aby to tělo tak na místo a dokonce zminuťo a zahynuťo, pro jehožto potřebu wšecky wěci w cełosti trwají a zůstawají?

2. Z kázání o pokání.

Na welikonoční hod Boží (úwod).

Tentot jest den, kterýž učiniť Pán, radujme se a weselme se w něm; nebť jest den dobré nowiny a weselého zwěstowání. Budeme-li w něm mlčeti a přepodiwných skutkůw Božích neohłasowati, winni budeme welikým hřichem. Jest den tento wítězstwí, radosti a všeho potěšení, w němž se netoliko zemské ale i nebeské stwoření raduje; nebo w něm zwítězil lew z pokolení Judowa. Tomu dni těšiť se Abraham, žádajíc jej widěti: widěl skrze wíru a radował se welmi. Oznámimť zjewněji, jaký jest den, a to s radostí. Tent jest den nejmilejší, o němž ne již některý z prorokůw, ale sám jednorozený syn Boží, správce a pán všech prorokůw, swými wlastními ústy předpowidati ráciť, řka: Syn Boží wydán bude pohanům a, když jej zabijí, třetí den z mrtwých wstane. Dnes jest tomu den třetí, jakž na kříži syn člověka byl powěšen a umrtwen, a jako dnes mocně zase wedle předpowěděni z mrtwých wstať. Usnuť na kříži jako někdy Adam w ráji, aby z boku jeho církew čistá nepoškwrněná wyňata byla, jako i Ewa z boku Adama wyňata jest. Z toho snu swého po-

tom se zase probudil, powstaw z mrtwých sławně. Otec nebeský ho přijal a na swé prawici jemu se posadili rozkázal, dokawadž by nebyli podloženi nepřátelé jeho za podnože noh jeho. O čemž skrze proroka dáwno mluwil, řka: Jáť jsem usnul a zdřímať jsem se i powstať jsem; neb Pán přijal mne. Nebojí se již wíce tisícůw wojska židowského, ani haufůw smrti a pekla. A z takowého wítězství netoliko stwoření zemske ale i nebeske welice se weselí, Boha radostně chwálí, děkujíc mu z wykaupení. K nimž i my máme se přimísiti a s nimi Boha chwáliti, ač každého času, však obzwlaštňě tohoto, w němž beránek welikonoční Kristus Ježíš se obětowať, powinni jsme jeho ctíti a chwáliti. Seděli jsme nad řekami Babyłonskými, zwěšeli jsme nástroje hudby naší, pláčíce a litujíce hříchůw našich. Nyní již čas powstání, abyhom powstanauce, w odění swěta jsauce oblečení, poctiwě u prostřed zboru a shromáždění wywolených Božích ukázati se mohli, s nimi se radujíce, ke cti sławnému z mrtwých wstání tuto píseň zpíwali: Weselýt nám den nastať.

XXIX.

Oldřich Prefát z Wlkanowa.

Oldřich Prefát z Wlkanowa, stawu wládyckého z rodiny w Praze tehdaž znatně rozšírené, byl w řeči české wymluwný, mathematických umění powědomý a w swětě zběhlý. Narodil se l. 1523 dne 20. Máje. Jsa měštěnin starého města Pražského, obydlí měl na uhelném trhu. Znáť byl co muž pobožný a šlechtný, důmyslný a řemeslný mathematických nástrojůw dělník, pułowaním do Palestiny, Kompostelly a jinými dalekými cestami jak po zemi tak po moři wyhlášený a słwný. Umřel w Praze l. 1565 dne 26. Čerwence.

Cestu swau z Prahy do Benátek a odtud po moři až do Palestiny, kterauž, wydaw se na ni l. 1546 před Božím Tělem, l. 1547 w Dubnu dokonal, zřetedlně a obšírně wypsal a sám swým nákladem wydal w Praze (1563). Ozdobil Prefát knihu swau také některými obrázky na dřewě řezanými a připsal ji panu Wáclawowi Zajícowi z Hazenburka. Po druhé wydána byla od Faustina Procházky w Praze 1786.

0 bauřce mořské.

Bauře mořská nebýwá wždycky jednostejná; neb někdy menší, někdy wětší a časem weliká a ukrutná býwá. Neb mnohokrát wítr toliko silný býwá a moře proto nebude welmi bauřliwé, časem moře bude bauřliwé a wítr newelmi weliký, ač obyčejně rádo obé spolu býwá, wítr weliký a bauře na moři; někdy zase také wítr z míry welmi weliký, moře bauřliwé, k tomu příwať, blyškání s hřímáním

pospořtu býwá: protož tuto o bauři mořské a zlé fortuně weliké, kterak se při ní od počátku děje až do konce, krátce položím. Nejprwé obyčejně, když bauře na moři býti má, wítr pomařtu se tužiti a wlny weliké na moři činiti počíná, které přilěwajíc se, bílé pěny činí a nahore se pění. K tomu rádo nebe s té strany, odkud wítr jde, se mračí, kalí a černými obřaký se powlačuje a pomařtu poprchati, břýskati a hřimati počíná, a w tom se to wřecko čím dál wíc a wíc rozmahá. Tu hned marináři pachořci, widauc, že bauře nastáwá, chutně přachty do náwi dořů spauřtějí a swazují, díry we řifu záhrazují a zabíjejí a k bauři se strojí. A když pak w tom hrubě přeti počne a příwale se leje a wítr se rozmůže, to obě mořem pohne a jako z gruntu je wyzdwi-hne a zedme, tak že wlny k wře nepodobně welmi weliké se děřaji; neb jednak woda se rozřtupuje a dořů ke dnu řnižuje a welmi hřuboké rokly neb audolí w wodě děřá, jednak se wlny zas w hromadu řrážejí a co něřaké hory neb wrchy se nahoru k nebi wyřwihují, a jedna wlna se s druhau potýkajíc, zhřuru wysoko řříká a křopí, a jedna přes druhau se přelíwá, a z toho welmi weliký a hřozný zwuk, přelíwání, řplechot a jekot po wřem moři powřtáwá a heybá. Mezi mořem pak a nebem wítr welmi weliký a hřozný, co by wřecko wřdu swau prudkostí pobřati chřěř, fučí a zučí a o prowazy, kterými w náwi stromowé natařeni jsau, a jiné se jako řřezíc, řřustění řřařliwé wyřáwá. Nebe také nahore toto obě přikřýwající hřůzy a řřachu plné jest; neb obřaký hřoznými a černými powřečené býwá a se zamračí, zakalí a zatmí, co by noc býřa, že nerozeznář, den-li je čili noc, a k tomu také příwalem, hřimáním a jako uřtawičným břýskáním řřařliwé jest. A tak čřowěk, ten čas w řifu na moři jsa, se wřech řtran auřkostmi welikými, hřůzau a řřachem obkřičený jest; neb pohledíř-li dořůw na moře, na kterém jsi, to nepokojné, hněwiwé, diwoké a k twému zahynutí hotowé pod sebau widiř: pohledíř-li nahoru k nebi, to tolikěř od obřaků řřařliwých, přření deřřě a příwaleřů, hřimání a břýskání uřtawičného ukřutné a hřozné widiř: pohledíř-li pak mezi nebe a moře, tu od zučení a zwuku wěřru přřewelmi welikého řřach a hřůza weliká jest. A tak pohled kde chřeř, obrař se kam chřeř, wřdu weliké nebezpečenřwí a řřmř před sebau widiř. K tomu pak ke wřemu řřif neb náwe, na které jsi, pod tebau na místě nestojí, neř co něřaké pěrko od wln jednak dořů jednak nahoru se zmítá. A tak od wln jsauc zmítána, spojení přen a trámowé se w ní swřrají, stromowé, na kterých přachty wisi, se wřim se řřesau, wiklí a chwěplí, a wřecka náwe tak přařři a řřuřři, nic jináč neř co by se hned w drobné kusy pořřamati chřěřa. Také w ní truhřy, w kterých zbořří, a jiné wěci, co řřuze příwářano není, se přřewřaci a jedno k druhému se přířaří a nemařřý hřmřot a řřamřot w náwi činí. Neb skůro nic na swém místě zřřstati nemůže, aby sebau nehřřbařo a se nepřřewřacowařo a jedno o druhé netřřaukřo; nýbřř ani čřowěk pro to kolěbání a sem i tam zmítání w ní rowně řřati nemůř, leč se něčeho řřří; neb jda, ničeho se neřřže, potáci se sem i tam, co by býř ořřařř.

A tak řřadného místa nikdeř w náwi není, aby hřůzy a řřachu plné nebyřo; neb jsi-li wně nahore na přácku neb kdekoli jinde w náwi, tu dořře zřřstati nemůžeř pro deřř a zimu a prudkost od wě-

tru, wlnobití a stříkání a kropení wln; neb wlny do náwi prostřed na płac tepau i sic jinde, tak že jednau stranau se tam wrážejí a druhau zase do moře se wyléwají, a k náwi se přirážejíc, vysoko zhůru stříkají a kropí. A tak silný a weliký wítr býwá, že čłowěk prostřed na płácku stoje, kdy by se ničehéhož ndržel, prudkostí wětru do moře by wynešen býł. Marináři pachołci, když wen musejí, za prowazy w půli se k náwi přiwarzují, aby od wln a wětru wen z náwi wyraženi a wynešeni nebyli. Dole pak w náwi také nic weseło není; neb náwe se swíraje wšecká praští a łustí, a wlny wně zewnitř w náwi se wšech stran silně tepau a bijí, a z toho weliký zwuk a hłahoł se wnitř w náwi obráží, že se zdá nic jináč, než jako by mnoho pachołkůw zewnitř s několika kłádami se wšech stran se k ní rozbíhajíc, jí wytłaukali a wybíjeli. A rovně nápodobně tak weseło dole jest, jako kdy by jednoho do sudu zabadně, zewnitř jich několik palicemi na sud tłaukto: jakau by ten tak w sudu zabadněný kratochwíl mět, každý můž porozumět. K tomu tam dole parno, dušno a newonno jest; neb obyčejně w bauři wšickni dołů do náwi se hrnau a tam, jsauce wšudy zahrazeni, dosti mały průduch toliko sentinau a děrau, kterau se dołů leze, nahoru mají. Neb w čas takowé bauře náwe wšudy z důtu i nahoře pilně zahražena a zabadněna musí býti, nápodobně co sud, aby do ní woda od nikud wnitř nemohła. W čas pak takowé bauře lidí těch, kteří w náwi jsau, rozličný spůsob býwá, podlé jednoho každého přirození; neb mnohý mdlejšího přirození leží co umřlý, jiný jest co omámený, některý nechutenstwí má a se ustawičně dáwí, mnohý co w mdłobách leží. A tak krátce tehďáz ani jísti ani pítí ani spátí se jednomu nechce; neb se tím ustawičným zmitáním a sem i tam kolíbáním a wikłáním wšecko přirození zkormautí a čłowěku jaks mistrno a těžko jest. K tomu každého času a jako okahnutí smrti na se čłowěk očekáwaje, strachem se třesa, jako zmámený jest a, co činiti má, newí; neb jak se kde co hrubě hurtne neb łuskne a neb weliká wlna že do náwi udeří, hned se w něm srdce leká a domníwá se, že již náwe se łáme aneb tone. A tak to každé chvíle očekáwání smrti jest skůro těžší nežli sama smrt, a wěř mi toho na mau wíru, že tehďáz žádného žertu není a smích drah býwá, a jeden se Pánu Bohu opravdu modliti naučí. Neb i ti pachołci marináři, kteří sic rozpustili jsau a nic dobrého jim z aust newyjde, a když čas a dobrý wítr mají, čerty se dětají, ale tehďáz každý skrotne a rád by se w anděła obrátit a tak nábožný jest, že žádného swatého nepomine, než wšecky w nebi wyhledá, jich za pomoc žádaže.

A když takowá bauře na moři jest a se rozmůže, tu již patron swé łodí pánem býti přestáwá; neb moře a wítr w ni mu se uwáží a po swé wůli ji spravují, mistrují a jak chtí s ní nakłádají. A w ten čas moře patronem jest a wítr luggierowi a piotowi auřad odejme, a ne kam by oni chtěli, než kam je wítr žene, tam se pławiti musí, buď jim libo neb žel; neb tu tehďáz žádná we wšem swětě wěc takowau přewelmi welikau mocí moře a wětru włádnauti a tomu rozkazowati nemůže, než sám jediný wěčný a wšemohaucí Pán, který wšecko stwořit. Neb tehďáz neprospívá a nestačí žádná maudrost, žádná síta, žádná opatrnost, žádný wtip, žádné umění ani jaká chytrost

a vymyšlená věc lidská, aby člověka z toho nebezpečení vysvoboditi mohla, než všechno to tehdaž neúčinné jest a člověka opustí; sama toliko jedině víra a naděje ku Pánu Bohu svrchovanému a věčnému při něm zůstává. Neb w ten čas člověk, se všech stran zahnutí okolo sebe wida a každé chvíle a jako okamžení smrti na se čekaje, rady a pomoci odnikudž míti nemoha, k komu jinému se utéci, kdo by ho z toho vysvoboditi mohl, nemá, než k samému mocnému Pánu Bohu, k kterému silnou vírou a naději má, že mu z toho pomoci ráčí; neb naděje při člověku až do té poslední smrti trvá podle onoho verše: Spes hominem nec in ipsa morte relinquit, to jest, Naděje člověka ani w tu smrt neopouští. A protož ačkoli člověk w světě všudy každého času a chvíle, na každém místě, wed' mu se zle nebo dobře, w štěstí i w neštěstí, vždycky w moci a w rukau Pána Boha všemohoucího jest, však toho tak právě a gruntownie poznati, co je to w moci samého Pána Boha býti, nemůže jako tuto w baři mořskou na moři. Neb jsa na zemi w jakém pak koli nebezpečení, vždy nějaké doufání a naděje po Pánu Bohu w lidské věci má; neb jest-li w jaké těžké nemoci, doufá w lékaře, byliny, recepty a jiné léky, že k zdraví zase přijde; jest-li pak w wězení a jde mu o hrdlo, w přátely, že mu pomohau, má-li statek, že se vyplatí neb že se dobude neb sic nějakým jiným způsobem a obmyslem toho prázdne že bude, doufá; jest-li pak w boji w bitvě, naději má w množství wojska svého, že zvíťezí, w zbroje, děla a jiné odění a příprawy válečné, w sílu a mužnost swau; item, by se pak i zle zvedlo a bitwa prohrána byla, naději má, že bude moci utéci neb jat od nepřatel býti a se vyplatiti aneb wystaužiti a tak při hrdle zůstati. Ale w čas bouře na moři všechny ty trošty a naděje w lidské věci daremné jsau a nic neplatí, a tehdaž od člověka odstoupí; neb tu spomoci nemůže žádné umění, žádní doktoři a lékaři, žádné byliny, pilule, recepty a apatěky; nemůž tehdaž pomoci ani papež, ani císař, ani král, ani který jiný w světě potentát, ba ani otec, ani máte, ani jiní nějakí přátelé; neúčinní jsau tehdaž welicí pokladové, zlato, stříbro, drahé kamení, peníze ani jaké klénoty (w něž obyčejně lidé na tomto světě wíc než w Pána Boha doufají); neb se to trefuje, že w čas takové veliké potřeby i ty drahé věci do moře pro zachování hrdla wmetány býwají. Také tu darmo spoléhati a doufati w velikost a pewnost lodí; neb proti takové welmi veliké síle a moci wětru a moře jest jako pérko a nějaká mrwa, a ku přirownání co sklo proti kladíwu; neb welmi namále tu býwá, že náwe neb šif pojednau a jako w okamžení všecek se stroskotati, potámati aneb zatopiti může, budto že někde w moři na skálu neb mělčinu trefí a se prudkostí rozrazí, neb že se roztrhne, přewrátí, zalí a zatopí. Tolikéž není tehdaž nic platná žádná moc světská, ani veliká wojska, ani síla a udatnost, ani děla, zbroje, meče, hařpartny a špisy, ani jaké jiné příprawy válečné; neb se tu nelze wprositi, wplatiti, obrániti, utéci, schowati ani skryti, než w moci samého věčného Pána Boha býti. A jest se jistě čemu podiwiti, že my lidé, na tomto světě jsauc na zemi, mnohokrát větší naději kladem a doufání máme w lidi a věci lidské, které nestálé a pomínutelné jsau, nežli w samého Pána Boha, který věčný, mocný, vše-

mohaueí jest; aneb opét časem se mnohokrát víc lidí neb ledačehos jiného bojíme nežli jeho, wědauc to dobře, že to krom něho, weč my naději kładem a doufání máme, on w okamžení mocen jest a můž zkaziti, zjinačiti a w nic obrátiti aneb opét zase, čeho my se bojíme a strachujem, že nás z toho mimo naši naději wyswoboditi může, kdy bychom mu jediné chtěli práwě wěřiti, w něho samého doufati a w něm samém naději míti a jeho se práwě báti. Ale na moři w čas takowé weliké ukrutné a lité baure, nad kteraužto nic hroznějšího a strašliwějšího w swětě není, tu se člověk práwě naučí w samého jediného Pána Boha doufati a naději míti a jemu opravdu a srdečně se modliti, kdež rozum lidský postačiti ani která jiná we všem swětě wěc pomoci nemůž. A když tak člověk silnau wíru a naději ku Pánu Bohu má, Pán Bůh z toho ze všeho jemu pomoci a jeho wyswoboditi ráčí, ač mu se mnohokrát zdáti bude, že proti rozumu jest a možné není. Když pak člověk krom Pána Boha na nětco jiného a w věci lidské se bezpečí, spoléhá a doufá, a mní, že jest již wyhrať: Pán Bůh nenadále než se on naděje, to mu jináč změnití, zjinačiti a mnohé zlé věci a časem i smrt naň dopustiti ráčí. Protož na něho samého spoléhati a w něho wíru, naději a silné doufání každého času míti máme, opustíc wšecky swětské a lidské věci, které marné a nestáté jsau.

Že pak nad bauři mořskau w swětě nic hroznějšího a strašliwějšího není, při čem člověk jsa, žiw býti může, to jest jistě tak; neb přirownej k ní co chceš w swětě nejhoršího, nic jí w strachu, hrůze a nebezpečnstwí rowného nenajdeš; neb tu při ní wšecka nebezpečnstwí pohromadě jsau. Neb i před skonáním swěta takowý strach a hrůza baure mořské na tento swět přijítí má, jak o tom Kristus Pán młuwiti ráčí we čtení swatého Łukáše w 21. kap. řka: Budau znamení na slunci a na měsíci i na hwězdách, a na zemi daw lidu pro bauři zwuku mořského a wlnobití, tak že schnauti budau lidé pro strach.

Wseliká nebezpečnstwí netoliko w čas baure mořské, ale sic wždycky pławícím se po moři přítomná jsau. Neb jest nebezpečnstwí od ohně, aby náwe nešetností se nezapálíc wšecka neshořeťa. Jest nebezpečnstwí od łodějí mořských, kteří po moři łaupí a krau; neb každé chvíle člověk před nimi se opatrowati, na pěči míti a nahotowě býti a bitwy s nimi očekáwati musí, rowně co by w wojstě w ležení byť. Jest nebezpečnstwí od utopení, a tím hůře, neb zahyneš-li na moři, newíš kam se twé těto dostane, snědí-li je ryby, čili moře na břeh wywrže a psi neb jiná zwěř je roztrhá a sní, neb že se zsmradí a čerwy rozleze, ješto o to weselejší smrt jest na zemi, neb wíš, že do země a hrobu položén budeš. Jest nebezpečnstwí od hladu; neb se to trefuje, že časem náwe od baure neb protiwných wětrů daleko zahrána býwá, aneb k pustým ostrowům přistati že musí, w kterých pro protiwný witr časem za několik neděli zůstati a ležeti musí, tak že mnohokrát chleba, masa, wody sládké i jiných potřeb k jídlu se jim nedostáwá a hladem trápeni býwají, o čem ti, kteří wátečným během na moři se pławíwají, dobře powěděti umějí, a mnohem pak lépe ti nebožátka, kteří na galiích ukowáni býwají, kteří mnohokrát, když se chleba nedostáwá, pšenici

co jiné howada jísti musí, a té jim ještě na libry odvažují. Ba jest také nebezpečnstwí i od moru; neb časem když se kdo z morního powětrí do náwi dostane, jiné w ní nakazí, tak že na morní bolesti mrau a mnohokrát ze sta jich sotwa 15 neb 10 neb miů zůstane, jak se pak to často trefuje, a tu tehďáz před morem nelze utéci ani se schowati a skrýti. Také dokud w náwi jsi a na moři se pławíš, wždycky wěznem a w wězení jsi; neb nemůžeš wen kdy chceš; nebo když jsi na zemi w jakém pak koli wězení, mohau tě z něho pustiti každého času a chvíle, když chtí; ale když jsi w náwi na moři a zwlášť w čas bauře, wěc možná není, aby, kdy by chtěl, na zemi býti mohl; neb do náwi wstaupiti a po moři se pławiti, nic jiného není než dobrowolně se u wězení dáti; neb když chceš z náwi nemůžeš, než w ní zůstati musíš. Jest také nebezpečnstwí w čas weliké bauře, když se blýská a hřímá, od hromobití a hromu; neb se to trefuje, že časem hrom do šifu udeří, jej rozrazí neb zapálí. A tak tuto z toho již sám porozuměti můžeš, že při těch, kteří se po moři pławí, wšecká nebezpečnstwí pospołu jsau, a zahynutí a smrt wždycky přítomná jest, a není toho nebezpečnstwí na zemi, aby ho také na moři nebylo. Wšak proto wšetečnost a směllost lidská, pro nabytí zboží, statku a peněz, w takowá weliká nebezpečnstwí hrdla i wšeho jiného swéwolně se dáwá, a jest jistě se čemu podiwiti takowému bláznowstwu lidskému a nenasytedlné žádosti jmění, že to, co na tomto swětě nejdražšího a nejmilejšího, totiž zdrawí a žiwot, má, kterýžto když jednau ztratí, žádným stříbrem ani zlatem ho wyplatiti nemůž, to wáží pro wěci marné, nestáté a pomínutedlné, jen toliko aby zbohatl a více měl, a toho wšeho dřewu, wěci mdlé, nestáté a křehké, totiž šifu, swěří a s tím se na moře, wěc welmi silnau, šálenau a diwokau, wydá a do wězení swéwolně jde, z kterého se nemůž wyřamati, dobytí ani utéci, než w něm zůstati, ješto sic, jsa na zemi, žádný nerad do wězení jde; a k tomu žádné jistoty nemá, že se zase wrátí, než toliko samau naději. A protož prawýt jest onen łatinský werš: Aut stultus est aut mori cupit, qui se mari committit, to jest: Neb blázen jest neb umříti žádá, kdo se moři swěří.

A tak tuto o bauři mořské pro krátkost wíc psáti přestanu, ač bych měl ještě dosti co wíc o ní psáti, ale obávám se, že mnohý ani tomu, co jsem tuto psal, wěřiti nebude. Ale není diw; neb nijak člověk, který přitom jest sám nebyl, tomu neuwěří, jaká weliká síla wětru a moře zwuk, jekot a šplechot, hrůza a strach při bauři na moři jest, než ten, který přitom byl; neb člověk o tom tak wy-psati ani powěděti dobře nemůž, jaký šturm a weliká moc Božská tu býwá. A wěr mi toho jistě, kdo jest moře newiděl, na něm se nepławil, při bauři mořské nebyl, ten jest jednoho welikého, mocného, přediwného Božského diwu w tomto swětě newiděl, nechť jest pak co chce jiného widěl.

XXX.

Jan Blahoslaw.

Jednota bratří českých, vyjmeme-li Komenského, za dwaustoletého trvání svého nemůže se vykázati mužem, který by, co se týká učenosti a důmyslnosti, přirovnán býti mohl k Blahoslawowi. Za života svého všelijak neduhy byl sklíčen i zemřel u věku plné síly mužské, a předce vykonal tolik a ke vnitřnímu zvelebení jazyka českého tak welice prospěl, žeť nemůžeme než litowati, widauce ho, an pracuje o prospěchy sekty, která sama sebau dříveji později za své wzíti musila, w níž samé, co do snah svých k vyššímu vzdělání se ne-saucích, neustále nalezal nechuť a odpor.

Blahoslaw, pocházeje z rodu rytířského, narodil se l. 1523 w Přerowě. Od dětinstwí wychován byl w učení bratrském. Sedm let ztráwil u jednoho z zakladatelůw Jednoty, B. Michalce, až poslán byl do ciziny na studie a sice l. 1548 do Králowce, l. 1549 do Basileje, kdež seznámil se s Sigmundem Hrubým z Jelení. Ale již 1550 wrátil se do Morawy i přebýwal dílem w rodišti swém, dílem w Prostějowě. Tu léta 1551 setkal se s Benešem Optátem z Telče, jenž spolu s Petrem Gzellem z Prahy a Wácl. Filomatem z Jindřichowa Hradce první grammatiku českau sepsal a Blahoslawowi dal podnět k složení podobného díla. L. 1552 powolan byl do Mladé Boleslawi, i uloženo mu, aby wedl zápisky Jednoty. Od l. 1555 do 1557 byl u věcech Jednoty w Magdeburce a několikráte we Wídni. L. 1557 wywolen byl za staršího a usadil se w Ewančicích. W úřadu tom setrwal až do smrti, kteráž jej l. 1571 dne 24. Listopadu za krátkého pobytu w Morawském Krumlowě zachwátila.

Doba největší literární činnosti Blahoslawowy připadá mezi leta 1558 až do 1571. Na grammatice české, kterau l. 1571 dokonal, pracowal dwacet let. Dílo toto zachowalo se w bibliothece akademie Theresianské we Wídni, kdež je l. 1855 P. Ignác Hradil našel a spolu s ním J. Jireček vydal (1857). Musiku, t. j. knížku zpěwákům náležitě zpráwy w sobě obsahující, kdež jmenowitě pravidla prosodie časoměrné ponejprvé ustawena, sepsal Blah. l. 1557, načež l. 1558, 1569 a z části 1857 při grammatice vydána byla. Žiwot Jana Augusty (1555, wyd. 1837 od J. Franty Šumawského) a dějepis Jednoty (1567) wynikají mezi pracemi historickými. Filipika proti protiwníkům vyššího vzdělání w Jednotě l. 1567 se-

psaná, svědčí o nadání řečnickém Blahoslawa, z níž toto místo na ukázkou vyjímáme: „Na oko se to widá, že mládenci někteří mnohem jsau umělejší w řeči a výmluwnější, łatině nic neumějice, nežli někteří dosti učení łatiníci, ačkoli jisté jest, kdy by k tomu ještě i łatině uměli, dialektiky a retoriky powědomi byli, žeť by mnohem bystřejší, spůsobilejší a ke všemu hotowější byli. Příklad sud! Kámen drahý nebo perla, křtaťtowně a mistrowsky řezaný a wypulérowaný, jak jest welmi rozdílný od toho, kterýž není ani řezán ani hlazen neb pulérowán!“ I w básnictví duchowním Bl. pracował. Jemu totiž mezi l. 1559—60 swěřena redakcí kancionálu l. 1561 w Šamotulách (w Polsku) wylišťného, w němž několik písni od něho složených. Blahoslawnůw překlad Nowého zákona, prwní to počátek ku překladu celého Písma sw. w Králicích wyslěmu, do něhož bez proměny byl přijat, welice co do jazyka vyniká.

1. Z Grammatiky české.

0 metaphoře.

Druhá věc,¹⁾ jíž šetřiti sluší těm, jenž chtí ozdobně česky mluwiti, jest jakž se říká łatině metaphora, t. słow některých od jejich wlastního wyznamenání nebo moci jejich a wlastnosti poodnesení a jinam k jiných věcí wyznamenání obráčení. Kteréhožto spůsobu i łatiníci i Čechowé a též i jiní jazykowé kdy by neužíwali, častokrát myšlení swých nemohli by příhodně a srozumědně, nadto eleganter jazykem pronášeti. Welmi jest užitečná ta figura nebo spůsob ten a náramně mnoho se ho i w písmích swatých užívá. A summa: mluwení nebo psaní, kteréž jest tau figurau jako pokropené, býwá příjemné, míté, žiwé, hýbající a práwě lidskau mysl maluje, imaginationes menti dulces ingerit, ut de poemate dicitur, quod sit loquens pictura, sicut et pictura est veluti tacens poema. Ale nechtěje o tom nad míru šířiti, příklady toliko některé ukáži slušného i neshušného té figury užívání; nebo kdo by to vše wypsati mohl?

Tito spůsobowé mluwení pěkné metaphory w sobě wzdržují, jako: Teď náš pacholík také leze (wida mládence ještě opodál od domu) jako maucha z pomyjí. To słowo Leze nemá tu swého wlastního wyznamenání; než kdy by řekl: Pohled, kam ten rak leze, repit, tu by wlastně wzněto. Ale tamto tolikéž w sobě má, jako by řekl: Náš pacholík welmi lehky jde. A když k tomu přidáš Jako rak, tu teprw figuru, jenž słowe hyperbole, připoje, wymaluješ podlé swé myslí jeho chod nešwárný a příliš nespěšný. Pěkná metaphora jest říci Chudičký byw, přiwínuť se ke mně. Wí se, co jest Winauti, přiwinauti, zawinauti, odwinauti. Admodum proprie et significanter nec minus eleganter sic loquimur. Item Příšeť na nic, ješto wíme, že

¹⁾ Prwní jest wlastnost, proprietas.

člověk nemůž nebýti aneb býti nic, poněwadž jest k věčnosti stvořen. W řečech Krista Pána přemnoho jest toho, zvláště když praví sám o sobě: Já jsem cesta, chléb, woda žiwota, winný kořen, wy ratolesti atd.

Jsauf pak také některé metaphory a neb mohly by býti, jichž nesluší užíwati, proto, že jsau nemrawné a nepoctiwé. Některé také metaphory býwají marné, bezpotřebné, ješto kdož jich užíwá, za drziho a vysokomyslného oratora držán býwá, jako kuň, moha pěkně jíti pokojně, nemůže než ľaskowati. A protož, kdy a kterých metaphor užíwati sluší, má-li řeč ne ohyždowána ale ozdowována býti, krátce powím:

I. Těch, které jsau poctiwé a nic nenáležitého w mysl postuchačů newmítají neb neuwozují; nebo kteréž sau takowé, ty se jako řeči lehkomyšlné lehkomyšlným a bezbožným hodí.

II. Těch, kteréž nejsau špatné a nízké příliš, ješto by newyswětlowaly věci té, o níž se mluví, ale wíce zatemňowaly. Jako kdy by někdo, mluwě měšťanům neb pánům, i brať sľowa samým sedlákům aneb samým některým řemeslníkům známá.

III. Ty jsau metaphory nejlepší, kterých se již mnoho od lidí wůbec užíwá, usitatæ, ješto, by metaphory byly, málo lidé tomu rozumějí, ale jako by vlastní sľowa a phrases byly, tak se toho užíwá; nebo wešly již lidem w zwyk. Jako kdy by některému mladenci řekl: Obětuj Pánu Bohu kwět mladosti swé, t. wynaľož nato swůj mladý a uslechtiľý wěk, aby w něm Pánu Bohu sľaužil a w tom ľeta swá ztráwiť. Takowé figury býwají lidem nejprějímnější a i nejužitečnější. Nebo jaký ůžitek z pěkné řeči, když se jí nerozumí? Na wěcech přirozených všem lidem známých i příkladowé sau přijemní i metaphory odtud wzaté; jako když říkáwají: Nezraľý prý jest to rozum, Nezraľé učení, Wšecko wydžbaní, Kwět mladosti, Ten čľowěk práwě ktwe, Již zrá ubohý stavec, Dojde tudíž jako pečité, Dáwno jsem nato ucho wliť a neb pozor měť, Již se domiľá.

IV. Tu jest i vlastní i příhodné místo metaphorám, kdež vlastních sľow příhodných k wymalowání mysli dostatečných a obwyklých není, ale potřeba sama k figurám přinucuje, jako když diš: Střeľa neb kuľka prudce letí k cíli. Letění se wlastně tomu připisuje, což má křídľa etc. Anebo, by zvlástití sľowa nebyla zľá, ale když nemají takowé moci, ani tak spůsobitého wyznamenání, metaphory pak měť by před rukama uslechtiľé, jimiž můžeš jako žiwau a mocnau řeč swau učiniti. Jako když diš: Kratičký jest wěk náš, prudce běží, pľyne jako praud wody, ano jako pták letí, aneb jako střeľa letí. Ta woda prudce běží, t. j. teče, pľyne, ač to sľowo pľyne wlastně tomu přisľuší, což w wodě neb po wodě pľyne. Item když diš: Pľyň s Hospodinem, totiž Poraučím to Bohu, jdi předse kams uľožil, jaks zapřáhľ tak táhneš etc.

V. Tohoť pak welice sluší šetřiti, aby k tomu metaphory příhodné brať, což chceš w lidských myslech činiti. Jako chceš-li wzbuditi k chwále Boží ukázaním Božích dobrodiní, diš, že Bůh jest studnice dobroty nepřewážená. K bázni je wzbuditi chtěje, diš: Ruka jeho že není ukrácena, moc wšudy prowodí a maudrosti jeho není počtu ani míry, žádný se mu newyběhá ani wychytruje, zľapá maudré w jich maudrosti.

VI. Owšem pak nato pamatowati słuší, že ne na každém místě a při každé příčině každého slova může se užíti. Kazatel w kázání může podle příčiny dábŕa hadem, drakem starým etc. nazwati, pekŕo jezerem hořícím etc.; ale doma w obecném mŕuwení hned se to tak netrefí, ubi non tanta grandiloquentia requiritur. Oportebit itaque et hic servare decorum, co kde słuší, sauditi i jiných rozumných pilně šelřiti, qui præcepta morum imo et artium factis exprimunt. A opět kdy by wážný muž slow neb metaphor příliš nějakých pochlebných, ŕahodících etc. užíwal tu, kdež słuší wážně mŕuwiti, nemenší škoda by byla, nežli by tu wážný byl, kdež ochotná lítostiwost a přiwětíwá wlídnot ho ozdobowati má. Kazatel kázání čině, kdy by tak mŕuwil, slow i spůsobů jejich takových užíwal, jako když máte se swým dítětem mŕuwí, aneb s lidmi, doma s čeládkau swau neb s jinými mŕuwě, kdy by kazatelského spůsobu nesložil: pro prwní za pochlebníka neb i nerozumného etc., pro druhé za příliš twrdého, neochotného a hněwíwého sauzen byl by.

2. Z Musiky.

Co jest píseň?

Ač máto tuším lidí jest, aby newěděli, co jest to píseň neb písnička, wšak poněwadž někdy tak trefná píseň býwá, až by téměř jméno swé potratiti mohŕa, a ne píseň ale rozprávka aneb helekání anebo kus traktátu nějakého sŕauti: i z té příčiny za potřebné mi se widí tuto nejprw dotknouti toho, co má jmíno býti za píseň. Jestit pak píseň o kterékoli wěci, zlé neb dobré, smysl plný, jadrnými, summowními a hýbawými slowy, w jistých werších, kŕausulích, rytmiích a syllabách krátce nebo dŕauze zawřenými složený, podle wlastnosti melodie jakéžkoli, tak aby zpíwáním, jakž noty té spůsob jest, wyprawován libě a příjemně býti mohŕ.

Tyto wšecky wěci, kdež se koli nalézají, jakž nejgruntowněji možné jest, to hodně sŕauti má píseň, tak aby mohŕa k swému cíli nebo konci místnému a jistému směřowati i přijíti, to jest, při posŕuchačích a nadto zpěwáčích toto tré činiti:

1. Libost zpŕozowati a jako uši i mysl lektati, tak aby twé zpíwání posŕuchačůw a owšem tebe nemržeo, ale aby rádi posŕauchi předse až do konce.

2. K weselí, k zámutku, potěšení, lítosti aneb jiným těm podobným neb z nich pocházejícím wěcem, totiž k některé z nich hýbati, ponaukati a jako připuzowati, wíce nežli prosté mŕuwení nebo čtení knih.

3. Máť také o něčem wyprawováním něčemu učiti, jako písně některé wyučují, jak Boha chwáliti, z čeho, čeho od něho žádati etc. et in summa sunt cantica de variis articulis christianæ religionis. Ale toto wšecko má-li zpíwáním spůsobiti, musít jistě netoliko wycwičený a uměŕý býti zpěwák, ale i píseň neb zpěw uměle uděŕán a jako do nějaké formy slit býti; neb jakž by text písničky byl nespůsobný a nebedliwě neb neuměle složený, tedyť jest wíc než půť pře pryč.

0 slovích w písni.

Ačkoli słow i w spisích nebo w psaních i w písničkách téhož jazyku jedněch jako i w mluwení na wěšším díle se užíwá, wšak proto nemalý w tom může býti a má rozdíl. Nebo poněwadž píseň má nebýti tak dlouhá jako spis nějaký, hýbawější pak a žiwější, wíce probuzující nežli prosté psaní: i musíť tedy i tu pilnost skladatele býti, a to při těchto wěcech:

1. Aby słowa dáwał do písne vlastní, significantia, kteráž by vlastní nálezeta k té věci, o níž píseň, a neodnáseta myslí posluchače odtud, kamž ho chceš zpíwáním uwěsti, buď k lítosti, k radosti, k žalosti, k bázni, přízni, naději.

2. Též at jsau słowa summowní, mnoho w sobě zawírající, wšak což náleží; nebo poněwadž nemá býti welmi dlouhá píseň, i kterak w ní co čackého powíš, když jen wšeckeró slovy naplníš i bezpotřebnými?

3. A budau-li summowní a nesrozumitedlná, též opět nic neswedeš. Bude jako by tuňák létať pod oblaky a, nic na zemi nemoha uhoniti, ľačný zůstawať. Protož tak summowní budte słowa, aby jim proto mohlo rozumíno býti. A toť jsau ta, jichž lidé užíwati obyčej mají, rozumnější a čactější, kteráž třebas i w kázaních slychána býwají aneb i wyswětlowána a již lidem přišta w nějaký zvyk.

4. Słowa wzatá od rozličných jiných stwořených wěcí, metaphoræ, welmi jsau pěkná a příjemná i swětla, jimiž wěc jako malowána býwá na myslí posluchačůw. Mezi takowými slovy jsau i ta, jenž historii namítají, a ta sau jako šíp, ješto člověku pojednau mnoho w mysl uwedau a třebas srdce zapálí, podobně jako by nějaké tabule malowané před oči někdo někomu poskytl.

5. Nemáto i swětla i hýbawosti přidawají epitheta, słowa k jiným připojená, jenž jakost, totiž, způsob vlastní wěci wyprawují, jako k tomu słowu Učiniť přidáš-li maudře neb výborně, důstojně, hrozně etc. Item Zemdlit bídně, příliš, žalostně, hrozně. Item Slib štědrý, drahý, hodný, jistý etc. Když přidawána bywají ta słowa, aby k tomu cíli patřila, kamž píseň čeleti má, tedy jest chwalitebné; neb mnoho swětla přidawají. A netoliko ty dvě figury retorické, ale i jiné mnohé výborně se hodí skladatelům písni; ale širokoť by bylo o tom psáti. Než žeť jest nesnadno pěkná, přístusná a jadrná dáti słowa a wždycky w rytm se dobře trefující: protož nemáá práce býti musí, nežli se jedna takowá písnička složí. Ale co bez práce w tomto žiwotě? Co nesnadno, to wzáčno, difficilia pulchra; wšak lenoch cti nedochází, a rys máto naťapá, když dále přes tři skoky nechce.

0 úžitku z učení se počtice.

Widí mi se toho dotknauti, což mnohé jakož při jiných wěcech, tak i při skládání písniček-rozpakuje a w dobré práci překážku čini, t. že nemohau hned pojednau brzy se wrownati umělym a słowautným skladatelům. Ti nechťi býti učedlníci, když ihned w skok mistři býti neumějí. A ne jedněm toto na mysl přichází: Poněwadž dosti až příliš jest písni rozličných již prwe složených, jaká jest potřeba s tím se meškati, an těch, jenž již složeny jsau, není čacký kdo užíwati?

Ale měli by takowí saudní lidé i to spatřiti, že již drahně knih wylis-
těno a podnes se tisknau, a však proto neříkají lidé: „K čemu jest
učiti se psáti a psáním se zaměstknáwati?“ ale předce každý, kdož
umí čísti, psáti též uměti žádá, aby, když by toho kdy bylo potřeba,
uměl napsati, což by chtěl, jestliže ne jiným k jich potřebě, ale sobě
sám k swé libosti neb úžitku. Takž jest podobně i písničku uměti
složiti: byť nebylo pro jiné bližní twé, ale ty sám pro sebe k libosti
swé, a někdy snad i k potřebě, máš uměti to. Nýbrž ještě wíce proto,
aby jiným skládatelům písni i písňem lépe wyrozuměl. Ano u Ľatini-
ků špatný by to byl Ľatiník a grammaticus, aby neuměl prosodie a
neznał rationem componendorum versuum, ačkoli z mnoha tisíců Ľatini-
ků jeden se sotwa wydaří a w to wydá, aby byl počtau, totiž weršů
mnohých skládatelem. A protož každý dobrý Ľatiník tomu, i jak wer-
šowé skládání býti mají a jací jsau jejich způsobowé, wyrozuměti a
naučiti se má, tak aby také i sám w potřebě mohł a uměl některý
wersů udělati. W tom když se cwičí mládenci, jak welikau pomoc
odtud mají k lepšímu wyrozumění wlastnosti jazyku toho w słowích,
in phrasibus, owšem in pronuntiatione, a w jiném a summau ke wší
celé wýmłownosti: to jest zkušené a dobře wědomé. Takť podobně
jest i w jazyku našem. Spůsobu skládání písni wyrozuměje a také
toho kořtowáwaje, budeš moci wíc nežli kdy prwé spatřiti, jaká jest
řeč naše, jak w čem hojná nebo nehojná, lepší-li se čili kazí, jaké
jsau při mnohých słowích wlastnosti, jak se jich kde užívá, kde které
figury retorické nebo grammatické swé místo mají; budeť se to potom
wýborně w młuwení hoditi. Nesnadněs vyhledáwáł słowa a jim pracně
wyrozumíwáł, figury, podobenství, similia hledáwáł, spůsoby phra-
seos rozsuzowáł, co projímawějšího, co k čemu słaučiciho, průbo-
wáł, skládaje písničku: aj již to budeš hotowé míti, netoliko potom
při jiné písni děláni, bude-li kdy potřebí, ale i w młuwení swém i
w psaní obecném. Jestos prwé toho nesnadně a běžně užíwáł, prostá
byla řeč twá: spůsobilejší, barewnější a živější již bude. Co pak
dím s strany wěcí samých welikých i drobných, jaké zboží a bohatství
shromáždíš a ke wšeliké potřebě je pohotowé míti budeš! A protož
i při této příčině prawé se býti widí onoho mudrce powěděni: Manum
esse causam sapientiæ.

Wíce pak každá písnička, kteraužkoli uzříš, bude tobě jako
zrcadlem; neb jakž saudně na ni pohledíš, tak toho, kdož skládal tu
píseň, hned poznáš, jaké duchowní audy má, jak wyspělé, jak podarité,
subtylné, spůsobné a ušlechtilé, jak zdravé neb nezdravé: z toho jací
mohau pocházeti týchž audůw skutkowé, poznáš, jaká pracowitost, be-
dliwost, rychlost, saudnost etc. Uzříš některau píseň, ana jako wěnc
krásný, jiná jako łauka zelená a kwitím rozličným porostlá, jiná jako
strom ušlechtilý, jiná jako zdaleka se modrající hory, jiná jako sta-
wení krásné buď uzawírané buď zotwírané. Při některé poznáš, že
jest pilně a pracně dělaná, lucernam olet, ana hned zdaleka słušná,
spořádaná mistrowsky, buď wěci buď rytmy wtipně zohýbané a spů-
sobně spojené neb skládané, słowa na wýbor wybraná etc. Jinau
uzříš, anať jako potůček plowe z studnice tiše, hladce powrchu; jiná
břehy podreywá a pojímá s sebau; jiná ukazuje skládatele, autoris,
weliký wtip a newelikau práci; jiná neprohledawost otce ukáže; jiná

neumění nebo nedopatření se něčeho, toho neb jiného; jiná drsností swau mistrnost hlavy něčí proradí etc.; w některé hojnost věci neb sentencí, w jiné hlubokost. A kdo by vše wyčetl? To znáti, s tím se poobíráti uměti a moci, jest lépe na swět a na lidi w něm pohleděti, nežli by na ryúk na trh šel aneb někde na diwadla, kdež ne duše ale těla lidská a ještě oděná rauchem widěti můžeš; ale tuto to, což nejpřednějšího w člověku, z hluboka spatříš.

XXXI.

Martin Kuthen ze Šprinsberka.

Martin Kuthen, jakož jméno ukazuje, rodič byl z Kutné hory. Wystudowaw na universitě Pražské, byl wychowatelem w některých domech šlechtických, jmenowitě též u nejvyššího purk-rabí Zdenka Lwa z Rožmitálu. Později stal se písařem starého města Pražského. Do stawu vládyckého powýšen byl diplomem ode dne 18. Pros. 1541. Zemřel 29. Března 1564. Za swého wěku znám byl co dowedný skladatel epigrammůw latinských. Za pětiweršowý chronostich na hrob Karla IV. bohatě od Rudolfa II. byl obdařen. Latině wydal přehled králůw a knížat českých, pak popis slawností, kteréž arcikníže Ferdinand připrawil otcí swému, když l. 1558 po wywolení za císaře do Prahy přijel. Popis ten zároveň i w jiných jazycích z rozkazu císařského byl wydán. Wydání české zachowalo se nám we velikém díle historickém Wiléma hraběte Slawaty. Dílo Kuthe-nowo, které, dokud newyšlo, mnoho hluku natropilo a bylo podnětem k sepsání kroniky Hájkowoy, wyjdauc pak daleko zůstalo za očekáwáním a obáwáním, jest Kronika o založení země české, tudíž o knížatech a králích etc. (1539, 1585 a 1817), suché to wypsání dějůw českých pořádkem letočtým.

1. Z Kroniky české.

Předmluwa.

Cožkoli mnozí jsau o počátku a založení země této a národu českého obšírně wypsali, ale aby který z nich o tom gruntowně a práwě sepsal, ještě až posawad nenalezám. Neb někteří hned po potopě, kteráž se za Noe po všem swětě stała, Čechy w této krajině býti pokládají, jiní pak že by z Charwatůw pošli a od prwního wůdce swého Čecha jméno měli, prawí. Ale kdy a kterého času to jest se dáto, žádný z nich neoznamuje; než w tom se všickni srownawají, že krom Čechůw prwé w zemi této žádných jiných obywatelůw nebyto.

I pro gruntownější toho vyhledání předkem a najprwé potřebí jest wěděti, že wšecy krajiny a národowé jména od prwních oby-watelůw neb spráwci sobě daná mají, — jako od Izraele Izraelští a země izraelská, od Persy Perští a země perská, a tak i o jiných jest

rozuměti, — ale že jména taková zemí, tudíž lidí i jiných všech věcí časem a léty rozličně se proměňují, jakož Strabo toho obšírně dotýká, pravě, že za jeho věku mnozí národové i jich jména zhyнула. Též také i jiné příklady k tomu podobné mohly by se tuto připomnutí, ale pro krátkost jich zanechám, poněvadž i nyní to každý očitě může spatřiti, že znamenitý a první v světě národ řecký za paměti téměř naší od Turka jest vyhlazen a země jich, jméno své potrativši, v jiné před šesti sty léty neslýchané, proměnila, to jest, že již ne země řecká ale turecká vůbec se jmenuje.

A to vše tudy pochází, že pokolení lidské, jak mimo jiné živočichy sobě volné jest a žádnému jinému stvoření poddáno není, tak žádostí přirozenau jsauc podjato, nikoli na svém přestati nechce, než vždy víc a víc míti žádá a věci cizí mimo své vlastní oblíbje: takž nemůž-li žádosti své pokojně vyplniti, moci užívá, kdež z toho wálky mezi lidmi powstávají a tak i záhuba národůw neb smíšenice a skrže to proměnitelnost jich se přihází.

Že pak v každé historii neb kronice ten pořádek zachován býti má, aby to, což se píše, ne na básniwých rozprávkách ale na samé pravdě grunt a základ swůj mělo, a ta že jináče vyhledati se nemůže než z pamětí těch, kteříž toho věku živi jsauce, běhy a případnosti takové nám wypsane jsau pozůstawili: protož aby prawda toho všeho pořádně vyhledati se mohla, zvláště což se země této a prvních obywatelůw jejích dotýče, pokudž u znamenitých řeckých i łatinských historikůw neb kronikářůw (kteříž toho času byli) se nachází, kratičce položím. A odtud potom k knížatům a králům, kteříž národ tento český až do časůw našich postaupně spravowali, přistaupím. A dále, což ku poznání náležitějšího býti poznám, buď o wálkách neb jiných činech a příhodách jich wedlé sepsání domácích kronikářůw, jakž jest se w pravdě dáto, bez pochlebenství oznámím.

2. Z Witání císaře Ferdinanda I. 1. 1558.

Příprawy a příjezd.

Když osmého dne měsíce Listopadu první a přední poseť císařského příjezdu přišel k arciknížeti na hrad Pražský, urozený pán, pan Adam z Šternberka, nejvyšší komorník w králowství českém, około hodiny 14., a oznámil, že císař Ferdinand ráčil již wyjeti z Benešowa a že se ráci zastawiti we wsi Jesenici dvě míle od Prahy około hodiny dwadcaté: dle té zprawy arcikníže Ferdinand ihned poručil se sjeti knížatům, auředníkům zemským a radám JMCísaře všechněm, též osobám stawu panského, aby se tu k přiwítání Jeho Welebnosti Císařské pána swého strojili; stawu pak rytířskému rozkázal se sjeti do pole nedaleko staré obory, kdež také sám arcikníže mezi ně wyjeť a hnedky tu haufy jejich mustrowat, wedlé jednoho každého důstojnosti, hodnosti a auřadu jednomu každému ukázaw místo, jakým by pořádkem měli jeti proti císaři.

Zatím w městech Pražských skrže trubače swołani byli měšťané, a jeden každý hauf, kterýž wítati měl císaře, scházet se na jisté místo: purkmistrowé a rady všech tří Pražských měst na staro-

městský rathauz, kdež také shromážděna pacholátka a panny w rozdílňá místa; rektor učení Pražského s swým žákovstwem, též i administratorowé, konsistoriáni, farářowé a kněží z strany pod obojí do kolleje císaře Karla, jinak weliké, kdež se také starci scházeli; wdowy pak do kostela Matky Boží před Teynem; naposledy všechno množství lidu mladého na rynku. Odkudž potom všichni na ułożená sobě od arciknížete stanowiště a místa se rozcházeli, kdež příjezdu císařkého očekáwati měli.

Nejprwnější ze všech na swé místo odešli mladenci a muži, kteří se pod zbroj a na wojnu hodili. - A ti byli w trojím rozdítu. Prwní s dlouhými ručnicemi, a měli na sobě krátké župice jednostejné formy a barwy červené, bílým přemováním po krajích, w prostředku i na rukáwích prošíwané, a na hlávách červené klobauky s bílými pintami. Druzí byli we zbroji a w celém kyrysu a někteří w pancířích, majíce lebky na hlávách, a ti měli tesáky a meče při bocích jako i prwní a w rukau české špičaté burdýře a řemdihy a jiní dlouhé německé oštěpy. A těch obojích bylo w počtu okolo 8000, kteří měli osmnácte fendrichůw a praporečůw jednostejné barwy. Třetí díl pěšího lidu býť nápodobný oněm starým bojownikům, kteří za času Jana Žižky i potom u Uhrůw slaužili a černé wojsko slauli. Těch bylo přes tisíc w prostém oděwu, majíce na sobě černé kukle a místo zbroje pawézy a železné cepy.

Ti všichni pořádně, w každém řadě po šesti osobách, šli přes město s bubeníky a pištcí branau Wyšehradskau až k sw. Pangracímu a tam na jedné rowině ti, kteříž we zbroji byli, čtwerhraným šikem, jako by se s nepřitelem potkati měli, se postavili. Černí wojáci, nětco dále odšedše, sobě ležení zarazili na jednom welikém wršku a obehnali se wúkoť pawézami jako nějakým waťem anebo zdí tím způsobem, jako se starí Čechowé ležící w poli zašancowati obyčej míwali.

Když to pěší wojsko z města wytáhlo, tehdy mílostný hauf pacholátek, wyšedše z staroměstského rathauzu šli pořádně na nowé město přes mostek na koňský trh a, přišedše téměř do prostředku jeho, tu kde kašna stojí, uhnuli se do té ulice k sw. Jindrichu, kdež jest andělská zahrada a tam se dvěma řady postavili w počtu půtdruhého tisíce, jeden každý oblečen jsauce w bíté košilky wyšíwané na obojcích, na rukáwích a zespod wúkoť červeným hedbáwím, červenými pintami obwázáni, majíce w rukau ratolesti bušpánowé zelené aneb kytky zlatem i jinak ozdobené. Měli také i swé bubeníky a fendrichy téhož wěku a postawy, jako sami byli. K nimžto přidáno bylo pro ochranu a stráže 12 poctiwých měšťanů, kteříž vsak nemnoho wyšší byli než pacholata, a každý w ruce nesť malowanau berťu.

Potom okolo 18. hodiny purkmistrowé a rady všech tří měst Pražských, odíni jsauce w hřebíčkové damaskowé sukňě dlouhé, šli po těch k swému stanowišti. A před nimi třidecet předních měšťanůw w rozdílňém ale poctiwém oděwu. Po jedné i druhé straně šlo 60 mladých jonákůw krásných a silných w tykytowých sukničkách červené a bílé barwy, pod klobauky též tykytówými a bílým přím. Ale ti všichni měli po łowčím oštěpu kromě toľiko šesti, kteří nesli nebesa z aksamitu červeného a bílého uděťaná, zlatými bullemi welmi řeměslně ozdobená.

Za senatory šli rektor učení Pražského, administratori s doktory, mistry, zákowstwem a kněžstwem strany pod obojí, jichžto všechněch bylo téměř do 400 osob w černém poctiwém dlouhém oděwu, kromě toliko rektor a děkan universitatis nebolížto weliké kolleje měli na sobě široké faldowané šarlatowé sukně, kteréž za časůw císaře Karla IV. udělány byly. A před nimi šlo dvě pacholátek s stříbrnými berlemi.

Těmto všechněm bylo místo ukázáno za koňskou branau, neda-leko od toho místa, kde se obyčejně k ptáku střílelo.

Když se tito haufowé tak w městě spořádali a semotam na místa swá se rozcházeli, zatím arcikníže se wší swau jízdu proti císaři, panu otcí swému, wyjeř. Nejprwé přede všemi, jakž obyčej, jeli čtyři trubači. Za nimi jeř nejvyšší hejman všech jízdných haufůw, pan Ľadislaw z Ľobkowic, dworu w českém králowstwí maršalek, maje sobě přidáno po prawé ruce dvě osoby z stawu panského a po lewé dvě z stawu rytířského. Za nimi jeli jízdní w každém gleidu po pěti dlouhým řadem, jakž kteří předních pánůw králowstwí tohoto byli. První hauf jízdných staršího i mladšího Henricha hrabat z Hartenšteina a pánůw z Pławna; druhý pánůw a bratří p. Wiléma a p. Petra z Rožmberka; třetí p. Jana mladšího z Ľobkowic, nejw. purkrabí Pražského; čtvrtý Jana staršího z Ľobkowic, nejvyššího hofmistra w králowstwí českém; pátý p. Adama z Šternberka, nejw. komorníka; šestý p. Jana z Waldšteina, nejw. sudího; sedmý p. Joachyma z Hradce, nejw. kanceléře; osmý p. Joachyma Šlika hraběte z Pozaunu a Holejče, presidenta komory české; dewátý p. Jana staršího z Šwamberka, nejw. sudího dvořského; desátý p. Jana Bořity z Martinic, purkrabí Karlšteinského; jedenáctý p. Wolfa z Wresowic, nejvyššího písaře; dwanáctý podko-mořího; trináctý p. Bernarta Zehušického z Nestajowa, purkrabí Hradec-kého; čtrnáctý p. Oldřicha z Duban, hejtmana na hradu Pražském. Byli pak ještě mimo těch čtrnácti jiní haufowé pánůw a rytířůw českých, kterýchž se pro krátkost mlčením pomíjí. Neda-leko za těmi haufy jeli služebníci pánůw a rytířstwa, a za nimi byli wedeni powodní koňowé Jeho Msti arciknížete Ferdinanda, přikrytí černým aksamitem. Po nich jeli edlknabowé na pěkných bohatě ladrowaných koních a jiní rejthari z rozličných rodůw. A za nimi hned jeř dwůr arciknížete Ferdinanda s nemáým počtem hrabat, pánůw a rytířůw. Potom opět 12 trubačůw a jeden bubeník, který na wlašké bubny bubnowař.

U prostřed jeř sám arcikníže na spanilém koni, maje okolo sebe množství lokajůw a drabantůw. Před ním jeli Hendrich mladší kníže z Pławna, hrabě z Turnu, hrabě z Hardecku a jiných více pánůw ode dwora JMsti. Za ním pak jeli přední páni králowstwí českého jedni za druhými po pěti. Nejposléze za všemi jeli wesměs služebníci a pacholata panská ode dworu arciknížecího: tak že všech spolu jízdných, předních, prostředních i posledních bylo okolo 5000.

S tím počtem jízdy arcikníže wyjeř w cestu císaři, panu otcí swému, z těch rowin, které jsau blíže staré obory, nejprwé skrze hrad Pražský, potom přes Hradčany, odtud skrze menší město Pražské a přes most do starého města. Kdež jej nejprwé potkařo starcůw šedivých na hlawě i bradě okolo tisíce, kteříž všickni odíni byli černým rauchem a na hlawách swých nesli wěnce zelené a šli řadem z kolleje weliké k Hradčanům, kdež jim místo k wítání wykázáno bylo.

Potom potkał se arcikniže na welikém rynku staroměstském s wdowami, jichž było w počtu do osmi set. Kteréžto, wyšedše s kosteła Panny Marie před Teynem, šly do města menšího Pražského, tu kdež jim místo k očekávání na císaře bylo uloženo. Měly pak všechny téměř jednodušný oděw na sobě, pláště černé a bílé raušky a spuštěné fuchy přes ramena až doů, tak jakž podnes jeptišky a někdy wdowy stawu panského a rytířského se odívají.

Kteréžto když pominul a táhl swau cestau skrze nové město Pražské k bráně města hory Vyšehradu, zatím vyšlo z rathauzu staroměstského okolo 2000 krásných panen s swými hejtmany w tyktoých sukničkách wišňowé barwy jim k ochraně a strážii přidány. A ty všechny panny dvěma dlouhými řady se postawily od kosteła Panny Marie před Teynem až k kostełu sw. Michała. Jedna každá z nich měla čepce zlatý anebo hedwábný s okem zlatým, wěnac na hlavě a kytku w ruce z wonného kwítí, mantlík pěkný hedwábný kunami aneb soboły podšitý. Aníž mezi tím vším apparatusem, kterýž se toho dne ku poctiwosti příjezdu císařského w městech Pražských spatřiti mohł, bylo co k oku lidskému libějšího a krásnějšího jako ten kůr výborných, poctiwých, stydlivých a pěkných panen.

Přistrojili se také k tomu wítání Židé w swém powěrečném wíce nežli kratochwilném apparatusu takowém: Z ulice swé židowské wynikše, nejprwé šlo trinácte mladencůw w bílých perkytlích, kteřížto nesli welikau korauhew, na níž znamení a litery napsány byly jim samým toliko známé. Za nimi pacholata w bílém rauše, žaľmy zpíwající rozličnými hlasy. Potom staří Židé w černých pláštích. Za těmi jedenácte kněží, z nichžto šest nesli drahá nebesa z šarlatu a zлата udělaná, jiní čtyři šli před nebesy, jeden pod nebesy nesa desatero Boží prikázání na pergameně psané a w zlatohlaw obalené. Za těmi opět šli jiní kantorři, kteříž na rozdílne hlasy židowským jazykem zpíwali. Opět starší jejich do 40 w čubách lišcích a kuních a za nimi žáci a školníci jejich w pláštích fialowé barwy, majíce bílým zawitím zakuklené hlavy. Nejposléze šli mladenci w bílých košilích s obojky zlatem wyšíwanými. A w tom pořádku šli nejprwé na staroměstský rynek a odtud k mostu, kdež proti celnici na prawé straně se postawili.

Mezitím arcikniže Ferdinand, wyjedauce s swau jízdau za bránu města hory Vyšehradu až za kosteł sw. Pangrácía a nechawše pozadu za sebau purkmistra a rad měst Pražských, též i všeho wojska pěšího, na širokých polích zšikowal všechny jízdne haufy, tak že se jako had na dýlku winuly, a byly jako k bitwě hotowy. A tím způsobem wedł je poznenáhla jako k bitwě wstříc Jeho Welebnosti Císařské. A w tom, dostana nowin, že by již Jeho Welebnost Cská býti ráčil pod jedním wrchem u wsi Krče řečené, bez meškání koně swého zabodł a, nechaw jiných, aby po něm poznenáhla táhli, sám s některými hrabaty a předními dworany swými proti JWsti pospíšił, a jak JWCská na wršku nad tau rowinau, kdežto jízda arciknižecí w swém ordnunku stála, od něho spatřil býti ráčil: nepomeškaw s koně swého skočil, k JWsti s odkrytau hlavau pěšky šel, a tu přijda s welikau uctiwostí na kolena poklekl a, polibiwši ruku swau, JWsti ji podal, JWst wítaje a weselým obličejem radost swau z příjezdu JWsti na sobě uka-

zuje. Jehožto císař přiwětiwě a otcowsky přijal a jakožto nejmilejšího syna swého łaskawau odpovědí odbył. Po arciknížeti wítali císaře ti, ježto se byli s arciknížetem od jiných haufůw odtrhly, jimž také císař wšem dobrotiwě a ochotně děkował.

W tom arcikníže Kareł, jenž był s císařem přijel, bratr arciknížete Ferdinanda, s koně ssedł, políbením ruky a jeden druhého objetím społu se s radostí wítali. Podobně také legáti a posłowé králůw hispanského, englického, polského a někteří biskupowé a kdožkoliw z velikých pánůw, kteříž byli s císařem přijeli, s koní swých ssedše, arcikníže Ferdinanda s náležitau uctiwostí a políbením ruky pozdrawowali.

To když se stało, wsickni zase na koně sedali, a Ferdinand owšem s Karłem bratrem swým zůstał při císaři, ty pak, ježto s ním byli a od jiných haufůw odjeli, zpátkem na swá místa odesłał.

Když pak se již táž wojska také k císaři pomału přibližowala, nejprwé trubači arciknížecí a bubeníci s velikým hřmotem a hłukem císaře přiwítali, potom jízdní téhož arciknížete jedni po druhých z krátkých ručnic wystřelili a potom táhli předse swým šikem a císaře stojícího s komonstwem swým s odkrytím a nakłoněním hław swých wůkoł objeli s velikým císaře a jiných wšech, kteří s ním byli, podiwením. Císař, aby je tím lépe spatřiti mohł, odjel od swého haufu a přijew k ním bliže, s obzwłáštní rozkoší na ně se díwał téměř na půldruhé hodiny, až ho i poslední haufowé wší té jízdy pominuły. Odtud táhli wsichni k Wyšehradu, mezi nimiž jízda arciknížecí napřed jeła a za ní dwůr a komonstwo císařské.

Kratochwile.

Nazejtří potom okolo 24. hodiny šel císař s arciknížaty syny swými, též jinými pány, do zahrady a luthauzu, kterýž jest při zámku, a tu na stoličci złatohławem obestřeně sedě, u přítomnosti týchž synůw swých, též velikého množství předních pánůw a dworanůw swých na jedno welmi kratochwilné a předtím nikdy newídané diwadło s velikau rozkoší se díwał.

Postaweni byli wně na rowině dwě welmi vysoké wěže a na těch obau byli trubači a bubeníci arciknížecí, kteří, jakž císaře zahłídli, tak ihned ku poctiwosti jemu weselé traubení a bubnowání prowozowati počali. Mezi těmi wěžmi u prostřed stála veliká hora ku podobenstwu prawé a přirozené skály welmi řemeslně a důwtipně udělaná, pod nižto mnoho było skryto ohňůw. A na wrchu též skály spatřowal se Jupiter až do pásu, jako by se w powětří wznášel. Toho aby wybojowali a s té skály dołů swrhli, vyšlo pět náramně velikých obrůw, kteří znenáhla velikým krokem k té skále jeden za druhým kráčeł, a každý z nich nesł na ramenau veliký kámen místo zbraně. A přišedše až k té skále, lézti na ni chtěli. Kteréžto Jupiter uzřew pod skáľau státi a se na ni lézti pokaušeti, ihned po tenkém drátu nebo nitce spustił oheň na ně jako nějaký paprštek; jako by k nim hrom udeřil, na zem je poraził a w tom skála se roztrhši, ne bez velikého strachu a uleknutí lidí přistojících, wydała z sebe hrozné hromobití a bļeyskání prawému nápodobně, wywrhši z sebe mnoho

trubiček a kaulí ohněm hořících, létajících nahoru v powětří dosti daleko wůkoľ, ne bez škody těch, kteří se dívali, z nichžto některým brady jiným pak šaty ten oheň spálil. W tom ukázalo se dewět osob welmi hrozných, jako by zlí duchowé anebo dábľowé byli, kterýmžto z očí, chřípí, z uší a z aust oheň plápoľať. A ti obry na zemi poražené do pekľa táhli, z jichžto krwe potom zrodily se opice, kteréž diwné hry skoky swými provozowaly, jednak oheň vyhazowaly na ty, jenž blízko nich stáli, a jiného mnoho směšného a potworného provozowaly.

Potom, když ta hora ohněm téměř shořela, wyjeťo z jakéhos lísku osm rejtharůw sedících na koních strojených a oblečených w šatech rozdílné barwy a dobře opatřených předními i zadními plechy, pancíři, lebkami, dřewci a ručnicemi. Ti dwa a dwa jedni po druhých spoľu se poteykali. Dřewce jejich, mečowé a lebky oheň z sebe wydawali; koním také z uší, očí a chřípí hrozný oheň plápoľať. Diwné to bylo jejich potýkání; nebo, pořádamawše ohniwé dřewce a meče, sáhli k ručnicím a jeden k druhému střileť s welikým hřmotem a sražením w hromadu těch swých nastrojených koní. K nim přistaupili z téhož lísku někteří pěší kratochwilným způsobem zbrojí, štítem a mečem bojující, jichžto lebky a špíce mečowé také ohněm plápoľaly. A ti s welikau křepkostí swými štíty točice, zdáli se, jako by oheň metali, a přitom obyčejem mauřeninským tanec wedauce, semotam proskakowali.

XXXII.

Prokop Lupáč z Hlawačowa.

Syn M. Jana Lupáče, koňšela Pražského. Studia swá konal na vysokých školách Pražských; léta 1560 dne 1. Řijna powýšen byl za mistra filosofie. Pobyw některý čas w Nimburce jakožto rektor školy lamní, powolán byl na universitu, kdež čell, jak se zdá, o historii. L. 1562 dostal list erbowní, aby se mohl psáti „z Hlawačowa.“ W l. 1566 a 1567 byl děkanem fakulty filosofické. L. 1569 dal však universitě wýhost a odebral se do Domažlic za radního, w kterémžto úradě setrwal až do smrti. Psal wětším dílem latinsky. Hlawní spis jeho jest kalendář historický (w Praze 1584): Česky sepsal Historii o císaři Karlowi toho jména Čtwrtém, kteráž podwakrát wydána byla w Praze, totiž l. 1584 a podruhé od W. Hanky k pětistaleté slawnosti university Pražské l. 1848. Lupáč zemřel dne 5. Dubna 1587 a pochowán byl w děkanském kostele Domažlickém.

Smrt krále Jana.

Léta P. 1346 Jan král český dle přibuzenství táhľ s welikým množstwím wálečného i jízdného i pěšího lidu, kterýž w Čechách i w

Němcích sebrat, do Frankreychu na pomoc Filipowi Valésiovi toho jména šestému králi franskému proti Edwardowi toho jména třetímu králi englickému. Za příčinu pak jakési zpaury a nepoddanosti Pařížských proti wrečnosti on král Jan a Kareš syn jeho, již wolený král Římský, přijeli jsau do Paříže s pěti sty rejtharůw. Obywatelé a měšťané bauriti se počali a to proto, že hejtman královský, město Paříž proti autokům nepřátel, jenž do Frankreichu wtrhli, baštami a nowým dítem ohrazuje a opatruje, i některá stavení, nic méně i domy sausedské k tomu připojowať. I poručiwše král Jan a Kareš hejtmanu, aby od toho díta přestať, započaté zlé w nebytí doma krále franského swau přítomností a rozšafnau opatrností přetrhli.

Potom pak w sobotu po památce sw. Bartoloměje apoštoła Páně, když u Kresciaku se bitwa mezi těma dvěma králi začala a králi Janowi oznámeno, že již Franští na útěk se dávají, i aby pro zachování swého žiwota, poněwadž by byl owšem newidomý a zraku zbawený, též sám, na jehožto by zdrawí jakožto pána a krále českého králowství české jako zawěšeno bylo, pro bezpečnost poodstaupit, raděno: k tomu nabízejícímu zmužile odpovědět, řka: „Tohoť Bůh dá nebude, aby král český z boje utíkať; nýbrž dnes já — to wězte a tomu wěřte — buď hrdinsky a statečně wítězem zůstanu anebo slawnau smrtí, jsa tuto zabit, po královsku padnu a umru. Protož wedte mne tu, kdež nejwětší bitwa se drží; wšak Karla syna mého pilně šetřte. Pán Bůh s námi.“ To sedě na koni powěděw a swé kopí maje sobě od swých naprawené, mezi nepřátely, kdež se nejwálněji potýkali, se dostať, a w prwním šiku a mezi nejpřednějšími bojuje a jsa wíce než jednau od sobě protiwných smrtedlně postřelen a tak s swého koně spad, udatně žiwot swůj dokonať. S týmž králem s jeho strany tu též statečně a hrdinsky se potýkajíce, zbiti jsau hrabě z Blazu, hrabě z Ulmu, pan Jindřich syn wysoce urozeného pána Petra z Rožberka, pan Heřman z Milčína a pan Jan syn páně Jindřichů z Lichtenberka, a z stawu rytířského do padesáti, jichžto twárnosti a erby w Lucembúrku na mramoru wytesané se spatřují.

Ale Kareš, jsa w též bitwě třemi ranami raněn a snažnými prosbami pauůw některých swých z Čech přemožen a jako wybojowán, aby swého zdrawí, welmi míého a drahého klenotu, ušetřit jakožto pán a král český dědičný, zwlášť poněwadž by paua otce nejmilejšího tu ztratit; nad to wýš, že z osudu a uložení Božího štěstí wálečné i wítězství se welmi hrubě k Engličanům schýlilo a nawážilo: těmi příčinami jsa hnut, do jednoho kláštera, ježž Riscamp po franskou jmenují, se jest dostať.

Po té bitwě, kteráž prwního dne až do několika hodin na noc a i druhý den trwala, z rozkazu krále englického počteni jsau ti wšickni, kteřížto s strany krále franského w tom boji padli, a nalezeno jest w počtu jedenáct knížat, osmdesát korúhewných pánůw, tisíc dvě stě stawu rytířského, jiuého pak lidu około třidceti tisíc. A tak ti, kteříž jsau byli přednější a znamenitější, jsau z englického krále rozkazu tu w blíže příležících městech poctiwě a křestansky pochowáni. S strany pak těla krále Jana, to mezi zbitými nalezeno, a poctiwě, jakž na tak wznešeného a udatného krále náleželo, ozdobené englický král k Karłowi synu s žařostí, pláčem i slzami je odesať,

s tím doloženiím ano i oswědčeniím, že ne sílajú a statečností jeho lidu, ale samého toliko Pána Boha mocí a propůjčeniím jest tolik králůw — Filipa franského, Jana českého, Karla Římského krále wojsko — od wojska mnohem w počtu menšího porażeno. Totěž těto dle Karłowa rozkázani jest wezeno do Lucemburka města a tu w kláštere, kdež jsau bratří řádu sw. Benedikta, slawně pohřbeno. Jakož pak i za žiwohytí swého byt toho on král Jan žádostiw a častokrát říkawał, že w Čechách neumře ale w Lucemburku pochowan bude.

XXXIII.

Pawel Kristián z Koldína na Martinicích.

Pawel Kristián narodil se w Klatowech l. 1530. Wzděláni swého nabył na učeni Pražském, kdež se l. 1550 stal bakalářem, l. 1552 mistrem swobodných umění. L. 1557 dostal list erbowní, aby se mohl psáti „z Koldína.“ Od l. 1558 do 1562 byl professorem, l. 1561 děkanem fakulty filosofické. Wystaupiw z professorstwí, stal se po Matěji Bydžowském z Aventina kancléřem, později senatorem starého města Pražského. Zemřel dne 10. Ledna 1589. Koldín náleží mezi nejpřednější právníky wěku swého. Práva městská od Brikciho z Zlicka poprwé w jedno sepsaná, pro jichž některé úchyłky od zřízení zemského mnohé nesnáze pošly, wnowě spořádal, načež l. 1579 císaři Rudolfowi II. podána a od něho stwrzena byla. Z této rozsáhlé knihy práw učinil Koldín summowní wýtah s wupuštěniím jmenowitě průpowědí latinských mnohonásobně do textu hlawního wplétaných (1579). Podobný wýtah udělal l. 1582 i ze zřízení zemského. Koldín jazyk práwnický přiwedl na nejvyšší stupeň dokonalosti: z potomních práwnikůw nikdo se jemu newrownal. Ale nejen w tomto oboru, než i w básnictwí latinském proslul Koldín, jsa audem básnické společnosti (sodalitas literaria), kteráž od Jana Hodějowského z Hodějowa zwláště pro zwelebení poesie duchowní založena byla a pod ochranau cis. Rudolfa II. nejen po Čechách a Morawě, alebrž až po Uhrách a Charwatsku se rozšířila. Když l. 1563 Koldín do stawu manželského wstaupil, podalo mu přáni swé dwanáct spoluaudůw latinskými weršemi we zwláštní knížku sebrané. Po smrti památku jeho oslawil podobným způsobem Petr Codicillus z Tulechowa.

O sepsání práv Justinianových.

(Z přípisu císaře Rudolfa II. na práva městská.)

Když všemohúcí Pán Bůh, stvořitel a mocný správce všech věcí, onomu pobožnému Římskému císaři jménem Justinianovi (kteříž v létu pětistém a dwadecátém pátém od narození z Panny Marie Pána Jezu Krista spasitele lidského pokolení na stolici Římského císařství a důstojenství dosedl) slavné vítězství nad mnohými útlatnými té Římské monarchie i jeho nepřáteley a odporníky dáti ráčil, tak že již všickni, jsauce náramně přestrašení a jako zděšení i velice zemdleni, nesměli jsau a nemohli proti též monarchii i tomu mocnému císaři nic před sebe buď válečným způsobem aneb jinak na odpor bráti, a již žádných nenadálých vpádůw a škodných sjezdůw a překážek obáwati se nebylo: i takového šťastně zdařitého a slavného vítězství nad ukrutnými a krvavými nepřáteley sobě od Pána Boha propůjčeného jsa ten pobožný císař Justinian velice wděčen, jeho Božské miřosti díky ustawičně z toho činiti i náramně se těšiti. A maje tak sobě pokoj žádostiwý před nepřáteley způsobený, nato se dále s velikau snažností oddať, že mnohá krásná a ozdobná i znamenitá stavení w rozličných a rozdílných místech na panstwach swých velikými náklady (nic jich nelitujíc) wyzdwihnauti a ustawěti dať. Zwlastě a předně ten swatě Sophiae (totiž maudrosti Boží, jenž jest Pán náš Jezus Kristus jediný Boha žiwého syn) slavný a přespanitý chrám po wypálení a wyhoření jeho w městě Konstantinopoli zase ozdobně a nákladně sprawiť. Mnohé také k okrase a pewnosti toho města wěže, ano i nemały počet domůw a příbytkůw oddaných wdowám, sirotkům i jiným lidem zbožným k bydlení pro ochranu a opatření jejich wystawěť. Wszak aby natom císařské welebnosti dosti býti mělo, při něm se to nesnášeťo, nýbrž že wyše a wlastně všechněm císařům Římským přináležiti a příslušiti, aby swě wěrně poddané netoliko w čas wátek a nepokojůw před nepřáteley a škůdci jejich obhajowali a zastáwali, ale také nato myslili i snažnau péči o to měli, jak by mezi týmiž poddanými we všech zemích a krajinách w čas pokoje sprawedlnost, swornost a láska i jiné chwalitebné ctnosti, též dobří mrawové a šlechetná obcowání se zachowati a zdržeti, ano ustawičně růsti a rozmáhati i stwrditi mohły: wzať jest před sebe ten dobrý a slavný císař z obzwláštního od Pána Boha všemohúcího (jenž jest počátek i konec všeho dobrého) k tomu srdce jeho (jakž králůw i jiných všech wrechností, podlé písma z Ducha swatého wyswědčení, w rukau Božích postawena jsau) naklonění a úmyslu i wůle též chtíče obrácení, a takowému pobožnému toho pána a císaře předsewzeti od jeho swatě Božské miřosti požeňnání, že jest všecka práwa, kteráž na panstwach Římské monarchie hned od začátku jejího i toho času při saudech a rozeznávání lidských sprawedlností w užívání byla, — jichžto kněh samých dosti velikých přes dwa tisíce a práv pak aneb regulí nesmírný a nescíslný počet se nacházeť, ješto možná ani podobná téměř wěc nebyla, aby takowá nemírná nescíslnost těch práv a snad i w sobě některých odporných k jakému pohodlí a plátnosti lidem sřaužití mohla, poněwadž by žádný za žiwota swého jich snad jednau dobře přečísti, nadto pak w paměti obdržeti i plátně k

úžitku obrátiti moht, — je pro snadší a lepší týmž práwům wyrozumění, ano také jich požitečnější též pohodlnější při saudech k wyhledávání sprawedlností lidských užíwání w skrownější a mnohem menší počet sebrati i w lepší rozum sepsati dať lidem rozumným a znamenitě učeným i w práwích welmi zběhlým, kteréž při swém dworu (jakž císařowé a potentátowé to činiwati a zachowáwati ráčí) toho času jest měl. A předně Triboniana, muže wysoce učeného, kterýž quaesitorem, to jest najwyším a najpřednějším auředníkem a správceím nade všemi správami a důchody po panstwích Římských ano i kancléřem, jakž někteří píší, ustanowen byl. Jemu, též Theofilowi a jiným lidem w práwích welmi zběhlým poručení obzwláštní učiniti, aby ze všech těch práw tak welikého a nescíslného počtu jejich toliko potřebnější a podstatnější práwa, kteráž by k wyhledání a rozeznání sprawedlností lidských dostatečná a pŕatná byla, ano i užitečně a potřebně sŕažiti mohla, w jistau a kratší formu sberauce, to jest in certam methodum uwedli. W čemž oni jakožto rozumní a powolní uposlechše císaře a pána swého, tak jsau učinili a několikery knihy týchž práw sepsawše, jedny Pandectas, jinák Digestorum, druhé Codicem, třetí Institutiones aneb Compendium totius juris, k tomu Novellas jinák Authenticas nazwali, a témuž Justinianowi pánu swému jakožto císaři Římskému, kterémuž nad řádem a práwem i nad každau lidskau sprawedlností, také všelikými dobrými zvyklostmi a chwalitebnými obyčeji ruku ochrannau držeti a toho obhajowati náleželo, jsau podali i oddali. Kdež pak týž Justinian jakožto císař Římský a pán křesťanský takowau jejich práci hodnau i k správám w obcech welmi požitečnau býti uznaw a usaudiw i také schwáliw, těch práw již tak w skrowný počet sebraných a w jistau i w krátkau formu uwedných, z moci swého důstojenstwi císařského jest potwrdit a je po všem panstwi swém Římském všechněm, aby se podlé nich řídili a spravowali i soudowé činili, wúbec wydáwaje a předmŕuwu na jednu týchž práw knihu čině, o císařské důstojnosti a powinnosti słowy chwalitebnými a wší wážnosti hodnými takto položiti a napsat: *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus, et bellorum et pacis, recte possit gubernari.* To jest: Císař netoliko zbrojí aneb potřebami k wálce příležitěicimi ozdoben a okrášlen, ale i práwy jako zbrojným oděním ohražen a opatřen býti má, aby obojí čas, jak wálky tak i pokoje, dobře, příhodně i také náležitě řídit i spravowati moht. Těmi pak práwy Římskými, skrze bedliwé často jmenowaného Justiniana císaře opatrowání a nařízení ustanowenými i wúbec wydanými, již ode všeho křesťanstwa přijatými, wyše než tisíc let všeckna téměř králowstwi křesťanstwa při rozeznání a obhájení sprawedlností jednoho každého, jak bohatého tak chudého, se řídily a spravowaly a posawad ještě spravují. Ačkoliw některé země swá obzwláštní nařízení sobě jsau ustanowily, ale ta všeckna ne odjinud nežli z těch práw císařských a obecných pocházeta a jako z jediné studnice z nich se wážila a brala, aniž co sprawedliwějšího a gruntownějšího mimo ty obecní práwa wymysliti a najiti se může, leč že by chtěl někdo toliko w zausmyslné odpory bezpotřebně se dáwati a jiné i sebe daremně a neuzitečně zanepřaždňowati.

Z práv městských.

O spravedlnosti a právu.

Právo na spravedlnosti založeno jest a od ní začátek svého jména má; jinak právem vlastně slauti nemůže.

Spravedlnost pak jest ustawičná a neměníci se vůle, kteráž jednomu každému uděluje toho práva, jakéž komu náleží.

Právo jest umění a rozeznání spravedliwého od nespravedliwého, učic jednoho každého, čeho se má přidržeti a čeho zase vystříhati.

Záleží pak umění práv na tomto trém: předně ctně a šlechtně žiwu býti; druhé bližnímu v ničem neubližowati; třetí, čím komu kdo spravedliwě powinnowat jest, toho aby jemu sám od sebe udělowať.

Dělí se právo na dvě, totiž na právo obecné, kteréž se vůbec na všeckny, a na právo obzvláštní, kteréž se toliko některých osob vlastně dotýče a na jisté krajiny aneb města obzvláštně wztahuje.

Právo obecné zawírá w sobě powinnost w auřadech postawených, též všeckna práwa císařská.

Pod jménem pak práwa obzvláštního zawírá se předkem právo přirozené a právo městské.

Přirozené právo jest, k čemuž přirození netoliko člověka ale všecky žiwotčichy nakłonuje a wede, jako aby dobrodincům svým dobrým se odpłacowali a k těm podobné věci; druhé, právo všech národůw, to jest, kteréhož všickni lidé po všem světě užívají, jako posílům a legátům neubližowati a, což komu se dí, tomu dosti činiti.

Naposledy právo městské, což sobě některé město neb krajina některá za právo ustanowí, jak by se jedni k druhým we všech věcech chowati měli.

Mimo ty rozdíly práwa jest také právo zvyklosti. A při tom se má šetřiti, aby nebylo proti spravedlnosti a dobrým mrawům, a místo má w těch věcech a případnostech, které práwy psanými wysloweny nejsau.

O powinnostech konšelůw.

Každý konšel powinen jest purkmistra poslušen býti.

Purkmistr k konšelům při wzkládání na ně prací rownost a rozsáfnost má zachowati.

Konšel bez poručení purkmistra w radě k straně ani s jiným žádným nemłuw, ani bez opowědi z rady a bez powolení purkmistra z rathauzu nechodť.

Konšelé, potknauce se słowy, z rady nechodte leč w mír uwedení.

Konšel tajnost rady chovej, by potom z auřadu propuštěn býť, a to pod ztracením hrdla.

Konšelé k sobě upřímnost bez ošemetnosti zachowati mají a w těžkostech, které by se na ně walyť, opauštěti se nemají.

Konšel na ublížení spravedlnosti jedné strany od druhé darůw bráti nemá.

Konšelé s lidmi newáznými obecenstwí míti a řadowati nemají. Konšelé se wší pilností stran mluwení a průwodůw i wšelikeho wznášení pozorowati mají.

Konšel po wystýšení stran žádné straně naučení a weystrahy nedáwej pod ztracením hrdla. A kde se kterého konšeta dotýče, ten z saudu wywstaň.

Každý konšel při oděwu má wáznost držeti a šatůw obdýlných užíwati.

Konšelé a wšickni přísežní, kteříž jiné saudi, práwa dobré a starobyté pořádky i obyčeje znáti, jim se učiti a je uměti mají; neb hanba jest neuměti a neznáti toho práwa, kterýmž jiné rozeznáwáš.

Konšelé k řemeslníkům a obchodníkům často přihlídati mají, aby obchodem swým lidí mimo slušnost a sprawedlnost neobtěžowali, a ti, kteří tunné a sťané zboží nám prodáwají, aby hodné a ne shnité aneb sfaššowané prodáwali, lidí neoklamáwali a netráwili.

Konšelé, město a w něm obywatelé zwláště chudí aby nedostatkůw, pokůdž býti může, při mase, chlebu a piwu netrpěli, opatrowati, powaleče a zahaleče, žebráky a chodce bezbožné wyzdwihowati a z měst hnáti mají.

Konšelé dwa každého dne pátečního k wězňům přihlídejte a o jich zawinění w radě zpráwu číňte.

Také k pekařům často dohlídejte.

Saudcowé, práci Božskau na sobě nesauce, wůle Boží a dobrého swědomí, kteréž jim při smrti i w den saudný za swědka bude, šetřiti a swých nálezůw zastáwati, nestydíce se za ně, mají.

XXXIV.

Jan Mirotický.

Dle spůsobu w šestnáctém století u nás obyčejného, že mužowé učení, zanechawše vlastního příjmení rodinného, po otčině swé se zwali, sauditi lze, že Jan w skutku byl rodič z Mirotic. Žil wšak w Kroměžíři po 30 let, tak že docela zdomácněl na Morawě. Chwalitebná jest náchylnost jeho k přijaté otčině. „Aby, prý, se nezdál mezi nimi, w té krajině tak drahně let ztráwiw, nadarmo chleba jísti a žádného znamení wděčnosti na sobě ukázati:“ proto zwláště na zřeteli měl obywatele morawské při skládání spisůw swých. Máme od něho dvě díla: O začátku panowání tureckého a o jejich spráwování a zachowáwání zřízení wojenské (seps. 1572, wyt. 1576 w Olomauci) a Obyčeje, práwa, řády anebo zwyklosti wšech národůw (1579 w Olomauci). Obě přeložena jsau z latiny; w druhém pak část o Čechách a o Morawě samostatně wzdělána.

Z obyčejůw všech národůw.

O stawích a obyčejích w říši německé.

Nyní všeliký způsob (lidu) w Němcích we čtwerý řád neb staw rozdělen jest.

Nejprvnější staw jest kněží tak swětských jako i mnichůw řeholních. Obojí z nich jsau welikými a hojnými důchody a platy opatření a od jiných jsau u weliké vážnosti, netoliko proto, že Pánu Bohu všemohajícímu obětují a k chwále swatých zpívají, i také o duše péči mají, ale také proto, že písmům rozumějí a je wykládají a život samotný wedau. Jedni každí mniši swého oděwu a to dosti slušného užívají. Swětští kněží sukně nosí široké na wětším díle barwy černé. Hlawu birýty neb klobauky wlněnými přikrývají, newelmi vysokými ale na hlawě do uší dobře se držícími. Na krku, když wen z domu vycházejí, zawěšují sobě tkanici, někteří hedbáwnau a někteří wlněnu, toliko pro poctiwost. Na střewíce obúwají pantofle anebo trepy, kteréžto, když se domů nawracují, skládají.

Druhý staw jest urozených. Ten stupeň jich mnoho obsahuje; neboť jsau knížata, jsau hrabata a páni korauhewní i nižšího stawu rytířstwo. Knížata netoliko důstojenstwím a wznešeností rodů, ale také i mocí jiné přewyšují, země a panství mají welmi široká; hrabata a páni korauhewní i jiní urození, po krajinách jsauce rozptýleni, jako nějací kwítkowé mezi jinými se blýstí aneb swítí. Ale to při stawu urozených za diwné se zdáti může, že i sama knížata a hrabata císaři, kdyžkoli říšská potřeba nastává, poslušenstwím jako poddaní zachowáwají. Než rytířstwo praví, že jsau z toho wyňati; leč z žoldu žádnému neslauzí, ani poddaným swým slauziti nedopauštějí, a však Římského císaře pánem a wrechním swým býti praví a wyznáwají. Smeyšlejí, že tudy zlehčuje se a nemále zmenšuje urozenost rodu jejich, když by s kupectwím anebo s nějakým řemesťem pracným zacházeli, kdy by manželku prostého řádu anebo nižšího sebe pojali, kdy by w cizích městech jako jiní měšťané bydleli. Oni majíce w nelibosti obcowání a všelikau společnost s měšťany, na zámcích a w pewnějsích a nádhernějsích staveních na horách, w lesích a w polích neb we wsech wystawených s čeládkau swau wolně bydlejí. Někteří při knížecích anebo králowských dwořích se drží a na wojny se wydáwají; jiní z důchodů a z otčizny swé žiwi jsauce, doma trwají, však obyčejně mysliwost prowodí. K čemuž že oni sami swobodu mají wedlé starodáwního zvyku a dopuštění jim té swobody, o to se zasazují; prostým lidem, zwlastě zajiců, srn, koťaušků a jelenů mysliwost na některých místech pod wytaupením očí a na některých pod stětím hlawy jest zapowědina; než škodliwau zwěř každý łapiti swobodu má. Nadto sami urození nákladně hodují, rozkošně se odíwají, zlatem a stříbrem a rozličných barew hedbáwím, tak muži jako i ženy doma i jinde se ozdobují; s welikými haufy služebníků chodí a krokem tak spanilým a vážným, že od jiného lidu prostého, hned jakž se spatří, mohau rozeznáni býti. Když opodál mají jíti, na koních jedau a ne pěšky chodí; nebo to za welmi lehkau wěc sobě pokládají a za pauhé znamení chudoby. Ale ľaupeže pro-

woditi, když jsau při nedostatku, se nestydí. Kriwdy učiněné zřídka právem, než často, seberauc z towaryšstwa jízdu, železem a ohněm a šaupěžmi sobě naprawují a sebe mstí, a tudy ty, kteříž jim ublížili, dohánějí k dosti učinění.

Následující staw třetí jest měšťanský, z nichž někteří toliko císaři jsau poddání, někteří knížatům anebo prelátům duchowním. Kteří jsau císařští poddání, mají mnohé swobody a obyčeje i rády, kterýchž téměř obecně užívají; každý rok z měšťanů skrže hlasy auřad se wolí, kteříž s auřadem také i welikau moc mají. Na hrdle mají moc každého trestati; však tímto pořádkem: Jestliže jest z strany zlého aučinku činiti, sedí na saudu ti, kteréž město wywoliło. Tu obžalowani swázání přiwedeni býwají, tu žalobníkům i obžalovaných obráncům dopauští se mluwiti. Kteréž wyslyšíce, drží potaz anebo přimlauwají se, ne tak jakž práwa wyměřují, kterýchž neznají, ale jakž jim jejich rozum ukazuje a jakž jest zvyk sauditi, což se i we přech neútrpných zachowává; kromě že w takových rozepřech může se k císaři odwołáno býti, w oněchno pak nemůže. W každém téměř císařském městě jsau dwojí měšťané, totiž rodu urozeného a rodu prostého. Kupectwí a werstatů prostí hledí. Urození (jenž se i šlechticové jmenují) na swých otčiznách a důchodích dosti majíce, stawu rytířského následují. Kdy by který z prostého řádu, jsa bohatějším učiněn, se k nim přiměšowati a s nimi zároveň býti chtěl, odehnán býwá. A z té příčiny již od dáwního času obojí ten staw w swém způsobu trwá. Však spráwa obecní jim téměř společná jest a obojím se poraučí, aniž jim lid obecný sľaužili a nebo podmaněn býti se widí; jednoho každého statek w bezpečnosti jest i swoboda, bez ublížení práv, aby jak chtějí žiwi byli. Obecní sprawedlnost saudná po wší krajině od neučených se sprawuje. W jednom každém městě, a i w některých wesnicech také, dwanácte mužů w zachowalosti a poctiwosti předních wywoleno býwá za saudce, nic toho nešetříc znají-li písma anebo jsau-li učení anebo nejsau. Ti auřad saudců z potřeby podnikají, ačkoli záplaty anebo mzdy žádné zato neočekawají, krom že jsau w poctiwosti. Toliko pro obecné dobré opustíce práce swé, w určitý čas saudy se zaupraždňují a přísahu činí všickni, že jednomu každému sauditi chtějí, jakž by se jim widělo nejsprawedlněji a nejlépeji.

Měšťané mezi sebau welmi přátelsky a počestně žiwi jsau. Na místa obecná i také zvláštní sejdauce se kupci, hodují, hrají spolu, rozmľauwají, zřídka jeden druhého okľamawají, zřídka se wadí. Kteréhokoli času i na kterémkoli místě tak muži jako i ženy, potkajíce se, wespolek k sobě poctiwost činí a sebe pozdrawují. Potrawy i oděwu wšedních dní téměř všickni Němci welmi chaterného a prostého užívají, w swátky trochu úprawnějšího. Když dělají, čtyřikrát za den jídají a, když zahálejí, dwakrát. Oděw, kterýž muži obľáčejí, obyčejně jest wlněný neb pľátenný; ale obojích tak nejednostejný a rozličný i w křtaťtu i w barwách, že zřídka jeden jako druhý w oděwu se nachází. Odjinad pošlé a nowé kroje neb křtaťty šactwa nyní welmi obľubují, wľaské a francauzské obzwľáštňě, od kterých před nemnohými léty muži hubatých střewiců, s širokými a řezanými rukáwy sukní a tkaných kľobauků, kterýmž birýty říkají, jsau dostali.

Nosíwali za mé paměti ještě špičaté střewíce, sukně krátké a auzké ocasaté kukly. Ale ta starožitná sprostnost nebo mírnost nyní na ženy přišla a ženám jest poručena. Ty, opustiwše rozličné šlojře neb rauchy, od kterých zawíjení prwé weliké hlawy sobě dělávaly, toliko w jednom nyní se zawíjejí a sprostněji chodí. Zlato, stříbro a perly i naschwální při šactwu podołky rozličných zwírat drahými kožemi a hedbáwím premowané téměř docela jsau zawrhly. A co dím o dlahých ocasích podołků šactwa, kteréžto leč při zemankách s těžkostí se kde wíce již spatřují? Dosti poctiwý nyní jest oděw ženský a dosti slušný neb křtałtowný.

Při pohřbích a obětech nebo činěních obědů za mrtwé černý oděw nosí; umřých za třidceti dní pláčí a mezi tím zádušné služby trikrát za ně činí, totiž nejprwvnějšiho dne, sedmého a pak třidcátého. K Božím službám welmi náchylni jsau; žádného z řemeslníků není, kterýž by ráno, prwé nežli by děłati počal, do kostela nešel a při službě Boží nebyl. Služebníci a díwky k tomu od pánů aneb paní jako dohánění bývají. Za ohyzdnau wěc mají a za hodnau nemałého trestání, kdož z lenosti a z jiné daremné příčiny služeb Božích zanedbáwají. Ałmužen mnoho rozdávají. Téměř žádného města není, w kterém by žebrawých mnichů konwentů nebylo a chudých odjinud přišlých obecních hospod nebo špitálů. Chowají se také mládenečkové odrostlí, kteříž za příčinau učení z otcowských domů wyseďše, dobrowolně sem i tam wandrují, a tak mnoho jich druhdy w jednom městě bývá, že by se mohł podiwiti, čím se wychowáwají. Ti se od měšťanů z łasky chowají; strawu sobě, dům od domu zpíwajíce, wyžebrawají a sic w hojnosti ji dostáwají, protože w kostelích a při kněžích Božské služby zpíwají a k kněžstwu se cwičí. Dům obecný wedlé každé fary jeden jest, do kteréhož pro učení se poctiwým uměním tak tito jako i měšťtí synowé scházejí. A ti, kdož je spravují a učí, jsau muži neméně w ctnostech jako i w učení zkušeni; ty, kteříž co zawiní a nepřlně se učí, mełami mrskají aneb słowy příkrými třeści.

Domowé lidští téměř všickni jedněch druží se dotýkající jsau, a wedlé množství měšťanů w ulice jsau wystaweni. Bohatí z kamene a wápna pyšně stawějí, chudí toliko z hlíny a z dřiwí nížeji, však křidlicí cihelnau aneb kamennau staweni swá obojí příkrýwají: pro křtałty čili pro nebezpečenstwu ohně, toho nemohu jistiti. W saské zemi i na mnohých jiných místech hoblowanými dešticemi příkrýwají, a protož města newelmi křtałtowná se spatřují a z strany ohně jsau nebezpečnější. Ulice na wětším díle jsau skřemenitým kamenem dłažděné. Brány anebo weychodowé z měst vysokými wěžemi jsau naznamenáni, na kterýchž denní strážní, když jízdní k městu se přibližují, trubau je ohłášují, aby ti, kteříž dule bran opatrují, tím byli napomenuti a jich lépe opatrowali. Města obyčejně od přirození i také mistrowsky jsau ohrazená anebo při hlubokých a wírowatých řekách anebo na wrších postawená. Která w rowinách leží, ta jsau zdmi, příkopami a wały nedobytými, wěžemi a baštami nesčíslnými ohrazená, jenž jako z země wykaukají. Jsau také mnohých měst pole neb roli wúkoł ležící příkopami hlubokými obehnaná, že od cizích plundrowání jsau bezpečná.

Nejposlednější staw jest těch, jenž w polech, po wesnicech a po dworích bydlejí a kteříž ty pole woří, a z té příčiny sedláci anebo wesňáci słowau, a kdy by se tomu věřiti chtělo, dosti jest bídný a twrdý staw jejich. Saukromý od jiných jeden každý s čeledí a dobyttem swým w pokoji žiw jest. Chałupy z hlíny a z dřiwí trochu od země wyweysené a domy słamau přikryté mají. Chléb rezný, kaši owesnau anebo jiné waře za pokrm mají, wodu a syrowátku za nápoj. Sukně plátěnná, totiž kytle, dwa boty a kłobauk barwený to jich šactwo. Lid wšelikého času bez odpočinutí pracowitý, nečistotný. Do měst oblizce ležících na prodej nosí neb wozí, cožkoli tak z polí jako z dobytka úžitku wezme, a tam zase sobě nakaupí, čeho-koli potřebuje; nebo řemeslníkú s sebau bydlejících žádných nemají. Do kostela, kterýž w jedné každé wsi obyčejně jeden mají, w den swáteční před polednem wšickni se scházejí a od kněze swého słowo Boží i služebnost mše slyší a po poledni pod lipau anebo w jiném obecném místě o swých věcech rozmłauwají. Potom mładší, když jim pišták na pištau píská, tancují a starší jdau do krčmy a pijí wíno.

Bez hraně žádný z mužů mezi lidi nejde; meče k sobě připásané pro wšelikau příhodu nosí. Každá wes dwa nebo tři muže sobě wywolí, kteréž správce sedláků jmenují; ti swády i také smłauwy z strany kaupí mezi nimi narownáwají a jsau opatrovníci obce; wšak správce nejsau, ale pán jejich anebo ti, jenž od nich nařizení býwají, kteříž hłauptým jménem šultysowé słowau. Pánům často w roce słuží neb robotují, obilí žnau a do stodoł swážejí, drwa sekají, domy stawějí, příkopy kopají.

Nic není, což by ubohý pracowitý lid jim dělati powinen býti se nepravil. Nic také není, když by mu co dělati rozkázano bylo, aby se směl bez nebezpečenství swého z toho wylauwati. Když prowiní, těžce pokutowán býwá. Ale nic není tomu lidu twrdšího, než že roli, kteréž mají, wětší díl jejich není, ale těch, od kterýchž ji jistým dílem obilí na každý rok wyplacowati musejí. A takowil jsau nyní obecné obyčejowé Němců, a tím spůsobem žiwi jsau.

XXXV.

Pawel Worličný.

Pawel Worličný, obyčejněji Aquilinas zwaný, rodem byl z Hradce Králowé. Wykonaw studia swá na učení Pražském a staw se l. 1546 bakalářem, odebral se do Prostějowa, kdež se usadil při tiskárně Jana Günthera. Později stal se farářem p. o. w Kyjowě na statku Wojtěcha z Pernšteina. Umřel ku konci XVI. století roku posud neznámého. Nejwětší spis jeho jsau Flavia Josefa knihy sedmery o wálce židowské, k nimžto přidán žiwotopis Josefůw, proti Appionowi knihy dwoje a o mučedlnictwí Machabejských knihy jedny (1553 w Prostějowě, 1805 w Lewoči). Jazyk we spisu tomto není bez wad; ale, jakž Plácel dí, udělal skladatel jeho což mohl; nebylo-li pak

ke všemu dostatečnosti, vždyť vůle dobrá a obecného dobrého žádostivá byla. Kromě modliteb l. 1589 vydaných, ostatní spisové Worličného směřovali k potřebám mládeže v jazyku latinském se zdokonalující a došli velikého rozšíření. Již l. 1550 vydal v Prostějově *Regulas communes civilis vitæ honeste instituendæ ex comediis Terentii excerptæ, quibus additi sunt rytmii boëmici*. L. 1558 vyšly od něho v Olomauci a během XVI. věku více než jedenáctera vydání dočkaly. *Catonis disticha moralia enarratione boëmica, též Dicta Graciæ sapientum, item Mimi Publani, omnia sermone boëmico reddita*. Grammatika latinská českými výklady od Worličného opatřená vyšla též několikrát. Skládal Worličný i básně latinské, pro kteréž přijat byl do společnosti básnické Jana Hodějovského.

Zajímavé jest porovnati Worličného překlad distich Catonových s překladem starším ze XIV. století a s novějším Am. Komenského. Pro ukázkou stůj zde jedno dwaúwersí we všech třech přeloženích:

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Překlad nejstarší.

Poněwadž jest všemohúcí
Buoh na věky vždy budúcí,
Jakož písmo všelijaké
Swědčí, k tomu rozum také:
Toho sľušie napřed ctíti,
Čistú myslí vždy chwáliti.

Překlad Worličného.

Poněwadž Bůh jest mysl, jako písmo swědčí zřetelnuě,
Tehdy myslí čistau aby ho ctíl, náleží předně.

Překlad Komenského.

Jestliže Bůh duch jest, jakž nám to písmo přináší,
Máš tedy vždycky prawau jeho ctíti a chwáliti myslí.

Z kněh o wálce židowské.

Spálení chrámu Jerusalemského.

Titus odjeť do Anthonií, umíniw nazejtří ráno se vším wojskem wytrhnauti a chrám wybojowati. Ale chrám Božím uťožením již dáwno k ohni odsauzen byľ, a již po časích wyšľých přišel uťožený den, kterýžto byľ desátý měsíce Srpna, w kterýžto také prwé od krále Babyľonského byľ wypálen: od domácích wzał příčinu a počátek oheň. Neb když za maľý čas po Titowu odjetí swárliwí odpočinuli, na Římany opěť udeřili a strážní chrámu s hasícími oheň zewnitřního

chrámu wálku swedli, a ti Židy k utíkání přinutiwše, až k chrámu se dostali: tehdy nějaký z wojákůw, nečekaje na žádného rozkaz, ani tak weliké nešlechtnosti se neosteychaje, ale wzbuzen jsa Božskau jakausi prechliwostí, od społutowaryše swého wyzdwižen jest a z hořícího stawení pochopiw oheň, do zlatého okna wstrčil, odkawadž k stawení při chrámu na půñoční straně přístup byt. Když se pak plamen rozmohł, hodný křik té zhauby mezi Židy powstał a ku pomoci pospíchali, smeyšlejíce, že již žiwotůw litowati nestuší ani audům howěti, ztratiwše to, pročez welmi opatrní býti se zdáli. Rychle pak to Titowi nějaký oznámil, a on (neb w stánku náhodau odpočiwał, jakž se od bitwy byt wrátil) wyskočil a k chrámu hned brał se, aby zabránil zapałowati, i všickni po něm wůdcowé a za nimi haufowé, ulekše se. Křik pak a hřmot byt, když takowé wojsko bez pořádku se baurilo. Císař pak hřasem spolu i rukau bojujícím znamení dáwaje, oheň rozkazował uhasiti; ale ani hřas jeho slyšán nebył, protože uši jejich wětší křik byt zacpał, a na návěšti ruky nešetřili jiní pro boj jiní pro hněw. Prechliwosti pak těch, jenž do chrámu běželi, ani přikázání ani hrození zastawiti nemohło, ale kamž je wzteklost wedła, brali se. W branách pak chrámowých tisknauce se, mnozí se wespołek poštapowali, mnozí pak na hořící a kauřící-se ambity padajíce, totěž zlé, kteréž přemožení, trpěli. Když se pak do chrámu dostali, dětajíce se, jako by zbraňowání císařowa nestýšeli, jeden každý předcházejícího napomínał, aby zapałowat. Swárliwí pak již ku pomoci naděje žádné neměli, ale utíkání a mord po wšech místech byt. Množstwí pak weliké lidu obecního nestatečné a nezbrojné, kdežkoli přistiženi jsú, mordowáni byli, a při oltáři weliký počet mrtwých nashromážděn byt. Po stupních pak chrámowých i krew mnohá tekła, i těch těla, kteříž nahore zamordowáni jsú, padała.

Císař pak, když ani prechliwosti wztekłých wojákůw zdržeti nemohł a oheň se rozmáhał, do chrámu s správci jinými wšed a i swatyni chrámu i cožkoli tam byto, spatřil, ty wěci zajisté, kteréž u cizích národůw nad powěst byty lepší, pod wychwalowání pak a domnění domácích ne menší. Když pak plamen ještě s žádné strany k wnitřním wěcem se nedostał, ani około wnitřního chrámu nic nehořelo, což byto w prawdě: smeyšleje, že ještě zachován býti může, i sám wyskočil i wojákůw prositi, aby oheň uhasili, nepřestáwał. A Liberalisowi setniku jednomu z drabantů swých rozkazał, aby kyjem ty, jenž by neuposlechli, odháněł. Wzteklost pak wojákůw a k bitwě prechliwost jakási náhła a nenáwist Židůw i uctiwost k císaři i bránícího bázeň přemáhali. Mnohé tak wzbuzowała naděje k řaupežím, jenž se domníwali, že wnitř wšeckna místa penězy naplněna jsau; neb dwěre z zlata učiněné spatřowali. K tomu také nějaký woják z těch, jenž tam byli wešli, když císař k zabránění ohně běžel, oheň již byt pod weřeje dwěří podložil, a tedy rychle, když se plamen wnitř ukazał, i hejtmané s císařem odešli, i stojícím wně zapałowati žádný nebránit. Chrám zajisté tím způsobem proti wůli Titowě wypálen jest. Ale ačkoli někdo by smeyšleł, že welice ho želeti a plakati náleží, i jakožto díta nade wšeckna, o kterýchž jsme slyšeli anebo kteráž jsme widěli, nejdiwnějšího, tak s strany stawení jako welikosti, též také s strany nákladu při wšech wěcech a sláwy, kteráž z swatyní pocházeła: wšak

welmi weliké z odsudu wezme potěšení, že jakožto žiwočichowé tak také díta a místa odsudu se uwarowali nemohau. Podiwí se také w tom běžícího času neproměnitelnosti; neb i měsíc, jakž powědíno jest, i ten den zachowať, w kterýžto nejprwé od Babylonských chrám byl wypálen. A od prwního wystawení chrámu, kteréž Šalamún král začal, až do tohoto wyvráćení, kteréž se stało druhého roku císařství Vespazianowa, tisíc sto třidceti počítají let a sedm měsícůw a dní patnácte. Od posledního pak, kteréž druhého léta králowství Cyrowa Aggeus učinil, až do wyvráćení, kteréž za císařství Vespazianowa snesło město, let 639 a dnů 45.

Když se tedy chrám zapalowať, cožkoli také k rukám přišlo, bráno bylo, a mord byl nesčíslný těch, kteréž postihli. Aníž lítosti měli nad sešlým wěkem aneb uctiwost při čistotě: ale i děti i staří, duchowní i swětští, jednostejně mordowani byli a wšeljaké lidi wá-
lečná záhuba zšužowať, a kočící se spolu s odpírajícími zbiti sau. A oheň dále se rozmáhaje, s lkáním hynaucích třestěť, a podle vysokosti wrchu a hořícího díta welikosti mohť by někdo wěřiti, že wšeckno město hoří.

Nad ten pak křik nic wětšího aneb hroznějšího wymyšleno býti nemůže; neb i Římských haufůw zwuk byl i swárliwých zbrojí a ohněm obklíčených křik weliký, i lidu obecního k nepřátelóm utíkání s strachem i nařikání pro záhubu; s postawenými pak na wrchu také množství městské křičeťo. Již tehdy mnozí hladem wyzábli téměř umírajíce oči zawřewše, když oheň chrámový uhlédali, k nařikání moci a křiku nabyli. Zwučela pak i za řekau krajina ležící a hory okoťo ležící těžší zwuk wydáwať. Awšak zhauby byly odpornější a nesnesitedlnější nežli hlučení; nebo wrch, na kterémž chrám byl, že s kořene hoří, někdo se domníwati mohť, když také se wšech stran plný ohně byl. Zdáta se pak krew nad oheň hojnější býti a wíce zmordowaných nad morděre, a wšeckna země mrtwými těly přikryta byla, a po mrtwých tělich chodíce wojáci, utíkající honili. Množství pak řaubežnické potom, zahnawše Římany, do zewnitřního chrámu a odtud do města se dostaťo. Lidu pak obecního což pozůstaťo, do ambitu zewnitřního utekli. Z kněží pak mnozí nejprw rožny, též také i stolice swé, kteréž z oťowa učiněné byly, chápañíce, proti Římanóm za braň jich užíwali. Potom když nic neprosíwali a oheň se na ně wyrázeť, wyseďse na zeď osmi łoket zšíři, tam zůstawali. Wšak dwa z urozených, mohauce k Římanóm ujíti a zachowání býti anebo spořečný spůsob s jinými snášeti, sami od sebe do ohně wskočili a s chrámem spálení sau: Meirus syn Belgy a Josef Daleů. Římané pak, uznawajíce, že nadarmo od stawení okoťo chrámu se zdržují, poněwadž chrám již hořal, wšecko spolu zapálili, i což bylo ambitůw pozůstaťých i brány, kromě jedné na wýchodní straně a druhé na polední, ačkoli i ty také potom zkaženy, wywrátili. Nýbrž také truhly, i kteréž pokladnice sťauťy, zapálili, w kterýchž weliké množství bylo peněz a mnohá raucha i jiné zboží a (ať krátce powím) wšeckno židowské shromážděné bohatství; nebo jeden každý z nejbohatších tam wšecken statek swůj snesť. Přišli pak také do toho, kterýž ještě pozůstaťal jeden ambit před chrámem, kamžto utekly z lidu obecného ženy, též i děti i wšelike množství téměř na

šest tisícůw lidí. Ale prvé nežli jakau císař o těch weypowěd učinil aneb co hejtmanóm rozkázat, hněwem rozpáleni jsauce wojáci, zapálili ambit, a tak se přihodilo, že mnozí z ohně wyskakující umírali, jiní w ohni uhořeli. Z tak welikého pak počtu žádný zachován nebyl. Těm příčinau zahynutí nějaký fašesný prorok byl, kterýž toho dne kázal w městě, že Bůh jim rozkazuje do chrámu wstaupiti, aby tam znamení zdraví swého přijali. Neb mnozí od tyranůw tehdy zjednáni jsauce proroci, oznamowali lidu, aby očekávali Boží pomoci, aby tak neutíkali, a ti, jenž bez strachu a stráže pozůstávali, aby nadějí zdržování byli. Rychle pak w odporných věcech čłowěk nawěsti se dopustí; jestliže by pak také wyswobození z nastávajícího zlého zaslibował ten, jenž okřamati hledí: z potřeby trpící všecknu naději k tomu sťoží.

XXXVI.

Thadeáš Hájek (Nemicus) z Hájků.

Thadeáš Hájek narodil se w Praze l. 1525. Otec jeho byl Wáclaw Hájek měšťan Pražský, jenž l. 1549 wydal w Prostějowě spis řečený „tabula barbarolectica“, káraje w něm kazimluwy, které se do češtiny byly wtrausily. Thadeáš studia konal w rodišti swém pod proslulými professory Janem Hortensiem a Mikulášem Šudem ze Semanína (oba † 1557). Zvláštní zalíbení měl w mathematice. Aby se w nauce této zdokonalil, odebral se již před l. 1549 do Widně, kdež tehďáz učil slawný matematik a astronom Ondřej Perlachius. L. 1550 dosáhl bakalářství, l. 1551 mistrství filosofie na universitě Pražské. L. 1552 jal se studowati lékařství we Widni, odkudž pro rozšíření wědomostí swých odebral se do Italie. Seznámil se tam s mnohými učenci, jmenowitě s Jeronymem Cardanem w Miláně, za swého věku na slowo wzatým. Wrátiv se do vlasti l. 1555, uwázal se w katedru matematiky na učení Pražském; ale již za dvě léta ji opustil a znowa wydal se do Wlach, kdež na universitě Bononské dosáhl doktorství w lékařství. W Praze žil tehďa při dvoře arciknížete Ferdinanda slawný botanik, Petr Ondřej Mathioli (n. 1500 † 1577). Z wděčnosti k Čechům, mezi nimiž sedm let ztráwil, sepsal, jakož sám dí, bylinář, aby mohli sebe samy ode všech neduhůw wyléčiti a před nimi ochraňowati.¹⁾ Hájek, byw mu již při spi-

¹⁾ Nunc autem, cum continuo septennio in Boëmia vivam, in aula serenissimi archiducis Ferdinandi, ne boëmica tellus ingratum hominem se tam diu aluisse absque aliquo emolumento fortasse diceret, cogitavi saepe, non posse Mathiolum maiori gratitudine beneficam sibi

spování latinském všelijak pomocen, podniknul české vzdělání jeho díla, práci to věru nesnadnou, jelikož kromě herbáře Jana Černého Litomyšlského a knížky o destilování Jana Černého Jevišského, oba ovšem velmi nedostatečných, nebylo tehdá spisu, který by české názvy bylin obsahoval. I byl nucen Hájek, aby je dílem mezi lidem sbíral dílem sám tvořil. Ač sám se omlauwá, že mnohá slova jeho budau se zdáti trochu odporná, drsnatá a snad někomu i nesrozumitedlná: předce úkolu swému dostál tak, že položil bezpečný základ mluvě botanické w jazyku našem. Herbář wyšel w nádherném wydání s přepěknými dřewořezbami, pomocí stawůw českých, l. 1562. Následujícího roku obíral se Hájek měřením a mappowáním několika krajůw českých, čeho však, podpory nenalézaje, zanechati musil. Když l. 1566 předsewzato bylo walné tažení do Uher na Turky, Hájek wojsko sprowázel, weda práci při nemocných. W tomto zaměstnání zůstal až do l. 1570 přebýwaje dílem we Widni dílem w Prešpurku. Zásluhy, kterých si tu při wojsku zjednal, jakož i činnost literární byly stawům českým podnětem, že Hájka l. 1571 na obecném sněmu přijali do stawu rytířského a spolu jej ustanowili protomedikem zemským. Powěst Hájkowa rozhlásila se i u dworu císařského, a již 1572 powolal jej Maximilian II. za žiwotního lékaře, w kteréž powinnosti zůstal i při Rudolfowi II. Mimo tato mnohonásobná zaneprázdnění nepřestal zanašeti se skaumáním hwězdářským a lékařským. Stoje nad předsudky wěku swého, za něhož hadačstwi astrologické kwětlo, netajil se s přeswědčením swým a wykládání z planet nazýwal bez obalu „patrnými a hmotnými bľudy, které téměř w oči bodau.“ Není diwu, nezůstal-li proto bez osočování a nepřátelstwi. Od l. 1549 do 1570 wydával kromě přestáwky tří let, každoročně české minuci, kteréž obsahem swým nad jiné wynikají. L. 1574 wydal tabule dlauhosti dne a noci k spravování orloje, l. 1580 popis komety tehdá objevené. Rozsáhlejší bylo spisování jeho latinské: wydal některá díla jiných skladatelůw s wyklady a opravami, sám psal o fisiognomice, o věcech lékařských a hwězdářských. Prowázeje císaře na cestách, seznámil se se w Řezně w čas wolení Rudolfa II. za krále římského s Tychonem de Brahe, hwěz-

universam Boëmiam conciliare, quam si herbarium copiosissimum illi relinquat, quo possint Boëmi omnes se ipsos ab omnibus curare morborum incommodis ac etiam ab iis tueri et quoque se ipsos in ea lectione et plantarum imaginibus noviter ad vivum expressis oblectare.

dářem danským. Den, kterého se spolu sešli, počítal za nej-příjemnější svého života. Když Brahe přinucen byl opustiti vlast swau, wyjednal Hájek, že cis. Rudolf II. powolal jej ke dworu swému (1599). Před smrtí swau užil ještě toho potěšení, že s Brahem společně některá pozorování wykonati mohl w Praze a na Benátkách. Na začátku l. 1600 upadl však w delší nemoc, která slawnému životu jeho dne 1. Zářít. l. konec učinila.

Hájek byl učenec důmyslný, ducha oswíceného a samostatného, vynikajícího nad věk svůj. „Byl“, ať užijeme slow Martina Bacháčka, proslulého žáka jeho, „wážný a statečný, pro weliké dary své ctihoden a obecné lásky účasten. Wěrnost k Bohu, láska k vlasti a oddanost k universitě proswitaji ze všeho, co koli počal. Život jeho veřejný i saukromý byl bez úhony, mrawy čisté, smyšlení i skutkové obdiwu hodni a rázu šlechtného.“

Z herbáře.

Z předmluwy.

Ačkoliw mezi vším stwořením Božím, na kteréž toliko tělesnýmá očima patříme, najušlechtilejší jest člověk: však jestliže při něm netoliko způsob a postawu tu zewnitřní, ale raději což wnitř w sobě zawírá, to jest proč a k čemu na tomto swětě od Pána Boha postawen jest, nahlédneme a toho při něm šetřiti budeme, mnohem znamenitějším a wywýšenějším nade všecko jiné stwoření jej býti poznáme.

Jest pak člověk obraz Boží, z těla a z duše složeny. Tělo pak, kteréž my očima našima widíme a jeho se dotýkáme, má z země a ze čtyř žiwlůw, z nichž také všecky jiné věci i howada na tomto swětě stwořena jsau: ale duši od samého Pána Boha wlitau sobě má, jíž samau jemu i aneľům se připodobňuje.

Při duši pak lidské nachází se dvojí rozdíl: Jeden, kterýž slowe wrchní a své moci má, totižto že rozumí, pamatuje, saudí a rozeznává, a slowe wlastně mysl aneb rozum. A ten nic jiného není nežli jakýsi paprštek Božského swětla a múdrosti w duše lidské wlitý, jímž wnitř nás oswěcuje a my ním jako se dohrabujeme, abychom jakkoli poznati mohli všecky věci dobré, užitečné a nám spasitedlné. Druhý rozdíl při duši naší nachází se tělesný a nám obecný s howady, jako zlost, záwist, hněw, strach, žálost, radost a všecka jiná škodliwá popuzení.

Zase táž opět mysl dělí se na dvě: Prwní její částka jest wrchní a najwyšší, jíž člověk se řídí a spravuje, a ta slowe wůle. Druhá té jako rádce přidána, totiž mysl a rozum. A tak z toho rozdělení poznává se, co jest při člověku najznamenitějšího a čeho by člověk wlastně šetřiti a podlé čeho se říditi a spravowati měl, totiž že podlé toho, což jest při něm najwyššího a čímž najwíce od howad se dělí. Nebo není náležitá

wěc, aby člověk, jsa stvoření najušlechtilejší a najznamenitější, mět se w přirozených wěcech s howady srownati a účastenstwí s nimi míti. A tak tedy mysl w člověku jest dar od Pána Boha najvyšší a najznamenitější. Wlastní pak díto myslí jest poznání, a z poznání pochází nějaká žádost a chtič, kterýž, s myslí jsa spojen, poznání w člověku zbuzuje pro chtič. Žádný zajisté nemůže míti prawého chtiče, nežli k věci prwé poznaté, tak jakž obyčejně říkáme: Ignoti nulla cupido, to jest, Po neznámých wěcech nedychtíme. Ano i obecné jest přístowí: Čehož oči newidí, toho srdce nežádá ani neželí. Ta pak žádost a chtič myslí słowe wůle, jejíž rádce jest mysl aneb rozum. Poněwadž tedy mysl má býti rádcím a jako mistrem a učitelem, musí to, což raditi aneb učiti má, znáti a uměti, sic by dobře neradila a newyučowala. Ale že zaháčiwostí a nedbánliwostí wšecky věci hynau a mizejí: protož aby také ten mistr a rádce w nás nezdupěl a nezleněl, máme jej w nás rozhojňowati častým a ustawičným cwičením a zkušowáním w těch wěcech, kteréž myslí wlastně jsau náležité, jako w umění swobodném a w enostech dobrých, w mrawích a w šlechtnostech chwalitebných. Jest pak žalostiwá wěc, že mnozí tu mysl sobě zaháčiwostí a obráčením k wěcem chatrným a jí nehodným zatmíwají a w sobě dusí, tak že k swému cíli nikoli přijíti ani cesty, kterauž by k tomu prawému swětlu přijíti měla, nám ukazowati nemůže. Nýbrž jako semeno zľau zemí, trnám, hľozím i kamením se dusí a umrtwuje a strom neopatrowáním zpľaní: tak mysl naše také wěcmi neužitečnými když se zanepřaždňuje, tím také se zastíňuje, ruší a kazí a zaháčiwostí jako zpľaní. Toť hle z toho poznati jest, na čem by záležela prawá dokonałost člověka. K kteréžto dokonałosti kdož jsau docházeli, ti za onoho wěku za bohy držáni byli a dary i poctiwostmi znamenitými obdarowáni býwali; neb toho zastuhowali netoliko swau wymyšlenau maudrostí ale také že lidem znamenitě prospíwali a pošuhowali.

I příkladem jich jiní také lidé jsauce k tomu zapálení, pro dojití takowé prawé sławy, jeden každý wedlé přirozené své náklonnosti rozličných umění po sobě pozůstawiti hleděli. Jako i tohoto umění lékařského, nad kteréž nic lepšího, znamenitějšího a lidem prospěšnějšího býti nemůže. Nebo všickni to známe, že žiwot a zdrawí nám všem jest míté, i swětlo toto, w kterémž jsme žiwi, dýcháme a byt máme, jest příjemné, utěšené a radostné. Protož umění toto, kteréž takowé zdrawí lidské opatruje, drží a zachowává, kterak nemá býti nade wšecky jiné věci najšťawnější?

O kaštanech.

Kaštan jest strom mnohým známý, ačkoli není ho tak mnoho w Čechách jako we Wlaších a w jiných některých krajinách. Jest wysoký rozložitý, kůra barwy siwé. Listí nese jako wlašský ořech, než širší, žiľowatější a wůkoľ zstrihané. Kwetne w létě kwětem obdľaužným, huňatým jako řasa, barwy bledé a woní jako wosk. Nese owotce w jakési okrauhľé a bodľawé šupině zawřené a w jednom zawření dwa i tři kaštany míwá, z nichž ti, kteříž po stranách jsau, okrauhľejší a vypuklejší býwají, kteříž pak w prostředku sedí, ple-

skatí. Dwojî mají kûru na sobě: první tustau barwy hřebíckowé, druhau tenkau skrčenau a zškwrktau, chuti náramně trpké a hořké; jádro pod ní bílé a sladké.

W Hetrurii nachází se w dwojím způsobu, jeden domácí, druhý lesní. Domáci pak dwojî, jeden owotce wětší nese a druhý menší. Domáciho kaštanu owotce, jakž málo pozawadnau, snadničko se wylupují a chuti jsau libé a sladké. Lesní nijak se łupati nedadí, leč je prwé zwaří; protož k chowání wepřůw a swiní přîhodnějšî jsau nežli lidem k jedení. A ty také mnohem trpčejšî a suššî jsau nežli domáci, což každému owotci píanému a lesnímu obyčejné jest.

Kaštan raději roste na horách a w místech tmawých nežli na łukách a na sluní. Owotce k podzimku dozráwá; nebo, jakž se ta šupina swrchní zpuká, hned snadno samo wypadá, ačkoli někde i bídłami a holemi jako wořechy kłátí se. Při horách, kdež obilí neroste, horáci samými kaštany žiwi jsau. Najprwé praží je na rendlicích w peci a, wylaupajíce je od obojî šupiny, netoliko je s jiným wařením waří a až do sytosti jimi se nasycují, ale také i mauku z nich melí a chléb pekau. A protož, kdež jest hojnost kaštanůw, nebrzo tam draho býwá. Dřewo k stawení a k rozličným domácím půžitkům užitečné jest; nebo netoliko z něho trámy, břewna, prkna, kolí, ale i deštky k winným káděm dělají. K paliwu nehodí se proto, že wždycky pišší a prská a uhlí rozhazuje. Samy kaštany mezi žařudy najlibějšî jsau k jedení a dławajî dobrou žiwnost.

0 černobýlu (artemisia).

Černobýl wšudy roste křowatě jako peřunek. Listí má wětší a tučnějšî, swrchu zelené, zespod poběławé. Prautí dwařoketní, dřewnaté, okrauhlé, pruhowaté, počerwenaté a při nich listí užšî než jinde. Kwět hojný, hroznowatý, drobný, chłupatý, wonný a poběławý, z něhož semeno drobné wyrostá. Kořen má dřewnatý prstu zřaušší, s drobným kořeničkem. Wšecka bylina jest wonná, protož mnozí pro samu její vůni kořáče s ní pekau.

0 čapínůsku (geranium).

Čapínůsek jest paterý. První list má menší než boleřaw a méně rozdělený, na zemi ležící, kterýž když dozraje, býwá čerwený. Prut má krátký, okrauhlý, chłupatý, čerwený. Při wrchu kwět brunátný, malý jako kuřimor, z něhož hlawičky s jakými nůsky dławuhými wyrošřují, odkawadž jméno čapínůsek má. Kořen má bílý, oblý a jako řepka sladký. Roste mezi hrudím, w rumu, okořo pětůw, mezi kamením a ledakdes jinde. Někteří od vůně jeho jmenují jej acum muscatum.

Druhý list má na patero rozdělený jako petržel, ale wůkoř wětšîho jest rozdělení a přîchłupatý, špičku dławuhau a chłupatau. Prut dłani zwýšî tenký a bawlnkau obalený. Kwět čerwený, wětšî než první, z něhož jakési malé łustičky chłupaté a jako šawlička špicaté wyrošřují a w nich semeno. Kořen pěti prstů zdýlí, ale tenký. Roste w zemi suché.

Třetí čapínůsek list má slézový, než menší, špičku tenkou, okrauhľau, přičerwenau. Prautí drobné, okrauhľé a krátké. Kwět červený, z něhož jako z prvního nůskowé čapím podobní wyroštují. Kořen k druhému téměř zcela podobný. Roste na zahradách podle stezek a w zemi nepřodné.

Čtvrtý čapínůsek, jehož jest všudy hojnost u nás na lukách českých, list má větší nad jiné a jako pryskyřičník na osmero rozdělený, na zemi ležící, obdľaužný, špičku pevnější. Prut tučnější, uzľowatý. Při vrchu kwět větší nad jiné a jako růže, barwy bľankytné. Ten, když spadne, zůstawuje po sobě hľawičky s nůskem čapím, ale větší a ušlechtlejší než jiní. Kořen má větší nad jiné, delší, tľustší a mocnější, kosmatý, počerwenatý a wnitř košťal twrdý.

Pátý čapínůsek, kterýž roste w Dalmáci, list má jako anemone anebo polský mák, než delší, rozstřižený a na šestero rozdělený. Prut rovný, tenký, uzľowatý. Kwět šarľatowý spůsobu růže jako při kaukoli widíme, z něhož od spodku růžky vycházejí twárnosti nowého měsíce. Kořen cibulkowatý, okrauhľý, větší než ořech léskowý, temné čerwenosti a sladký. Roste w zemi newyprawené.

O kapradí (filix).

Kapradí jest dvojí, jedno samec, druhé samice. Samec roste na horách bez ratolesti, bez kwětu a bez semene, jakž někteří tomu chtějí. Však bedliwější zpytatelé věci přirozených na odpor tomu se stawějí, prawíc, že by semeno měl zespod na listí, ale tak drobné, že sotwa se poznati můž. Sbírají, podľožice pod ně papír, při konci měsíce Čerwna; neb toho času dozráwá. Baby a šebryňkáři prawí, že je musí tu noc před sw. Janem Křtitelem sbíratí s jakýmisi słowy, jimiž prawí se zlé duchy zaháněti, kteříž toho semena ostřihají a sbíratí nedopaustějí; ale to jest poboňk a šejd. Listí zprwu vychází winuté s jakýmisi ryšawým chmayříčkem; špičku, na níž wisí, má chľupatau. Když pak to listí wypěje, býwá łokte zwýší a má s obau stran jako nějaké křídla, a nerowně jeden list proti druhému vychází, wůně těžké. Kořen počerнатý s maľým kořeníčkem, po vrchu země se rozkládající, a jest tak bujný a jemný, že kde se zasadí, nesnadno wyhyne. Ač we dwau létech mohľ by zahynauti, kdy by mu ratolesti často posekáwal aneb kdy by mladistwé pazaušky jeho kyjem doľuw srážel; neb mízka ta, kteráž z nich na kořen teče, jej kazí a moří. Někteří chtějí tomu, kdy by kapradí při sw. Wítě wytrhal, když slunce wchází na raka, že zas neporoste, aneb aby je třtinau porážel, aneb opět, třtinau radlici přiwáže, tak je wyworáwal. Samice wyše roste s ratolestmi a swrchu listí má široké, zstřihané a ne tak dľauhé jako první. Koření dľauhé, počerwenaté čerwnosti neb žlutosti.

XXXVII.

Tomáš Jordan z Klausenburku.

Tomáš Jordan narodil se l. 1539 w Klausenburku w Sedmihradech. Naučiw se latině a řečtině doma, odebral se do Paříže,

kdež studował filosofii a lékařství, pobyl w Montpellieru u slavných lékařůw Rondeleta a Jouberta, navštíwil university wlské, a dokonaw takto učení swé, usadil se we Widni, kdež přijal hodnost doktorskau. Spolu s Hájkem přidružen byl l. 1566 k vojsku do Uher wyprawenému, a týmž časem skoro, co se Hájek stal protomedikem w Čechách, uwázal se Jordan w týž úřad na Morawě (1570). Pozorování teplic Karlowarských bylo mu příčinou, že jal se skaumati hojitedlné vody morawské. L. 1580 uweřejnil wýsledek prací swých („O wodách hojitedlných neb teplicech morawských“). Poněwadž ale jazyka českého nebyl dosti znalý a předce přál, aby Morawané práce jeho užiti mohli, dal dílo swé půwodně latině sepsané přeložiti od Ondřeje Zborského, písaře Slawkowského. Stawové morawští, jimž Jordan knihu swau wěnowal, tak weliké z ní potěšení měli, že skladatele za odměnu powýšili do stawu rytířského. Jordan, spravowaw úřad swůj 15 let a nabyw lásky a úcty u šlechty i lidu zvláště tím, že přijal a zastáwal mravy a obyčeje národu, mezi kterýmž mu bylo žiwu býti, vykročil ze swěta l. 1585 w Brně. Latině vydal mnohé spisy lékařské; mimo to opatřil druhé wydání české historie biskupa Olomauckého Jana Daubrawy (w Basileji 1570).

Jezero u Čejče.

Pan Čeněk z Lipého, najwvyšší maršátek králowství českého má dwůr weliký na panství Hodoninském, při kterémž leží jezero patnácti set krokůw zšíří, do kterého žádná woda odnikud newpadá ani zase z něho wen vytéká. Poněwadž jsem pak pozdě zwěděł, aby wody z téhož jezera k lékařství užíwáno bylo, protož jsem najposléze ji spařowal. A jsa času letního a podzimního vyhledáwáním jiných wod zaměsknán, této jsem zprůbowati nemohł až teprw času zimního, když den najkratší byl. Bylo tehďaz to jezero zamrzlé; protož jsem led, kterýž dłani zřaušiti byl, prołomiti a wody nabrati dal. Kterěz okusiw, nad její hořkostí welmi jsem se zstrašil; nebo tak welmi hořká byla, že mi se zdáło, že hořec, zeměžluč menší, peřyněk, anobrž i wšelijakých žiwotčichůw žluče swau hořkostí přewyšuje. Hustá jest a nepřilíš čistá, a jsúc do sklenice wlita, barwy byla zelené a jako nažłauté. Ropauchowé zmrzí nebo kusowé ledu, ačkoli byli dosti prořetedlní, barwu mezi zelenau a žłutau měli. Tři pídí pod wodau dno se nalezło. Odtud sem motykami a háky dal wyřahnati nětco bláta, kterěz bylo těžké, černé, mastné a naprosto smrduté, prachem ručníňým zapáchající. Potom powoław k sobě obywatěľůw, dotazowal jsem se na nich, zdali by o mocech té vody jakau wědomost měli. Prawili mi, že jest ke wšem neřestem powrchním na kůži užitečná, a že se do té vody koňowé prašiwí honiwají, kterížto wyřlawice se jednau nebo dwakrát, že zhojeni býwají. Úřed-

ník toho místa rozprávěl mi, že předešlého úředníka bratr tu wodu we džbáně dobře zacpaném několik dní chował, potom že wnitř w tom džbáně, kde se jeho woda dotýkala, ta střepina jako kůra nějaká se łaupala a do wnitřku padala, a však zewnitř že ten džbán zůstat w celosti. Ryby w tom jezeře nejsau žádné, a když, odjinud jsauce přivezeny, do něho uwrženy bývají, hned zemrau. Wšak diwná věc jest, že howada a stáda, kteráž w tom dvoře jsau, tu wodu pijí; když pak tam odjinud přihnána bývají, tehdy se jí netknau; pakli ji pijí, tedy zemrau. Takowú moc má zvyklost! Před časy kačata, husi, když do jezera uwrženy byly, hned zemřely; nyní pak prawí, že beze škody tu wodu pijí. A tak mnoho lysek, husí diwokých a kačat jistého času w roce na tom jezeře bývá, že pro množství toho ptactwa woda se zdá jako by černým sukнем přikryta byla. W létě, když jest w jezeře méně wody, břehowé bývají bílí, jako by sníh nebo mráz na nich ležel, což oni prawí že pochází od sanytru, kterýmž místa okolní potraušena bývají, a z daleka těm, kteří tam přicházejí, zdá se mnohokráte, jako by kwití bíté bylo. Též prawí že času letního smrad těžký z toho jezera pochází.

XXXVIII.

Jiří Streyc.

Rodem byl ze Zábřehu na Morawě. Wždělání swého dosáhl w cizině. Jsa knězem w Jednotě bratrské, zastával spráwu duchowní w Židlochovicích, kdež l. 1599 dne 25. Ledna život dokonal. Žalmowé Streycowi, ježto nejdříve l. 1587 w Králicích, potom množstwíkrát doma i w cizině tištěny byly, sepsány jsau weršem rozličným, dle počtu syllab spraweným, tak jadrně, že, jakž Jungmann dí, w tom druhu, wyjmauc málokteré písně duchowní, až po časoměrný překlad Benedičtiho nic rovného sobě nemají. Streyc účastnil se též w překladu biblí bratrské, kterýž na ponuknutí Jana Blahoslawa za posledních let Maximiliána II. počat, osmi mužům učeným swěřen, nákladem Jana staršího z Žerotína weden a w Králicích w šesti dílech od l. 1579 — 1593 wylištěn byl.

Žalm XXIII.

Hospodin ráčí sám pastýř můj býti,
Nebuduť w ničemž nedostatku míti;
Onť mne pase na pastwiskách rozkošných,
Uwodí časně k pramenům wod živých,
Pro jméno swé duši mau občerstwuje,
Po stezkách přímých šťastně prowozuje.

Byť mi se pak kdy dostało i jíti
 Přes audolí stínu strašlivé smrti:
 Tys, Pane, se mnau, nebojím se zlého,
 Těším se z berły též i z pruta twého;
 Ty mne sytiš sám hojně při swém stole,
 An nato hledí moji nepřátelé.

Ty olejem mé hlavy pomazuješ,
 I kalich můj sám štědre naplňuješ,
 Nýbrž pokud stává mého života,
 Twá mne sprowadí miłost i dobrota:
 I budut w Páně domu přebýwati,
 Po všecken swůj wěk jej osławowati.

Žalm LXIV.

Slyš mne, Bože, w mém nařkání,
 A před hrůzau nepřítelé
 Chraň mého života cele;
 Bud' proti jeho se wztěkání
 Mé spomahání.

Sám mne rač skrýti swau maudrostí
 Před aukłady těch lidí ztých
 Proti mně wztekle srocených,
 Těch, kteříž páší neprawosti
 S nestydatostí.

Neb jsau jazyk swůj naostřili
 Tak jako k wraždě ostrý meč,
 Též jako střelau hořkau řeč,
 Kterauž by k hrdłu přikročili,
 Tak naměřili.

Střileti chtíc, w swé skrýši sedí,
 Náhle w tom na upřímého
 Wystřelují z łuku swého,
 Aniž se Boha aneb lidí
 Zato co stydí.

Nýbrž nawykłost w złém majíce,
 Wíc se w něm i utwrzují;
 Swá osidła roztahují,
 „Zdaž je kdo widí?“ říkajíce
 Z lehkého srdce.

Zwłáštní pilnost jest z nich každého
 Lsti, chytrosti se chytati,
 I mocnějších wždy hledati;
 Tuť jsau wtipu z cwičení swého.
 Welmi ostrého.

Wšak nenadále od Pána
 Prudkau střelau poraženi,
 Wšickni budau postřeleni,
 Tak že lidem hrozná jich rána
 Wšem bude znána.

Sám jejich jazyk se obrátí
 K tomu žalostnému pádu,
 A tuž každý z jich příkladu
 Bude sobě výstrahy bráti,
 Týchž pomst se báti.

Wšickni lidé to brž widauce
 Bázně budau nabýwati,
 Moc Boží ohlašowati,
 Dítu jeho vždy se diwíce,
 Je welebíce.

Sprawedliwý owšem w doufání
 Bude se k Bohu twrditi,
 Hojněji w něm i těšiti,
 Wida všech zlých usilowání
 Zlé dokonání.

I jiní srdce upřímého
 Jichž naděje w Bohu pewná,
 Widauc, že není daremná,
 Budau Boha též ctíti z toho
 Času každého.

Žalm XCI.

Kdož ochrany Nejvyššího
 W skreyši jeho užívá,
 Tent w stínu Wsemohaucího
 Bezpečně odpočívá;
 Pročež i já říkám Pánu
 W každý čas s dowěrností:
 Tys hradem mým, tys mau schránú,
 Jáť na tobě mám dosti.

Onť mne z osidla Istiwého
 Lidských ošemetností
 I z pokušení každého
 Wytrhne swau mocností;
 Nad to mne chce i přijíti
 Pod brky křídla swého,
 Místo štítu budu míti
 Prawdu všech zámluw jeho,

Pročež přístrachu nočního
 Nebudu se nic báti,
 Ni we dne lítajícího
 Šípu se strachowati,
 Aníž jaké morní rány
 Nenadále škodící,
 Ni zhauby na wšecky strany
 Žádného nešetřící.

Bycht jich po boku swém tisíc
 W náhle widět klesati,
 Po prawici desetkrát víc,
 Ke mně nemá sahati;
 Nýbrž w cele jsa zachowán
 To budu spatřowati,
 Jakau umí odpłatu Pán
 Bezbožným všem dáwati.

Poněwadž tedy samého
 Mé Boha autočiště
 I ty za ochránce swého
 Kładeš na každém místě:
 Netkneť se tebe nic zlého,
 Aníž k tobě přistaupí,
 Žádná rána stánku twého
 W nejmenším nezarmautí.

Neb anežům swým o tobě
 Bůh ráciť prikázati,
 Že na wšech twých cestách tebe
 Wždy mají ostříhati,
 By tě pak i na rukau swých
 Wlastně měli nositi,
 Tak od aurazu i noh twých
 Ustawičně hájiti.

Po lwu i hadu drážděném
 Směle budeš choditi
 I po draku jedu plném,
 Nemát wšak nic škoditi.
 Proto že mne zamilowal,
 Dí Bůh, chceť ho chrániti,
 Mé slawné jméno že poznał,
 Na wěky zwelebíti.

Bude-li ke mně wołati,
 Jistě žeť jej wyslyším,
 Z saužení mu spomáhati
 Sám moci swau přispíšim,

Učině jej i sławného
 Dłauhé dny mu chci dáti,
 By tak moc spasení mého
 W prawdě mohł seznati.

XXXIX.

Bawor Rodowský z Hustiřan.

Mezi Čechy, kteří za časůw Rudolfa II. alchymii se za-
 nášeli a českým jazykem o věcech alchymických psali, předčí
 Bawor mladší Rodowský z Hustiřan. Pocházeje z rodiny ry-
 tířské, narodil se l. 1526. Otec jeho byl Jan Rodowský, matka
 Anna Schellendorfská z Harnšperka. Bawor byl illiteratus, t. j.
 nebýwal nikdy na vyšším učení; vynikaje však bystrotau
 ducha, pilným cwikem dowedl toho, že mezi krajaňy swými
 za učence proslul. Krom alchymie obíral se jmenowitě hwěz-
 dářstwím. Co zlatoděj byl we spojení s Wilémem z Rožm-
 berka a Janem Zbyňkem Zajícem z Hasenburka, ano i u dwora
 císařského dobře byl známý. Alchymii promařil všecko jmění.
 Statek swůj Radostow prodal l. 1576 Jiřimu Radeckému, z
 Radče. Zchudnuw docela, nalezl spolu s Paprockým hostinné
 útočiště u pana Zbyňka Zajíce na Budyni, kdežto i žiwot swůj
 dokonal w posledních létech XVI. století, jediného syna Jana
 po sobě zůstawiw.

Alchymické Rodowského spisy: „Řeči starých filosofůw“
 a „O požehnaném kámeny filosofském“ chowají se w rukopi-
 sech českého Musea. Kniha kuchařská wyšla l. 1591 w Praze.
 W obor astronomie náleží „Traktát o nowé hwězdě w Kassio-
 peji“ (1574) a dvě praktiky. K žádosti pana Wiléma z Rožm-
 berka přeložil l. 1574 knihu známou pod nazwem *Secreta*
Aristotelis spolu s některými mrawoučnými werši z char-
 watského. Jest to spis podkládaný Aristotelowi, jenž prý jej
 sepsal Alexandru Welikému. Jedná se w něm hlavně o vě-
 cech vládařských. Jan Patric ze Skodry nalezl prý jej a do
 rozličných jazykůw, mezi jiným též do charwatštiny, přeložil.
 Dle zpráwy Balbinowy přeložil Rodowský též „žiwot Alexandra
 W.“ a některé věci z Plutarcha, o kterýchžto spisech zpráv
 bližších není.

O člověku.

Králi, rač věděti, že to všeckno, což se hýbe a k tomu čije, žiwotčichem stowe. Z kterýchžto žiwotčichůw člověk w swém přirození nejspanilejší a nejslechetnější žiwotčich. A wíce oheň i horstow w člověku nežli w jiných žiwotčích panuje, a w stwoření neb složeni člověka scházejí se všeckny věci podobenstwím; protož když jest swrchní Bůh stwořit člověka, učinit jest jeho pánem nade všemi žiwotčichy, zapowědew jemu, aby jeho přikázání nepřestupowal.

A tak když jest Bůh člověka stwořit, učinit jest tělo jeho podobenstwím welikého králowstwí, w kterémžto těle k spravowání téhož králowstwí posadit jest za krále rozum člověka, a to w místě nejušlechtlejším, totiž w hlavě, nejvyšší částce těla jeho, a dať jemu pět pěstauňůw nebo správcůw, kteříž by jej spravowali, ostrihajíc chowali a dobře opatrujíc všeckny věci jemu ukazowali i ode všeho zlého a jemu škodného jeho wystíhali. Bez kterýchžto správcůw člověk nemůž býti w swé swrchowané dobrotě ani w náležitě statečnosti. Protož jest Bůh z těch pěti správcůw, totiž smyslůw člověka, jednomu každému jistý a wlastní úrad ustanowit, skrze což by člověk mohť wolně dobré od zlého rozeznati, po dobrém s pilností státi a zlého se warowati. Ale rozum (jakožto král od lidu obecného) od wazůw tělesných věci jest oddělen.

Dále wěz králi, že pěti smyslůw člověku propůjčených úradowé jsau tito: Prwního jest úrad smysla widění, druhého slyšení, třetího wonění, čtvrtého okušení a pátého dotčení. Kterýchžto pět smyslůw opět wládnu úřady tělesnými: Oči wládnu tím vším, což může zrakem postřeženo býti, a těch věci jest dewět: swětlost, tma, barwa, těla postawa, ústawa, dalekost, blízkost, hýbání i nehnutí k tomu. Úrad slyšení má dwojí wěc: hlas žiwotčichůw i nežiwotčichůw. Žiwotčichůw hlas jest dwojí: Hlas žiwotčicha rozumného náleží k hlasu člověčímu, ale hlas žiwotčicha nerozumného a nesmyslného i nemaudrého, jako řehtání koňské, štěkání psůw, zpíwání ptákůw rozličných a což k tomu podobného jest, náleží k hlasu zwírat. Hlas z žiwotčichůw nepocházející jest łomoz stromůw, stěkot kamenůw a hlahol wod tekutých a což toho wíce jest. Hlas věci bezdušných jest zwuk hromový, hřmot trauby a znění zwonowé. Protož wěz, že každý hlas w swém pořádném hnutí nic jiného není než powětří, kteréžto powětří nese ten hlas a s ním spolu běží, až přijde k samému uchu, tu kdež jest moc sluchu neb slyšení. A w tom jest šlechetná moc duchowní, že se to powětří jsauc obražené nesrazí. Čitedlnost pak jazyka jest skrze okušení i skrze chut, pod kterýmžto okušením jest také dewatera wěc: sladkost, hořkost, kyselost, trpkost, slanost, štipawost, kausawost, chutnost i nechutnost. Ale což čije nos, jest wonnost aneb smrad. Také cítění, kteréž rukau čijeme, jest jedna moc dotýkawá nebo makawá, jížto teplost, studenost, hładkost i ostrost můžeme cítiti, a takowá moc jest složena mezi dwěma kóžkama, z kterýchžto prwní kóžka jest na wrehu těla a druhá kóžka která se masa přidrží.

Ještě, králi, máš věděti, že jest Bůh na věky všemohúcí nestvořit moudřejšího stvoření nad moudrého člověka, a w žádný životčich newlíť jest obyčeje toho, aby podobenstwím neměl na člověku nalezen býti. Nebo některý člověk jest jako lew udatný, některý jako zajíc strašlivý, některý jako kohout swobodný, jako pes takomý, jako hrdlička miřostiwý, jako hořub pitomý, jako lwice zlobiwý, jako liška schytrařý, jako wlk škodliwý, jako medwěd newtrlý, jako slon silný, jako oseř hřaupý, jako špaček štěbetný, jako wčela užitečný, jako kozeř tůlawý, jako býk nekrotký, jako mezek robotný, jako ryba nemřuwný, jako myš škodliwý, a summau nenajde se toho životčichu, žádného stromu ani byliny ani které věci a wřastnosti, aby ta tolikěz při člověku nalezena nebyřa. Protož se také člověk menším swětem jmenuje.

I z té přičiny nepohrdej žádným člověkem, by jeho i w špatné osobě uhlídat, když jej widíš, an maudrost miluje a umění, a když ho spatříš, an po maudrosti dobrým obyčejem stojí, hříchůw i wří zřosty se wystříhá. Protož takowého miluj a měj jeho u wřastnosti a wždy podlé sebe a zwřěstě tehďa, když jej uzříš, an swřij úmysř rozšřiruje ke wří ctnosti nebo o to usiluje, aby byl dobrého jměna, mrawný, zdwořitý a kroniky uměje takowé, kteréž jsau předeřly w rozličných wřastech. Nemysl sobě, aby co bez takowého člověka rady měl činiti, jeho obyčeje ¹⁾ miluj s náležitým towaryřstwem; nebo on sprawedlnost miluje. Protož hodí se králowské welebnosti, že jest stářého úmysřa, ustawičného srdce, wěrný wěrným a sprawedliwým, a takowř lidé wesele králowstwř řídí, radu dobrau dawajř a wřecky wěci k dobrému konci přiwozujř.

Čtwero časůw ročních.

Čtwery čas máme w jednom každém roce, totiž podletř, léto, podziměk a zimu.

W podletním času den a noc w dřauhořti dne se srownawajř w swřých ²⁾ wřastech a krajínách. Ten čas počíná lidem miřý býti, powěřř se wyjasňuje, wěřřičkové libě prowřwajř, sněhowé se rozpřwajř, údolř wodami mokwajř, studnice z sebe potoky wydawajř, stromowé i byliny w sebe wřahy přijřmajř, weyřeji i šřeji swé wětwowř podawajř, semena z země se wyskytujř, obilřcka se zelenajř, řauky se trawami zelenými odřwajř, barwy rozličného kwitř se rozmáhajř. W ten čas také na swětě wřecko ožřwá, země se trawau přikřwá, na wřecky strany bujně wykwěťa, řřžaly se hřbjajř, zwřřřatům pastwy se hotujř, wřeckny wěci se obnowujř, řlawřkové wykřřkujř, a tak wřeckny wěci se radujř a swau přřrozenau krásau se ozdobujř.

W létě juž dne přřbřwá a noci ubřwá, horkosti se rozmáhajř, wětwowé se wřech stran prowřwajř. Bauř se w swé bauřř spokojuje, powěřř se projasňuje a úrody polnř dozřwajř. Žiwotčichowé w plemenu swém se ukazujř a wřeliké moci řělesné se potwřzujř.

¹⁾ obcowání.

²⁾ t. j. we wřech, dle charw., kde s wř značř wřickni.

W podzimku den s nocí podruhé se srownávají, w teu čas také noci přibývá, denních hodin vždy ubývá, powětrí chladne, půt-noční wítr prowívá, časowé se mění, ubývá potokůw, studnice málejí, byliny zelenost tratí, pomíjí owotce, zwířata brlohůw hledají, hadowé a žížaly w zem se schowávají a w jeskyních swé pokrmy přijímají. Zwířata se opatrují, čím by měla přes zimu žiwa býti. Wšecky věci podobně se ukazují jako člověk, kteréhož krása i mladost wěku pominuła.

W zimní čas vždy dne ubývá, ale noci spěšně přibývá, zimy se rozmáhají, wětrowé se zimau obwostrují, s dříví list opadá, zelenost hyne rozličná. Zwířátka se zimě ukrývají, mnohé žížaly swůj žiwot dokonávají, které jsau w létě s lidmi přebýwały, teploti slunečné se radowaly. A pro welikau zimu i sněžnost powětrí se od tmy odděluje swau jasností. Twáři lidské počínají zimau černati, zwířata se studeností třepytati, též i wšeliké howado bylo by létu a teptu zase welmi rádo. Wšeliká bylina a tráwa mrazy wadne, každé těto w swé bujnosti chradne. Učiněn býwá swět jako člověk starý, kterýž jest léty a wěkem sešlý: majíc na sobě bradu šediwau a sukni welmi chairnau, w swětě wíce nepracuje, neb se smrt jeho přibližuje.

XL.

Daniel Adam z Weleslawína.

Rodina Adamůw pocházela se wsi Weleslawína nedaleko Prahy. Štěpán Adam, otec Danielůw, byl mlynářem a měl w zákupném držení staroměstské mlýny Pražské. Manželka jeho byla Regina z Lorečka a Elkuše, rodem z Kutné hory.

Daniel narodil se dne 14. Čerwence 1546 w Praze, kdež také weškeren žiwot swůj ztráwil. Nabyw prwního učení na nižších školách, wstoupil na universitu, kdež l. 1568 stal se bakalářem, l. 1569 mistrem swobodných umění. Učitelowé jeho byli Prokop Lupáč z Hlawáčowa, Wáclaw Zelotín z Krásné Hory, Jiřík ze Sudetu a Petr Codicill z Tulechowa. Když Lupáč, universitu opustiw, odebral se do Domažlic, powolán byl Dan. Adam l. 1572 za nástupce jeho. Tu se mu otwřelo širé pole k zamilowaným jeho studiim historickým. Prwní desetiletí po odbytých studiích universitních jest zároveň doba, we které Daniel na zdokonalení swém nejúsilowněji pracowal. Tu zajisté dowzdělal se nejen wěcně, nýbrž nabył oné ušlechtilosti a ozdobnosti w psaní jak latinském tak českém, která we spisech jeho tak mile lahodí. L. 1576 rozžehnal se s kathedrau, z které jen čtyry leta byl působil. Dwě léta později wyšlo prwní jeho dílo, Kalendář historický (1578). Pojaw za manželku Annu, dceru Jiřika Melantricha z Aventinu, stal se majetníkem

tiskárny, kterau spočátku s tehánem swým, po jeho pak smrti (19. List. 1580) sám spravował. Odtud se počítá doba skwělé jeho činnosti. Během dwaceti let obohatil literaturu českau tak hojnými spisy a jazyk český tak welice zwelebil, jakož se před ním ani po něm nikomu nezdařilo. Prawdiwá jsau slowa, kteráž o něm ctihodný Jesuita Bohuslaw Balbin pronesl: „Quidquid doctum et eruditum Rudolpho II. imperante in Bohemia lucem aspexit, Weleslawinum vel autorem vel interpretem vel adjutorem vel ad extremum typographum habuit.“ L. 1585 powýšen byl do stawu wládyckého, aby k rodinnému jménu swému (Adam) přidati mohl praedikát „z Weleslawína“, kdežto se až po tu dobu prostě M. Dan. Adamem Pražským psával. Jak welice w umění tiskařském se proslawil, zřejmo jest z toho, že jej sawvěci „architypographem“ nazýwati uwykli. S muži, kteříkoli tehdá w Čechách wynikali uměním a učností, spojowalo jej přátelství. W prácech swých ochotně užíwal jich rady a pomoci. Jmenowitě s Kocínem a Huberem w užší swazky wešel: s oním pracował na Eusebiowě historii cirkewní a na kronice turecké, s tímto na herbáři Camerariowě a apathece domácí. Kocín a Huber překládali a psali, M. Adam pilował a opravował. Zwláštního připomenutí zasluhuje, že ze spisůw sektářských a polemických, jimiž se literatura česká za XVI. stolelí s nenaprawitedlnau škodau swau tak welice rozbahnila, žádný newyšel z tiskárny Weleslawinowoy. Čehož tím wyšeji wážití lřeba, čím jistěji wíme, že nebylo téměř spisu českého u Weleslawína tištěného, w kterém by on sám aspoň nějakého účastenství nebyl míwal, buď jako opravwce slohu a jazyka, buď jako skladatel předmluwy a úvodu. Wůbec nebyl Weleslawín řemeslnickým zisku hledatelem, nýbrž cokoli činil, vše činil dle vlastního přeswědčení a s uwážením obecného dobrého. Weleslawín též měl účastenství we správě městské, a o přátelství jeho k universitě swědčí ta okolnost, že od kollegiatůw wždy býwal k potazu brán, kdykoli se jednalo o věci důležitější. W ustawičné blahodějně činnosti zastihla jej smrt w 53 roce. Když l. 1599 vypukla morowá rána, podlehl jí i on dne 18. Října. Pět a třicet básnikůw w Praze tehdá žijících oslawowalo elegiemi památku jeho. Dědicem Danielowým byl Samuel, jenž jediný ze tří dělí otce přečkal.

Půwodní český spis wětšihó objemu zanechal Weleslawín jen jeden, totiž Kalendář historický we dvojím wydání (1578 a 1590). Cokoli sice půwodního od něho máme, jsau předmluwy, plné owšem wzdělatelných myšlének a wzorné co do

wywedení, z nichž některé, jako předmluva k české historii Aeneášově a Kuthenově, značnou rozsáhlostí vynikají. Latinsky sepsal několikero spisůw, které zvláště tehdejším potřebám školským howěly, jako *Dictionarium linguae latinae* (1579), *Nomenclator omnium rerum, propria nomina tribus linguis, latina, boiémica et germanica continens* (1586), *Silva quadrilinguis, boh. lat. graecae et germ. linguae* (1598, 1683), *Nomenclator quadrilinguis* (1598), *Elegantiarum Terentii et Plauti interpretatio bohémica* (1589), *Elegantiarum ex M. Tullii Ciceronis epistolis libri tres expositione bohémica illustrati* (1581, 1589). Z překladůw jeho, kromě swrchu jmenowaných, w nichž spolu s Kocínem a Huberem pracowal, jmenowati sluší především *Politii historickau t. naučení hlawně s dějepisu wzatá*, jak by se říše a obce we wálce a w míru spravowati měly (1584, 1592, 1606), *Itinerarium sacrae scripturae t. j. putování swatých na wšecku sw. biblí* (1592), *Wypsání města Jerusalema* (1592). Ze starších spisůw které Weleslawín wydaw co do jazyka tak přeměnil, že jich za dílo jeho powažowati lze, nejznačnější jsau kronika Aeneáše Sylvia překladu Konáčowa (1585, 1817) a Karionowa kniha kronik (o čtyřech monarchiich) překladu Buriána Sobka z Kornic (1584, 1602). Bez proměny wydaw více spisůw starších, jako *Hospodárství Brtwínowo a Černobýlowo* (1587), *Soliloquia a Manuale sw. Augustina* (1583), *Kroniku českau Kuthenowu* (1585) atd.

Nejnowěji Wáclaw Rozum w díle druhém a čtvrtém Staročeské bibliotheky (1853 a 1855) wydaw pěkný wýbor z půwodních prací a z překladůw Weleslawínowých.

1. Z prací půwodních.

Z předmlwy na *Politii historickau*.

O správě obcí městských.

Jest téměř každému wúbec wědomé, jak za našich časůw nedjednau nato bylo nastupowáno, kudy by nějaká lepší správa w staw městský králowství českého a zvláště do měst Pražských, kteráž jsau od dáwna metropolis wšeho králowství a stolice králůw českých, uweden býti mohł. Za kteraužto příčinau i některá nařízení se o tom činita: ale ta netoliko žádné pátnosti nepřinášeta, nýbrž co se na oko spatřilo, místo nowého řádu mnoho neřádůw ¹⁾ powstawało. Domníwali se mnozí, že by to správci městskými scházelo a dáto se jejich nerozšafnosti a nedbánliwosti; ale již w prodłauženějším času

¹⁾ Slovo neřád znamená starým opak či nedostatek řádu, tedy tolikéž asi co disordo.

sám skutek to ukázal, že vrchnosti a správcové měst nemají té moci, aby takovým neřádům odolali a je vyplniti mohli.

Spatřujeme to všickni a odepriti tomu, bychom chtěli, nemůžeme, že v městech českých jak při mladých tak i při starých lidech jsou velicí nespůsobové a neřadové. Ví se o tom, že jich žádný z WMstí neschvaluje ani za dobré, šlechetné a poctivé udrží. Nicméně trvající v nich s jinými z samého obyčeje a tím se vymlouvající, že jsme jich nezačali a příčiny k nim nedali, toho, jak jsme daleko od pravé městské cesty zabloudili, nespátřujeme. Ač jací jsme, sama pýcha a nádhernost v rozličném oděvu a stkvosnost i zbytečná rozkoš v jídle a pití, svědomí proti nám dává. Nebo není-li to věc městům záhubná, že za samé to černé sklo, jemuž vůbec šmelc říkájí, z měst Pražských na dobré stříbrné a zlaté minci tak veliká summa peněz do Benátek vychází, na kterauž by se některý tisíc vojáků proti nepříteli Turku vychovati mohlo? Mlčím o jiných věcech z hedvábí, stříbra a zlata setkaných, o pití sladkých rozličných, kteráž k nám z dalekých krajín přicházejí, a my je na záhubu svou za drahé peníze kupujeme. Neb tak se nám zdá, že bychom svobodní měšťané nebyli, kdy bychom s jinými těch věcí neužívali, sami sebe nechudili a cizích národův nebohatili. Odkudž pak to jde? Z příkladův zlých, kteříž hned s počátku přetrženi nebyli, ale taková jim svoboda puštěna, že již netoliko zastaralý obyčej nýbrž i právo za výmluvu mají. Nebo neřadové v městech jsou jako neduhové v lidském těle a jednostejným se téměř způsobem rodí i hojí. A protož dobrý správce jest jako zkušený lékař v městě, jehož povinnost jest netoliko neřády stawovati a je jako nemoci hojiti: ale i to bedlivě opatrovati, aby všickni měšťané v mezech powoňání svého stáli a jako v dobrém způsobu zdравí vždycky zůstávali; a jakž se které třeba chatrné zuamení neduhu ukáže, zuiku mu nedati a průchodu nemoci, až by se zastarala, nedopauštěti. Jest zimnice, kterauž lékaři hecticam jmenují, nám slauti může tajemná a zastaralá; ta sprvu velmi snadná jest k zhojení, ale nesnadná ku poznání; potom když se rozmůže, každý ji pozná, ale těžce kdo zhojí; pročez ji lékaři mezi nezhojitelnými neduhy pokládají. I poněvadž my při našem stawu městském veliké nespůsoby a neřády spatřujeme, a těch, jakž se koli snažíme, ač snažíme-li se, naprawiti nemůžeme: co jiného o sobě mysliti máme, než že se v našem těle taková zimnice náramně rozmohla? A protož potřebujeme výborného a zkušeného lékaře, kterýž by v nás přirození jako obnovit a všecky živly a vlhkosti k náležitě mírnosti přivedl. Pokládá se pak první stupeň powstání z nemoci, když nemocný svému lékaři o začátku svého neduhu a jak jej v sobě kdy cítí; upřímně oznámí a potom rady jeho posluchá. Než o těch, jenžto jsou hecticci, tak praví, když se v nich ta nemoc nejvíce rozmáhá, že oni tehdaž o své zdraví a dobrého lékaře nejméně pečují, ale nejinak sobě počínají, než jako by se nejlépe na zdraví svém měli. Nacházejí-li se ty powahy při nás čili nic, nechť to každý rozumný uvažuje a soudí; já toho vykládati nechci. Než toho, což vůbec známé jest, nezatajím, že vždycky těžší jest neduh těch, kteříž bolesti necítí, než těch, ježto ji cítí.

Tím způsobem vždycky jsou bláznovější, kteříž nejsauce zdají

se sobě býti maudří, než ti, kteříž znajíce nemaudrost swau s jiným se o ni radí a maudrosti nabýti usilují. My tedy necítíme-li swých bolestí a nestaráme-li se o lékaře a zdraví, připodobněni můžeme býti těm nemocným, o nichž takto Hippocrates napsal: Kteříž w těžké nemoci bolesti necítí a podušku hmatají, péří z ní tahají a smetí zbi-rají, welmi zle se mají a není naděje, aby žiwi zůstati měli. A tak není diwu, že w městech českých tak welicí a zastaralí nespůsobowé nemohau se pojednau naprawiti, by se pak hojení těch neduhůw sám Aesculapius aneb Hippocrates ujal. Nebo správa obce aneb města není tak chatrné a lehké umění, kteréhož by někdo třebas ze hry do- síci mohł: ale jest umění mezi jinými všemi, wymíně písma swatá, nejpřednější, nejlepší a nejtěžší, kteréhož lidé od přirození důwtipní z bedliwého čítání kněh a spisůw maudrých lidí o správách obcí, z historií, z obcowání s muži rozšafnými a w tom umění zběhlými i z mnohého zkušení a práce, časem s opuštěním swých obchodůw a žiw- ností docházejí.

To kdy by někteří w stawu městském bedliwě uvažowali, ne tak by se žádostiwě na auřady nutkali, w ně wprošowali a přímłuwy za sebe časem dosti draze wykupowali. Ale co jest to, že žádný w jakkoli nízkém a chatrném řemesle za mistra se newydává, leč od jiných toho řemesla mistrůw za hodného usauzen bude a mistrowský kus ukáže: w správě města, jak se nejmenší hłas pustí o proměně auřadůw, i hned ti, ježto netoliko manželky, dítek a čeládky w domě, ale ani sebe sprawiti neumějí, nejwíce o auřad stojí, po něm dychtí a sebe k tomu za nejhodnější saudí? Takowí, jakž na radní polštář dosednau, pojednau se we všech způsobích, w mrawích, w chodu, w młuwení, w pohledění proměni a jak nad sebau tak nad dobrými přá- teľy se zapomínají. Jakžiwi předtím na auřadě nebyli, máto o tom slychali, nic nečítali, a však, jako by nad ně nebylo žádného wýmłuw- nějšího ani rozumnějšího, pojednau mistrowstwí swé, zwłáště při kwasích a w piternách prokazují. Aristoteles in politicis napsal, že se dvojí lidé na swět rodí, jedni k správě, druzí k poddanosti, a kdež onino wládnu, tito posłouchají, tu že obojím dobře býwá. Ale když ti spravují, kteříž měli poddání býti, prawí, že to jest proti přirození, rowně jako by wozataj koní, rozum libostí posłouchal, aneb jako by oseľ po stromích chtěľ létati a ptáci po zemi dole musili čtwermo běhati: a že w tom městě wzděłání obojích ani swornosti býti nemůže.

Že pak všickni wesměs spráwy městské a auřadůw žádají, ten blud odtud pochází, že ne všickni onoho s nebe sesłaného napome- nutí: Nosec te ipsum, znej sebe sám, posłouchají: pak-li je kteří často w ústech míwají, však ho žádný méně jako oni neušetřují. Ale jako prwní otec náš Adam, nezřízeně žádaje býti bohem, učiněn jest mizerným tworem a, měw býti všeho swěta pánem, již jest ničemného bláta otrokem; aneb jako onen młádenec Phaëton, o němž básníci wypisují, chtěje slunce na woze po nebi woziti a nemoha bujných koní na uzdě zdržeti, spadł doľů s nebe a bídně zahynul: tak se při- hází mnohým młáďým nerozumným a auřadůw žádostiwým pánům radním kteříž, neumějíce samých sebe sprawiti, nebezpečně se o spráwu jiných pokaušejí a nejednau na sebe i na město záhubu uwozují.

Z předmluvy na kroniku Aencáše Sylvia.

O kronice Hájkově.

Že wedlé zdání mnohých Hájek některé básniwé a neužitečné rozprávky do swé kroniky přimísit, může býti, že w tom následowať poětůw, jichž obyčej jeť, aby w swých werších netoliko potřebná naučení lidem dáwali, ale i k kratochwíli je wzbuzowali. Et docere volunt et delectare poëtae. Tak i on chtět čtenáře o věcech pomínutých wučiti a zprawiti, a časem i rozmísiti, aby sobě nestýskať. A však i w tom má towaryše neposledního jména historiky řecké i łatinské, jako Diodorum, Herodotum a Livium, kteréžto kdož čtau, mnohé w nich básniwé, nejisté a nedůwodné, nýbrž i k smíchu podobné věci nacházejí, pro kteréžto nicméně, což w nich prawdiwého, jistého a užitečného jest, toho nezamítají, ale mnoho sobě wáží. Datur haec venia antiquitati, inquit Livius, ut miscendo humana divinis primordia urbium augustiora faciat. To pak co jest jiného, nežli prawdu ľzi chtíti operiti a jako omastiti? Rozumný čłowěk může dobře odložiti, což zná býti daremuého, a vybrati, což jest potřebného a k prawdě podobného; může zawrci plewy, to jest, básniwé a neprawé věci jako řepiky a kopřivy z zahrady, a zanechatí sobě jádra, totiž prawdy. Říkawať Plinius: Nullum esse librum tam malum, quin aliqua parte prodesset, že žádná kniha není tak neužitečná a zľá, aby se z ní čtenář wždy něčemu dobrému nenaučil. Tak i my aspoň o Hájkově kronice sudme, ačkoli podlé sprosného zdání mého nemůže ta práce jeho w počtu neužitečných a zľých kněh položena býti, poněwadž nad ni užitečnější, lepší, hojnější a sprawenější w jazyku našem ani snad w jiném nemáme.

Nebo předně nachází se w kronice Hájkově pořádek let od prwního přitazení knížete Čecha s jeho komonstwem do této země až do léta Páně 1527 a obsahuje w sobě summau wedlé jeho účtu 883 léta. Ačkoliw některým se zdá, že nemáto hned při zákřadu pochybít, téměř o sto let později položiw kralowání Čechowo nežli jiní kronikáři, a w poznamenání časůw až do přijetí wíry křestanské nemůže se wěděti, koho jest následowať a jak by mu bezpečně wěřeno býti mohťo: ale od toho času, jakž Čechowé křestané býti počali, dosti jest pilný a nemnoho chybuje.

Druhé, obširně wyprawuje o knížatech a králích českých, pohanských i křestanských, o jich sprawování, radách, žiwotu, wáľkách, wítězstwích, chwalitebuých i nechwalitebných, dobrých i zľých, maudrých i nemaudrých skutcích, o manželkách, odkud je sobě brali, o synech a dcerách, kam je zasubowali, a jak se s okolnými knížaty a králi příznili, až naposledy i o smrtěch a pohřbích jejich.

Třetí, bedliwě wypisuje, w jakém způsobu kterého wěku stáľa země česká, kdy w pokoji a w hojnosti byľa, kdy zase Pán Bůh na ni wáľky, neúrodu, drahotu, hlad a mor pro hříchý dopauštěť; kterak nejednau cizí národowé usilowali ľstí a mocí předky naše z této krajiny wytisknauti a sami ji opanowati; jak tomu zase Čechowé zmužile a statečně s pomocí Páua Boha wedlé knížat a kráľůw swých odpírali a slawných wítězstwí nad swými nepřáteľy docházeli; summau, jak

toto království s obyvatelý swými wíce se spravowalo řízením a opatrowáním Božské miłosti nežli radau a rozšafností lidskau, což o něm mistr Haweł, hwězdár za císaře Karla, předpowídal a my nyní w skutku prawé býti seznáwáme.

Čtvrté, nepominuť Hájek pilně poznamenati všelijakých proměn, kteréž se w Čechách buďto w správě a w regimentu obecném, při knížatech a králích, při poddaných wyššího i nižšího řádu, buďto při náboženství a církewních wěcch duchowních častokráte zbíhały; kterak někdy mnoho knížat w Čechách bylo z jednoho kmene pošlých, kteřížto wálky mezi sebau wedli, když každý před jinými předčiti a sám, potlače jiné bratry a strýce swé, pánem býti chtěl; co w takowých rozmíškách a různicích zlého země tato i morawská pokusiti a ztrpěti musila; jak ten nesworný rod w małych létech zahynuť; nebo kdež prwé bylo około dwadeceti knížat w Čechách i w Morawě téhož kmene a rodu, ti brzo potom tak kwapně z tohoto swěta sešli, že Cechowé a Morawané neměli než toliko jediného dědice a pána.

Páté, oznamuje, kdy a jakým způsobem Čechowé z bláta bludůw pohanských wytrzeni jsauce, ku poznání jediného prawého Boha a syna jeho Pána Jezu Krista, přiwedeni byli; jak jsau hned s počátku horliwě se stawěli při wíře sw. ewangelium; které prwní apoštoły a učitele měli; jak Pán Bůh i tím národ český poctil, že sobě z nich swědky swého učení a mučedníky obíral; kdy biskupství w Praze založeno, kteří a jací býwali biskupowé, kdy arcibiskupství wyzdwiženo a zase kleslo; kdo býwali duchowní správowé; jaká se w učení a w řádích církewních proměna stała za krále Wácława, když mistr Jan z Husince kázati počal, a jaký s towaryšem swým Jeronýmem konec wzał; co se po upálení jejich w české zemi dalo, jaké vznikly bauřky, newole, hádání, odporowé, wálky, mordowé mezi duchowními i swětskými; co krajín pohubeno, kostelů a klášterů zplundrowáno, měst a městeček zdobywáno, wsi popáleno, lidu s obojí strany pomordowáno a krwe křesťanské wylito, prwé nežli ty nesnáze k spokojení a porownání swému přišly.

Šesté, najde čtenář w kronice Hájkowě všelijaké paměti o stawu panském, rytířském a městském: kterak jsau ti wždycky wěrní pánům a králům swým býwali a k zwelebení koruny české snažně napomáhali, když w swornosti s mnohým dobrým swým trwali, aneb zase proti sobě se s nenabytými škodami pozdwihowali a bauřili, z příčin někdy postranních žádostí, łakomství, záwisti a pýchy, časem také z nedorozumění a omylu, z nabádání a ponaukání jiných, kteříž wíce nepokoj miłowali nežli pokoj. Zase kterak, widauce proti sobě sítu nepřátel, mířiwali se a, odložíce domácích nechutí, jednomyslně sobě proti moci nepřátelské pomáhawali.

Šedmé, wyhledal Hájek a poznamenal mnohých starožitných rodůw z stawu panského i rytířského titule a jména, zákłady a začátky zámků, hradů, twrzí, měst, městeček, wsi, kostelůw a klášterůw, obzwláště pak a s nejwětší péčí hledal počátky, zrůst, stawení, proměny a všelijaké štěstí a neštěstí města Pražského, jakožto nejwětšího a nejhławnějšího w království českém.

Ty a jiné paměti, kteréž předtím porůznu rozmetány byly, shromáždiw a spořádaw w jednu knihu Wácław Hájek, nemálo historii

českaui wyswětliť a nám k známosti a wědomosti její posloužit, jichž by se snad nyní z tisíce jeden nedoptał; proto že ne každý té příležitosti užiti může, aby takowý dostatek starých letopisůw a kronik měl jako on.

2. Z překladiůw.

Z Politie historické.

0 jeničarůh a wojsku tureckém.

(Ze spisůw Aug. Gislenia Busbeka.)

Cisář turecký každého roku wysílá jisté lidi do rozličných krajin, aby z dítek křesťanských mužského pohlawí wždycky třetího neb čtvrtého požádali a brali. Těch pacholat když se welicí haufowé jako nějaká stáda do Konstantinopole přiženau, kteříž z nich jsau swobodnějšiho a spanilejšiho wzezření aneb nějaká znamení vysokého wtipu a ctnosti na sobě ukazují, ti oddáni a obrázení býwají k domácí službě buďto samého císaře aneb některého baše a jiných úředníkůw jeho. Jiní dowedeni býwají na místo, kdež se weliké množství wšeljakého lidu a zwlášť sedlského schází. Tu z takowých křesťanských pacholat jeden každý které chce a kolik chce, jakž se komu líbí, může na úředníku jejich požádati. Úředník, wezma zlatý dukát, wydá mu pachole, zapíše prwé do register obecných jeho jméno, wlast, staw aneb rád, léta i znamení, po nichž by w každém wěku poznán býti mohł. Tak ten již má swobodu, buďto že jest měšťením aneb sedlák, to pachole s sebau za moře do Asie aneb do kterékoli krajiny a země, w níž swé obydlí má, zawésti a tam ho ustatwíčně w robotě, práci a díle jako otroka a chłapa cwičiti, nedáwaje mu nic wíce za pokrm než chléb a wodu a někdy místo waření drobět kaše aneb owoce aneb bylin; chatrně ho odíwá, leda se před zimau a dešťem ochraňowati mohł. K tomu také wyučuje ho a wede k náboženství Mahometowu. Tak on, newěda nic o rozkošech, wzdálen jsa od řahození a folkowaní swých přátel, zrostá a jde w muže silného, udatného a wšech těžkých prací suesitedlného. Potom když potřeba nastane, wzat býwá od páua swého, jemuž na čas swěřen býť a k wěcem wátečným se obrací. A odtud jako z nějaké obilnice wojsko a počet jeničarůw, jestliže z nich kteří w boji zahynau, se doplňuje.

Mezi jeničary zapsáu, ponejprwé má služby na měsíc půldruhého dukátu, wíce aneb méně; neb to dosti býti uznáwají nowému newycwičenému drábu. Ale wšak aby w strawě náležitě nedostatku netrpěl a hladem nemřel, má strawu darmo s tím desátkem, do kteréhož přijat jest, wšak s tau wýminkau, aby wšemu desátku tomu w kuchyni a w čemžkoli potřebí posluhował. Zase pak ten, kdož w témž desátku jest nejzběhlejší w wáčkách, wyučuje ho a spravuje každodenním cwičením, kterak by braně a jiných wátečných nástrojůw uměle užíwał. Tak uowý dráb, doжда síly, přiwykna dítu a práci, maje zwyklost w odění a zbroji, nicméně ještě není rowen swým spolutowaryšům ani w poctiwosti ani w žoldu: w samé udatnosti a cnosti naději má, skrze niž by s nimi srownán býť, totižto když na

první wojně, kteráž se trefí, swau zmužilostí a statečností toho zastauží, aby wyňat jsa z počtu nowých mladých drábů, k rovnosti jiných jeničarůw jak w poctiwosti tak w žoldu připuštěn býť. Kteraužto w prawdě nadějí mnozí nowotní drábi zbuzeni a popuzeni jsauce, o mnohé znamenité věci pokaušeti se smějí a w síle i zmužilosti starým drábům nic nářed dáti nechtějí. A protož se jim služby nadlepšuje a větším žoldem poctěni býwají, kterýž wšak mezi jeničary nikdy nebýwá větší nad osm dukátůw za měsíc. Pakli některý pro swau ctnost a hrdinské činy i platné služby hoden jest místa wyššího, tedy aneb hejtnanem nad nějakým dílem wojska učiněn aneb mezi jízdné císařské, jež oni spahias jmenují, podán býwá.

Ale kteříž z těch pacholat, o nichž jsem nahore powěděť, w Konstantinopoli zůstaly, ti rozličné práce podnikati a snášeti musejí. Nejednau uzříš, an jich dvě neb tři sta plac aneb dwůr klidí, rozwožují rupy, kamení, trámy a jiné věci nosí. Zaháletí žádnému se nedopustí, aniž komu darmo jísti dávájí. Ti potom, když wyrostau, také se mezi lid wátečný buďto polní aneb na galeje podávají. A kteříž k službám dworu císařského obráni byli, z těch na větším díle přední muži býwají a k znamenitým úradům přicházejí, jakž se kdo k čemu nejlépe hodí. Z těch se wolí nejvyšší hejtnané jeničarůw, hejtnané nad armádou, beglerbegowé, až naposledy i bašowé, wezírowé a někteří z nich i císařských deer za manželky dostáwají.

Mám zato, že jsem dostatečně a patrně ukázał, jaký jest začátek, půwod, vybírání, kázeň, wedení, učení a cwičení toho všemu světu tak strašliwého a hrozného wojáka tureckého. Nepřím se o to, aby jiné cesty a jiného přístupu k řádům wátečným býti neměto, ale tento způsob jest mezi nimi nejobyčejnější. Nebo časem také berau wojáky i z těch mladencůw křesťanských, kteréž buďto w nenadátých wpádích a štráffích aneb w boji proti nám zajímají a w domích aneb w oborách, kteréž serraglia jmenují, za mnoho let chowali a drželi. Kteréžto, když wšecku pamět wlasti swé a wědomost o věcech našich, zvláště pak wíry a náboženství křesťanského potratí a w škoťách jejich netoliko literám arabským ale i způsobu wátečnému, kteréhož Turci užívají, od jistých mistrůw komorníkůw se dobře wyučí, teprw z těch obor jako z wězení na wítr wypustí a na ta místa wojenských powinností a úradůw podávají, k kterýmž by se nejlépe hoditi a je zastati mohli. Bašůw také i jiných předních hejtnanůw služebníci, kterýchž oni bojem aneb jiným způsobem dosáhli, častokráte w počet wojákůw přijati a zapsáni býwají.

A wšak z těchto všech, o nichž jsem mluwit, žádný se bez jistého wolení a rozdítu, bez uwážení a zkušení nepřijímá: ale průbujе a zkušuje se prwé jednoho každého síla a udatnost jak na myslí tak na těle, aby tomu místu a úradu, k němuž se zapisuje, dosti učiniti mohł. W kterémžto jejich způsobu jednau jsem se w prawdě podiwil platnosti a moci kázně a cwičení tureckého, wida, an lidé u nás zawrzení a potupení tak mnoho w malých létech mezi nimi prospěli, že netoliko za obecné wojáky procházeli, ale wedlé uznání všech Turkůw i k tomu dostateční byli, aby jiné wátečnému umění wučowali. Nebo priházelo se časem, když jsem někdy pro kratochwíl z okna wyhlédať, že mi přisedící Turci některé ukazowali, jež

pro zvyklost a umělost věci válečných hejtmany nad cwičením mladých drábůw nařízené býti prawili. Ptal jsem se, odkud a z kterého by národu byli? Nebo slyše o nich welikau powěst, že by nad jiné w umění wálečném zběhlí a zkušeni byli, domníwal jsem se býti je newim jaké Parthy, Baktriány neb Massagety. Ale oni mi odpověděli, že tento jest Uher, onen Charwat, třetí Němec, jiný z jiného národu křesťanského. Diwit jsem se tomu a však ještě myslit jsem, zdali takowého umění nabyli mezi námi, buďto že pošli z rodičů urozených, že z mládí k tomu wedeni byli, aneb sic w taženích a bitwách mezi křesťany býwali. Protož tázat jsem se dále, zdali by wěděli, jakého jsau řádu a stawu doma byli a jaké obchody neb řemesla wedli. Oni pomysliwše málo, upamatowali se a oznámili, že tento prawit se býti nějakého kucháře pacholetem, jiný že do kláštera za mnicha byl dán, třetí že u hospodáře swého wíno šenkowal. A ti všickni že času otwřené wálky aneb pod příměří m zajati a s jinou koristí do Konstantinopole přiwedeni k tomuto neb onomu bašowi se dostali. Tu já wíce se tomu podiwil: A kterak (řku) možné, aby z těchto lidí tak znamenití bojownici býti mohli? Oznámili mi, kterak páni jejich, jimž w službu podrobeni byli, měli doma u sebe muže wznešené, mistry w umění wálečném zběhlé a zkušené, kteříž je tomu všemu s pilností wučowali. Tím způsobem oni w krátkém času tak se wycwičili, že wšecky sobě rovné daleko přewýšili a dobru naději budaucího hrdinstwí o sobě učinili. Přišlo potom k boji, w němžto zmužitostí a udatností swau ode všech welikau chwálu získali, a odtud k tomuto důstojenstwí a sláwě přišli.

Já pak, slyše to, nemařau měť jsem nad tím žalost, že nás obyčej a způsob wálečný tak daleko vzdálený jest od tureckého, anobř i záwiděl jsem jim toho. Nebo ten dobrý obyčej zachowáwají Turci, že dosáhnauce čtověka výborného, jako by dosáhli věci znamenité a drahé, náramně se radují a w tom, aby ho sobě dobře nawedli a wyprawili, žádné ani práce ani pilnosti ani péče nelitují, zvláště poznají-li, že se jim k wálečným věcem platně hoditi může.

Z Kroniky Aeneáše Sylvia.

0 Přemyslowi, třetím knížeti českém.

(Pro ukázaní, jak welice jazyk český prodlením sotwa 80 let se zwelebil, položeno sem totéž místo z kroniky Aeneáše Sylvia překlada Weleslawínowa, kteréž o přewodu Konáčowu swým místem na str. 45 bylo podáno. Dí zajisté o této věci sám D. A. z Weleslawína: „Že pak s časem lidé netoliko w mrawích a powahách swých nýbrž i w řeči častokráte se mění: uzaň jsem za potřebu, aby také Aeneáš w tom oděwu na jowo wyšet, w kterémž by ho nynější Čechowé poznati mohli. Nebo jako nyní za našeho wěku jiný kraj jest, než byl před sta léty: tak ono prwnější přeložení těžce by se k těmto časům trefilo, poněwadž netoliko starou češtinau, kteréž jsme nyní hrubě odwykli, ale i řatinau velmi zapáchá, tak že mu s těžkostí prostý Čech rozuměti může, kdož Aeneáše řatině nečítal. Poopravit jsem tedy a zostril a, jakž nejwlastněji možné bylo, wyložil, aby jí třebas nejhloupější Čech rozumět.“)

Libuše, widúc na sněmu shromážděné všeco množstwi lidu, takowú k němu řeč učinila: Moji milí Čechowé! jáť jsem nad wámi až do tohoto dne miłostiwě a dobrotiwě, jakž jest ženám obyčej, panowala; žádněmu nic, což jeho bylo, newzala, žádněmu neublížila; matku jste na mne měli, ne paní. Ale že wám nyní sprawowání mé jest nepřijemné a newděčné, obyčejem lidským se mnau nakládáte. Nic se dťauho nelíbí člověku: pobožného, miłostiwého a sprawedliwého knížete lidé žádají wíce, nežli trpěti a snáseti mohau. Buďtež tedy mého saudu oswobozeni. Dám wám muže, kterýž by nad wámi panowal a podlé swé wůle hlawy waše saudil, tak jakž jste žádali. Jděte, koně mého bíého osedlejte a, na široké pole wywedauce, swobodného bez uzdy propusťte, jdauce po něm, kamž on koli půjde. On poněkud před wámi poběhne, až se i zastawí před mužem jedicím na železném stole. Tenť manžetem mým bude a waším knížetem." Líbiť se ta řeč všemu shromáždění. Pustili samého koně před sebau, kterýžto deset tisíc kročejůw zběhw, naposledy u potoka Bíliny před woráčem se zastawil, jehož jméno bylo Přemysl. Ti, kteříž s ním byli, widauce koně státi a k tomu woráči se lísati, přistaupili také bliže a řekli k němu: Zdráv buď, dobrý muži, kteréhož nám bohowé za kníže dali. Wypřež woły a wseda na kůň, pojed s námi. Libuše tě za muže, česká země za kníže míti žádá.

Rolí worati, stádo pásti, łodí sprawowati, tkáti, šiti, stawěti mnozí, že neumějí, wyznawají: wrechnost w městě držeti, králem býti, nad lidmi a národy panowati, což jest nejtěžšího, žádný nedí, aby s to býti nemohł a aby sobě toho od přirození daného neměl, ačkoli mnozí, buďto že sobě s pracemi steskli aneb že miłowali pokojný žiwot, podaného králowstwi přijíti nechtěli. Přemysl, ačkoli sedlák, dobrotiwě posly přiwítał a že, čeho žádají, učiniti chce, odpověděl. Takowá jest žádost a chtiwoť panowání w lidech: žádný se králowstwi nehdným býti nesaudí.

Wypřežení wołowé (jakž obyčejně starým wěcem básně se přiměšují), prawí, že se wyzdwhili w powěťti a potom do hluboké jeskyně rozsedté skály upadli, a wíce nikda spatřiti nebyli; osten pak, jimž wołów pobodowal, wetknutý do země že ihned se zazelenal a rozkwetl a tři ratolesti lískowé z sebe pustil: z nichžto dvě tu hned uschły, třetí w strom vysoký lískowý wzrostla. Nechci toho za prawé jistiti; ptej se nato každý u těch, kteříž o tom psali. Ničemné widěl jsem mezi priwilejimi téhož králowstwi list císaře Karla Čwrtého, w němž se to jako za prawé a nepochybné pokládá, a obywatelé té wsi, w kteréž se to stalo, obdarowáni jsau takowau swobodau, že žádné jiné daně nejsú dáti powinni, kromě newelikau mírku ořečůw z téhož stromu. Ale já ani císaři Karłowi newěřim.

Přemysl tedy, wystýšaw poselstwi, obrátil radlici a položiw na ni chléb a seyr, jako by na dalekau cestu jeti měl, jísti počal. Ta wěc myslí Čechůw potwrdila, když železný stůl, o němž jim Libuše předpowěděla, na radlici poznali. S podiwením około něho jedicího stáli. Když pojedl, na kůň ho wsadili a, aby pospíšil, napomenuli. Na cestě ptali se ho, co by znamenal zelený osten? a proč dvě ratolesti ihned uschły? On jako ten, kterýž s wěštbami výborně zacházeti uměl, odpověděl: že mu se tři synowé naroditi mají, z nichžto

dwa w mładosti umrau, třetí ušlechtité dědice zpłodí. A kdy by byl všeecko pole, nežli oni k němu přijeli, zworať, že by rod jeho po meči na věčné budaucí časy w Čechách kralowať. Ale poněwadž jsau ho před časem k knížetství powoľali, že ta naděje již jest odjata. Otázán jsa, proč by střewíce z dubových kor uděťané s sebau nesť, dať odpowěd, že proto, aby chowány byly na Wyšehradě a ukazowány potomkům, aby všickni znali, že prwní kníže w Čechách z rolí od pluhu byl powoľán; poněwadž nesluší psychati tomu, kdož z nízkého řádu na kráľowskau stolici dosedť. Dľauho ty střewíce Čechowé chowali, poctiwě jich ostřihali a od kněží kosteťa Wyšehradského při slawnosti korunowání před králi nositi je dali.

Přemysl, přijew na Wyšehrad, s welikau radostí a poctiwostí ode všeho lidu přijat jest a Libuši sobě za manželku pojat. Potom nedľauho meškaw, Pražské město zaľožil a zdí a příkopem obehnal. A když se o to sněsti nemohli, jak by město nazwáno býti měťo, rozkázala Libuše některým jíti a na kteréhož by koli z řemeslníkůw nejprw trefili, otázali se, co by děťal, a z toho prwního slowa město jmenowati. Otázán jsa nějaký tesař, odpowěděl, že práh děťá; odtud městu jméno dáno Praha. Potom nařizena jsau práwa, jichž Čechowé za dľauhý čas užíwali. Země, majíc čistý pokoj, w bohatství náramně se rozmáhala. A Libuše twrz Libici wystawěťa nedaleko od Łabe, kdež také i pochowána jest. Po smrti její všeecka moc knížetství na samého Přemysla připadťa, kteréž on za žiwnosti manželky své nejwíce radau její spravowať. Ženská také moc a wáźnost, kteráž za Libuše weliká byťa, pominuťa a uhasťa.

Bitwa u Bělehradu.

Po smrti Mikuláše Pátého biskupa Římského Kalixt Třetí na stolici sw. Petra w Římě dosedť. Ten zwědew o wůli Mahometa císaře tureckého, že by sobě zemi uherskau mocně podmaniti chtěť (neb již byl hľawního města řeckého Konstantinopole dobyť a je opanowať), wystal legáta swého do říše Jana kardinála, muže weliké mysli a opatrného, aby národůw půľnočních na Turka pozdwiht. Sebráno byťo wojsko ne tak oděné jako wěrné z lidu obecného, chudého, nuzného. Ti na wojnu táhli, kteříž odpľaty wěčného žiwota žáдали. Bohatí a rozkošní lidé, na přítomných wěcech dosti majíce, doma zůstali. Mahomet, naduw se wítězstwím Konstantinopolským a sebraw weliká wojska w Thracii, pospíchať do Uher a měť lidu wáťečného, jakž wůbec jistili, do sta a padesáti tisíc, nic nepochybuje, že tak welikým množstwím a tau siťau nejprw uherské kráľowství sobě podmaní, potom zemi słowanských se zmocni, naposledy proskoče úprkem až do Wľach, i města Římského dobude. Ale dosti maťe město, ačkoli slawné, takowému předsewzetí jeho překážku učinilo a úmysť zastawilo.

To město někdy předkowé Taurin jmenowali, za našeho věku srbský Bělehrad słowe, a leží w tom místě, kdež se řeky Dunaj a Sáwa spolu scházejí. Nejprwé ho Turek dobywati umíniť pro příhodné a příležitě pľawení přes řeku. Jan Kapistran, z řehoľy menších mnichůw, toho času swým kázáním Uhry k wojně napomínal. Kterýžto zwědew, že se Turek přibľižuje, nemeškaje na Bělehrad se obrátiť a

přivedl s sebou nemalý počet křižovníkův. Jan také Hunjad, na kwap wojsko sebrav, tam k němu přitáhl. Kardinál w Budíně pozůstal, pomoci odewšad shledáwaje. Král, wzaw zpráwu o příjezdu Turkůw a že Uhři nejsau tak silní, aby moc tureckau sněsti mohli, a k tomu nedůwěre se nestálé mysli národu uherského, ani se w Budíně dosti bezpečným býti domníwaje, pod způsobem myslivosti do Rakaus rychle se obrátil. Zatím Turek, položiw se u Bělehradu, wší mocí dobýwati začal té strany města, kdež k němu po rowni přístup byl, a zasadiw děla neobyčejné a neslýchané velikosti, první zdi brzo položil.

Byla wnitř nemalá postrannost prázdna až do druhé zdi, kdež swé stanoviště křižovníci měli, zástup lidu newelmi dobře oděného a místo braně toliko meče a sudlice majícího, ale wšak zůriwostí mysli, udatností srdce a pomoci nebeskau bezpečného. Turci tedy, wpadše skrze obořenau zeď, ukrutnau bitwu s nimi swedli. Kapistran, s vysoké věže wołaje, k zmužilosti křesťanůw napomínal, korauhow s znamením kříže ukazowal, pomoc jim s nebe slibowal, nepřátelům zlořečit a za pomoc Boha žádat. Hunjad jednak sem jednak tam s zástupem žoldnéřůw swých běhal, wojsko doplňowal, na místo ustálých čerstwé, na místo raněných zdravé postavowal, wše, což dobrému hejtmanu i udatnému rytíři náleželo, s pilností wykonáwal. Bojowáno welikau sílau s obojí strany: jednak naši jednak Turci zpátkem postupowali. Na jednom místě křik živých, na jiném pláč umírajících slyšán. Smělejší a první bojovníci probodeni meči padli, jiní na tělich mrtvých, kterýchž wšudy hojně leželo, bojowali. Wytisknuti a wyhnáni wen ze zdi nepřatelé. Ale že císař jejich je zpátkem hnal k útoku, napomínal, trestal, bił a trápil, Turci zase se obrátili, zase w boj wešli a křesťany téměř w poslední nebezpečenství přivedli. Naposledy křesťanskau sílau odehnáni jsauce, opět wíce wážice nebezpečenství než hanby, utekli a město opustili. Wytáblí za nimi křižovníci a wně přede zdi bitwu s nimi swedli. Turci nashwále na utíkání se dali, aby křesťany co nejdále od města za sebou odwedli: ale w tom jiný zástup po boku wypustili, kterýž by jim zase do města nedał. Naši neznamenali toho, w jaké by nebezpečenství upadnauti mohli, ješto kdyby málo dále byli odešli, s předu i s zadu od Turkůw obklíčeni býti měli. Widěl se zdi Kapistran postranní wojsko turecké a, poznaw zálohy, wołal na swé, aby se nawrátili. Nemoha slyšán býti pro weliký hřmot, bubnowání a traubení, sám do pole k nim sběhl, a mezi dvěma wojsky, mezi meči a šípy sem i tam běhaje, wołaje a nawěšti dáwaje, sotwa křižovníky k městu obrátil, křížto málo sobě Hunjada wážili a méně mu wěřili, proto že na wětším díle Němci byli a na Uhry náramně newražili. Turci zmýleni jsauce w swé naději, do swého ležení se nawrátili, za čtyřmedcítma hodin we dne i w noci jednak střelbau zdi zbořiwše, jednak s křesťany udatně bojowawše.

Mnoho lidu s obojí strany padlo, ale wíce Turkůw a to znamenitějších. O počtu zbitých nepřatel nejednostejnau zpráwu dáwají. Někteří psali, že jich přes čtyřidcet tisíc zahynulo, jiní že toliko dwadacet tisíc zbito; jiní pak nejwíce čtyři tisíce zbitých pokládají, což se nám nezdá býti prawdě podobné. Nebo w tak welikém wojsku tak malá porážka sotwa spatřma býti mohla. Wětšit w prawdě škoda býti

musila, kteráž tak moeného císaře k utíkání přinutila. Neb on té noci zapáliw ležení a zkaziw děta, se vším wojskem swým utekl. Aniž tak směle a pyšně přiláhl, jak štrašliwě a sníženě odtáhl. Prawí někteří, že byl pod zřitedlnicí škodně postřelen a, z té rány pochybuje o swém zdrawí, že od města odtrhl, a že na utíkání wíce Turkůw padlo nežli w boji. Křestanům ty ťaupeže toliko po něm zůstały, kterýchž oheň spáliti nemoht, totižto děta mosazná a prakowé okowaní a jiné střelby weliké množství. Hunjades a Kapistran byli w tom boji, oba o té věci, jak se zběhla, psali, awšak jeden o druhém žádné zmínky neučinit, ale každý z nich wšecku chwálu toho wítězství sobě přiwlastniti usilowat. Náramnat jest sladkost chwály; snáze o její potupě mluwiti, nežli ji potupiti. Pohrdl předtím Kapistran slawau swětskau, vzdálil se rozkoší, potlačil ťakomství, podmanil chlípnot: chwály potupiti nemoht. Kterýžto w listu swém k nejvyššímu biskupu, wypisuje tu wálku a konec její, žádné zmínky o Hunjadowi, žádné o kardinálowi neučinit; ale což se koli w tom boji dalo, sobě to přiwlastnit, ačkoli předuě Boha samého dárcím tak slawného wítězství býti wyznať. Žádnýt není tak swatý, aby ho sladkost sláwy nepodjala. Slawní muži snáze králowství než chwálu potupují. Ale brzo po tom wítězství Hunjad i Kapistran umřeli: jeden nemocí ztrápen jsa, druhý starostí wěku dozráw. Błahoslawené duše jejich, jimž po tak slawném boji, po dosažení tak weliké chwály u wšech národůw, dáno bylo nedužiwá a nestatečná těta opustiti.

Bitwa Warnenská.¹⁾

Král Władisław, sebraw wojsko z Čech, Uhrůw, Polákůw a jiných okolních národůw, umínil wtrhnauti do zemí tureckých: okolo čtyřiceti tisíc jízdy w swém wojstě měl, ač někteří o polowici méně pokládají. Mnoho s uím biskupůw a pánůw uherských na tu wojnu táhlo. Julian kardinál sw. Angeta nemały počet křižownikůw shledat.

Táhli skrze wałaskau zemi, potom přejewše Dunaj, pustili se do krajiny Mysie, aby rovnými cestami do Romanie wpadnauti mohli. Filip kníže burgundský armádu na moři wyprawil, kteráž se až k Hellespontu plawila, aby tudy Turkům z Asie do Ewropy nedaťa. František Benátský kardinál, tam poslán jsa, hejtmanem byl nad armádu.

Amurat suťán, zwědew o wpádu nepřatel a nedůwěre se Řekům a Turkům w Ewropě obýwajícím, w Asii silné wojsko sebrat. Ale nejwětší starost měl o to, jak by lid swůj přes moře přeprawiti měl, wěda, že armáda papežská moře opanowala. Takowé starosti a péče někteří Genuenští ho zbawili, kteříž mu se dobrowolně podwolili, že wojsko jeho proti slušné záplatě na swých lodích do Ewropy přeplawí.

Není w tom místě, kdež se Asia od Ewropy dělí, moře mnohem širší pěti honůw. Tu Genuenští wojsko Amuratowo přeplawili, wzawše od každé osoby jeden zlatý dukát, kterážto summa, jakž wůbec prawí, do sta tisíc zrostla.

Křestané již byli do toho místa dojeli, jemuž jméno Warna, kdež

¹⁾ K vůli stylistickému porownání s Konstantinowičowým popisem též bitwy na str. 103.

jim oznámeno bylo, že nesčíslná vojska Turkůw proti nim táhnau. Widěto se králi Władisławowi i kardinálowi, aby zpátkem postaupili a na horní bezpečná místa odtáhli, proto, aby jich nepřátelé obklíčiti nemohli. Ale Hunjad tomu na odpor byl, prawě, že on dobře zná sílu a moc tureckau; powěst o nich že wždycky wětší býwá, nežli se w prawdě nachází. By pak i všickni Turci tu byli, že se Uhrům wrownati nemohau; Turci že se blyští od barewného raucha a zřata, Uhři od zbroje a mečůw železných. Haufowé křesťanští že hotowi jsau i státi i táhnauti, kamž jim hejtman netoliko ukáže ale i wnutke. Proti tomu Turci wíce jsau ženy nežli muži. Uteče-li wojsko křesťanské, kteréž wede král uherský, w němž jest legát apoštolský a množství urozených a slawných pánůw, nikdá potom wíce Uhři na Turky srdce míti nebudau. Přemohla rada Hunjadowa, dočkání nepřátelé.

Na druhý den, buďto že turecké wojsko wětší spatřino bylo, než předtím powěst ohlásila, buďto že strašliwým všecky věci wětší se zdají, zhrozil se Hunjad, welikost nebezpečenství na mysli své zdravě rozvažuje, radit králi, aby ustaupit. On, wida pozdní radu, powěděł, že již škodliwější jest utíkání nežli potykání. Swedauce bitwu, že se wítězství nadíti mohau; nebo častokrát weliká wojska maľému počtu ustaupila a k wítězství ne tak množství bojowníkůw jako dobrý řád a smělost napomáhá. Bůh také že majícím dobruu při a smětým ačkoli nemnohým pomáhá; kdož pak utíkají, ti nepříteli swému sami wítězství do rukau dájají a k honění a mordowání sebe ponúkají. Anobř i wčerejších hrdých słow Hunjadowých s hněwem dotekł a, rozkázaw všem we zbroji býti, bez strachu bitwy očekáwát.

Amurat na nejbližším wršku se zastawił, z něhož i své wojsko i nepřátelské spatřiti mohł, a kázaw zhůru traubiti a lermo udeřiti, patnácte tisíc jízdných nejprwé pustil, aby na křesťany udeřili a bitwu začali. Ti všickni měli na zbroji bílé košile a zdaleka od wání wětru zdáli se jako křídla míti. Za nimi opěť tolikéž jízdných jeťo zeleným rauchem přioditých. Mnozí z nich měli na koních zřaté uzdy, jiných hemelinowé od stříbra a drahého kamení se stkwěli, a pošwy weličkými perlami krumpowány byly.

Neodepřeli jim bitwy křesťané: statečně se obojí potkali. Wojsko naše nejprwé Turky zahnaťo: mnoho jich w tom prwním potkání padło. Amurat nešťastného začátku náramně se ulekl a již, nenaděje se wítězství, utéci míti. Ale bašowé, popadše kóně jeho za uzdu, obstaupili ho a domłuwali mu, hrozíce, něžůstane-li s nimi, že ho sami zabijí. Zůstať tedy ačkoli nerad, a rozkázaw nejsilnějším pohotowě býti, obnovit bitwu.

Bojowáno s welikým úsilím a za několik hodin; jednak křesťané jednak Turci zdáli se wítěziti. S obojí strany množství jich padło, ale wíce Turkůw, proto že nebyli dobře odíni. Naposledy když wždycky nowých nepřátel přibýwáťo a čerství na místo raněných a ustaťých nastupowali, ne tak sílu jako počtem přemoženi jsauce Uhři, po maľu zpátkem postúpati počali.

W tom král Władisław s haufem swých rejtharůw, kteréž při sobě z Polska nejwěrnější a nejudatnější měl, aby nepřáťeťy roztrhł a křesťanům srdce přidať, přispíšit k tomu wršku, na němž byť Amurat, a udeřit na jeho ležení se všech stran wozy obtažené. Nowá tu

bitwa byla a nowá bázeň na Amurata připadla; strach po všem ležení, aniž kdo srdce měl zůstatí a brániti se. A byl toho času Hunjad tak smělý a srdnatý býval jako král a podal ruky příznivějšímu štěstí, není pochybné, že toho dne i hrdlo Amuratowi i panování w řeckých zemích potomkům jeho odjato býti mohlo. Ale on, jakž uzřel, že křesťané před Turky postaupají, s Uhry a Waľachy z bitwy ujet a, nepožehnav ani krále, jakžkoli ještě wítězství nejisté a jako na wáze bylo, na utíkání se dať: buďto že jakožto věci wálečných dobře powědomý znat, že zbyti není a žádné naděje k wítězství, aneb že-chtěl raději některé zachowati nežli všecky spolu k zabiti Turkům co na masné krámy wydati. Poláci tu porážku a při ní wzatau škodu Hunjadově ničemnosti a nesmětosti připisují: on proti tomu stěžuje sobě, že rady jeho místa neměly.

Král Władisław, opuštěn jsa a státečně bojuje, u nepřátelského ležení s koně swržen a zamordován. Hřawu jeho Turci na dťauhau žerd' wstrčiwše, po Asii a řeckých zemích na znamení wítězství nosili a lidem ukazowali. Poláci všickni až do jednoho pobiti, ležení křesťanské rozsápáno a, kteříž ho bránili, biskupi a páni uherští zmordováni.

Julian kardinál časně z bitwy utekl, a wynikw nepřátelům, newěře swých ujiti nemohl. Nějací lotříkové napadli ho u jezera, an napájí koně, a domníwajíce se, že má při sobě peníze, swrhli ho s koně a zabili, a swlekše z něho šaty, nahého zwěři a ptákům nechali. Takový konec byl welikého a slawného muže, při němž nebylo lze rozhodnauti, wětší-li jest bylo umění čili wýmłownost: přítomnost jeho každému wděčná, wlıdní mrawové, život bez úhony, horliwá pobožnost a hotowa mysl pro Krista všecko i smrt podstaupiti.

Hunjada utíkajícího despota srbský Jirí jať, aniž ho prwé propustil, až mu města a pewnosti, kteréž předtím w zemi jeho opanował, zase nawrátit.

Poláci za několik let po té porážce domníwali se, že král jejich žiw jest a někde u wězení se drží. Kardinálowi Benátskému na wětším díle winu dávájí, že, maje armádu na moři, Turkům přeplawiti se dopustit a, což mu druhého náleželo, křesťanům o jich přeplawení neoznámil.

O počtu zabitých w té bitwě nemůže se nic jistého wěděti: to známé jest, že jich wíce z wojska tureckého padlo, ale křesťanům mnohem wětší škoda se stala.

Amurat, zwítěziw, ani honiti nepřátel nedať ani se mezi swými nepochľabať ani jako jindy weseľ byl. Otázán jsa, proč by jako jindy weseľ nebyť a z přemožení nepřátel se neradowať, odpowěděl: Nechtěl bych tak často wítěziti.

O císaři Sigmundowi, Albrechtowi, králi Ladislawowi a Matyášowi:

Sigmund.

W uherské zemi, skrze kterůž Dunaj teče, kralował za našeho wěku Sigmund, císaře Karla IV. syn, rozený Čech ale z kmene německého, a téměř za padesáte let diwného štěstí i neštěstí pokusiť:

pán nad jiné opatrný a maudrý, vysoké a hrdinské mysli, dobročinný a štědrý, postavy a zrostu těla spanitého a na krále slušného, ale w bojích a wálkách náramně nešťasný; neb ho netoliko Turci ale i Čechowé nejednau polem přemohli a porazili. První manželku měl Marii, Ludwika krále uherského dceru, po níž i králowství uherského dostal. Za její příčinou dwa a třidceti z předních pánů uherských, protože se někdy králowně zprotiwili, mečem stínati dal. Ale brzo po smrti králowé od Ubrůw jat a nějaké wdově, jejíhož manžeta o hrdlo pripravil, do wězení dán byl, dokawadž by se Uhří o to neuradili, jakau by ho smrtí z swěta zprawoditi chtěli. Ta wdowa měla dwa syny mladence Sigmundowi po smrti otce náramně odporné, kterýchž také Sigmund žádným způsobem wýmłowností swau k tomu nakłoniti nemohl, aby ho propustili a králowskou krví se nezpržnowali. Naposledy powoław matky jejich, taktu k ní promłuwil: „Wím o tom, paní miřá, že lituješ smrti manžeta swého a těžce ji neseš, anobrž i ke mně pro tu wěc žádné libosti nemáš. Ale jáť sobě nejvyššího Boha za swědka беру, že jsem k odsauzení manžeta twého bezděčně přiwolil. Králowna na něj i na jiné žalowala. Snesli se nato jiní páni uherští a na obžalowané ortel smrti wypowieděli. Já wnowě králowství ujaw, nebyť jsem různic a newolí wasich powědomý. Což wětší počet pánů uložil a zawřel, to jsem wykonati musil. Ale nechť jest i tak, že jsem wědomě a chtě muže twého utratiti dal: proto-liž mne w hněwiwé ruce synům twým a jiným k zamordowání wydáš? Jaký toho ty neb oni úžitek míti budete? co wám dobrého má smrt přinese? Mám bratry, mám přátely, ti mé krwe mstíti budau. Aníž uherská země dťauho bez krále býti může. Příkladůw se králowé bojí: žádný jim příjemný a miřý není, kdož swé ruce králowskou krví zmazal a zpržnil. Pakli mne z tohoto wězení propustiš, pojmu sobě manželku jednu z dcer Heřmana hrabí Cilského, přitele twého, a tak s pomocí bratra a tchána mého zase w králowství se uwáží, synů twých powýším a o to se přičiním, aby wšecken rod twůj na budauci časy wyswobození mého dobrým zažíwal a weliké úžitky toho měl. Jednať jsem o tom s syny twými; ale oni tomu, jakž by měli, pro mladý wěk nerozumějí. Tobě, jakožto nad ně maudřejší, słuší na to mysliti, což by wám dobrého budoucně býti mohlo.“ Těmi słowy dała se žena namłuwiti a propustila ho. On pak, což jí koli slibil, to také skutkem vyplnil. Barboru, dceru hraběte Heřmana, za manželku pojal, a po nemnohém času, sebraw wojsko a potrestaw swých odbojníkůw, w králowství se mocně uwázał, syny té wdowy nad jiné pány uherské wywýšil, daw jim úřady zemské a weliká zboží. Z těch jeden, Ładisław Gara wýwoda uherský přijmím banus, ještě podnes žiw jest.

Mnohé se o tomto Sigmundowi znamenité a pamětihodné wěci wypisují, z nichžto tento jest nejslawnějši a nejchwalitebnějši skutek, že církew sw. obecnú na tři sekty a roty pro tři jednoho času papeže roztrzenau, swoław obecný sněm w Konstanci, w jednotu uwedł, projew za tau příčinou země właské, francauzské, hišpanské a englické, aby krále a knížata křestanská k swolení takowého sněmu namłuwil a přiwedł. Witoldowi knížeti litewskému z moci důstojenství císařského dowolil, aby králem byl, ano i korunu mu odeslal. Ale Witold

prvé umřel, nežli korunu přijal. Zemi pruskou, kterouž král polský křižovníkům odjal, zase jim nawrátiti rozkázal. S Benátčany skrze Pipona Florentského, hejtmana svého, wátku wedl. Wacława krále českého, bratra svého, jako k správě neuzitečného a nehodného, jal a do wězení wsaditi dal; kterémužto však, když nepilně ostríhán byl, s welikú škodau králowství někteří Čechové zase z wězení k swobodě pomohli. Korunu císařskou w Římě od Eugenia nejvyššího biskupa přijal. Králowství českého po mnohých odpořích, wáčkách a nenabytých škodách sotwa naposledy dostal. Markrabství brandenburské Fridrichowi, purkrabowí Normberskému darował. Deeru swau jedínú Ałžbětu knížeti rakúskému Albrechtowi za manželku dal, kterémuž také, maje umříti, w Znojmě na Morawě králowství swá kšafem a poslední wůli swau jako dědici odkázal. Kosti jeho w Waradíně uherském leží.

Albrecht.

Albrecht, císař Sigmunda zet, na Bělehradě králowském w Uhrích nejprvé s manželkau koruowán, potom také i českau korunu přijal. Jehož štěstí podiwiwše se knížata říšská, i sami také swau krew wywšíti umínili, podawše mu jednomyslně císařství Římského. Ale on nemoht toho wolení k sobě přijíti, leč by k tomu Uhrí swé dowolení dali; neb se jim byl před tím přísahau zawázal, že bez jejich wědomí a wůle císařství k sobě nepřijme. Newidělo se Uhrům užitečné býti, aby král jejich důstojenství císařské na sobě měl, a spolu říši i zemi uherskau spravował. Ale však obestáni jsauce k králi do Wídně, mnohými přímłuwami dali se přemoci, že k tomu, aby král jejich císařem byl, přiwolili. Albrecht, přijaw císařství, jel zase do Uher, a sebraw wojsko, táhl proti Turkům, kteříž toho času do země rácké zradně wpadli.

Po nemnohém času císař Albrecht táhl s wojskem až k řece Draw řečené a, tam se položiw, očekáwał wíce lidu, s nímž by uderiti mohł na Turky, kteříž město Smederow těžce oblehli. Ale prvé Turci Smederowa dobyli, nežli wojska císaři na pomoc přitáhla. Nawrátiw se do Budína, rozstonał se na čerwenau nemoc, a tak neduživý dal se nésti do Wídně, budto aby w swé wlasti a mezi swými umřel, budto že se nadál pohodlnější a k zdraví platnější býti powěří, w kterémž se narodil a wychován byl. Ale na té cestě, rozuměje, že se vždy neduh rozmáhá, učinil a spečetil kšaft a, zanechaw po sobě manželky s těžkým žiwotem, we wsi, kteráž Dłauhá slowe, 27. dne měsíce Října z tohoto swěta se odebral a umřel: král a pán welmi nábožný, štědrý a spravedlnosti miłovník. Był i k boji hotový, zmužitý a udatný, smělý a silné ruky. Morawau a Čechy sobě mocí podmanil, Poláky, kteříž w zemi škody dělali, z Čech wyhnal. Weliká byla o něm naděje, že bude říši křesťanské užitečný a platný, anzi méně se nadáli o jeho cnosti a hrdinstwí země a národové k správě jeho náležející. Ale krátkost žiwota nedopustila mu té naděje o sobě w skutku naplniti. Welmi rychle zahynuł, kterýž welmi rychle na nejvyšší zrostł; nebo ani dwau celých let nekralowal. Postawy byl vysoké, tělo měl swatowité a silné, obličej strašlivý,

obyčejem uherským bradu holiť, nechávajú frňausůw na wrchním pysku; draze a stkwostně se neodíwať, pásem rytířským okowaným zlatem se opasowať a ustawičně meč při boku míwať. Těto jeho na Bělehradě pochowano jest.

Władisław Polský.

Uhří, zwěděwše o smrti krále swého, sjeli se spolu, a za nehodnau a nebezpečnau wěc saudíce, aby takowé a tak sławné králowství panování a saudu jedné ženy poddáno býti měto, velikými prosbami žádali a napomínali králowny, aby se za Władisława krále polského, kterýž by země uherské mečem hájil, wdała. Přiwoliła k tomu králowna Aľžběta, ale pod tau wýminkau, jestliže by na sirobu syna porodila, aby to wdání její nebylo ku pohoršení aneb ujmě sprawedlnosti jeho, jakožto prawého po otcí a po dědu swém dědice. Wysłání poslowé do Polska, biskupi uherští a přední z knížat a pánů uherských. Kteřížto když ještě na cestě byli, králowá slehła a porodila na sirobu syna Ładisława. Těň ihned, jakž se narodil, na Bělehradě králowském netoliko řadem křesťanským pokřtěn, ale také na rytířstwo pasowan a swatau korunau uherskau, kterauž máte za sebau měla, téhož dne korunowan. Odtud wzat w ochranu Fridricha císaře, jemuž ho i korunu w opatrowání matka poručila, za dwanácte let při dvoře jeho chowan byl. Poslowé do Polska, ačkoliw již králowá tomu na odpor byla, k Władisławowi králi dojeli a, velikými sliby ho osuwše, do Uher s sebau potáhli, a wstawiwše mu korunu na hlawu, za krále sobě wyzdwihli. Matka Ładisławowa za dlouhý čas wálky s ním wedła a Uhří na dvě roztržiti byli. Oldřich hrabě Cílské, zastáwaje sprawedlnosti králowny sestřenice swé a bráně králowství Ładisławowi ujcí swému, jat byl od Polákůw a dlouho w těžkém wězení držán. Diwiš biskup Ostřehomský, kterýž potom byl kardinálem, oběma králům korunu na hlawu wstawil, jednomu dobrowolně druhému bezděky. Nebo obestán jsa pod glejtem od Władisława do Budína, nemohł prwé propuštěn býti, až ho na Bělehradě korunowať. Nicméně, jakž se domůw nawrátil, všelijak Polákům, kdež mohł, odporen byl.

Julian kardinál sw. Angeła poslaný od papeže Eugenia do Uher, muž velikého wtípu, wýmłowný a učený, ačkoli příměří do jistého času mezi králem Władisławem a králowau Aľžbětau smłuwil, však stálého pokoje mezi nimi smłuwiti nemohł. Po smrti kralowé všickni téměř páni uherští k polskému králi přistaupili: sám toliko Jan Jiskra, český rytíř, udatný a smělý bojownik, těch, kteříž byli w Uhřích při straně mladého krále Ładisława, zastáwať a brániť. Ten častokráte s maľým počtem lidu swého veliká wojska Polákůw a Uhrůw přemohł, zahnať, poraziť a pomordowať a Jana Hunjada podwakráte s velikými haufy jeho z ležení wytiskł a nad ním zwítězil. Jan Hunjad, přirozený Waľach, nehrubě z vysokého rodu pošel, ale byl náramně smyslný a wtípný, vysoké mysli a mlowník ctnosti; mnohé bitwy šťastně s Turky swedł a tureckými ľaupežemi uherské kostely zbohatiť. On prwní jest mezi Uhry, kterýž na sobě ukazať, že turecká moc od křesťanůw zemdlena a wojska jejich přemožena býti mohau. Příkła-

dem jeho probuzen jsa král Władisław, i on také neosteychał se s císařem tureckým Amuratem bitwy swésti. A ponejprwé owšem zwítězil, podruhé, když Turku příměří smłuwené a vysokými přísahami utvrzené, protrhl, přemožeu u Warny a žalostiwě zahynuł.

Julian kardinál smławu učinil mezi císařem Fridrichem a Władisławem, kterýž se králem uherským jmenował, na ten spůsob: aby císař mohł Uhrůw potrestati a nad nimi se mstiti, kdy by mu jakau škodu w Rakausích aneb w Štyrsku učinili. Totěz dopuštěno Władisławowi proti poddaným císaře Fridricha, kdy by ti do Uher wpády činili. Jest městečko w Uhrích jmenem Guntz¹⁾ blízko mezi rakauských a štyrských, kteréž řaubežníci a řotři opanowali a přitom některé okolní pewnosti a zámky, z nichžto do Rakaus wpády činíce, množství dobytkůw i lidí zajímali. Císař Fridrich, rozhněwaw se proto, sebral na rychlo wojsko a wirhw do Uher, zdobywał těch pewností a zjímaw ty řaubežníky, osmdesáte jich na řibenici oběsiti rozkázal.

Ł a d i s ł a w.

Po nešťastném pádu a zahynutí krále Władisława w bitwě proti Turkům, sjeli se spolu Uhrí a drželi rakoř w Peštu na druhém břehu Dunaje proti Budínu. Jest pak Pešt podobnějši ke wsi nežli k městu, protože ani zdmi ohražen není, ani nákladně stawených domůw nemá. Tu Ładisław, syn císaře Ałbrechta, jednomyslně ode všech pánůw uherských za krále wyhřášen, tak že jeho jménem potom Uhrí wálky wedli proti Turkům, ale nemnoho špatněji nežli před ním král polský.

Jan Hunjad, za gubernatora všeho králowství wystawen, w nepřítomnosti krále zemi w mette železné (jakž říkají) spravował. A obdržew slawné wítězství nad Turky a odehuaw je od Bělehradu, nedřauhu potom žiw byl, ale roznemohw se od neduhu umřel. Rozprávějí o něm, že když w nemoci byl, nechťel toho dopustiti, aby swátost těla Kristowa k němu přineřena hyła, prawě nesłušnú a nehodnau wěc býti, aby král wšel do domu služebníka: ale rozkázal se jakžkoli nestatečného a mdlého do kosteła wěsti a tam wedle řádu křesťanského, učiniw z swých hříchůw zpowěd, swátost welebnú přijal a w rukau kněžských duři swú wypustil. Błahosławena duře, kteráž se do nebe odebrała, aby tam o těch slawných wěcech, kteréž w Bělehradu sama působiła, wesełau nowinu oznámila.

Král Ładisław, — kterýž nedáwno předtím wyšel z poručenství a ochrany císaře Fridricha strýce swého a w otcowská králowství se uwázal a, boje se Turkůw, z Uher do Rakús ujel, — ten uslyšew o porážce Turkůw a o smrti gubernatora, s nímžto Ołdrich, hrabě Cilské w zle wůli a nepřátelství byl, z nabádání téhož hraběte, radujícího se z smrti nepřitele swého, zase z Rakús do Uher se nawrátil. Tam, když na Bělehradě řaubeže turecké a zmordowaných nepřatel těla spatřował: zatím hrabě, jsa již druhý po králi a Uhrům sám jakožto ujec králowský rozkazowali chtěje, od Ładisława syna Hunjadowa na zámku králowském zamordowan: odtud dostaw smrti,

¹⁾ Günz, Kysek.

odkudž se nadat panování. Welmi ten skutek těžce nesl král Ěadislaw, a však žalost swú na čas zatajil, powěděw, že jest hrabě hodně a sprawedliwě zabit. Těto mrtwého hraběte do Cilie ku pohřbu odesláno. Král do Budína jeť a tam oba syny Hunjadowy, kteříž za jeho dworem jeli, zjímati a staršímu Ěadislawowu pro mord nad hrabětem spáchaný hlawu stíti rozkázal, Matyáše wězně do Rakaus sebau zawezl. Odtud jeť do Čech, poručiw Matyáše za sebau přiwězti. Sám nemnoho dní w Praze pobyw, na bolest morní umřel: mládenec nejurozenější, po otcí i po materi z krwe císařské pošlý. Matyáš toho dne, když král oči zawřel, do Prahy přiwезen, Jiřimu gubernatorowi w stráž se dostať. Těto Ěadislawa krále wedle praděda jeho císaře Karla IV. w kostele sw. Wíta na hradě Pražském pochowáno jest.

Matyáš Korwin.

Po smrti Ěadislawowě Uhří uložili sobě den k wolení krále na nowé léto. Páni uherští u welikém počtu do Budína se sjeli, mezi nimiž byl Michaľ Silagy, maje pohotowě zbrojného lidu třináct tisíc jízdného a pěšihó sedm tisíc, kteříž se na ułożený den w Peštu najíti dali. Ten Michaľ byť ujec Matyášůw, matky jeho a manželky Hunjadowy wlastní bratr, a měl welikú nechut k mnohým pánům uherským pro smrt Ěadislawa streyce swého; pročež také nepřátelům swým nemálo strachu přidať moci a sílau swau. A již mnozí přestrašeni jsúce, obáwali se, že wolení krále nebude swobodné. Ale on, wšed do plného sněmu, oznámil, „že jest ne proto wojsko sebral a sem přiwedl, aby nad shromážděnými na sněm jakú moc powěsti chtěl, ale aby zhrozil ty, kteříž by snad swobodě knížat a panů přiwolení nowého krále nějakau překážku a protimyslnost činiti chtěli. Nicméně že jako jeden z obywatelůw králowství uherského k tomu jich napomíná a zato žádá, aby sobě dobrodiní Jana Hunjada ku paměti přiwedli, kterýžto za žiwobyti swého sám jediný meče turecké od králowství uherského odháněl a mnohých slawných wítězství Uhrům dobyl, a však zlaudem za swé práce wzał. Nebo jeden z synů jeho ohawně utracen a sťat, druhý w Čechách u wězení bez winy se drží. Nyní pak že mohau Uhří památku Jana Hunjada slawně obnowiti, kdy by Matyáše z wězení wyplatili a na stolici toho králowství posadili, kteréž jest otec jeho swau hrdinskau ctností a zmužilostí nejednau před moci nepřátelskau zachowal.

Co se jeho osoby dotýče, že odpauští a promíjí všechněm, kteříž jsau koli příčinau byli smrti Ěadislawa ujee jeho a k ní buďto radili buďto pomáhali. Že před očima nic jiného nemá nežli dobré a spasitedlné toho králowství a obeené wlasti. Znají-li a wědí-li koho užitečnějšího býti a hodnějšího k tomu důstojenství, nežli jest Matyáš, že tomu na odpor není, aby ho sobě za krále woliti neměli.” Počala ta wěc pouěkud býti na pochybnosti; neb se každý z pánů za sebe bál. Ale když se všickni wespořek půwodem Jana kardinála sw. Angela, legáta papežského, smířili: Matyáše, mládence stáří 18 let, 22. dne měsíce Ledna za krále uherského wolili a wyhlásili, při welikém shromáždění wíce než čtyřidceti tisíc lidu, kteřížto všickni na

ledě u prostřed Dunaje w třeskatou zimu na wolení nowého krále očekáwali.

Nyní kdožkoli toho čteš, předpowěz o budaucích wěcech! Obzvláštní důwod nestátosti a nejistoty wěcí lidských u příkladu dwau mřádencůw wěkem a mrawy téměř sobě rovných, z nichžto jeden z královske stolicy, stroje swadbu a očekáwaje newěsty, donešen byl k hrobu, druhý jsa w strachu, aby o hrdto nepřišeł, z žaláre k důstojenství královskému powołał. Jirí gubernátor český, zasnabiw mu swau dceru a učiniw s ním smřauwu, z wězení ho propustił a na pomezí uherské doprowodił. Předíwná jest wěc, že matka jeho welikau a nenadáłau radostí nezemřela, kdyžto jsúci u welikém smutku, uslyšela, že syn její prwé za krále wyhlášen nežli z wězení propuštěn.

XLI.

Adam Huber z Riesenbachu.

Adam Huber narodil se w Mezeříčí nad Oslawau l. 1546. Studowal we Wittenberce, kdež se stal doktorem filosofie. Wrátiw se do vlasti, přijat byl za profesora do kolleje Karlowy (1567) w Praze. L. 1578 a 1579 byl děkanem fakulty filosofické, načež wšak brzo (1580) universitu opustil. Od té doby zanášel se lékařstwím a pracemi literními. První jeho spis byl překlad díla latinského Regimen sanitatis „Regiment zdrawí“ od Jindřicha Raňzovia (1587, podruhé u wýtahu od Faust. Procházky 1786). Nedlauho potom přistaupil spolu s Weleslawínem k wydání herbáře Mathiolowa. Hájkowo od l. 1562 bylo dáwno rozebráno a nemohlo přijiti k obnowení za tau příčinau, že Mathioli, odstěhowaw se z Čech, do Tyrol dřewořezy wywezl. Mezitím wyšlo rozšírené wydání německé Mathiolowa díla skrze Joachima Cameraria we Frankfurtě l. 1586. I sporádali wydawatelé naši wydání swé tak, že w něm herbář Hájkůw téměř wšecken znowa opáčili, nadto pak jej doplnili nejen z Cameraria ale i z herbářůw jiných. Dřewořezy zjednali si z Frankfurtu. L. 1596 byl herbář nowý dotištěn. Aby se wšak i chudšimu lidu, kterýžby sobě drahé té knihy kaupiti nemohl, nicméně poučení tam obsaženého dostalo: učinil Huber wýtah, jenž pod nápisem Apatéka domácí l. 1595, 1602 a 1620 wyšel. Mimo to wydáwal minuci od l. 1589 až asi do 1591. L. 1600, po smrti Hájkowě stal se žiwotným lékařem císaře Rudolfa II. — Huber, ačkoli professuru byl opustil, nepřestáwal universitě welice tehdá již skleslé pomáhati, kdekoli toho potřebí bylo. Příležitost k wětší činnosti dostala se mu l. 1609, když

Rudolf II. universitu odewzdał stawům. Tu wywolen byl za spoluzástupce stawu městského mezi defensory od stawůw nad universitau ustanowenými, kteří se měli starati o zwelebení její. Zdá se však, že Huber, ačkoliw již stařec sedmdesátiletý, mezi nimi jediný byl, jemuž obnowa opravdu na srdci ležela. Přímluwami jeho stalo se, že Mikuláš Albrecht z Kamenka, kterého někteří ze stawůw planými sliby z Němec přilákali, pak ale w nauzi hynauti nechali, přijat byl za profesora jazyka hebrejského se skrowným platem. Ano Huber sám (1611) k obnowení fakulty medicinské, během časůw spolu s práwnickau docela zaniklé, zapsati se dal za profesora z pauhé lásky k wědám. O sw. Hawle 1612 wolen byl za rektora, kteréhož úřadu však pro churawost před zákonní lhůtau wzdáti se musil. Umřel 23. Čerwna 1613, a takž mu bylo ušetřeno hleděti na zrychlené klesání university, kteráž, zapletši se w nowoty náboženské, neodolatelně k nenáhlému ale jistému a žalostnému úpadu přiwedla welebné založení Karla IV.

Z Regimentu zdrawí.

O hnutí aneb o cwičení těla.

Poněwadž větší díł zachowání zdrawí dobrého na příležitém a příhodném cwičení těla záleží, protož pilně šetřiti sluší hnutí, jímž tělo za příčinau zdrawí swého se cwičí a hýbe. Hnutí pak těla obsahuje w sobě všelijaké cwičení, a potřebné jest tělům našim tak ustadwičné, tak mírné, tak rozličné jako hnutí nebes, powětří, ohně a wody. Awšak šetřiti přitom sluší potřeby zažití pokrmůw a snu, a uwarowati se unawení, ustání a mdľoby. Wšeliké pak cwičení činí tělo lehké, přirozenau horkost rozmnožuje, údy těla stužuje. Skrze práci síly tělu wíce přibýwá, všickni údowé býwají mocnější a silnější, kteříž proti tomu zahátkau chřadnau a mdlejí. Cwičení hbité tělo ztenčuje, tomu odporné tlusté činí: přílišné cwičení tělo wysušuje, mírné tuku přidává. Cwičení z jara větší má býti než w létě.

Wy pak rozličných cwičení a práci wyhledávejte a mírné oblihubte, w místě příležitém a příhodném wykonávejte, tak abyste bydleli jednak wně na poli aneb we dvoře jednak w městě; někdy se můžete pławiti na řodí, někdy sem i tam woziti se na woze po zemi; časem také oblibte sobě mysliwost.

Když se člověk lehce a poznenáhla prochází, pokrm přijatý postupuje a sadí se na dno žaludka. Nejwíce pak hledte se procházeti na místech wýstunných; nebo pod nebem jsme se zrodili, a když se na wýstuní procházíme, powětří a wětrowé nás obstupují, slunce a hwězdy paprsky swé swobodně a bez překážky na nás pauštějí, a my táhneme w sebe powětří nowé a čerstwé, jímž se duchowé žiwotní welmi ochlazují a očerstwují. A protož lepší jest procházka pod otewřeným a čirým nebem nežli pod stawením, lepší na slunci

nežli w stínu; a nemůže-li hlawa slunce snésti, lepší w stínu pod zeleným stromowím nežli pod střechau.

Ráno dobré jest procházeti se okolo zelených hor, pod wečer po březích čisté wody neb řeky. Líbí se mi také časté patření na čistau a swětłau wodu, na zelené a čerwené barwy, obýwání w zahradách i hájích, jakož pak i powtowné pławení na wodě schwaluji welice, a obzwłáště w tom we všem proměnnost, lehká zaneprázdňení i rozdílné práce ale však neobtěžné, a časté s lidmi příjemnými a wesekými towaryšstwo a shledáwání.

Lékari nejwíce wychwalují ta cwičení, w nichžto ruce a ramena pracují a prsy se natahují, aby se tudy zbytečnosti w prsech a plících rozehnati a dořů stáhnauti mohły. Přecházení nahoru a dořů s jakausi proměnností tolikéž tělem hýbe, leč by toto však přewelmi bylo nestatečné a mdlé.

Jezditi na koni a cwičiti se, také zdrowí prospěšno jest. Nebo tím nad jiná wšecka cwičení těto se posiluje a smysłové wycišťují; ale nejwíce žaludku pomáhá a pater k rovnosti přiwodí. Poněwadž tedy takowí jsau úžitkowé jezdění na koních a wznešenějším lidem to obzwłáště náleží, anobřz i k wykonáwání prací a powinností jest jim pohodlné a užitečné, kratochwilné w pokoji, potřebné pak w boji: protož nikoli jeho zanedbávejte, ale słušně ho hleďte a snažnau práci na ně wynakládejte. Ale když poznáwám, že jste k jízdě od přirození wašeho dosti náklonní a schopní, nechei o ní wíce mluwiti: toliko to přidám, že jízda na koni, když jest nemírná a přílišná, škodí wnitřním údům a to pro časté zmitání a údůw ztlučení.

Já w myslivosti obzwłáštňi kratochwil sobě zakládám. Nebo myslivost neb łow netoliko všemi mocmi a údy těla hýbe, ale také w mysli člověka diwnau rozkoš płodí. Nedá nám dťauho spáti, ale budí nás přede dnem ze sna a welí wstáti, učí nás zimu a horko trpělivě snášeti. Jezdění na koni wšecko těto myslivce se hýbe, a tudy přirozená horkost w něm se rozmnožuje, ruce, ramena se namáhají, šustem, křikem i štěkáním psůw słuš se zostřuje, wołáním a křičením prsy se natahují a nástrojowé hłasu cwičí; když se po zwěři utíkající se wší chtiwoostí a snažností žene, tím během k wykonání jednékaždé práce spůsobnějši a schopnějši býwá; hledě na rychlost a hbitost zwěři a na shon psůw po ní i pochycení, oči swé zmocňuje, odkudž potom i zrak býwá lepší a ostřejši.

Castokráte na łowu, když se některá diwoká a lita zwěř nahodí, člověk w mysli swé horliwoostí se zapálí; potom podjat jsa žádostí cti a chwáty, welmi sobě chutná a zalibuje, aby zwěř zabiti mohł; a když wynátože wšecku swau sítu a možnost, naposledy w té půtce přemůže a zwěř udatně porazí, jako mocný wítěz z práce swé se skutečně raduje. Udowé také jeho, kterýchž jako nástrojůw k myslivosti užívá, společným stíráním se utwrzují, duch se náramně posilňuje a myšky¹⁾ w těle i žily nerwowé se zmocňují. Pomijím toho, jak chytrých rad k vyhledání; jak bedliwé práce k polapení, jaké snažnosti k honění a porážení zwěři při myslivosti potřebí, tak že i z takowého úsilí k mnohým jiným pracem wětší spůsobilosti, rozumu a opa-

¹⁾ myšky, musculus, swal.

trnosti nabýváme. Zkrátka, myslivost veliké podobenství zdá se míti s vátečným během. Nebo i na myslivosti jako na wojně wystawen býwá někdo za vůdce, jehož rozkazu všickni poslušají a jím se spravují. Ten swými výjezdy nepřítelē wen pobízí, špěhéře na stráži postavuje, zátohy skryté činí, k zjewné bitvě na oko se stawí, cesty k utíkání wyšetřuje, přes lesy, přes háje a neosetá rolí pěší swé před-sílá, rowiny, místa otewřená jízdými se všech stran osazuje, trau-bením na roh nawěští dává, předse-li jeti a honiti čili se zpátkem nawrátiti mají, blízko-li zwěř jest čili utíká, a má-li se ležením na jiné místo hnauti, oznamuje. Z toho owšem zawřítí můžeme, že myslivost a wátka jsau věci sobě wespołek welmi podobné a blízké. Z toho tedy známo býti může, že nám myslivost trojí úzitek přinaší: jeden na zdrowí, druhý na umění a zběhlosti běhůw wátečných a třetí na strawě.

Ale abych se wám nezdát bez důvodu myslivost tak wysoce a pilně schwalowati, přiwedu wám Xenofonta, sławného vůdce polního, výborného hospodáře, bedliwého opatrovníka přirození swého a w tom umění nad jiné zběhlého, kterýž cwičení łowecké také wysoce welebí, a naději se, že swědectwí jeho, jakožto muže znamenitě wznešeného, od wás ne máto ani lehce wáženo bude. On tedy we swé jedné knížce o myslivosti takto napsal: Kteríž se lidé na myslivost wydávají, mnohého z ní úžitku nabývají. Nebo tětům swým dobré zdrowí způsobují a z toho ostřeji widí, lépeji slyší a méně se sstarají. Myslivost obzwłáštne wátečným běhům wyučuje. Nejprvé zajisté takowí, jdau-li po cestách nerowných a odporných pod zbrojí, méně ustáwají, kterýmž prvé łowíce zwěř obwykli. Potom mohau takowí na hoté zemi ležíce odpočiwati a ke každému rozkazu vůdce swého hotowí býti. Přijde-li k bitvě, umějí i dotřítí na nepřítelē, i což se jim rozkáže, wykonati, poněwadž prvé takowým způsobem zwěř łowíwali. Aníž postaweni jsauce s předu na ránu, z šiku swého wystaupí a wojska odběhnau; neb jsau nad jiné hotowí a chtiwí. Když pak utíkají nepřátelē, honiti je umějí bezpečně a bez swé škody, jsauce míst powědomi. Pakli by wojsko jejich nešťastně bojowalo, mezi lesy, w místech příkrých a nepřístupných mohau sebe i jiné bez posměchu a hanby zachowati; nebo zwyklost, kterauž jsau w myslivosti nabyli, činí je poněkud umělejší a spráwnější. A takowí nejednau, když veliký hauf towaryšůw jejich na utíkání se oddal, nepřátelē swé wítězné ale pro neznámost míst blaudící, sami swau sílau a smělostí odpor učiniwše, odháněli a, že museli utéci, přinucowali. Nebo štěstí obyčejně připojuje se k těm, kteríž jsau těta silného a srdce udatného. To poznawše předkowé naši, že se odtud lidé naučiti mohau, kterak by dobře proti nepřátelům bojowati měli, za tau příčinau takowé cwičení mládeže, to jest myslivost, zamyslili. Až potud Xenofon.

Jsau ještě i jiná cwičení a práce, jimiž se zdrowí zachowati může, jako potykání se aneb záwod na koních, běhání pěšky, płowání na wodě, šermowání, střílení a hra na míč, když se jím hází, kterážto těchto časůw obyčejna jest w našich krajinách. Též nošení, wožení, zpíwání, hłasité čtení. Schwaluje také Galenus hru na mały míč, protože se w ní pohybuje rukama, nohama, krkem, hławau, očima, hřbetem, ledwím, słowem vším tětem zároweň.

Každé pak cwičení aneb práce poznenáhla předzewzata býti má. A toť k tomu slauží, aby potom člověk lépe a snáze k dokonání předsewzatého díla dostačiti mohl. A sice každé hnutí podle přirození býwá s počátku nespěšné a mdlé, a potom w prostředku a při konci hbitější a schopnější.

Cwičení prodlaužiti se má až do upocení, a když se pot w krůpějích wyrází, tedy přestati, anebo předse pracowati, až by počal ustáwati, a to někdy více někdy méně činiti náleží. W zimě má býti cwičení prodlauženější než w létě, a více se má cwičiti člověk wodnokrewný nežli pěknokrewný. Nebo ewičení jak myslí i duše tak i těla mírná býti mají a swým časem. Zlé jest přílišné namáhání, ustání a umdlení těla, horší myslí, obojího pak spolu nejhorší; protože odporným hnutím člověka rozřitého činí a žiwot jeho hubí. Mírnými pak pracemi těla, počestnými skutky mysl se posilňuje.

Dále, když byste se w některém cwičení aneb díle zahrli, ne hned se na witr aneb studené powětrí wydávejte. Wšeliká zajisté náhla proměna býwá nebezpečna, jakž wždycky jindy, tak nejvíce tehdaž, když od jedné věci k druhé zceła odporné přestupujeme. Proměna, kteráž se znenáhla a pomału děje, býwá bezpečnější.

XLII.

Jan Kocín z Kocinětu.

Přítel a spolupracownik Dan. Adama z Weleslawína, rodem byl z Písku, kdež l. 1543 dne 13. Února swětlo swěta spatřil. Studia swá konal dílem w otcině dílem wně vlasti. Jmenowitě byl na učení w Strassburku a w Padue. ¹⁾ Již od Ma-

¹⁾ W druhém dílu historie turecké str. 133 sq. toto píše o studiích swých: „I já, Jan Kocín, toto ohlášení činím a wyswědčuji, že jsem panu Hendrichowi z Lichtenšteina (jenž l. 1585, jako posel cisařský u porty turecké, w Gallipoli umřel) w známost wešel w Štrospurce léta 1568, kdež on maje věku około 14 let s Janem Septimieum bratrem swým, mladenečkem sotwa w 10 neb 11 létech, na učení byl. A poněwadž obadwa páni českau a morawskau řeč w tom swém mladém věku dosti dobře uměli a za tau příčinau Wáclawa z Mntětína, rodiče Pražského, u sebe chowali: zwěděwše, že i já z Čech tam jsem se dostał, sami půwodem praěceptora swého, M. Jana Breininga z hořejších Elsas, skrze dotčeného Wáclawa z Mntětína příčinu k tomu dali, abyh se s nimi seznámil a welmi častá shledání i přiwětliwá rozmławuwaní miwál. Jakož pak ihned w tom mladém věku swém tilo dwa páni, mimo jiné, jichž toho času w Štrospurce osob stawu panského a hrabat do 26 bylo, obzwláštní zřetel a pozor nad sebau měli, tak že se welmi uctiwě a přiwětliwě k učeným jakžkoli chudým lidem chowati uměli. Potom asi po půltřetím létě z Štrospurku se hnuli a do Besanzon, města knížetství burgundského, odtud do Frankreichu, až i do města Paříže se dostali. — Nawrátiw se domů pan Hendrich

ximiliána II. povýšen byl do stavu vládyckého, kteréžto obdarování mu Rudolf II. l. 1597 potvrdil. Usadiv se v Praze, wywolen byl za předního písaře rady malostranské, w kterémžto úřadě wěk swůj dokonal dne 26. Března 1610. První dílo své, totiž nové rozdělení obecného práwa dle J. Bodina s přehledem dějin práwa w Čechách, vydal latině l. 1581. Následujícího roku (1582) wyšlo s předmluwau jeho Rozmlauwání o moru, l. 1585 Abeceda pobožné manželky, 1591 překlad latinského spisu O řízení a opatrowání Božském. Okolo r. 1590 spojil se s Danielem Adamem z Weleslawína k přeložení dwau welikých spisůw, totiž Eusebiowy historie církewní a kroniky turecké Jana Löwenkleye z Amelbeuernu jakož i dwau cest tureckých Augeria Busbeka posla císařského w Konstantinopoli. Obojí dílo wydáno bylo l. 1594 a pojistilo Kocínowi pěknau památku w historii literatury naší. W dobách nowějších ze spisůw jeho wydal Hanikýř, zakladatel dědictwí swatojanského, Abecedu (1823) a rektor swatojiřský, J. Krbec, historii církewní.

Z předmluwy na Historii církewní.

O úžitku přicházejícím z čítání historie.

O úžitku z čítání historie mnozí mnoho psali, ale žádný kratčeji a podstatněji nad onoho Římana, kterýž ji mistrem života nazwał. Nebo k etnostem, dí Seneka, po naučeníh daleká jest cesta, než po příkřadech blížká a přatná, poněwadž člověk ze skutků a mrawů života daleko wětších úžitkůw dochází nežli z słow hojně řeči a obširného napominání. Wšak ne každá historie jest mistrem života, jako ne každá ruda złato nese. A byt pak i takowá byla, ne každý jí tak dobře užíwati umí. O tom widělo mi se w místě něco tomto předložiti, aby se mladší a neumělejší w té věci spraviti uměli.

Historie tedy, má-li býti mistrem života lidského, tyto tři powahy a wlastnosti do sebe míti musí, totiž jistau a neomylnau prawdu, zřetedlnost a srozumitedlnost, a saud rozumný a wtipný. Prawda pak,

z nabádání pana Hartmanna, bratra swého staršího, hospodářstwí se ujal: ale Jan Septimius s praeptorem swým do Włach se wyprawil, kdež jsem se opět s ním l. 1575 a 76 w Padui, městě pánůw Benátčanůw, shledal a obzwlastni k sobě lásku a přiwětliwost jeho skutečně poznal. Tam praeptor jeho M. Jan Breining titule doktorského obojich práw w přítomnosti mé dostal. Odtud když nás ten prudký Benátský mor na různu rozehnal, pan Jan Septimius do Konstantinopole se dostal a odlud do Palestiny, Egypta a jinam tak daleko putowal, že nemnoho sobě má podobných. W kterémž putowání swém měl wěrného a upřímného towaryše Čecha našeho, pana Fridricha z Victumí a na Klášterci.

ať mnoho řeči nešitím, natom záleží, aby historie všecy věci a skutky s jejich případnostmi, příběhy a zřízenými průchody věrně vyprawovala beze všech marných přidawkůw a řeči powětrných. Tato ctnost w historii přední jest a znamenitá; ale pohříchu u starých a nových historikůw zídka se nachází, protože se od ní mnozí netoliko tejně pro své náklonnosti a vášně, ale i zjewně a swéwolně pod ledajakaus podobiznau prawdy, uchylují. Prawda pak jest grunt a základ historie, začátek maudrosti a opatrnosti; a protož na osoby nepatří a w ničemž jich neušetruje; jináč by lidem žádného užítku nenesla. Rowně jako člověk zbawený zraku, málo těla swého užiti může, tak čtenář historie, kteréž se swětla prawdy nedostává. Nebo kdež se lež, fašes a blud wynachází, kterak tu prosím člověk sklamán a w omyl uведен býti nemá, an i křiwé pravidlo nic přímě a rowně wyměřiti nemůže?

Druhá ctnost historie jest srozumitedlnost a zřetedlnost, aby historie všecy věci a skutky nejen věrně a prawě oznamovala, ale také místně je sporádała a podle wlastních circumstancí patrně wysvětlowala a wyjadřowala, dokládajíc wždycky, co se kde, kdy, jak a proč stało. Nebo kdež se toho nenachází, tu, jakž powěděł Polybius, čtaucímu všecken užitek mizí. Kdož by z historie wyňal tyty otázky, kdy, jak a proč se to stało, jiné všecko, což w ní pozůstává, wíce žert a hříčka nežli jaké naučení bude.

Třetí ctnost historie jest saud aneb rozsuzování, kteréž činí rozdíl mezi věcmi, o nichž se píše, to jest, aby historie dobré věci chwálila a welebila, zlé tupila a haněla, aby ctnosti mlčením se nepomíjely, nešlechetnosti pak hrůzu a strach přinášely. Výbornát jest tato věc a velmi potřebná, proto že lidský žiwot řídí a spravuje; však i přitom opatrnosti potřebí, aby ten saud z rozumu dobrého, zdravého a rozsafného uwážení pocházeł. Nebo neuměťemu a nerozumnému darmo se o to pokauseti, leč by se s posměchem a hanbau potkati chtěl; nebo marnost a bláznowstwi jako sídlo w pytli zatajiti se nemůže. Toť jest tedy trojí znamení, po němž se prawá historie poznáwati má, kteréžto kdež se kolí pospołu nachází, tu každý bezpečně čísti a maudrosti hledati může.

Kdož pak z čítání historie užítkůw nabýti chce, ten předně šetřiti má cíle a konce, k němuž ona směruje, kterýž se w dwojím způsobu nachází. Neb historie nejprwé slauží lidem k umění a známosti, potom i k činění a skutkům. O prwním takowé jest naučení, že historie jest podobna nejčistšímu křišťalowému zreadtu, w němž lidé přediwné skutky spráwy a opatrowání Božího spatřují, aby znali a věřili, že všecy věci obecné pod nebem i zwláštní wůli Boží se řídí; že skutkowé Boží skrze prostředky lidským předsewzetím odporné se wykonáwají; že Bohu všecy věci hned od wěkůw známé jsau; že což se nám býti zdá někdy pokutau a trestáním, to častokrát užitečné lékařstwi přináší. Toho tedy všeho nacházejí se w historii zřejmí příkladowé, wyučující nás, jak bychom se w powoňání swém buďto šťastném neb nešťastném chówati měli. Při čemž sluší také na to tré bedliwý pozor míti, totiž na osoby, na skutky a na circumstancí, o nichž při druhé ctnosti historie dotknuto. Při osobách znáti máme jednékaždé powinnost a powoňání, a jak se kdo

w něm buďto w libém aneb odporném způsobu chowať, oč rady kde a s kým držíwať, co mluwiť, co dělať, co na koho słuší aneb nesłuší, co komu náleží neb nenáleží. W kterýchžto věcech aby člověk, zvláště postawený w takowém oslepení mysli, mezi tak rozličnými překážkami wnitřními i zewnitřními, domácimi i cizími, aby, řku, někdy nezbláudil a neklesl, zhořa jest nemožné, leč by při něm přirozené temnosti swětlem Božího opatrowání oswíceny a wšecky překážky maudrostí a radau nebeskau odloženy byly; obzvláště když rozum lidský saudí, že se dobrým zle a zlym dobře wede. W štěstí pak, kdo jest medle, aby se mírně chowať, nenaduť se a nezpychať? Toho všeho jedenkaždý sám w sobě a doma u sebe, nechodě pro příklady k sausedům, hojně důwodůw wyhledá, když se bedliwě rozsaudí.

Což se věci a skutkůw pro paměť zaznamenaných dotýče, při těch šetřiti máme nejprwé rad a uwážení, potom působení a konání, a naposledy průchodu a skončení. Kdož o swá předsewzetí s Bohem radu béře, šťastný jest a dobře mu se powede, byť pak někdy i wůle a mínění, anobrž i saudu rozumu lidského chybiť. Ale kdož se s swětlem o swé věci radí, to jest, saudu množství lidu obecného následuje, slawným a mocným líbiti se usiluje, rozumu wlastního poslušchá a sám w swých radách sobě se líbí: ten zlych a škodných rádcůw požíwá a ne welmi šťastná skončení míwá, ač snad někdy zdá se lidem, že mu se vše dobře a šťastně wede. Rad následují činowé, a ti nejednostejní: jiní zajisté jsau náležití a jako powinní, jiní pak zbyteční, kratochwilní a žertowní. Kteréhož rozdílu powážiw Seneka, powěděť, že weliký díť žiwota lidem pomíjí w činění zlyho, wětší w prázdnotě a zaháťce, a nejwětší pak w činění věci cizích, kteréž jim nenáležejí. Z té příčiny častí se nacházejí w historii příkladowé těch lidí, kteříž o věci potřebné a powinné tak máto pečují, jako by nepotřebné a neužitečné byly, na druhau pak stranu bezpoťebné a zbytečné s takowau chutí a snažností wykonáwají, jako by potřebné, powinné a náležité byly.

O průchodu aneb skončení lidských předsewzetí toto naučení mějme: Když se nám dobře a šťastně wede, samému Bohu jakožto dárci všeho dobrého to připisujme, což i pohané zdrawějšiho smyslu o Bohu činiwali. Příklad na Pythonowi, kterýž Athenienským, když ho po wítězství slawně witali a za práci děkowali, takto odpověděť: Bohu samému děkuje, jehožto půwodem tak weliké věci jsem wyřídil; nebo já ruky toliko a práce jsem mu propůjčil, průchod pak a skončení w samé jeho moci pozůstawať. O nezdárném a nešťastném skončení wyborně Cicero napsať: My častokrát o radách lidských z skončení předsewzetí jejich saud činíme, a komuž se dobře zwedťo, říkáme o něm, že mnoho maudře předzweděť a dobře se uradil: komuž pak zle, prawíme, že zťau radu měť a ničehož neznať. Ale však když dobré rady nedobře se zwedau, nešťestí toho příčina dobrým a upřímným radám nemá se přičítati a słušně nemůže, poněwadž maudří dobře poraditi umějí a mohau; než, aby se wšecko tak, jakž oni naměřili, wedlc dobré rady jejich zwedťo, toho dowěsti nemohau, proto že to w moci jejich není. Takž tedy průchodowé a skončení rad lidských na jednu i na druhau stranu samému řízení Božímu a jeho

sprawedliwým soudům připsati se mají, kterýmž my, zanechajíce přezuzování a vyměřování, Bohu diwiti se a klaněti powinni jsme. Dobří tedy muži w radách swých ne z skončení, kteréž potom následowało, ale z upřímného úmyslu sauzeni býti mají.

K skončení přístůši udělowání mzdy a pokut zastaužitých, w kterémž se weliká nerownost mezi lidmi wždycky zachowáwala. Příkladowé nesčíslní to okazují a zkušeni každodenně naswědčuje. A w té příčině paměti hodné jest, což Krates Thebanský cynikus w swých registřích poznamenal w tento rozum: Polož na kuchaře deset hřiwen, na lékaře kwentik; na pochlebníka deset talentůw, na rádce dým; na kurtisana talent, na filosofa tři halěre. Ukázati bezpochyby chtěť, jak weliká jest nerownost a nesprawedlnost w rozdělowání mzdy a pokuty, jakž kdo mnoho neb máto zasłuhuje.

A poněwadž historie bez chronologie, totiž wypsání časůw, jest toliko pauhá rozprávka, bez geografie a chorographie, to jest wyměření země, wypsání krajín, zhoła slepá: z té příčiny w čítání historie bedliwý pozor míti musíme na čas, kdy, a na místo, kde se co zběhlo. A to až potud o cíli a konci historie, kterýž k umění a známosti směřuje, z něhož počestná mysl čłowěka welikých rozkoší a obweselení swého dochází, dosti nyní buď napowědino.

O druhém cíli, kterýž se k činění aneb skutkům wztahuje a jest k nawedení žiwota nejužitečnější, toto obeené propowědění w pamětech swých bedliwě složme: že historie předloženými příklady lidí jak dobrých tak zlých tomu nás wučuje, čím jsme Bohu, sami sobě a wšechném bližním i lidem w tomto žiwotě powinni a jak to vše snažně podlé nejvyšší možnosti wykonáwati máme. Nebo ačkoli křesťan k nawedení pobožného žiwota potřebuje správce a wůdce nebeského, totiž ducha Páně: wšak i historie jest k tomu welmi nápomocná, poněwadž příkladůw wšelijakých powoání, ctností, nešlechtností, činůw náležitých a powinných, nenáležitých i zbytečných hojně dodává. Neb dokawadž jednostejné přirození lidské zůstává, wždycky jednostejné a podobné věci se zbíhají, jakž Thucydides powěděť. Při čemž i toho doložiti neškodí, že by všickni téměř k Bohu přijíti chtěli, ale kteří by po Bohu a za Bohem chodili (dí sw. Bernard), welmi řídcí se nacházejí. Wšecka zajisté historie tohoto swěta jiného newyznává, nežli že wětší díť pokolení lidského zde i potom budaucně dobrého sobě žádá, ale tak, aby Boha následowati nebyli powinni, než toliko swé libosti a žádosti swobodně a zwolně bez studu aby wykonáwali: na druhau stranu skrowný počet jest těch, kteříž by za Bohem šli a žiwot swůj k jeho libosti a wůli nastrojowali. Mluwím pak tuto ne podlé theologie, ale po lidsku, politicky a historicky. Ku příkladu: Demosthenes orator Athenienský, jsa otázan, čím by se čłowěk Bohu nejblíže připodobniti mohł, odpowěděť: Dobré čině jiným a mluwě prawdu. A Plato: Poněwadž około nás chodí a jako ležením kładau se wšecky zlé věci, náleží nám podobným býti Bohu, to jest, přílišně se nebauriti a nekormautiti ani se dopauštěti, abychem od věci odporných přemoženi byli.

K ctnostem a šlechtnému žiwotu mnoho také napomáhá prawá známost samého sebe, kterážto, jak Thales wyswědčít a zkušeni powtwrzuje, jest mezi všemi věcmi nejtěžší a nejnesnadnější. Odkudž

pohané maudře říkali, že to přislóví Znej sebe samého spadlo od Boha s nebe. Pročež i Amiktyonowé ta slova na dveřích chrámu Appolinowa w Delfách zlatými literami napsati poručili, chtěwše ukázati, že k nawedení ctného žiwota nic není platnějšího jako poznati sebe samého. Tomu tedy, jak by se každý poznáwali a rozsuzowati, to jest, k dobrému ponaukali, od zlého odwoditi, na swau mdtobu, půwod i skončení rozpominati mět, historie welmi pěkně wučuje. Takž onano pobožná a maudrá kněžna Placilla císaře Theodosia manžeta swého napominati se neostýchała, aby se nato ustawičně rozpominat, čím prwé byl, čím nyní jest a čím potom bude. — Potřebí jest w tomto žiwotě i na ty lidi pozor míti, s nimiž bydlíme aneb nějaké obecenství máme. Nebot weliký díl maudrosti a opatrnosti swětské natom záleží, uměti obcowati s lidmi vyššího, nižšího a sobě rovného powołání a stawu w obojím pohlawí, budte oni známí neb neznámí, přátelé neb nepřátelé. O přátelích welmi pěkně Epiktetus a užitečné naučení položil: Nižší k vyšším poslušenství a uctiwost upřímně prokazujte, w ní mezi sebou pěkně se snásejte a náležitě sobě powinnosti i přátelské služby wykonávejte: vyšší zase k nižším přiwětiwě se mějte a poklésky jejich jako lidí trpěliwě snásejte. To kdož rozsáfně zachowati umí, ten se všemi trefí a w dobrém srozumění zůstane. Takowé pak rozsáfnosti a, ať tak dím, zdwořitosti historie mnoho příkladůw přednáší. Jako o Pomponiowi Attikowi mezi jinými wěcmi toto paměti hodné jest zaznamenáno, že se s mateří swau nikdy nemířil a s sestrau nikdy neswadił, ačkoli s nimi po domácku mnoho let bydleł. A poněwadž řídký jest člověk we swětě, aby nepřítel, odporníka, záwistníka a pomltuwače neměl, nad takowými není lepší pomsty, jako aby se na každém místě uctiwě a šlechetně chowal, powołání swého pílén byl a o každé křiwé a neprawé nářky se nedomltauwal, nýbrž jeden shrnul, druhý swinul, na paměti máje zlaté naučení sw. Jana Zlatouštího, kterýž prawil: Chceš-li se křiwdy swé náležitě pomstíti, mlč a snášej, a tím jsi nepřítel swého smrtedlně ranil. A jeden z císařůw Římských, když mu žalobníci mnohé donášeli, že by o něm zle mltuwili, tolíko to říkawał: Já pak, když nic hanebného nečiním, na ty křiwé a žziwé pomltuwy zhoła nic nedbám.

Až potud o druhém cíli historie, z kteréhožto ne tak předložení jako nawrzení prawá historie poznána i prospěšně k úžitku obrácena býti může.

Z Kroníky turecké.

Konstantinopol.

(Ze spisůw Aug. Gisleinia Busbeka.)

Z Konstantinopole poseł s listy o mém příjezdu k Solejmanowi byl wyprawen. Mezitím, dokawadž se ten s odpowědí nenawrátíl, měl jsem čístau prázdnot město Konstantinopolim projíti a ohledati. Nejprwé líbilo se mi kostel swatě Sophiæ spatřiti, do něhož však jen z zwláštního dobrodiní a miłosti byl jsem puštěn. Turci zajisté zato mají, když do jejich kostela křestan wejde, že jej zohawí a poruší. Sta-

wení jest znamenité, nákladné a podiwení hodné. Má w prostriedku weliké klenutí a sklep okrauhlý, do něhož samým dynníkem swětlo wchází. Ku podobenství toho kostela téměř všickni chrámowé turečtí wystaweni jsau. Jsau lidé, kteříž prawí, že ten chrám byl někdy daleko wětši a mnohými přidawky rozšířenější, kteřížto dáwno k zhoření přišli, a toliko sám kůr a prostředni kus chrámu pozůstal.

Což se položení města dotýče, widí mi se, že to místo hned od přirození k tomu přihotoweno, aby na něm město císařské wystaweno bylo. Leží w Ewropě a má takměř před očima Asii a Egypt, po prawé straně Afriku, kteréžto země ač se města nedotýkají, však mořem a pohodlím plawby s níu se jako spojují. Po lewé straně města jest Pontus Euxinus a jezero Meotské, při nichž wůkoť mnozí národowé bydlejí a mnohé řeky se wšech stran do nich tekau: tak že na dyl i na šir nic se w těch krajinách k úžitku lidskému nerodí, což by na šifích do Konstantinopole welmi snadně dodáwáno býti nemošlo. S jedné strany dosáhá města propontis aneb moře sw. Jirí, s druhé port a stanowíště lodí činí řeka, kterauž od podobenství zlatým rohem Strabo jmenuje. Třetí strana města země se drží: tak že město má formu a podobenství téměř půlostrowa, a celým hřbetem předhoří do moře aneb do zátoky, kterauž tu řeka a moře wystupující dělá, se táhne. Pročež i z prostřed města Konstantinopole welmi rozkošné a wesele jest wyhlídnutí na moře a na horu Olympum, kteráž se w Asii ustawičně od sněhůw bělí.

Moře má w sobě ryb welikau hojnost, kteréžto jednak z Meotského jezera a Černého moře skrz úzké moře Bosporum do moře Aegæum a prostředzemního plowau, jednak z toho zase do Černého moře, jakž jest přirození ryb, wybihají w tak welikém množství a w tak hustých hauffích, že je časem rukama łapati mohau. A protož přehojný łow tam býwá ryb rozličných, jako mekarelůw, línů, mníků, synodontů a xifionůw. Řekowé obyčejně wíce jsau rybáři nežli Turci, ačkoliw i tito rybami, když se na stůl postaví, nezhrzejí, zwlášť těmi, kteréž oni za čistotné mají; jiných pak se nedotknau jako litého jedu. Nebo (ať i to běžně powím) spíše by sobě jazyk urezati a zuby wyłtauci dopustili, nežli co toho zakusili, ježto za nečisté mají, jakožto žáby, šneky aneb hlemejždě, w kteréžto přičině i Řekowé neměně jsau powěřiwí nežli Turci.

Nejzáse na tom předhoří, o němž jsem prawil, stojí palác císařůw tureckých newelmi nákladně a slawně wystawený, aniž se mnoho nač podiwati, jakž se mně po zewnitřku zdálo; nebo jsem do něho ještě newšel. Pod palácem nízeji aneb raději na samém břehu až k moři jsau týchž císařůw zahrady, w kteréžto straně domníwají se, že staré město Byzantium na wětším dile wystaweno bylo. Tuto nečekej, abych oznámil, proč někdy Chalcedonští, kteříž sídlo měli s druhé strany moře, práwě naproti Byzantium, nazwání byli slepí, jejichžto domů sotwa nyní zřiceniny znáti; ani o přirození toho moře ustawičně dořů tekaucího a nikdy se zpátkem newracujícího; ani o rybách slavných, kteréž do Konstantinopole z jezera Meotského na šifích plawí: neb to do listu wlastně nenáleží, z jehožto mezi i tak dosti hrubě jsem wykročil, a můžeš také o tom w starých i w nových spisích sobě přečísti.

Nyni zase ku položení města se nawrátím, nad kteréž ku po-

hledění nic nemůže býti weselejšího ani k úžitku pohodlnějšího. Okrasy stawení a domů w městech tureckých darmo hledati, rovně jako ulic, poněwadž swau těsností wšecku weselost odjímají. Na mnoha místech ještě se nacházejí nematní ostatkowé starých pamětí¹⁾ a stawení, ale ne tak mnoho, aby se více nebylo tomu diwiti, že z tak welikého počtu z samého Říma od císaře Konstantina tam přenešených více jich nepozůstává. Ale těch obzwláštně wypisowati k tomuto předsewzetí nenáleží. Ně kterých toliko dotknu.

Ještě jest tam plac starého hyppodromu, kdež někdy koně tumlowali a w záwod pauštěli, na němž se dwa mědění hadové spatrují. Jest i jeden kamenný słaup zespod čtwerhranný a široký, k wrchu špičatý. Jsau i jiní dwa słaupowé připamatowání hodní: jeden na proti karawanseraj, kdež jsme hospodu měli, druhý na ryňku, kterémuž Turci auratbasar, to jest rynek ženský, říkají. Na tom słaupě od spodku až do wrchu spatruje se wyrýtá historia wojenského tažení císaře Arkadia, kterýž jej wyzdwihnauti a swrchu na něm swůj obraz postawiti dať. Ten słaup spíše šnekem nežli słaupem nazwán býti může pro udělané w něm stupně aneb schody, po nichž se u wnitřku až k wrchu jíti může. Mám jej při sobě wymalowaný. Druhý pak słaup, kterýž stojí naproti hospodě legátůw aneb oratorůw našeho císaře, ten celý kromě paty aneb spodku a makowice udělan jest z osmi celistwých kamenů čerweného mramoru, tak mistrowsky a subtýlně spojených, že se toliko jeden celý kámen zdá, jakož pak lid obecný za jiné nemá; nebo kdež se kámen s kamenem skládá a spojuje, tu jest powydaný wě nec bobkowý około celého słaupu, jímžto spojení kamenůw hledícím na něj pospodu se zakrývá. Ten słaup částým zeměřesením zwiklaný a nedáwno ohněm opálený na mnoha místech má škuliny a díry, a aby neupadł, mnohými železnými obruči a zděmi stažen a jako opásán jest. Na tom słaupu, jakž rozprávějí, někdy stál obraz Apollinůw, potom císaře Konstantina a naposledy císaře Theodosia staršího. Ale ty wšecky prudcí wětrowé aneb zeměřesení doň smetalo.

O čtwerhranném słaupu špičatém, o němž málo wýš dotčeno, Řekowé toto rozprávějí, že swržený z swé spodní paty některé sto let na zemi ležel, až za kralowání poslednějších císařůw řeckých, wydařit se nějaký řemeslník a mistr, kterýž se podwolil zase jej na předešlé místo jeho postawiti, a učiniw smáuwu, co by mu za to dáno býti mělo, znamenité příprawy a nástroje zwlášť od skřípecůw a prowazů sobě shotowil, jimiž ten přeweliký kámen nahoru od země wyzdwihl a tak vysoko wynesł, že toliko jednoho prstu reifůw té paty aneb gruntu, na němž postawen býti měl, nedosahowal. To widauce lidé přítomní, neměli za jiné, nežli že již wšecká ta práce i náklad daremní jest, a že dílo to naskrze znowa předsewzato býti musí. Ale mistr ten, nic se toho neulekw, rychle wymyslit sobě pomoc z umění wěcí přirozených. Dať mnoho wody nanositi a tau za několik hodin ten přeweliký nástroj sléwati rozkázal, až prowazowé, na nichž ten słaup wisel, tím swlážowáním namokše, jakž jejich přirození, skrčili se a sběhli, a tak toho słaupu wýše pozdwihsel, na místo jeho

¹⁾ Pamět zde značí monumentum.

a na reify jej dosadili s welikým podiwením a radostí všeho lidu přítomného.

Kdybych Pontu aneb Černého moře neohledat, moha se tam wolně pławiti, k weliké lenosti by mi to přičteno bylo, zvlášť že staří nemění práci pokládali Pontum widěti nežli do Korynthu se pławiti. Tam tedy přewesele se pławě, do několika rozkošných domůw aneb lusthauzů císaře tureckého byl jsem puštěn. Z nichžto na wratech jednoho s podiwením widěl jsem dítem truhlářským welmi pěkně a wlastně udělanau a wysazowanau bitwu, kterauž sultán Selim s Ismailem králem perským swedl. Widěl jsem i množství císařských zahrad, obor a trawníkůw w přerozkošných údolích ne tak od lidí uměle zdělaných jako od přirození samostatých. Tuť jsau někdy bydlety bohyně, tu sídla swá měly musæ, tu sobě učení lidé místa k přemýšlování saukromná obírali. Wšecká ta weselá a utěšená místa, jakž jsem napowěděl, zdají se w prawdě kwíliti a taužití, že od rukau křesťanských zdětána a ozdobena býti nemají. Wšak nejwice to slawné město Constantinopolis aneb raději ceť země řecká, kteráž někdy ctí a sláwau nad jiné kwetla, nyní ohawnau služebností potlačena leží, bywši prwé rodičkau a matkau všech dobrých a poctiwých umění, již zase tomu, čemuž nás naučila, od nás wyučena býti žádá; což jsme od ní přijali chce, abychom jí nawrátili.

XLIII.

Matauš Hosius.

„Kronika Moskewská“, kterau spolu s denníkem dwoji cesty rakauského posla do knížetství Moskewského, Sigm. swob. pána z Herberšteina (1516 a 1526), z jazyka latinského Matauš Hosius přeložil, obsahuje wypsání knížetství Moskewského, mrawů tamních a ukrutných činůw Iwana Wasilowice. Dwa-krát byla wydána w tiskárně Weleslawinowské 1590 a 1602, potřetí 1786 od Faust. Procházky. O spisowateli nic není známého, nežli co o něm D. A. z Weleslawína w předmluwě k radě města Kolína Nowého nad Labem napsal: „Od mnoha let byl jsem w dobré známosti a w důwěrném přátelství s Mataušem Hosiem rodičem z Wysokého Meyta, měštěním a spoluobywatelem města vašeho. Kterážto známost, jakž začátky swé wzała w mřadším wěku našem, ne z naděje nějakého úžitku a zisku, kteréhož tehďáž jeden od druhého očekawat nemohl, ale z samé a pauhé upřimnosti aneb že jeden při druhém něco toho spatřowal, což mu se libilo, takž trwala mezi námi bez přetržení i w starším wěku až do jeho smrti, a bezpochyby déleji trwati mohla, kdy by mu byl Pán Bůh delšího žiwota popřiti račil. Ten nedáwno před smrtí swau

žádostiw jsa ne w zahálce — což učiniti mohl, maje z pože-
hnání Božího strany věci časných slušné zásobení — ale w
počestné práci žiwot swůj tráwiti a dary sobě shůry propůj-
čenými własti swé a českému národu prospíwati, přeložil z ja-
zyka latinského w český kroniku Moskewskau, kterauž latíně
wydal nějaký Alexander Guagninus, Wlach rodem z města Ve-
rony a u Štefana Báthora krále polského na zámku Wilebsku
nad pěším lidem hejtman († 1614). Kterážto knížka, když
mi od jmenowaného Matúše jak ku přehlédnutí a w češtině
poopravení tak k wytištění podána byla, rád jsem ji k sobě
přijal a wydati umínil. Ale když se to za jinými pracemi a
příčinami státi nemohlo, prodlelo se s ní, až léhož Matauše Pán
Bůh prostředkem smrti z tohoto swěta pojiti ráčil, tak že se
z wydání jejího na swětlo těšiti a práce swé úžitku účasten
býti nemohl.“ Hosius umřel l. 1590.

O krajině a lidu Moskewském.

Moschowia, jinak Moskwa, jest weliké a wší země ruské bíté
hláwní město, poddané welikému knížeti Moskewskému spolu s kra-
jinau aneb knížetstwím, kteréž jména dosáhlo od řeky tau krajinau
tekaucí, tak řečené Moskwa. Ta řeka počátek a půwod swůj má w
krajině Twerenské podlé městečka řečeného Oleško a, odtud za 80
werštů (kterýchž pět udělá jednu polskau míli) tekauc, běží k městu
Moskwě, i pojímajíc s sebau několik jiných řek, k východu slunce teče
a w krajině Rezanské s řekau Oka řečenau se spojuje.

Město Moskwa hrubě k východu slunce leží, wšcko jest dře-
wěné, dosti weliké. Těm, kteříž se na ně zdaleka díwají, zdá se wětší,
nežli samo w sobě jest. Nebo zahrady a placowé w jednom každém
domě a široké ulice městu weliké prostrannosti a welikosti přidawají.
Nadtó wšelijací řemeslníci, kteříž s ohněm zacházejí, domy swé za
městem w dlouhém pořadí, mezi nimiž jsau pole a łauky, mají. A tau
příčinau město z míry weliké a široké býti se zdá. Tak weliká jest
prostrannost jeho, že žádnau jistau ohradau, zdí, wałem, příkopem a ba-
štami ohraditi se nemůže. A wšak ulice na některých místech šraňky neb
płoty z welikého dřiwí napříč položeného se přehražují, při nichž
branní a strážní až do začátku noci trwají a žádnému tam wjiti ne-
dopauštějí. A jest to město welmi bĕtatné a bahnité, že místy pro
łauze mostky a ławky zdělati musili.

Jsau také w tom městě zámkové dwa welicí na spůsob a formu
města wystawení: jeden z nich Kytajgrad, druhý Bolšigrod swým ja-
zykem nazývají, mimo něž dvě wody tekau, s jedné strany Moskwa
a s druhé strany Neglinná, na níž welmi mnoho młynů jest. Jest w něm
také kostelů od kamene i od dřewa a domůw zemanských a panských
welmi mnoho. Za řekau pak Neglinnau na poli řečeném Nerbat, co by
od zámku z kuše dostřeliti mohl, nynější kníže Iwan Wasilowic hrad
weliký l. P. MDLXV wystawěl, kterýžto Oprična, to jest saukromý

příbytek nazwał, kdež on sám s velikým počtem vybraných drabantů a dwořanů udatných a zmužitých přebývá, a ty k obraně své nejináč než Turek janičary chová, jichž mívá přes dwadceť tisíců. Na větším díle jsau střelci s dlouhými ručnicemi, jiní s šawlemi, s łuky a kopím, w pancíře odění.

Wšeliká kupectwí, kteráž přespolní do města Moskwy wezú, předně u auředníkůw celných wykázati a oznámiti musejí, kteráž oni w hodinu jistau ohledávají a šacují. Pošacovaných pak žádný ani kupowati ani prodávati nesmí, leč se prwé velikému knížeti přednesau a ukáží. Tau příčinau se přihází, že kupci někdy déleji, nežli náleží, s velikau swau škodau na místě zdržáni býwají. Když pak z Litwy pošlowé od krále polského do Moskwy jedau, tehdy všickni kupci kteréhokoliw národu, w ochranu a opatrowání legátůw přijati jsauce, bezewšeho płacení ceł do Moskwy jeti neb jíti a dostatečné opatření strawau a wychowání náležité z komory velikého knížete Moskevského míti mohau. Tato pak nejznamenitější kupectwí jsau, kteráž se z Litwy, z Rus, z Polska a z jiných krajín kupcům do Moskwy dodávají: sukna všelijaká a rozličných barew, hedwábí a věci hedwábné, stříbrem a zlatem protkáwané a krumplowané, drahé kamení, zlato nitkové, perly a těm podobní jiní draží kowowé, item pepř, šafrán, zázwor a jiné koření. A druhdy dosti chatrné a lehké věci tam přinášejí, z nichž časem i wýdětek mívají. A často se přitrefuje, že některé věci všickni Moskwané žádostiwi jsau dostati, kterauž když nejprwé kupec k nim přiweze, znamenitý odbyť i wýdětek na ní mívá. A zase, když jiní kupci přijedau a týchž věcí velikú hojnost přiwezau, tak welmi ty łaciné býwají, že ten, kdož prwé své zboží draho prodal, může ho zase, když mu na ceně spadne, s dobrým ziskem swým dostati a do własti své přiweztí. Kupectwí pak, kteráž se odtud wezau, jsau kůže rozličných zwírat a žiwočichů, item wosk a k tomu podobná zboží. Do Tatar z Moskwy koňská sedla, uzdy, šatstwo a raucha, řemení, zbroj pak a železo nejinák než kradí přinášejí; awšak nože, sekery, jehly, zrcadla, wáčky a těm podobné věci swobodno tam woziti.

Tento pak národ Moskevský w kupectwí náramně podwodně a obmyslně, obzwłáště pak s přespolními, zacházejí; neb když něco prodávají, to, což by za połowici nestálo, k podwedení kupcůw (což i Litwanům těchto časůw obecné jest) dwojnásobně procení. A jakž nejdříve počnau přísahati a Bohem osvědčowati, wěz, že již podtím lest kryjí. Neb tím úmyslem přísahají, aby mohli druhého podwésti. Ale i přespolní obzwłáště toho šetí při freymarcích a směně zboží jedněch za druhé, že když Moskwané kůže své, ačkoli łaciné, draze sobě šacují, oni zase naproti tomu kupectwí swá příkladem jejich, kterýchž welmi łacino dostali, draze šacují a tak chytrost chytrostí, lest lstí oklamávají.

Veliký jest u nich rozdíl w kožích. Nebo sobotowé černého dlouhého a hustého własu znamenají dospělost a jsau nejdraží, a w krajíně Ustjugské aneb Diwnenské a Pečorské nejlepší se nacházejí. Kuny pak z rozličných stran tam wozí; z králowství šwedského nejlepší přiwázejí, około Moskwy jest jich nejwíce. Tak podobně popelice z mnohých míst tam w swazcích dodávají, a mají jakési zna-

mení około hlawy a ocasu, po němž poznány bývají, příhodného-li či nepřítodného času jsau zbity. Bobrowé pak a černé lišky také u weliké wáźnosti u nich jsau.

Krajina Moskewská sama w sobě není ani welmi široká ani úrodná; nebo má wšudy zemi písčítou a nespůsobnau k úrodám. K tomu také jest w ní nepřítodné a studené powětří, že pro welikau příkrost zimy osení k wyzrání swému přicházeti nemůže. Nebo začasté tak tuhá a ukrutná tam zima bývá, že jako u nás w létě od weliké hořkosti a palčiwosti slunce, tak tam pro náramnau a nesnesitedlnau příkrost zimy země se puká a trhá. Nadto wýše, woda w powětří wylitá a slina z aust wywržená, prwé než na zem upadne, sstydne se a zledowatí, a owoce nesaucí stromowé welikau tuhostí zimy, jako by je popálil, w nic obráćeni bývají. Lidé také na saních se wozící zimau umrtwení a zmrzli z nich bráni bývají; nýbrž i medwědowé, z hladu opauštějíce lesy, po wesnicích blízkých běhají a do chałup sedlských močí se derau, před nimižto lid sedlský z chałup utíkaje, pro náramně tuhau zimu wně bídně zahynauti musí. Zase takowé nemírné a nesnesitedlné zimě horko častokrát palčiwé se rowná, že někdy jezera a řeky nemírným wedrem a horkem slunečným wysýchají, łauky a pole a obilí jako by ohněm spálil, prahnau. Ale ta weliká horkost slunce obyčejně sedm dní toliko trwá a déle nic.

W Moskwě wšecky domy, jakž w městě tak i we wsech, stawějí nahore nad sklepy a piwnicemi, do nichž po schodích nahoru se chodí. Ačkoliw pak síně domowní dosti weliké a široké mají, wšak dwěře u pokojůw a do domů welmi nízké dětají, tak že, maje tam někdo wjítí, musí se sehnauti a skłoniti. W jednom každém obydlí aneb domě mají obrázky swatých na tabulích malowané a w poctiwějších místech postawané, zwlášť pak obraz sw. Mikułáše, umučení Krista Pána, obraz Panny Marie a sw. Petra, a tēm welikau poctiwost činí. Když pak jeden druhého nawštěwuje, wejde do domu, nehned pána w něm pozdrawí, ale kłobauk sejma, ohlédá se s pilností na wšecky strany, kde by obraz byl. Kterýž spatře, s welikau uctiwostí nakłoně třikrát hlawy, křižuje se tēž, třikrát říkáje: Jesu Kriste Synu Boha žiwého, smiluj se nad námi! A potom podadauce sobě rukau a pozdrawující se wespolek, jeden druhého objímá a líbá, a podle obyčejje własti jich hlawy často skłonují. To pak jak mužům tak ženám obyčejné jest, když se sejdau, aby se jeden druhého ptał na wšecky krewní a příbuzné přátely: jak se otec, matka, manželka, synowé, bratři atd. mají, po jedné každé otázce a odpowědi začasté keywajíce hlawami, sheybají se a jeden na druhého pilně patří, šetříce, kdo se wíce schyluje a snižuje. A tak tudy uctiwostí jeden druhého předstihnauti a předchwatiti chce. Host, maje z domu wyjítí, třikrát křížem se znamenává, prwnější słowa říkáje, a tak jeden druhého pozdrawě odchází. Pro dosažení poctiwosti a chwały diwných užíwají spůsobů, ceremonií a zhytečností. Nedopauští se čłowěku potřebnému a chudému w domu některého znamenitého pána na kůň wsednauti a projžděti se. Welicí a znamenití páni a rady knížecí a jiní zemané w domích swých wždycky se kryjí a řídko mezi lidi wycházejí, proto, aby od lidu obecného mohli u wětší wáźnosti a šetrnosti býti. A žádný z zemanů do čtwtého aneb pátého domu pěšky nejde (čemuž se i

někteří Litwané naučili), leč by za ním koně wedli, a to ne pro potřebu ale za příčinou schlauby a honosnosti činí. Zeman, by chudý a nutný byl, však sobě za lehkost a hanbu pokládá, kdy by měl rukama pracovati a chleba sobě dobýwati.

Wšickni oděwůw dlahých až do kůtkůw bez faldů užíwají, zwláště pak barwy modré aneb bílé. Kłobauky bíté špičaté hładké z wlny tkané nosí. Wšickni téměř bot čerwených a to krátkých, kteréž jim kolen nepřikryjí, užíwají; podešwy jejich, na prstech tlustší, železnými hřebíčky neb cwečkami přibíjejí. Páni košile u obojku rozličným a proměnným hedbávím wyšíwané i zlatem protkáwané nosí a je záponami, perlami, kamením drahým, kuličkami stříbrnými aneb mosaznými pozlacenými ozdobují. Znamenitější a možnějši páni křiže stříbrné neb zlaté, drahým kamením wysázené, obecný pak lid železné aneb mosazné zawěšují na hrdle a za znamenitau swátost je nosí. Jeden každý w oděwu na swůj staw náležitěm, z rozkazu a wyměření welikého knížete a pána swého, chodí. Lidem chudým a prostého řádu raucho drahé a nákladné pod welikau pokutau nositi jest zapowědino. Pakli koho spatří z rodu nízkého, pěkně a nákladně oděného, hned ho zrádcem a newěrným nazýwají a kładau ho za podezřelého čłowěka, rkauce: Ó newěrný čłowěče, kde jsi takowau sukni wzał, že se odíwáš po pansku? — Poláky a Litwany pány jmenují — snad ty se k nim, nešlechetniče, miníš utéci? neb ty nemůžeš sám s takowau sukni býti. Takový bez meškání obzłowán a jako podezřelý přísně trestán býwá. Nebo jiný oděw chudým zemanům, jiný radám a pánům welikým, jiný měšťanům, jiný robotním lidem a sedlákům, podle jednoho každého powołání, słušnosti, stawu a možnosti nařízen jest.

Tento způsob u všech Rusůw a Moskwanů se zachowává: Každého roku na jisté dny mládenci, pacholata a mnozí muži ženatí wen za město neb za wes na prostranné a vysoké místo vycházejí, kdež by mohli spatřiti býti, a tam nějakým syptěním a krikem (jakž obyčej toho národu jest) đadauce sobě znamení, sbíhají se w hromadu a beze všech nástrojůw zbrojnych, z sucha rukama se potýkají, bíjí a rwau a perau se w ruce, w nohy, w hlawu, w břicho a kdo kde může, až častokráte odtud odpołu mrtwi se nawracují, nejedni také tam duše necháwají. Ten pak způsob takowého potýkání, prawí, že by pro tu příčinu měl nařízen býti, aby se mládež učila bití, práni a wšeljaké nesnadnosti a autoky snášeti a jim přiwykati.

XLIV.

Wáclaw Plácel z Elbinku.

Wáclaw Plácel narodil se w Hradci Králowé dne 7. Září 1556. Již w šestnáctém roce swém složil a wydal některé básně latinské, které pochwaly došly. Na universitě Pražské nabył důkladné známosti práw jak domácích tak Římských a l. 1581 powýšen byl od cis. Rudolfa II. s ohledem na znamenitý prospěch we studiích do stawu wládyckého. Wrátiv se domů,

stal se písařem saudu purkrabského (1586), později prvním písařem radním (1591), v kterémžto úřadu rodišti svému sloužil až do smrti své. Od l. 1593 sedával ve sněmu zemském, kdež l. 1597 wywolen byl za berníka krajského a do komissi k porownání práv zemských s městskými. Zemřel 6. Října 1604.

Šwagr Plácelůw, pan z Kaliště, sepsal jazykem německým historii židowskou. Kterauž když wydati se wáhal, přeložil ji s přiwolením jeho Plácel do češtiny. Spis tento věci neméně důležitý jako jazykem klassický wydán byl z tiskárny Wewleslawinowy l. 1592 a 1610.

Z Historie Židowské.

Řád spráwy swětské u Židůw.

Před zajetím Babyłonským zachowáwan byl řád spráwy obecné ustanowený od Boha skrze Mojžíše na paušti, w němž powinnosti saudcůw welmi maudře a dobře byly rozděleny, jakž to býwá in statu aristocratico, to jest, kdež někteří toliko maudří, přední, znamenitější a hodnější muží spráwu města, obce aneb země mají a jako w swých rukách drží. Nebo nacházeli se u Židůw saudcowé w čtwerém rozdílu, a rozepře od jednoho saudu k druhému až k nejvyššímu podávány býwaly: od nejvyššího pak již žádného dalšího odwołání bráti nemohli, ale každý na wýpowědi toho saudu přestati musil. A ten řád při saudech, kdež se od jednoho k druhému, od nižšího k vyššímu odwołání bráti mohlo, welmi dobře sloužil k zachowání spravedlnosti. Nebo saudcowé, wědauce, že wýpowědi činiti mají s weyhradau wrchního práwa a že na nich strany nepřestanau, chtějte nechějte spravedliwosti wyhledáwati, jeden druhých se osteychati a přímłuwy swé upřímně bez patření na osoby, na přízeň i na dary, činiti musili.

První a nejnižší stupeň byl starších domů aneb čeledí otcowských. Nebo w jednom každém rodu býwali starší, jako snad u nás mezi řemeslníky cechmistři aneb starší pořádkůw. Těch powinnost byla rody swé swořáwati a obslěti, a což bylo na nedorozumění mezi přátely a jakékoli roztržitosti wyslýchati a na místě postawowati, různice pokojiti a smłauwati, aby se ne wším práwo a saudcowé zanepraždnowali a zanášeli. Wšak čehož sami starší porownati a spokojiti nemohli, to před saudce přednášeli a přitom i zpráwu jim o tom činili a na těch wěcech aneb rozepřech społu s saudci seděli. Jmenují se pak tito starší: starší z čeledí synůw, aneb starší bratří a streycowé, item přední z otcůw, první z rodů. Tento pak stupeň starších starozitnější jest nežli jiní; nebo začátek swůj a půwod má hned z Egypta před Mojžíšem, když tam w Egyptě lid izraelský náramně se rozmnožowal a rostl. Neb tam starší drželi wrchnost nad mladšími swého rodu, aby jim nebylo potřebí před cizím právem se sauditi.

Druzí saudcowé byli ti, ježto nad řádem a právem, nad ctí, kázní a obecným pokojem po městech ochrannau ruku drželi a, jestliže

kteří nespůsobové vznikali mezi sausedy, ty rovnali, wyzdwihowali a pokojili. Takowětě saudce Mojžíš z rady a wnuknutí tehána swého Jetry na paušti ustanowil a zřídil, kteříž potom nejvyšší aneb přední w městech nazwáni byli. A poněwadž mnoho lidu bylo, ne jeden takowý býwał, ale mnozí rozdělili mezi sebe město k správě, tak že někteří postaweni byli nad tisícem, jiní nad stem, jiní opět nad padesáti a někteří nad desíti. W našem jazyku slauti mohau: správcowé nad tisícem aneb hejtnané čtvrtní w městě, setníci, padesátníci, desátníci a t. d.

Třetí rozdíl saudeůw měl knížata dwanáctého pokolení izraelského, nad každým pokolením jedno. W našem jazyku: nejwvrchnější w lidu hejtnané nad pokolením Izrael, hlawy a knížata w Izraeli, jako snad u nás hejtnané krajští, kterýmž předkové naši staří Čechové poprawce říkali. Čehož tedy přední starší města srownati a spokojiti nemohli, to se podáwało na tato knížata, to jest jednokaždé pokolení k swému a nad sebau ustanowenému knížeti zření mělo. A na tyť a na saud jejich wztahuje se ona řeč Krista Pána u sw. Matuše, kdež učedníkům swým tížícím se, jakau zato oplatu wezmau, že opustiwše všecky věci následowali Pána, odpověděl, že w druhém narození, když syn člověka w sláwě swé k saudu přijde a posadí se na trůnu welebnosti swé, i oni seděti budau na dwanácti stolicích, saudíce dwanáctero pokolení izraelské. Kterýmižto slovy připodobňuje a přirownává způsob duchowního králowství swého k správě swětské, kteráž se w lidu izraelském zachowáwała. Nebo jakož tam někdy knížata dwanáctého pokolení izraelského sedáwała s králem na saudu: tak prawí, že i apoštolé w sláwě jeho na dwanácti stolicích saudeůw spolu s ním sednau a sauditi budau.

Čtvrtý saud byl saud veliký, jemuž všickni jiní saudové podáni byli a na jehožto wypowieděch každý přestati musíť; neb od něho žádného dále odwołání nebyło. Židé jmenowali ten den saud Consistorium Gazith, Thalmudistae jej Sanhedrin nazývaji od řeckého slova *συνέδριον*. Držán býwał na tom místě, kdež stánek a potom chrám Páně stál. Nebo z nařízení Božího musíť býti při stánku a chrámě. Ustanowil jej Mojžíš w čtvrtých knihách swých w kapitole XI. a seďało w něm LXX mužůw starších z synůw izraelských, ačkoli někteří se domníwaji, že takowý saud i před Mojžíšem mezi Židy w zvyku a užívání byl a že toliko od Mojžíše byl obnowen a potwrzen, majíce zato, že těch sedmdesáte mužůw, kteří s Jakobem do Egypta sstaupili, ihned w Egyptě mladší spravowali a jako saudcowé nad jinými býti začali. Těch powinnost byla, wyprawowati a koncowati všecko to, čehož starší a knížata pokolení sprawiti nemohli. Ti také sedali in foro conscientiae, na saudu swědomí a náboženství, a powstał-li který fašesný prorok a nedorozumění nějaké vznikło-li mezi kněžimi a králi, též bylo-li činiti o wáčku a pokoj, všecko to oni uwažowati a rozsuzowati musili. W moci jejich také bylo po wyslyšení a sprawedliwém orteli zločince na hrdle trestati. A kdežkoli jaké utrpné, hlawní a na hrdlo se wztahující pře po městech aneb po krajích znikły, všecky se ty na saud tento odkládały, podáwały a na jeho ortel očekáwały. Nejobecnější pak na hrdlo pokuty u Židůw byly tyto čtyry: upálení, stětí, ukamenowání a oběšení. A kolikrátkoli někdo

kterau z těch pokut na hrdle trestán býti měl, tolikrát saudcowé nic toho dne nejedli.

Těch pak, jimiž se ten wrchní saud osazował, bylo nejprwé sedmdesáte starších, kteřížto byli zřízení saudcowé, s nimiž na saudu sedali i jiní saudcowé aneb i král, potom nejvyšší biskup a knížata dwanáctého pokolení izraelského. A ti starší w počtu 70 osob, kteříž na tom saudu sedali, byli jako jádro a nejřednějši lidé z dwanáctera pokolení bez rozdílu vybírání až do krále Dawida. Ten potom nařídil, aby sami toliko potomci jeho na tom saudu sedali a žádný jiný, kdož by nebyl z rodu královského. Místo také, w němž ten saud držán býwał, w chrámě bylo, o čemž wýslovně w třetích královských w kap. VII. napsáno, že král Šalomoun wzdělat sínci, w níž byl trůn, kdež saudit, totiž sínci saudnau, a tu w řeckém textu užívá se slova *κοιτίσιον*, to jest judicatorium, jako by řekl česky saudnice aneb saudní sínce.

Takowýtě byt rád spráwy swětské w lidu židowském od časů Mojžíšowých až do zajetí Babyłonského, a jest podobný tomu, kterýž se aristocratia jmenuje, když jich několik maudrých a dobrých spořečně spravuje a wrchnost drží.

W zajetí Babyłonském po zkáze města i chrámu, ačkoli mohli Židé náboženství své swobodně i tam mezi pohany provozowati: však w zewnitřním obcowání musili wedlé wyměření a ustanowení chałdejských žiwi a jim poddáni býti. Protož tehďáz všickni úradowé swělsti a saudowé židowští jsauc wyzdwižení, přestali a utichli: kromě toliko, že spráwa starších otcůw w pokoleních a čeledech při své wážnosti zůstala, a jeden každý při swém pokolení s trestáním a napomináním otcowským bez twrdého a přisného s winnými nakládání přistupowali, a kde jací odporowé vznikli, ty pokojili a rownali. Čehož pak tím přátelským způsobem sprawiti nemohli, o to se podle práv a zřízení zemských králowství chałdejského před wrchnosti pohanské obsítali, a jimi sauzeni býwali.

Když se pak nawrátili do Jeruzalema a obec swau zase wzdělati, způsob spráwy rozdílňý od prwnějšiho mezi se uwedli. Nebo ačkoli Zorobábel kníže, Jezua nejvyšší biskup a Nehemiáš snažili se obnowiti a wyzdwihnauti předešlý starodáwní rád, kteréhož předkowé jejich užívali: však nemohli k tomu nijakž přiwésti, protože již takowé swobody neměli, jakéž prwé we wší plnosti požíwali. Nebo ačkoli propuštění byli od králůw perských a dowolení měli, aby podle wyměření a ustanowení otcowských žiwi byli a se spravowali i úřady lidmi swého národu zosazowali: však nieméně musili znáti a držeti za swau nejvyšší wrchnost krále perské, kteříž nad nimi wládaře a hejtmany své ustanowowali, aby na Židy oko nesli a w poddanosti je zdržowali, aby, odtrhnauce se od Peršanůw, k někomu jinému nepřistaupili. Jakož w prwních Ezdrášowých jmenuje se Sesbazar zřízení wládař nad Judstwem od krále Cyra, a podobným způsobem za wládaře od králůw zřízení byli Sanballat a Bagoses. Nadto ještě i tím poddanosti své králům perským dokazowali, že z sebe ročně tribut a jistý pát sbírali a králům perským odwozowali. Jakož w týchž knižkách Ezdrášowých trojí tribut se připomíná, totižto pát, cto a úrok, od něhož však z wřláštní miłosti krále Artaxerxa Longimana lidé du-

chovní, to jest kněží a lewitové přistuhující v chrámě, osvobozeni byli. A ačkoli musili to Židé trpěti, aby vládaři perští na všecky věci jejich pozor měli a k nim přihlíželi: však bylo jim dopuštěno od králův, že duchovní i světské úřady podle vyměření zákona Božího svými toliko lidmi osazovali a opatrovali. Vládaři pak královští nic s tím činiti neměli a v nic toho jim se vkládati nesměli, jsauce toliko nato samo usazeni, aby w pokoji a lásce Židy při jejich věcech zachovali, z poddanosti králův perských vytáhnouti se jim nedali a tributy roční od nich vybírali, jakž se to z historie Bagosa spatřiti může, kterýž přísně trestal Židy, když nejvyšší biskup Jan rozbroj w zemi udělal a bratra svého Jezusa w chrámě zamordował.

Tak Židé po nawrácení swém z Babyłona wedlé předešlého obyčeje svého vzdělali obojí správu, awšak, jakž řečeno, mnohý w tom nedostatek měli a k dokonatosti předešlé přiwěsti jedné ani druhé nemohli. Starší pokolení zůstali při své starodáwní vážnosti a užíwali moci a práwa nad svými, jakož se o nich zmínka činí w knihách Ezdrášových.

Aniž jest nepodobné, že jsau ti také, wrátiwše se z Babyłona, i za saude po městech odbywali. O powinnosti nejvyšších po městech, kteříž předešle na saudné stoleci sedali a nad tisícem, stem, padesáti a desíti ustanoweni býwali, o těch žádné se zmínky nečiní. Odkudž můžeme saudit, že ten úřad po nawrácení z Babyłona zase obnowen a wyzdwižen nebył, ale že snad ti saudové starším pokolení poručeni byli a oni je spravowali. Podobně i dwanáctero knížat dwanácti pokolení izraelských také zase w swých powinnostech a úřadech ustanoweni nebyli, poněwadž se toliko Judowo a Ben Jaminowo pokolení do wlasti své nawrátiło. Místo královské, však bez titule a koruny, drželi Zorobábel, Nehemiáš a nejvyšší biskup. Potom když i Nehemiáš umřel, drželi ten úřad nejvyšší biskupové a knížata z rodu Dawidowa. A však kněží nejwíce sobě moci osobili a přiwlastnili a nej přednější věci obce i lidu řídili. Knížata pak domu Dawidowa nejbližší místo po kněžích a nej přednější sedání i hlasy w nejwětším a nejwvrchnějším saudu míwali.

Nejhławnější a nejvyšší saud, nazwaný synedrion, w němž sedmdesáte starších sedało, ten Židé zase obnowili a wyzdwihli a samými toliko muži z domu Dawidowa osadili. Přední místo, jakž powědíno, držel kníže z domu Dawidowa a kmene královského, a požíwal těch všech swobod, wýsad a předností, jakýchž před zajetím Babyłonským králowé požíwali.

K tomu pak welikému saudu přizřídili tehdaž po městech jiné dwoje práwo, kteréhož před zajetím Babyłonským nebyło, awšak i to welikým saudem se spravowalo: o kterýchžto nižších saudech Pán Kristus wykłádaje zákon u sw. Matauše připominá. W prvním saudu toliko tři osoby sedały a těm náleželo rozeznáwati všecky věci lehčejší, jako pře o zlodějství, o peníze, o hanění, o poctiwost a wšeljaké jiné přečinění jedněch proti druhým buďto słowem aneb skutkem. A tak smýšlejí učení muži, že Pán Kristus w jmenowaném místě u sw. Matauše ten saud míní a jmenuje jej *xolow*, řka: „Kdož se na bratra hněwá bez přičiny, hoden jest saudu.“ Druhý saud w městech osazen býł dwadecíti třemi saudeci, a pro tu přičinu nazwáu

byl domus viginti trium, dům dwadcti a tři, item sanhedrin ketanna, to jest, malé synedrium. Awšak i ti bez dotazu a naučení wětšioho saudu nesměli a moci neměli žádného hrđta odsauditi a k smrti ortelowati. A ten saud mınıł Pán Kristus na dotčeném místě slowem rady, řka: „Kdož by řekl bratru swému racha, hoden jest rady.” Weliké pak synedrium, Židům sanhedrin řečené, w němž sedmdesáte starších sedało, jmenuje Kristus Pán judicium gehennæ, protože ten saud měl moc na hrdle trestati, řka: „Kdož by řekl bratru swému blázne, hoden jest pekelného ohně.”

Alexander Weliký w Jeruzalemě.

Když Alexander Weliký, král macedonský, dobýwal města Tyru, požádal od Židůw proti Tyrským pomoci na lidech i penězích. Biskup pak Jaddus dal mu takowau odpověď, že Židé, jsauce pod panowáním králů perských a dávajíce jim tribut, jakožto těm, od nichž mnoho dobrého přijali za žiwobyti krále Daria, jiného žádného za pána přijiti nemíni a nemohau: poněwadž po všecken ten čas, jak se z Babyłona domů nawrátili, wždycky bez přítrže králům perským poddáni a poplatni byli a pod ochranau jejich seděli. Král tedy Alexander, dobyw města Tyru a Gazy, byl té ceře wůle, aby se toho na Židech, že mu pomoci odeslati nechtěli, pomstil, pročez i s hněwem táhl k Jeruzalemu. Ale we snách wystráhl Pán biskupa Jadda a dal mu nawěšti, co by w takowém nebezpečnstwí učiniti měl. A tak když se král Alexander w znamenité zůriwosti s wojskem swým k městu přibližowal, wyšel mu w cestu a wstříc Jaddus w habitu swém biskupském se wším jiným kněžstwem i s měšťany oblečenými w bílá raucha, aby ho prosil za miřost a za pokoj. Tu Alexander král, uzřew biskupa jdaucího proti sobě, rychle s koně skočil a udělal mu pokłonu, nad čímž se všickni toho přítomní užasli a nemáto se tomu diwili, co to král dělá, že nepřitele swého, na něhož se nedáwno předtím tak náramně rozhněwal, netoliko na miřost přijímá, ale i prwní poctiwost mu neobyčejnau činí, jakéž až do toho času žádnému z smrtedlných lidí neučiniti. A když o tom tázan byl od nejwěrnějšioho přítele a hejtmana swého knížete Parmeniona, dal mu w ten rozum odpověď: „Když jsem (prý) byl w Dio městě macedonském a strojil se na wojnu proti králi perskému, widěl jsem we snách muže rovně takowé postawy a w takowém habitu a rauše, jako tento jest, kterýž mne posilowal a napomínal k tažení proti Perským, anobř i slibowal pomoc, že mne šťastně a bezpečně skrze Asii provede. Poněwadž tedy nyní takowého člověka a w témž oděwu jsem spatřil, jakýž mi se tam we snách ukázal, z toho porozumíwám, že mne Bůh k tomu tažení napomenul a že mi tak brzkého wítězstwí proti Perským popřal, i dále popřeje. A protož pokłonil jsem se Bohu tomu, jehož tento biskup knězem jest a jehož půwodem wzal jsem tuto wojnu před sebe a wítězstwí jsem dosáhl i ještě očekáwám.”

Potom jeť král Alexander s biskupem a Židy do Jeruzalema, a netoliko nič neuškodil městu, ale i obět swau w chrámě Páně obětowal a dary welikými jej nadał. Swobodu také dal Židům, aby žiwi býti mohli podlé zákona otcůw swých bez překážky každého člověka,

a sedmého roku, w němž země jejich odpočíwala, žádnými daněmi a pláty aby powinni nebyli: poněwadž Židé wedlé prikázání Božího žádné roli nedělali, neosiwali, a tak ani co žíti a kliditi neměli.

Tehdáž také ukázali a wyjewili kněží králi Alexandrowi proctwí Danielowo, wztahující se na něho, totižto že kníže jedno řecké dobude králowství perského a na sebe je přenese. Kterýmžto proroctwím nepochybně posílit se král Alexander w swém předsewzetí, a ostatek těch bojůw a wátek, kteréž mu ještě s Perskými nastáwaly, zpolehw na přítomnau a jistau Boží pomoc, tím směleji, udatněji a srdnatěji dowedł, až i monarchii obdržel.

Tímto připomenutým způsobem u prostřed znamenitých proměn nejpřednějších a nejvyšších monarchií a králowství swěta, když král Alexander s Perským bojował a jako Ewropa s Asií se potýkala, Pán Bůh miłostiwě a mocně zachował lid swůj proti rozumu a wší lidské nadálosti a srdce Alexandrowo, hněwem od Židůw odwrácené a ku pomstě nakloněné, k dobrotiwosti a miłosrdenství naklonil: tak aby mysle jim co nejhoršího učiniti, naproti tomu dobře jim učinit a pokojně i přátelsky k nim se ukázał. A tuť widíme prawdu onoho propowědění ducha Páně: *Cor regis in manu Domini sicut torrentes aquarum, Srdce králowo w ruce Páně jako potokowé wod.*

XLV.

Wáclaw Šturm.

Rodem byl z Týna Horšowa čili Dobrohostowa, kdež l. 1531 swětlo swěta spatřil. Bylo mu dwacet let, když sám dwanáctý spolu s Baltazarem Hostaunským, Ondřejem Pěšínem a jinými od cís. Ferdinanda I. poslán byl do Říma, aby se w koleji německé za kněze vzdělali a, wrátice se domů, s prospěchem pracowati mohli proti sektářství w Čechách tehdá rozbujnělému. Jelikož kolej německá pro chudobu je přijmouti nemohla, wzati jsau do koleje Římské, kdež sám zakladatel řádu jesuitského sw. Ignacius zvláštní péči o ně wedl. Wětšina z nich wstoupili l. 1553 do řádu tohoto, mezi nimiž i Šturm, který s podiwením Wlachůw w studiích prospíwal. Léta zkušebná ztráwil pod očima samého Ignacia a l. 1555 učinil řeholní slib. Ku konci l. 1558 přišel Šturm do Prahy, i wzložen naň úrad kazatelský w chrámě jesuitském, ačkoliw ani filosofie ani theologie nebyl ještě studowal. Weliké naděje w něho kladené s počátku byly sklamány; neboť Šturm, takowý potom a tak slawný řečník a theolog, tehdá w úradě ještě nowáček prozrazowal welikau nesmělost a nadto i český jazyk we Wlaších tak byl zapomenul, že při každém třetím slowě buď wáznul buď proti prawidlům syntaktickým chybowal. Těmto

nedostatkům aby pomohli, jiní mu nejprvé latině kázání wypracowali, jež on do češtiny přeložiw, některému z kanowníkůw Pražských přehlédati dáwal. Oprawené řeči učil se nazpaměť, předříkáwal ji několikrát towaryšům swým w čas wečeře a tak konečně ozbrojen wystupowal veřejně. L. 1559 opět wyprawen do Říma, odkudž se l. 1565 co doktor theologie nawrátíl. Tu na ponuknutí arcibiskupa Pražského podstaupil boj s českými bratry, proti kterým nejen kázáním a poučováním, ale zbrani jejich vlastní, totiž písmem a tiskem, opírali se jal. W této polemice zawírá se weškerá literární činnost jeho. Hlavní a prwní dílo Šturmowo jest „Srownání wíry a učení bratří starších“ (1582). Sepsáno jest we způsobě rozmluwy mezi knězem katolickým a bratrem. Později (1588) wydal kritiku na kancionál bratrský od l. 1576. K těmto dvěma knihám druží se ještě několik jiných, ježto jsau pokračowáním we sporu oněmi počatém. Spůsob Šturmůw byl mírný a přiwětiwý, přitom wšak rázný a pronikawý. Usilowání jeho nezůstalo beze zdaru: mnoho bratří odstaupilo od Jednoty.

Šturm pro učenost a wýtečné powahy swé požíwal přátelství šlechty katolické po Čechách i po Morawě, čehož důkazem jest jmenowitě to, že pány Wiléma z Rožmberka a Adama z Hradce přiměl k založení kollejí a škol jesuitských, onoho w Krumlowě, tohoto w Hradci Jindřichowě. W Praze učil theologii, jazyku latinskému i řeckému. Některý čas kollej tamní co rektor spravowal; podobně i kollej Krumlowskau a Olomauckau. Dwakrát wyslán byl do Říma, kdež přítomen byl čtvrtému a pátému obecnému shromáždění řádu, pomáhaje klásti základy k potomní welikosti jeho. Žiwot dokonal w Olomauci 70tým rokem wěku swého, dne 27. Dubna 1601.

Ze Srownání wíry.

Rozepře náboženské za cis. Theodosia.

Theodosius starší, císař Římský, pán welmi slawný a mocný, když byl od Graciana císaře k auřadu císařskému ne z Římského a wlašského ale z hyšpanského národu pro swau hodnost zwolen a připuštěn, ničeho wíce nelitowal a nad ničímž wětší těžkosti nenesl, jako že jest toho času k spravování powoľán byl, když skůro weškeren swět rozmanitými bludy spletený jsa, w rozličné sekty rozdělen byl a když učení lidé mezi sebau se hádajíce, spisy, traktáty proti sobě wydávající, mezi obecný lid křestanský neľásku, záští, nelibost a nepokoj uwedli, tak že by nebyl diw, aby w bludy uwedeni aneb nejméně w prawdě rozpačeni byli i wywolení Boží. Nebo Eunomius tehďaz swůj kaukoľ mezi pšenici Pána Krista rozsíwal, Nowicianů též

jed všudy se rozjídal a Macedoniáni swůj hauf den ode dne rozmnožowali, Ariáni pak nade wšecky jiné katolickau a wšeobecnau cirkew ssužowali a trápili. Ať mlčím o jiných postranných, skrytých a domácích a těch, ježto dobrowolně na swau škodu jedau, bojovnících, kteří mnohokrát swým wpádem, autokem a přeskočením více udrhnau a zajmau, i daleko větší škodu činí nežli ti, jenž w šiku stojí. Nu w takových šraňcích a úzkostech když jest sebe křesťanský a horlivý pán postaweného widět, žádného pokoje ani dnem ani nocí míti nemohł, ba ani sám sobě neďať, než ustawičně o tom přemyslet, kterak by, jako jednoty křesťanské mltownik a otec wlasti, wšecky roztržky, newole, zášti z prostředku wyníti, zahľaditi a k zapomenutí přiwésti a tam je na wěčnost pohřbíti mohł. Když pak sám w tom dosti bedliwě pracujíc žádného způsobu ani prostředku k tomu dostatečného najíti nemohł, ba ani na mysl jemu nepřiseť, kterýž by srdce jeho upokojiti, roztržité učitele srownati a k jednotě přiwésti mohł: i poslať sobě pro Nektaria, arcibiskupa Konstantinopolitanského, a jemu swau starost a ssauzení myslí oznámit, žádaje od něho, jakožto od správce duchowního, w věcech k němu náležejících pomoci a rady, kterak by k tomu přikročiti mět, aby mohł předeště i přítomné roztržitosti k jednotě přiwésti a budaucím se na odpor postawiti, dokawadž by z nich nětco horšího neurostlo. Neb tomu ten Bohu milý pán výborně rozumět, kterak křestanstwo netoliko bez jednoty hyne, w rozpustilost i w pohanství přichází, ale že i věci časné, weliká panství, rodowé, krajiny i králowství se wywracují a jinam přenesena býwají. Nektarius pak arcibiskup, když na takowau wážnau a podstatnau císařskau otázku odpovědi nahotowě nemět, žádať sobě času propůjčiti, aby se mohł s jinými o to poraditi a, wšeckeru dobře uwážíc, nějakau jistau a neomylnau Jeho Milosti odpověď a radu dáti. Což když jemu dowoleno bylo, mezi jinými, s kterými se radiť, powołať i Agelia Nowacianského biskupa, aby i jeho zdání, prwé než by před císaře přiseť, slyšeti a jemu wyrozuměti mohł. W tom shromáždění, když mnozí mnoho mltuwili a rozličná zdání předkládali, všickni však k tomu směrowali, aby samým písmem swatým wše se konoať a prokazowať: přihodilo se pak, že tomu potazu byť také přítomen lektor t. čitědlník aneb deklamator biskupa Agelia, muž dobře weymltuwný a w zákoně Páně a w věcech duchowních i maudrosti přirozené dostatečně zběhlý a w jednaní věci swětských cwičený a dospělý. Na něho tehdy když byť učiněn potaz, aby swé zdání powěděť, co by se Jeho Milosti císařské měťo na jeho otázku za odpověď dáti: i píše se, že na tento způsob zdání přede všemi zřetělně a bez osteychání oznámit: „Nejdůstojnější a nejctihodnější w Pánu Kristu otcowé! wedlé mého prostého, ale dá-li Bůh upřímného zdání, propowím tato kratičká slowa. U mne se takto snaší: Pokud odporným stranám dopuštěno bude, aby swobodně každá swé smysly wedlé swého zwětraťého mozku a libosti předkládaťa a zákonem Božím kriiwě wyloženy a rozuměným je hájita a tarasowaťa, že potud o žádné jednotě ani pokoji žádný nemá nejmenší naděje míti; nýbrž že tím způsobem žádná roztržitost ani sekta k jednotě nebude přiwedena, ale že již powstaťe w swém předsewzetí a bludu se potwrdí, a mnoho jiných, kteréž ještě w lidských srdcích skryté a tejně jsau, zjewí se a uroste

tak že skrze to mnohem více sprostných duší než kdy prwé zawedeno bude. A protož potřebí jest, aby se na jistší a bezpečnější cestu pomysliło, kterak by jednota církwe swaté uwedena býti mohła. Mně se pak tato cesta nejbezpečnější býti widí, aby se wšecky nynější o wíru pře owšem písmem swatým, wšak ne od ledakohos wyložným, ale wedlé učení učitelůw swatých předešlých od církwe sw. přijatých a schwálených rozuměným, sauzeny a skoncowány byly. Nebo tím způsobem wšem hádkám a roztržitostím cesta se zawře a nižadný, mám zato, který rozumu užíwati chce, tak nestydatý nebude, aby swé vlastní zdání jejich obecnému weykładu a učení představěti a nad ně se wywyšowati smět, a písmo sw. wedlé swého zwrčeného mozku, tak pokudž by smysłům jeho słažuíto, natahowati a wykładati. Dobře by tehdy Jeho Miłost císařská učiniti rácił, kdy by toho na nej-přednějších učitelích těch odsekaných sekt wyzwěděti dał a poručíł, zdali by chtěli přestati na rozsudku starodáwních a těch, kteří před těmito roztržitostmi byli, učitelůw, kteří w církwi sławní jsauce, žádné nynější sekty ani částky její se nepřidrželi ani o ní słychali. Neb zajisté takowí, že by některé straně něco k wůli z wásně, z zástí a z nechuti młuwiti měli, nato žádný rozumný ani pomyslití nemůže. Jestli by pak na takowých saudcích přestati nechťeli, tehdy aby zřetedlnými słowy oznámili a jako weypowěd proti nim činili, že je zawrhají, potupují a za błudné mají. To jestli učiní, tehdy hned každý wěrný jejich pýše a nadutosti porozumí a je samé za neustupné a pyšné błudáře odsaudí. Pakli by zase tomuto takowému oznámení obwyknauti nechťeli, tehdy z takowého jich wrtkání a oklikůw hledání swětle by se poznało, že nemnohé wíry by hodni byli takowí učitelé a zasazowatelé, kteří naduti swým duchem jsauce, tak mnoho o sobě drží a smeyslejí, že se tak mnohým a ode wšech předkůw našich stwrzeným aneb wrownati se aneb zase představowati nestydí. A z takowé příčiny i za fałšné učitele a církwe swaté zjewné nepřáteły měli by odsauzeni a držáni býti. A w tom aby se jim žádná lhůta nedáwala a nižadná miłost nečinila, až by od społecznosti křesťanské odcizeni a odehnáni byli. Neb prawých katolických a wěrných učitelůw tato vlastní powinnost a powołání jest, aby učení, kteréž křesťanům předkłádají, že se s písmem šwatým, s weykłady otcůw swatých srownáwá, prokazowali.“ Nu ať krátce zawru, líbiło se Nektariowi toto Sisinia přímłauwání, kteréž i Jeho Miłosti císařské hned oznámiti neprodlíł a swau řeči je schwáliti a potwrditi neobmeškał. Císař pak, jsa muž opatrný a maudrý, takowau radu netoliko pilně uwážíł a dobruu k ustanowení jednoty a uwarowání wětších roztržitostí a hádek býti uznał, ale i skutkem ji wykonati se neliknował. Powołal tehdy hned ze wšech jednot přednějších učitelůw a správcůw, kteřížto také bez meškání se postavili a wšickni k hádání, předkłádání, odpowídání a hájení swých smysłůw hotowi a připraweni byli. Ale mimo naději wšech tato takowá otázka jest od Jeho Miłosti císařské na ně učiněna: Jak mnoho by sobě učitelůw církewních wážití chtěli, a zwłáště těch, kteří před tímto nowým rozdwojením a roztržením kázali, učili a psali? zdali by je připustiti, přijíti a schwáliti a jejich učení za prawé uznati, jeho se přidržeti minili čili nic? Tu oni teprw tichost a pokoru na sobě ukazowali, o nich poctiwě a wážně

mřuwili a je mistry swými a sebe uředlníky býti prawili a wyznawali. Theodosius to slyše nemało byl z toho potěšen. I oláže se jich podruhé: Zdali jsau se také natom ustanowili, sobě swědectwí jich tak mnoho wážiti, aby se skrze ně jako w jiných artikulích učení křesťanského, tak i w těchto, kteří nyní wnowě na rozepři jsau, wše saudiło, konało a utwrzowało? Tuř tito, jak by je na hák wzał, diwně se točiti, wymřauwati, i sami mezi sebau i z též jednoty bauriti a trhati se a hádati, co, pokud, kterým a jak mnoho měto by se jim propůjčiti, každý wedlé swého mozku wyměřowati a propůjčowati počali. Mnozí také z nich Jeho Mřlosti císařské předložení chwálili, jiní tupili a haněli, awšak nejwětší díř z nich otce swatě z saudu jako podezřetě wysazowati a na nich přestati nechťeli. Neb snadno tomu rozuměli, že kdy by na jejich saud a weypowěd bylo přišto, že by žádný z nich práw byl nezůstał. Theodosius, wida jejich swornost proti cířkwi býti roztrzenau, nic jináče jako těch, kteří stawěli wěž Babyłonskau, tak že s hanbau odjíti a stawení opustiti museli: i rozkásal, aby všickni sepsaná swá wyznání wíry podali. Kterážto když Theodosius pilně uwážil, které seznał, že wíce na swých hřawách a rozumích nowých nežli na písmě aprwotné cířkwe učitelích zakládali, těm všem kostety a wšeliká shromážďení zapowěděł a z země wypowěděł. Což když jiní uslyšeli, mnozí z nich k jednotě cířkwe se nawrátili, jiní pak samotní w swých břudích zahynuli, a to zlé wykořeněno bylo.

XLVI.

Adam Cerný z Winoře.

Adam byl syn Jana Černého z Winoře, úředníka pánůw z Rožmberka. Wzdělání swého nabył na akademii jesuitské w Praze. Za učitele we filosofii měl Edmunda Campiana, později w Anglicku na rozkaz králowny Alžběty usmrceného, w theologii Wáclawa Šturma, kterýž prwní jeho práci literární, totiž překlad listu sw. Augustina k Donatistům, l. 1584 wydal. Dosáh stupně mistrského w theologii, wydal se l. 1587 do Říma. Když se z Říma nawrátil, schwálil jej pan Jiří Bořita z Martinic sestře swé Marii, wdowě po Zdenkowi z Waldšteina na Štěpanicích a Dymokurech, za wychowatele pro syna jejího Wiléma a spolu za faráře na Branné w horách krkonošských, i sám jej tam zawezl. Mladý Wilém pod wedením učitele swého překládati se jal spis španělského Františkána Didaca Stelly o potupení swětských marností z latiny do čeřtiny; učitel pak, wida, že se schowanci w překládání prwního dílu knížky této dobře dařilo, sám o ostatní dwa díly se ujal a přitom také prwní díł, kdež potřeba ukazowala, opravil. Práci tuto l. 1589 w Praze wytištěnau wěnowal paní Marii z Waldšteina. Téhož

roku vydal též překlady knihy XXII. o městě Božím a čtvera kázání o dnu saudném od sw. Augustina, pak „Ráje duše“ od Alberta Welikého. Z Branné dostal se A. z Winoře na faru Krumlowskau a arciděkanství Bechyňské. Později povýšen byl za kanovníka Pražského. L. 1599, když mor w Čechách zůřil, vydal knihu „Proti moru,“ kdež příklady historickými snažuje se pobuditi lid k užívání prostředkůw duchowních a k přípravování se k smrti. Ze spisůw A. z Winoře došel překlad XXII. knihy o městě Božím později dvojího vydání, l. 1786 od Faustina Procházky a l. 1833 od Čelakowského.

Z překladu knihy XXII. o městě Božím.

Z předmluwy.

Nestálost a rozličná proměna tohoto swěta dosti zřetelně ukazuje, že bytá věčného užiti w něm nelze. Kdo by chtěl tedy něco trwánliwého míti, zrak srdce swého má jinam obrátiti. Nemáme zde zůstawajícího místa, ale budaucího hledáme, dí sw. Paweł. Swět tento jest toliko tím místem, na kterémž lidé zkušeni býwají. Postaweni jsme zde jako na diwadle: patří Bůh a zkušuje každého. Půjčuje swé dary, potřeb dodává, cwičí, wede, napomíná: rozsuzuje přitom, jak se kdo k jeho swatě vůli stawí. Diwný Pán Bůh w skuteích swých a nestihlí saudowé jeho! Błaze člověku, který se wydarí a w tom cwičení Božském, kamž Bůh chce, hnauti sebau dá; naproti tomu běda twrdošijnému a tomu, kdož Bohu po jeho vůli sprawowati se nedá. Čas krátký mám, mnoho zejskati můžeme.

Kdož přemůže, dí Hospodin, dám jemu seděti s sebau na trůnu mém. Milé zaslíbení a jisté splnění. I který potentát zdejší poddanému swému s sebau na trůnu seděti dowolí? Nenít w ústech Páně lest nalezena: což připowídá, to i k skutku přiwede, neboť může. Cí wina než naše własní, jestliže té připowědi Božské neužijeme? Nepohrdá Pán žádným člověkem, rád by měl všecy u sebe, an proto wołati ráčí: Pojďtež ke mně všickni, jenž pracujete a obtíženi jste, a jáť wás nakrmím. Nenít tehdy wina při Pánu Bohu, když hyneme: swau zpozditostí a a miłowáním časných wěcí sami sebe o dědictwí nebeské strojíme. Mnozí obé rádi by měli, i zwůli swěta tohoto i rozkoš budaucího: ale Pán newoła než pracowité a obtížené, totiž ty, kteříž w dobrém pracují a mnohau těžkost w bídném tomto žiwotě pro sláwu Boží snášejí. Zde sobě chystati, zde olej miłosrdných skutkůw záhy strojiti: s prázdnýma rukama nelze k tomu nebeskému Pánu přijíti. Píše Seneka mudrec, kterak bez daru přinešeného nižádný před obličej králůw partských nebýwał puštěn: a my se těšíme, že před krále všech králůw bez etností swatých a skutkůw dobrých puštění budeme? Do města Korintu w řecké zemi někdy slawného ne ledakdos ale toliko lidé hodnější, k zachowání toho města dobré powěsti, pauštění býwali: aníž my sobě myslme, abychom w nečistotě hříchůw našich, bez dobrého swědomí, do města nebeského kdy dostati se mohli, do kteréhož toliko zwolení a čistotní přicházejí.

Jestliže tehdy k té slávě, k té jasnosti, ano k widění samého všemohaucího Pána Boha mysl nachylujeme, zde w swětě dobře se chovejme, we všem Bohu wolni jsauce, pro něho práce nelitujme, nýbrž, co jen jemu libého býti seznáme, s chutí wykonávejme; neboť toho dobře, mimo všecku naději naši, zažijeme.

Krása wěcí stwořených.

Pěknost a úžitek stvoření, kteréž jest člověku k spatřování a požívání skrze Božskou štědrost dopřáno, i kterau řečí bude se moci obsáhnouti? Jaká pěknost na nebi, na zemi a w mořské rozličné okrase, w hojnosti swětla a w tak diwné ušlechtilosti na slunci, na měsíci, na hwězdách! Jaká pěknost w zelených hájích, jaká barwa a vůně rozličných kwětů, jaká w welikém množství rozdílných ptákůw zpěwawých i malowaných! Jaká w mnohotwarném způsobu tolika a tak znamenitých živočichůw, z nichžto ti více nám jsau ku podiwění, kteří mají těla nejméně! Více zajisté divíme se práci mrawencůw a wčelíček nežli přewelikým welrybám mořským. Jaká také pěknost jest w podívání na samé moře, když se ono rozličnými barwami jako nějakými rauchy odívá, tak že někdy barwy zelené — a to mnohým způsobem — někdy šarlatowé barwy a někdy modré se ukazuje. Jak také libě spatřowáno býwá i tehdáž, když se kormautí, a býwá z toho wětší štádkost, když tak obweseluje diwajícího, že přitom nezmitá žádného na něm se tehdáž plawícího. Co díme o weliké hojnosti pokrmůw proti hladu strojených? Co díme o rozličné chuti, kteráž proti nechutenství mdlého stvoření Božským jednáním a ne prací kuchařskou jest wyhledána? Jak weliké pomoci jsau k zachování a zase nawrácení zdrawí? Jak wzácná jest proměna dne s nocí, a jak příjemná mírnost powětří? K udělení oděwu jak mnohé věci pocházejí z země, jako len, a z howad, jako wlna, kůže? I kdo může to všechno připomenouti? Tyto pak samé věci, kteréž jsau ode mne jako na nějakau hromadu snešené, kdy bych je chtěl rozkládati a každau zwlast powážowati, příliš dlaho museł bych se w nich zdržeti, poněwadž w jedné každé množství toho, co by se hodně o ní powěditi mohlo, se zawírá. A tak ty všechny věci wztahují se ku potěšení bídným a odsauzeným lidem, a ne k odplatě blahostaweným: i jaké tehdy budou věci nebeské, poněwadž zdejších jest tolik, takových a tak znamenitých?

XLVII.

Wawřinec Leander Rwačowský.

Rwačowský narodil se l. 1525 w Raudnici. Oddaw se na kněžství, byl farářem w Bohdánči, w Jewičku a w Budějowicích na Morawě, později pak děkanem w Kostelci a we Slaném. L. 1570 jsa w Budějowicích na kollatuře Hynka Brtnického z Waldšteina, pobádán byl od přátel, aby něco napsal o původu Masopusta pro ukázaní mládeži křesťanské. Dílo to

dokonal we Slaném 1580, kteréhož roku vyšlo pod názvem: „Masopust, kniha o uведенí w prawau a Bohu milau pobožnost.“ Wyprawuje tu o začátku a moci Masopusta a o 12 synech jeho, ježto jsau: Soběhrd, Lakomec, Nádherný, Ožralec, Wzteklik, Pochlebník, Závistník, Klewetník, Wšetýčka, Lench, Darmotlach a Lhář, pak o saudu Masopusta s Postem a o nálezu mezi nimi učiněném, kterým Masopust odsauzen byl, „aby jako wypowieděnc mezi Turky a pohany bydlel, i se wší swau rodinau na wěky zahynuť.“ Jest to spis mrawokárný pepnau tytýž satyrau protkáwaný; jazyk swědčí o tom, že sklada- tel „šetřil rady onoho wlipného poěty a po některém teprw létě jako pozdní podzimní kwítek jej wůbec wydal.“ Kromě toho wydal Rwačowský „Knihu zlatau“ (1577) obsahu wzdě- latelného a „Wyklad modlitby Páně“ (1585).

Z Masopusta.

Přímluwa k zanechání rozepře.

Masopust, jsa w krátkém času štěstím welikým pozdwižen, po- pnuť wýše a kaupit sobě erb pro swau i rodu swého poctiwost a psal se „Pan Karnawal z Koblihowic“; neb se již za prwnější pří- jmení i obyčeje, w nichž zrostl, i za chudé přátele hanbit; neb oby- čejně honores mutant mores, sed raro in meliores. Tak tento, wida, že byl mezi jinými stawy na słowo wzat a, kam se obrátil, s wděč- ností přijmán, hned z toho počal býti pyšný a jinými pohrzeti a po- trásati se nad mnohými, zwlášť pak nad nějakým dobrým člověkem Quadragesimau, o němž wšelijak úklady obmysleť, kterak by ho z swěta swedl, z příčiny té, že každého roku swým časem Karnawa- lowi w jeho kratochwilech překážku činit. Protož jsa hněwem a pýchau popuzen, umínil se wyprawiti do Říma a tam na téhož Quadragesimu žalowati i w nějakau lehkost i těžkost ho uwěsti. Ale někteří z přátel jeho neradili mu k tomu, wědauce, že spíše sám sobě nějaký posměch a strach těžkosti uhoní, než aby tam měl Quadragesimu zlehčiti. Zwlá- ště pak jeden jeho wěrný přítel, kterýž mu upřímně dobrého přal, od- wedw se s ním saukromí, mnohé potřebné wěci předkládal, nawr- haje mu i to:

„Zdaliž newíš, že ten za maudrého muže býwá počten, kterýž nic wšetečně o swé ujmě nečiní, ale prwé wšeho bedliwě powází a radu od jiných bére, než by se w něco zapletl, z čehož by potom těžce se mohť wylésti? Z čehož já saudím, že ono zlaté powědění budto Appollina Pythia aneb některého jiného maudrého člověka dobře sebe znajícího a z toho s tauž sentencí se wšemi wůbec se zdělujícího, aneb jakýmž pak koli jiným způsobem mezi nás přišto: Aby najprw sám sebe člověk poznať a nad sebau měl za wládaře mysl zdrawau a nebáť se oblíbiti těch wěcí, kteréž z etnosti a prawdy jdau, jichž se mnozí bojí, a newydáwáť se wšetečně w to, což jiným wšetýčkům posměch, škodu a hanbu přineslo.

Čistá jest wěc, cizím neštětím se káti. Kteríž pak všeteční jsau, w ledcos se pletau a leckohos se přídrží; protož mnohdykrát i swé milé přátely, jimž jinak dobrého přáli, zrazowati, jim škoditi, jejich těžkosti, nástisky, škody, záhuby obmýšleti musejí, bojíce se toho, čehož by w skutku báli se neměli. Toho pak, totiž hrozné pomsty Boží časné i wěčné, majíc se opravdowě báti, zawrhše stud i ctnost, nebojí se. Ale aby to při maudrém člověku býti mělo, prawá ctnost a bohobojnost nedopauští, kteráž, mimo onu zřatau sentencí přiwedenu, také Euripidesa jakkoli pohana epigramma schwaluje, kterýž učí také člověka wlastního swědomí šetřiti, proto že ono o maličkau wěc jsauc obraženo, lidi děsí, trápí a hůře než kat mučí, když něco všetečně proti sprawedlnosti a ctnosti činí aneb činiti usilují. Čehož máme příklady wšudy w kronicách dosti; i nyní mezi sebau mohli bychom se toho doptati.

Mysl zajisté zdrawá jest králowna všech wěcí, kteréžkoli člověk činí aneb, aby činil, před sebe bére: swědomí pak těch, kteréž mysl usaudí a člověku nawrže. Protož jestliže mysl oblíbí a usaudí člověku, aby sprawedliwé náležitě a ctnostné wěci před sebe wzał a činil, tehdy swědomí s potěšením a radostí takowého netoliko do Říma ale kamžkoli jinam powede a s plesáním přede všemi ho chwálí. W noci, když spí, ono około něho bdí a w lahodný sen ho uwozuje, a památka jména jeho od národu do národu se zachowává. Jestliže pak mysl všetečná, pyšná, urputná, mstitedlná, jinam se odchýlí a něco nenáležitého, nesprawedliwého aneb neprawého člověku nawrže, a on w to všetečně wleze: tehdy swědomí jeho se zjitří a bude s ním ukrutněji než kat s zločincem nakládati, nedopustí mu jedné hodiny pokojné míti, zoškliví mu wšecky kratochwile swětské, bude bez přestání srdce jeho jako čerw hrýzti a žráti, nedopustí mu očí na dobré lidi pozdwihnauti, nedá mu ani swobodně mluwiti ani bezpečně ležeti, nedá se mu ani Bohu modliti, nedá mu mezi počestnými lidmi obcowati, bude ho we snách děsiti, strašiti a, cožkoli we dne myslil, mluwit aneb činil, wšecko připomínati, aby ani když bdí ani když spí, žádného spokojení a myslí obweselení míti nemoht. Na konec, i což předsebe zwlášť z pýchy a všetečnosti wźme, wšecko mu nazpět a nazmat přewrže.

Protož i ty nyní se wší pilností nato zdrawě pomysli, nač tě twá mysl naráží; pomysli, jestli wěc sprawedliwá, jest-li slušná, jest-li náležitá, kterauž před sebe béreš. Pomysli prwé a porad se, nač to může tobě wyjiti, k čemuž tak kwapně jako w ostruhách pospícháš, aby tě wlastní swědomí do swé katowny newtáhlo a ty by teprwa po účinku musil pykati. Snadnož jest do Říma jeti a saud tam začíti, ale ne tak snadno toho se zhostiti. A počátek saudu jest rovně jako náhtý příwat, kterýž z maličkého mračna přichází, potom se tak rozwodní, že daleko wětší škody činí než jakkoli weliká woda, kteráž wždyckny swým tokem teče. Tak saud někdy z maličké kriwdy od druhého sobě učiněné začatý, mnohdykrát w daleko wětší škody člověka wźene, než kdy by dosti weliké kriwdy snášel a w trpělosti přemáhal.

K tomu widí se u mne, že toto předsewzetí proti Quadragesimowi wíce z pýchy než z nějaké potřeby před sebe béreš. Neb jaká

jest to tak weliká křiwda, že Quadragesima z swé powinnosti někdy twým kwasům a kratochwilím překáží? Anobřz měť by tomu rád býti, aby někdy sám s syny swými i s přátely poodpočinul a wystřízweť. A čini-li to, bezpochyby že z poručení wrechnosti swé čini, kteráž ho, přijde-li k saudu, neopustí. Protož má jest rada, aby ne wíce o sobě smýšleť, než náleží, a proti ostnu se nezpěčowať, neb tu o auraz běží, a proti tomu newáčiť, komuž nemnoho můžeš škoditi; neb nebezpečnstwí za tím stojí.

Pres to, není dobrá wěc ztým za ztě se odpłacowati, z mnohých příčin. Předně, můžeš ho tím proti sobě popuditi, žeť by wětších těžkostí twých vyhledáwať, než by ty nato uměť mysliti, a tak by sám nebezpečnstwí na swau hlawu uweď. Druhé, zjitiť by proti sobě w lidech potupu a nenáwist, kteříž widauť tě pyšného, pomsty žádostiwého a ztým za ztě odpłacujícího, budau se tobě i jemu posmíwati a w oškliwost bráti i pomłauwati, a wám jako dwaum kohautům se štípajícím s posmiškem se díwati. Třetí, aby neodrazil od sebe lidské łasky, kteříž by tě w nějakém pádu neb neštěstí mohli politowati aneb fedrowati. Neb kdo by toho měť litowati, kdož pyšným duchem, by nějakau křiwdu od druhého trpěť, wšak jako nějaká žába proti woľu se nadýmá a wšelíjak se mstíti usiluje? Naposledy, aby sám sobě wíce neškodil, než by on tobě škoditi mohť, totiž kdy by mysle dnem i nocí nato, kterak by se mohť pomstíti, sám se w sobě hryzť, trápiť, turbowať, wíc desetkrát než by on tebe trápiti aneb turbowati mohť, z čehož mnohým takowé hoře nemoc i smrt dříwe času přináší.

Nýbrž poněwadž ty jsi statečným rytířem a znáš, žeť Quadragesima jako nižšího powoľání čłowěk nějakau křiwdu čini, prokažiž tuto ten statečný a hrdinský skutek a jemu to odpust, a tím sobě tak wěčnau pochwaľu získáš jako někdy Augustus Římský císař. Kterýž když byť zwědeť, kterak znamenitý mládenec Cinna, wnuk onoho welikého Pompeja, kterémuž byť předtím jako nepříteli žiwot darowať, předse usilowať Augustowi škoditi a jej úkladně zamordowati, a bylo mu oznámeno, jakým spůsobem a kdy strojil by se na něho připadnauti: protož Augustus poručil, aby Cinnu bez meškání jali a smrtí hodnau z swěta swedli. W tom když se ten dekrét spisowať, wešla k němu manželka jeho Livia: Nyní, prý, máš to učiniti, Auguste, což obyčej mají lékaři činiwati, kteříž, když zwyklým lékařstwím nemohau nemoci zhojiti, odporným toho dowěsti usilují. Poněwadž jsi ještě přisnosti žádné k Cinnowi neproweď, odpustiž mu. Nebo by pak byť jat i zabit Cinna, žiwotu twému nic nemůže škoditi; ale jsa žiw, dobrým słowem a dobrau powěstí mnoho může prospěti. Což slyše Augustus, hned před sebe rozkázal Cinnu přiwołati a, když přišeť, druhau stolicí pro něho kázal postaviti, s nímž słowy přiwětiwými a łaskawými rozmłauwať a prowinění jemu odpustil, řka: Nu Cinno, jižť opět žiwot daruji, prwe nepříteli, nyní lstnému úkladači a morděři. Necht se již od tohoto dne mezi námi dobré a upřímné přátelstwí začne. A snažme se nato obadwa, aby to bylo shledáno, já-li jsem tobě sprawedliwě žiwot darowať, aneb ty-li jsi mi jej sprawedliwě powinen. Nad to wýš ho konsulem města Říma ustanowiť. Čimž toho Augustus doweď, že netoliko potom Cinnu měť k sobě ze wšech nejwěrnějšího, ale za wlastního swého dědice jej wyhłásiť.

I učiníš ty také tak a s Quadragesimau, nechaje saudůw, raději w dobré přátelství wejdi, a také sobě takowau chválu získáš.”

Karnawal pak, wzpoléhaje na své bohatství a štěstí, rady toho dobrého přítele ani jiných nechtěl poslechnauti, ale nashromáždil mnoho zlata a stříbra, předse do Říma jeť.

XLVIII.

Pawel Slowák a Matěj Cyrus.

Dwa tito bratři čeští přeložili l. 1590 společně „historii o pławení se do Ameriky, kteráž i Brasilia sľowe, od Jana Leria z Burgundie nejprw francauzsky sepsanau, potom od něho do latinského jazyku wyloženu.“ Překlad ten, jenž jazykem čistým a slohem jadrným vyniká, tiskem posud newyšel; rukopis chowá se w knížeci Fürstenberské knihowně w Praze.

Matěj Cyrus, rodem z Třebnice (nar. 1566), muž učený a wýmlwný, od l. 1609 byl starším konsistoře pod obojí w Praze a kazatelem kaple Betlemské. Umřel dne 16. Března 1618. Pawel Slowák (Slovacius) odkud a čím byl a kdy umřel, posud známo není. Kromě překladu swrchupsaného ani jeden ani druhý žádného jiného značnějšího spisu nezanechali.

O stromích, bylinách, kořenicích a nejwýbornějších owocích w zemi té amerikánské rostaucích.

(S některými wýpustkami.)

Poněwadž již w hořejších kapitolách o howadech čtvernohých, o plácích, rybách, zeměplazích a potom i o všech žiwočiších amerikánských od nás wyprawowáno bylo: widí mi se, abych prwé nežli o náboženství, wojnách a správách neb rádích jejich i jiných lidí těch brasilienských obyčejích wyprawowati budu, něco o stromích w zemi té, bylinách, zrostlinách, owocích, kořenicích i o všech těm podobných wěcech oznámil. Nejprwé pak, poněwadž strom řečený brasilia jest w té zemi nejznamenitější (od něhož také i krajina ta jméno swé wzała) obzwłáštne pro barwu, kterauz z něho barwíri naši strojí, ten tedy strom nejprwé také wypíši.

Nazývá se pak od těch lidí Araboutar a jest k dubu našemu w vysokosti i rozložení ratolestí nápodobný. Někteří z těch stromůw tak tlustí se nacházejí, že jej sotwa tři pachotci objíti by mohli. Spisowatel historie západní Indie zaznamenat, že dwa stromowé w té krajině spatřeni byli, z nichž jeden wůkož ztřauští byl na osm a druhý na deset sáhů. Prwního weyška takowá byla, že kamenem přehoditi ho lze nebylo. Nějaký čłowěk diwoký, když sobě tam na něm nejweyše baudku, jako čáp hnízdo obyčej má, wzdělat, tím k welikému smíchu Hispanům postaužil. O druhém také swědčí, že byl ku podiwení ná-

ramně veliký. Ten týž swědčí, že i w krajině Nikarguenské roste jeden strom, kterýž słowe cerba, jehož tlustost patnácte osob objíti by nemohlo. Ale abychom se k stromu našemu brasiliu řečenému obrátili, listů jest k pušpanowému nápodobných, owoce však žádného newydává. Jakým pak způsobem to dříví se do šifu dává, na tomž místě wypsati mi se widělo. Nejprvé pak známé býti má, že kdy by ti lidé tam bydlící nepomáhali našim tam na kaupě jezdicím, sotwa by za celý rok jeden šif tím dřívím naladowati mohli, a to jakož pro twrdost a nesnadnost k sekání jeho, tak obzvláště i proto, že koní ani žádných howad k tažení a k fúram w těch krajinách nemají, pročez na ramenách lidských snášeti se musí. Lidé tedy ti diwoci najímání býwají ze mzdy šatů, košilí, klobauků, nožičků a jiných k tomu případných kaupí; nebo jakž jim něco toho dáti se zaslíbí, tak ihned netoliko sekerami a klíny je štípají a okrauhlé činí, ale také na swá ramena nahá je berauce, do šifů snášejí. A to nejednau z lesů a z míst nepřístupných a newolných dobře do tři neb čtyř tisíc kročeů od břehu vzdálených. Jmenowitě pak powěditi słuší, že to činí lidé ti brasiliensští od toho času, jakž Francauzowé a Lusitanští k nim se dostali, kteříž prvé tak je sekáwati a s ním zacházeti (jakž jsem od některých starců zprawen býl) obyčeje neměli, nýbrž před jejich se tam dostáním jiného způsobu w tom neužíwali než toho, že, zapáliwše pod ním oheň, tak jej u zpodku přepálíc powalowali. Dále pak, poněwadž wím, že nejedni se domníwají, že dříví to, kteréž se k nám přiwází, tak tlusté, jakž strom wyroste, zanecháno býwá: tau příčinau jsem naschwál přidať, že ti lidé jej okrauhlé strojí, aby snáze od nich nošeno býti mohlo, a tak celé ho k nám w swé tlustosti nedodáwají. K tomu také po wšecken ten čas, pokudž jsem w té Americě bydlil a k swé potřebě w komíně dříví tohoto swětlého užíwal, toho jsem zkusil, že ono naprosto nic wlhké není, tak jakž to při mnohém jiném se widíwá, nýbrž hned jako od přirození suché jest a zapáleno jsauc welmi máto dýmu od sebe wydává.

Mimo to ještě jinau wěc o něm oznámím: Jeden z našich košile naše wyprati chtěť a, pera je, mezitím nechťe skrze neopatrnost trošku z toho brasilického dřewa něco do ťuhu upustil, kdež hned tak náramně tuze čerwená barwa košilí těch se přichytila, že potom nikoli, ačkoli jsme se o to snažowali, wyprána býti nemohla: pročez nemoha té čerwenosti na nich pozbýti, w nich tak wol neb newol choditi jsme museli.

Ale abych dále stromy amerikánské wypisowati neobmeškáwal, čtwerého neb paterého způsobu paľmy w zemi té se nacházejí, mezi kterýmiž nejobečnější nalezájí se tyto:

Předně ta, kterauž oni genau nazýwají, a jiná, kteréž yry říkají. Awšak, jakož jsem já žádného owoce na nich nespátil, tak také zato mám, že žádného naprosto z sebe newydáwají. Yry sic tak řečená paľma owoce zajisté kulaté, podobné okrauhlostí trnkám wydává na způsob winného wětšího kře, tak wázící, že sotwa jednau rukau pozdwiženo býti mohlo, ale jádro toliko tak tlusté jako třešnowé jest, k jídlu wyborné. Na swršku těch genau paľm swrškové jaeisi bílí se nacházejí, kteréž jsme my k jídlu sobě odřezowali. Filip náš, kterýž tam s námi byl a na krwotok stonáwal, twrdil, to že proti té jeho

nemoci velmi prospěšné bylo, o čemž, prawda-li jest to čili ne, saud doktorům se zanechává. Jest také i jiný strom od těch lidí ayry nazvaný, kterýž, ačkoli jest w listu welice palmě nápodobný, awšak při pařezu velmi trnowatý a jako nějakými špicemi a jehlami opatřen jest; owoce wydává prostředně tlusté, w prostředku jehož jádro bíté jako sníh jest, k jídlu wšak není dobré. A ten strom býti saudím z pokolení jiných indických, jimž my dřewo francauzské aneb lignum guayacum říkáme. Mimo to, že barwy jest černé, i to při něm se widí, že náramně twrdé jest, pročez ho ti lidé k děláni swých palic a poněkud i k strojení šípů aneb střet užíwati obyčej mají; jest tak velmi hladké wypulerowané a swětlé a zatím tak velmi těžké, že do wody uwržené ihned pojednau ke dnu připadne.

Jsau také i rozmanitá diwných barew a rozdílná w Americie dřiwí, jejichž všech jména wyčítati a wyprawowati nemohu. Widěl jsem některé k pušpanowé barvě nápodobné, jiné fijałowé barwy, z nichž kausky jakési sebau jsem do Frankreichu přiwezt, některé bíté jako papír, jiné zase čerwené, awšak od brasilienského rozdílné, z něhož také Brasilienští ty swé palice sobě strojíwají.

Nachází se také jeden strom, jemuž oni copou říkají, a ten jest k wlaškému ořechu nápodobný, awšak na sobě ořechů nemá; dřiwí z něho má také na sobě místa jako ořechy proměnná. Jsau také i jiné dřiwí, kteréž na sobě list okrauhlý mají ztlaustí groše stříbrného; jiné také, jejichž list na širokost jest půdruhé šlépeje, a tak summau wšeljakého a rozličného pokolení se nachází, jež wšecky obzwláštne wyčítati příliš by dlouhé bylo.

K tomu také w těch zemích roste znamenitý a přewelice spanitý strom, a což při něm jest diwnějšího, tak náramně libé jest wůně, že když od tesařů sekán aneb jináče pulerowan byl, tedy třístky a kausky od nás sebrané také welice miłostnau wůni dávali, že nic nářed růžowá wůně před tau míti nemůže a nemohla. Naproti tomu jiný se zase tam strom nachází, kterémuž oni aouay říkají, velmi těžké a nelibé wůně, práwě wšelijak česněku nápodobné, kteréhožto takowé wůně, buď tehdaž, když se seká, buď když se páli, žádný sněsti a čiti nemůže; listí má na sobě nemnoho od jabloně naši rozdílné, owoce pak jeho (kteréž na spůsob takowý, jako ježek jest, roste) a obzwláštne pak jádro tak welice jest jedowaté, že se jím každý ten, když by jej jedl, jako kterým nejprudčejším jedem pojednau otráwí: nicméně wšak Brasilienští naši, protože z něho sobě swé chřestačky strojí, owoce toho sobě dosti mnoho wáží.

Tuť také i to známé býti má, že Brasilia, jakž se ihned ode mne oznámí, weyborná wšeljaká jablka z sebe wydávající, má také nemáo těch stromů, kteříž sic náramně ušlechtité owoce wydávají, awšak k jídlu se nehodí. Při březích obzwláštne jsau mnozí strůmkowé, na nichž jablka k nyšpulím našim welice jsau nápodobná, awšak s nebezpečenstwím jedena býwají. Pročez Brasilienští, když widí, že Francauzi aneb jiní pohostinní k trhání těch jablek přistupují, hned zdaleka často toho słowa ipochy užíwají, jimž, aby se warowali od toho owoce a jeho nejedli, napomínají.

Jest též tam jiný strom hinourare řečený, jehož kůra jest ztlaustí połowici prstu, wůně náramně libé a zwlášťe když wnowě z stromu

toho ztlaupena bývá. Jest pak strom ten aneb dřewo způsobu aneb z pokolení guayaci, tak jakž jsem tomu od dwau apatykářů rozuměť, kteříž se s námi tam přes moře do těch zemí byli pustili.

Jiný opět strom jest, od těchto lidí chojne nazwaný, prostředně vysoký, listem a jinou formou i zeleností k bobkowému stromu nápodobný, jablka na sobě má na velikost tak jako dítěte neb nemluvněte hlawa, w způsobu a formě jako pštosowá wejce, kteréž sic k jídlu nejsau dobrá. Z těch některá ta jablka Tonoupinambulci pro kůry nárarnau twrdost w cele i na dýt i na šít prowtřawají a wnitř co tykew wyprazdňují a z toho sobě potom swé utaraka dělají; užívají jeho také k dělání co by nějakých kalichů aneb nádob picích, kteréž tau příčinou zewnitř wykružující wyprázdňují a napoły sobě je rozdwoujují.

Mezi stromy také brasilienskými počítá se i ten, jemuž sabaucaje říkají. Jablka wydává tšustší a wětší nežli dvě pěsti, w způsobu a formě kalichu, w kterýchžto jablek spodku nacházejí se jádra nějaká mandlům nápodobná, nýbrž jedená té chuti jsau jako i mandly. Dále poněwadž kůra jablka toho jest velmi k strojení z ní nádobek příhodná, saudím ji tu býti, kterauž my ořechů indických býti prawíme, aneb wždy toho způsobu a z toho pokolení.

Nadto když jsme w zemi té přebýwali, nějaký Petr Bordonius na saustru weyborně dělati uměť, protož tam rozmanité a přewelmi pěkné nádoby krauzit a dělat jakž z těch owoci sabaucaje řečených, tak i z jiného proměnných barew dříví.

Jest mimo to také tam w těch zemích strom jeden, jehož owoce jako nějaká jablka ti lidé arajou nazývají, jest tak veliké a nápodobné jako slepičí wejce. Kteréžto když dozrá, k zlaté barvě přistupuje a našim kdaulím pobobné učiněno bývá, netoliko swobodně a užitečně se jísti může, ale také z sebe wůni nákyseľní welice chuti příjemné dáwa a tau lidi horkem ztrápené a rozpálené libě ochřazuje. A však, poněwadž welice nesnadně z vysokých těch stromů jablka ta srážina býti mohau, jináče jsme jich dostáwati nemohli, leč je někdy mořské kočky (poněwadž je jídati obyčej mají) dolů srážely aneb upauštěly.

Pacoayre keř jest, 10 neb 12 noh zweyší, peň má aneb kmen někdy ztlaustí stehna čłowěčího, kterýž však tak jest mladistwý a měkký, že kordem jednau ránau stat býti může. Owoce neb jablko z něho lidé ti paco nazývají, jest dlaně zdýli w způsobu a formě k tykwím podobné, nýbrž i když dozráwa, barwu jednostejnau jako tykew míwa. Ta pak jablka rostau obyčejně na jedné každé wětwi neb ratolesti społu, tak že jich w hromadě do dwadćíti, často i do dwadćíti pěti se drží, kteréž Amerikánští trhající do swých chaťup wnášejí, pojednau tak mnoho, jakž mnoho w rukau jich nésti mohau. Co se pak dobroty a chuti toho jablka dotýče, když k sežrání přijde a swršek neb pupenec jemu se tak jako zratému fiku odtrhne, nerowné jako kopeček se býti zdá, těm pak, kdož ho jedí a žweykají, chuti takowé jako fik se býti zdá, pročez od nás jako fikem nazýwáno býť; a w prawdě šmaku tak jest libého a rozkošného, že i Massilienský fik přewyšuje, pročez nezle za nejlepší owoce wší té země se drží a počítá. Jest sic paměť poznamenána, že Cato, když se z města Kartago do Říma nawrátit, fiky přenárarně veliké

s sebau přinesl; awšak poněwadž staří naši předkové o těch našich žádné zmínky neučinili, podobné, že jsau byli jiní nějací, od těchto, o nichž se mluví, rozdílní. W způsobu pak listu pacoayre to jest k šlawíku wodnému nápodobné, kromě že list má tak welmi weliký, že na dławuhost šesti noh a na širokost dwau noh se rozširuje. Pročež hned nezdá mi se k wíre podobné býti, aby kde buď w Ewropě neb w Asii a Africe delší a širší listí růsti mělo. Nebo ačkoli jsem od nějakého apatykáre twrditi to slyšel, že widěl list z rostliny nějaké, kteráž dewětsil jest nazwána, na širokost pěti čtvrtí łokte, to jest (poněwadž jest okrauhlá zrostlina ta) wúkoł w okołku tři łokte a tři čtvrti obsahující byla: awšak nikoli w welikosti tomuto našemu pacoayre wrownati se nemohł. Tož jest sic jistau wěci, žeť se s dławuhosti tławstost toho listu nesrownáwa, poněwadž welice tenký jest, awšak wždycky zdwižený, tak že když wětrowé máto prudší přicházejí (jichž w těch krajinách dosti mnoho a welikých býwá) prostředek toliko listu toho moc wětru snášeti může, jiné pak wšeccko okolí listu aneb prostředku tak wětrem býwá otřepené a jako zsekané, že zdaleka nato hledícimu byliny ty a to listí pěrím pštosowým okrášlené se býti zdá.

Co se pak dotýče stromůw bawlnu z sebe wydávajících, kteříž prostředně wysocí jsau, ti w Brasilii u welikém počtu se nacházejí, kwět podobný k zwonečku žluté barwy a citronowé wydávají; když pak již w způsob jablka wyroste, netoliko jako bukvice čtwerhranné učiněno býwá, ale také zraťe na čtyry částky se rozděluje, kteréž tak weliké kausky bawlny, jako může býti kulička, z sebe wydávají, již lidé ti amerijou nazývají. W prostředku kusůw těch té bawlny nalezají se zrnecka jakási složena a welice ztlačena na způsob ledwiny čłowěcí, což w welikosti bobu jest. Dále pak ženy ty brasilienské wyborně tu bawlnu i shromažďowati i ji přisti umějí, poněwadž z ní swé łože děławají. K tomu také, ačkoli dáwno někdy prwe (jakž jsem tomu porozuměl) w Americe žádná pomorančí a granátowá jablka nerostla, nyní wšak Lusitáni tam se dostawše, při březích mořských, u nichž bydlejí, mnoho jich rozplodili a ty již čím dále tím víceji se tam rozmnožily, že již pomorančí nesau (kterým lidé ti margonia říkají) a ta i přesladká jsau i weliká dobře jako dvě pěsti; citronowá také i wětší býwají i více jich tam roste.

Nejlepšího také cukru trubičky a u weliké hojnosti w těch zemích rostau, awšak poněwadž my Francauzowé ani lidí takowých, kteříž by s tím zacházeti uměli, ani nástrojů k tomu potřebných jsme ještě neměli (jako jsau Lusitáni tím wším opatření, kteříž tam w těch zemích přebýwají), w wodě trubičky ty, aby ona chuti cukrowé nabýti mohla, jsme namáčeli. Jiní pak z trubiček těch sladkost a stred wyssawali. Dále pak na tomto místě wěc mnohým snad podiwení hodnau wyprawowati budu, že jsme nejednau trubiček těch zplesnivéti a zrosołowatěti nechawali a u wodě jsme je močiwali, kteréž proti té wlastnosti sladké přirozené (o níž každý wyborně wěděł, že jest sladká) nám wodu zase kysełau učinili, že jsme jí místo octa užíwali.

Tak podobně w lesích začasté třtiny wyrostají tak tławsté jako stehno lidské, ale wšak také (tak podobně jako ono pacoayre, (o němž nahore ukázano) že každá z nich wolně jednau ranau kordem pře-

tata býti může. Když však wyschnau, tak jsau přenárně twrdé, že štípací je a na způsob puštědeť barvířských břídce zaostřující, na šípy své je místo železa nasazují, jimiž tak ostrými zvířata střílejí a powalují.

Mastix také w té naší Americe w hustinách lesních roste, kterýž také spolu s jinými téměř nesčíslnými bylinami a kwěty wonnými zemi znamenitau a welmi libau wůní naplňuje.

Ačkoli pak ta krajina, w kteréž jsme my byli, kteráž totiž pod tropikem capricorni jest, hřímání hrozných (jež Brasilienští toupán jmenují) a přívaťuw velikých i wětrů znamenitých prázdna není: awšak poněwadž tam mráz, sníh ani krupobití nikda widáno nebýwá a proto stromowé a země své zelenosti nikdá nepozbýwají, že zima na ně nikda nedokračuje: tau příčinau tak wšecko wšudy přese wšecken rok zelené zůstává a býwá, jako u nás obyčejně měsíce Máje.

Dále, poněwadž jsem se tak daleko řeči swau zabráť, widí mi se připomenauti to, že ačkoliw u nás měsíce Prosince dnowé nejkratší býwají a tehďáž také času toho tak ukrutná zima u nás býwá, že ruce odmychowati musíme, nechceme-li, aby rapauchowé od nich wisesi: tam však Amerikáni tehďáž dny nejdelší míwají a takowým horkem trápeni býwají, že i já sám spolu s towaryšem mým 25. dne měsíce toho posledního kaupáním ochlázowati jsem se musil. Ale poněwadž že dnowé tropicis nikdy tak dťauzí ani zase krátci jako pod našim klimatem nebýwají: tau příčinau lidé w těch místech obýwající mnohem mírnějšího powětří a pohodlnějších počasů užíwají. Ty jsau wěci, kteréž o stromích Amerikánských powěditi jsem uminil.

Zmínku pak činiti maje o zrostlinách a bylinách, od těch se započiti widí, kteréž jakž w owoci tak w moci a užitečnosti nad jiné sau přednější. A nejprwnější bylina položiti se může, kteráž owoce ananas wydává. Ta k kosatei jest nápodobná, listí pozkřiwené majíc, wúkoť rozdělené, w formě k aloes bylině indické aneb poněkud i k kardu přistupující, owoce jako prostřední meťaun nese, jádra pak má k borowé šišce nápodobná, na žádnau stranu se nenakťouhující, přímo jako náš kardus zahradní roste. Když pak owoce to ananas k sezrání přichází, tedy na sebe zřatau barwu a jako pomodraťau přijímá, wůní od sebe libau co maliny dáwá, tak že častokráte, když jsme se po lesích neb jinde tawťali, kdež ono roste, po wůní, že nedaleko odtud někde jest, poznati jsme mohli. Chuti pak tak welmi sladké jest, že žádné jiné strojené owoce s cukrem neb čimkoli tak příjemné jako toto nebýwá, pročez je za nejlepší owoce we wší té Americe býti saudim. Sám jsem kdysi jedno wytřáčil, z něhož jsem mízgy té koflík jeden naplnil tak náárně příjemné a libé, že nedřím, aby nad ně malwazí lepší býti mohlo. Zeny pak amerikánské plné koše, kterýmž panacous říkají, spolu i s tím pacos i s jiným owocem k nám přinášety, jež jsme od nich každé obzwřáťně za hřeběnky a zrcádka kupowali.

Mezi těmi bylinami, kteréž w Americe rostau, jedna také jest, kteréž Tonoupinambulci naši petum říkají, a ta podobně jako wětší koňský šťawík roste, wyšší nic není, aniž listí od něho rozdílné má, awšak wíce k swalníku wětšimu nápodobné. Ta bylina pro zname-

nitau moc, kterauž w sobě má, u weliké wáznosti u těch lidí brasi-lienských jest. Tímto pak způsobem jí užívají: Swázic ji w hrstky, w chaťupách swých ji rozvěšují a vysušují, a potom čtyři nebo pět listků do nějakého jiného listu wětšího zaobalíc zapalují a tak zapálenau k ústům přičinějí a deym ten do sebe táhnau, kterýž, ačkoli zase ústy a chřípěmi vychází, nicméně však tak ním zsileni býwají, že buď když na wojnu jdau, buď jiná jakákoli potřeba toho nastane, za tři neb čtyři dny jím žiwi býti mohau. Benzo také w historii o nowém swětě prawí, že Indowé perwánští, přes pole jíti majíce, bylinu, kterauž oni coca jmenují, w ústech zawrauc za zvláštní lékařstwí a posilnění nosí; nýbrž moci a posítau té byliny celý den bez jídta a pití, ničeho nepotřebující, cestau jíti mohau. Užívají toho petum také i k jiným potřebám; nebo poněwadž ono wlhkosti zbytečné a škodliwé z mozku wytahuje, tau příčinau sotwa kterého z Amerikánských najdeš, aby neměť té byliny na hrdle uzlíček zawěšený míti, k němuž ustawičně woněti obyčej mají, i tehdáž, když jedni s druhými rozmňauwají. Deym z něho (jakž weys powědino jest) skrze chřípě a ústa tak jako z kadědlnice wypaustějí. Wůně pak z něho není nějaká těžká a nepřijemná, a protož wykřadač historie Benzonowy welmi o tom mylně smýšleť, že by ta bylina měla býti ta, jíž Mexikáni tabacco říkají, jejížto wůni prudkau a smrdutau aneb summau dábelskau Benzo býti twrdí. Ženy byliny té nikdy jsem užíwati newiděť.

Dále nikociánská bylina, kteráž słowe reginae herba, ačkoli u nás petum jmenuje se, není však prawě to, o němž já mluwím, nýbrž že obě dvě ty byliny ani w formě ani w moci nižádným způsobem sobě rovné nejsau, twrdí to Villae rusticæ spisowatel francauzský, tak prawě, že bylina ta nicotiana, kteráž od nějakého Nikota (jenž ji nejprwé z Portugallie do Frankreichu dodať) z země floridské přinesena byla, kteráž krajina 200000 kročeů od Ameriky vzdálena jest. Mimo to také welmi pěkně pilně jsem toho na mnohých zahradách w Frankreichu vyhledáwať, zdali bych prawé to petum naléztí mohť: awšak nikdež u nás na něj doptati až dosawad jsem se nemohť, ačkoli někteří, že je prawé na swých zahradách mají, se chľubili.

Zelí také jakési jsem tam widěť, od Brasilienských cajona nazwané, z něhož častokráte poliwku sobě kořenau děťawají.

Co se pak kořenůw dotýče, kromě těch dwau maniot a aipi, z nichž ženy amerikánské mauku děťají, ještě jiné mají, jimž helich říkají, a ty w takowé hojnosti země brasilienská wydáwa, jako safojská hojnost řepy pľodí. Jsau pak ti kořenowé zľauští jako dvě pěsti, zdýlí pak okoťo pľůdruhé nohy. Ačkoli pak když se z země wytrhují, na pohleděni jedni a tíž se býti zdají, awšak poněwadž, když se waří, jiní sľjatoau jako pastrňák, jiní zľatau jako gdaule, a jiní bítau barwu na se přijímají: tau příčinau, že trojiho pokolení jsau, smýšlím. Jakž pak koli jest to, zajisté twrditi mohu, že ti kořenowé a zľášťe, kteříž zľaté barwy jsau, w popeli upečení hruškám našim třebas nejlepším w chuti a w dobrotě nic nápred nedáwají. Listí těch kořenů, kteréž jako popencowé po zemi se rozkřadá, nápodobně jest k tykwowému aneb k širokému zelnému listí, kromě že barwy jest rozdílné, podobnějši k réwowému. Dále pak poněwadž ti kořenowé

žádného semena nedávají a nemají, ženy brasilienské, kteréž se o rozmnožení takových kořenů starají, špatnau přitom práci wedauc (což jest jistě věci při dětání rolí nestýchanau), na drobno zsekané sejí. Nebo skrájějí je (tak podobně jako u nás paštrnák místo sařátu strojiti obyčej jest), rozsiwají, kteřížto kauskové brzo potom tak mnoho z sebe tlustých kořenů helich vydávají, jakž mnoho jich do země uvrženo bylo: ačkoli poněwadž jsau potrawau té země nejobyčejnější a na ně leckdes tak rostaucí pocestní lidé trefují, saudit bych, že i samy od sebe růsti obyčej mají.

Mají také lidé ti owoce nějaké, kterémuž mauoki říkají, a to pod zemí tak podobně jako hůby roste a tenkými pramenky se spolu pojí; jádro jako lískový ořech tak veliké i takové chuti má. Barvy však jest popelawé a škořepinu nic pevnější nemá než jako šupina hrachowá. Ačkoli jsem je pak často jídával, awšak, vydává-li z sebe owoce to listí a semeno, toho jsem, znám se k tomu, nešetřil, ani nyní rozpomenauti se mohu.

K tomu také veliké jest tam množství indického pepře, ne dtau-hého, ale rohatého. Od některých siliguastrum se nazývá, že na kořtování jest welice perný. Listem jest podobný psímu wínu, kromě že drobet širšího jest listu, kmen jeho na šoket zdýlí, zelené barvy a pobělawé, saučkowatý jest. Kwět má bělostkwaucí, owoce dtauhé jako růžky nějaké má, kteréž nejprw zrostlé se zelená, a dozraté snědé a načernaťe učiněno býwá, a hladkostí jakausi tak se blyští, že se zdá, jako by korál byl. To pak, w čemž se seménko drobné zawírá na způsob šočowice ztlačené, tak jest náramně prudké, a obzwłáštne dřiw než se wysuší, že když se ho kdo jen rukau dotkne a ji potom k ústům přičiní aneb k jiným swého těla audům: tedy hned z toho neštwic se jemu naděťá, čehož jsem sám wlastním zkušěním okusil; pročěž ho kupci naši toliko k barwení užíwají. Lidé pak ti ameríkánští spolu s soli, kterauž weyborně strojiti umějí, s wodau, již w jamách obzwłáštne k tomu chowají, jej trau a tomu složeni té soli a pepře s wodau jonguet říkají, čehož tak podobně jako my soli ku pokrmům užíwají. Awšak toho jonguetu spolu s kauskem pokrmu w ústa dadauc, potom teprwa jonguetu do prstů wezmauce, k tomu přidawají a tím sobě pokrm ten w ústech, aby chutnější a šmačnější býti mohł, opravují.

Zatím roste také w těch zemích bob nějaký ztlaustí pałce a od Brasilienských „commenda orasou“ se nazývá; též i hrách bílý a popelawý u nich se nachází, „commenda miry“ řečený. Citronowé také okrauhlí, jménem maurongous, chuti náramně příjemné.

Ty věci jsau, kteréž sic ne wůbec o všech stromích, bylinách a owocích ameríkánských zauplua ode mne powěděné jsau, ale o těch toliko, kterýchž jsem já pilně šetřil za celý ten rok, w němž jsem w zemi té přebýwal. Zatím také, jakž jest od nás powědino, že u Ameríkánských howad žádných čtweroných ani ptáků ani ryb ani sum-mau žádných žiwočichůw takových, jakěž se we wší naší Europě nacházejí, není: tak ještě to twrdím, že pokudž mi se toho zkusiti a a ty věci zhlédnauti, když jsem se po polích i po lesích procházel, w zemi té jejich dostało, že jsem žádných stromů ani byliu ani owocí, kteréž by od našich naprosto rozdílné nebyły, tam neuwiděl, kromě

těch tří bylin: kuřímohy, baziliky a kapradí, kteréž w některých místech tam také rostau. Pročež kolikrátzkoli mi w mysli se ten nowý swět obráží a kolikrátzkoli na powětří toho mírnost, na živočichů množství, na ptactwa rozdílnost, stromůw a bylin ušlechtilost, owocí pak rozmanitých libau a chutnau příjemnost w té zemi jsaucích se rozpomínám: tolikrát ta slowa proroka onoho Božího w žalmu 104. s zvláštním myslí pohnutím wynešená sobě ku paměti přiwozuji:

Ó jak skutků twých, Bože, rozličnost,
 Jest přediwná twá w nich i welebnost;
 Twá díla, jakož jsau plná maudrosti,
 Tak jest plný swět twé diwné štědrosti.

A protož w prawdě za šťastné a právě arciblahoslawené obywatel zemi těch jsem býti saudit, kdy by prawého všech těch věcí stwořitele poznali.

XLIX.

Marek Morawec Bydžowský z Florentina.

Otec Markůw, Wáclaw Morawec († 24. Máje 1569) měšťenin a senator, potom pak posléze primas města Nowého Bydžowa, muž welmi opatrný a obecného dobrého weliký milownik, zůstawił po sobě krásnau památku tím, že l. 1568 wymohl při císaři Maximilianowi II., aby N. Bydžow za město swobodné wyhlášeno a k městům wěnným králowé české připojeno bylo. Takový otec snažně pečowal o vzdělání syna. Marek, nabyw prwního učení w rodišti, odeslán byl na universitu Pražskou, kdež, maje dewatenáct let (1559), stal se bakalářem swobodných umění. Od té doby nepřestal pracowati o rozmnožení wědomostí swých a powěst jeho tak welice wzrostla, že jej císař Rudolf II. 1575 powýšil do stawu vládyckého, od kteréž doby psal se „a Florentino.“ Léta 1565 přijal hodnost mistrskou. Od léta 1569 do 1604 zastáwal professuru na učení Pražském; obyčejně učil fysice, časem přednášel též o dějinách českých. Pětkrát byl děkanem fakulty filosofické, šestkrát rektorem university. Léta 1604 oženil se, což bylo proti pravidlům uniwersitním, tak že z úřadu professorského ustaučiti musil. Poslední léta přežil co měšťan a senator Nowoměstský. Umřel 1612 dne 15. Září, i pochován byl w kostele Božího těla na Nowém městě. Historické spisy w jazyku českém zanechal dwa: Žiwot císaře Maximiliana II. (w Praze 1589) a Příběhy za císaře Rudolfa II. (1575 — 1596) w Čechách i w jiných zemích zběhlé (Rukopis univ.

bibl. Pražské pod nápisem Rudolphus rex Boëmiae). Kromě toho sepsal mnoho učených rozpraw i básní w jazyku latinském.

Z Příběhůw za Rudolfa II.

Dobývání Jagru l. 1596.

Léta 1596, když sultán Mehmet toho jména třetí turecký císař w steklosti své lid křesťanský mečem, ohněm a jinými přeukrutnými těžkostmi hubiti a trápati umínil, s zběří swau tureckau šestého dne měsíce Čerwence z Konstantinopole vytáhw, do hořejších Uher cestu upřímo před sebe wzał, a aby tu nejhlawnější a nejřednější pewnost w Uhřích hořejších Erlu oblehl, natom s wezíry a bašemi swými se doceła snesł. Že pak někdy jak křesťané tak i Turci, když pewnosti některé, w jakém by položeni byla, dobře powědomi nejsau, k příhodnému oblehnutí jí sobě místo skrze štráfy vypatřují: diwným způsobem a řízením, obzwláštne pak také po častém około až k Erle Turka štráfování křesťané aumysł ten jeho a předsewzetí w ležení swém na konec wyzwěděli. Když jej již jako očitě spatřowali, aby tauž pewnost lidem tím lépeji opatřenau míti mohli, hrabě z Turnu s lidem swým morawským, kteréhož pod pěti praporci půltřetého tisíce mět, hned šestého měsíce Září, jenž byl ten pátek po dwanácté neděli po sw. Trojici, od Hatwanu, pan Wilém Trčka, horliwý swé wlasti i wšeho křesťanstwa miłownik, ano i weliký Turka nepřítel nepřítel, s pěti šty mušketýry z regimentu pana Rudolfa Wchynského, 11. dne Září z ležení od Wacowa wytrhw, se šťastně do Erle doprawil, a spolu s Nyáry Pawłem, nejwvyšším nad pewností, s hrabětem z Turnu, s panem Kokoranem, pánem wlašským a nad stawením mistrem, a panem Janem Wchynským, wšeho swého lidu około pěti tisíc majíce při sobě, w ní se zawřiti dali. Turecký pak císař také, maje při sobě dwakrát sto tisíc lidu, jej wšudy wúkoł a wúkoł welblaudy, kterýchž přes sto tisíc bylo, obehnati a tak w tom způsobu, jakž prwe byl umínil, Erlu 22. dne Září měsíce oblehnati daři. Toho také dne křesťané wen z Erle wypadli a mimo jednoho bega, kteréhož žiwého jali a do pewnosti přiwedli, šedesáte Turkůw postínali. Nieméně wšak Turci, jedni po druhých silně stojíce, toho předce dne po šermieli tom ležení sobě před Erlau zarazili a do ní z osmi welikých kusůw silně zhusta střílejíc, i pewnosti i lidu w ní křesťanskému nemałau škodu činili, tak že křesťané skrze časté wen na Turky wpaďání, ano i skrze udatné a zmužitě swé w pewnosti bránění za pět toliko dní, počítajíc ode dne obležení až do 26. dne měsíce Září, dvě stě lidu swého ztratili. A majíc již skoro na wětším díle město, w němž do jednoho tisíce domů bylo, od Turkůw rozstrílené: když se jim w něm déleji zdržowati a brániti možné nebyło, je sami dobrowlně téhož 26. dne měsíce Září do gruntu wypálili a po wypálení wen z města wypadše, nemáto opět lidu swého ztratili a od Turkůw zraněného měli. Ale wšak naproti tomu i oni Turkům tehďáž několik kusůw střelby hřebíky zaťaukli, baše jedno a tři jiné begy jali a s nimi do dwau zámků, kteříž tu při Erle jsau, ještě we třech tisících lidu swého se oddali a zawřeli. Kterýchžto také dnůw tři sta Turkůw

około Erli za zámky w polích štráfujíc, když se na ně dwadeceti toliko Wałaunůw wen z zámku jednoho s welikým pustilo křikem, dotčené Turky na utíkání přiwedli a takměř skoro všeckny po nich se ženauc, postínali a postřileli. Nebo jakž tak někdy býwá, že lidé strachem nějakým předěšení jsauce, na žádnau stranu se neohlédajíc, utíkají a tudy sami od sebe w mnohem wětší nebezpečenství upadají: tak jednostejným způsobem i ti Turci, za jiné nemajíc, než že našich, poněwadž tak welký křik od těch dwadecíti Walaunůw slyšán byt, mnohem wíceji býti musí, w utíkání swém na počet Wałaunůw se nikdy neohlídajíc, nehrubě opatrně utíkali, odkudž také i sami takměř se k tomu přiwedli, že od dotčených Wałaunůw dosti suadně až na hlawu všickni poraženi byli. Po kteréžto Turkůw porážce ano i po spálení města císař turecký, po ty dni w Solnoku se zdrzowaw, terprwa 27. dotčeného měsíce Září osobně do ležení před Erlu přijet a tu stan swůj rozbiti a k zámkům ze čtyr rozdílně šanců silně stříleti i šurmowati dať. Kdež ani křesťané nezaháleli, uýbrž w dotčených zámecích silně se bráníc, také téhož 27. dne měsíce Září přes dvě stě lidu swého w nich ztratili a zraněných nalezli. 28. pak dne m. Září Turci do nejplátnějšiho příkopu pod starý zámek se přišancowali a odtud ne maľau ale welikau škodu našim činili, tak že při straně té již žádný wíceji na zdech, aby je retowali, zůstati nemohauc, Turci takměř třetí díť hořejší pewnosti, jenž starý zámek sľauť, tehďáz již sobě byli podmanili, ano i k jedné baště, kteráž všecká zemí zasypaná a zarumowána býla, se hrubě šancowali. Pana Wiléma Trčku kuľkau jednau w nohu postřelili a druhau mu hemelin, však obauma beze škody, štráfowali.

A tak když již weliké nebezpečenství našim w pewnosti nastáwalo, Nyáry Paweľ, nejvyšší w ní, a pan Wilém Trčka jednoho z Erle s psaním, kteréž toliko ciframi psáno a w něm za pomoc a brzky retuňk od nich snažně žáďáno býlo, k arciknížeti Maximilianowi posľali. Kterýžto když 29. dne m. Září k arciknížeti do ležení u Kobeše¹⁾ při řece Tise ležícímu přijet, práwě také toho dne před polednem Kornys Kašpar, wysľaný od knížete Sigmunda sedmihradského, se k arciknížeti z Wardeinu dostawil a oznámil, že pán jeho, kníže sedmihradský, již dokonce s lidem swým nahotowě jsa, té wůle jest, s ním, pokudžby toho potřeba ukazowala, do Uher hořejších se pustiti a tu spoľu s arciknížetem, aby Erla tím spíšeji retowána býti mohľa, se sraziti. Kdež arcikníže Maximilian, toho welikau potřebu býti uznáwaw, s wysľaným tím natom doceľa zůstať a zawľeť, aby pán jeho nejděleji około 9. aneb 10. dne aneb 12. dne m. Října s lidem swým zajisté k Tokaji přitáhľ, tu že i on s lidem swým se naleznauti dáti chce. Jakž pak tak i hned 1. dne m. Října p. Mikuľáše Pálfiho s jeho uherským lidem k Seľčinu²⁾ a na druhý potom den pana z Šwarcenberku též s jeho lidem nápred wysľat, a sám odtud z ležení od Kobeše 4. dne m. Října, maje při sobě 46000 wýborného lidu, se také k Tokaji hnuť. Kterýžto lid všecek welice jak k tažení tak i wíceji a mnohem žáďostiwějši a chtiwějši toho býť, aby se toliko brzo s nepřitelem potkati mohľ. Ale že práwě tehďáz za osm dní pořáď přseľo a pot-

¹⁾ Kapos. ²⁾ Szécs, Sečowce.

kové a řeky se na nejvyšší rozvodnily, ano i cesty velmi zlé a welicí wrchowé w místech těch byli: pro ty samé případnosti a překážky naši netoliko w den ten sobě s knížetem sedmihradským ułożeny se sraziti a Erli, jakž pak již toho tehďáž největší potřeba byla, retowati, ale ani hned naprosto skoro nikam, jak s střelbau tak ani s wozy a jinou wáteční municí, obzvláštně pak němečtí rejthari táhnauti nemohli. Nebo co prwé předtím byli dwa neb tři koně táhli, to tehďáž jich w těch ztých a hornatých cestách osm táhnauti museło. Kdež arcikníže w tak důležitých potřebách swých wlastních koňůw nic neusetrowaw, je k střelbě a jiné municí, aby tím spěšněji s ležením swým táhnauti mohli, zaprahati dať; však jim ani to nemnoho prospíwalo.

Císař pak turecký hned brzy, jak se naši do zámkůw zawřeli, do nich hłas pustil, jestliže mu toliko brzy pewnost dobrowolně wzďati chtějí, že wšecy při hrdlech zachowati a odtud propustiti chce a slibuje. Ale však na ten křik a hłas turecký když z přísného poručení p. Wiléma Trčky pod hrdla trestáním žádný z pewnosti nic odpowěditi ani se ozwati nesměl: Turci žádné tak jisté odpowědi na swé wołání míti nemohauc, ihned zase poznowu do zámkůw střileli, a w nich od 26. dne m. Září až do 3. dne m. Října dvě stě našich postřileli a w šturmiích pobili. Že tak císař turecký uznáwau, kterak by dotčeným zámkům střilením nemnoho uškoditi, nýbrž něco wíceji zaházením około nich přikopůw dowěsti mohli: od 28. měsíce Září až do 1. m. Října nehrubě do nich střileti, anobřz we wšem swém ležení prowołati dať, aby jeden každý, byť byl kdo chtěl, otýpky aneb wálky z winičného réwí, týček aneb jiného jakéhokoliw dřiwí dětať, a w tanistřích zem aneb písek snášet, a tím tak přikopy mezi winohrady a starým zámekem pod trestáním hrdla aby zahazowau. W čemž když se tak wšickni poslušně zachowali, ano i pro nedostatek sedlákůw, kteříž jim byli skoro wšickni z ležení zutíkali, takměř połowici dotčených přikopůw zaházeli: posledního dne m. Září na den sw. Jeronýma hned ranním jitrem k starému zámku šturmu pustili; ale s nemaťm jej počtem lidu swého ztratili. Nebo naši se zmužile a statečně bránice, je s pomoci Boží od zámku odehnali. Nicméně však Turci předece dne ode dne wždycky silněji a silněji zámku starého dobýwati nepřestáwali, ani nato co dbali, že tam té půdruhé neděle, jako ode dne obležení Erli až do třetího dne m. Října, jak při zámku tak i prwé při městě čtrnácte šturmuů, w nichž některých jim přes tisíc lidu jejich padlo, ztratili.

Když již nemaťau částku zámku toho, jako nápřed dotčenau baštu, zemí a rumem zasypanú dobýti měli a ji již na nejwýše podkopali, pan Wilém Trčka w rychlosti času nočního s druhé strany pewnosti nowé jakés stawení jako nějakou baštu z dřiwí a prken při zdech postawiti a zewnitř hlinau a wápnem obwrci, do wnitř pak nemálo sudůw naskrz zwrtaných prachem a kamením naladowaných naklásti dať, a na ráno lidu swému poručil, aby na to stawení wyběhnauc, jako by je dáleji stawěti chtěli, se k tomu na něm ochotně zatačeli. Což když tak učinili a Turci je natom spatřili, za jiné nemajíce, než že jim naši odtud nějak hrubě škoditi chtěti budau, dotčené bašty rumem zasypané státi nechali a wšickni auprkem k tomu nowému stawení se ženau, je šturmem slezli; kdež také i naši se jim poněkud, ale nehrubě

a nedřauho brřnili. Nebo ihned potom, jako by jřž Turkřm dęleji odolowati nemohli, z něho se pomatu dořř do pewnosti pauřřeli a utřkali. Turci pak předce wřdy wiceji a wiceji na stawenř to wesele lezauc, kdyř se z nich tam mnozř naboru dostali a na něm se řawlemi swřmi, sobę diwnę poęmajřc, bystře zatřčeli: tu pan Wilęm Tręka do dotęenř nřch sudř skrytę a tajně oheň pauřřeti dřwřt. Sudy ty se řstně zřřly a netoliko kamenřm a prachem třm stawenř to na kusy rozřřřskřly, ale takę i Turky ty z něho a okořo něho semotam rozhřzely, mnohę z nich hned na mřstę potřaukřly, mnohę smřtedlnę zranřly, mnohę na pořly zmrę dořř z bařly sřřzely. Nękterř pak takę, newędauc, co by se to s nimi dęřalo, kdyř sami od sebe strachem dořř padali, na nę naři nemeřkajřc wen z pewnosti wypadli, a kterę tu tak zmřmenę w otřapřch lezřci a nękterę jřž napořly zmrę lezřti okořo nalezli, je přwę nežli sami k sobę přřili, a mezi nimi baře jedno, postřnali. Turci, aękoliw tu tehdřz ne mřlo, ale hned řistę, jakř nřlezřlo, přřřřbenř byli, wřak nato mřlo dbajřc, nikoli ani w dne ani w noci nezahřleli, nřbrz bez přestřnř přřkopy wiceji a wiceji zahazujřc a i zhusta ohniwřmi kaulęmi do zřmku staręho střřlejřc, k němu za dwa dni pořř, jako 2. a 3. dne m. Řřjna, řturmowali. Ale i tehdřz opęt nic wyřřditi nemohřc, nemřlo lidu swęho ztratili. Třřtřho pak dne, kdyř cřsar tureckř zase poznowu dwřdce ti sřc lidu swęho, mezi nimi zřto mnoho spahřw a Tatarřw byřo, k hřawnřmu řturmu pustřř: jim naři podtud, pokud jim nejwřřejši moznę byřo, se zmuřile a statečně brřnili. Ale že welikř moc a sřřa tę zbęre tureckę byřa a přwę tehdřz na naře, kdyř se nejsilněji brřniti męli, wřtr do pewnosti se obrřtil a wřecken takę dřm z ohniwřch kaulř a jinřch ohniwřch nřstrojřw, kteręř na Turky dořř pauřřeli, na nę se zase obręceř: tu jřř pro dřm, jak by se Turkřm dřleji brřniti męli, wędęti nemohřc, chęřjřc neb nechęřjřc naposledy zřmek ten wzdřti a nękterř jeřřtę do druhęho zřmku, jenz nowř sřuje, utęci museli. Kdeř předce nařich tu tehdřz osm set, Turkřw pak řtyř ty sřce padřo a Nyřry Pawęł, nejwřřři w Erle, smřtedlnę ranęn byř. A tak kdyř jřř Turci sobę starř zřmek w moc uwedli, janięřři tureęti řtyř sta hřaw, jednu na kopř wtekře, přwřce ji jednoho nejwřřřich nęmeckřch břti, cřsari swęmu do lezřnř přinesli. Nad řimz on, ano i nadřim, že tehdřz takę jeden Uher a jeden Nęmec z nowęho zřmku do lezřnř jeho wypadli, nemřlo potęřen jsa, hned takę se o to sřa zřně starř, jakřm by spřsobem i toho jřř poslednřho zřmku co nejdřřwěji dostati mohř. Ale že mu jak řturmem tak i střřlenřm pro wysokost skřty a to přřskowatę, na kteręř postawen jest, nemnoho uřkodiři mohř: natom zawřęł, aby, jestliže jinřc břti nebude moci, tauz skřtu podkopajřc, zřmek prachem rozhodiř. Tak jakř ji jřř na řtrnřci rozdřlnę mřstech podkopati daw, 11. dne m. Řřjna k zřmku, ale wřak nadarmo, řturm pustřř. A teprwa uznřwřw, že by tu řturmem nic spřsobiři nemohř, na druhř den prach k zřmku snřřeti dař a, aby jej jřm rozhodiř, toho ceřęho aumystř byř, jakř pak i potomně na dwau mřstech zapřliti prach daw, jřm ponękud skřtu rozřřł. Coz kdyř soldati křřtanřti, obzwřřřtņně pak Wařauni spatřili, že Turci k ničemuz jinęmu nesmęřujř, než aby prachem třm i je i pewnost do konce zkazili: proti nejwřřřřm swřm se pozdwřhli a jřch potom naposledy w ničemz uposlech-

nauti nechtějíc, za nic neměli, nýbrž wší moci a kwałtem je k tomu nutili, aby Turkům pewnost vzdajíc, i sami sebe i je při hrdlech zachowali, prawíce, jestliže jim w tom neswolí, tedy že oni sami mimo wšecku jejich wůli, nežli by tu tak zahynauti měli, ji wzdati miní. K čemuž když jim tak snadně nejvyšší swoliti nechtíc, se toho učinili zbraňowali, ano i také Wałaunůw, aby věci takowé před sebe nebrali, snažně za tři dni pořád žádati nepřestávali: 15. potom dne m. Října dotčení nejvyšší, jako Nyáry Paweł, hrabě z Turnu, p. Wilém Trčka, p. Jan Wchynský a p. Kokoran se spolu do jedné swětnice zawřeli a, co by tak w té věci učiniti měli, radu drželi. Wałauni pak některé u též swětnice dvěře zastaupiwše, ihned bez meškání také některé z prostředku swého wen z pewnosti do tureckého ležení wypustili a skrze ně Turkům oznámiti poručili, jestliže je spolu s manželkami, dítkami, pintami, swazky, šawlemi ano i se wším zbožím jejich odtud propustiti a při hrdlech zachowati chtějí a slibují, že jsau toho aumysłu. aby jim pewnost wzдали. K čemuž ke wšemuz ačkoliw jim Turci swolili a wšecko tak, čeho při nich wyhledávali, zdržet a splnit slibowali: ale wšak předce pod tím Wałaunům newěřice, zase některé z prostředku swého do pewnosti wysłali, a aby k jednaní a porownání takowé věci k nim jeden z nejvyšších wysłán doů byt a s nimi na něčem jistém zůstał, o to dotčeným wysłaným swým jednati poručili. Pročež když již zase jak wałaunským tak i tureckým wysłaným nějaké malé dvěřce od pewnosti otwírány byty, nenadále několik janičárůw a potom i hned několik set jich dvěře wyraziwše, za nimi do ní wskočili a, widauc již swých wnitř wětší počet nežli křesťanůw býti, bez meškání do swětnice mezi nejvyšší wběhli, jich se tu, zdali by jim pewnost wzdati chtěli, dotazowali. Což když se nejvyšší učiniti zbraňowali, ihned dotčení janičáři se jich zmocnili a je jali, jaté wen z swětnice wywedli a właským jazykem křičeti počali: kteří se k nim připojiti a poddati chtějí, ti aby na stranu ustupowali. Kdež ihned Wałauni na stranu ustaupili a po wzdaní pewnosti dť jich se k Turkům připojili. Jiní, kteří se poddati nechtěli a utíkati rychle nemohli, dotčení janičáři těch něco postínali, některé zjmali; ano i když potom někteří doů utíkati chtěli, w tom takowém tlačení ještě dvě stě tět křesťanských se pomačkało a zardausiło. A něco předce jich odtud na Pudенок (Putnok) a Filekow zutíkało. Nejvyšší pak wšickni wespořek zajati, dwa z nich toliko, jako Nyáry Paweł a pan Kokoran diwným způsobem a řízením Božským wyswobozeni. P. Wilém Trčka a p. Jan Wchynský s některými víceji křesťany předce w zajetí tureckém zůstawají.

L.

Křištof Harant z Polžic.

Staročeský byl Harantůw rytířský rod. Křištof narodil se l. 1564. Otec jeho Jiří byl za Rudolfa II. hejtmanem kraje Plzenského a králowským radau. Prvního wzdělaní nabył Křištof doma. L. 1576 odebral se ke dworu arciknížete Ferdi-

nanda, bratra císaře Maxmilianova, do Innsbrucku, maje se tam k dalším službám přispůbiliti. Asi 1584 po smrti otce svého vrátil se do Čech. L. 1593 do 1597 bojoval v Uhrách proti Turkům. L. 1598 vypravil se v Dubnu spolu s Heřmanem Černínem z Chudenic, švakrem svým, na pouť do svaté země. Z Benátek dali se na moře, viděli Jerusalema a ostatní místa posvátná, navštívili Egypt, horu Sinai a vrátili se přes Alexandrii a Benátky domů v Prosinci téhož roku. L. 1601 stal se Harant komorníkem a radou císaře Rudolfa II., l. 1603 přijat byl do stavu panského. Jako při Rudolfu II. tak požíval přízně i při císaři Matyášovi. Rok ale 1618 přivedl zlý obrat v posavadní štěstí jeho. Puzen jsa tížadostí, aby se stal účastným vysokých hodností, kterých panující tehda strana pod obojí jen přívržencům svým dopřívávala, opustil Harant, byv posud horlivým katolíkem, víru otcův svých. Následek toho byl, že dosáhl sice, po čem dychtil; ale právě to bylo zkázu jeho. Když po bitvě na Bílé hoře jalový král Fridrich Falcký z Čech uprchl a panovník pravý v království se uvažal, zastihla Haranta zároveň s jinými zbaurenými pokuta věrolomstva, jehož se proti králi a pánu svému byl dopustil. Dne 21. Června 1621 učiněn jest konec životu jeho.

Krištof Harant byl muž vysoce vzdělaný, znatel literatury staroklassické i souvěké, milovník básnictví a jmenovitě hudby. L. 1608, ponaučen byv k tomu od mnohých přátel svých, vydal wypsání panti své na východ s rytinami, jež sám kreslil. Dílo to vyšlo podruhé péčí K. J. Erbena nákladem Matice české. Překlad německý vydán byl l. 1668 v Norimberce.

Benátky.

Město Benátky nejprvé svůj počátek wzało léta po narození Krista Pána 407. za času Arcadia a Honoria řeckých císařůw, když Radagasus král z Gothie se dvěmakrát sto tisíc do wlašské země wtrhl. všeco, nač přišel, páliť, mordowať atd. A tehdaž se mnozí po ostrovích, na nichž nyní město stojí, skryli a s rybáři, kteříž se tu osadili, až nepřítel odtáhl a poražen byl, zdržowali. L. 413, když Alaricus král wizigotský týmž způsobem do Wlach přitáhl, město Řím wybojowať a pokaziti, ti lidé a jiní, co nejpřednějšího bylo, zase na ty ostrowy utekli a tu se mnozí z nich do konce na místě, kdež Riv'alta až podnes słowe, osadili, a jiní, když nepřátelé z země pryč odtáhli, zase do měst se nawrátili. Naposledy léta 453 pro strach krále Atilly uherského, kterýž všeco německau i wlaškau zemi i jiné mnohé wybojowať a wyhubiti (od toho také slauť flagellum Dei, to jest, bičem aneb metkou Boží) tak mnoho lidu na dotčené ostrowy se wydaťo, všech věcí dostatek s sebou nashromáždivše, že tehdaž město právě

zařložili a jménem okolního národu Venetia nazvali. Leží pak na ostro-
wích jezera neb zátoky mořské Adriatického a právě proti řece wla-
sky Brenta, řatině Medoacus řecené, kteráž do téhož jezera padá a se
tratí. Wlastně to jezero jest díř moře adriatického, ale welmi mělké
a tiché pro wršky a ostrowy, jimiž jest od welkého moře odděleno,
tak že do něho woda z moře nemůže, nežli máto kolikas místy (sřo-
wau portae, brány) jako sřřawy nějakými, wřak dobře opatřenými
pro bauře mořské i pro wpády nepřátel. A kdy by několik jiných řek
něbyřo, kteréžto do něho wpadají, máto by w sobě wody měřo.

Některí přirovnávají položeni břehůw terrae firmae neb conti-
nuae, to jest, s jedné strany země wřaské stáťe, k řučišři, hráze pak
aneb ty ostrůwky s druhé strany moře welikého připodobňují k ře-
tiwě. Netoliko pak po wodě ale i po zemi z přirozeni opatřeno jest,
jsauc ku podiwu pewné. Nebo woda w té zátoce jest tak mělká, že
se na ni jináče nelze přawiti nežli mařými neřřubokými řořkami; k
tomu na mnohých místech s řádnými řořkami k měřtu by přístup ne-
byř, kdy by kanálů, to jest, přikopů naschwálk tomu uděřaných ne-
měřo. Kdo by tedy na Benářky s té strany země chtěř připřadnauti,
musiř by oř země přes wody až do města buř z řoři aneb z worů a
dřiwí dřřuhý most ustawěti, aby přes něj wojsko přewedř. Ale měř
by přitom toto zanepráždňeni, že wřsudy tak řirokého místa nenajde,
aby řoři aneb wory rozřřiriř; pakli by nařeř, tedy nedřřauho a neda-
leko, pro nestářost wody, kteráž w jistých hodinách schází a zase
přistupuje, sem i tam by tím mostem metařa, až by jej rozřřřa aneb
odnesřa. A kde by se tolik řoři a dřiwí dostati mohřo, aby tak we-
liké byřy, jeřto by welkau řiř od municí a lidu sněřti mohřy? Benářské
gondole nic toho nenesau. A přes to měři by Benářčané wřecky w
swé moci při městě, brániče z daleka z welkých kusůw řřeřby, aby
se nic po wodě newezřo, a z některého sta kusůw wřdy by nějaká
řkoda a skutek následowář. Wřak prwé s oné strany terrae firmae mu-
siř by řest řřawních pewností a welkých měst, jenž jsau Padua, Ter-
vis, Verona, Bressa, Bergamo a Crema, mimo jiné menři, dobyři a opa-
nowati. S druhé strany jest ta wzneřená a řřawná we wřem řře-
řřanstwu pewnost Palma, w krajině Forojuliensi a od Benářčanůw řeřa
1594 teprw dostawená. Pakli by chtěř bez mostu na worích aneb
řořiřkách k měřtu, tolik jich nedostane, a by i dostař, kdy by neměř
lidí dobre struh a kanálů powěřomých, nikoli by k měřtu w řiku a
řřučně přijři nemořř. Čhtěř-li by pak artalerii wěřti, tu by na wel-
kých řořkách a řirokých prámích aneb worích přawiti musiř; a wřak
by skřz wřecky kanály pro úřkost jich projeti a pro diwne motanice
z nich se wyřořiti ani se w nich ohýbati nemořř; zatím by se z
měřta řřeřřbau překážka učiniti mohřa. S té strany moře, kdo by ar-
mádu od welkých řoři měř, musiř by skřze dořčené brány do lacu
aneb jezera; a tu s oboři strany jsau tak dobre řřeřřbau našřihowané
pewnosti, že by snadno nejwěřři armádu rozehnařy. A wřdy, by i
té brány dobyř, wřak do jezera nemůže nežli jednau řoři na řpic,
proti němuž by Benářčané se wřech stran, na řořích i na náspech kolím
obitých jako w řancích bez řěžkostí wřecko rozřřřileli; a jak by jednu
řoři potopili, již by po armáde weta byřo, proto že od řech bran jest
toliko jediný kanál do měřa pro welké řoři, a jinudy do města přř-

stupu není. Summau jest nedobyté, leč by nikdež wůkoł sebe žádné země neměli, že by se pro hľad podati museli; ale kdo by jim zabránit na silných armádách na moře wypadati a do okolních zemí a do Turek dojížděti a obilím se opatřiti?

Toto též při položení toho města šetřiti se může, že ne bez příčiny předkové opodál a na deset mil wlašských od moře velikého a jeho bran vzdálil je založili. Neb tau příčinou netoliko před wpády nepřátel a ťaupežníků jsau bezpečnější, ale tím bližší země a krajin okolních, z kterýchž jak obilí tak zahradní věci a waření, woda sladká a wšecky jiné potřeby městu se dodawají, a tím ťacinější na mnoze a čerstvější pro blízkost cesty toliko pěti mil wlašských přicházejí. K tomu čím bližě jsau země, tím zdravější a pohodlnější powětrí mají; jináče by je smrad mořský a z bahna okolního dáwno był z toho místa vypudit; ale w prawdě po starých lidech, jichž tam množství widěti, znáti jest, že tam mimo jiná w mokřých místech wystawená města musí zdravé powětrí býti.

Město na dvě velikým kanálem se dělí, také słowe grande, to jest veliký, kterýž skrze město způsobem litery versalní S prochází, zdýlí do 2500 geometrických krokůw, a naskrz jest široký čtyřidceti krokůw. Nemá nežli jediný most kamenný z jednoho obľauku, ale tak vysoký, že pod ním prostřední łodí se stožárem projde a dvě galery s rozloženými wesly sebe minauti mohau, ješto by pod Pražským mostem s těžkostí jedna prošla. Z toho kanálu jde jiných třinácte menších do města, po kterýchž na łodičkách gondole řečených sem i tam se plawí. A místy jsau břehové zdmi wyhnání, po nichž se může suchau nohau choditi a na druhau stranu kamenné a dřewěné mostky, jichž do 450 pokładají. Wšak wětší díł města w wodě a na kolích stojí, ostatek na ostrůwkách, tak že wíce lidé po wodě se plawiti než po zemi choditi musejí; wšak možnější mají swé wlastní gondole při dweřích přiwázané, na nichž plawí se kde chtějí; jiní po wšem městě nájemných za jisté ułožené peníze dostati mohau. Wšech wšudy po městě někteří do 3000 a jiní do 4500 pokładají.

Město w swém okršlku má osm mil wlašských, kostelůw farních 62, klášterůw čtyřidceti jeden, z nichž jest sedmnácte pro mužské pohlawí, ostatní pak pro ženské; špitálůw sedmnácte, kapliček osmnácte; pěkných a z mramoru wystawených paláců množství, zwľáště s obojí strany velikého kanálu a kde woda jest; jinde, které ulice jsau bez wody, pro úzkost jich stawení na wýš nemohau se z úplna spatřiti, aniž tak lidné jsau jako jiné.

Nejpřednější stawení jest kostel sw. Marka, palác a rathauz w jednom plácu pospołu ležící. Rathauz ozdobným malowáním od stříbra a złata pěkně se stkwí; w něm jsau wšecka knížata Benátská wymalowána, jichž bylo do dewadesáti osob, krom místa prázdného jednoho, w němž toto psáno stojí: Hic est locus Marini Falieri decapitati pro criminibus, totiž: Tuto jest místo, Marina Faliera pro wýstupky sfátého, proto že chtěl město a wlast swau pod moc tyranskau přiwěsti, l. 1354.

Kostel sw. Marka jest wšecken z pěkného mramoru wystawený zwľáště wnitř dítem nákladným od małych kausků jako kostky rozličného porfyru a jiných barew mramoru aneb poliwané hlíny skláda-

ných a tak mistrowsky spojených, že stóžic jakékoli figury spíše se malované nežli kausky kamenné přirozených barew přetažené na zdi a na stěnách býti widí. Takowého díla máme w Cechách příklad při kostele sw. Wíta na hradě Pražském, proti JMCské kuchyni, na kapse sw. Wáclawa. To řemeslné dílo latíně stowo museum, musivum, vermiculatum, segmentatum, a takto se vypisuje: Jsau kausky mramorowé, sklenne, dřewěné a t. d. rozličných barew, kteréž se pro významenání wšeljakých figur w hromadu spojují. Jakož pak po lewé straně kosteľa Benátského, když se do něho wejde, jsau dvě tabule mistrowské, každá osobu mužskau z rozličných kamenůw wysazenau mající. W témž kostele stojí třidceti šest mramorowých stáupůw. Nad welikým oltářem jest klenutí a na něm historia starého a nowého zákona, z jakýchs hadich kaminkůw wysazená. Za oltářem stojí dwa kameny jako kusy stáupu, vzdáli od sebe na dwa kroky a tak jsau prohlidací, jako by ze skla byly. Proti oltáři jsau dvě pawlače, na jedné zpěwáci, na druhé diakon ewangelium w jistý čas zpíwají. Jsau také w témž kostele dwoje warhany proti sobě; tu obyčejně na oboje hráwají, že jedny po druhých alternatim jdau. Na oltáři stojí tabule z stříbra a zláta slité, mnohými drahými kameny a perłami wysazené. U postřed kosteľa po prawé ruce jest brána obrázy sw. Františka a Dominika ozdobená, za níž chowá se poklad sw. Marka. Ode dwau stran kosteľa jest ptač klenutý historiemi starého a nowého zákona malowaný a podtaha mramory rozličných figur wykládaná. Prwé, než se do kosteľa wejde, musí se pod čtyřmi wěžmi jíti, kteréž stojí na stáupích z černého mramoru, ty jsau pěknými bíłými pruhy a štrichy strakaté. Wnitř wúkoľ wšeho kosteľa jsau dwoje pawlače, spodní stojí na 114 wysokých porfyrowých stáupích a wrchní na 146 menších mramorowých.

Zewnitř jest také pawlač s mramorowými stáupy wúkoľ a wúkoľ. Nad předními dwermi stojí čtyři koňowé pozlacení, welici, jako by žiwi byli, a mistrowsky, jako by se zpínali, z mosazi slití. Ti byli císaři Vespasianowi, kterýž Jerusalem zkaził, léta od narození Božího 72. ku poctiwosti w Řimě dělání. Odkudž je císař Konstantin Weliký do Konstantinopole přiwéztí dał. Potom je 1202 Benáťčané, jakž město Konstantinopolis s jinými národy na čas opanowali, wedle jiných mnohých wěcí wzali a na to místo postavili. Střecha nad kosteľem jest pěti okrauhłými báněmi ołowem přetaženými přikryta.

Wěže čtwerhranná okoľo osmdesáti noh podál od kosteľa samotná stojí, dvě stě třidceti noh vysoká a při každé straně od jednoho rohu k druhému čtyřidceti noh široká jest, wnitř tak powłowné a mistrowké schody má, že se jich toliko dwadceti pokládá. Prawí se, že by císař Fridrich poslední do ní koněm až do střechy beze škody wjeti a zase doľu sjeti měl. Příklad takowých schodů máme na hradě Pražském, kdež JMCská wížku nad pokoji nowými, nad níž altán s římsau postawen jest, w nowě ustawěti dał: w té wěži jsau schody až do wrchů mistrowsky, že se po nich jezdití může, a jdau koľem až nahoru.

Před kosteľem sw. Marka jest ptač aneb rynek čtyry sta kroků zdýlí a sto třidceti zšíří, na kterémž stojí dwa stáupowé: na jednom jest znameni sw. Marka, totiž lew s křidly, a na druhém sw.

Theodoret. Mezi těmi stáupy obyčej mívají utráceti zločince a strap-pacordu dáwati. Strappacorda jest trestání miřostiwé jako u nás na pňanýť aneb do obojku postaviti. Nebo tam mají stáup na spůsob sprawedlnosti, kterýž na ryneích měst Pražských stojí. Na konci přič-ných trámů jest skřípec a po něm prowaz až na zem s obau stran wisí: na jeden konec za ruce nazpět aneb zádu obrácené winného přiwaží, a potom jej nahoru, jak vysoko chtějí aneb poručeno sobě mají, pochopowé a birici táhnau a co nejrychleji prowaz s ním doľu pustí, a leda jen by země nedopadľ, jej zdrží; a kolikrát jim poručeno, tolikrát jej wytáhnau a pokaždé prudce doľu spustí. Tím spůsobem netoliko welikau hanbu a posměch, ale i wytočení kľaubůw a rukau, mimo přilišné těľa zřesení, tomu jistému čini. A jest ta wěc tam tak obyčejná, že máto na ni dbají; mnozí z kratochwile a třebas z peněz tak se haupati dají; nebo wědí, jak ruce stisknauti, a mnohých při tom fortelůw, jako když ruce nazad zaľoží a jimi se drží, užíwají a tak od toho častého natahowání silné a zwykľé audy mají.

Také, jakž jsem nahoře dotekľ, kde se pokľad při kostele sw. Marka čhowá, tuto něco o něm položím. Jest zajisté wěc hodná spatření; neb obyčejně každého roku na den sw. Marka w kostele na weliký oľtář se wykľadá a každému k spatření přes celý den ukazuje: awšak tu dwa páni, dokud wyľožený jest, při něm sedí a naň pozor mají. Předně pak jest dwanácte zľatých korun a dwanácte zľatých jakýchsi kabá-tůw, wšecko perľami a drahým kamením osazených; tabule zľatá na oľtář, mnohým drahým kamením obkľádaná; šest zľatých křížůw s dra-hým kamením; dvě zľaté kadidlnice a několik jiných stříbrných; ná-doby wšelijaké z drahých celých kamenůw děľané, z nichž dosti se maľé kausky w prsteních draho cení; džbánek z achatu plný welikých pereľ; dvě perľy jako žaľudy; jeden weliký rubín; dwa měšce plné dra-hých kamenůw; monstranci, swícň, ornátůw a jiných potřeb kostel-ních wšecko od zľata a drahým kamením krumplowaných množstwí, že se při tom wšem zľato za nic nepokľadá; rohy jednorožcowy tři, z nich dwa každý přes půľdruhého łokte zdýlí a čtyř prstů zľauští, třetí pak něco menš, se spatřují. Knížecí kľobauk samý na dwakrát sto tisíc dukátůw se cení. A jiné mnohé wěci nemožné zpamatowání, kteréž Benátčané na díle w wáľkách na moři i na zemi, nejwice když Konstantinopole dobyli, od potentátůw darem dostali, tu sw. Marku obětowali. Wšak swůj obecni pokľad z důchodůw a na hotowých penězích jinde mají.

Z nejhľawnějších stawení jest také arsenál, jež německy Zeug-haus a česky zbrojnice jmenujem. Ten se spíše zdá býti obzwľáštni město nežli jaká ohrada. Jest w okršľku přes dvě míle wľaské a má takowý nesčíslný počet wšech wáľečných na moře i po zemi po-třeb, že nelze wyčítati; nebo snáze bych mohľ s oním wzácným a sławným kapitánem generalním císaře Karľa Pátého, markrabětem jmé-nem Davalus Vastius to sobě winšowati, což on, wšed ráno do té zbrojnice a teprw w samý wečer vycházeje, propowěďeľ, že by ra-ději tu zbrojnici měľ nežli čtyř možná města wľaská se wšim jejich příšľušenstwím.

I toho naposledy tuto pominauti nemohu, že w Benátkách do dwau set studnic, w nichž woda sładká, pěkná a dobrá ku pití, na sáh i

dwa hlubokých, však w pauhém sláném moři se nacházejí, a kdo by toho newiděl, snad newuvěří tomu. Spůsob pak dělání takowých studnic aneb čisteren, własky sponge, jako by řekl hauba, takowý jest: Wyberau bahno a zemi mořskau dosti hluboko i udělají w wodě jámu širokau co newvětší a místem co prostřední kašny okrštek; potom do té jámy nemáo, totiž na tři neb čtyry střewíce zwýší hlíny hrncířské do gruntu naházejí a jí tam pčhují, na tu dále písek zasypají a teprwa nato zeď tlustau, dobře wnitř mazem opewněnou wystawí, až nad zemi aneb nad wodu. Do těch tedy tak sprawených čisteren s několika domůw w ulici i w domích obzwłáštńích po žlabích wodu deštowau shromažďují a té dle potřeby k waření, ku pití atd. užívají. Jestli by kdy dlaugo nepršeło, nawezenau a kaupenau wodau ty čisterny naplní, aby w čas potřeby wody dostatek byl.

Kníže Benátské.

Wšecka obec dělí se na osoby duchowní a swětské. Duchowní hlawa jest patriarcha, a má pod sebau biskupy a rozdílne preláty. Dokud Attila města Aquilegium nezkažil a newyvrátil, byla w něm stolice patriarchy, ale potom na žádost Benátčanůw ta stolice do Benátek přenešena jest, a tu až podnes trwá. Swětských hlawa jest kníže, a má pod sebau lid na tré rozdělený, totiž władyky, měšťany a obecni zběř. Ačkoli pak všickni jednostejně měšťané jsau a městského práwa jeden tak jako druhý užívá: však rozdíl jest, že władykové vším wládnu a na hejtmanství do všech krajin a měst jim poddaných wysílání býwají, druzí téměř všech úradůw zhoštění jsau. Kníže má swau instrukci, kteráž w tejnosti jest; ale co se při wolení a panowání jeho pompy, důchodůw a jiných předností dotýče, o tom tuto položím.

Po smrti kteréhokoli knížete a jak ho jen k hrobu slawně a na obecny náklad doprowdí, hneď se k tomu nařízení senatores, to jest rady, na palác sejdau, z nichž nejprřednějši viceregent a vicedux, to jest místodržící, právem jest. Ti dokud jiné kníže woleno není, z palácu nemohau; nebo dwěře se zawírají a silně střeží, tak že oni w tom čase všecky zemské potřeby řídití a opatrowati musejí. Po témž pohřbu shromáždí se weliká rada, gran consiglio řečená, a ta z prostředku swého nařídí osoby jménem inquisitores, aby se na žiwot a spráwu předešlého knížete wyptali a w jistém času, pokudž by co zlého na něj prokázáno mohło býti, žalowali a jeho statek na místě obce winili; tak že dědicowé a statku držitelé nebožtíka, pokudž co prokázáno i od pánůw prisauzeno býwá, to z statku nahraditi musejí, však jich žiwých poctiwosti a dobrého jména bez ublížení. Ač i w té příčině ani tak přísně s dědici nezacházejí, aby nemírnuu summu na statek ukládati měli, ale leda bázeň a strach byl budaucím knízaťm, aby se šetřili a děti aneb přátel swých nezawozowali. Pakli nic trestu hodného není, chwálí se a památka jeho dobrá zůstane.

Potom sejdau se, aby nowé kníže wolili a tu diwným obyčejem losy wybírají, jedni druhé wolíc nejprwé za wolence, a ti zas jiné, až naposledy několik osob, který by knížetem býti měl, wolí; a ten

musí dwadeceti pěti losy aneb (jakž oni užíwají) kuličkami stříbrnými a zlatými jiné přewyšowati. Takový když se najde, hned mu jiní všickni ruce líbajíc, štěstí s radostí winšují, a někteří jej na paláce i wen z palácu lidem wyhlásí; nato hned po všem městě zwoní, rázem jména a obrazu jeho mince se bije. W tom wedau jej do kostela sw. Marka, a on po wykonání služeb církewních na pawlači se lidu ukáže, ke všechněm řeč učiní a we všem dobrém se zakazuje. Odtud doprowázejí jej páni radní k oltáři, kdež on procuratoribus sancti Marci, totiž kostelníkům kostela sw. Marka, dle jemu předložené formule přísahu činí. Potom přistaupí vicarius téhož kostela a knížeti praporec knížetství do rukau dodá, kterýž on jinému k držení odevzdá; po oře odtud ke dweřům jde a wstoupí na stolicí na způsob kazatelnice udělanau, s kterauž od pławcůw práwo k tomu majících zdwížený około kostela po pławcu a wúkoł se nese, maje wedlé sebe jednoho z nejbližších příbuzných swých, kterýž z mísy wšeljakau zlatau i stříbrnau minci hrstí mezi lid hází, až býwá přinešen k stupňům palácu, kdež ho páni radní očekawají. Tu s té stolice sejda, kłobauk knížecí od jednoho na hlawu jeho se wloží, a tak jde do pokoje radního, kdež práwo a klíče palácu k sobě přijímá. Odkudž potom každý domůw se nawracuje.

Kníže pak, když wychází, wždycky tento způsob zachowává: Má na sobě oděw knížecí, totiž kłobauk, sukni zlatohlawowau s dlouhými rukáwy až k zemi, a jak z palácu wyjde, pokaždé welikým zwonem na wěži sw. Marka zwoní. Nesau před ním praporce na dlouhých týčích a trauby stříbrné přes dwa łokty zdýlí, jimiž před ním traubí; nesau také kříž, za tím stolicí pozlacenau a polštář zlatohlawový. Potom jde kníže pod umbrellí mezi dwěma, maje na hlawě knížecí čepici aneb kłobauk špičatý a rohatý, kterýžto roh jest pozadu nakřiwený, znamenaje a jako ukazuje, že ne na něm, ale na těch, jenž za ním jdau, senátorích, moc a wládarství záleží. Napřed na tom kłobauce jest přidělaný zlatý kříž, a to z té příčiny, když jednoho času otec knížete Laurentia Celsa jemu jako synu swému knížecí poctiwost učiniti, kłobauk před ním sníti a ruce políbíti se zbraňowal, ten kříž dali, aby i knížecímu úradu i otcowské moci se neublížilo, tím způsobem, jako by, když to otec učiniti musil, ne synu ale kříži ku poctiwosti to učinit. Za ním jde množství pánůw dwa a dwa społu, však z prwních dwau po knížeti ten, který po prawé ruce jde, nese meč nahoru špicí obrácený, w pošwě zlaté, na znamení, že jakož jiná knížata a potentátowé meč dobytý před sebau nositi dawají a tím swau plnau moc a panství dokázati chtějí: tak naproti tomu on swau moc, zákony a práwy obmezenau, jako meč pošwau obalený, od těch, kteříž z rad za ním jdau a meč nesau, we všem dosahuje a jich radau nic kwapného předse bráti nemůže a nemíní.

Jedna z předních powinností jeho jest, že každého téhodne jednau ke všem úradům osobně dojíti, dohlídnauti, je k sprawednosti, aby nie z přízně a z hněwu nesaudili, napomínati, a pokudž by na ně jaké žaloby šly, je potrestati moc má a může.

Dúchodu státego z obce wychází knížeti tři tisíce dukátůw a na ty musí drabanty chowati a jiná wydání činiti, zwlášť pak čtyry pankety každoročně dáti strojiti, jako: na den sw. Štěpána, na sw. Marka, na den Božího wstaupení a na sw. Wíta, k těm weliké množství pánůw

officírůw pozwati, a nadto jednau w roce každému z rad dar od zřata aneb stříbra dáti powinen jest.

Když den Božího wstapení přijde, wystrojí se ze zbrojnice weliká loď Bucentauro řečená, kterauž čařauny drahými, stolicemi, stoły od zřata a stříbra nákladně ozdobi a před palác knížete připřawí. Tu kníže s nejpřednějšími pány a potentátůw legáty na tu loď w swůj majestát wsedne, a jiní páni s obau stran pořád, s welikau sláwau a pěknau musikau a tak welikým množstwím małych łoděk a gondolí na tisíce jich následujících na moře za brány castelly jménem neda-leko wyjede, kdežto po wykonání od patriarchy aneb officíala jeho jistých ceremonií a říkání kníže wystaupí a, některá stowa promřuwě, prsten do moře uwrhne a zas se posadí. W tom trubači traubic a z střelby na pewnostech wystřelíc, jedau zpátkem do pewnosti, w kteréž kníže jako ženich předním pánům na swůj groš sláwný panket místo weselí strojí a potom k wečeru do Benátek s radostí se nawracuje.

LI.

Wawřinec Benedikti z Nudožer.

Dědina Nudožery (Nedožery) w Nitransku jest rodiště učence tohoto, jenž wykládaje na universitě Pražské klassiky staré a nauky mathematické, proslawil se co grammatik český, a co básník všech sauwěkých weršowcůw daleko předstihl. Prwním počátkům literním učil se w Jihlawě we škole Jáchyma Golce. Docwičiw se doma, obrátil se na universitu Pražskau, odkudž poslán byl l. 1594 za rektora školy w Uherském Brodě. L. 1597 stal se w Praze za rekt. Bacháčka bakalárem, načež přeřal spráwu školy Žatecké. L. 1600 powýšen byl za mistra swobodných umění a opět uwázal se w rektorstwí školní a sice w Něm. Brodě (1602 — 1603). L. 1604 přijat byl za kollegiata do kolleje Karlowy, kdež působil nejen z kathedry ale i co správce důchodůw (probošt). L. 1611, když Matyáš po odstapení císaře Rudolfa II. korunu českau přijal, wyslán byl (23 Máje) Benedikti sám třetí, aby králi nowému jménem university přání přednesl. Po Mart. Bacháčkowi a wedlé staříckého Hubera ne-bylo muže, který by s upřímnější snahau byl se zasazowal o zwelebení klesající university, nad Benediktiho. Umíraje, ještě pamatowal na ni, odkázaw jí wíce než 1000 kop miš. Benedikti zemřel dne 4. Čerwna 1615. Campanus Wodňanus památku jeho básní latinskau oslawil.

Benediktiho latinským jazykem sepsaná mluwnice — Grammaticae bohemicae ad leges naturalis methodi conformatae libri duo. 1603 — patří k nejpodstatnějším grammatickým pracem na-

ším starší doby. Jméno básnické pojištěno mu překladem metrickým žalmůw, teprwé l. 1855 od Šafaříka objeweným. Ačkoli prosodie časoměrná již od Blahoslawa ustálena byla, nicméně Benediktimu náleží zásluha, že první jí užil w duchu opravdu klassickém. Kromě toho známy jsau jeho básně příležitostné a rozprawy latinské.

Žalm VIII. Heroico.

Ó weliký welikého ty náš panowníče okršlku,
 Hospodine, ach welikát jest twého jména welebnost!
 Ach jak nestižená twá, jenž zemi přistřeľa wšecku,
 Wšecku nebes wýsost wěčným zastínila blískem,
 Býti musí sláwa! Nýbrž (což diwněji wážíš)
 Twau welebí diwnau i ta nemlownátka maličká
 (W nichž se o tvor lidský jasná twá spatřuje péče)
 Moc, jichž ústa nemá jsau twých chwať hlásati nástroj,
 Tak že ti nesmyslní, Boha kdož prau, hanbu nemírnau
 Z důwodu tak makawého mají. Já jistě nebes twých,
 Ó Bože, když jen krásu widím, a s tak mnoha slunce
 Hwězdami w řádu mítém, jež jim dať, kráčeti patřím,
 Hned trna tak říkám: Ach jaks welikých, Bože, pánem
 Těchto wěcí! A co pak, co člověk neb plod jeho bídný
 Jest, že ho tak wážíš? nebo málo pod anjety níže's
 Jej posadiw, korunau panování nad twory wšecky
 Ozdobit ozdobnau; poddaw jeho pod nohy wšecko,
 Cožkoli rozličným ruka twá kde zřídila dítem:
 Stáda woľů a owec a howad na polích se pasaucích;
 Též zwěři stáda mnohá vysokých po horách běhající;
 Ptactwo u wětru libém, jimž vysoko létati dáno;
 Též ryby wšech wod a řek, w hlubinách jimž zpływati dáno.
 Ó Bože, přestawný pane náš, jak rozlita slawně
 Důstojná twá moc wšudy! Jak twé jméno welebné!

Žalm XV. Elegiaco.

W důstojném, Pane, twém nebe stánku, na twé hoře swatté,
 Praw, kdo hoden uznán bydliti wěčně bude?
 Ten bude, kdož srdcem je upřímnosti mlowník,
 Rád čině wšecko prawé, rád mluwě wšecko mítě.
 Ke škodě kdož jazyka swého bližnímu nebrausi:
 Před křiwdau zlobiwých zastane radše lidí.
 Kdož sobě hřišníků (byť slawných) w mysli newaží:
 Než wáží ctnostných, jakkoli často chudých.
 Přípowědi kdož stále drží swých přísahy wšecky:
 A slowa swého ničím, byť škodu brať, nemění.
 Aupřátku kdož nedbá w saudu proti bráti newinným,
 Wúbec aniž bližních lichwami swými hubí.
 Těchto wěcí kdo by chtěl státau ostřiháti myslí,
 Tenť cele, ten wlastní zůstane wěčně Boží,

Žalm XVIII. Heroico.

Swé tobě všeco ceľau wraucností srdce wyléwám:
 W swé tebe všecy žiwau ľáskau wnitřnosti pojímám,
 Ó Bože můj, má síto miľa, má skáto přepewná,
 Můj hrade, mé jediné spasení, můj sám Bože silný,
 W němž doufám, můj štíte tuhý, rohu, jímž se potírá
 Mých cele zľost škůdců, před bauřemi kotwo a porte
 Wždycky mi bezpečný! Neb kdyžkoli chwátu do úst swých
 Twau bera, tě wzywám, hned mých, hned zpět jde nepřátel
 Moc! Hned i auzkost má hned na prostranno vychází.
 Již mne opět jistá byla smrt obstaupila swými
 Hrůzami, již zhynutí wzteklým obklíčilo praudem,
 Již hotový mne děsit, smutné rozdíraje hrdlo
 Hrob, noha již síti smrti jsauc zachwácena wázla:
 W těchto byw auzkostech, k nebi jsem pozdwiňhaje twáre
 Wraucně woľaľ, k Bohu swému močí wší síly woľaľ jsem.
 On pak, jakž na swém ohniwé seděť obľohy trůnu,
 Wslyše ľhas křiku mého, pohnut byľ rychle miľostí.
 Hned jeho pod nohami swět se stráľ, hned země všickni
 Základové, všech i hor hned tráľli se straľliwě. Hrozný
 Dým z chřipí jeho šeľ, ohniwý plamen z úst jeho páľaľ,
 Jiskry žiwé s uhlím řerawým wšudy prskaľy wůkoľ.
 Kdež nebe z swých širokých weřejí wyzdwiňsi se, Pána
 Spustiľo hned k zemi niže, jehož byla podnože temný
 Mrákoty stín. Wozové jeho pak swětlých cherubínů
 Zástup. Skrýšili sobě připrawiľ z temnosti mračen swých,
 Odkudž blesk z obľaků uhlí řerawého vychazeľ.
 Od Boha Bůh hřimaľ, zwuku swého wydáwaje troskot
 Tak střeľy paušťeje swé nepřáteľy prudce porázeľ,
 Až se propast hľuboká tam pod nimi odkryľa všecka,
 Základové země teěž se ukázali od ducha úst twých.
 Pak mne ujaw s wýsosti chopiľ a wywedľ z welikých wod,
 Z mých wšech nepřátel praudů těch jakkoli prudkých,
 Ačkoli silnějši mne byli. Pán podpora silná
 Sám mi byľ. Oblíbiw mne sobě, Pán z úzka wytrhľ mne.
 Odplatu mé newině, mé čistotě náhradu daľ Pán,
 Když, že jsem ostríhaľ jeho cest, widěľ; ustanewých praw
 Šetře Božích a upřimě se mít k Bohu swému hleděť jsem.
 Mé dle sprawedlnosti teedy odplatu, můj Bože, daľs mi,
 Čistoty srdce wnitř i rukau zewnitř powědom jsa;
 Neb s miľosrdným rád každým miľosrdně nakľadáš, >
 Úpřimým úpřimě činiš, sprostnosti obhájce! I
 Než naopak kdo chodí přewráceně, swé wěci všecy
 Teěž spatři, že mu teěž půjdau naopak a narůžno.
 Kdos saužen, k Bohu swému woľej, a tu hned oči pyšné
 Pán snižic jasnau rozswití swíci radosti.
 Jakž mně činiš, Bože můj, w tobě já, w tobě wojska prorázím,
 Bašty tebau kácím, w vysoké w tobě přeskakuji zdi. >

Štíta jest cesta Boží, řeči jsau jeho prawda nemylná:
 Štítem jest mocným tomu, kdož doufánliwě kráčí.
 Neb kdo Bohem kromě Hospodina? Kdo skátau jest kromě Pána?
 Můj Bůh k wítězství mne pasem podpásal udatně.
 Mé nohy jak by łani křepké čině, vysoko dáwa
 Skákati. Též ruce mé bojowat uče, łamati wšecky
 Dá łuky oceliwé. Proti šermům štítu dodáwáš,
 Můj Pane, podpíráš prawicí swau mau młtobu, až již
 Twau odewšad wůkoł zweleben jsem dobrotiwostí.
 Rozšířils kroky mé: sehnaut nepřátely dałs mi.
 Jižť zraněni padli, již powstati již nemohau wíc.
 Mně proti kdož powstał, padł hned, sehnut jsa konečně;
 Kdož mne nenáwiděli, wšeckys hle vypleniť dał mi.
 Ach wołaliť, wołali, wšak ani pomocníka nenašli,
 I k Bohu, wšak neslyšeł. Já pak jako prach w powětří
 Wšecky je rozprašiť, pošlapaw je co bláto na ryňcích.
 Padł zrocených wšech hluk: lidu aj wšemu za hławu dałs mne!
 Národowé mně cizí słauží, jichž jsem ani neznať.
 O mně kde dojde powěst, slibují postouchati: bázní
 Ěhauce mi pochlebuji a s třesením cizozemci w hradích swých.
 Žiw Bože buď! žiwa buď na wěky twé sławy welebnost!
 Mého jsi Bůh .spaseni. Bůh, jenž słuze swému poraučí
 Pomsty a podmaňuje mně lidi, sławný spasitel můj,
 Sprostitel ukrutných nepřatel, jenž cele padli.
 A protož aj zpíwámť chwály twé w národu každém,
 Hospodine, hłásám přestlawné twé činy, mocně
 Jak Dawidůw, Krystus, syn w národech ujma dědictwí
 Již kralowat, kralowat bude až po wšecky wěkůw dny.

Žalm XXVII. Elegiaco.

Dłauho wołám, má skáto, Bože, k tobě až již umdlěwám:
 Proč se neohłásíš? Ozwi se, ozwi, nemlč.
 Jestliže tak chceš wěčně mlčet, bude po mně konečně:
 Octnu se jak mrtwý již w hrobu jámě brzo.
 Proč neslyšíš, Pane, proč hłasu mé modlitby pokorné?
 K twé když stále rukau swatyni pozdwihuji?
 Čis mne pak, ach! zahrnaut s těmi bezbožníky umniť,
 Srdce jejichž zawité, jichž mysl faře plná?
 Ústy łahodně pokoj s bližními swými młuwících,
 An w zrádném lestné podwody srdci kují.
 Dej Pane jim skutků dle jejich, dej odplatu žlosti:
 Příslušnau mzdu swau nech bere práce jejich.
 Nebť nechťi k skutkům welebným twým myslí obrátit:
 Podwrať trošty jejich, podwrať i díto jejich.
 Pochwálen buď Pán na wěky: nebo wím, že pokorných
 Mých k sobě tak wraucích hłas modliteb wyslyšeł.
 Hospodin on Bůh jest, silný můj štít a pawéza:
 W němžto samém skládám doufaje wždycky pomoc.

Tož z toho plésání ustawičné srdci přichází,
 Ústům pak zpěwové často radosti plní.
 Síla swatých bude swých sám Hospodin, ozdoba věčná,
 Králi, jehož pomazať, sám bude na spášení.
 Spas lid swůj, Pane náš, a požehej swému dědictví,
 Pas je tu stádo swé, pak je wywys na věky.

Žalm XLVI. Elegiaco.

Bůh jest naše pomoc, naše Bůh útočiště jedinké,
 Bůh w bídách jistá sám lidu swému pomoc.
 Nic se tedy strašiti nebudem, by se káčeťo všecko
 Pod námi, neb i na nás, doufati předce budem.
 Byť moře všecko na zem s ječením se wyléwaťo prudkým,
 Byť hory padly doľů, byť se propadla propašť:
 Město Boží, církew, w pramenu swých předce potůčkách
 Swé obwesselení můž w Bohu míti libé.
 Bůh s nebe patře doľů a uprostřed swých jsa, přispíwa
 Swým k pomoci, jeho nic škodně nepohně se lid.
 Ach hlučeliť byli národové, byla pohnuťa všecka
 Králowstwí se země, zbauriť i swět se všecken:
 Okřikť však Pán všecky hlasem s wýsosti nebeské,
 Až všickni strnuli, všecka utichla země.
 Pojdte lidé, spatrujte Boží aj skutky přediwné,
 Jak hrozných pustin Pán nadělať na zemi!
 Přítrž mocně bojům učiniw po wší zemi, střelbu
 Roztrískaw spáliť luk, střety, wůz i kopí,
 Tak mluwě: „Již se lidé upokojte po wší zemi! Já sám
 Nejwýšší spráwu všech wšudy ujmu lidí.”
 Mysli dobré buď, církwi milá, Bůh s námi je věčně!
 Hospodin aj wysokým nám bude věčně hradem.

Žalm L. Heroico.

Nad bohy Bůh silný zawoľá všech k saudu bohů swých,
 Což jich rozsázeť po wší zemi; wýchod i západ
 Státi musí jeho před trůnem, když w kráse Syonské
 Zastkwěje se slawně. Aj Bůh náš již se ubírá!
 Nechce se děl díwat, ni mlčet k swěta děle neřáďum.
 Před ním oheň wše zžirati má, wše pokáceti wůkoť
 Wichrice náramná. Zawoľá wýsosti nebes swých,
 Též širokosti země swých saudu s lidmi za swědky!
 Pak se jim ohľási, řka: Shromaždte mi poswěcené mé,
 Smáuwu kteříž se mnau učiniwše zde, stáuli lidem mým.
 Stáli-li w prawdě toho: stwoření zemská i nebeská
 Ať spatřic potwrdí saudu Boha swého prawosti.
 Slyš, lide můj, a powímť: pozoruj a budeš sobě swědkem,
 Žeť jsem já Bůh twůj neukryť tobě k wystraze nic, nic.
 Nechci tě obwiňowat z oběti, jestlis kdy zanědbať
 W mé zewnitř co službě konat. Nebo zdaž mi woľů twých,

Neb kozlů třeba jest? Zwěř všecká a všecká howádka
 Jsau na tisíci horách w moci mě, tak i ptactwo nebeské.
 Zlačním-liť, nepožádám nic, nic od tebe: má jest
 Všecká plnost všech dostatků w zemi, i w nebi má jest.
 Přes to zdaliž jídám neb pújím? tím mne ty necti.
 Než toto radši dětej, obětuj Bohu chváty srdečné
 Všecká za dobrodiní, jemu swé plně záměwy wěrné,
 Pomněje, cos při křtu slibowať nebo býwaje w úzku.
 Pakli co ještě trwá, což trápi, jen mne dowěrně
 Wzýwej: já tě wytrhna nowauť dám příčinu chváty.
 Pokrytům ale saudec, jinak mluwě, tak na ně zahrmi:
 Což ti to prospiwá, že beřeš mé zákony w ústa,
 Smlauwau mau chlubě se, kázeň poněwadž opomítáš?
 Neb zloděje kdy widíš, tož s ním běže w krádeži díť máš,
 Ústa mluwí twá lest a jazyk ctným na škodu pauštíš,
 Srdcem zlostně kuješ proti bližním praktiky zrádné.
 Tos hle činiť! a že já mlče všecko to jsem tobě snášel,
 Žeť podobný budu, mněš. A protož již trestati začnu.
 Již tedy, již, srozumějte sobě wy lidé, wy ničemní,
 Jenž pauštíte Boha z paměti, bez bázně hřešice:
 Ješto on když pochytí, nebudeť žádného retuňku.
 Chwáliti Pána obět nejlepší, tím jeho uctíš.
 Cest kdo swých poprawí, spasení swé Bůh mu ukáže.

Žalm LX. Elegiaco. *Plenissimo in unius alio organo*

Wšecká trhá se země, každý chwěje se w swětě národ,
 Jak by propadnauti s námi se všecko chtělo.
 Ó Bože rozhněwaný, tak-liž podwrátiti míníš
 Již národ lidský, již i tu s námi zemi?
 Zůriti ach přestaň! rozsedliny zas země uzdraw!
 K nám se miřostí zas, k nám lidu swému, nawrať!
 Ach twrdě, ach příliš, příliš twrdě, ach Bože, s námi
 Nakládáš, kalichem hořce napájeje nás.
 Wšak tobě čest na wěky, že miřost zase spatřiti dáwáš,
 Jak zdwiženau koruhew těm, tebe kdož se bojí.
 Ó tedy již prawici sám swau lidu swého miřého
 Ostatky z bíd těch wyswobod! ó zachowej!
 Plésám, Bůh že se nám z swé swatyně ozwať ochotně,
 Ozwať a wítězství nám učiniť naději.
 Již bude můj Sýchem i Suchot i Galád i Manasse,
 Efraim i s Judau, končiny všecky jejich.
 Kdož mi se pak protiwl (Moab, Edom, též Filistýnští)
 K otrockým službám všecky sobě podrobím.
 Měst však tak hražených, pevností tak nedobytných
 Kdož mi dobyt dopomůž? Díto to práce dodá.
 Kdož by jiný než sám, Bože náš? ty, kterýš byl opustiť
 Nás w hněwě swém, přestaw wojsk býti wůdce našich.
 Již ale zas se nawrať, sílau mdľoby naši podepři!
 Lidská jest marná prawdiwě všecká pomoc.

Než w Bohu swém sobě postupujíc my udatně, nepřátel
Wšecku w Boží pomoci moc pošlapáme našich.

LII.

Šimon Žebrák Lomnický z Budče.

Památka Lomnického, jakkoli za swého wěku a později všelijak byl slawen, bližším připatřowáním we spisy a k powaze jeho namnoze lesku pozbývá. Mnohostí spisůw wrownává se spisowatelům nejpilnějším, nikoliw ale wnitřní jich cenau. Co koli psal, psáno zběžně. Básně jeho nejsau než rýmowaná prosa, jakož se i sám rýmowníkem podpisowal; spisowé prosaičti wětším dílem jsau překlady z jiných jazykůw. Co do powahy mrawní byl, přes heslo swé „sincere et libere“, muž obojetný a nestálý.

Rodiště Šimonowo jest Lomnice nad Lužnicí, po níž se, zanechaw vlastního příjmení Žebrák čili zřechtile Ptochaeus, dle tehdejšího obyčeje nazýwal. Narodil se l. 1553. Wzdělání swého nabyl w Jindřichowě Hradci na škole od Wiléma z Rožmberka založené a nadané. Potom spravowal sedm let školu w Kardašowě Řečici, načež od příznivcůw swých, panůw z Rožmberka, jak se zdá, obdržel žiwnost w Šewetíně. Tam stále swé bydlo měl, ačkoliw i po zámcích okolní šlechty častým hostem býwal a do Prahy zajížděl. První tištěná práce jeho wysla léta 1580. Léta 1594 dostal od cis. Rudolfa II. list erbowní, aby se mohl psáti „z Budče.“ Na stará kolena začaly ho stíhati nehody. Z jara l. 1618 wyhořel dworec jeho w Šewetíně, tak že o wšECKO přišel a přinucen byl od dobrodincůw pomoci se doprošowal. Tehdá tuším odstěhowal se do Prahy, kdež jeden z synůw jeho přebýwal w domě pana Wiléma Slawaty. Když po smrti cis. Matyáše zbauřilá strana stawůw českých na trůn powolala Fridricha Falckého, mněl Lomnický, že s wlky wýti třeba, i jal se krále jalowého oslawowati rýmy swými, které mezi chátrau nemalého zalíbení docházely. Ale zle sobě poradil. Bauře byla přemožena a prawý panowník w zemi se uwázal. Pokuta stihla i Lomnického l. 1621. Od té doby žiwil se skládáním písniček příležitostných, až po l. 1622 wšECKA po něm stopa mizí.

Z weršowaných prací jmenowání zasluhuje Instrukci mladému hospodáři (1586), z prosaických Žiwot filosofský (1591) přeložený z latiny.

Z Instrukci mladému hospodáři.

O bohatství z chudoby.

Promluvíla ústa swatá,
 Že oheň zkušuje zláta,
 A zláto člověka zase
 W každém věku, w každém čase.
 Není důvodu lepšího,
 Ani dostatečnějšího,
 Kdo který člověk jaký jest,
 Jako když se naň vzloží čest,
 Že z chudoby ponížení
 Přijde ke cti powýšení,
 Když zboží, statku nabude,
 Chudoby, nauze pozbude.
 Toť všem lidem ho okáže,
 Zřetelně toho dokáže,
 Jaký on chtěl dávno býti,
 Kdy by byl mohl tu čest míti,
 W které jest nyní postawen,
 Jsa nad jinými wystawen.
 Známe, že mnozí dobří jsau,
 Ale však za příčinau tau;
 Nebo zlí býti nemohau,
 Majíc bídu, psotu mnohau.
 Jako jsme mnoho wídali,
 Že jsau mnoho mluwíwali
 Buďto o miřostiwosti
 Neb štědrosti, ochotnosti,
 I také o jiných ctnostech,
 Wlídnosti a šlechtnostech:
 Však když pozbyli swé bídy
 Welmi jsau se proměnili,
 Jako by již ti nebyli,
 Jsauc jako prw předce traupi,
 Učinění příliš skaupí,
 Pyšní, nadutí, nádherní
 A swým přátelům newěrní.
 Za ně jsau se stydíwali
 A swých krajanů neznali.

Budiž on pak ten kdožkoli,
 Nechwálí se to nikoli.
 Welmi mnohé nespůsoby,
 O nichž mlčím této doby,
 Při nich jsau se nacházely,
 Když cti, statku docházeli.
 Co medle, jakés naděje,
 Změnilo jich obyčeje?

Powímť, můj příteli, směle,
 Neb se to již dáwno mele,
 Že honores mutant mores
 Sed raro in meliores,
 Čest, poctiwost, mrawy mění,
 Ale řídko k polepšení.
 Snáze chudoba se snáší,
 Nepne se a newynáší;
 Nebo člověka snižuje,
 Wnitř také zewnitř ssužuje.
 Złato pak naopak ryzí,
 Když se to, jsauc někdy cizí,
 Do chudého měšce wbeře
 Hrubě se wen z něho deře;
 Nemůž se nijakž tajiti,
 Musí na jewo wyjiti.
 Wydírá se, rozšírjuje,
 Blyští se a okazuje.
 Neb chudý w nowě bohatý,
 Má-li tu některý złatý,
 Zdaž s ním může pomlčeti,
 Neb s pokojem poseděti?
 Ale uzříš ho hrdého
 A welmi nepokojného,
 Ano také nezbedného
 A mnohým lidem těžkého.
 Příkřadowé toho mnozí,
 Že kdož býwali nebozí,
 Když statku, zboží dostali,
 Kdo jsau, sami se neznali.
 Wždycky se spíš pohoršili,
 Nežli se w čem polepšili.
 Napořád téměř padali,
 Swé dobroty pozbýwali.
 Ješto častokrát bohatí,
 Jimž štěstí nechtěto státi,
 Když jsau w chudobu upadli,
 Potratiwše to, čímž wládli,
 Byli ctnostní učiněni,
 Poznali se w ponížení;
 Neb příčinu potratili,
 Břemeno s sebe složili,
 Kteréz jim odporné bylo,
 Tím dobroty jim přibylo.

Protož ty, dá-liť Bůh štěstí,
 Že se budeš moci wzněsti
 Nad jiné, wstana z chudoby
 Jako teď z nějaké mdľoby,

Buď dostaneš-li auřadu,
 Poctivosti, dáváme řadu:
 Nehonos se a nepýchej,
 Vší nádhernosti nechej,
 A neměň se w dobrotě
 We všelikém swém žiwotě.
 Jednostejně vždy se chovej,
 A buď k přátelům takowey,
 Jakýs předtím prwé býwał,
 Když jsi se kyllí odiwał,
 Neb k čemu jest to dobré jen,
 Jsa rovně, jak prw, týž a ten,
 Když se w čubě býti widíš,
 Že se za přátele stydíš?
 Však se jen každý zasměje
 Pro ty také obyčeje.
 Pakli budeš w dobrém státi,
 Budeť každý té cti přáti,
 Přátelsky tě miřowati
 Wšeho dobrého žádati.
 Wěř jistě, toto naučení
 Že nejposlednější není:
 Chceš-li ho následowáti,
 Budeš sobě děkowati.

Z Filozofského žiwota.

Růži Rožberské.

Aj růže miřá, přemiřá
 Jak jsi se mně změniřa!
 Někdy mnoho kwítkůw měřa
 A již's nyní osaměřa.

Byřas čerwená, již's bířa:
 Však jsi předce libá, miřa;
 Neb se vůně twá vždy cíři
 Naďe všeccka jiná kwíři.

A že pak wěci všeliké,
 Maľé i také weliké,
 Na swětě proměnu berau
 I lidé také tau měřau:

Protož i ty, miřa růže,
 Jináč to býti nemůže,
 Než k wěčnosti se strojiti
 A odšud také hostiti.

Pán Bůh pak k své cti a chvále
 Rač tě nám ponechat dále,
 Abychom skrze vůni twau
 Mohli občerstvit mđlobu swau.

A když nestačí bytu zde,
 On sám tě rač z miřlosti své
 W rajske zahradě štípiti,
 By se mohla věčně stkwíti.

O Sokratesowi filosofu.

Sokrates, Athenienský filosof welmi wzácny a wznešený, jenž prwní byl, kterýž ethicen, to jest učení o mravích, začal a wymysliť, nezadnějši swěta krajiny prošel, aby toliko maudrosti nabyť. A ačkoliw nejmaudřejši byl, však jako by nic neuměť, za takowého se wždycky pokřadať. Protož takto často řikáwał:

Já jen to umím, rozumím,
 Totižo že nic neumím.

O něm Tullius in Tusculanis prawí, že filosofí s nebe swoľal a w městech ji postawiť a do domů uweď, a tudy jako přinutiť o žiwotu a mravích i o věcech dobrých i zlých se ptáti. Byť pak přediwny w čistotě, w sprawedlnosti a w strídmosti i w jiných ctnostech, tak že pro heroických ctností zřetedlnost když někdy jiní filosofowé, wíce než na člověka náleží, jej wychwalowali: on stál od weychodu slunce až do druhého weychodu jako sťaup nepohnutedlný w týchž šlápějích, ústy i očima upřímě k slunci patře, w myšlénkách jsa, jako by teď z mysli wytržen byl. Tím bezpochyby nawěští dáwaje, že takowé jejich nesmírné a vysoké chwály ani slyšeti ani přijíti od nich nechce. Trpěliwosti pak byl podiwu hodné a jako nepřemožené, snášeje rád a mile wšeljaká protiwenství a trápení.

Jednau se přihodiť, že ho jeden patau uhodiť, a když se nějaký člověk takowé jeho snesitedlnosti, že k tomu nic neřiká, welice diwiť, on mu řekl: Kdy by mne oseť kopytem neb nohau uhodiť, nikda bych ho proto před saud neobsíťal. Proč bych pak také tak dobromyslně nesnášel bití lidí zlých, jako bych strpěť uhození aneb udeření howad nerozumných? Tím toho člověka, kterýž ho patau uhodiť, k osťu a howadu nerozumnému připodobniť a, kdy by maudrý aneb dobrý byl, že by toho nikoli neučiniť.

Item jednoho času, když Xantippe manželka jeho nesnesitedlně ho haněta a spurně naň wykřikowala: on, aby jí z očí ušel, wen z domu wyšel a stál někde pod oknem, odkudž ho ona nečistau wodau zliťa. On nic wíce k tomu nerekl, než sehnůw hľawu toto propowěďeť:

Hned jsem řekl, že to hřímání
 Přinese dešť bez meškání.

Když pak Sokrates pro některé hosti své dosti špatnou večeři přistrojiti dal, řekl:

Jsau-li dobří, večeří mau
 Zmáta tuto za wděk přijmau:
 Pakli jsau zlí, i teda nic
 Netřeba se starati wíc.

Sokrates teprwa w starosti swé učil se muzice, smeyšleje tak, kdy by muziky neznal, že by se mu k přispoření maudrosti ještě něčeho nedostáwało. Když mu pak někdo jednau řekl: Ó Sokrates, což se zato nestydíš, že se teprwa w starosti swé učíš? odpowěděl:

Wětší hanba, máš wěděti,
 W starosti nic neuměti,
 Než se něčemu učiti;
 Neb se słuší wždy cwičiti.

Jeho řeči aneb wznešenější sentencie tyto jsau:

- I. Ráno rada a večer kwas:
 Wšecko chce mít příhodný čas.
- II. Tak hled' cizí dobré opatrowati,
 Aby sám swé nemusil obmeškati.
- III. Odporné jsau radě hněw a chwátání:
 Kwapnau radu následuje pykání.
- IV. Počátek přátelství dobře mluwiti:
 Půwod pak nepřítelství zlořečiti.
- V. Přitele dobrého těžko dojiti,
 Welmi pak snadně můžeš ho ztratiti.
- VI. S přáteley hled' kratičké řeči míti,
 Ale přátelství musí dlouhé býti.
- VII. Když se jiní zle mají, jsau w žalosti,
 Ty se z toho netěš, neměj radosti.
- VIII. Lép se warowati než strachowati,
 Slušněji se rdíti nežli w strachu býti.
- IX. Co pak máš, hled' toho tak užíwati,
 Aby cizího nemusel žádati.
- X. Tu wždy o mnoho těžší práce býwá,
 Kde málo neb zhoľa nic prospíwá.
- XI. Když se pak rozhněwáš na syna swého,
 Hled' wždy skrocowati sebe samého.
- XII. Synu ctnému nemůž nic těžko býti:
 Co koli otec poraučí, chce míti,
 Hledí to vše poslušně učiniti,
 Leč by w to nemožnost chtěla wkročiti.
- XIII. Přítomného náleží wždy chwáliti,
 Nepřítomného nesluší tupiti.
- XIV. Od koho pak zastaužil jsi trestání,
 Darmo od něho žádáš retowání.

- XV. Oči a uši lidu obecného
Jsau wždy zlí swědkowé času každého.
- XVI. Jez a pí proto, aby dobře žiw był,
Ne proto žiw buď, aby jen jedť a piť.
- XVII. Štěstí má wždycky nenávisti dosti:
Sama bída, ta se závisti zhostí.
- XVIII. Ten nikdá nic neztratí, kdo nemá nic:
Na mále přestává, kdo nežádá víc.

Otázán jsa Sokrates od nějakého chudého a potřebného člověka, co má činiti, málo maje a mnoho potřebuje? odpovědět: Jestli tobě twá žiwnost nemůže stačiti, ty skrowně žiw buď a hled, aby ty sám twé žiwnosti mohť postačiti.

Když jednau nějaký tláchač posměšně tázał se Sokratesa, kterak by ho chtěl naučiti umění a maudrosti? on mu řekl: Dwoje naučení maudrosti tobě potřebné jest, jedno aby mlčet, a druhé aby se mluwiti učil.

Jsá otázán: Čím by někdo dobré powěsti dojiti a dosáhnauti mohť? odpovědět:

Bude-li dobře činiti
A zřídka málo mluwiti.

Jsa od jednoho otázán, z které by wlasti byť? odpovědět: Z swěta jsem. Wšeho zajisté swěta se obywatelem a měštěním býti prawil, žádné sobě wlasti obzwlaštní přiwlastniti nechťeje.

Tak hle ten mudřec byť přediwný, w odpovědech snadný, w sentencích hojný a we wšech ctnostech zkušěný, kterýž nad to nade wšhecko tato słowa wyrytá měť:

Amicus hominis est sapientia ejus, inimicus hominis est stultitia ejus, to jest:

Přítel člověka každého
Jest nejlepší — maudrost jeho:
Nepřítel pak z jiných množstwí
Jest jeho pauhé blážnowstwí.

Naposledy pak byť obžatován, že se posmíwať dubu, psům a kozlům, které jsú Athenští w poctiwosti měli a za bohy je ctíli. I dodali mu w pití jedu, a tak nebohý filosof zahynuť a žiwot swůj bídně dokonať. Po jeho smrti Athenští toho teprwa želeli a pykali, a obraz zlatý k jeho wěčné památce w chrámě postawili a, kteříž příčinau jeho smrti byli, wšhecky pomordowati dali.

Byť pak žiw za času Aswera krále assyrského a w dewadesáti čtyřech létech wěku swého, jsa otráwen, umřel, kteréhožto roku ještě knihu znamenitau složil.

LIII.

Sebastián Wojtěch Berlička (Scipio).

Berlička, obyčejně Scipio zvaný, narodil se w Plzni l. 1565. Maje 17 let, wstoupil (1583) do tovaryšstwa Ježíšowa. Dosáh stupně mistrského, učil několik let filosofii, mathematice a theologii. Do jara 1609 byl w Jindřichowě Hradci, pak w Brně, od l. 1611- spravował kollej Pražskou. Okolo l. 1620 opustil řád a newí se, kde by život byl dokonal. Cokoliw psal, všecker statečně psáno i věci i jazykem. W způsobu jeho zvláštní bodrost se jewí, která upomíná na ducha tehdá w literatuře polské wládnaucího. Jiná zvláštnost tohoto spisowatele jest smělé tvoření slow nowých a wymítání cizomluwůw. První spis tištěný Berličkůw jest rozmlauwání sw. Řehoře o životech a zázracích swatých, překlad z latiny (w Olom. 1602). Z polštiny přeložil životy swatých od slawného kazatele Petra Skargy z T. J., kterých se jen částka (Leden a Únor) w rukopisu zachowala. Postilla Berličkowa l. 1618 poprvé wydaná později ještě čtyřikrát byla tištěna. Dle Balbina wydal též kancionál l. 1611.

Z předmluwy na postillu.

Urozenému Pánu Janowi staršimu Říčanskému Kawkowi z Říčan na hradě Braumowě a Włachowicích.

Wtipně složeny a sepsány spis wtipného a rozumného zastawače míti chce, aby, co se do něho složilo, wtipně a rozumně rozsaudiw, widět, co a jak zastáwati. Já tedy spisem swým proti záwistiwým pomłauwačům a utřačům bezpečen budu, obraw mu takowého opatrowníka, jemuž wtipem a rozumem máto rovných wlast naše zplodíta. Wtip bystrá a rozličná důmyslnost osvědčuje, rozum mnohých věci zběhllost zotrjuje. Že se na všecker opatrně ohlídati a daleko domýšleti ráčíte, z wtipného přirození pochází; že mnohau umělostí jako i mnohých věci zkušením mysl oswícenau míti ráčíte, co diw, že maudré rady a rozumní činowé na Waší Miłosti od těch, ježto rozumné věci od nerozumných rozeznati umějí, spatřini býwají? Obé jste ráčili léta 1605 (pokudž se o rok nemeylím) na sněmě tehdáž w Wyškowě držaném s welikým podiwením prokázati. Nebo když se těch časůw ta Bočkajowa neřádu pohroma z uherského zákampí na Morawu waliti chtěla, ráčili jste stepílostí Bohem daného wtipu všecek aumysl té nezbedné a bezbožné chámowiny wyskaumati, jako i cesty, kterými by a jak do Morawy wpadnauti mohla, uhodnauti a všecek pořádek tak škodliwého wpadu všem stawům k potřebné výstraze nejen předpowědėti, ale i maudře, jak by nastáwající nebezpečenstwí

odvráceno a začatému zlému přítrž učiněna býti mohla, raditi. Ó že tehdaž tak maudré a wtipné radě místa nebylo! Wšecko se tím pořádkem, jak jste předpowěděti ráčili, zběhlo, země nenabyta škodu ucítila. Kteří prw dobré rady přijíti nechtěli, potom od nepřátel zachwáceni užiti jí více nemohli.

Kdo něco zastati, chrániti a obrániti má, mužem býti a srdce míti musí. I s té strany jsem spisek swůj z wlastních rukau vypuštěný wýborným ochráncím opatřil. Kdo o welikém srdci, které nositi, kdo o hrdinské mysli, kterau se o weliké věci pokaušeti, kdo o zmužitosti, kterau w největších nebezpečenstwich sobě podobným státi ráčíte, newí?

Pomnním časy, miłostiwý pane, kdež jste i tejným zástím i zjewným nepřítelstwím, a tím ještě počtem mnohým a časem dlahuhým, ze všech stran až přes uši pohřízeni býti ráčili. Odjinud nebylo ani rady ani pomoci žádné: doma obého bylo s potřebu. Dowtipem, maudrostí, opatrností, práwem jako i auskoky práwními brániti jste se ráčili: ale ničím jste se tak všem obrániti a všecka záští a nepřítelstwí přemoci neráčili, jako žádným násilím nepřemoženau zmužitostí a stálostí, ana potomně seznána, i miłost u těch, kteří někdy s Waší Miłostí nepřítelili, zjednała. Ó srdce, z kterého takowá zmužitost roste, wěčně nesmrtdlnosti hodné!

Walila se uherská neřest jako powodeň nějaká na Morawu: wšickni pomezni obywatelé statky a nábytky jak a kam mohli wstěhowawše, zámky a sídla opustiwše, zemi k wyhubení, když jinak lze nebylo, nechawše, do měst se zawřených sjeli, aby společnau pomoci hrdla swá bránili. Jediný pan Jan z Řičan, o něž nejprwé nepřítel zawaditi měl, ničehož nikam newystěhowaw, žádné se odnikud pomoci nedowolaw, s samau toliko domáci čeládkau, než zmužitým a hrdinským srdcem nepříteli dostal a s ním se čelem polkaw, přemoženého zpátkem obrátil, ješto by sic byl neporažený beze wší překážky až do Hołomauce přitřhl. Nic tu před Waší Miłostí udatný Horatius nemá, ješto wojsko nepřátelské, až by most zřícen byl, zastawil: ale zpátkem, jak jste ráčili, jeho neobrátil.

Přidám-li ještě jeden té, o které mluwím, Waší miłostině zmužitostsrdatosti příklad, ničímž nepochlebím, než wěc všem známá jako všecko jiné až posawad powím. Dána byla příčina od Rudolfa slawné paměti císaře odstoupiti: pan Jan z Řičan zmužité stálosti přiwyklý nemohl se jako lřtina po wětru chwíti; několikerau powinností pánu swému zawázaný, nechtěl se wrechnosti swé pronewěřiti. Pobrán statek, nábytek rozebrán, stříbro, zlato se všemi kleynoty rozchwatány, urozená manželka s nejmilejšími dítkami w cizině zadržena, na samau osobu panskau wsudy polknuto. Kdo by byl neřekl, že i ten nejwkořeněnější dub takowým wětre wywráceuý padne? Zmužitohrdinské srdce těžkostí se přemoci nedało, hotowější statek, zboží, nábytky, zlato, stříbro, kleynoty, nejmilejší manželku, urozené dítky i samý žiwot se vším, co na swětě jest, ozeleti, nežli záwazek učiněné přísahy přetrhnauti. Mnohé hrdiny česká země, wlast naše nejmilejší, wždycky každého wěku odkojila: ráčíte těch braku nejpřednějšího hodni býti, poněwadž i wlast i rod, předky wzácny w starožitnosti šlechtný, wlastně chwalitebnými činy šlechtiti a ozdowawati, a jak wlasti tak i rodu k' honosné poctiwosti býti ráčíte.

Poněwadž jsem se tedy neomýlit, takowého práci mé již od sebe vydané opatrowníka obraw, jakého wlastní jeho ozdoby ukazují, Waší Miłosti zato úslužně prosím, že spis tento, jakkoli chatrný, takowý wšak, který se Waší Miłosti zlíbiti a mnohým k etnostnému žiwotu posłauziti může, wděčně přijíti a mne jakožto swého wěrného a wždycky stáležo, podle powołání mého, služebníka sobě poručeného míti ráčíte.

O řeči kazatelské.

Čechowé wíce na konec, ku které se řeči kazatelskau směruje a směrowati má, jako i na aučinek, kterýž ona w člověku ji poslauchajícím působí, patřice, kázáním ji nazývají. A wtipně w prawdě, jest-li co. Nebo pořádný a pořádně powołaný kazatel wší swau kazatelskau řeči a prací k tomu jedinému cíli naměrowati má, aby buď etnostným a křesťanským mrawům powyučowáním, buď wíry křesťanské článkůw písmem swatým wyswětlowáním a ztwrzowáním, buď kacírských bludůw a nowot pomocí téhož písma porážením a rozmítáním prawau kázeň a cud křesťanského obcowání w ten lid, který ho poslauchá, uwedł, káraním pak a trestáním, — jelikož kázání, mimo kázeň, cud a zwedení, domłuwu, káraní a trestání znamená, poněwadž česká i morawská práwa, jak by nešlechetníci kázání býti měli, wyměřují — od wšelíjakého neřádu odháněť. Aby obého došel, podle učení sw. Pawła, nastaupati whod i newhod, trestati, žehrati, napomínati we wší snášeliwosti musí. Což on zajisté řemeslně rozšířenau a písmem swatým, — kteréž jest každého kázání duše a, podle Božího přiswědčení, jako kładiwo tříbící a rozrázející skálu a pronikawější nad wšeliký meč na obě strany ostrý, — prodiwanau řeči mnohem-šťastněji nežli někdo třebas učenější učitel neb nejwýmłuwnější řečník dowěsti může, poněwadž kazatelská dobrého kazatele řeč hluboce srdce raní a proniká, ano i tam, kam se jí směruje, obrací.

Školský někdo učitel články wíry křesťanské z písma swatého wywede, rozloží, wyloží, upewní, písmo písmem jako i wtipnými důwody wyswětli: ale řeči krátkau, staženau, skaupau a w školách jen známou. Tak i wýmłuwnosti wyučený řečník obšírně a prostranně rozwedenau řeč postawí a tu wybranými słowy, wzácnuu wýmłuwností, rozličnými figurami jako nejpěknějšími kwitky wymaluje, wysnoruje a wyładí: ale písmem jí, aby duši měwši žiwa byla, neobžiwí. Protož ani učitel ani řečník kázně křesťanské w lid obecní neuwede, ani trestáním od zlého neodwede. Onen zajisté, že pro krátkau auzkau a proto zatměłau řeč ¹⁾ nepochopitedlný býwá: tento pak že ozdobnuu řeči uši sic polektává, ale bez písma dále až k srdci, aby jim pohnuť, nedochází.

K tomu, někdo w jakémkoli umění zběhlý, jisté a ty dosti auzké umění swého meze maje. těch řeči swau překročiti a na sausedské pole kosau naměřiti nemůže: domácí aurodau žiw býti musí. Kazatel pak wýmłuwností rozpásaný wšecky wšelíjakého umění přetažené mezníky právem swým přesekává, ke všemu mocně jako pán sáhá, wšeho jako wlastního užívá. Wšeccko mu słuší, wšeccko słauziti musí.

¹⁾ obecnému lidu totiž.

Nic Božských a nebeských věcí z písma sw. vědomost tak tajného a ukrytého nemá, aby tam kazatel nedohlídal. Nikam školská theologie tak wysoce nenapíná, aby tam kazatel nesahał. Mudrci nikdež w přirození tak hluboce nedůaubají, aby se tam kazatel neohlídal.

Hvězdáři světla nebeská spatřují a běh jejich jistým časem wyměřují: kazatel jimi swítí a běh jejich počítá. Zeměměřiči dalekost a širokost swěta na míle, hony, kroky atd. dělí: kazatel se po té dýlce a šířce prochází a wešken swět, nebe i zemi, w malé chvíli přeběháwá. Práwowci práwa ukládají a wykřádají: kazatel ta, dobrá a a sprawedliwá-li jsau, rozeznáwá. Králowé, knížata, páni zemí a poddanými wládnu a nad nimi panují: kazatel, aby křesťansky wřádlí a panowali, napomíná. W wáčkách wycwičení hrdinowé, kde by se ležení rozbiti, jak by se pevnosti dobýwati, kde a jak by se nepřítel dosti silný małym počtem přelstíti a přewálčiti mohł, wučují: kazatel, které by sprawedliwé neb nesprawedliwé tažení a wálka byla, wyswětluje, k sprawedliwému srdce přidáwá, od nesprawedliwé pohružkau pomsty Boží odwodí. Co mají kronikáři, co letníkáři²⁾, co wšickni jiní, čeho by kazatel časem swým k konci swému, aby kázeň křesťanskau uwedł, pohodlně užíwati nemohł? Co tedy diw, že kazatelé to mohau, seč jiní býti nemohau?

Jest sice tak a popírati se bez křiwdy nemůže, že řečníci w rozšířených mezích kazateli podobni jsau; nieméně však kazatelům se rovnáti nemohau, proto že jistot písma Božího a prawého jeho smýslu neužíwajíce a užíwati nemohše ani neuměwše, srdce lidem ukrádati a to, kam by słušeło, k křesťanské kázni, řádu, cudu a poklidu řečí swau pohnauti a mnohem méně obrátiti nemohau. Słowa jejich w uších zní a srdce nedocházejí, uši naplňují a srdcem nehýbají; protož také těch proměn, které wšemu swětu k podiwení a užaslosti jsau, w člověku, jako kazatelé, neděťají.

LIV.

Bartoloměj Paprocký z Hlohol a z Paprocké Wůle.

Bartoloměj Paprocký, syn Ondřejůw, narodil se l. 1540 na Mazowsku we wsi Paprocké Wůli, dáwném to sídle rodu Paprockých erbu Jastrzębiec. Studia swá konal na akademii Krakowské pod slawným tehdá mistrem Valentinem z Rawy. Dokonaw učení, přebýwal w domě pokrewného swého Stanislawa Modliszewského. Za manželku pojal pak Hedwiku Koszobudskau i stal se podčeším země Dobřiňské. W domácnosti swé nebyl hrubě šťasten, tak že se strojil opustiti wlaš a odebrati se do Wlach: na cestě již zastawila jej zpráwa o smrti manželčině l. 1572. W nesnázích polských o wolení krále po smrti Sigmunda Augusta († 1572) a Štěpána Bátora († 1586)

²⁾ letopisci.

stál Paprocký při straně rakauské, která poprvé císař Maxmiliána II., podruhé arciknížete Maxmiliána za krále vyvolila. Paprocký proti straně protivné bojoval satyrickými veršemi, čímž jmenovitě na sebe popudil kancléře korunního Jana Zamojského, hlavu strany protirakauské. V Polsku zůstal až do bitvy pod Býčínou (24. ledna 1588), kdež arcikníže Maxmilian zajat byl od Zamojského. Paprocký boje se pomsty kancléřovy, newiděl jiné rady než odebrati se hned z bojiště do Čech, kdež se nejprve obrátil k panu Wilémovi z Rožmberka, s nímž se byl z doby poselství jeho za císař Maxmiliána II. v Polště seznámil. Později nalezl útočiště u p. Zbyňka z Hasenburku a u jiných pánův katolických po Čechách a na Moravě. Veliké bouře, které v Čechách na začátku XVII. století nastaly, přewahou strany podobojí a odřeknutím se císaře Rudolfa II. skončily, byly Paprockému příčinou, že se po l. 1610 vrátil do otčiny před více než 20 léty zanechané. Zemřel l. 1614 a pochován we Lwowě u Františkánův.

Spisy Paprockého velmi četné, psané polsky i česky, veršem i prosau, jsau obsahu náboženského, mravopisného, hlavně ale rodopisného a historického. Spisy českým jazykem vydané s počátku skládával polsky a jiní mu je překládali anebo opravowali; později přiučiw se češtině, sám po česku psal. Pomocníci jeho w tom ohledu byli Jan Wodička, Burian Walda a Rafael Soběhrd Mnišowský ze Sebusína.

Z českých spisůw Paprockého jmenowati sluší Zrcadlo markrabství moravského (1593, překl. Wodička), Diadochus jinak poslaupnost knížat a králůw českých, biskupůw a arcibiskupůw a tří stawůw králowství českého (1602, opravowatel slohu Soběhrd, od něhož půwodně sepsán přehled dějůw církewních w Čechách, klášterů, poslaupnost biskupůw etc), Štambuch slezský (1609), Nowá kratochwile (1597—1600, překl. Walda) a Obora neb zahrada, w níž rozličná stwoření rozmlauwání swá mají (1602).

1. Z Diadochu.

Smrt Mikuláše Zrinského.

Wida Mikuláš hrabě Zrinský, že w zámku zůstati nelze, rozkázał Frankowi Šerenkowi, komorníku swému, sukni aksamitowau a jiné raucho hedbáwné přiněsti, a takto k přistojícím wojákům promluwit: „Nepotřebuji nyní oděwu těžkého, ale lehkého, abych w něm bez překážky a tíže rytířsky se brániti mohl.“ A opět poručit sobě dáti

kłobauk černý hedbáwný s záponau złatau a pěrím čapátkowým, kteréhož při swatbě obyčejně užíwał, a roztrhw sukni dotčenau, sto dukátůw, mezi kterými žádný nebył rázu tureckého, w ni wložiti kázał, řka: „Aby snad pohané neřekli, swlácejíce mne, že žádné kořisti při mně nenalezli.“ A wzaw klíče od komorníka, kterěz každé noci při sobě míwał, přiložil je k zlatým a řekl: „Jistě tomu wěřte, dokawadž ruce mé tímto mečem (okazuje na ten, kterýž komorník držel) budau moci włádnauti, žádný toho ode mne neodejme; ale po smrti mé kterému koliw z nepřátel se dostane, ten nechť toho užiwe; neb jsem se zawázal Bohu, že se nedopustím pohanům jíti a na diwadła po wojsku woditi.“ W tom ohledáwaje ruku swau, popadł meč jeden ze čtyř otce swého, řka: „Tatol jest zbraň má, kterauž jsem cti a chwály dosáhl, a nyní s tauž, cožkoli Pán Bůh na mne dopustiti ráčí, statečně snesu.“ — To mluwě brał se z pokoje swého, maje za sebau pawězu a w ruce meč; neb žádnau jinau zbraní se zaneprázdiniti nechťel, ale poraučeje se Pánu Bohu, z Sigetu ujíti nemínil, než s státau myslí wszeliké protiwenství strpěti. I wešel na płac zámku, našel jízdné i pěší pohotowě, jenž s dobytými meči nepřitele očekáwali. Zatím zámek dohoříwał a žádným způsobem oheň uemohł býti shašen, od čehož powstał dým hustý náramně, tak že křesťanům déle w zámku zůstati možné nebyło. Protož hrabě Zrinský, zšikowaw lid k bráně, takto k wojákům swým mluwil: „Nejmilejší bratři a bojowníci hrdinští! sami to očitě spatřujete, že nepřitel náš wíce ohněm nežli branným mečem nad námi zwítězuje; ale poněwadž to Boží dopuštění jest pro nepravosti naše, nelze než takowau pokutu sněsti trpěliwě a udatně. Poněwadž pak zawázáni jsme wespołek, abychóm pospołu žiwi aneb mrtwi zůstali (což až do toho času splněno), nebyła by wěc chwálibná, přísaze swé zadosti neučiniti. — Protož, když nás oheň ze všech stran obkličuje, když nás již malý počet jest, když pro nedostatek potrawy bližní naši mrau: kterakž nato neslawýma očima patřiti můžeme? A mimo to wšecker zdaliž zde shořeti chceme? Ne owšem, ale wyrazme z zámku wen doufánliwě, a potkajíce se s nepřitelem, s ním branně se potkáme; neb jestliže statečně zemřeme, w nebi na wěky wěkůw nepochybně žiwi budeme. Pakli při žiwotě zůstáneme, w prawdě sláwy a chwály nemałé dosáhneme. Ajhle w čele stoje předchůdcem našim budu, abyste wěděli, koho následowati máte, a poznali, že srdce mé do smrti wás opustiti nechce.“ — Tu poručil před sebau rozwinauti a nésti praporec císařský Wawřincowi Juraničowi, a brány zámku otewřiti. Stál pak u brány moždíř broky železnými nabitý, kterýž wystřelen jest s dýmem welikým. W tom hrabě Zrinský, zwoław třikráte Jesus! z brány úprkem s dobytou šawlí wyskočil, a lid jeho za ním, jenž se potkal s Turky na mostě a zmužítou s nimi bitwu swedł. Ale po dłauhém bojowání padł s koně Mikułáš hrabě, jsa od janičarůw na třech místech postřelen. Z čehož Turci weselí jsauce křičeli: Halaj, halaj, halaj, a křesťané do zámku ustaupali, kterěz Turci s zůriwostí stíhali, a hrnauce se wałem za nimi do zámku, wšecky mečem zbili, krom těch zajatých, jenž kłobauky turecké s pintami na hławách postawené měli. Janičari, o kterého se wězně, buďto muže aueb ženu, srownati nemohli, hued ho na drobné kusy šawlemi rozsekali. W płacu zámku ležely křesťanůw welké hro-

mady, že wcházejíce tam po zabitých šlapati musili. Mezi wały zámku dolejšího krwe se mohlo nabrati jako wody.

Když Turci zámky obadwa opanowali, oheň, kterýmž ještě zámek dolejší hořel, dostał se do prachu w wěži nějaké při zemi, kterauz z gruntu wywrátil, od čehož zahynuło Turkůw tři tisíce, kteří od kamení a dřiwí sem i tam lítajícího byli pobiti. Pročež křik byl we všem wojště ptačících otcůw, syuůw, bratří atd.

Janičarský hejtman hraběti Zrinskému hláwu stał a ji tureckému císaři odesať, newěda, že by již byl smrti sešel; neb Mehmet baše chytře tajil smrt Solimana, že ani jiní bašata ani begowé ani janičari o smrti pána swého newěděli, kterýž byl 4. dne Září prwní hodinu po obědích u Sikloše, mili od Sigetu skonať. Což aby w skrytější tejnosti bylo, dotčený Mehmet doktora císařského zamordowať, a nieméně jako by císař žiw byl, rozkazať každého dne bubnowati, traubiti a na jiné nástroje hráti, nébrž i jídlo přistrojené na jeho stůl nositi.

Osmého dne Září hláwa hraběte s jinými hláwami wojákůw Sigetských na kůl vysoký wstrčena a postawena od stanu císařského, co by mohť kamenem dohoditi. Při nich byly praporce Sigetské špicemi dolůw obráceny a do země wstrčeny.

Tak skončil Mikuláš hrabě Zrinský, hoden sláwy a powěsti wěčné, 7. dne měsíce Září léta Páně 1566, žiwota swého let 48.

Dobytí Rábu.

Když se pán z Prinzenšteina a pán z Šwarcemberku s wojsky u Rábu okoťo třetí hodiny na noc sjeli a jiní tolikéz wůdcowé s lidem swým: suazili se všickni o to, jestliže by jakau příležitost měli, Rábu se zmocniti. Měsíc tehdaž welmi jasně switil, tak že všickni k zemi padnauti musili, aby je pohané nespátrili, a k tomu byli dutím nějakých wětrůw přehrozných nemáto přestrašeni. Nedlaugo potom wystaupil jako by z Dunaje nějaký obťak černý, kterýž jasnost měsíčnou trochu zastínil, pročež křesťané, widauce k tomu dobrau příležitost, nemeškali předsewzetí swé konati. Pan Adolf Šwarcemberk všech věcí správci a ředitelem byl, pan Pálfi měl při sobě částku newelkau Uhrůw a pár z Prinzenšteina s swým haufem nářed jeť. Kterýž předesať některé, z nichž jeden w tureckém jazyku zběhťý byl, aby pohanům oznámili, že profanty jim wezau, pročež aby spustili most a wozy s profauty do pevnosti přede dnem pustili, dříwe nežli by křesťané o nich zwědauce, překážku w tom učiuili. Ten, ježto po turecku uměl, konať wěc tu welmi dobře, dokládaje, že takowé profanty z Budínu wezau, a přitom wyprawowať o swadbě, kteráž se w Budínu wykouáwati měla s welkau pompau a obzwťáštui slawností, o níž on dostatečně zpráwu wzať, a pohané tolikéz měli o ní dobrau wědomost. Tím pohané a takowým wyprawowáním skradeni, nejiače se domuíwali, než že jejich dobří přátelé jsau, a w tom rozmáuwání monsuor de la Mors, kterémuž prwní petarda poručena byla, k dřewěným šraňkům při bráně Bělehradské pospíšil, aby tak petardu přišraubowať. Kteréz nebyťy zawřené, pročež dále se pustil s towaryštwem swým a spátril, že most přes wodu tolikéz byl spustěn, přes kterýž přišel až k samé bráně, kdež usilowať bez mnohého dlení petardu k ní přindati; ale pro welikau bázeň, kteráž naň nenadále při-

padla, odstaupit od předsewzetí swého a nazpět strachem obkličeny se obrátit. To wida monsuor Vabocourt, s jinou petardou přispíšit, jízdné swé skryt, pěšim s řebříky a mosty k tomu připrawenými pohotově býti poručit, jestli že by mu štěstí w přiložení petardy slaužiti nechtělo, aby jiným způsobem pewnosti se zmocnit. A sám přijda k bráně, druhou petardu přiložit, i hned první, kterauz byl monsuor la Mors prwé přišraubowal a od ní strachem odešel, zapalit. A nechtělo se nic šikowati; neb petarda nedobře oheň přijala, a pohané porozuměli, že nepřátelé u města jsau, jakož pak hned patnákrát z kusůw vystřelili a tři z křesťanůw zabili. Nieméně dotčený Vabocourt, poněwadž ho první petarda oklamala, přiložit k druhé knot, kteráž šťastně oheň přijala, takže i druhou zapálila, a obě dvě spolu wyhodily bránu tak daleko do pewnosti, co by mohł kamenem dohoditi. W tom křesťané mocí walili se do pewnosti, wartu pobili, děla odňali a na pohany je obrátili, s jiné tolikéž strany řebříky na zdi wložili a do města lezli, čímž pohané zachwáceni ani do zbroje se nestrojili, nýbrž toliko w košilech zmužile a statečně se bránili, tak že nemaý počet křesťanůw pomordowali. Mnozí, ježto ještě na ložích leželi, do sklepůw podzemních se skryli; ženy a panny turecké jako nejprudnější téměř wšecky se zdí do Dunaje sskákały a tam utonuły. Zmordowáno Turkůw šestnácte set a křesťanůw pět set. Skryto se jich w jednom sklepe sto, a ti nechtěli se žádným způsobem poddati, a když tomu srozuměli, že se k nim křesťané kopají, zapálili několik tůn prachu, kterýž byli do toho sklepu snesli, od něhož zahynuli i oni i křesťané mnozí, jichžto těla prach zapálený vysoko do powětří wyhodit, a tím největší se stala křesťanům škoda. Potomně nalezli tři sta jiných Turkůw w temném sklepe skrytých, kteréž pan Pálfi po mnohých prosbách od nich s pláčem činěných na miłost přijal. Wěc jest hodná k podiwění, že w pewnosti přes čtyry sta psůw bylo, a žádný, ani když se petardy přišrubowaly, ani když již naši w městě byli, nezaštěkał. Tak mluweno a slyšáno bylo, že by jmenovaný Vabocourt to způsobit, že jest žádný pes nemohł zaštěkati. Nedlouho potom Turci z Budínu, jimiž se býti křesťané jistili, s profanty k Rábu přijeli, pro kterauzto příčinu křesťané se utišili a rozmľauwajíce s nimi po turecku, brány jim otewřeli; aby s špízi do města wjeli. Což když učinili, křesťané se na ně obořili, zawřewše po nich brány, jichžto díť zajali, díť pobili. A tak pewnost ta znamenitá, kterauz sultán tři léta a sedm měsícůw pod swau mocí měl, křesťanům zase přiwlastněna a Rudolfowi císaři toho jména Druhému, wšeho křesťanstwa bedliwému ochránci, zase w jho uwedena. Píší něklěří, že haufowé křesťanští jak z Komárna wyjeli, k Rábu pospíchajíce, hned nad sebau orla létajícího spatřili, kterýž že jest wždycky nad nimi letět, až právě temnost noční připadla, pročež žoldnéři že mnohem byli zmužilejší, a správcowé že wětší naděje k opanowání Rábu nabyli. Nalezeno na baštách a ždech děť welikých na kolečkách sto a dwadeci, a w zbrojnici padesáte, a ti kusowé nebyli do konce připraweni; neb tam na zemi jednom bez koleček leželi.

Pohané předtím, než byl wzat Ráb, několik domůw nákladně ozdobili, swětnice w nich drahými čaľauny pěkně okrášlili, z čehož porozumíwali naši, že sultán umínit w brzkém času do Rábu přijeti.

Arcikníže Maximilian w oděwu husarském do Rábu přijet, kdež spatřiw všecky věci, wúkoť a wúkoť pewnost obešet a na řodce po wodě okoťo wší pewnosti pławiti se dať, aby mohť dobře zewnitř všecká děťa spatřiti; potomně hned téhož dne k Nowému Městu pospíšiť.

O takowém šťastném dobytí Rábu když wúbec rozhlášeno, po wší řiši w městech přednějších triumf držán byť, jakož naproti tomu wšickni pohané weliký z toho zármutek měli. Budinský baše toho, kterýž mu nejprwé ty žalostné nowiny přinesť, oběsiti poručit, a žoldnéři jeho za tři dni pro weliký zármutek ani jísti nechťeli, a poněwadž se obáwali, aby naši dále nepostaupili a něco takowého při Budínu nespůsobili, nejlepší věci swé do Bělehradu odesťali.

Owšem pán z Šwarcemberku mnohé z Komárna powoľať a císaře Rudolfa o to žádať, aby osm tisíc wojákůw těch, kteříž pro ochranu Wídně chowáni byli, s tisícem jízdných a s tisícem pěších z arciknížetství rakauského wybraných pod spráwu swého lajtenanta monsuor Strassoldo do Rábu posťati ráciť, že chce s swými dále se pustiti. K čemuž dáno powolení, a on s panem Pálfim a s panem Nádaždy z Rábu wyjeť, zkušuje štěstí, jestliže by mohť nějakým fortelem wátečným pohany o některau jinau pewnost připrawiti.

2. Ze zrcadla markrabství Morawského.

Mikuláš Čikowský.

Mikuláš Čikowský, muž weliké stáwy a paměti wěčně hodný, mladá léta swá w rytířských věcech ztráwiť. Tohoto Mikuláše Sigmund August král polský učinil hofmistrem u králowny Izabelle tehďáž, když jest byťa wyjeťa z Uher s synem swým Janem, po smrti manžela swého Hanuše weydy.¹⁾ Toho času když byťa sídľem w Petrowě, přijet k ní poseť od císaře tureckého, maje s sebau w towarystwí čauše, muže welice hněwliwého a mezi Turky pro swé hrdinské skutky nad jiné stawného, na nějž jest byť císař turecký náramně łaskaw. Ten měť obzwłášťní hospodu swau, jsa u toho předního posťa jakoby faktorem. Mikuláš Čikowský, hofmistr králowé, podle obyčeje ušetřowať je i dostatečně ctíti rozkázať, nařidiw k tomu nějakého Gulského, kterýž by k tomu dohlídat, aby se na wšem dobře měli. S kterýmžto jmenowaný čauš stowy se pohodnuw, wytrhť nůž a zabit jej. O tom když byťo oznámeno hofmistru králowny, bez meškání pospíšiť do hospody toho morděre a tu, w které welký poseť stáť, osadit stráží, tak aby žádný z nich wěděti nemohť, co se s druhým díti bude. Když pak do hospody jeho wcházeť, uzřeť, an se již utíkat strojí. Což Čikowský wida, zkríkť: Žádná křiwda posťu císařskému státi se nemá. Turek k němu běží, padaje k nohám, miľosti žáda; ale on uchytiw jej za krk, swázati jej rozkázať. A jda k přednímu posťu, towaryši jeho, nic newzpomínaje příhody té, toliko chwále weliký pořádek císaře pána jeho, dotazowať se na něm, co by takowý

¹⁾ Izabella, dcera krále Sigmunda polského, manželka Jana Zápolského, weydy čili weywody sedmihradského, kterémuž král Ferdinand I. příměřím l. 1535 zawřeným titul krále uherského byl přiznal.

poseł (kteréhokoliw pána) zastaužit, kdy by koho w zemi jejich zabit? Na kteréhožto otázku dał takowau odpověď, že by to již nebył poseł, ale mordět, i musíł by býti na hrdle trestán. Čikowský, jako by o tom nic newěděł, řekl: I já tak o tom držím; ale poněwadž mi jde o základ, prosím tě, dej mi to napsáno, že se přitom tak w zemi pána twého zachowáwa. On newěda, co se děje, beze všeho odporowání mu to podał. Kterýž wzaw ten dekrét, teprwa mu powěděł, že jest jeho towaryš čauš tak učinił, zabit čłowěka dobrého, za kteraužto příčinau hrdlo dáti musí. Poseł, uleknuw se, počal zpátkem točiti swau wypowiedí. Jemuž hofmistr odpověděł: Ty w pokoji sed; nebo jináce býti nemůže. A wyšed od něho, dał toho Turka stíti. Králowna prosíta, aby toho nečinił, mluwíc, že mně i synu mému králowství ztratíš. Však žádnau prosbau nedať se obłomiti. Był to muž w věcech rytířských dobře wycwičený; nebo jest w Uhrích z mladosti se wychowal, jazyk uherský, charwatský dobře uměl, s Turkem tím sám austrně a ne skrže tlumače rozmłauwal.

Poslal potom k králi, zpráwu o všem daw, co se jest zběhlo z strany těch posílů a jakým způsobem jest jim jejich zaufalství¹⁾ ujal. Král, jsa wíceji pokoje a nežli wojny žádostiwý, nebył toho velmi wděčen, k tomu přemejšteje o tom, aby ta smrt jmenowaného čause nepřinesla jakého w potřebách králowny zaneprázdňení.

Chtěl wyprawiti posla do Turek, ale obáwal se, aby jej tam jaké nebezpečenství nepotkało; nebo jest to byl pán weliký mlowník poddaných. Když někoho sauditi měl o hrdlo aneb poctiwost, oblékl se w šaty smutkové, a tak seděl na saudu s velmi smutnau twáří, plakał ne jako pán poddaného, ale jako wlastní otec syna. Když takowá bázeň králowská oznámena byla Čikowskému, uwolił se sám w tom poselství jeti, což bylo s podiwením mnohých lidí.

Neomýliła naděje Čikowského; nebo ačkoliw do pohanské země se pustil, tak se domníwal, že poseł měl býti při pokoji zanechán, když toliko z powinnosti swé podle náležitosti newy Kročí: však proto opatrně na cestě sobě počínał. Měl s sebau sedm set mužůw wyborných, kteříž se wozy neobtěžowali, ale na dobrých koních a wozíky kozácké lehké, na kterýchž potřeby wezli, majíc, se wyprawili. Když pak již do země nepřátelské wjeł, we všech věcech opatrně sobě postupowal, obáwaje se nějaké zrady aneb posměchu, kteréhož národ ten nerad komu trpí. A když přijel k císaři Selimowi, všechno podle wůle pána swého wyřídil, a znáti jest, že lépeji i dostatečněji nežli sobě poručeno měl.

Nawrátiw se potom a wykonaw poselství s pochwałau, poručeno mu od krále Sigmunda Augusta wyprawazeti králownu do Uher, kterau již byla země i páni uherští přijali. Ten chtěl wykonati poslušnost, wěda, že již w pokoji králownu přijmau, newzal s sebau toliko pět tisíc lidu rytířského. Ale když přijeli, proměna se stala mezi pány uherskými, zbauriła se všeccka země, nadto weyše weywodowé multanský a wałaský s wojsky pohotově byli, nechťice přijíti králowny ani syna jejího: což učinili z náwodu císaře tureckého, kterýž se obáwal, aby mu se potom od krále mladého jaká škoda ne-

¹⁾ pol. pych, drzost.

stála. Porozuměw tomu Čikowský a poznaw welkau nestálost pánůw uherských, spůsobit to, že wšecky pány, tolikéz i wałaského i mul-tanského weywođu odwedł do koła opodál od wojska jejich, mluwě, že králowna na słowo malé jich potrebuje. A w tom rozkázal je několika stem koní k tomu nařizeným obstaupiti a zjímaw swázati, katu pak s mečem stojícimu jako nestále w řeči swé a rušitele po-koje ztrestati. Oni to widauce, padli k nohám králowny, láska a mi-łosti žádajíce, lid swůj rozpustili a králownu do Bělehradu dopro-wodili, přislíbiwše jí wěrnost we všem zachowati.

Mnoho jiných paměti hodných činůw tohoto slawného rytíře wzpomenauti by náleželo, k čemuž tuto místa nezbywá.

3. Z N o w é k r a t o c h w í l e .

0 jednom alchmistowi.

Okolo złata běháš, chtíc jiným působit,
 Mohlo by tě to zláto wždy jináč ozdobit.
 We zlatě ruce mažeš, na hřbet nauze běží,
 Musíš pro nedostatek hnít ubohý w věži.

Těžká jest wěc člověku s bohy bojowati.

(Z Kochanowského.)

Jak wšetečný Encelad, Mimas nesmřiený,
 Zaufatec Porphirion, Rhetus neszkrocený,
 Dewětsiř Briareus i Typhon storuký
 Chtěli s jinými bratry do nebe bezděky,
 Hory na hory kładauc, a tak blízko byli,
 Že již twrdými duby w jasnau bránu bili:
 Darmo! Již byl strach w nebi i hrůza nemařá;
 Wřak nejsilnější obr co bohu udělá?
 Tu we všem diamantě Mars přehrozný stojí
 S mečem na obě ruce; tu w ohniwé zbroji
 Vulkanus; při něm Juno ta nepřemožená,
 I terčem neprobitým Pallas začtoněná.
 Był jsi i ty, Apollo, nad zástupy smělý,
 Wyčistił jsi dokonce tauř swůj plný střety.
 Nakonec sám Jupiter hněwem popuzený
 Wzał jest w ruce ostrý klín hromůw nezhařený,
 Silný, nechybující, kterýmžto wěc tuhá
 Skrz zemi až do pekła ostatního sahá.
 Tím udeřil w prostředek zaufatecůw swých wolných,²⁾
 Kteříž na hlawy spadli až do krajůw dolních,
 A tu je roztřesené hory přikłopily,
 Žiwé i mrtwé hnedky społu podáwily.

²⁾ swéwolných odwážliwcůw.

Řeč k Pawlowi k dobrému příteli.

Pawle, wěc jistá, u twého sauseda
 Můžeš načekat dĕlauhého oběda:
 Než w mé komoře hořá pawučina,
 Též i w piwnici cos na náklonku wína.
 Ale chléb podlé přípowěsti s solí
 Káží položít před tě s dobrau wolí.
 Muziky, zpěwu toho se dostane,
 A k tomu pĕtatit nepotřeba za ně;
 Neb se w hojnosti welké nám rodí to,
 Mnohem lépeji než ječmen i žito.
 Již wsedni za stůl, můj dobrý sausede,
 Nebs dáwno nebýwał při také besedě,
 Kde smíchu wíc než krmí dáwají,
 Ale poetům wšeccko odpauštějí.

Na starost.

Bídná starosti, wšickni tě žádáme,
 A když již přijdeš, tu zas nařikáme.

K Janowi.

Dobrá to, Jene, můžeš wěřit, škoła,
 Kde káží hledět na poslední koła.
 Čłowěk, když mu se podlé mysli wodí,
 Zato má, že již po zemi nechodí:
 Wšak to netrwałá rozkoš na swětě,
 Padne jako kwět podlé kosy w létě.

4. Z Obory neb zahrady.

Žádný wrchností swau pohrdati nemá.

(Příklad o hwězdách.)

Wšeliké stwoření wrchnost nad sebau míti musí, tak na zemi jako na wodách, w propastech i w powětrí, na obĕacích a jinde na nebeských obĕlohách, kteréž nad námi jsú. Tak též hwězdy wšeccky mají jednu hwězdu, jenž Transmontana slowe, a ta wšeccky jiné řídí a spravuje. Za welikau wšak křiwdu sobě to jiné pokřádały, že Transmontana tolíko na místě zůstáwá, a ony samy pracowat a wšudy běhat musejí. O čež sejdauce se, rokowały mezi sebau. A tak dobře se nato społu uradiwše, k ní haufem šly a jí to, co by se jim tak o ní zdáło, z aust w uši mĕwily. Žalowały tedy na ni, že jim žádné wolnosti a žádného odpočinutí nedá, řkauce: My wždycky po nebi běháme, w ustawičné práci a službě jsme. A protož tebe napomínáme, aby již takowau wrchnost jiné hwězdě wzdała a sama také s námi popracowała a poznała, jakau my službu, jak těžkau na sobě zdržujeme. Transmontana jim odpowěděła: Newíte, čeho žádáte. Zdalíž já

se víceji nežli wy neupracuji, ačkoli na jednom místě stojím a wám rozkazuji? Kdy bych já wás neostříhała, však byste wy na cestách pohynuly mezi horami a w jiných místech nebezpečných. A protož wám radím, zanechejte takových bauřek, chcete-li při pokoji zůstati. Hvězdy však nato nic nedbały, nýbrž mnohem horší byly a auřad jí wší mocí odniti usilowaly. Kdež ona, poznawši jejich welikau urputnost, jim auřadu postaupila a sama se upokojila, na stranu odšedši. Z čehož se hwězdy, že wrchnosti nad sebou žádné neměły, welmi radovaly a jedna každá jiného krále po swé wůli sobě hledaly. Když se pak na ničemž jistém sněsti nemohły, počal býti neřad mezi nimi, tauřaly se leckdes a hynuly, tak že potom samy k sobě přišedše, swé hřaupé rady náramně litowati počaly a k Transmontaně se obrátily, při ní toho wšeljak vyhledawajíce, aby jsauce k nim w prwní řasce nakloněna, auřadu swého se zase uřala a jak prwe tak i budoucně je spravowala, jim tu winu jejich miřostiwě odpustila a prowinění takowého nikdež víceji nepřipomínala. Kteráž jako rozumná tak a nejináč se zachowati slíbila.

Máme nato bedliwý pozor dáti, abychom lidem dobrého swědomí auřady a powýšenosti odevzdawali a k spravowání poraučeli.

(Příklad o slunci a měsíci.)

Słunce, chtěje sobě umenšiti práce, poručilo měsíci, aby w noci swítil, dawši mu i tu moc, aby zemi spravowal a z jejího úžitku lidem dostatek žiwnosti dáwal. Měsíc, dostaw takowého auřadu, welmi pyšně sobě počínal, tak že na pána swého málo dbaje, naposledy toliko sám we dne i w noci swítiti chtěl, proti słunci pánu swému welikau nepřizní pohnut byl, ano i jasnosti jeho se protiviti a jej dokonce zahubiti usilowal. Słunce pak, maje o takowém předsewzeti jeho nenáležitěm jistau zpráwu, nejprwe přátelsky a řaskawě měsíce napomenulo, aby pechy swé na straně zanechal a na swém auřadu pokojně přestawal. Na kteréžto jeho tak řaskawé napomenutí měsíce čím dále tím víceji pyšnější býti nepřestawal, tak že potom słunce, jsa hněwem rozníceno, k měsíci tato słowa promluwilo: Poněwadž nejsi wděčen řasky mé, tu já tobě dokonce odejmu. Pročež měsíce, potkaw se takowau nepřijemnou řečí, pánu swému słunci odpírati umínil, k tomu sobě hwězdy nastrojené měw, s nimi také ihned jakožto s wojskem dosti silným słunci w cestu wešel. Słunce však, jak jen proti nim vycházeti a papršky swými hwězdy obrážeti počalo: tu i ony bázní welikau podjate jsauce, bez meškání nazpět ustaupati a schořawvati se počaly. Kdežto měsíce wida, an již od spolupracownikůw swých, hwězd, opuštěn jest, toho se nemálo ulekł, ano i welikau bázní nad míru zbledw za dotčenými wojáky swými, hwězdami, sám také caufati nazpět nemeřkal. Słunce pak na něj dokonce wystaupiwši, okrauhřost jeho jemu jako za pokutu, tak že jí nikdá až posawad zaupna jmíti nemůže, pojednau odřalo. Napotom žádnému víceji tak wzácného auřadu s takowým plnomocenstwím swěřiti nechťelo.

Kdo na jiné sočí aneb je pomlauwá, sebe samého lehčí.

(Příklad o wětru a powětří.)

Wítr, jakž filosofi nám oznamují, všeco stwoření na swětě ob-
ziwuje; neb on jest suchost země a porušitelem wod, tepleho powě-
trí rozháněčem. A protož ho obwinoilo powětří před wrchností, žalujíc
na něho, že mu welikau křiwdu činí. Křičeło tehdy, stoje před saud-
cím nejwyšším, řkauc: Ó stwořiteli nebe i všech wěcí, rač mne míti
w ochraně swé; nebo to, co jsi ty mně dáti ráčil, to mně wítr od-
nímá. Činí mi zimu swým wáním i škodu, tak že častokrát w swé
míře pro něho býti nemohu. A protož tebe poníženě prošim, spokoj
a smíř nás; neb nestane-li se toho, škodliwě pohněwat se musíme.
Sudí nejwyšší jemu pak powěděť: Zle młuwíš, powětří. Wítr, cožkoli
činí, to vše na poručení mé činí, a to za słušnau příčinau. Ač on
tebe někdy studeným učiní, však tebe tak činí mírným, čistotným, a
swětu libým a přiwětíwým a miřým přítelem. A kdy by wítr newál a
a skrze tebe neprocházeť, tedy by byl welmi škodliwý a nepřijemný.
A proto ne hněwu, ale łasky od tebe wítr hoden jest, proto, že
tebe zaupného zůstawuje. Pomni tehdy nato, co psáno: Nebudeš ha-
něti bližního twého, ani jeho utíkati budeš. Srozuměw powětří, že sudí
nejwyšší neschwaluje jeho hněwu, k pokoře se udao, pamatujíc na
ta słowa, kteréž napsal Ecclesiastes: Kdo se hněwá, když ho trestají,
nedobře se spravowat bude.

Ne každému libé jsau skutky tohoto swěta.

(Příklad o růži a koroptwé.)

Růže w jedné zahradě welice rozkwětla pěkně a wůni zname-
nitau z sebe wydała. Koroptwa, procházeje se po zahradě, diwila se
kráse toho kwítí a wůni welmi rozkošné, a tak přistaupiwiši k ní ře-
kla: Ó kwítí w swětě nejpěknější, nech rozkoše při wás dojdou a na-
sytím se wůně! Růže řekla: Pojd, sestřičko má miřá, a čeho žádá duše
twá, ať jest aučastná. Nabeř sobě kwítí a nasyť se wůně do swé lí-
bezne wůle. Ona za tím powolením wlítla na keř růžowý a nohy sobě
poboda. I zkríkla hlasem welikým: Běda mně, kwítky pěkné a wonné,
ale ratolesti bodławé náramně. Wybírajíc sobě zatím trní z noh, wo-
řala: Snadně cítí těžkosti, kdo sobě wšelíjaké oblibuje rozkošné žádosti.

O těch, kteří chtějí býti nad jiné wzácnější.

(Příklad o dříví cedrowém.)

Dříví cedrowé vysoké a pěkné welmi a nad jiné dříví wy-
rostlé, když lidé mnozí k němu přicházeli, aby je spatřili w jeho kráse,
a ono to uznało: pojednau se tužiti a mnoho o sobě smeyšleti počało,
a jiná dřewa około s sebau trpěti nechtělo, aby přicházejícím lidem
nepřekážely, ale aby na ně všickni hleděti mohli. A protož jim, aby
se na jinau stranu a na jiné místo přestěhowaly, přísně poračeło;
čehož jestliže by učiniti prodlěwaly, že by je hned pořámati chtělo.
Dříví a křowí, kteréž blízko něho byly, ustaupily na stranu, a ono

se lidu okázalo w swé dokonaté pěknosti. A když jednoho času powstali náhlí wětrowé, dřewo to přeuschlechtité pořámať, kteréž padna na zemi žalostně naříkalo: Neskrowně jsem o sobě smeyšlelo. Jsau nad jiné wywyšené, přes příliš nad jiné jsem se vypínať a jiné špatné jsem odháněť. Teď widím, že máťo páni sami spůsobí, když při nich nějaké chasy není drobnější.

LV.

Wáclaw Březan.

Wáclaw Březan, byw spráwcem archiwu Třeboňského za času Petra Woka, posledního wládaře domu Rožmberského, a za pana Jana Jiřího ze Šwamberka, domu toho dědice, patří mezi nejznamenitější starší dějepisce české. Wlastnost, kterau nade wšecky jiné historiky naše 16. a 17. století wyniká, jest swědomitost bádání jeho; wážiltě zpráwy o starších a nowějších událostech naskrze jen z listin a jiných písemných hodnowěrných pamětí. Hlawní dílo jeho, weliká historie domu Rožmberského přišla nazmar, kromě několika půwodních konceptůw a obsáhlého žiwotopisu Wiléma z Rožmberka († 1592), sepsaného w l. 1610—12, kterýž l. 1847 nákladem Malice české byl wydán. L. 1609 z weliké té historie, pokud tehdá byla hotowa, sestawil krátký a sumowní wýtah spolu s rodokmenem Rožmberským, jež Palacký w Čas. Č. M. 1828 wytiisknauti dal. Zachowané ale posud netištěné spisy Březanowy jsau: žiwotopis Bohuslawy ze Šwamberka a historie domu Šternberského. O ostatních okolnostech žiwota Březanowa, kromě matné powěsti od Balbina zachowané, nic posud se nezná.

Z krátkého wýtahu kroniky Rožmberské.

O panu Oldřichowi, pánu mnohé wálky wystálém.

Pan Jindřich Mocný zanechať po sobě w maličkosti synáčka, kterémuž na smrtné posteli poručníky naříditi, z nichž přední byl pan Čeněk z Wesele, jinak z Wartenberka. Ten rozšafně s dobrým sirotčím spráwu domu Rosenberského okoľo sedmi let na sobě zdržowať, a byw náboženstwí podobojho, k tomu i pána mladého přiwedť, že též náboženstwí oblíbíť. Ale hrzo skrze legáty papežské od toho zase odweden; nebo sice i pan Čeněk w věcech swých wrtkawý byl.

Pánu mladému let došlému léta 1418 panstwí sstaupíť, jej za swau strýnu Kateřinu, pana Jana z Wartenberka a paní Anny z Wilhartic dcerku, oženiw, statkem swým s ním se spočítí, jakož pak pán z Rosenberka po něm zděditi Lipnici a Německý Brod. Táž paní Kateřina, umřewši léta P. 1436 3. dne Máje, pochowána w kostele Třeboňském.

Pan Otdřich w wálkách těch husitských wěrně a stále císaře Sigmunda, od něho lidem i penězy pomoc činěnou měw, přídržeť se, proti Husitům a Žižkowi wáľciw. Nebo král jej za hejtmana při straně swé proti wojskům Tábořským w kraji Bechyňském a Prachenském, přidaw mu pana Wáclawa z Dubé a pana Petra z Šternberka, majestátem swým l. P. 1420 w úterý po sw. Jiljí naříditi.

Předtím léta P. 1419 Wodňany město husitské strany dobyť a zdi okoľo něho pobořiti dať, kterýchž bez dowolení páně stawěti nemohli, až se zapsali, že pána wíce žádným příkořím a protimyslností hněwati nechťějí; sice jinak že w poddanost a čłowěčenství JMsti se podrobují.

L. P. 1420 pan Otdřich Tábor, jinak Hradištko, wojensky na poručení císaře Sigmunda oblehť a dvě neděle při něm leže, silně ho střelbau dobýwať. A když na wíce lidu očekáwať, Tábořští s druhé strany Mikuláše z Husi s nemaľým počtem jízdných do města pustili, kterýž na ležení pána z Rosenberka den památný sw. Petra a Pawľa na úswitě udeřiw, od města odtrhnauti jej připuditi.

Po tom wítězství Táboři popnuwše a zmoħše se, s hejtmanem Žižkau měsíce Září do kraje Prachenského přitáhli. Dobywše Prachatic, odtud zboží kľáštera Koruny hubili, až k kľášteru přitáhše, jej opuštěný a prázdny našedše, zapálili a zbořili; nebo mniši rozběhli se, kromě některých sešťých, jenž tu zůstali a zahynuli.

Toho roku den sw. Brikcí pán o dwa hrady, jenž sľauli Příbeňnice, nedaleko Hradišťe hory Tábor, jeden s této a druhý s oně strany řeky ležící, praktikami kněze Wáclawa Korandy, kterýž na tůž pewnost s jinými Táboři do wězení se dostať, přišeť, když tíž wěžňowé, dobywše se z kľády, wěž opanowali, Odolena podpurkrabiho zabiti chtěwše, k tomu připravili, že jim na wíru a čest swau slíbiť, na Tábor ihned běžeti a Tábořům dáti znáti, že wěžňowé se dobywše, wěž opanowali, aby zámku při takowé příležitosti dobýwali; že oni jim z pewnosti a z wěže pomáhati budau, aby nemohli jim dobýwajícím s hradu odporowati. Což když Táboři; některé sto lidu hned wyprawiwše, hradů dobýwali, nemajíce odporu, bez welikého úsilí jich dosáhli a drželi je, číníce z nich weliké škody, až do l. P. 1437, w kterémž pán je od nich kaupiw, rozbořiti, rozmetati a s zemí srownati dať.

Pocítiti tůž pán wľádař i na jiných panstwach welké záhuby téhož roku od Tábořů; nebo i Soběslawě se zmocniwše, zdi okoľo ní pobořili. Pročež widěťo se pánu za dobré, s Žižkau a Táboři w příměří při čase sw. Martina wstaučiti, kteréž s obojí strany trwati měťo až do masopustu mužského; w kterémž čase sobě škoditi neměli, wšak tak, když čtyři artikulowé, totižto aby sľowo Boží swobodu měťo, swátost wečeře Kristowý pod obojí podáwana byľa, kněžská nadání zrušena a hříchowé trestání byli, průchod wšudy obdrží.

Pro ty artikule pán z Rosenberka welikau nesnáž s stranau pod obojí měť. Nebo daw jim po panstwach do jistého času průchod, chtěli od pána míti, aby po wšech panstwach stále přijaty były, k čemuž pána přiwěsti nemohli; nežli w některých městech českých přijaty były, jako w Soběslawi, w Weselí, w Netolicích, Sedľčanech atd.

Těhdáž Leopold Krajír, byw hejtmanem na Budějowicích, nemohť

se se pánem Rosenberským srownati, tak že wespołek sobě wojska škodita, a Přibík z Mladějowic, služebník pána wládaře, Krajřrowi k ruce pána swého zодjímá wsi Ponědraž, Nákeř, Děwčice, Dubence. Potom ta newole wyzdwižena, když pan Oľdrich Budějowským od krále Sigmunda za hejtmana předstawen. Diwná wěc, že i swoji w přiběžích wálečných sebe nepoznávají.

Léta P. 1422 w neděli Exaudi klášter Wyšebrodský od Husitů wypálen, ale zbořen není. A tehďáz spálili i město Přidolí.

Léta P. 1425, po smrti Žižkowě, w neděli křížowau, Sirotci a Táboři přitáhli k Třeboni, chtěwše jí dobýwati. Kterýmž střěbau se zdí a bašt odpíráno, tak že odtáhnauti s hanbau musili. Nežli táhše po panstwi až k Nowému Hradci, weliké škody zdělali a téhož bradu dobywše, jej zapálili, mnoho znamenitých wěcí a listů tím ohněm pokaziwše.

Léta Páně 1432 císař Sigmund panu Oľdrichowi z Rosenberka zboží Miliwské, Teynské nad Wltawau, Hľubocké a Zwíkowské, tak aby přihodněji nepřítelům odolati a jim se brániti mohľ, postaupiľ.

Na druhý rok wojsko sirotčí s hejtmanem swým Janem Čapkem z Sán, táhši po panstwi Třeboňském, panu wľadaři pálením, zájmem a zkopáním některých rybníků welice poškodiťo. A přibrawši se až k Welešínu, mili od Krumľowa, tu w umľuwu se pánem proti zapsání jim jisté summy peněz do jistého času wstaupiwši, z panstwi odtáhľo a k Plzensku obrátiťo se, nepřestáwawši škod činiti a země hubiti, až léta P. 1434 od pánů, rytířů a obcí pokoj a řád milujících w kraji Kaurimském u wsi Wrbčan na hľawu poraženo.

Po té porážce té nezbedné zběři páni jako na nohy powstali. Pán z Rosenberka pokusiť se o pewnost Lomnici a dostihw jí, k panstwi swému Třeboňskému pripojiť.

Táboři z města swého Hradiště, welikau lítost nad vyhľazením Sirotkůw měwše, w některém stu jezdecky s wozy a pěšimi wytáhše, umíli pole u Nimburka proti pánům, chtěwše Sirotkůw pomstiti, sebrati. Ale přijewše k Krčci, půľ míle od Černowic, od wojska pána z Rosenberka a jiných pánů obkľičeni jsauce, na díle pobiti a někteří zjímání a na díle rozplášeni, že toho, což w úmysľu měli, nedowedli. A toho času pan wľadař twrzí dwau, Ostromeče a Božejowic, dobyľ.

Císař Sigmund, byw w Basileji na konciliu pro spokojení Čechů swoľaném, wšech cest vyhľadáwáľ, aby kráľowstwí to co moře zbaurené k upokojení přiwedľ. Pána Oľdricha z Rosenberka za prostředka a jednatele pokoje s stranau podobojí obraľ i plnomoční mjestátem swým ustanowiť; kterýž, přijaw k sobě statečného rytíře Přibíka z Klenowého, měšťany Tábořské i celau obec s císařem Sigmundem smířiti a narownáľ.

Léta P. 1437 po smrti krále Sigmunda pan Oľdrich z Rosenberka s Mainhartem z Hradce, Hanušem z Koľowrat i některými jinými pány a Pražany, wolili sobě za krále weyvodu rakauského Aľbrechta, zetě císaře Sigmunda; ale wětší díľ pánůw, rytířstwa a měst proti tomu byli, woliwše sobě kníže Kazimíra, krále polského Wľadislawa wlastního bratra. Aľbrecht, zhotowiw se od dáwnního času s welikau síľau, přitáhľ do Prahy, od pánů swé strany korunowan, při jehož korunování pán z Rosenberka nesľ jabľko s křížem. Druhá strana též wo-

jensky s Poláky se na Táboře sebrala, chtěwše Kazimíra do země uwésti. Ale když říše při Ałbrechtowi stála a on též s wojskem k Táboru přiblížit se: dali se s obojí strany w jednaní, tak že bez potýkání, přijawše Ałbrechta již korunowaného za krále, se rozjeli. Pán z Rosenberka měl tehdaž lidu swého na poli před Tábořem do čtyř tisíc; a markrabě brandenburský mladý s šesti sty koňmi jízdných a s pěšího lidu mnohem více, a wozů přes čtyry kopy měw, k pánu se připojit.

Léta P. 1439 po spokojení té roztržitosti w zemi, král Ałbrecht nařídil dwa podstatné pány za nejvyšší hejtmany zemské, totižto pána Ołdřicha z Rosenberka a pana Mainharta z Hradce, a to za příčinau tau, aby hejtmáné tíž, majíce jistý počet jízdy, wpádům do země a pozdwižením w zemi bránili.

Pan wládař mezi jinými nepřáteły toho času měl sobě welmi odporného nějakého rytíře Smila z Kremže, kterýž weliké škody lidem páně činił a usilował i některých zámků páně se zmocniti. Kterýž po dwakrát jat byw, nejprw na těžký zápis puštěn, potom pak horší škůdce než prwé zůstaw, od lidu páně podruhé jat, netoliko wvězení, ale trápení mistrem poprawním l. 1444 pocítiw, na zápis swědomím některých páňů utwrzený, puštěn a podruhé hrděm darowan.

Těch let králowna Ałžběta, pozůstała wdowa po králi Ałbrechtowi předepsaném, častá psaní a poselství činiwala ku pánu z Rosenberka, snažně žádaři, aby páň sprawedliwosti její a syna jejího, Ładislawa dítěte (jakožto dědiců přirozených králowství českého), tak aby o ni připraweni nebyli, se wší pilností při stawích jednaje, zastawał. Pán, ač w tom snažností swau nic sjíti nedał, wšak Čechowé nato se neohlédawše, dítětem zhrdali, chtěwše za krále míti kníže baworské Ałbrechta. Ten když toho k sobě přijíti nechtěł, teprw obrátili swůj zřetel k dědici králowství předepsanému. A nežli dorostł a jim wydan, diwných rozmišek země česká pokusiti musila.

Léta P. 1446 pan wládař za příčinau pilných potřeb zemských i také swých wyprawil se k králi Římskému Fridrichowi do Nowého Města, a pořidiw jich, dostaw od krále průwodu bezpečného až k domu swému, šťastně se nawrátil. Takž potom l. 1451 i s synem swým, panem Jindřichem, w též místo k císaři jízdu konał.

Léta P. 1448 pan Ołdřich drzew Prachatice w zápisu, dał postawiti k pohodlí swému i tudíž k ozdobě města Nowý Hrádek, učiniw s zedníkem smłauwu a daw k tomu dítu do dwau set dělníků, tak že brzy to stawení wyzdwiženo a dokonáno. Był tehdaž tam úředníkem Wacław Hrůza z Chelčic.

Léta Páně 1451 páň starý, mnohými wátkami a welikými zanepráždněniami zpracowały, chtěw odpočinauti, spráwu paunství synům swým na jistau umłauwu postaupil; kterauž k sobě nejstarší syn, pan Jindřich, přijal, a po něm pan Jan bratr jeho wládařil. Potom l. 1457 pánu otcí pochtělo se na Maidšteině w samotném zámku kromě lidí bydliiti. Pročež tam od pana Jana přestěhowán. Ale tudíž mu se tam zstesklo, tak že zase na Krumłow do pokojů swých přenesen, ostatní dni w pokoji a náboženství ztráwil. Žiwot dokonaw léta P. 1462, 28. Aprilis, do kláštera Wyšebrodského ku pohřbu wezen a k otcům swým přiložen.

LVI.

Abraham z Günterrodu.

Rodina Günterroduw přišla z Němec, jak již jméno samo svědčí, i usadila se, jak se zdá, v druhé polovici XVI. století na statcích pana Křištofa z Lobkowic. Abraham narodil se okolo 1570. Studia swá konal w Němcích; 1590 byl we Wittenberku. Tam sešel se s krajanem swým Adamem Felinem (Kocaurkem), s kterým se k pilnému studování jazyka řeckého spojil. Že professor na universitě Wittenberské práwě o Cyropædii Xenofontowě čell, jali se překládati ji do češtiny i přeložili takto společně první knihu. Felinus jinam se pak obrátil, Günterrod ale w překládání neustal, až je i ku konci přivedl. Když se do otčiny nawrátil, popřál mu Oldřich Felix z Lobkowic žiwnosti we wsi Stražkowě u Raudnice; později přebýwal w Kopidlně nad Leštinau. Tu s mnoha stran, jmenowitě i od D. A. z Weleslawína, napominán byw, aby překlad swůj wydal, opravil jej, připsal k němu žiwot Xenofontůw a hojná poznamenání, a když mu přízniwec jeho při arcibiskupowi Zbyhněwu Berkowi wymohl powolení, dal jej wytisknauti l. 1605 w tiskárně Weleslawínowské. Kde by žiwot swůj byl dokonál, známo není. Cyropædia jeho wydána byla 1805 od Krameriusa a 1856 w staročeské bibliothece W. Rozuma.

Žiwot Xenofontůw.

(Z psaní jeho i z jiných wybraný.)

Otec Xenofontůw sławů Gryllus a byl obywatelem sławného města řeckého Athen, člověk přední a wzácný z stawu rytířského. Poněwadž pak za starodáwna rytířští lidé nejwíce toho šetřili, aby dítky jejich předně w literním a filosofickém umění, potom i w wátečných wěcech dobře wycwičeny byly, aby w čas pokoje i w čas boje swé wlasti plátně sławžití mohly; protož ani otec jeho toho při něm obmeškati nechtěl. Ale maje swé obydlí w takowém nejsławnějším místě, w němž wšeliká swobodná umění nejwíce kwetla. a swau hospodu měla, dať ho také podlé obyčeje Athenského hned z pacholetství we wšelijakém literním umění pilně wučowati a cwičiti. W tom pak když již Xenofon swého učení pilně hleděl a do swé školy chodit, potkať se s ním některého času w nějaké auzké uličce Sokrates, nejznamenitější filosof Athenský, kterýž wida ho welmi ušlechtilého, spanilého, stydliwého a ke wšechněm ctnostem spůsobného mládence, i přeložil mu swau berličku přes tu uličku a nedať mu dáte jíti, dokudž mu nato, co se ho ptáti bude, neodpowí. Když se pak Xenofon uctiwě před ním zastawiť, zeptáť se ho Sokrates nejprwé, wi-li, kde

mají dobré víno? potom, kde mají pěkné zemličky? potom, kde prodávají pěkné maso? Na ty tři otázky když mu Xenofon vždycky odpověděl a oznámil, že ví, kde to mají a prodávají, naposledy zeptal se ještě, ví-li také, kde se rodí dobří, ctní, šlechtní a obcem užiteční lidé? Na tu otázku, když se on dřauho rozmýšlel, newěda co by měl odpověditi, řekl mu Sokrates: I poněwadž ty newíš, pojď tedy se mnau a já tobě ukáži, kde se takowí lidé berau. I přiwedl ho do swé akademie. Takž potom od té chvíle s dowolením otce swého přídržet se Sokrata a maudrosti od něho se vyučował.

Potom pak, když se již za drahný čas při Sokratowi všelijaké maudrosti a swobodným uměním filosofickým dobře wycwičil, nechťel již doma ležeti, ale myslit také něco w cizích krajinách zkusiti a w wálečných wěcech se pocwičiti. A když o tom přemýšlował, w tom přišlo mu psaní od Proxena, jednoho znamenitého rytíře a zwláštního přítele otce jeho, kterýž tehďaz byl w městě Sardis u Cyra mladšího, Artaxerxa Mnemona tehdejšího krále perského bratra, jehož sobě Cyrus welice mnoho wážíł. W kterémžto listu psal mu Proxenus, aby se k němu do Sardis wyprawil, že mu chce znamenitau łasku při Cyrowi spůsobiti a k znamenitému místu dopomoci, a přitom Cyra wysoce wychwalował. Ten list ukázał Xenofon Sokratowi mistru swému, kterýž mu tu radu dał, aby se nejprwé s Delfickým Apollinem s strany té swé cesty poradil. Což on tak učinil, a potom teprwa k Proxenowi a k Cyrowi mladšímu do Sardis se plawil, kamž se práwě w ten čas připławil, když Cyrus již měl proti bratru swému králi Artaxerxowi wálečně wytáhnauti. Jsa pak hned od Proxena přítele swého, jednoho polního hejtmana Cyrowa, Cyrowi schwalen, hned se k němu Cyrus welmi přátelsky ukázał, přitom pak žádał ho, aby s ním na wojnu táhl, slibuje mu, že ho hned po té wálce, dá-li mu se Bůh we zdrowí domů nawrátiti, s poctiwými a bohatými dary domů chce propustiti. Žádný pak z wojska Cyrowa ani wlastní jeho hejtmané o tom newěděl, že chce proti bratru swému králi perskému táhnauti; neb se žádnému w tom neswěřil, kromě teprw na cestě Klearchowi, nejvyššímu swému hejtmanu, o tom oznámil. Ale pustil hłas, že proti jinému národu chce táhnauti a tak i Proxena a Xenofonta i jiné swé hejtmany podwedł, kteříž potom, porozuměwše předsewzetí Cyrowu, nesměli pro swau přísahu jemu učiněnou zpátkem caufnauti. Ale mnozí bezděk a s strachem předse s ním proti bratru jeho táhli, i Xenofon, kterýž potom sedmery knihy o tom tažení Cyrowu sepsal. Potom pak když Cyrus w té bitwě zahynul a jiní wýwodowé řečti, kteříž s ním táhli, skrze hanebný podwod od Persanů byli postínáni: wojska řecká, nemajíce žádných hejtmanůw, newěděl, co mají před sebe bráti. W tom jim Xenofon nejprwé tu radu dał, aby sobě jiné wůdce místo zahynulých wywolili, kteříž by je zase domů dowedli. Kteraužto jeho radu všickni Řekowé oblíbiwše, mezi jinými také i Xenofonta za jednoho polního hejtmana sobě zwolili, majíce o něm to smýšlení, že on jest tak udatný a tak opatrný člověk, že je s jinými hejtmany skrze tak mnohé nepřáteły, skrze něž z Persie do řecké země táhnauti musili, šťastně domů prowede. Kterážto naděje jistě jich nezmylıła; nebo ačkoli Řekowé w małém počtu byli, wšak je bez škody skrze nepřátelské krajiny prowedł, ješto každý den s nepřáteły o ležení

šarmiclowati musili. A we všem tom jejich tažení mezi všechněmi jinými hejtmany rady Xenofontowy a předsewzetí jeho byly nejmaudřejší a nejšťastnější, čímž sobě u všechněch welikau lásku získal a té poctiwosti došel, že podle Cherisofa Lacedæmonskeho wýwody za nejvyššího polního hejtmana nade vším wojskem byl wystawen. Ačkoli pak od mnohých wojákůw ledacos musíš přeslyšeti a přetrpěti, však swau dobrotiwostí a opatrností umět je tak sobě přiwésti a řídit, že každý k swé powinnosti státi musíš; neb se jim we všech wojenských newolech a pracech sám za příklad wystawowaš. Jakož pak w témž tažení, chtěje s některými pěšími nějaký wrch, dríwe nežli by jej nepřátelé opanowali, sám uchwátiti, při čemž, poněwadž rychlosti potřebí bylo, on jeda na koni napomínal knechtůw, aby pospíšili: w tom jeden z nich jménem Soteridas, wytrhl se swau řečí a řekl mu: Toběť jest snadno na koni rozkazowati, abychom pospíšili; ale mně to dosti těžce přichází, že se musím tak spěšně s takowau těžkawu pawézau nahoru dráti. Což slyše on, hned s koně skočil a wydřew tomu knechtu, kterýž ho tak dotýkáš, pawézu, postawil se na jeho místo a w swém těžkém rejtharském pancíři a cešem kyrysu přes ty příkré a drsnaté hory tak spěšně šel a jiné před sebau tiskl, že jdaucí ani přední ani zadní jemu postačiti nemohli. To widauce jiní, táli tomu knechtu a naň kamením házeli, až potom wždy Xenofonta s welikau prosbau všickni sotwa naprosili, že zase na kůň wsedě.

Když pak přitáhli do města Byzantium w thrácké zemi ležícího, kteréž potom Konstantinopolis jest nazwáno, i chtěli Řekové to město, jsauce močí do něho puštění a majíce sobě k tomu welikau příčinu danau, wybrati a sobě za swé dluhé tažení, w němž až posawad nic sobě neuhonili, zaplatiti. Tedy Xenofon, jsa již nejvyšším nade vším wojskem řeckým, ačkoli ho jiní Řekové k tomu znamenitě ponaukali a jemu diwné trošty dávali, že by nyní mohl k tomu přijíti, že by znamenitým potentátem swěta mohl býti: však on, jsa spravedlností miřovník a nechťeje, aby se těm lidem škoda dáta, je od takowého předsewzetí znamenitau swau wýmřowností odrazil, jehož oni sobě tak wysoce wážili, že ačkoli mohli w městě znamenitých věcí nabrati, však ho uposlechli a se spokojili.

Odtud táhl s swým wojskem k Sewtowi králi thráckému, kterýž byl z swého otcowského králowství wystrčen, a zase ho na ně dosadil. Ale Sewtes potom žádné wděčnosti mu zato neprokázał, nýbrž se jemu i jeho Řekům ztým odplatil; z kteréžto příčiny obrátil se swým wojskem k Lacedæmonským a jim proti nepřátelům jejich na pomoc přispěl. Potom i Agesilaowi, králi Spartanskému, kterýž tehdáž proti Peršanům wálku wedl, na pomoc přitáhl, jehož lidu on poctiwý žold dáwaš i jeho také sobě wysoce wážil a mnoho dobrého mu činil.

Poněwadž pak od Athenienských z města a krajiny jejich wypowědín a do achtu dán byl, proto že Cyrowi mladšímu i králi Agesilaowi proti perskému králi wálčiti pomáhaš: z té příčiny nawrátit se s Agesilaem do země Lacedæmonske. Jehož Lacedæmonští netoliko slawně etili, ale i za swého obywatele přijali a jej poctiwým wychowáním opatřili a darowali mu sciluntskawu krajinu, kdež poněwadž mnoho zwěři bylo, velmi často na mysliwost jezdiwaš a w ní swau kratochwil míwaš. Ale potom, když Eleísti tu krajinu wpády

swými welice hubili, nemoža jim odolati, proto, že mu Lacedæmonští na pomoc lidu neodsílali, obrátit se do Korinthu a tam swůj wěk ztráwit.

Měl pak dva syny, Grylla a Diodora, kteréž jak w literním umění tak i w wálečných wěcech s pilností dať vyučowati. A když Lacedæmonští po mnohých wáčkách a nepřátelství, kteréž mezi sebou měli, zase s Athenskými w pokoj wešli a tehdaž od Thebanských, s nimiž se i jiní jejich sausedé proti nim spuntowali, welice byli ssuzowani, protož umínili jim Athenští wojsko swé na pomoc wyprawiti: tedy Xenofon, jsa již zase od Athenských z achtu oswobozen, wyprawil oba swé syny do Athen, jakožto do swé wlasti, aby spolu s jiným wojskem Athenským proti Thebanským na pomoc táhli. W kteréžto wálce ačkoli starší jeho syn Gryllus zahynuť, wšak že statečně žiwot swůj dokonat, žádné težkosti nad jeho smrtí nenesť. Nebo právě w ten čas oběti wykonáwał, když mu poselství o smrti syna jeho přišlo. Maje pak při těch obětech podle obyčeje pohanského na hlawě wěnc a slyše o tom, že syn jeho zahynuť, sňat ten wěnc s hlawy; ale jakž mu oznámeno bylo, kterak se syn jeho welmi rytířsky chowat a nejprřednějšího Thebanského hejtmana zabit, mnoho jiných nepřátel pohubit a rytířsky zahynuť: tomu on porozuměw, ani se nad tím zarmautit ani nezaplakat, ale wstawiw zase wěnc na hlawu, řekl: Wědět jsem o tom, že jsem ho smrtedlného na tento swět zpłodit, a tak potom swé začaté oběti dále wykonáwał.

Wšickni pak jemu takowé swědectwí wydáwají, že byl člověk welmi nábožný, maudrý a sprawedliwý. Pobožnost swau w tom ukázat, že Dianě modle Efezské chrám na swůj náklad wystawěl. Sprawedlnost swau i w tom mezi jinými wěcmi pronesť: Když historie řecká od Thucydida sepsaná ještě žádnému do rukau se nedostała, aniž ji kdo jiný widěl a četl, než toliko sám Xenofon originální exemplár u sebe měl, moha dobře jméno autorowo zamlčeti a pod swým jménem ji na swětlo wydati: wšak pamatuje na upřímnost a sprawedlnost, kteráž welí jednomu každému, což jeho wlastního jest, při wlastňowati, tak se upřímně w tom zachowat, že ji pod jménem wlastního jejího autora k obecnému čtení na swětlo wynesť, čímž sobě welikau chwálu ziskať. W wálečných wěcech jaké zkušení měl, to se patrně ukazuje jakž z jeho skutkůw rytířských a wálečných tažení tak i z jeho knih, kteréž jakž o Cyrowi starším tak o Cyrowi mladším, o wáčkách řeckých a o králi Agesilaowi sepsat, w kterýchžto wáčkách sám hejtmanem polním a nejwyšším býwat, i také z té knihy, w níž hejtmany nad rejthary, kterak by se w tažení chowati měli, vyučuje. A byw dobrým rejtharem a dobrým mysliwcem, protož o tom obém jakožto k wáčkám potřebných wěcech zwlastní knížky sepsat.

Jakož pak w wálečných a rytířských wěcech nad jiné byl zkušnější, tak i w politicke spráwě a domowním hospodářství byl nad jiné zběhlejší, čehož i psaní jeho o těch wěcech poswědčuje. Wýmłownost w psaních jeho jest tak miła a tak příjemná, že Cicero to o něm zapsat, že řeč jeho jest mnohem sladší nežli med a že Musy jeho řečí młuwily, odkudž také wčeličkau a Musau Athenskau jej nazýwali. Té pak swé wýmłownosti a maudrosti od Sokrata se naučit, jehožto maudré řeči w obzwlastní knize sepsat.

A tak Xenofon svůj rytířský rod všelijakým ctným uměním a ctnostným životem i šlechtnými a rytířskými činy w wálečných taženích ozdobowati hleděl, pročež u nejpřednějších za swého wěku králůw, wýwod polních a obcí w znamenité wáznosti a poctivosti byl. Žiw byl za času Artaxerxa Mnemona krále perského, kterýž kralowati začal około léta od stwoření swěta 3561 a před narozením Krista Pána około čtyř set let. Umřel pak w Korinthu, maje wěku swého více než dewadesát let, pozůstawiw po sobě swými spisy i do dnešního dne wděčné památky.

LVII.

Jiřík Závěta ze Závětic.

Jiří Závěta, pocházeje z rodu měšťanského, narodil se w Praze l. 1575. Listem císaře Rudolfa II. l. 1597 powýšen byl do stawu wládyckého, aby se mohl psáti „ze Závětic.“ Do l. 1612 byl koncipistau dwořské kanceláře české. We sporech mezi císařskými bratry, které se posléze odstaupením Rudolfa II. skončily, přidržel se Závěta welmi horliwě krále Matyáše, i stal se jeho dwořanem. W bauřích po smrti Matyášowě zapomenul se však nad dobrodiními, jichž od domu rakauského byl obdržel, i nad powinností swau. Byw odsauzen l. 1621, žiwot dokonal w žaláři.

Spis Závětůw nejznamenitější jest Schola aulica t. j. dwořská škola, wyd. 1607, jewící nemalau zběhlost w dějinách a w literaturách klassických, řecké i latinské. Balbin dí o škole té, kdy by prý přeložena byla do latiny, že by se žádného saudu báti neměla. Mezi l. 1611 až 1617 padá řada spisůw příležitostných, sepsaných od Závěty k oslawení znamenitých dějůw ze žiwota panowníkůw rakauských, jako korunowání w Praze a přiznání w Lužicích a Slezsku krále Matyáše (1611), swatební weselí krále Matyáše a arcikněžny Anny (1612), wolení i korunowání kr. Matyáše a korunowání kr. Anny na císařství římsko-německé (1612), wjezd císař. Matyáše k prwnímu sněmu říšskému do Řezna (1613), korunowání císař. Anny w Praze (1616), korunowání Ferdinanda II. na králowství české (1617). I některé spisy latinské Závěta zanechal.

1. Ze Školy dwořské.

Náuky.

Jako mnohem lépeji jest ležeti auzce na nízkém a mařém řůžku čłowěku zdrawému, nežli sebau wáletí na welkém a širokém řůži člo-

wěku nemocnému: tak také mnohem jest lépeji užíwati skrowně statečku myslí wesełau a upokojenau, nežli opłýwati welikým bohatstwím a štěstím myslí skormaucenau. Muž zajisté dobrý a šlechetný na dost mále přestává. A píše Xenophon o králi Cyrowi, že by měl říkávati: Jako lépe jest na moři plawiti se s dobrými lidmi, tak šťastněji jest s dobrými w obci žiwu býti a spravowati i wálky wěsti. A jako snadno jest łapiti ježdíka¹⁾, ale ne snadno ho na rukau udržeti: tak také přijíti k štěstí a důstojenstwí tak těžko není, jako jím bezpečně, jak by sám chtěl, uměti władnauti. Kdo chce obłok štěstí požříti, ten je nemůže nikdy zažíti. Nauč se łatince: Qui jacet in terra, non habet unde cadat.

Stěžují sobě dwořané, že čím wětší poslušnost a poctiwost čini swým knížatům a pánům, tím prý menší miłosti od nich dostávají. Ale snadna nato odpověď: Jako slunce na wšecka stawení jednostejně swítí, wšak z nich býwají swětletjší ta, kteráž mají wětší a prostrannější okna: tak knížata a páni wíce sobě wází těch dwořanůw, kteří jsau k správám a službám jejich schopnější a pilnější, a to skrze swau ctnost a snažnost, nežli těch, ježto se jim k ničemuž nehodí. Dobře Tacitus dí: Čím kdo poslušnější, tím w bohatstwí a poctiwosti wywýšenější. Není možné, aby kníže, kohož widí rozkaz a wůli jeho pilně a wěrně wykonáwati, toho také mimo jiné wšecky sobě neoblíbowat a jemu se wíceji nedůwěřowat. Žádné kníže ani pán tak nepilný swého není, aby tomu nerad byl, když se wěci jeho dobře řídí a wykonávají.

Kdo dychtí po knížecím dworu, powědom má býti mnoho příkladů, historií a několika jazyků, má i wýmłuwný býti, také i práw známost nějakau míti. Předně pak a nejprwé kníže nad knížaty a krále nade wšemi králi, totiž Boha wšemohaucího, wraucně zato má žádati, aby jeho na tom hlubokém a nebezpečném wíru mořském plawajícího spravowati a opatrowati ráčil, aby dwořenín žádnému nic neublížowat, než toliko swé wěci wykonáwat, aby naposledy k břehu wěčného a nebeského dworu připlauti moht, každodenně wołaje:

Mé činy spravuj, ó Pane,
Ať se k twé wůli wše stane.

Byť dworský služebník pro swau ctnost, wtip, wýmłuwnost a łásku byl knížeti miłý, nikdá wšak ať se neposmívá jiným, ani se sobě ať nediwí, aby sobě zahynutí nesnowat. Jakož pak ne jednau se toho dostało, jakkoli dobrému a šlechetnému. Kdo se sobě sám diwí, rownaje se k slunci, meylí se wíc než o połowici a prawdy se chybuje. Libost sebe samého nikdá nic dobrého nespůsobíta. Tupě jiné, tupíš sebe: tak kupuješ i prodáváš.

¹⁾ ježdík, *gasterosteus aculeatus*, Stachelbarsch.

Wíce mějte na péči štěstí nežli neštěstí. Nebo na dlouhé štěstí přichází delší neštěstí. Mnozí nalezeni jsau, ježto ochotně trpěli chudobu, škodu, wypowiedění, vězení, křiwdu i smrt, ano horší nad smrt dlouhé a těžké nemoce. Ale ještě ti nalezeni nejsau, kteří by zweyšenost swau, bohatství, sláwu a moc uměli nésti a trpěti. Nebo komuž se počne štěstí ochotně míti a jemu ľahoditi, muž jest a twrdší nežli diamant, jestli že ho to štěstí neobměkčí. A nadto zmužilejší, podá-liť jemu ceťe ruky, aby mohl a uměl tichým a pokorným duchem ľahody jeho krotiti. Nejzmužilejší pak ten, kterýž we všem štěstí jako w kwití položený obrání se ľakomství.

Jaké by byly towaryšky peychy a jaké její dcerky a w čem záleží štěstí, wěz, že towaryšky aneb služebnice peychy jsau: wšetečnost, lehkomyšlnost, swéwolnost, vysokomyšlnost, ľakomství, wesełost, pokrytská zasmušilost a hřešení z wůle. Dcerky pak její jsau tyto: neuctiwost, neposlušnost, nadutost, pokrytství, chľauba, twrdošijnost, neswornost a záwist. Fałšné pak štěstí swětské stojí na těchto pěti sľaupích: na panství, bohatství, důstojnosti, powěsti a tělesné žádosti. Mudrcowé to twrdí, že štěstí jest slepé, nemaudré a škaredé: slepé proto, že newí, kde sebau hodí; nemaudré, že jest nejisté a nestálé; škaredé, že jest bezbožné, hltawé a neuctiwé. Říkawał Franciscus Petrarcha, že jest pět welikých nepřátel pokoje a ti wšickni že s námi bydlejí, totiž: ľakomství, žádost cti, záwist, hněw a pęcha. A kdy bychom ty wšecky nepřátele wen z země naší wypowieděli, mezi námi dobrý by pokoj zůstawał.

Swět tento se točí na dwau nohách, jedna jest odpłata ctnosti a druhá pokuta neprawosti. Címž Democritus jsa pohnut, powěděl, že dwa bohové jsau na swětě, jeden dobročinně a druhý pokutuje: které se z nich koli wrchnosti nedostává, swět tento jest kuľhawý. Nedostávali se obau dwú, tehdy sám člověk wľáčí sebau po zemi. W Turcích bijí jednu minci mezi wšemi jinými nejplátnější, kteraužto wrchnost spráwu swau jak w času boje tak i pokoje welmi dobře wpláčí. Ta mince newynáší než toliko dwa groše: jeden jest zlatý, jemuž říkají praemium, to jest, odpłata ctnosti, a druhý železný, jenž sľowe pęna, to jest, pokuta nešlechtnosti. A těmi dwěma groši každému, jak kdo čeho zaslauží, hned pojednau, žádnému mzdy jeho nezadržujícíe, plátí.

Když císař Ferdinand swatě a slawné paměti wyhlásil sněm w Frankfurtě, aby wolił na císařství Maximiliana toho jména II. syna swého, byl tu přítomen i Imbraim baše, legát císaře tureckého, s Augeriem Gisleniem z Busbeku, legátem císaře Římského. Kterýž když bašeti tři knížat, saské, baworské a julichské, před Ferdinandem a Maximilianem císaři na koni jeti okazował a jemu oznamował, kterak jedno-každé kníže z nich tak možné a bohatě jest, že by mohlo na swůj wlastní náklad dosti weliké wojsko sebrati a s Turkem wálku wěsti, jimžto podobných a tak mocných knížat že ještě mnohem wíce jest,

jako sedm kurfirštůw wolencůw a jiných knížat říšských w zemi německé, kteřížto kdy by všickni spořičice se wespoťek proti tureckému císaři wytáhli, co by hádať co by způsobili: zasmát se Ibraim a powěděť, že z toho, co tu nyní widí, snadno sauditi může, jaká jest moc knížat jiných, ježto tu přítomni nejsau, a že musí welmi mocná říše býti; ale jemu že se widí, že jednota říšská i s těmi sedmi wolenci podobná jest oné sani o sedmi a víceji hlávách a tolikéž ohonech, kterážto když chce projíti skrze pět, tedy rozdílne hlavy rozdílnými děrami lézti chtějí, této pak s ohony nikam nemůže, než musí w něm zůstati. Ale císař jeho že jest podobný sani o jedné toliko hlavě, kteráž má mnoho ohonů a ta, kdyžkoli chce skrze ten pět projíti, hned za ní celé těto i ohonové welmi snadno prolezau. A tudy ztrestať a znamenat knížat křesťanských roztržitost a neswornost, že jedna hlava chce toto a druhá zas toto a že nejsou jednomyslní a za jedno těto; Turci pak že jsau sworní a jednomyslní, a že moc a síla sjednocená wětší pětlosti přidává nežli rozptýlená.

Wýstraha před pýchau.

Není poslední příčina, proč mnozí služebníci a dwořané jak služeb tak i miřosti pozbývají, že oni, když je knížata a páni jejich z nízka wzhůru wyzdwiňují a wywysňují, nepřestávající natom, ještě wyšeji a wyšeji se pnau. Na staw swůj, w kterémž je jak přirození jejich chatrné postawito, tak potom i kníže a pán jejich zwýšit, se zapominají, staw wyšší sobě oblibují, a na swém dosti nemajíce, starožitného rodu pánům a rytířům rowni býti chtějí, anobř i nad ně také se vypínají a k wyššímu stawu se táhnau. A když i toho dostanau, ještě natom dosti nemají, ještě wyšeji hledí. A jest jim to jako w mysl jejich wštipeno, kteráž se swětskau ctí a ľakomstwím točí, že nikdy sobě pokoje ani žádného místa dáti nemohau, tak že, by dnes sedlák učiněn byl měšťanem, zejtra by chtěl býti zemanem, a jsa zemanem, chtěl by býti pánem, a jsa pánem, zachtělo by se mu býti knížetem, a snad ještě nepřestával by natom. Jakž tedy Pán Bůh nemá se předszewelí jejich protiwiti, poněwadž jemu zato, že je mezi knížata sází, neděkují, nýbrž newděčně se proti němu ukazují, kázně jeho swaté nemají, práwo Boží a wrečnosti swé za hřbet kładau, lidí chudých, jimíž někdy sami byli, za nic sobě newází, nad nimi se potřásají a na ně odpasují, jako by již sami jejich páni aneb knížata byli? Nemyslí nato, že tolikéž nad nimi moc má kníže jejich, jako oni nad chudými; neohlédají se nato, co jsau byli, co jsau a co ještě býti mohau, ani tomu newěří, že i jiní na místa jejich dosednauti mohau, a které oni po swé wůli, jak chtěli, měli, že je i jiní zase a snad ti sami po swé wůli míti mohau. Nerozpominají se nato, že z pánůw služebníci a z služebníkůw páni býwají. Nemají na péči toho, že, kterými dweřmi štěstí a bohatstwí jim přišlo, týmiž že zase také od téhož hospodáře i neštěstí a pan Nauze z Mizerie na ně přijíti může.

Přirození jednoho nic sobě newází wíce a druhého méně; neb jednostejnau práci se všemi wedlo, wšecky zároveň spravuje, všem také jednostejné mzdy uděluje a jako prawá a sprawedliwá matka ke všem rownost zachowává: žádného nepowysňuje, žádnému nepochlebuje a

žádný jí milejší není. Ta toliko nesprawedliwá macecha paní Fortuna nerowně se k nám chowá: koho chce, powyšuje, koho chce, nechá; někoho zbohatí, někoho zchudí, z sedláka pána, z pána chłapa učiní; někomu radost, někomu žalost spůsobí. In summa žádného diwu není, že komu se ona wesele ukáže, takowého nejspíše wšeho weselí i žiwota naposledy zbawí. Awšak ona smrti naší příčinou býti nechce a také nemůže, jediné naše k ní zlé chowání tau příčinou býwá žiwota našeho potracení. Nebo co tím štěstí winno, že my zlí jsme? Woliť bych sobě bez štěstí dobře umřítí, nežli s-štěstím zlý konec wzítí. Spíše lidé w štěstí co w łáku ležící skrz marnau swau žádost cti a peychu o žiwoty přicházejí, nežli ti, ježto auzkostí mnohau na swětě a ustawičným trápením býwají saužení; proto že swého štěstí snášeti nemohau. Mnohem těžší wěc jest jim sněsti swau zwýšenost a bohatstwí nežli chudobu a opowrženost. Widěli jsme několik sláwných a wznešených mužůw, kteří wšhecka protiwenstwí, starosti a nebezpečenstwí zmužile a mile snášeli: a jakž k dosti chatrnému powýšení přišli, nemohli té sláwy jako nějakého nejtěžšího břemene sněsti, nýbrž wšhecka moc a síla jejich wrtkawým štěstím zemdlela a na mizinu přišla.

Weliká tedy jest wýstraha pádu, vysoko newstupowati, a pakli wstoupíš, maudře seď a sebe neplaš, se wšemi dobrotiwost měj; neb budeš-li ode wšech dobrowolnost mítí, by tě i neštěstí doľů strčiti chtělo, neupadneš. A by pak i upadl, neuraziš se, proto že ta sama dobrowolnost lidská měkké místo činí k upadení. Twrdá mysl a proti wšem zpurná twrdí a oceluje wšeliké místo, kudy twůj pád má býti, a dowodí častokrát i toho, že (jakož jsi to již na mnohých spatřil) z malého pádu weliký úraz wzat býwá. Kohož sobě dobrowolností nenakloníš, nenaděj se, aby jeho mocí a ukutenstwím k sobě naklonil; to zajisté žádného w pokoji neprowodilo do hrobu. Nebyť by nikdy tak krutý, kdy by nato pomysliť, že tolikéž nad tebau moci má twůj pán, jako ty nad jinými moc mítí chceš, a nejwvyšší a nejmiřstiwější wšech nás pán že na sprawedliwost saudu Božího pamatuje; protož nečiní ani tomu nejmenšimu křiwdy; neb též nad sebau pána má jako on jiné pod sebau.

Nepodobnau sprawedlností rozděliti by Bůh králowstwí swěta, kdy by nad křiwdami nemstít a je přehlédat. Ale dobrý Pán Bůh jest a nejwvyšší miřowník sprawedlnosti; neb křiwě sauženého nepomine a žádnému jak nejmenšimu tak ani tomu nejwětšimu nepomine, jakkoli odtahem a prodléwáním swých pomst bezpečnost činí, jako by nikda pomštěno býti nemělo, což hnedky nepomstí. Ale jinak se stává; nebo čím déleji pokuty se odkládají, tím potom rychleji a jako w okamžení s welikau hrůzau a strachem přicházíwají.

2. Z popisůw sláwností.

Sňatek krále Matyáše a arcikněžny Anny we Wídni.

Když weselí králowské již šťastný začátek swůj čtvrtého dne měsíce Prosince wzítí mělo, tu nejprwé drabantí a mušketyři králowští w sláwně ozdobeném kostele sw. Augustina řadem se postavili.

Potomně již téměř w saumrak do dotčeného kosteta JMknížecí pan kardinál z Ditrichšteina, před nímž stříbrný kříž nesen byľ, přijíti a do stolice pod nebesy zlatohľawowými se posaditi ráciť. Brzo potom, což již okoľo prwní hodiny na noc byľo, do téhož kosteta šli ná- před panstwo a rytířstwo, wyštaní z zemí kráľowských, Jeho Miľosti rady, nejposléze za nimi tré knížat, totiž kníže Kareľ z Lichtenšteina, kníže Adam Wáclaw Těšinský a Jan Jiří markrabě brandeburský; pak pan František Forgáč z Gymesu kardinál Ostřehomský. Za nimi ráciť jíti JMst kráľ sám toľiko jediný w dľauhém uherském oděwu, stříbrohľawowými a zlatými kwěty protkáwaném, pod pěrím čapátkowým, šawli s pošwau zřatau a drahými kameny wykľadanau k boku připá- sanau maje. W kostele, jak doľho wcházeti ráciť, zhůru se trau- biťo a na wľaské bubny bubnowaťo. JMst kráľowskau následowaťa Její Mst newěsta kráľowna toľikěž we všem takowém stříbrohľawu, kte- rauž JJMsti arcikníže Maximilian a arcikníže Ferdinand wěsti ráciť. Za nimi wedena byťa od wyštaných JMsti krále hišpanského a arcik- nížete Albrechta rakauského Její Miľosti paní máteř nejmilejší, kte- rauž potomně množstwí fraucimeru následowaťo. Okoľo JMsti krá- ľowské, kráľowny a paní mateře s obojí strany čtyřmedcítma kráľow- ských, kráľowny a arciknížete Maximiliana pacholat (edlknobůw) swíce paruňkowé²⁾ bíté nesli, kráľowští w čerwených, kráľowny w brunát- ných neb řaťowých aksamitowých řatech s kabátky bíťými karmazi- nowými, a arciknížeci w černých též aksamitowých řatech s karma- zinowými čerwenými zespod kabátky.

Když pak se již do kosteta přiřľo, w kterémž po prawé straně ořtáře pět uherských biskupůw, totiž wysoce důstojný pan Demetrius Napray biskup Koločenský a administrator biskupstwí Rábského, pan Valentin Leepes biskup Nitranský a kanclěř kráľowstwí uherského, pan František Ergeli biskup Wesprimský, pan Jakub Biber biskup Pěti- kostelský, pan Jan Telegdy biskup Bosnenský, též dwanaťe opatůw pod infulemi aneb korunami zřatem, perľami a drahým kamením ozdo- benými, w dalmatikách zřatohľawowých a stříbrohľawowých stáťo: tu Jeho Kráľowská Mst u ořtáře před jednu stříbrohľawowau stolicí a Její Mst kráľowna před druhau po straně lewé se postawiti, JMsti pak paní máteř do stolice po prawé straně wyzdwižená a Jich Miľosti arcikní- žata do druhé po straně lewé kleknauti ráciť. Načez potom brzo JMst pan kardinál k ořtáři přistaupit a list od Jeho Swatosti papežské aneb breve apostolicum, otewřew je, biskupu Nitranskému a kanclěři uher- skému, jenž mu po lewé ruce a pan Demetrius Napray po prawé stáť, wůbec hľasitě čísti dať. Po přečtení téhož listu JehoKMst před ořtář, před nímž weliký koberec turecký prostřín byť, předstaupiti, ano i Jich Msti dotčená arciknížata Její Mst newěstu kráľownu před něj při- wěsti a proti JehoKMsti po straně lewé postawiti ráciť. A tak JMst kardinál we jméno Pána Boha všemohúciho od tohoto řatinského pro- powěďení Jich Miľosti oddáwati začať, takto: „Non est vir dignus mu- liere, nisi amputet caput hostis, t. j. Není muž hoden ženy, leč by ne- příteli hľawu stáť. Což se, prý, wľastně i na Waři kráľowskau Miľost wztáhnutí může; nebo WMKská ten tak řlawný wítěz býti ráciť, který

²⁾ paruňkowý aneb lípowý wosk, Weißwachs.

o toho nejúhlawnějšího nepřitele všeho křesťanstwa Turka netoliko několikráte se pokusiti směl, jej udatně mečem swým stíhał, nad ním mnohé slawné wítězství obdržel, ano i toho příčinau a půwodem byl, že jich do množství tisíc před očima WKMsti padnauti muselo, tak že všemu tomuto širokému swětu dobře známé a wědomé jest a to jako na wrchu leží, kterak jste tudy netoliko slawného králowství uher-ského, králowství českého, arciknížetství tohoto rakauského, ano i jiných zemí a tak všeho křesťanstwa před týmž nepřitelem, nelitu-jíce w tom žiwota swého, každého času udatně a statečně chrániti a obhajowati a skrz to samé wedlé téhož swrchu jmenowaného pro-powěděni, jsauce sami z císařského a králowského kmene posli, této nejjasnější arcikněžny rakauské přistojící, tolikéž z císařského a krá-rowského kmene pošle, dobře jste zastaužiti ráčili i s obojí strany sebe hodni býti ráčíte. Pročež majíce já sobě od Jeho Swatosti pa-pežské k tomu moc danau i poručeno, na místě Jeho Swatosti WKMsti w tomto swatém předsewzetí a k stawu sw. manželství swaté po-žeňhání dáváw, a wiňsuji, aby Pán Bůh všemohaucí hojné swé pože-ňhání na WKMst wylíti a spolu s Její Mstí přistojící nejjasnější arci-kněžnau ode všeho zlého chrániti a ostříhati, ano i dědici slawnými miłostiwě obdařiti ráčít, dotazující se přitom WKMsti: Ráčí-li W. KMst k této nejjasnější arcikněžně rakauské miłost a lasku jmíti? Načež když JMst odpowěditi ráčít, týmiž také nápodobně słowy JMsti newěsty králowny se tázał. Po odpowědi sobě dané Jich Miłosti ruce, kteréž sobě s obojí strany podati ráčili, štůlau swázal a potom, přijmauce od JMsti newěsty králowny jako i Jeho Msti králowské prsteny, králowský králowně a králowny králi, a přitom víceji králowně od Jeho Swatosti papežské dar, totiž rosarium drabým kamením wyklá-dané w škatuli aksamitem čerweným potažené, kteréž za pět set ko-run se šacowalo, odewzdał. Její Mst pak newěsta králowna Jeho krá-rowské Msti wěnc na tři prsty zšíří wšecken perłowý a od drahého kamení do ruky dáti, kterýž Jeho Miłost sobě sám na hlawu wsta-witi a hned potom odtud na swé předešlé místo odjíti, jako i již jme-novaná arciknížata JMst newěstu králownu tolikéž na místo její do-wěsti, a tu král i králowna spolu kleknauti ráčili.

Načež potomně ihned pak kardinál slawné Te Deum laudamus, před oltářem kleče, začaw, toho se jeden werš traubił a na właské bubny bubnowalo, a druhý spolu s rozličnými instrumenty od zpě-wákůw králowských zpíwán. Při všech kostelích zwoněno. Po do-zpíwání pak téhož Te Deum laudamus z dewadesáti kusůw welké střelby takměř již po druhé hodině na noc puštěno neb wystřeleno bylo.

A tak po šťastném tomto JMstí králowské a králowny oddání, kte-réž Bůh Jich Miłostem wesele, radostné a potěšené dáti rač, zase se nápodobným způsobem z kostela do zámku šlo a wesele králowské šťastně, pokojně, s mnohau přitom radostí a weselostí kwasilo a ozdobowalo.

LVIII.

Michal Pěček Smiřický z Radostic.

Swětského řečnictví staročeského u větším rozměru zachoval se nám příklad ve spisu Michala Pěčka*), jenž slowe: „Akcí a rozepře mezi filosofem, w lékařství doktorem a prokurátorem“ (w Praze 1609). Předmětem jest spor mezi třemi bratry o to, který by z jmenovaných tří stawůw obci byl nej-užitečnější. Filosof, lékař a právník wystupují jeden po druhém, obšírnau řečí přednosti každý swého stawu wynášejíce a prospěchy druhých dwau snižující. Konečně nálezem zdůvodněným zásluhy jednoho každého o obecné dobré sice uznány, než právníkowi za práwo dáno. Spisowatel jewí w díle tom skutečnau wýmluwnost a neskrownau zběhlost w literatuře latinské i řecké.

Michal Pěček byl třetí syn cis. rychtáře w Chrudimi, Jana, kterému l. 1571 udělen list erbowní, aby se mohl psáti „z Radostic.“ L. 1598 byl ještě na universitě Pražské. Wzdělaw se za právníka, usadil se w Praze. Sám jsa učený, žil w přátelství s učenci sawvěkými, jmenowitě i se slawnau básniřkau latinskau, Alžbětau Westonowau, rodilau z Angličan ale w Čechách zdomácnělau, kteráž spis Pěčkůw větší básní ozdobilau. L. 1620 stal se Pěček perkmistrem hor winičných. L. 1622, když mistři kolleje Karlowy dostali rozkaz, aby vydali priwilegia swá, k přejmutí jich nařízení byli za králowské komisaře Pěček spolu s Heřmanem Černínem a Jiřim Matheidesem. Pozdějších zpráv o Pěčkowi posud se nedostává. Kromě „Akcí a rozepře“ psal básně latinské a vydal spisy otěima swého Duchoslawa Tugurina, pisaře radního w Chrudimi.

Řeč filosofowa.

Bratr filosof weda swau při, chtěje toho dokázati, že on ten sám obci jest nejplatnější, wychwalowal filosofii, kterak by ona všeho wšudy umění jak nebeského tak i zemského, widitedlného i newiditedlného, wnitřního i zewnitřního příčinau přední a půwodem byla.¹⁾ Nebo zemi měřiti, hlubokost mořskau stihnauti, a jak jedno od dru-

*) W knihách Chrudimských se Pěčkové piší „Smiřickým“, což se prawým býti zdá. Příjmi „Smržický“ na Akcí etc. jest zmatečné.

¹⁾ Philosophia laudatarum artium omnium procreatrix et quasi parens. Cic. Philosophia disciplina disciplinarum. Macrobian.

hého jest daleko, rozezuati; oblohu nebeskou i s jejími hvězdami, influencími, případnostmi, proměnami zpytovati; příčinu nestálého a nejednostejného povětří, vycházení slunce a zatmění měsíce věděti; jak daleko horizon tento, — to jest půl tohoto nebe, kteréž nad sebou vůkoť a vůkoť se všech stran vidíme, — jak i slunce od nás daleko, kolika stupněmi jest vzdáleno, pověděti; jaké jsau případnosti časů, věků, let, rozdílnosti lidí a věcí všech, jakýmž by se koli jménem jmenovati mohly, uměti toho zprávu dokonaleu dáti; owšem ani doktora životního powoľání, mnohem pak méněji oratora powinnost to w sobě obsahuje, čeho žádá všech umění matka a mistryně filosofie. Nebo ačkoli lékaře powoľání jest to, aby netoliko případnosti nemoci, powahy, přirození a komplexí jednoho každého dobře znať, ale také i umění physices naturalis, to jest poznání věcí přirozených, jak světěl nebeských a jejich powah tak také nejvíceji bylin a rozličného kwití zemského výborně powědom býť, a naposledy skutek toho všeho in practica ukázał: však co se dotýče wyměření zemské hlubokosti, poznání mořské propasti a jiného na tisíce umění w filosofii obsaženého, toho lékaři znáti potřebí není. Orator pak a ten, který swú wýmłowností nad jiné předčí, čtwtřtiny věcí těchto, ani ještě tak mnoho jako medicus nepotřebuje: než jistými mezemi a jako pľoty obražené swé umění má, totiž aby jak w čas pokoje obec dobře spravowať, uprawosti a wýstupky lidské přetrhowať, spravedliwé zastáwať, nespravedliwé trestať, o boji w pokoji, w pokoji pak o boji přemýšleť, tak také i w čas wálky aby rozšafnosti swé užívaje, k tomu jen samau swau wýmłowností nápomocen wojákům býť, býť pak sám žádného nepřitele nezabiť, mnohem méněji ani rukau se nedotekť. Což i Plato, Sokrates a všickni filosofowé natom se snášeji, též w radách a jednáních o weliké věci w skutku to našli, že nižáduým spůsobem s tau obcí dobře se dítí nebude, nebudau-li ji filosofowé řiditi a spravowati, ano i přešťastné obce vyhlašují ty, které lidmi maudřými opatřeny jsau.

Ačkoli pak těchto časůw přewrácených, jichžto věci dobré a wzácné sobě oškliwíme, zlé pak a mrzuté libujeme, to słowo filosof k nemáé potupě přišlo, tak že, když který neučený leyk spatří muže učeného, hned mu filosofů naspřáhá, býť pak, co to filosof jest, sám newěděť, nepamatuje nato, co Duch Boží w přístowí (1. kap.) dí, že maudrostí a učením blázni pohrdají: však to také i w jiných věcech býwá, že jakkoli bez nich nijakž býti nemůžeme, nieméně však je w nenáwisti máme. A zřídakdo, patře na vysoké stawení, na grunt pomyslí, jakkoli bez něho ani domu ani štítu ani sklepu ani síně ani mazhausu ani nic býti nemůže.¹⁾ Na pařež aneb kořen kdo popatří? awšak když ho není, ani stromu ani wětwi, ratolestí, ani listí, nadlo méně ani žádného owoce nebude. Tak se děje i s filosofí, z níž wšecká jiná umění pocházejí. Zkušný lékař, nebude-li dobře znáti dialektiky, kteráž jest jedna částka filosofie, kterak bude moci rozličnost nemocí rozhodnauti aneb jim w notu uměti trefiti? Co spůsobí medicus bez fysiky, to jest bez poznání věcí přirozených, tak jakž je sám Pán Bůh ráčít stworiti? A toť jest nejpřednější díť filosofie. Odtud wšeljací počát-

¹⁾ Quomodo possunt stare culmina, si cadant fundamenta. Ambros.

kové a pramenové všeho, což se na světě rodí, pocházejí, bez něhož umění lékařské za nic nestojí. Když pak bude mítí přistaupiti k pacientowi, kterak mu čím dobrým postauží, nebude-li předewším toho šetřiti, jakého jest přirození, jest-li pěnokrewný, kałokrewný čili wodnokrewný aneb jaký jiný? — a to jest nejwětší maudrost lékařská! — a nebude-li přitom šetřiti powětří a času příhodného, jak kdy běží hwězdy nebeské, jak měsíc jest postawený, jest-li na plnu, na zehodu aneb jináč, a wedlé toho tak léky pripravowati? Aníž ten lékař co dobrého způsobí, nebude-li nejprw mysl jeho filosofskau maudrostí nastrojena, poněwadž hnutí těla od hnutí mysli pocházejí. Multos morbos multa fercula fecerunt, powěděť onen: že kde býwá mnoho pokrmů, tu také býwá mnoho nemocí.¹⁾ A odkud katarrowé, flusy, rýmy, hlavní nemoc, záwraty, oči krwawé, ruce třesuté, nohy a žíly skrčené pocházejí: zdali ne od nestřídmosti? A při kom se to nachází, tomu ani krabice apatékářské, ani zatínání žil, ani řázně ani co jiného od doktorů wymyšleného nespomáhá. Což tehdy? Není-liž to mnohem podstatnější a znamenitější lékařství, které neduh myslí,²⁾ nežli to, které tělo hojí, a ji před nezdrželiwostí a všelijakau zbytečností zachowává, mravy dobrými ozdobuje, působí to, aby lidé jedni druhým ku poctiwosti, rodičům a přátelům ku potěšení, sobě pak samým a wlasti své k dobrému a užitečnému slaužití mohli? A to wšecko zdaliž nejde z filosofie? neprospíwá-liž tím welice filosofie, že nás od rozkoši a ľahůdek tohoto swěta odwozuje a k znamenitým etnostem a skutkům Bohu i lidem miřým přiwozuje; učí, jak bychom měli wášně i náružiwosti své skrocowati a je rozumu poddané mítí; zřetedlně wyswědčuje, na čem prawé štěstí a žiwot bez auhony záleží?³⁾

Neprospíwá-liž filosofie, když jednoho každého k swé powinnosti wede, a jak by jiní s námi a my s jinými obcowati měli, ukazujě? Neprospíwá-liž aspoň tomu, kdo domácí hospodářství spravuje, aby se mu w něm dobře wedťo a dařilťo, na všem se mu množilťo, rozmáhalťo, aby manžel, manželka, dítky, čeládka, jeden každý swau náležitau powinnost dobře a chwalitebně řídilť a spravowalť? Neprospíwá-liž všem filosofie, když nás k tomu wede, abychom žádnému ani w wěcech křiwých nepowolowali, ani také sami od žádného se podwěsti nedali? Neprospíwá-liž filosofie w tom, když aby jeden každý staw, menší, prostřední i ten nejwětší, samého sebe poznáwalť, učilť?⁴⁾ Anebo neprospíwá-liž nejwice filosofie tomu, aby, kdo se chce nato oddati, mohlť obci dobře a užitečně slaužití, ji dobrým řádem spravowati, počestnými mravy ozdobowati, chwalitebnými práwy utwrzowati, utwrzenau zdržowati, zdrženau rozšiřowati, rozšiřenau šťastnau, prospěšnau a všem lidem požitěchnau učiniti?

A poněwadž pak dvě wěci způsobují wrchnosti wážnost, totiž

1) *Epulae peregrinae morbos semper peregrinos pariant. Guev.* 2) *Philosophia est medicina animae. Casm. Medicina utraque tam corporis quam animae est a Deo. Gregor.* 3) *Nullus in philosophia feracior locus quam de officiis, a quibus constanter honesteque vivendi praecepta ducuntur. Cic. Irae malagma philosophia. Had. jun.* 4) *Non praestant philosophi, quae loquuntur, multum praestant, quod loquuntur. Si d.*

maudrost a udatnost, oboje tato ctnost má svůj základ w filosofii. A to jsau ti dwa słaupowé aneb piliřowé, na nichž jest založeno jedno každé králowstwí aneb vládařstwí.. Maudrost słauží knížeti za oko, udatnost za ruku: bez oné byľ by slepý, bez této mdľý. Maudrost dáwa radu a udatnost sílu: onano rozkazuje, tato rozkaz wyřizuje; onano skaumá w práci těžkost, tato ji pak obľomuje a obměkčuje; onano welké wěci ukazuje, tato se k nim jako přitowaryšuje; k onóno přibľižuje se rozum, k této pak zmužitě srdce welikých panošů přistupuje.

Protož žádnému tak potřebí není znáti filosofie a víceji uměti, jako welikým pánům a knížatům, jejichto umění mnohým poddaným má k dobrému słaužiti. Předewším pak jiným netoliko pľatné jako potřebné a bez čehož nijakž býti nemůže, jest znáti umění o těch wěcech, které přináležejí ku poznání mrawů a obyčejůw lidských ¹⁾ (a ty wěci obsahují se w filosofii morální, to jest, o mrawích), a potom znáti rozdíľ a způsob jednoho každého vládařstwí a spráwy w zemi aneb w obci (a to se jmenuje philosophia politica). Onano učí o náruživostech a náklonnostech všem lidem obyčejných: tato pak welí takowé náklonnosti temperowati a skrocowati, též i k aučinkům swým wedlé práwa náležitě wěsti. Onano, totiž phiosophia ethica, učí, mrawným ctnostným střidným a w auzkostech trpěliwým: tato pak, totiž philosophia politica, dobrým spráwným šťastným a sprawedliwým vládařem a spráwciw býti. A tyto wšeckny ctnosti jsau terminus a instrument filosofský. ²⁾

Poněwadž pak kníže a wšelijaká wrchnost má powědoma býti swé země, jejího položení, welikosti, širokosti, dľauhosti, budto také krátkosti, potom i o řekách, jezeřích, jsau-li kde jaká, o mořských zátokách, potocích, ostrowích, horách, jako o nějakých audech swého panstwí má wěděti: protož k té wěci potřebí jest uměti geographiam. Přes to musí kníže, když toho potřeba káže, i wáľku wěsti, s nepřáťeľy se potýkati a, chce-li w zemi ostatí, někdy i triumfowati. Z té přičiny ma míti plnau známost wěcí wojenských, wěděti o dobrém hejtmanu a dobrém soldátu; kde má ležení držeti, kde přihodně se zařancowati, kde pewnost wystawiti, kde nástroje wátečné založiti; w která místa střileti, s které strany k šturmu pustiti, města, zámku, pewnosti dobýwati, příkopy děľati etc., a tak tehdy musí i geometriam znáti ³⁾. Ale že bez příležitosti a přihodnosti časůw, kdy se má co konati, dobrý správce nic neswede, nýbrž bude museti na časy a pohodlné léto pozor dáti, štěstí i nešťestí, běh planet, dny a noci za sebau krácející předzwěděti, a netoliko po zemi ale i po wodě také, w nejpřihodnějším místě, portu, břehu na nepřáťeľy udeřiti: protož wysoce potřebuje astronomiam uměti, architecturam aneb fortificationem nezanedbáwati, a summau wšelijakého umění, kterěz dobrým a zkušným mistrům a řemeslníkům wľastně přináleží, w čemž byľ někdy welice zkušný Julius Caesar, powědom má býti. Nemíním pak toho tuto tak, aby se nato kníže oddati měľ jako nějaký paumistr

¹⁾ Melius audire Socratem de moribus, quam Hippocratem de corporibus disputantem. Sed. ²⁾ In quo quisque prudens, in eo bonus. Plut. ³⁾ Non tam literis, quam rei militaris disciplina imbuendus est princeps. Plat.

a řemeslník, ¹⁾ ale jako kníže, to jest, aby o tom toliko známost měl, co dobrého a zlého, rozeznal a z mnohých věcí dobrých nejlepší sobě vybral. Nebo není to jeho povinnost, aby mosty dělal, petardy, děla a válečné nástroje slíval, pevnosti stavěl, k šturmu sám osobně, ač chtěl-li by, hnát: ale toliko to, co k jeho vlastní a důležité potřebě přináleží, aby uměl a znal. Ale že málo co prospívá umění jak v času pokoje, tak také i války bez výmluvnosti, jakožto myslí lidských ředitelkyně, hofmistryně obcí, královný poddaných: protož má kníže a všeliká vrchnost v ní wycwičena býti.²⁾ A ta sama výmluvnost nemůže býti mocná, dostatečná ani podstatná bez poznání věcí přirozených, jenž jsau jako grunt a fundament všech umění a řemesl. Musíť tedy každý maudrý správce nato se s pilností oddati, aby o všech věcech pravý a zdravý saud měl a o nich rozumně a s gruntem promlouwati uměl. Nebo míti známost sformování a složení tohoto swěta, sporádání v něm všeho přirození, hnutí nebes, těl nedušných, buďto s jinými smíšených, početí i schodu věci stvořených, podstaty duše a moci její, vlastností bylin rozličných, drahých kamení, minerálií, dušných živočichů, těl spojených, nedošlých, wlhkostí, dešťů, mlh, duh, sněhůw, hřímání, krupobití, hromobití, blyskání, počátku studnic a pramenů, wod, řek, jezer, wětrůw, zemětřesení, zpátečného toku mořského, etc., a o tom všem dobře wyprawowati uměti wzbuzuje wtip, oswěcuje rozum, ponauká mysl lidské ku podiwu welikých věcí, z čehož pochází w spravování obce maudrost a we všech dobrých předsewzetích šťastný prospěch (jakož se to o králi Alexandrowi wí) a weliká mysl zmužilost w promlouwání a o věcech sobě rozjímání.³⁾ Jakož se čte o Periklesowi, že by měl tak horliwě mlouwíwati, jako by hřímało a se blyskało, a že cełau zemi řeckau po sobě pozdwihował, a co se zdáło býti odporného lidu obecnému Athenskému, to wšecko jemu zobecnil a w zwyklost obrátil. A ten tak wznešený panoš nenaučil se té výmluvnosti z rethoriky ani od prokuratorů, ale od samých filosofů, kteříž toho času nejšlawnější a nejmaudřejší byli w zemi řecké.

Aniž se má kníže toho, co se mu wěděti a uměti ukládá, strachowati a nad swým uměním pro příčinu mnohých starostí a nesčíslných těžkostí pochybowati. Nebo co jest těžko čłowěku prostému a snad i nemožno, to knížeti nemůž než wšecko snadné možné i míté býti. A mezi jinými prostředky, kterak by z něho mohł pán we všelikém umění co nejzběhlejší býti, tento nejprednější jest, totižto, aby wedlé sebe a při sobě míwał lidi nejzwłáštnější, jako mathematicos, philosophos, oratores a jiné osoby s filosofií se obírající, od nichž by za tabulí, ať nedím wšudy, w małém čase tomu se naučiti mohł, čemu se jiní w školách za mnoho let sotwa naučí, a aby jim sám k mlouwení příčinu dáwał, s nimi chodě, jezdě, stoje, a we všech jiných příležitostech, a k tomu je i wzbuzował, aby před něj wždycky showtowani předstupowali a sobě o věcech pátných a potřebných rozjí-

¹⁾ Non potest princeps scientia sua cuncta complecti. T a c. ²⁾ Rex peritus sit rerum humanarum. Gaza. Quantum in bello potest ferrum, tantum in republica prodest eloquentia. Demet. ³⁾ Comede Minervam et pinguesces sapientia. Proverbium.

mali. Tak se naučí v brzkém čase všemu tomu, co k správě jeho a vládařství zapotřebí bude. Kdo jest byt' ustawičnými wátkami zaneprázdněn víceji než Alexander Weliký a Julius Caesar? a protoť jsau oni hned umění literního a filosofského neopustili, ale nejináč sobě péra než jako své dýky wážili. Kdo měl wětší práci w říši jako někdy Kareť Weliký? protoť jest on wždycky poslauchať mužů we všem umění filosofském zběhlých, w nichž se náramně kochať a je sobě welice libowať. Co nejpřednějších a nejstawnějších potentátů za starého wěku bylo, wšickni philosophos a muže maudré za mistry a učitele sobě drželi. W takowé wážnosti za starodáwna držáni byli od welikých potentátůw filosofowé, že Dionysius kníže sicilské proti mudrci Platonowi pěkný a nákladný šif po moři poslať, sám pak na něj se třima koňmi bílými na břehu s stawným wítáním očekawať. Když ho pak od sebe zase propauštěť, welikým darem, totiž osmdesáti talenty, to jest padesáti osmi tisíci korunami, jeho darowať. Alexander Weliký ku poctiwosti swého mistra wlasti jeho, kterauž sobě podmaniti umíniť, odpustiť, a že jemu tak mnoho jako samému Filippowi otci swému powinen jest, přede všemi wyznať. A byť Phocion toliko měšťanem Athenským, awšak týž Alexander z Macedonie tak ho sobě wážil, že mu centum talenta, to jest 60000 korun, w dar poslať. Kterýžto, ptaje se jeho wysťaných, proč mu to král jejich poslať? Proto prý, odpověděli, že jeho ze všech Athenských jediného za ctného a šlechtného muže býti poznáwa. Zeno mudřec u týchž Athenských w takowé byť poctiwosti, že u něho klíče města skládali a zřatau korunau a obrazem mosazným ho ozdobowali. Což i społusausedé jeho také mu tolik poctiwosti činili. We Wlaších měšťané Krotoniatští a jiní národowé zámorští mudřce Pythagoram jako nějakého boha ctili a z domu jeho sobě chrám uděľali, tak ho sobě wážíce, že kteří ho koli toliko widěli, hned o tom swým přátelům a jiným lidem w známost uwozowali, za wěc sobě to, že jsau Pythagoram widěli, nejdražší a nejpodstatnějši pokládájíce. Euripides philosophus a poěta tragicus Archelausowi králi perskému tak miľý a příjemný byť, že mu wšecku swau radu poraučeť a jako téměř nic bez jeho rady nečiniť.

Nesťuší tuto toho pominauli, kterak někteří potentátowé, w swětě bywše welmi pľatni obcem a swým poddaným, ne proto toliko, že jsau králowé stauli, jako že z umění filosofského maudrosti nabyli, přijmí Maudří dostali. Jako Kareť francský, o jehožto přízni a łasce, k lidem učeným nemůže se dosti powěděti, pro filosofii kterauž do bře znať, kráť maudrý byť nazwán. O Alfonsowi toho jména Desátém králi kastilianském wyswědčuje se to, že mezi swými nesčíslnými pracemi, jimiž zaneprázdněn byť, čtyřidcelikrát swatau biblí i s wýklady přečetť. A tento kráľ netoliko pro swau welikau maudrost, kterauž panství své rozšířiť, jako pro welikau pilnost, kterauž k filosofii přižožil, obzwľáštňe pak k spekulaci a spatřowání swětěľ a hwězd nebeských, jakož ukázuji jeho tabulae chronologicae, přijmí Maudrý měl. Maudrým stauť Aľbrecht arcikníže rakauské a to pro opatrnost a w své správě rozšafnost. Též jméno Maudrý obdržeť Kareť V. kráľ francský, netoliko že byť weliký miľowník a patron wšelikého umění, ale také proto, že newyjížděje do pole a nestroje se sám osobně do zbroje, wšak skrze své udatné hejtmany několikrát

nad Engelandy šťastně zvíťežil, a co otec jeho byl potratil, to všechno zase jim zodnímať. Otto pak toho jména III. císař Římský, jakkoli ani Velikým ani Maudrým neslať, však, že jest zázrakem světa jmenován byl, toho zaslaužit. Robertus král neapulský pro své nemaťé umění a maudrost s přívětivostí a miřostivostí spojenau maťý Šařomaun nazván byl. Dobře tehdy mudřec Diogenes řikáwať, že Bůh jest všeho řiditel, maudrý pak muž Boha přítel. Co řím o Edwardowi králi englickém, nad něhož toho času we všem světě pána učenejšího nebyťo? Nebo osmnácti let stáři jsa, již mluwiť dobře řecky, řatinsky, francsky, wřasky i německy, a k tomu tak učený byl, že se s oním wysoce wznešeným matematikem Cardanem o věci matematické disputowati neostýchať, tak že Cardanus takowé o něm swědectwí wydať: Kdy by byl děleji žiw zůstať, že by z něho druhý Šařomaun byl. A nebyť-liž jest sám Šařomaun nejmaudřejší filosof? kterýž o stromu cedrowém a mnoho jiných přirozených věcech na hůře Libanum maudře a uměle rozmřaťwať, a knihy ne na sta ale na tisíce, jakž Flavius Josephus wypisuje, o všech takměř na tomto světě stwořeních sepať: jako o stwoření mořském aneb wodnatém, o živočiších powětrných, o přirození všech howad i o všech jiných věcech, kteréž jsau na okrřlku zemském, tak že všeho stwoření přirození výborně znať, a nebyťo ničehéhož na světě, aby se on toho domysliťi anebo dowtipiťi nemoħť. Protož swau maudrosti, uměním a poznáním věci přirozených netoliko všeccky doktory, ale také i oratory přewýšiť, a byl ten, w němžto Pán Bůh jako w nějakau nádobu ceřau filosofii, nebeskau i zemskau, wřožiti ráčiť. Možiš se též filosofii od egyptských mudřců o tejných a skrytých věcech wynaučiť. Daniel prorok své maudrosti od mudřcůw chaldejských nabyť. Mnozí se toho důwodowé u Řekůw nacházejí, že písma i všechna jiná filosofská umění půwod swůj od swatých otcůw wzaťa. Piše Josephus, že Adam a syn jeho Seth uděřali dvě tabule aneb dcky, jednu měděnau a druhau kamennau, na nichž ceřau filosofii a všeljiká umění napsali. Oni nejprw rozdělili rok na 12 měsíčů a nejprw wyšetřili běh swětěl a hwězd nebeských, i potomky své tomu učili. Tak tehdy litery a všeljiká nejwyšši umění od Adama a Seta máme. Enoch sferu neb kauli sformowať, jakž Plinius piše, zdržujíc nebesa na swých ramenau. W swaté cirkwi křestanské nebyli-liž jsau znamenití filosofowé swatý Augustin, s. Jeroným, s. Basilius, s. Lactantius a jiní mnozí, kteřížto střidmě a pokudž náležeto, filosofowali, to jest o věcech Božských, duchowních, maudře promřařwali. Z nichž všech Basilius pro veliké své umění a žiwota swatost Velikým nazván byl, kterýž napsaw list k swým wnukům de instituendis studiis, jak by se w učení swém řiditi měli, tímto podobenstwím to ukázať: Rowně přý, jako štipek tu moc do sebe má, aby owoce wydáwať, awřak mu nemaťé okrasy uslechtiťé ratolesti okořo něj otočené přidáwají: tak také duše owoce své má prawdu, awřak není wěc nepěkná, maudrosti cizi ji odíwati, aby ona, jakožto ratolest owoce přikřýwá, také spaniťé wzezření na sebe patřicím ukazowaťa.

Což tehdy bratři moji, doktor a orator, k tomu řeknau? Nehodí se do obce filozof? Co? Zle-li jest se s obcí Athenienskau dáťo, když

ji Perikles učedlník Anaxagorae přes 40 let spravował? Zle-li s Thebanskau, když w ní spráwu držel Epaminondas učedlník Platonis? Kdy jest se w Římě lépeji s obcí wedlo: tehďáz-li, když Numa Pompilius posluchač Pythagorae, jakž tomu někteří chtějí, kralował, čili tehďáz, když Tullii Hostilii, Tarquinii a jiní mnozí filosofie prázdni a leniwí panowali?

Jako tehdy Perikles o měšťanech Samnitských powěděł, že jsau oni podobní dětem małym, kteří pokrm od swých matek přijímají a však předce plakati nepřestávají; a Themistokles naříkał, přirownáváje se k jaworu, že se pod něj lidé w čas pršky schowávají, když pak slunce swítí, listí z něho trhají aneb kamením na něj házejí: takž také i filosofowé mohau to o sobě powěděti, že swého umění jak lékařům tak i prokuratorům mnoho propůjčují, bez jehožto pomoci oni s nic by býti nemohli. Když pak oni k důstojenství a úradům jakým přicházejí, tedy tyto hanějí a za nic jich nemají. Zač bude státi medicus, nebude-li také philosophus? Zač orator, nebude-li pomoci bráti od maudrosti, aby řeč měl netoliko z słow slípanau, ale také wážnau, podstatnau a maudrau? Co mi powí o ctnosti, co o počestnosti aneb o ohyzdnosti, nepravosti lidské, sprawedlnosti anebo nesprawedlnosti, o práwích, o powoňáních a o tom, co k zachowání aneb k rozšíření obce přináleží, a kudy k pádu a zahynutí pospíchá, nebude-li wynaučen w filosofii? Čím jest tak znamenitým učiněn u Řeků onen Demosthenes? Zdali ne tím, že Platona mudrce posłouchał? Čím Cicero w Římě, že otcem wlasti stauł? Zdali jest neřekl, že orací a řeč jeho wšecká, čím více pěknějších filosofských sentencií měla, tím lepší byla? zdali jest se sám k tomu nepřiznał, že w akademii oratorem jest učiněn? Nebył-li jest M. Antonius Císař filosof, kterýž w Rhodisu sławným professorem byl? Nechodił-li jest do též akademie i Pompejus Weliký, a to předce ještě, když již cełau východní krajinu Římanům podmanil? Co jest řekl onen barbarský král Anacharsis? Že raději chce býti učedlníkem filosofů nežli králem barbarůw. Co jest o filosofii sám Cicero orator také wysvědčil? *Philosophia deorum inventio*, že filosofie od samého Pána Boha jest nalezena. Co více? Že filosofia jest wšech umění na světě rodičkau a chowačkau. Co dále prawí? Ó wůdce žiwota, filosofie, ó spasitelkyně ctnosti, kteráž nenáwidíš nešlechtností! co bychom byli bez tebe? jaký žiwot náš? Tys města wystawěla, tys králowství lidmi osadila, do společnosti obce uwedla, příbytky, hrady, manželstwo w hromadu spojiła, práwa nařidiła, tys mistryně mrawůw a šlechtnosti, k tobě se všickni utíkáme, všickni od tebe pomoci a retuňku žádáme; ty wšech věcí nebeských i zemských přirození, příčiny a půwod znáš, a jak se kdo w tomto žiwotě chowati má, nejlépe wíš. Co Galenus o filosofii powěděł? *Optimum quemque medicum, eundem et philosophum*: že nejlepší lékař nejlepší jest filosof.

Co by sobě bratří moji, doktor a orator, při mně nelibowali, o tom já dobře wím. Mrzí se, že zůstawaje w swém pokoji při swé powinnosti, wšeho swětského chřestu a marnosti jsem se odřekl. Pýchy jejich následowati nechci, aniž po té marné sláwě, po kteréž oni dychtí, postupuji, než přestawaje na dost mále, umění swého pilen jsem, okrštek zemský i nebeský, wědlé daru od Boha sobě propůjčeného,

zpytuji a z nich věci budoucí případně rozhodnauti umím; lidem wálku, mor, hlad předpovídám a tudy k odvrácení od nás huěwu Božího modlitbami a polepšením-se je wzbuzuji. Z čehož bratří moji saudí, že hned naprosto ničím dobrým obci neslužím, s potupau o nás mluwíce, že jsme welice směšní, kteří w umění filosofském drahný čas a téměř až do smrti zůstáwáme, a mezitím, když se kdy do obce aneb do rady ze škot dostáwáme, chtěce w ní co nejwíc prospěti, že ničím neprospíwáme, ale krawau že zajíce honíme, do ničehož se wprawiti neumíme a tak huře než který neučený leyk že prospíwáme. Proto prý že jiná jest wěc, o něčem w škotách a kollejíh bystře se hádati, disputowati, raditi se, psáti, na kathedře deklamowati aneb lekcí čísti, a jiná w obci a w radách platně slaužiti a skutečně se všeho dotýkati.

Ač pak koli samo zkušení to ukazuje, což i Plato (6. de rep.) zapsal, kteří celý žiwot swůj k filosofii přiložili a dťauho při ní trwali, že jsau na sebe mrawy neobyčejné a netrefné brali, obyčejůw neznámých nabýli a naprosto obci neužiteční se nacházeli. A císař Valens nechťetě tomu, aby filosofowé prostí byli a žádných powinností obecních na sobě míti neměli, a powěděl: Nechť se nawrátí jeden každý do wlasti swé, odkud jest přišel, kdo by se k filosofii oddal a oděw filosofský na sobě pyšně a nádherně nosil, a to z té přičiny, že jest wěc welmi hanebná a mrzutá, aby ten nemohl wlasti swé slaužiti a powinnosti nějaké na sobě nésti, který o sobě smýšletí a mluwiti smí, že by mohl všeccky odporuě wěci a protiwné neštěstí míle snášeti a trpěti. O čemž o všem wím, že mne bratří moji tím štrafowati a stíhati chtějí budau. Jako také i tím, že w času wálky a ustawičného nepokoje, jako času nynějšiho, w němžto po trinácte let pořád wždycky takměř wlast tato naše a mnohé okolní obce otewřenau wálku s nepřitelem Turkem a jinými rebelly držela, máto co filosofowé a umění jejich filosofské k zapuzení aneb dokonce k přemožení týchž nepřátel platně bylo, poněwadž je sobě tak osedřato a mysl jejich obklíčito, že na nic jiného kromě na samé to swé zbytečné a marné umění filosofské pozoru nedali. Jakož pak toho sám Archimedes philosophus na sobě někdy dokázal, když bywši město Syracusa nepřátelsky od Římanů obleženo, jako jiný sloup stál, wartujíc myslí a spekulací swau jakési wyrejsowané na zemi figury, jako by k němu to obležení wlasti jeho nic nepřináležeto. Protož také hodně od wojáků nepřátelských zato zamordowan. Potom že takowé filosofské umění všeho čłowěka činí neweseřého a melancholického, smutného, kyseřého, newhodného, w zármutku a tesknosti hřuboce zatarasowaného. Což i sám Aristoteles a zkušenost jakožto wěc udatnosti wojenské odporuau ukazují. Pročež Cato w čas Římany wystráht, když jednoho času přišedše tři oratores z Athen do Říma w legátstwi, wida, že mládežka Římská walem se za nimi hrne, radit jim, aby je co mohau nejdřiw expedirowali a od sebe odbyli; že jest se tu obáwati, kdy by sobě Římská mládež umění jejich zachutnala a oblíbila, aby se od kázně wojenské do konce neodtrhřla; powěděw i to, že by Římané nejspíš tehďáž wřádarstwi swé sobě potratili, kdy by se jako Řekowé na umění oddali. Ano i Gothowé někdy, uznawše to, kterak umění filosofské mřtá a nestatečné lidi činí, natom ustrnuli, aby welkú

hromadu kněh, na kterauž trefuňkem w řecké zemi byli přišli, tak jakož umínili, pálení nedali. Francauzové také, jakožto národ zmužitý a udatný, dosawad sobě liter nic newází, aniž se jim učí. A řázan jsa jeden udatný rek, co by raději chtěl býti, Achilles-li čili Homerus? Powěz ty mi, ptať se ho zas, co by ty chtěl raději býti, trubačem-li čili hejtmanem? Ano i za heslo císař Licinius tohoto propowědění užíwat: že škůdce a záhuba obce jest umění.

Ty a k těm podobné jiné věci jestliže bratří moji mně předstíratí budau, kudy by mne za neužitečného obci položiti a druhého dlu dědictwí otcowa zbawiti chtěli: však ne hned z toho sauditi sluš, jestliže někteří filosofové w akademiích, w swých cellulách a sklípceích nad knihami dnem a nocí zůstawají, aby hned dokonce obci neužiteční, leniwí a ničemní býti a život swůj w zahátce toliko ztráwiti měli. Poslyšte, co prawí Seneka, ten nejplatnější někdy obci Římské filosof: „Máť ještě weliká mysl, kde by se i w tom domácím přibytečku vyskytala. Aniž se tak činové lidí wznešených co autokowé lwů a medwědů brlohy a jeskyněmi zatarasowati dají. Nebo skutkové lidští a jejich práce na wětším díle na samotě se wyrizují. Kde já koli swým uměním se skryji, tu jednomu každému budu chtíti jednak swým wtipem, jednak rozumem, jednak dobrau radau prospěti. Aniž toliko ten sťauží obci, který winných zastává, o pokoji a wátce přemýšlí, ale také i ten, který mládežku na dobré weđe, k dobrému wzbuzuje a myslí její w nedostatku dobrých učitelů etnosti nastrojuje, který po rozkoši a łakomstwí běžící zastawuje, a neodtrhuje-li jich od toho dokonce, wždy aspoň pozdržuje.

A ačkoliwěk filosofové na auřadě nesedají, saudy a překázkami rathauzskými se nezanepřaždňují, však nicméně wšechněm lidem sťauží, proto že žiwotu wezdejšímu rozličným uměním napomáhají a jim jiných wyučují. Nebo kdo víceji obci prospíwá, zdali auředník nad důchody aneb který k stawení dohlídá, čili ten, který lidi Pána Boha znáti a pobožnosti wyučuje, práwa a dobré mrawy ustanowuje, co sprawedliwého jest aneb není, ukazuje, tohoto swěta přirození wyšetřuje, swé wšecko usilowání k obecnímu dobrému obracuje a k témuž cíli s swým uměním wšelíjak směruje?

Jestli obec dwójí: jedna wětší a opravdowě obecní, druhá menší. Mnozí jsau, že obojí obci sťauží, wětší i menší, a ti netoliko filosofují ale také i praktikují, to jest, netoliko jsau muži maudří a rozšafní, ale také maudrosti swé a rozumnosti i wúbec skutkem dokazují. Jiní sťauží obci menší, jako páni radní w městech, desátníci a ti, kteří politici a lidé městští slují. Jiní zase sťauží obci wětší jako filosofové a wšickni swobodného literního umění studiosowé. Já pak a społuspomocníci moji této wětší raději obci sťaužíme, proto že mnohem lépeji jest w pokoji nežli nepokoji posťuhowati, užitečněji w práci odpočiwati nežli zbytečné zanepřaždnění míti. W této wětší obci bez wšelíké pochybnosti hojněji, šířeji i pťatněji nežli w oné menší prospěti můžeme. Nebo člověk městský auřední toliko swým domácím měšťanům jest předstawen, aby jen jim prospíwat: filosof pak člověk učený netoliko swým měšťanům, ale i cizím také předstawen pťaten a nápomocen býwá, anobř netoliko žiwým radau swau napomáhá, ale také i potomkům a náměstkům uměním swým sťauží. Mimo to jest powážiti potřebí i toho, že když

osoba městská úradní chce měšťany a poddané své w něčem naprawowati a w lepší řád uwésti a na něco dobrého je nawésti, zřídka-kdy čo při nich zejská: ale když filosof toliko jednoho, kterýž má jiným předstawen býti, chce naprawiti a na dobré uwésti, tehdy všecky jiné w řád uwede a jemu je wyzejská.

Jmenuji pak všecky akademie a vysoké školy obcemi wětšími proto, že když se w nich jedna knížecí aneb panská osoba wučuje, množství lidu obecního poddaného wedlé něho se wučuje. Nebo když takový jeden se učí, mnoho tisíc od něho se učí, jimž on předstawen býti má. Jakož říkáwať mudrec Plato, že když učil krále Dionysia, tehdy učil ceťe jeho králowství sicilské. Kteří pány oswicené urozené, rytířské a heroické, ješto z nich správcowé zemští, úředníci, saudcowé, rady králowské aneb císařské, hejtmané a jacíkoli gubernátorowé a locotenentowé a w rozličných powinnostech postaweni býti mají, liternímu umění wučují, welké obce wučují. Wučowati zajisté kníže aneb pána, rovné jest tak mnoho, jako by knihař nákau knihu tlačit. Nebo když toliko první list wytlačí, hned za ním bude moci jich třebas dwa i tři tisíce, aneb co sám chce, wytlačiti: tak také wučíš-li nejprw w té wětší obci kníže aneb pána dobře, welmi brzy wynaučíš i jinší jeho menší obce a třebas ceťe knížetství jeho. Tak někdy učiwali pilní praëceptorowé filosofowé weliké potentáty: Aristoteles krále Alexandra Welikého, císaře Augusta Apollodorus, Trajana Plutarchus, Cratippus Pompejum, Dionysia Plato, Mercurius císaře Karla Pátého, nějaký Petrus Maximiliana I.

A táži se tuto bratří swých, doktora a prokurátora, k jaké pak správě obce mám přistaupiti? Zdali k takové, jakáž byla u Athenien-ských, w níž Sokrates na smrt byl odsauzen, z níž Themistokles a Aristides z darma z Boha, proto toliko, že jiné všecky swau maudrostí přewyšowali, wypowiedění na deset let podniknauti musili? Čili jako u Karthaginenských, kdežto wrchní správcowé a wůdcowé na kříži tyransky wěšeni býwali? Aneb raději, jako u Římanů, z jejichžto obce Camillus byl wyhnán, onen Scipio, jenž byl bleskem wátečným, strachem a hrůzau Karthaginenských nazwán, do městečka Linternum utéci a tam, ostatní díť žiwota swého ztráwiti a weliké newděčnosti od spoľu swých měšťanůw pocítiti musíť: jemužto samému obec Římská, kdy by pľatnost jeho sobě byla rozważowala, jak své všecko panství tak i ceťe císařství Římské přičítati by musila. A abych o ničem wíc nemľuwiť, kromě o tom co k správě této menší obce přináleží, prawím toto: že žádné není obce na swětě, kteráž by čłowěka maudrého aneb zase kterůž by čłowěk maudrý strpěti mohľ. Co jsau neuděwali onino měšťané Milesií řečení? Widauce, že Hermodorus šlechtný a zasľaužilý spoľuměštěnin jejich wětší ctností a opatrností se stkwěľ nad ně, kteřížto byli měkci ženkyľowé a newycepowaní beáni a bachantowé, wyľaučili jej z obce své a jednoty a snešení mezi sebau učinili takové: aby žádný z nich nebyť lepším, maudřejším ani učenějším, a pakli by se kdo wydaril a byť nad ně co maudřejšího, wzáctnějšího a wznešenějšího, aby jinde obydlí své měľ, jako by řekli takto: žádný kdo něco wíce umí, zná a rozumí, nežli my všickni, ať w našem počtu ani w žádném úradu nebywá; jinakě by se tupost a neuměľost naše welmi brzy wyjewiti a proněsti musila.

Nieméně já, zůstávaje naproti tomu s swými kollegy a spolupomočníky w té wětší obci, totižto w vysoké škole, wyznávám s nimi to, že z takových wětších obcí welká platnost obcem menším pochází, aniž se tak které město wychwaluje proto toliko, že jest veliké, jako víceji proto, že se w něm hojnost literního umění nachází. Kdo by nyní na sławné město Athenské kdy spomenuť, kdy by tam Platonis academia, Aristotelis lycaeam, Zenonis stoa někdy se byly nestkwěly? Dáwno by již w zapomenutí přišlo město Berithi w zemi fenické, kdy by ono práw dobrých chowačkau nebylo, w kterémžto z rozkazů Diokletiana a Maximina císařůw studiosowé práw až do let 25 wěku swého zůstawati musili. Odkud jest to přišlo, že město Alexandria pro zvýšenost swau *πόλις* nazwáno bylo? jediné proto, že jak všech jiných umění, tak nejvíce lékařského školau sláulo, tak že dosti natom doktoru bylo, řekl-li jest, že studowal w Alexandrii. Mnohé také akademie od słavných císařů nákladně jsau wyzdwižené a obzwłáštými privilejimi a obdarowaním ozdobené. Z těch pak a takových akademií a vysokých škol kolik učených, kolik mužů słavných a we všem umění zběhlých každoročně vychází? Poněwadž takové školy jsau králowství nebeského jako nějaké štěpnice, słowa Božího wčelnice, pobožnosti sídla, swobodného literního umění a jazykůw wěrstatowé a etnosti pokladowé. Odtud pocházejí ti, kteříž potom słowem Božím sláuzí, při welikomocných císařích, králích, knížatech a páních w legátství a komissích sławní, w radách rozšafní, w šrancích wýmławní a w obcech platní učinění býwají, a netoliko swým mistrům a učitelům, ale také i těm městům, w nichž se wyučowali, k ozdobě a pochwale jsau.

Aniž se schwalují ti filosofowé, kteří na se mrawy a obyčeje neobyčejné berau a obci neužiteční jsau; neb jakž Plutarchus dí: Necht na swé neštěstí a ne na mne narikají, kteří naučení našeho, jakž náleží, užíwati a k swému dobrému a obci užitečnému obrátiti neumějí. Pročez nebylo by diwu, kdy by takowí jak sobě tak jiným ničímž na prosto neužiteční ještě až dosawad z wlasti swé wen pryč se hnali a pudili. Aniž tomu místa dávám, jestliže někteří filosofowé pyšně a mimo hodnost swau oděw filosofský na sobě nosí a maudrost swau i umění wšecko w dlahé reverendě a nepřičesané bradě složené mají a chowají, aby z té příčiny i ti, kteří jsau opravdowí mlowníci filosofie a obci platně sláuzí, měli spolu i s swým uměním potupowání býti, byť pak lid prostý a neučený a kdo koli jiný zle a neprávě o nich smýšleť, aneb ti, kteří jménem toliko a ne skutkem jsau filosofowé, příčinu k pohoršení sebe dávali. Nebo týž Plato toho potwvrzuje, že wěci mnohé w obcech prwé w rád dobrý uwezeny nebudau, dokud by filosofowé wrchní spráwy w městech nedosáhli anebo knížata a páni filosofie a maudrosti sobě neoblíbili.

To pak słowo philosophia wykládá se na česko libomudretwí. Odtud słowe philosophus, to jest libomudřec, kterýž o všech wěcech libě uslechtilé uměle a pěkně rozmłauwati umí. A jistě jest to weliká wěc, že ti, kteří jsau prawí následowníci maudrosti, sami od sebe dobrowolně čini to, což jiní z přinucení činiti musejí. Aniž jest co jiného filosofa jediné jakýsi zákon a práwo žiwota a jako řodí nějaká cestu ukazujíc w wezdejším skormaucení a napomenutí dávajíc, aby jeden

každý protiwné neštěstí míle a trpělivě snášet, k tomu také všeccky výstupky a nešlechtnosti vykořeňujíc, mysl nestátau utwrzowať. A z té příčiny radí Aristoteles, aby w čas pokoje lidé filosofie a maudrosti se cwičili.

Co se pak časůw nepokojných a wátečných dotýče, jako by jim umění filosofské máto co slaužilo, poněwadž by mysl člowěka sobě podmaňowať a jej melancholického činiť, není to hned tak zprosta prawda. Byli jsau mnozí filosofowé znamenití bojowníci, jako jmenowitě onen Pittacus Mytilenský, z sedmi mudrců země řecké, kterýž byw wůdce wojska aneb hejtman, zwoliť sobě s Firmionem Athenským hejtmanem sám a sám se bítí, a maje síti za pawézau, obaliť do nich Firmiona a zabiw ho, učiniť w zemi pokoj. Plinius philosophus netoliko byť učeným žákem ale i čistým dworákem a znamenitým rytířem a jízdného wojska rozšafným wůdcem. Cicero netoliko philosophus a orator, ale i hejtmanem wojska Římského, pročez pater patriae, otcem wlasti swé, nazwán byť. Cato mudrec (o němž Cicero wyswědčuje to, že dokud se páni radní do rady všickni nesešli, sedě w radě, w knihách sobě zatím čítawať) netoliko w radách maudře promřauwať a jen na rathauz toliko chodiwať, ale i když toho potřeba kdy kážať, do pole také k potýkání-se s nepřáteľy wyláhl, a do jaké se kdy koli práce dať, sám sobě štěstí spůsobowať, jak o něm Livius wypisuje. Nebo takowé filosofské umění přináší s sebau dwa úžitky k potřebě wojenské welmi napomáhající. Prwní jest ten, že wede k maudrosti a přidává rozumu; druhý že wzbuzuje žádost sláwy a poctiwosti. Protož z té příčiny filosofie jest potřebná wůdci wátečnému, proto že mu otwírá oči, čím se saud zdrawý doplňuje, a přidává mu welkau pomoc od maudrosti a rozšafnosti. A při kom se takowé umění nachází, toho wzbuzuje k zvýšenosti, tak že s jedné strany čini ho opatrného a s druhé zmužilého. Opatrnost pak spoľu s zmužilostí spojená přiwodí hejtmana k zkušenosťi a wywýšenosti w wáťce.

A protož, sprawedliwí saudecowé, poněwadž jste již dosti ode mne porozuměti mohli, co by filosof byť a čím by obci nejplátněji slaužil, uwážiti a nalézti ráčíte, že mimo tyto bratry mé přednějši místo jakožto filosof a ten, který obci a wlasti swé jest nejplátnějši, míti mám.

LIX.

Wáclaw Wratislaw z Mitrowic.

Rod Wratislawůw z Mitrowic až do prwní čťwrti XVII. století užíwal stawu rytířského. Štěpán W. z M., neoplýwaje statky pozemskými, přebýwal při dwore pana Adama z Hradce. Za manželku měl paní Kateřinu z Běšin. Nejstarší syn jejich, Wáclaw, nar. l. 1576, na wychowání dán byl do škol jesuitských. Za mladých již let obzwláštni jewil zalíbení we čtení popisůw cizích zemí. Tauze, aby sám spatřil, co mu w knihách tak welice lahodilo, učiněno zadost, když, jsa mládeneček patnáctiletý, co pachole komorní přidán byl k poselství, které císař

Rudolf II. s Fridrichem bar. Krekwicem wyprawil l. 1591 do Konstantinopole. Bystrá mysl Wáclawowa prohledáwala ke všemu, což se na cestě a w starožitném Byzanci naskytlo památneho. Baron Krekwic nešťastně své věci řídil a Turci jej s celým komonstwem téměř jako w zajetí drželi. Chtěje nesnáze této zniknutí, umínil si Wáclaw, že se odebere do Palestiny; podleh ale nákaze morowé, úmysl ten mimo sebe pustiti musil. W tom, když ještě w nemoci byl, Turci násilně wtrhli do domu posla císařského, barona Krekwice brzo potom usmrtili, lidi pak jeho, kromě zrádce Ladislawa Mörthena, spautali a welmi ztýrané do „černé věže“ zawřeli. Mladý chorbau sesláblý Wáclaw byl mezi těmito nešťastníky. Dwě léta pět neděl přestál s towaryši swými w tuhé wazbě, až konečně l. 1595 propuštění byli a domů se nawrátili. Wáclaw spěchal do Čech, aby se po tolikerých utrpeních zotawil. Od té doby štěstí mu přálo. Po strýci swém dostal twrz Korkyni, s manželkau Ludmilau Ježowskau z Lub starý Knín a Zduchowice. Kromě toho držel Hlazowice, kteréžto statky wesměs w nynějším Pražsku na lewé straně od Wltawy leží. Byl cis. radau a přisedícím wětšího saudu zemského a komory české. Proti Turkům w nejednom tažení wojenském se zúčastnil. W bauřích, které po smrti cis. Matyáše w Čechách powstaly, pro wěrnost swau k domu rakauskému od powstalých zbawen byl statkůw a wypovězen z vlasti; však když l. 1620 Ferdinand II. wítězně Čechy opanowal, wráceno, co mu bylo odňato, a nad to majestátem od 17. Února 1629 powýšen byl se strýci swými do stawu panského. Zemřew dne 22. Listopadu 1635, zanechal šest synůw a dwě dcery. Příhody Wáclawa Wratislawa z Mitrowic, kteréž l. 1599 způsobem prostým, neličeností swau však welice dojímawým popsal a w rukopisu zůstawil, l. 1727 wnuk jeho Wáclaw Hynek hrabě Wratislaw k tisku přichystal; leč wydány byly teprwé l. 1777 od Fr. M. Pelcla. Druhé wydání (1807) jest od Krameriusa, třetí (1855) od W. Rozuma. Německý překlad wyšel l. 1786 w Lipsku.

Z Příhod Wratislawowých.

Pobyt w Budíně.

Ranním jitem dne 9. Září jsme wyjeli a w třech hodinách Budín jsme spatřili. Když jsme asi půl míle k Budínu připlauli, poslat proti nám paša Budinský dewatenácte nasadišt neb korábů welmi spráwných a praporečky okrášlených. Kteříž když proti nám jeli a nás do-

jížděli, ze všech kausků a ručnic salve vystřelili, a naši podobně jim odpovéděli, což se několikráte stalo. Bylo se nač podíwati, když po všem Dunaji těch všech dewět a dwadcet korábů přičkau se postawilo, a s tak mnohými dardami, praporečky a wětšími praporeci, jako by mák kwetl, jichžto všech do sedmi set na těch korábích bylo, oči naše to diwadlo obweselowalo. Když jsme pak blíže k Budínu dopltauli, opět všickni na łodích vystřelili a k břehu přitrhli, kdež paša Budinský nás dobře špíží a potřebnými wěcmi opatřiti a stráž od janičarů dáti poručit.

Dne 10. Září ráno poslal paša k łodím pěkných šestnácte koní, auprawně s oděním, sedly, třmeny a jinými pozlacenými wěcmi přistrojených, na nichž pan poseł i jiní dworané stawu rytířského tím způsobem jako w Ostřehomě jeli. Hned na předměstí počnauce až práwě k obydlí pašowu, po obau stranách w ulicích wojáci řadem stáli, skrze něž jsme jeli. Když jsme k dworu pašowu přijeli, tu okolo dwau set janičarůw jakožto pašowa žiwotní stráž až k schodům stálo. Když jsme pak na palác přišli, spatřili jsme pašu w prostředku mezi drahými čałauny a polštáři krumplowanými obestřenými seděti. Okolo něho přední čaušowé, jeho rady a wojenští úředníci seděli, a jiní stáli. Proti pašowi byla aksamitowá čerwená stolice, do níž po ruky podání témuž pašowi pan poseł se posadit, a nás okolo padesáti osob přítomných za panem poselem jsme stáli. Wšecken palác, ač byt dosti weliký, po zemi dosti pěknými koberci a stěny čałauny obestřeny byly.

Když pak pan Krekwic listu pašowi od JMCské dodal, paša powstana, list ten políbit a na hlavu neb tulpant¹⁾ položiw, w rukau jej držel. Tu chwíli pan poseł dary mu odewzdał, totiž: tři tisíce širokých tolarů, dvě weliké stříbrné łahwice na způsob půlměsíce, mědenici stříbrnau pozlacenau s umýwadlem a welmi pěkné bijící hodiny. Po podání těch darů dłauho s pašetem młuwil a na některé wojáky turecké, že by nám zajmáním dobytků škody činili, si stěžowal, žadaje, aby to přetrženo a zapowědino bylo. Dodal mu také pan poseł psaní od Arnošta arciknížete, rakauského, kteréž on sice přiwětíwě, wšak ne s takowau uctiwostí jako císařské přijal. A tak tu při wyřizowání těch wěcí do tří hodin dłauho jsme zůstali. Proti tomu darowal paša panu posłowi zlatohlawowý kaftan neb sukni, kterauž on na značení wděčnosti na se wzał a tak až k łodi w ní jel.

Když jsme pak ku korábům přijeli, zwěděli jsme, že jeden z našeho towaryšstwa, Włach jménem Mikułáš de Bello z ostrowu Krety neb Kandie rodičy, se poturčil, kterého pan poseł na jeho welikau a snažnau žádost z Wídně s sebau wzał, poněwadž jest prawil, že má bratra zajatého mezi Turky, toho že by rád wyplatiti, po moři do křesfanstwa s sebau odwézti a duši jeho získati chtěl. Ten tedy Włach, když jsme my u pašete byli, z korábu wystaupiw, k janičarům, jenž nám k strážii přidání byli a na wršku u Dunaje stan swůj rozbitý měli, šel, s nimi pił, známost učinit a že Turkem býti chce, oznámil, jakož pak hned kłobauk swůj s hlavy sňal, po něm nohama šlapal a rozřezaw jej, do Dunaje hodil; i též obojek na kusy roztrhal. A

¹⁾ z tureckého dülbent, nyní turban.

když to učinit, hned mu janičari tulpant neb tureckau okrauhľau čepici přinesli, na hľawu wstawili a do města ho odwedli. Týž Wľach stawěť se na cestě welmi nábožně a lituje záhuby bratra swěho, často wzdychať, až mu slzy z očí tekly; tu ale sám šelma ošemetná na duši swau zapomněť a se poturčil, ačkoli předtím, než jsme na Dunaj wsedli, se zpowídal a nejsvětější swátost oľtární přijímať.

Téhož dne posťal paša welmi pěknau łodi pro pana posta, aby k němu přijel, což i učinit a toliko s pěti osobami jel, wezma s sebou pěknau wykľadana ručnici a welikého bíťeho englického psa, kteréhož od JMsti arciknížete Arnošta darem dostať a pašowi darowať.

Mezitím, když pan poseť u pašete déleji se zdržeť, my jejich teplé łázně jsme spatřowali a w nich se myli, kteréž nedaleko od našich korábů byly. A jsauť zajisté znamenité rozkošné teplice, tak teplé, že se sotwa w nich obseděti může, od přirození tekauci. Prawí Turci, že jsau welmi zdravé. Turci je čistotně chowají a kdož se w nich myjí, wšecku službu a pohodlí za mírný peníz w nich mají. Před łázní jest weliká síň a široká ławice wůkoť a wůkoť, kdež se lidé swľácejí a šatů swých tu nechají. Prostřed té síně stojí mramorová kašna dosti široká. A z té síně jde se do mycí łázně, kteráž jest mnohem podobnější k nějaké okrauhľé kapli nežli łázni, wšecku zewnitř oľowěným plechem a mramorem rozličných barew a wnitř, jak stěny tak země, dlážďena a obľožena. Wnitř ta teplice jest jako nějaký koteľ w okrauhľosti čtyřicet tři krocejů a w něm woda hľuboká až po bradu prostředního čłowěka. Pakli kdo nechce tak hľuboko we wodě státi, jsau w tom mramorowém kotli dwoje mramorové ławičky, jedna wyšší a druhá nižší, tak že se může na jedné po paždí, na druhé po pás, na třetí, jenž jest kraj, po kolena seděti. Pakli chce plůwati a kratochwili prowozowati, také dosti prostranstwí k tomu míti může. Jest také w té mycí łázni dewět wýstupkůw okrauhľých a w každém dvě studánky mramorové a při zdi řápký neb kohautky mosazné, do kterých studánek jedním čípkem horkau a druhým studenau wodu napustiti i zase wypustiti může. Słowem, tak kratochwilných a rozkošných łázní mnoho jsme w Turcích widěli i w nich se mywali.

Jsau pak po straně ještě dvě jiné také okrauhľé teplice, w nichž se nemocní nezdraví a nestateční lidé myti a sobě pohodlí činiti mohou. Z týchž pak kotľů neb wan každau noc se woda wypaušći, čistotně wymete a na ráno čistotná woda se napustí, načež obzwľášćni pozor Turci dávájí, a kdy by w nejmenším shledali, že by se łazebník čistotně nechowať neb wody každau noc nezpaušćěť, s welikým trestáním a pokutau se potkáwá. Což jsem já také w Konstantinopoli swýma očima widěť, když jeden łazebník proti našemu obydlí, říkají w kráľowské łázni, přistížen byť, že ručnický nečistý lidem dáwať, takto od subaši neb nejwyššího sudího pokutowán byť: Kázať jej kyjem býti a tisíc ran dáti, totiž na hřbet dvě stě ran, na paty tři sta, na łýtka dvě stě a na břicho tři sta ran, až se wšecek nejináč než jak hoľaubě nadmuť, a pro otok, čłowěk-li jest, znáti se nemohľ. Ačkoli se někomu křiwá a nepodobná wěc býti zdá, ale jistě není jináč, jakož jsem pak i podruhé, byw we wězení, jednomu wězni též tisíc ran dáti widěť. To jsem proto o łázních, jak welmi pěkné a čistotné jsau, oznámíť, poněwadž w Měsiii i Thracii a po všem tu-

reckém panství nesčíslný počet jich se nachází, aby čtenář o jejich veliké čistotě věděti mohl. Nebo Turci vedlé svého alkoranu živi jsauce, každodenně se myjí.

Dne 11. Řijna w pátek, kterýž Turci jako my neděli světi, s velikau sláwau do kostela pašu jeti jsme widěli. Předně jelo před ním około tři sta janičarů, pak mnoho čaušů a spahů neb jízdných několik set, a po nich sám paša w zlatohlawowé sukni jet, a zůstať asi dvě hodiny w kostele; potom zase tím pořádkem domů se nawrátit.

Po obědě šli jsme nahoru do města, kteréž s zámekem na wrchu leží po prawé ruce Dunaje, a jsau w něm ještě stará uherská stavení. Bylo by dľauho o tom městě psáti: to toliko, co jsem spatřil, doložím.

Leží město Budín w místě náramně weseťém a rozkošném, w kraji welmi hojném, aurodném, na wrchu skalnatém postawené, tak že s jedné strany winohrady s ním se stýkají, s druhé pak strany jest wyhlednutí na Dunaj mimo město tekauci a za Dunajem město Pešť se spatřuje. Za ním i około něho přes široké a dľauhé rowiny jisté místo bylo obzwláštně pro wolení uherského krále wybrané. W městě před Budínem před časy domowé slawně stavení byli, w nichž král i jiní přední páni uherští bydlíwali; ale již na díle se rozbořili a padli, na díle trámy jsau podepřeni, w nichž toliko turečtí wojáci bydlí. Ti wojáci nemají žoldu wíc na den než co ztrawí, snědí a wypijí; nemají také nač domů opravowati a stawěti; prší-li kde střechau, nemnoho nato dbají, když jen místo jest, kde by w suše koně postawili a ťože sobě ustľali. A protož we všem tureckém panství nebrzo se najdau domowé a palácowé, krom w hlawních městech pašů a předních úředníků, kteříž toliko pěkně wystawené a nákladné domy mají: lid pak obecny w chaľupách a chatřích obyčejně bydlí. Welicí páni a pašowé na zahrady, ľázně, pěkné koně a šatstwo nakľadají, a také čeládka jejich, kde by se schrániti mohľa, dům pro sebe wystawí.

Když jsme pak w městě mimo turecký chrám šli, uzřeli jsme deset Turků w kole, an jeden druhého za ruku držet a w prostřed kněz jejich stál. Kněz i oni všickni koťem se obraceli, točili a nic jiného nežli Allahu, jako by řekli: Bože usľyš nás, welikým hlasem, až se všudy rozľhaľo, křičeli, tak dľauho až ochrapěli. A prawí Turci, když tak který w tom křiku usne, co se mu koli zdá, to jako nějaké proroctwí mají.

Tu w městě jsme do kostela křestanského šli, w kterémž kalwinista predikant za faráře byl. Při tom kostele jest dosti vysoká wěž, do níž se až pod zwon po sto a padesáti schodech jde; však zwoniti nesmějí. Na té wěži jsau také bicí hodiny, ty jsme prwní a poslední w Turcích widěli; neb oni dokonce žádných hodin (leč malých bicích, kteréž jim mocnáři křestanstí posíľají, nemají) a s nimi ani zacházeti neumějí. Někteří we dne sluncem a w noci měsícem se spravují; a obzwláštně pak w městech mají své talismany neb kněze a kapľany, kteří dily dne jistými mírkami wody rozměřují, z těch znajíce, kdy s vysokých wěží, kteréž při kostelích okrauhle wystaweny jsau, welikým hlasem křičeti a lidi k službě Boží napomínati mají. Ponejprw na wěžích woľají neb křičí, když má swítati, po-

druhé swołávají lid místo zvonění do kostelů jich v prostřed času, kterýž jest mezi východem slunce a polednem; w poledne po třetí; po čtvrté o nešpořích; nejposléze, když slunce zapadá, lid swołávají, hlasu užíwající k tomu vysokého ze wší moci a síly swé a uši sobě zacpávajíce. W Konstantinopoli, protože w pokoji zůstávají a zaháčiwý žiwot wedau, sedmkrát k modlení skrze talismany swołávání býwají, ku kterémužto ale nejsau zawázáni než dwořané, ležáci a přední lidé, též kupci, a ne řemeslníci, kteříž, nechťejí-li z dobré wíle častěji nežli pětkrát za den se modliti, činiti toho powinni nejsau. Nemůže-li kdo w chrámě se modliti, modlí se tu, kde chce, buď w domě, werštatě, na poli aneb kde křik kněžský jich zastihne. Křičí talismani jako u nás pohůnci, když powołávají, aneb jako Židé w swých školách, jejichžto hlas mnohem dáleji, než tomu čłowěk uwěří, slyšán býwá.

Druhého dne opět jsme do města šli a je spatřowali; když jsme pak zase ke korábům se nawracowali, widěli jsme toho padaucha wlašského, který se poturčil, jehož s welikým komonstwem do města Turci takto prowázeli: Předně šlo około tří set tureckých wojáků neb azajů s dlouhými ručnicemi, kteřížto prowyskowali a někteří střileli; za nimi jeło několik jízdných jako jejich hejmané; po nich pět fendrichů s čerwenými praporcei; za těmi šla nepřijemná cikánská muzika na šalmaje, hausličky a kobzy; za nimi jeł ten nešťastný padauch Włach na pěkně ozdobeném koni; podlé něhož na každé straně jeł jeden přední Turek, a on w prostředku, maje na sobě šarlatowý čerwený kožich liškami podšitý a tureckau čepici s několika jeřábími péry, w ruce držel šipku a jeden prst wzhůru zdwížený, tím čině wyznání swého tureckého náboženstwí. Za ním jeło několik trubačů, kteří ustawičně traubili, za kterýmižto jeło do tří set tureckých husarů, ozdobně w kožichy ze strakatých ostrowidowých koží přistrojených, kteřížto časem prowyskowali, časem se s koňmi zatáčeli a zuamení radosti weliké ukazowali. Když pak do brány wjeli, zastawiwše se w ní, s welikým křikem po třikrát wšickni: *Allaha, illasa, Muhamet resulach* (to jest: Jeden prawý Bůh, krom toho žádný jiný Bůh, a jeho nejprednější prorok Mahomet) wyznání wíry činili a po třikrát wystřelili; potom pak w témž řadu mimo naše koráby jeli a bez pochyby nám na wzdory wždy prowyskowali.

Prawil nám jeden čauš w Augspurce Němec roditý, kterýž se také před několika léty poturčil, že paša tomu Włachu pěkného koně darował a služby na den dwadcet asprů dáwati připowěděł. Ale není wěc k wíře podobná, aby mu tak mnoho dáwati nařidil, poněwadž přední janičari tak mnoho služby nemají, a jak nám jiní prawili, po roce že chleba žádostiw bude. Ale nám to ten čauš prawil, snad zdaliby ještě kterého, aby také k Turkům připadł, namłuwiti moht; wšak děkujíc Pánu Bohu nestalo se to.

Po obědě šli jsme, abychom také zámek Budinský spatřili, a když jsme k prwní bráně jeho přišli, stáło při ní několik wojáků strážných. Skrze ně prošedše, do pěkného placu čtwerhraného jsme wešli, w kterémž po obau stranách děla stála, jichž třidcet bylo a na zemi jich bez koł dwadcet leželo; mezi těmi třidciti byla některá tak hrubá, že by do nich čłowěk wléztí moht. Turci nám toho zpráwu dávali, že po dobytí Sigetu ta děla do Budína jsau přiwezena. Z toho placu

jsme skrze druhau bránu do druhého a z téhož skrze třetí bránu do třetího přišli. W tom třetím jest pěkná kašna ze zwonowiny udělaná a osm trub na horu wyzdwižených, z kterýchž woda tekává do té kašny, ale tehďáz netekla. Zewnitř na té kašně jest německé písmo s podpisem starým a rakauský erb, totiž pět skriwanů, hadi čtyři, raci a jiní žiwočichowé mistrowsky slití. Odtud jsme šli nahoru šnekem na jednu pěknau a prostrannau pawlač, odtud do pokoje okrauhlého, který byľ za času krále Matyáše kaple. Z té pak kaple do jiného pokoje se jde, w kterémž míwal král Matyáš Korwinus swau bibliothéku a jest w něm malowaný běh nebeský s planetami a dwa hwězdári proti sobě, pod nimiž tento werš byľ napsán:

Cum Rex Mathias suscepit scepra Boëmæ
Gentis, erat similis lucida forma poli.

Podlé bibliothéky byľ kráľowský pokoj, w němž kráľowé uheršti bydleli. Jest welmi pěkně malowaný a pěknými čaľauny po stranách obestřený, kdež postawen jako trůn pěknými koberci přikrytý, pod kterýmž paša, když na zámek přijede, sedává a radu držíwá. Potom přišedše doľů, šli jsme po dřewěných schodech zase nahoru do wěže, kteráž welmi hluboká a dobře opatřena jest, w nížto tehďáz, jak nám Turci prawili, do sedmdesáte wěznů křesťanských sedělo, kteříž ni kterak leč samým řízením Božským z ní wyjítí nemohau, aneb kdy by se nad míru mnoho cenili a se wyplatili. Okoľo té wěže jsau bašty, které ji obzwľáštňě pewní, a stojí na ní tři děľa na koľách, mezi nimiž jeden kus jest, jež arcibiskup Ostřehomský líti daľ. Potom přišli jsme na weliký palác, w němž nic obzwľáštňího widěti nebylo.

Posledně doľů k Dunaji se nawrátiwše, přes most z łodí welikých udělaný, kterýž šest set krocejů dľauhý jest, do města Pešti proti Budínu jsme šli. Jsau w něm křesťanští i turečtí kupci, ale zľá stawení: nic jsme pěkného w něm newiděli a protož zase k swým korábům jsme se nawrátili. Téhož dne kurýr z Widně za námi k Budínu přijel.

Dne 13. Října powoľal paše pana posľa s tím kurýrem k sobě a posľaľ pro něho swau łoď, do kteréž pan poseľ s šesti osobami wstaupil a k pašowi jel. Po wyřízení swých wěcí sám také pán náš do Budína šel a náš kapľan w kostele křesťanském mši swatau slaužil. Po obědě hnuli jsme se z Budína, paše nám swého kapidži-pašu, kterýž by nás se strawau opatrowal, též čtyry čauše, aby nás až do Konstantinopole bezpečně prowodili a čtyry janičary ku pomoci přidaľ. Čaušowé powinnost kommisarů aneb posľů wykonáwají a wšecká poručení od císaře neb od pašů donášejí. A jest ten auřad u toho národu welmi poctiwý. Přidali nám také šest korábů, na kterýchž ti čaušowé jeli a naše koráby k swým přiřázali. Také jeden špižní koráb za námi plawal, w němž mnoho nebohých zajatých křesťanů na prodej do Konstantinopole se wezlo, s kterýmiž ale Turci nedali nám mľuwiti. Tuto prwní noc w jakýchsi pěkných łuzích na łodích jsme odpočiwali.

LX.

Karel z Žerotína.

Rodiště tohoto slavného pána jest Brandeys nad Orlicí (nar. 14. Září 1564.) Otec jeho Jan st. z Žerotína proslul co nejmocnější a nejštedřejší obháje Jednoty bratrské za Maximiliana II. a Rudolfa II.; matku měl Mariannu rod. z Boskovic. Vychování Karlovo doma již velmi pečlivě bylo vedeno. Powypěw, odeslán byl podle obyčeje tehdejšího panstwa na cesty do západních zemí ewropejských. Když se nawrátil do otčiny, wzkládány naň weliké naděje. Nejprwé obrátil se k wěcem wálečným, nalezaje w nich welikého zalíbení. W ležení pod Ostřehomem došlo jej l. 1594 powolání do saudu zemského, we kterém, ačkoliw proti náklonnosti swé, usednauti přinucen byl. Rokem tím počala se weřejná činnost jeho, úzce slaučená s jednau nejpmatnějších dob historie morawské. Žerotín byl autoritou we všech záležitostech domácího práwa; kde koli se jednalo o pořizení wážnějších wěcí zemských, stawowé morawští wždy uwykli užíwati pomoci jeho. Saud jeho byl bystrý, sahající daleko za meze přítomného stawu wěcí; wědomosti rozsáhlé a takowá přítom dokonalost formy, že wše, cokoliw písemně po sobě zůstawil, znamenáno jest rázem opravdowé klassičnosti; jmenowitě jazykem českým ku podiwu vládl, že mezi sawwěkými swými málokoho nenalezal sobě rovného; pewnosti powahy jeho a neohroženosti w nesnázích jak občanského tak wálečného žiwota právem se obdiwowati sluší. Wedlé přehojného zaneprázdnění u wěcech zemských wždy nalezal dosti pokdy k mnohonásobnému dopisowání, k dáwání rad přátelům i mládencům, jichž wzdělawání w cizích zemích skrze psaní spravowal, k wedení knih pamětných, předůležitého to pramene tehdejších dějin, a ke skládání spisůw historických i práwnických. Léta 1608 wywolen byl za hejtmana zemského w Morawě. We sporu mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Matyášem stál Žerotín a s ním wšeka skoro Morawa na straně arciknížete. Wěrnost, kterau chowal k Matyášowi, bez proměny přenesl na nástupce jeho Ferdinanda II. Když bauře česká wíce a wíce zmáhati se počala, poslán byl Žerotín do Prahy, i bylo by se wýmluwnosti jeho podařilo, odwrátiti stawy české od záhubného jich počínání, kdy by snahy jeho Hendrich Mat. hrabě z Thurnu nebyl zmařil. Když nepokoje i do Morawy se rozšířily, byl

by Žerotína w Brně málem týž potkal osud jako Slawatu a Martinice w Praze. Fridrich Falcký, 1620 do Morawy přijeda, všemožně usilował, aby pána tak wytečného přiwedl na swau stranu. Wyprawuje se, že s Žerotínem saukromí měl rozmluwu, kdež mu tento všecko předpowídal, což následowati mělo, a že Fridrich žalostně wzpomínal na rady jeho, když bídně ze země musil. Po skončení wzpaury w Čechách, wyprawili stawowé morawští k cís. Ferdinandowi II. Žerotína, jehož přimluwám se w skutku podařilo, sprawedliwý hněw mocnářůw umírniti. L. 1627 wyšly obecné rozkazy, aby každý obywatel, nechce-li země prázdnen býti, nawrátíl se k církwi katolické. Tu i Žerotín opustil otcínu a usadil se we Wratislawi (1628), ačkoli mu zabráněno nebylo do Morawy i do Čech dojížděti. Na jedné takowé cestě zastihla jej smrt na Přerowě (9. Řijna 1636.) Tělo jeho pochowáno w Brandeyse n. O.

Weliká písemná pozůstalost Žerotínowa, ačkoli některé wyňatky již za starších dob w Mus. Časopise od Palackého byly wydány, w těchto teprw létech (1853) přehledně aspoň w obecnau známost wešla skrze P. rytíře Chlumeckého, jehož přičiněním wice z ní bohdá u weřejnost uwedeno bude.

1. Z Paměti Žerotínowých.

Powolání do saudu zemského na Morawě.

Léta 1594, 22. měsíce Máje přinešeno jest mi do ležení před Ostřehom psaní JMCské, skrze něž mne do saudu zemského w markrabství morawském woliti a abych se, když saud držán bude, najíti a od pana hejtmána téhož markrabství dosaditi dať, poraučeti ráci. W témž ležení mne nejedno psaní téhož pana hejtmána za tauž příčinau došlo, tak že naposledy jsem se odtud wyprawiti a do Ołomauce k swatojanskému saudu postavili museť. A hned ten den, jak jsem přišeť, kterýž byl 6. Julii, abych se nahoru mezi Jich Miřlosti dostawil, skrze dwa stawu rytířského, p. Jindřicha Blektu a p. Přepického, mi oznámeno jest; než wymřuwil jsem se za slušnými příčinami.

Nazejtří pak tíž páni saudcowé mezi osmau a dewátau hodinau p. Šlibice jinak Krawařského a p. Blektu pro mne postáli, s nimiž do kláštera jsem došeť a we swětnici saudní maťau chwíli pobyw, od Pana Fridricha z Žerotína hejtmána jsem zawořán, kterýž ke mně těmito słowy promřuwil: „Pane strýče! Jich Miřlosti, znajíce hodnost osoby Waší, též i na poručení JMCské Wás do saudu bráti ráci: wstupte do šraukůw a powinnost obyčejnau wykonejte.“ Na kteréž promřuwení tuto jsem dať odpowěd:

„WMst pane hejtmane, WMsti miřstiwí páni! Před některau neděli došlo jest mne w ležení Ostřehomském psaní JMCské pána našeho nejmiřstiwějšího, w němž mi JMst oznamowati a miřstiwě wěděti dáwati

ráčí, že jest o tom panu hejtmanowi, abych do saudu zemského w tomto markrabství dosazen byľ, miľostiwé nařizení učiniti ráčíť; wedlé kteréhož dostať jsem také psaní od pana hejtmana, w němž mi, abych se neprodléwaje k tomuto přítomnému saudu do tohoto města najíti dať, ráčí poraúčeti. Na kteréžto JMCské miľostiwé poručení a powoľání pane hejtmanowo ačkoli jsem se uznáwať powinna býti ihned poslušně a powolně se zachowati: awšak předkládaje sobě swé mnohé nepřiležitosti, nedostatky, neuměťlosti a jiné nespůsoby a znaje výborné dobře; že k ničemu méně jako k takowému powoľání se hoditi nemohu: umíniť jsem sobě, odtud, kde jsem toho času byľ, se nahýbati, až bych prwé JMCské o všem tom, co by mi při této věci ku překážce bylo, poníženu zpráwu dáti a učiniti byľ mohl, byw té jisté naděje, kdy bych to tak wykonať, že i JMCská takowé mé w ležení zůstání miľostiwě by wážiti, i pan hejtman tolikěž se mnau dobře spokojen býti by ráčíť. Než když potom i druhé i třetí poručení od pana hejtmana mne došlo, abych snad od někoho wykládán nebyľ, že sobě buď úradu buď osoby panské lehce wážím, nechťěť jsem děle na swém úmysle státi, než jak jsem nejprw mohl, k Morawě jsem se obrátiť; tím ceľým úmyslem, pokudž by mne co takowého, jakož nyní widím, od Wašich Miľostí potkaľo, abych týchž, jakožto swých řaskawých pánuů, se wší uctiwostí sľužebně prosíť, abyste mne w to, k čemu já se nehodím, čemu nerozumím a k čemu nikoliw spůsoben nejsem, potahowati a uwozowati neráčili; nýbrž abyste radši we swé řaskawé uwážení to ráčili powzítí, že já, poněwadž wětší díť wěku swého w cizích krajinách jsem ztráwiť, zdejších pořádkůw, práw, zřizení, obyčejůw, zvyklostí a ničehož, což tomu, který mezi WMsti dostati se má, zapotřebí jest, žádné powědomosti jsem dosáhnauti ještě nemohl. Mezi WMstmi pak býti a nic newěděti, ničemu nerozuměti, sprawedlností lidských neuměti rozsuzowati a toliko na cizí šlěpěje nastupowati, cizíma očima widěti, cizíma ušima sľyšetí, ke všemu amen říkati, jinde myslí a zde osobau býti, a ať krátce wšeco powím, toliko jméno saudce zemského míti a ne podstatu, sami uznati moci ráčíte, že bych WMstem toliko ku překážce, sám pak sobě ku posměchu, a což wíce jest, k ublížení swědomí a dobrému jménu swému býti a tak někomu jinému toto místo zasednauti museť, které by on s wětším úžitkem vlastní této a s wětší swau poctiwostí držeti a zastaupiti mohl.

Také před WMstmi netajím, že i přirozená má náchylnost mne k tomu wede i úmysľ můj od některého léta již wzatý mne w tom ustawuje, abych při wátečných wěcech něco zhlíďť, zkusíť, se přicwicíť, tak abych potomně, nabuda jich nějaké powědomosti a zkušení, pánu swému, Wašim Miľostem a ceľé vlastní swé w čas potřeby užitečně sľaužití mohl. K čemuž když jsem doma žádné příležitosti neměť, hledať jsem jí w cizích krajinách; a když potom Pán Bůh na naše sausedy a tudy i na nás wáľku dopustiti ráčíť, nechťěť jsem jí zanedbati; než jak mi nejprw možné bylo, hned jsem se do ležení wyprawiť, odkudž bych se byľ nikoli tak brzo nepustiť, kdy by mne, jak jsem nahoře dotkľ, tolikereť poručení i JMCské i WMsti, pane hejtmane, bylo nedošťo. Widím pak, že w takowém mém předsewzetí skrze to přítomné powoľání weliká mi se překážka děje; nebo tauto powinností zawázánu býti a wátečných wěcí chtěti následowati a hleděti, jednomu čłowěku

není nikoli k učinění možné. Saudím také, že opustiti to, čehož vždy jakž takéž známosti jsem došel a ještě větší s pomocí Pána Boha nabyti se naději, a přistaupiti k tomu, k čemuž ani náchylen ani způsoben nejsem, s větší škodau nežli prospěchem by mi býti muselo. Za kterauž příčinau WMstí, že prohlédnauce na tuto mau slušnou a spravedliwau omluwu (poněwadž bez pochyby proti JMCské nic tu učiniti neráćíte), jí místo dáti, mne ušetřiti a abych radši swého začatého powoňání hledět, nežli w něco jiného se dáwať, łaskawě dowoliti ráćíte, služebně a welice prosím, a WMstem takowého dobrodiní, takowé miłosti a łasky swými powolnými a hotowými službami nikdy se odstuhowati nepřestanu a nepominu.“

Když jsem přestať mluwiti, pan hejtman kázal pánům se sstaupiti a po malé chvíli, jak se zas rozstaupili, dať mi odpověď: že poněwadž až posawad takowé omluwu žádnému nepostačowaly, Jich Miłosti neráćí moci na mně počátku činiti, nad to wíce, že jest w tom wůle a poručení JMCské, a protož abych do šraňkůw wstaupil. Mluwit jsem znouu a aspoň zato prosil, poněwadž toliko dwa neb tři dni do wzdání saudu pozůstawají, aby mne na ten krátký čas toho záwazku prázdna učiniti ráćili; a snad mezitím, když by JMCská mnohým mým překážkám, které bych předložiti chtěl, porozuměti ráćil, mohť bych od Jeho Miłosti dokonce této práce a powinnosti zbawen býti. Ale skłamała mne naděje; nebo jsem jednak musel do šraňkůw wstaupiti a přísahu obyčejnou učiniti, kterauž těmi všemi słowy, jakž mi od pana Ctibora Sirakowského z Pěrkowa nejw. píše markrabství morawského nářed čtena byla, hłasitě jsem wykonať.

Po učiněné powinnosti wyšel ke mně ze swého místa pan Smil Osowský z Daubrawice a na Třebíči, toho času místodržící pana Hynka Brtnického z Waldšteina a na Brtnici nejw. komornika markrabství morawského (kterýž těch dnůw z Teplice Wídeňské domů se nawracowal), a mne na místo mi ułožené po prawé ruce panu hejtmanowi usadil podlé pana Arkleba z Kunowic.

Pán Bůh, který mne w to místo uwedl, raćil swau swatau přítomností mne k těm pracem způsobowati a w nich šťastného prospěchu a swého Božského požehnání, jakž potřeba ukazowati bude, a miłosti swé udělowati.

2. Z obrany psané k panu Jiříkowi z Hodic r. 1606.

Omluwa swé na čas nečinnosti.

Nezle ani nerozumně podlé saudu mého smyslit onen, WMstí pane z Hodic! který swým powěděním to pronešť, že není dosti natom, aby kdo dobrým byl, než také aby o něm to smýšleno bylo, že dobrý jest. Kterýmizto słowy, jakž se rozuměti může, nic jiného wyznamenawati nechtěl, než že býti bez prokázání toho, čím co jest, jest ničím býti. A jistě jakož wíno, byť nejwýbornější bylo, k malé jest pátnosti, pokud dobrota jeho pitím aneb jiným jeho užíwáním okušena nebývá; a jakož krmě i nejlíbější a nejlépe připrawená špatně můž býti ceněna, dokud nebývá rozeznána chutí: tak i člověku, jakkoli dobrý by byl, ano byť ctnostmi swými i wšecky jiné lidi přewyšowal, máto to prospíwá, jestli ta dobrota jeho a ctnost w něčem zewnitřně se

nepronáší a známá lidem učiněna nebývá. Tudyž zajisté pravíme i o slunci, že světlé jest, poněwadž nebe i zemi osvětčuje; tudy i oheň horký býti wyznáváme, že teplotí swau všecko zahřívá; tudyž o zemi wysvědčujeme, že hojností swau oplývající naplňuje všecka stvoření: tak podobně i o člověku, že dobrý jest, smýšlíme, když všem prospívá a žádnému neškodě, dobrotu swau skutky dobrými na jeho vynáší! A tenť jest vlastně a nejiný smysl a rozum s'low nahore poťozených, jimiž se toho při každém člověku vyhledává, aby, čímž jest, toho také patrný důwod při sobě měl, kterýmž by odporující přemáhat, powolující libě wázat, aby chtějte oni neb nechtějte musili smysl swůj prawdě poddati a na odpor se jí stawěti bez zahanbení swého nikoliw nemohli. Zajisté powrchně je wykładati chtíti a ku postrannímu nějakému smyslu natahowati, jako by mínění jich k jinému cíli nesměřowalo než k dosažení marné chwátý a jałowého u lidí swědectwí, tak aby člověk pro to samé dobrý byl, aby za toho od jiných byl držán a widín: bylo by otwírati bránu ku pokrytstwí, k fašši a podvodu cestu okazowati, čemuž žádný rozumný, owšem pak wznešený filosof neb mudřec, neučil nikdy. Máť sice wšeliká ctnost sama dosti na sobě a sama krásna ze sebe dosti jest, byť i od žádného chwálena nebyla; ale že pak bez skutečného činění nic jiného sama w sobě není než daremná idea bez formy a jako stawení marné w powěťří: protož aby tím byla w prawdě, čímž jest, nicméně musí po skutecích poznána, po owoci okaušína a po znameních jistých znamenána býti, aby snad nebyla podobna larwám a přišerám nočním, které majíce twárnost a spůsob podstatných wěcí, jsau wšak mámením toliko pauhým, ne tak spěšně se ukazujícím jako rychle míjejícím i pomíjejícím. Odkudž znáti, že jednoho každého nejwětší starost o to býti má, aby widíno to na něm bylo, že takový jest, za jakého chce jmín a uznán býti. Bez čehož k čemuž by koli sáhl člověk, na prázdno by byl wítr řapať a stín honiť, poněwadž sama wůle bez práce k žádnému dítu a jakémukoli předsewzetí nepostačowala nikdy. A jest tento smysl tak přirozený wšechněm, tak myslí projatý, tak do srdce wkořeněný a jako wpitý, že žádnau twárností, žádným připodobňowáním, žádnau barwau nedá se wyprázdniiti. Nebo poněwadž lidé jsau twor rozumný a rozumu nejprřednější vlastnost jest známost wšeho, známosti pak základ prawda, t. j. na tomto místě wystižení příčin a důwodůw jedné každé wěci: nic nemůže člověk widěti, nic slyšeti, nic makati, ničeho smyslem chápati, aby se hned w mysli nepřodíto: proč? aneb podlé čeho? A protož byť se d'lauhu blázen stawět maudrým, šibať upřímným, ožratý střízliwým, předce wystižen býwá w činech swých a při konci i wysmán. Jako onen skupec, kterýž mnoho o swé štědrosti wyprawuje, naposledy nemoht se tak přemoci, aby mu přirození newytisklo to s'lowičko „Deerit“ t. j. nedostane se, jimž samým všecko zbořit, což prwé postawit, a wyjewit přirození swé i wšech řakomecůw, jimž se i w nejwětší hojnosti zdá, že nedostatek trpěti budau. Jakož zajisté nejpatrnější částka jest w postawě jeho, tak i nejobecnější jeho díto jest sahati k tomu, co se widí zewnítř, a ne k tomu, co složeno jest uwnitř; poněwadž zwah wšech wěcí jest tento, aby podobné chýlito se ke swému podobnému.

A že tomu tak jest, i při Wsti pane z Hodic! se to onehdejšího dne ukázalo, když při sjezdu Brněnském po té pťané radě, která w domě pana kardinála z Ditrichšteina od některých osob z obywatelůw země této obestáných horliwěji nežli potřebněji od pana Ładislawa z Łobkowic, místopředsího pana Karła z Lichtenšteina hejtmána našeho, držána byla, we kteréž jsem newšelijak k tomu, což by se s Wsti i některých jiných zdáním snad k dobrému země této powrchně směřujícím srownáwalo, se přimřawuwał, při shledání—se se mnau w mém nowém stawení na rynku Brněnském ráčíta jste těch słow u přítomnosti přítstojících, za příčinau oznámenau, ke mně užiti, že „zle dětám, že dary Boží w sobě udušuji.“ Kterýmižto ačkoliw krátkými a brzo propowěděnými awšak mnoho w sobě obsahujícími słowy ráčili jste mne hľuboce zajíti a dosti tuze přes hřbet přemřstíti. Nebo co jest dary Boží w sobě udušowati, než nechťiti w tom státi, w čemž jsem od Boha postawen? a zase, co jest nechťiti we swém powołání státi, než nebýti tím, což bych býti měl? Odkudž jaká jiná závěrka wywedena býti může než, poněwadž nejsem tím, co bych býti měl, že jakkoli se k tomu hľásím, že jsem miřownik swé wľasti, syn její přirozený, wľastní aud těľa jejího, čitedlný bíd jejích, ran jejích účastný, a summau jako nějaký bliženec, který se spolu i narodil i spolu umřel: wšak poněwadž toho na sobě skůtkem a prawdau neprokazuji, že má chľauba daremní jest a má słowa ničímž. A darmoť jest jináč, kdy bych toho na sobě nijakž nepronášel a žádným způsobem toho nedojiřtował, kdy bych žádným znamením toho ukázati na sobě nemohl, že tím jsem, kým se býti prawím, než žeť by důwod Wsti mocný a słowa podlé prawidľa jistoty wyneřena býti musita, k nimž bych i já snadno smysľem swým se přichýľil, poněwadž i u mne stáťe jest to a pewné, že žádný dobrý není než ten, kdo skutkem toho dowodí, že dobrý jest.

Ale já (račte mi odpustiti) takowému Wsti smýřlení o mně místa nedáwám. Nebo že poněkud rozdílnější způsob při mně se nachází, než před některým časem býwau, a že tak úsilnau práci o swé wľasti dobré jako prwe newedu: není důwodem, že bych k ní wřecku ľásku a nářtinnost přirozenau ztratil neb wypustil. Jakož zajisté, ať od swřchu uwedených podobenstwí neodstupuji, ne pojednau słunce słuncem býti přestáwá, že na chwili za mračno zachází, ano ihned oheň tratí swau palčiwost, že w skok studených kachľůw neprorází, též ani země proto pťanau se usauditi může, že na čas úlehľí leží a jako odpočívá: tak podobně i já nemám a nemohu tak nakwap odsauzen býti ľásky té, kterau k wľasti swé nésti, a péče, kterau o ni míti powinen jsem, že se wřím jako na harc newyříždím. Nýbrž jako uměľi marinári, kteří, pokud utiření na moři jest, pomaľu sem i tam se snáeříce, witr do pľachet swých řapají, a když bauřka se zdwihá, i od přímé cesty na čas se s wětřem nazpět obraceříce, wždy wšak předce na moři zůstáwají a prawidľem kompasu se spravují, až by wětřu příhodného a ku přístawu, k němuž měří, je wedauciho dočekati se mohli: týmž způsobem já nynějšimu času zľému a nesnadostem jeho ustupuji a jako před powětřím nějakým pod střečau se skrýwám, až by příhodnější léta nastála a to, co we mně zawřeno a do času schowáno jest, jako z pokľadu nějakého wyněsti a k dobrému wľasti této wynařožiti dopustila. Jáť jinak w prawdě zemi tuto, ač poněkud ke mně za do-

brodiní, nechci říci ode mne, ale od předkůw mých přijatá, newděchnau, hrubě miluji a srdečnau bolest nad zkázau a pádem jejím sám w sobě cítě, žalostiwě neštěstí její a poplenění Bohu taužím, i modlitbami swými jemu ji často připomínaje, uléčení, naprawení a wyswobození jejího wěrně žádám. Nadto což wíce učiniti mohu? Od koho platnější jí pomoci hledati, než od toho, který plení i štěpuje, boří i vzdětáwá, ponízuje i powyšuje? Neboť zdaliž patrné není, že Bůh ku pádu zemi tuto nastrojuje? Słaupy její podrazil, ohrady potřískáł, aby ji dokonce obnažiti a jako wywrátiti mohł. Zdaliž se na oko newidí, že chtěje ji zbatwiti wšeho owoce sprawedlnosti, řádu a opatrnosti, stromy její zpodtínał, štěpy wytrhał, rauby połámał, aby nic jiného než pláne nerodiła, a tak dokonce trním a bodláčím porostła jsauc, na zpuštění přišla? Zdaliž i to zjewné není, že chtěje ji na nejwětší saužení přiwěsti, zohawit wšecy ty, kteří ji vzdětáwali, zwelebit wšecy, kteří ji obtaupili, osadit ji těmi, kteří ji nenáwiděli, wykořenit ty, kteří milowali: a tak sprawedliwau pomstu swau na ni wyléwaje, zřetedlnými také znameními hněwu swého při ní dokazowat? K tomu tehdy jsem se obrátit, který se odwrátit od ní, tomu ji poručit, který ji na čas opustit, tak aby ji uléčil zase, kdo ji zranit, a wywýšit, kdo ji pohřížit. Obyčejně, což nejmilejšího máme, Bohu k ochraně poraučíme, w nejnebezpečnějších příčinách k němu se utíkáme, w nejwětších těžkostech a splecích rady a sproštění od něho wyhledáwáme. Pročež i já, newěda odnikud podstatnějšího wyswobození, na Boha jsem se ohlídl, od něhož také swým časem otcowského na nás wzezření a naplnění modliteb swých očekáwám.

3. Z listůw.

1. Jetřichu z Žerotína — omlauwá se, že pro dnu w rukau neodpowěděl posud, a děkuje za zwěr pernatau.

Urozený pane strýče a synu můj nejmilejší! Zdrawí etc.

Můj nejmilejší pane strýče! Těchto dnůw pan Mikuláš Čechořowský dvoje psaní od Wašnosti mně odeslat, jedno rukau Wašnostinau psané a druhé písarowau. Z kterýchž, že se s Wašností zas na zdrawí pohoršilo, hrubě nerad jsem porozumět a Wašnosti toho wěrně nepřejí, Pána Boha žádaje, aby on sám Wašnosti zase k dobrému způsobu brzy přiwěsti a při něm stále za dlouhé časy zachowati ráčil. Co se pak věci Wašnostiných dotýče, byt bych rád již dáwno Wašnosti na ně rukau swau odpověd dat, ale pro dna, kterých jsem přeđešle do prawé ruky byt dostal, od čehož ji welmi mdlau ještě mám, nemohł jsem až posawad ani jednoho cełého psaní napsati: wšak jak bych jen na ni trochu zdrawější byt, nepominu na wšeccko místně a dokonale odpowědi dáti a swého naschwalního posla k Wašnosti s ní wyprawiti, žádaje Wašnosti, že mezitím strpení matě se mnau mítí ráčíte. Pritom že ráčíte na mne tak pamatowati a zwěřinau pernatau i jinau mne zakládati, welice Wašnosti z toho děkují a toho se Wašnosti zase wšeljak příjemně odměnití a odstaužití připowídám. S tím etc.

Na Náměšti 28. Febr. 1628.

2. Paní Weronice Waldšteinské. Těší ji zarmaucenau nad smrtí syná jejího.

Urozená paní, paní teta má zvlášťe miřá!

Aby Pán Bůh, který potěšuje všech smutných srdcí a nedopauští více, než co by člověk sněsti mohl, ráčil sám Wašnostiným potěšením a sířau býti w přítomné řařlosti, toho WMsti wěrně a upřímně řádám. Nepíři wřak Wařnosti proto, abych Wařnosti zármutek obnowiř, než abych okázáním bolesti a citedlnosti, kterau nad ním mám, Wařnosti něřak, ač bych mohl, od něho pomohl; aniř chci následowati obyčejě a spůsobu obecnych potěřitelůw, kteří důwody chtějí přirození přemáhati, což nemořné jest a řasem wíce řkody přináři než úřitku: ale prositi chci a prosím, abyste ráčili řo řozumu a saudu uříwati w přítomné přičině, který Wařnosti sice w jiných činech a skutečích Wařnostiných přítomen jest, skrže něřř snadno poznáte, ře daremná jest wěč trářiti myřl o řo, řeho se nemůře naprawiti, a nebezpečná, tím sobě řkoditi, čímř nemohu jinému pomoci, marná pak, místo jednoho zřého dwoje sobě působiti. Dosti jest zařisté na ře zřátě, kterau řte řiř wzařly: proč řcete k sobě nemoc řeřř nadto wřecko přitáhnutí? Neračte řiř myřliti na řoho, kterého není, není totiž w řomto řiwotě: ale račte se řaděři ohlířati na řy, které okořo sebe máte, kteří Wařnostiného řiwota, Wařeho řdrawi, Wařnostině pomoci, řady a ochrany potřebuji. O řoho se neračte starati, který řiř opatřen jest a má se nepochybně lépe, než umíte nato myřliti, owřsem řomu řozuměti: ale na řy, kteří k Wařnosti jakořto k utikadřu něřakému řřeni swě říři museři, abyste řich nepřiwedřly k sirobě. řy řo wěci wřecky řám řozum dáwá: neračte řu řoliko sama odpírati, nezawede Wařnosti; což pak když k řomu přistaupí modřlity k Bohu, úřění k němu w řeto řak zarmaucené a řěžké přihodě? Zdaliř on není řen, který dáwá a neodmřauwá? zdaliř není řen, který dáwá dobrého řucha řěm, kteří řo hledají? řen řest nejswřchowaněři utěřitel, řrdcí našich řprávce, řozumu našeho wůdce, wůle naši, myřli a paměři ředitel; a řoho prositi řoha, po řom dychřiti, k řomu wřati, řomu powolowati a řoho se nikoli nespauřřeti a nezbowowati, předně potřebi řest. K řomu ředy a na řoho Wařnosti ukazuji: řoho řestli ráčíte se řřžeti, jakoř cele o Wařnosti smýřřím, nechybíte cesty. A poněwadž natom wřecko záleři, nepotřebi wíce řřow, ale zawírám a Wařnost řemu k řprávě a miřosti poraučím.

D. na řřbři ři 25. řov. 1628.

3. Wilémowi Dobřikowskému o swém přišři do Wratisřawi, o řmři Adama z Budowa w Leřně.

Na řruhý řen po mém přijeřdu do Wratisřawi přišř posřř z Brandeysa s něřterými řsanými a mezi řinými s Wařim, řehoř datum práwě se řřřřlo na řen řen, když řsem z řřerowa wyřř k řlezřku. Byř sice můř úmyřř wřiti cestu do Brandeysa a otdud dále do řech k rozřehnění se s pány přářety řými něřterými: ale ráčil mě Pán Bůh nawřřiwiti nemocí, řak ře řsem celých deset řni w řři řeřř, čímř mi mnoho řasu uřřlo. řa pak, obáwaje se, když bych předce k řechám se obrářiti chtěř, ře bych se mohl něřakých nečasůw, plišři

a powodní dočekati a na zlé cesty w horách trefiti (což by se bylo, jak se w skutku widí, w prawdě stalo), změnit jsem mysl swau a pustit jsem se upřímau cestau do této krajiny, na níž mne Pán Bůh ode všech nešťastných příhod ráčít zachowati a sem do toho města w dosti mírném způsobu přiwésti. A tak již nyní zde zůstávám a pomatu se do swého bytu wprawuji, kteréhož aby mi Pán Bůh ráčít dáti pokojně užiti, jeho miřosti prosím. Waše pak psaní hrubě jsem rád uhlídal, zvláště když jsem z něho porozuměl, že zdrawí zůstáváte, čehož Wám netoliko přeji, ale také na dřauhá léta winšuji. A žádal bych Wás samého widěti, jakož pak byl jsem poněkud té wůle, i do Lešna k nastávajícím swátkům se odtrhnouti; ale činí mi w tom překážku cesta, kterau budu míti bohda do Morawy, museje se zase do Ołomouce k saudu swatotříkrálskému wyprawiti. Pročež Polska tak nechati na ten čas míním až do jara neb léta, jestli Pán Bůh žiwota a zdrawí dopřeje. O pokoji s králem šwedským rád slyším a přeji těm nebohým Prušanům, že trochu okřejí: proti tomu nerad o wpádu tatarském do menšího Polska. Pán Bůh rač ty dobré lidi tam před tím pohanským národem miřostiwě opatrowati. Smrt pana Adama Budowce, o níž mne ještě w Morawě nowina došla, nemařau žalost mi způsobila, jak strany jeho samého pro jeho mladost a těch, kterých po sobě zanechal, tak s strany té prwe zarmaucené paní, paní matěre jeho, kteréž toho přídawku k jejím jiným bídám wěrně nepřeji a žádám, aby ji Pán Bůh sám w nich potěšowati a posilowati ráčít. Kdy bych wěděl, že paní tam ještě zůstává a že s ní sami jste, prosit bych, abyste wedlé mých powolných služeb oznámení welice ji pozdrawili a ji tím ujistili, že s ní opravdowé utrpení mám.

D. we Wratislawi, 10. Nov. 1629.

4. Panu Pawlowi Skretowi. Zpráwy rozličné, zvláště pak o shledání se s knížetem z Fridlandu w Čechách.

Jak jsem se psaní Wašeho, které jste mi z Wratislawi dne 8. Sept. učinili, ulekl, proto že se mi ruka Waše w něm welmi a mimo obyčej proměněna býti widěla, tak jsem se zradował nad druhým, 12. měsíce tohoto w Břehu daným a mně 17. dodaným, znamenaje, že písmo se zase k předešlému způsobu nawrátilo a tudy bez pochyby ruka síly swé přirozené zase nabyła. Ač pak dokládáte, že ještě jste mdlý a zvláště na nohy, wšak toho se nelekám; nebo po nemocech těžkých tak býwá, aniž možné jest tak brzy z nich okřítí, zvláště nám starým, kterým přirození již málo pomáhá, nýbrž wíce je dořů tlačí než zhůru zdwihá. Mám naději, když se Wám zase chut nawrátí, že síly také i čerstwosti přibýwati bude, čehož Wám wěrně na Pánu Bohu žádám.

Já po Wašem odsud odjezdu téhož také dne (2. Sept.) do Chrudimě, než hrubě pozdě, jsem se dostał; nazejtří k swému strýci bídnému (panu Kašparowi z Žerotína) na Nowé Dwory jsem přijel a jeho welmi churawého nalezł. Prawau rukau nic newřádné a nohau málo, jazyk pak dokonce jest poražený, awšak wždy některé słowo wypowí a to dosti dobře a srozumitelně; pamět má dobrau a saud wýborný, na wšeccko má pozor, tak že ku podiwu jest; jezdi předce

časem i po hospodárství, tak že se i do Malešowa dostává; na jídle mu tehdáž také nic nescházelo, ani na spaní. Ale od mého se odtud nawrácení slyším, že i méně jí i hůře spí a že hrubě zarmaucený jest; čemuž se není co dičiti. Pán Bůh rač ho potěšiti a pozdrawiti, jestli jest vůle jeho swátá w tom. Odtud na žádost pana purkrabího nejvyššího jeť jsem na Hrádek nad Sázawau a nazejtří přijel tam kníže z Fridlandu, jakž praweno bylo, pro shledání-se se mnau, a w prawdě ne nadarmo; nebo ten den po jeho příjezdu byli jsme sami spoťu od rána až do večera, tak že přišel k nám i k tabuli, což sice není jemu hrubě obyčejné. Mnoho jsme spoťu mluwili a w prawdě jest moc při něm rozumu; wíce neprawím, než skutek ukazuje. Na Brandeys jsem se nawrátil s welkau a těžkau rýmau a s tau jsem odtud odjel 7. Sept. do Brna, kdež, abych prawdu powěděť, w saudných věcech jsem nic nesprawil, než w jiných takž jakž, že předce může za práci státi. Dnes týden nawrátil jsem se odtud a již nyní zde zůstávám, stroje se po sw. Martině, dá-li Pán Bůh, k Wratistawu w naději, že s Wámi i jinými pány a přátely Wašimi tauž měrau se shledati moci budu. Paní manželce Waši já i žena má naše služby wzkazujeme; já pak od osoby swé panu Dr. Ekhartowi za pilnost při Wás prokázawanu welice děkuji a Wám toho hrubě přeji.

Na Brandeyse 20. Oct. 1631.

LIX.

Pawel Skála ze Zhoře.

Pawel, syn Adama Skály písaře menších desk zemských, rodem byl z nowého města Pražského. Studowal práwa na universitě Pražské a Wittenberské w prwních létech XVII. století. Wrátiw se z ciziny, byl písařem radním w Žatci a později úředníkem zemské vlády w Praze. Léta 1620 opustil Čechy a po několikaletém nejistém přecházení usadil se w Mišni we Freiberku, kdež na welikém spisu swém od l. 1628 až do l. 1640 pracowal. Spis tento jest historie církewní w desíti welikých rukopisných foliantech, ježto se nyní w hraběcí Waldšteinské bibliothece w Duchcowě chowají. Prwní tři folianty obsahují dobu od časůw apoštolských až po r. 1516, w ostatních šesti wyličují se welmi obsírně děje od l. 1516 až do l. 1624. Posud ze Skálowa spisu jen některé wyňatky wůbec byly wydány.

Z Historie obecné církewní.

Obležení Malty l. 1565.

Ačkoli sultán Soliman z prwopočátku byl k tomu hrubě nakloněn, aby k žádosti Jana weywody sedmihradského jemu ku pomoci

s lidem swým přispěl a proti císaři Maxmilianowi do pole vytáhl: awšak daw se přemluwiti tajným radám swým, obrátit ceťau mysl i sílu swau roku tohoto proti ostrowu Maltě a rytířům Rhodiským na ten čas na něm bydlicím.

Mezitím wšak, aby w nejistotě postawit císaře Maxmiliana, dať se s ním na běto w traktací o pokoj, neobmeškaw co nejrychleji welikau a silnau armádu na moři sobě sprawiti i odjinud pomoci wyhledáwati; wysław také podtím rozmanité špehéře do Malty w oděwu kupeckém, kteříž by wšecku příležitost jak ceťého ostrowa tak obzwłáštňě města Malty a wšechněch pewností jeho bedliwě shlédli, hlubokosti příkopůw ołowem a šůurami změřili i formu hradůw wlastně wyrejsowali a jemu o wšem dokonau zpráwu učinili. Když tedy roznesla se weliká powěst po ceťém křestanstwu o tak silné hotowosti wojenské sultána tureckého a žádný ještě nic jistého newěděť ani domakati se nemohť, k jakému cíli a proti komu wlastně by se strojiťa: protož wšickni se jí strachowali náramně a měli hrubě za ztě králi hišpanskému, že tím odnětím mu toho chatrného hnízda řaubežnického, Waleské skály, tak hrozného tyrana na ceťe křestanstwu popudit a zbudit. Král Filip, dostaw té nowiny a domníwaje se, že nejspíše on w králowstwi sicilském utrpí a snad i ceťa země wlašská, hleděť se časně opatrowati a prikázal wšechněm swým nejwvyšším wůdcům a správčům wojenským jak po zemi tak i po moři, aby Don Garziasowi z Toletu místodržicimu jeho w Sicilli we wšem wšudy radni a nápomocni byli a na země jeho pomorské bedliwý pozor měli, aby se jim nikdež do nich nepřítel newetřel. K té potřebě dať zamluwiti sobě we Wlaších 20.000 lidu pěšho, wšak tak, pokudž by toho další potřeba ukazowala, a ne aby jim hned od té chvíle pľat vycházeť.

Mezitím armáda turecká 29. dne Března (jiní 22. dne) pustila se od břehu města Konstantinopole a připlauťa do portu Modonského, a tu se srazilo do 30.000 (jiní kľadau 40.000) lidu zbrojného z rozličných krajín państwí tureckého, nad nimiž byli wystaweni dwa generálowé polní, totiž nad haufy po zemi Mustafa baša, ale nad armádau byť nejwvyšším Piali baša, k nimž ještě Soliman Draguta rajsa přidať. Po wykonaném mustrunku táhli upřimo k ostrowu Maltě, a dostawše se k němu 20. dne měsíce Máje, wysadili lid swůj na zemi, ne bez welikého odporu křestanských soldatů u portu Marsa Scirocco řečeného. Dále zprawiwše sobě wšecky potřeby k obležení města a pewností jeho, nejdřiwě pokusili se 6. dne měsíce Čerwna o zámek S. Elma (jinák S. Hermesa), a oblehli jej po zemi i po moři s desíti tisíci lidu branného, střilejíce k němu welmi zhusta ze 31 bořících kusů. I jakkoli nepřítel začasté k němu silně šturmował a we dne ani w noci skůro neodpočíwał: awšak rytíři malteští s jinými obecnými wojáky odpírali mu udatně do dewatenáctého dne, až naposledy, nemohauce míti žádné pomoci od Jana Valetty welikého místra malteského, jenž města obhajował, na nejwýš rozstřilený a pokažený Turkům postaupili a sami téměř wšickni tu poctiwě hnáty swé složili, do města pak máto se jich dostaťo na žiwě. To se zběťo práwě ten den před sw. Janem.

Ale se zajatými nakľadať nepřítel nejukrutněji a obzwłáštňě s osobami rytířůw malteských; nebo Mustafa poručit z nich třidcítí oso-

bám za nohy wzhůru powěšeným šawlemi prsy zotwíratí a srdce wen wytrhané i hláwy od těla zotínané na welikau potupu toho cełého řádu rytířského na jednom otewřeném place powrhnutí a naposledy do wody wmetati. Naproti tomu weliký mistr Valetta, aby se té lehkosti pomstít, rozkázal zase wšecky zajaté Turky pošawlowati a proti ležení tureckému wen z pewnosti wyházeti; to přitom nařídíw mezi swými soldaty, aby pod tu hodinu žádného Turka zajátého nežiwwili, ale wšecky po wyrozumění zprávám jejich bez miłosti mordowali.

Týž Mustafa, wida, ano wojáci jeho byli již na zámku, wjeť tam také sám, a spatřiw jeho skrownost proti samému městu a jiným kastellům, jako s podiwením a užasnutím promluwiti ku přistojícím słowa tato: „Kdyžtě nám tak špatný syn zawalil tak tuhé zaneprázdnění, co pak jakau práci budeme míti se samým otcem, abychom se ho zmocnili?“ Zůstało w tom dobývání hradu S. Elma na place Turkůw do 4000, wše jonákůw udatných, a po straně křestanské 1300 osob, mezi nimiž nemáo, totiž 150, statečných rytířůw i wůdcůw slowůtných. Wšak ani Turci neměli při dobytí toho zámku dokonaté radosti a weselé: nebo práwě na ten den zcepeněť také ten ukrutný tyran a největší łaupežník na moři Dragut, Turkům owšem s welikau škodau ale našim s mnohým dobrým a užitečným, byw před některým dnem smrtedlně raněn kusem kamenu, kterýž kule z zámku wystřelená z nějaké zdi, při níž Dragut welmi blízko stál a k dítu wojenskému dohlídal, wyrazilá. Nebo ten kámen udeřil jej práwě w ucho, až i hned tu na zemi omráčený padl a od toho udeření krew mu z úst i z nosu se wylíla, tak že služebníci jeho za umřtého jej odtud odnesli.

Mustafa, domníwaje se, že křestané, zděšení jsauce tau ztrátou zámku S. Elma, nebudau smíti se mu již déle odpírati, poslal 26. dne Čerwna k welikému mistru jednoho starého čłowěka, aby přezwěděl na něm, chtěť-li by se s ním smluwiti a ostatních pewností s cełým ostrowem sultánowi jeho odstaupiti? Ale Valetta chtěť ho nejdříwe místo odpowědi dáti oběsiti; potom pak rozmysliw se jináč, držeť o to radu s jinými nejwyššími, kteří radili mu, aby práwa wšechněch národů nikoli nepřestupowal a wyslaného ušanowal. Naposledy tedy wzkázal Mustafowi, že se žádnau měrau nepoddá, ale miní do nejposlednějšího přemožení se swými rytíři a soldaty jemu s pomocí Boží se brániti, pohrozíw poslu, jestliže on anebo kdo jiný přijde k němu podruhé s takowým poselstwím, že káže mu prowazem zaplatiti. Wýminka, které mu baše podáwal, byla takowá: aby Valetta se wšechněmi swými rytíři, wojáky i wěcmi wytáhl swobodně a bezpečně z Malty a obrať sobě některý jiný příhodný ostrow k obýwání w moři hellespontském jinák ægejském ležící; ten že mu místo odměny od sultána bude dědičně postaupen, wšak tak, aby z něho sultánowi jistý tribut každoročně odwozowal.

Tehdáž také jeden z jeho spahů, jménem Filip Laskaris, w pacholectwí swém poturčený, puzen jsa duchem Božím k náboženstwí křestanskému již od drahného času, utekl z ležení do města a pronesl Valettowi mnohé aukladné obmysly tureckého generála, proti nimž mohł se dosti časně a příhodně opatřiti. W tom Don Garzias místo-držící králowstwí sicilského, ač s welikau nechutí a rozmyslem, poslal Valettowi Jana Kardonu se čtyřmi koráby a na nich 800 koní a

1600 pěchoty, kteříž po veliké bauri předce dostali se do města šťastně 4. d. měs. Čerwence. Tehdáž také rozmáhala se náramně v ležení tureckém čerwená nemoc a zmořila drahně wojáků. Pročež Mustafa, porozumívaje, že i lid tau nemocí i šermieli hrubě se mu ztenčuje i u profiantu trpí nemalý nedostatek, psal sultánowi o tom o všem dokonau zpráwu, jak se mu při Maltě děje, a žádat, aby mu i lidu i profiantu čerstvého více odeslal. Nicméně oblehl s velikau mocí druhý zámek a město S. Michała řečený po zemi i po wodě 30. d. Čerwna, ostřelowaw jej ustawičně sedmdesáti kusy velikými, z nichžto tři baziliškové vyhazowali kaule železné i kamenné dvěstěliberní, pěti i sedmi pídi tlusté. Dať také jej podkopáwati na mnoha místech a jinými forteły wojenskými k němu přikračowati, jak nejlépe rozumět; ale vše nadarmo, protože rytíři i soldati malteští swau prozřetedlností a hrdinským odpíráním měli s něho moci dosti; při čemž i mať pacholata i ženské pohlawí welmi snažně, seč mohły býti, jim napomáhaly.

Mezitím 12. dne Čerwence přitáhlo Turkům ku pomoci od Hasana bega a místosultána w Algiru 28 menších a 2 veliké galeje se 2000- výborných a čerstvých wálečníkůw. Ti hned na třetí den musili po wodě a po zemi a šest tisíců jiného lidu k dotčenému zámku a městu S. Michała silně šturrowati: ale s pomocí Boží neswedli nic, nýbrž obojí jsau rytířsky odehnáni. Kteří byli od moře, ti utíkajíce z dobré částky w moři ztonuli, tak že se jich odtud toliko tisíc osob s ceťau koží do ležení wrátilo; druzí na zemi wzali menší škodu, nebo jich jen 400 zhynuťo; a s křesťanské strany toliko 90 a koliksi rytířů. Co bylo zajatých, ti všickni z rozkazu velikého mistra zbiti.

Potom 7. d. Srpna Mustafa pokusil se potřetí o město i o zámek, poslaw k městu 2000 a k zámku 8000 soldatů, při nichž také sám osobně byl, ustawičně jich napomínaje, aby mohli zámku se zmocniti. Tu swedena s obojí strany tak ukrutná a příkrá bitwa, jakéž ještě nikda nebyťo při tom celém obležení. Nebo netoliko samým střílením, ale meči, halapartnami, ano i ohniwých nástrojůw házením obě dvě strany proti sobě bojowaly. To pak bylo nejhroznější diwadlo, že pro velikost týchž ohňůw, kteříž mezi obojími sem i tam procházely, zdaleka zdálo se, jako by ceťé město i kasteľ ohněm hořeťo: ruce také, nohy a kusowé těť lidských kulemi roztrhaní wzhůru w powěťří zhušta lítali. Naši pak, ačkoli snášeli škodu od turecké střelby, nicméně však přidáwali jim udatné mysli pacholata, ženy, děwečky i lidé staří, kteříž podlé nich a spolu s nimi ohněm, wřeťau smoťau, wodau i kamením neustále nepříteli odpírali; až naposledy k tomu přišťo, že s hanbau a se swau velikau škodau odtrhnauti musili. Což se staťo fortelem hejtmana městského.

Nebo on, wida tak veliké ohně okoťo města a zámku sw. Michała, neměť za jiné, než že již Turci oboje zapálili. Pročež aby učiniť jim w tom přítrž, wyprawil kompanii arkabuzírů z města, poručiw jim do ležení tureckého wpadnauti, a nač tam trefí, bíti a mordowati. Což když oni neleniwě konali, w tom pošel pokřik w ležení a dostať se i k ušim samého Mustafy, že by přišťa čerstwá pomoc křesťanům a ta že již jim do ležení wskočila. Tau příčinau Mustafa ulekw se toho wzkázání, přestať od šturmu; čehož potom přewelice litowal,

že jest byl tak ničemně oklamán. Pročež aby pobtauzení své zase naprawił, rozdělil lid svůj na dvě, jeden díl poručil Pialowi bašeti, aby s ním na město, a on s druhým dílem na zámek S. Michała již opravdový autok učinili; nebo w tom čase dostali nového poručení od sultána, aby jak budau moci hleděli Malty dostati; a nemohli-li by toho dowěsti před zimau, aby tu na ostrowě přes ceľau zimu s lidem zůstali. Tau tedy přičinau 18. a 19. d. Srpna obrátili se obadwa na město i zámek se wší moci swau, připowěděwše wojákům swobodný prejs na wšecko wšudyž pustiti, a šturmowali na obě welmi silně za dľauhau chvíli, tak že s obojí strany padlo opět lidu drahně; wšak předce Turci byli zpátkem odehnáni. Což znamenitě mrzeło Mustafu, a zwľášťe když wyrozuměl z jednoho poběhlce křestanského, že křestané jsau dobré a zmužilé mysli a nemají žádného nedostatku profiantu, nýbrž že jedenkaždý soldat dostává na swau osobu za den tři pecníky chleba a welikau flaši wína; on pak naproti tomu trpěl hrubý nedostatek jak w potravách tak owšem i w prachu a w jiné municii wátečné a obzwľášťe w kulech, kteréž museł dáti sem i tam po polích i po ležení hledati a sbíratí.

W tom seslal Bůh obleženým na pomoc 60 welikých galejí, kteréž Don Garzias s dosti welikau nechutí a rozpakowáním k Maltě wyprawil a na nich 8000 lidu čerstwého, z nichž wšak na cestě, než tam dojeli, rozprchalo se do 1500 jonáků, když w jednom místě lid pro bauřku mořskau byl na zemi wysazen. Ti připľuwše k ostrowu 7. dne Zárí a lid na sucho z korábů wyprawiwše, spůsobili w tureckém ležení weliký strach, tak že Mustafa i Piali bašowé, poručiwše ležení své sebrati, jak lid tak i municii a jiné potřeby wojenské rychle na šify wprawili a naladowali; sám pak Mustafa, utíkaje k šifům, na té cestě welikým zděšením dwakráte omdleł a s koně doľu spadł. W tom utíkání pobito ješťe Turků wíce nežli dwa tisíce, ješto z našich nezhyuło wíce kromě 13 osob.

Takowé bylo skončení toho paměti hodného a udatného jak obležení tak i obhajowání ostrowa a města Malty. Byto se pak čemu nejwíce podiwiti weliké spaustě některých dět tureckých, jichž tu po sobě musili zanechati; nebo z některých wystelowały se kule kamenné od tří set liber, z jiných železné šedesáti- i osmdesátiliberní. W tom také čase t. j. za čtyry měsíce, co obležení trwalo, sečteno ran k zámkům S. Elma a S. Michała i k jiným místům od Turkůw z kartauňw a z jiných dět učiněných do 70.000; lidu pak po straně turecké w bitwách, od čerwené nemoci i jinak zhynuło do 20.000, mezi nimiž naležto se 12.000 zmužilých bojownikůw; ostatní byli pľawci a kteří wšty táhli. Mezi křestany zabitých a jinými nemocmi se swěta sešťých obojího pohľawí osob starých i mladých našto se 9000, a mezi nimi 3000 lidu nájemného, zahrna w tom počtu i 240 osob rytířůw malteských. A z toho ze wšeho množství branných jonáků, kteříž zůstawali w obležení, nezůstalo wíce na žiwě nežli 600 pachočků. Město také bylo wšecko wšudyž na nejwýš rozstrílené a pokažené.

Valetta, shledaw se potom s jinými nejwvyššími a wůdci wojenskými, welikau radostí wespoček pľakali, Pánu Bohu děkujíce, že je tak podiwně z toho hrozného nebezpečenstwí wytrhnauti ráciť. Pri

tom obležení dokazował největšího hrdinstwí, opatrnosti a bedliwosti dolčený weliký mistr Valetta. Nebo zwěděw, že Mustafa dať se w tom zjewně slyšeti, anobř že se přísahau zawázal, jak nejdříwe zmocní se města, že nechce žádného člověka žiwiti, kromě samotného Valettu, toho že na žiwě jme a welikému sultánowi w triumfu presentowati bude: ustrnuť se natom, ano i před nejonačenějšími rytíři se prohtá- siť, jestli že by milý Bůh tu pohromu na ně připustiti ráčil, aby se tomu krvawému psu do rukau dostati musili, tedy že on, jakožto jest jejich wěrný a stálý towarýš we všech pracech a těžkostech, že i při smrti od nich děliti se nemíní, a nežli by se dať jíti a mět býti dochowán k takowému posměšnému diwadlu, že raději, obleka na sebe chatrné šaty soldata prostého, jako jiný neznámý woják mezi nimi do aupadu se brániti, a kde by bylo největší nebezpečenstwí, tu se k jiným do haufu přiraziti a s poctiwostí žiwot swůj dokonati, duši pak miťau Pánu Bohu w ruce jeho poručiti chce. A jak sám swého wlastního hrdla w té příčině pobožné a křestanské nic nešano- waw, tak ani nad jiných udatných hrdin smrtí nemnoho se rmautiť, nýbř je za bťahostawené mučedlníky Páně wyhtašowal. Jako když mezi jinými Hendrich Valetta strýc jeho, pán mladý a hrdinský, při boření jednoho mostu nepřátelského zahynuť, mile a trpěliwě nesť ten domácí zármutek, powěděw, že on má u sebe za bťazené a šťastné wšecky ty, kteříž w této wálce pro Boží při žiwoty swé wydávají na smrt, a že takowí byli dosti dťauho na swětě žiwi jakož sobě ku poctiwosti a pochwale tak owšem pro opatření swého wěčného spa- sení, když jest se jim dostaťo toho užiti, že jsau swé milé duše Bohu, od něhož je přijali, tak nábožně a tak šlechetně zase odewzdati a na- wrátiti mohli.

Turci tedy odstrčili od břehůw malteských šify swé 12. dne Září, upřímo pťauli k zemím řeckým; kteréž Don Garzias spatriw okoľo břehůw sicilianských z portu Syrakusanského, ano se domů wracejí, pustí se za nimi na díť cesty, ale nadarmo, s 50 galejemi welikými. Nemaje pak žádné příležitosti, aby se s nimi potkal, nawrátíť se zase zpátkem do Messany při konci měsíce Září.

Když pak to obležení našim tak šťastně mimo wšecku jich na- ději se zdařilo a pošťestílo, tu teprwa wšickni ľali a domťauwali se na Don Garziaše, že jest tak dťauho odkťádal obleženým ku pomoci přispěti a tudy jakořka sám dobrowolně do konečného nebezpečen- stwí žiwota tak wzácné lidi uwedť. I ačkoli on tu nebrať nic před sebe bez zwťáštního a patrného rozkazu krále Filipa: awšak Filip, aby se wywedť u lidu obecného ze wšeho domněni a pomťuwy po- stranní, od té chwíle stawěť se na oko k Don Garziašowi welmi ne- příwětíwě a sľožiw s něho auřad a spráwu místodržícího ostrowa si- cilského, ani w žádných jiných powinnostech obecních wíce ho ne- užíwal, nýbř nechal ho, aby we swém domě w městě Neapoli až do smrti pokojný žiwot wedť i dokonat.

Jak se ta powěst o nešťastném předsewzetí turecké armády po wťaské zemi roznesťa, hned wšudyž lidé Pánu Bohu z toho děkowali a drželi stawné processí, obzwťáštne pak w Římě, kdežto mimo jiná znamení obecné radosti byli strojeni a páleni nočním časem řemeslní a diwní ohňowé.

Bitwa Mühlberská l. 1547.

Když zwěděl kurfirst saský, že by nebylo žádné naděje k míru, obávaje se, aby příčinou odpadnutí anebo příkladem kurfirsta brandenburského v zemích jeho s oné strany Łabe ležících nějaké nové pozdvižení nepowstalo: i ustrnul se natom, aby co nejdříve s lidem svým přes Łabe se přepravil, wyzdwihw prvé předtím svůj brojský lid, aby jím města a zámky své s této strany Łabe ležící náležitě osadil. Ostatní počet lidu rozdělil mezi Henricha Reusa pána z Pławna, Jiřika staršího z Pławnic, Wiléma Thumshyrna a Ałbrechta hrabě z Mansfeldu. Z nichž onino tři nejvyšší položili se s 5000 pěchoty a 600 rejtharůw na tom pase w Jachimsthalu, wzawše to město, aby kurfirstowy země a poddaní byli tím lépe přichráněni, tento pak zdržował se s lidem svým w dolejších kraji saském okolo Łabe. Tau měrau opatřiw se všech stran krajinu swau, hnuł se svým wojskem k Łabi, wzaw na té cestě Freiburg a Míšeň lidem Mauricovým osazené. W tom císař, wida, že saskému w hnízdě swém sedícímu odevšad lidu přibývá, jeho pak w zemi nepřátelské den po dni se ztracuje příčinou nepřihodného powětří jarního a nedostatkůw potrav; k tomu obávaje se, kdy by déle se meškał, aby w tom čase wyhnanci Neapolitanští a Florentinští we Włásích w jeho nepřítomnosti nějakých nových potýček nestropili: i umínil sobě, aby kurfirsta předešel a kde by ho nejdříve mohl hodně podskočiti, bitwu polni s ním swedł. Z té příčiny, wykonaw nábožně a wyčkaw sławnosti hodu welikonočního we Chbě, hned 11. dne m. Dubna s celým ležením hnuł se ode Chba, osadiw jej 400 pěchoty, a táhl tau stranau k Adorfu a Olešnici, kteréž byly osazeny lidem nepřátelským, ačkoli druhá cesta na lewau stranu skrze durinskau zemi byla mu bezpečnější, ale nepřihodnější pro weliké hory, lesy a močidla, tak že skůro nebylo by mu možné tudy wozy spížné a municí proprawiti. Skrze králowství české dołu po řece Ohře měl také čacký a prostranný pas: ale že Kašpar Flug, nejvyšší nad lidem českým, a Hendrich Reus s Wilémem Thumshyrnem, nejvyšší saští, leželi mu právě na cestě w čele, musil pustiti se na Adorf tím úžlabím, kudy nejbližeji se mu widělo. Nebo ač neměl o tom žádné pochybnosti, aby, kudykoliw by chtěl, skrze osazené pasy s mocí swau proraziti nemohl a neměl: však že obzvláštěně myslil nato, aby nechaje na straně všech jiných audůw, na samau toliko hlavu jejich co nejspíšeji dotřel a ji skompekował, i myslil sobě takto: Kdy by se někde po straně měl s nepřitelem na cestě potkati, že by mohl snadně obdržeti nad ním wítězství, ale mezitím kurfirst saský jakožto principál všech jiných odporníkůw, o němž měl jistau zpráwu, že k Wittenberku táhnauti upřímo a naň se zawřiti míní, wywázł by mu z rukau. Pročež wysław ná před 1000 Španělůw a 300 jízdy na wětším díle właské, sám táhl za nimi s celým wojskem. Město Adorf jest nejposlednější z měst saských ku poledni, w jednom úzkém údolí ležíc, ze všech stran vysokými horami obtaženo. Pročež soldati w něm od kurfirsta zanechaní spatřili dříve nepřitele k nim se přibližujícího, nežli o jeho příjezdu co zwěděli. Čehož ulekše se, sem i tam rychle pryč zutikali a mě-

šťanůw samých nechali w štichu, kteřížto, newědauce co jiného činiti, poddali se, jako i Olešničtí.

Císař rozdělil lid svůj na dvě, protože nemožto všecko wojsko pohromadě táhnouti pro úzkost a drsnatost míst skalnatých, jeden hauf nechal při sobě a druhý poručit knížeti z Alby, a šesterým ležením nebo stanovištěm od Adorfu, Butterberku, Olešnice, Pławna a Rienbaumu hnuť se k městu Werdowé, kterážto města všecka brány své císaři pokorně zotvírała. O čemž zwěděwše pěchota a jízda, kteráž ležela na Schneeberce, radili se mezi sebou tajně, aby opustíce město, mimo Štollberka do ležení hlavního se pustili. Měšťané, wyskaumawše úmysl jejich, padli nejvyšším k nohám, pro Boha jich prosíce, aby jich neopauštěli a nepříteli w řaupež hanebně newydávali; pakli byž nemínili tu zůstati a nepřátelům odpírati, aby aspoň tak dlatuho posečkali, až by oni skrz wyslané své u císaře miřosti hledali a jemu se na jistau wýminku poddali. Soldati však, rozważující sobě to, nepowolili té jejich žádosti; obávali se, že budau od nich prozrazení císařskému lidu, kudy jsau odtáhli, a tak že je císařští rychle stíhati budau. Naposledy zdrželi se tu, až by měšťané s císařem se porownali. W tom císař, přitáhw k městu a zasadiw proti němu střelbu, přiwedť předně měšťany k tomu, že se ihned poddali; soldatům pak darowaw hrdlo, zbraně všecky pobrati a domů se jim nawrátiti rozkázal, zawázaw je sobě prwé takowau přísahau, aby za osm měsíců pořad kurfirstu proti němu nestaužili. Měšťané také nebyli zplundrowáni. Což uslyšewše Altenburští a jiní také, Albanowi beže všeho odporu otewřeli brány, wojákůw časně napomenuwše, aby prwé odtáhli.

Císař, wzaw zpráwu od Altenburských, jakého by úmyslu dalšího byl kurfirst, totiž aby přeprawě se na onu stranu Łabe, upřímo po wodě i po zemi k Wittenberku se pustil: i usilowal ho předejítí. Sraziw sobě w hromadu všecek lid, sem i tam w těch místech hornatých porůzno rozptýlený jak pro úzkost cest tak i pro skrownost potrawy, 20. dne měsíce Dubna položil se s ním polem u města Glauchowu při řece Muldawě. Tu potom rozdělil wojsko své na dwa haufy, maje pěchoty tehďaz při sobě sotwa 16000. První díł wedť Albanský, druhý sám císař. Mezi oběma haufy w prostřed táhta střelba. Toho dne dostał se císař k přepewnému zámku Gутtensteinu, jenž na wrchu nad Muldawau leží, a wzał Waldenburk, Rochlici a Lejsník. A že bylo místo lidu příjemné, poodpočinul tu za dwa dni, wystaw mezitím jízdu wlaškau a husary na špehy, kde by nepřítel se zdržowal. Ti pustiwše se až k samému Łabi, trefili na lid saský a přiwedli s sebou k císaři tři zajaté. Z nichžto wyrozuměw, kde by byl a co by činił Hanuš Fridrich, podať se wskor s ležením blíž k Łabi.

Kurfirst, maje jistau zpráwu, že císař upřímo k němu směruje, uradil se o to s sebou, aby za Łabe na onu stranu přejeť, a pustě se do dolejšího kraje saského a sraze se s lidem społukonfederatůw swých a jsa jemu w síle rowen, potom teprwa zmužile mu mezi oči pohledť. Což mınıť welmi snadně dowěsti, maje w své moci obojí běh pořabský, a tak o tom sám u sebe přemýšleť: „Jestliže císař bude chtítí po něm táhnouti po této druhé straně břehu, čím dáleji potáhne, tím hłubočejší a nepřístupnějí řeku že bude míti před sebou. On pak mezitím že welmi snadně obrátí se do swých pewností u

Wittenberku, kteréž i lidem i střelbau výborně osadit. Tam pak dostana se w dobrém způsobu a zdraví, že nebude moci býti od císaře k tomu nucen, aby se s ním mimo swau vůli a potřebu uznatau potkati musil." Tau příčinau opustiw Míšeň, přeprawiť lid wěškeren přes Míšenský most a po sobě jej zapáliw, osadit s druhé strany wšecky břehy w místech těch, kde se mohlo Łabe přebřisti, sám pak s hlavním wojskem táhł k městečku k Mühlberku, kteréž se mu hned poddaťo.

W tom císař přitáhł ode Chba desaterým ležením tři míle od Míšeň. Zanechaw tu díť lidu, táhł s této strany dolů po Łabi a položil se u wsi Serweserowa práwě naproti Mühlberku podlé Łabe. Kurfirst, wida nepřitele před očima, držel radu wojskaut, měl-li by tu s lidem w Mühlberce zůstati pro ostřihání brodu, maje po své straně k prospěchu hrad a břehy wyšší nežli na této straně, tak že by dosti skrowný počet welikému množství na druhau stranu se přeprawiti chtícimu odolati a překaziti mohł. Jedni k tomu radili, druzi odrazowali, aby Mühlberk opustil a dťauho se tu nebezpečně nemeškat; nebo přišel-li by nepřitel přes wodu, že by musil wol neb newol aneb s ním se potom potkati aneb zanechaje pěchoty w šticu, s jízdau na hanebné utíkání se wydati. Pročež že by bylo mnohem lépeji, aby ustaupil přes řeku Elstru k Schweinicu a tu tak dťauho se pozdržel, až by i lid měst pomorských i Thumshyrn s hrabětem z Mansfeldu k němu přitáhli. Ale kurfirst oblíbil sobě prostřední cestu, aby ani toho pasu u Mühlberka doceťa nepauštel, ani se s lidem w patrně nebezpečenství a záhubu newydáwał. Z té příčiny osadiw Mühlberk 200 knechty a 100 rejthary pro obhájení mostu na prámích a łodích uděťaného, sám s ostatními haufy podať se dosti opodál do polí od břehu, aby uhlédaje, co bude nepřitel dále děťati, potom s časem se poradil.

Císař pak ustrnul se natom, aby toho dne jak mohł wojsko přes Łabe přesadit a s nepřitelem se porwał, jakkoli Albanský pro mnohé příčiny jemu od toho odrazował. Ale císař, buďto na swau rozšafnost anebo zprosta na své zwłáštní štěstí spoléhaje, proti zdání wšech nejwyšších wojských rad, rozkázal Albanowi brodu w Łabi hledati. W tom někteří Neapolitáni a Španělowé, nemohauce té chvíle wyčkati, wešli do Łabe na šedesáte krokůw od břehu vzdálil a někteří z nich stříleli na saské zhusta, aby na jejich spoťutowaryše brodu mělkého hledající wypalowati nemohli; jiní pak předse lezli dále do wody až pod paždí, pospíchajíce k łoděm a člunům, na kterých most stál. Sašťi, nemohauce útoku jejich odolati, sami pantowání mostu roztrhali a zapálili, nechawše łodi sem i tam po Łabi pľynauti. Což widauce Španělowé, wydarilo se z nich deset osob, ti slekše se do naha aniž dbajíce na strílení s břehu saského, wzali meče své do úst a tak pľowajíce po Łabi, chytali jak mohli łodě a čluny ty roztrhané, a pobiwše do 35 osob nepřátelských, na swau stranu k břehu je přitáhli a dopravili. Z těch potom a z jiných, které s sebau na wozích přivezli, rozděťal císař most, přes nějž střelbu a pěchotu přesadil.

A když s tau wěcí tak zacházeli, w tom Albani nawrátit se zpátkem, weda s sebau jednoho mladého sedlaka, wšech těch míst a broďůw welmi dobře powědomého; ten zazliw se na saské wojáky, že mu před tím dnem odehnali dwa kusy dobyťka, hleděl se nad nimi

pomstíti z škody své, a netoliko brod příhodný císařským ukázat přes řeku, ale i sám ná před cestu jejich spravovat. Což sloužilo císaři k znamenitému prospěchu a platnosti; sic jinak bylo by bez té pomoci nebylo možné toho dne všecek lid na druhou stranu přesaditi, a mezitím kurfirst měl by hojně času, aby se budto do Turgowa anebo do Wittenberka pěkně a beze vši překážky i škody s lidem svým dostal.

Nejdříve přebředla lehká jízda vláská s husary; ti všickni vzali wzadu na koně po jednom mušketýru. Po nich přejezo rejtharstwo knížete Maurice a neapolitánské s Albanem. Potom pustil se sám císař s haufy svými, sedě na spanilém mimochodníku hnědém, na němž měl červené aksamitové sedlo zlatými tkanicemi premované. Sám byl oděn pozlaceným pancířem, s pintau červenau, křížem burgundským, nesa v pravé ruce meč široký dobytý. Naposledy následoval král Ferdinand s Filibertem Emanuelem knížetem savojským, s Maximilianem a Ferdinandem syny svými.

A tak císař, přeplawiv se přes tu řeku mimo vši své naděje bez veliké nesnáze a překážky, vůdci té cesty dva koně a sto dukátů za práci daroval a s oné strany břehu a pasu dokonale se zmocnil; nebo lid kurfirstův při brodu zanechaný byl již od husarův prvé odehnán.

Právě w tu chvíli, když ta nowina byla přinešena kurfirstu, že již má císaře na své straně, kurfirst poslušal kázání; nad niž ačkoli w mysli své se nemáto zkormautit, však jsa pán tiché a veliké i udatné mysli, hleděl sobě všecko k boji přichystati dobře a pořádně, jak mu k tomu čas postačoval. Wyprawiv ná před všecky wozy spížné, pěchotu rozdělil sobě na dva haufy, do prostředka dal střelbu, po stranách obau pak jízdu postavil, a sám s ostatním rejtharstwem zavřel stany. Celý šik tau měrau jsa dobře bezpečen před štráfem husarůw a lehké jízdy, za drahnau chvíli cestau swau táhl, minic upřímo k Wittenberku se obrátiti.

Ale šťastné a žádauci lidu císařského přes řeku přepravení dávalo císaři velikau naději k budoucímu anebo w pátek následujícímu wítězství. K čemuž přistaupilo jedno i druhé úkazné a zázračné znamení. Nebo právě w tu chvíli byl spatřen w powětří orež, kterýž dobře za plnau hodinu točil se a vznášel ustavičně nad samým wojskem císařským, a naposledy obrátiv svůj let k straně půlnocní, před očima lidu zmizel. Potom hned s též strany světa vyskočil sobě do pole vlk, hnal úprkem mezi neapolitánský lid, kteřížto obořiwše se naň se všech stran, meči svými do smrti ho zbodli. A když od samého rána až do poledne w tom celém wúkolí powětří bylo mlhau zastíněno, že saští nemohli císařských widěti: však jak brzo císař přesadil přes řeku, hned se ta mlha všecka rozehnala. Saští se toho ulekli a císařští měli srdnatau mysl na nepřitele. Což wida císař při swém lidu, newyčkaw, až by střelba s pěchotau přitáhla, s samotnau tolikau jízdu téměř klusem dobře za tři míle za nepřitelem pospíchal, až ho právě u lesa łochowského dostihl a dojel.

Kurfirst neměl w tu dobu víceji lidu okolo sebe kromě 5000 pěchoty a 2500 jízdy. Nejprwnější útok učinit na něho Bartołoměj Chorwát s husary, kteřížto dle swého obyčeje, jak na nepřitele do-

razili, hned se knitem zase na utíkání vydali. Saští to widauce, domníwali se, že oni z strachu před nimi utíkají, a dosadili se wší síltau na prwní hauf lidu císařského, newědauce, aby také císař s druhým dítem wojska tu hned zároveň při něm býti mět. Ale císař s Albanem jednostejným četem táhl proti nepříteli; nebo mět k tomu dosti rowiny. Chtět také ujeti všemu prachu, kterýž prwní haufowé wzbudili, ano i té konfuzí a směsici, která by mohla w jeho šiku druhém powstati, kdy by prwní haufowé před nepřitelem caufati musili. Jakož pak we všem tom Wolf Crassus feldmaršalek kurfirstůw dať pánu swému časnu wýstrahu, tak že kurfirst, skaumaw to, že na řeč feldmaršalka přichází, již ne tak hrubě myslit nato, aby na nepřitele dotřet anebo k Wittenberku pospíchať, jako aby jen do nejbližšího lesa s lidem swým bezpečně ujeti a jej přejítí nepříteli mohť.

Císař mět welmi rozšafně haufy swé k boji zšikowané. W tom když husari šermiclowali s nepřitelem, císař přijew k jízdě swé a obličej swůj k Neapolitánům obrátiw, tak jich k zmužitosti napomínat: „Čeho jste sobě od dáwní chvíle, moji milí soldati, srdečně přáli, tohle nyní wám Bůh do rukau dať. Teď máte nepřitele wasého, kterýž ne tak na bitwu jako na utíkání myslí a prohlédá, tak že wy se o to máte starati, ne jak byste ho přemoci, ale jak byste ho z rukau nepauštěti měli. Waše příhodná bedliwost a tak šťastné se nás přes Łabe přeprawení, též jiná mnohá znamení dobrá, kteráž nám Bůh ráciť poskytnauti, ujišťují nás w tom, že Bůh, jehožto pře tuto se dotýče, na nás miřostiwým okem patřiti a tohoto dne i předsewzetí našeho w něm šťastně požehnati ráciť. A protož již nic jiného nám nepozůstává, jediné abychom pomodlíce se mu, pomoci jeho swatau na nepřátele Božské i naší císařské welebnosti udatně uderili.“

Podobným způsobem kurfirst saský, když se bitwa čím dále tím wraucněji rozmáhala, objížděje we stu koních wybraných swé haufy, napomínat hrdiny swé. Řečí swau posilniw poněkud myslí a srdce wojákůw swých, sám se postawit před pěchotau, na niž nejwíce se spoléhat. Tu teprwa zběhla se opravdowá bitwa, w níž obojí zprawočátku dosti zmužile sobě počínali, až potom, když mušketyři saští se wystřileli, Albani s jedné strany s swau jízdau a s husary s druhé udeřit silně na pěchotu kurfirstowu a ji rozraziť. W tom císař doraziť na rozražené s Mauricowými haufy, a tu je teprwa opravdowě na utíkání obrátiť. Nejwětší porážka stała se kurfirstowi při lese od husarůw krajanůw jeho, Mauricowých soldatůw. Císař sám wíce nežli na míli honit nepřitele utíkajícího, Neapolitáni pak dobře za tři míle.

Trwala ta krvawá bitwa od poledne skůro až do západu slunce. Kurfirst saský, nezameškaw tehďaz žádně chwalitebně powinnosti hrdinského a statečného wůdce polního, jsa opuštěn ode všech swých a maje již koně pod sebau náramně unaweného, když na samém bylo, že jest mět do lesa wjeti a tau měrau nepříteli z rukau wyklauznauti, poznán byť po swé weliké postawě a wážnosti zwláštni obličeje swého a jat od Hippolyta Porcia hraběte Vincenského, Włacha. Ale Jiří Fabricius Mišňar, jemuž spíšeji může býti wěřeno, píše: „Když kurfirst wida, ano haufowé jeho jsau již sem i tam rozplášeni, ještě předce polykať se s těmi, kteříž ho následowali: w tom dostať rány přes lewé líce, že jest dať se jíti Tylowi z Trottu zemanínu Merse-

burskému, a to nedaleko od městečka Mühlberku, a na dokázání k němu důvěrnosti své, že jest stáhl sobě drahý prsten z prstu a řetěz z hrdla a daroval mu jej. Však když husaři také tu se zahodili a chtěli i oni také míti nákau částku kořisti, odtud hádajíce se o kurfirsta buďto s Porciem nebo s Trottem: w tom Albani přijel mezi ně a srozuměw, o koho by se škorpili, wzał ho obojím z rukau a samého k císaři přiwedl. Kurfirst w tu dobu měl pod sebau pěkného koně frieslandského, oblečen jsa w čerweně kalenau zbroj stříbrnými štrichy po krajích ozdobenau a pod ní pancírem; nebo pro tlustost těla nemohl sněsti těžkého odění; po twáři pak tekla mu krew dolů z té rány.

Byw tedy w tom způsobu přiweden před císaře a chěje stáhnauti rukawici s prawé ruky, aby podlé obyčeje národu německého ruky wítězi swému podal, též s koně dolů ssednauti a miřost žádati: císař všeho toho mu zbráníl. Tu on teprw, na koni sedě, promluwíl k císaři těmi slovy: „Nejmiřostiwější a welikomocný císaři! Poněwadž štěstí WCMsti dało to, pročez teď se před WCMst jako wžeň zajatý stawím.“ W tom císař chtějícímu dále mluwiti, přetrhł řeč a řekl s hněwem: „Což nyní teprwa máš mne za císaře, an jsi mne nedáwno před tím jak w rozpráwkách tak w spisech zjewných toliko zprosta jednak Karłem z Gentu jednak Karłem, kterýž se císařem jmenuje, potupně nazýwał?“ Když pak kurfirst předce dále mluwíl a jeho žádal, aby s ním naložil, jakž by na jeho staw a powołání přislušelo, neodpowěděl mu císař nic víceji nato, jediné to: „Zajdu s tebau, tak jakž jsi toho sobě na mne zaslaužil. Wíme, co činiti máme.“ A potom obrátiw se s hněwiwau twáři od něho, pryč odtud odešel. Ale král Ferdinand domłauwał mu mnohem twrději, wytýkaje mu, že jest usilował jej i děti jeho o všecko jmění připrawiti.

Císař, když mu přinesli tu nowinu, že jest wítězstwí dosáhl, řekl: „Pane Bože! jak podiwně ráčit jsi tyto věci řídití a spravowati!“ Zatím bylo poručeno Alfonzowi Vivesowi nejvyššímu španělskému, aby přijal kurfirsta s Arnoštem knížetem brunšwickým, též zajatým, w swé bédliwé opatrowání.

LXII.

Wilém hrabě Slawata.

Wilém Slawata, třetí syn Adama Slawaty a Doroty rodem Kurzbachowé, narodil se w Čestin-Kostele dne 1. Pros. 1572. Wychowán byl w učení bratří českých, k němuž se rodina jeho, počnauc od Diwiše děda Wilémowa, přiznáwala. Wyšší studia začal w Praze, odkudž se na útraty strýce swého pana Adama z Hradce l. 1592 odebral do Wlach. Tam nawštíwil Benátky, Paduu a k wůli studiím práwnickým Sienu. Propułowaw pak Wlachy, po třech létech wrátil se do wlasti. L. 1597 přestauwil k církwi katolické mimo úsilowný odpor otce swého, s

kterým se však později opět smířil a w starých létech mnohonásobně jej podporowal. L. 1598 wydal se znowa na cesty, prošel Německo, Nízozemí, Francauzy, Španěly, Itálii, tak že teprwé 1600 do Čech zase přijel. Téhož roku ustanowil jej Rudolf II. za komorníka a dworského maršalka. L. 1602 pojal za manželku Lucii Ottilii, dědičku rozsáhlých statkůw wymřelé rodiny pánůw z Hradce. L. 1606—11 byl purkrabím Karlšteinským, 1611—15 sudím dworským, 1612—18 presidentem komory české.

W bauřích na začátku XVII. století pewně stál při církwi katolické a při práwích domu rakauského. On byl mezi těmi pány, kteří nejúsilowněji odrazowali cis. Rudolfowi, aby podobojím majestátu nedával. Když pak l. 1617 Matyáš, opauštěje Prahu, ustanowil deset místodržících a mezi nimi i Slawatu a Martinice, tu nenáwist podobojích proti těmto dvěma pánům násilně wyrazila. Dne 23. Máje 1618, na Nanebewstaupení Páně, osadili podobojí wedením Thurnowým hrad Pražský a swrhlhli Martinice i Slawatu s sekretářem Fabriciem Platterem do příkopu hradskeho 28 loket zhloubí. Žádný ze swržených škody na žiwotě newzal; nejwíce se porauchal Slawata, jelikož w pádu o kamennau římsu hlavu si poranil a dopadna obličejem na kámen udeřil, tak že mu z ran i z úst wyhrkla krew. Martinic, jenž si pádem méně byl uškodil, Slawatowi chtěl přispěti ku pomoci, což widauce nepřátelé jejich z okna, několikrát po obau dolů střelili. Martinic, když se vše utišilo, sám odešel a téhož dne odejel z Prahy: Slawata musel býti odnešen a nemoha z Prahy, zůstal uwězen w domě kněžny Lobkowicové až do Máje l. 1619, kdež mu bylo dowoleno odebrati se do Teplic. W Teplicích však nezůstaw, ujel skrze Sasy a Bawory do Pasowa k arcik. Leopoldowi. Mezitím wítězství u Prahy dne 8. List. 1620 proměnilo wšecken staw věci. Slawata obdržel nejen statky, jichž ho strana odbojná byla odsaudila, nazpět, nýbrž odměněn byl za wěrnost swau mnohými míloštni císařskými. Tak powýšen byl do stawu hraběcího (1621), aby se i s potomky swými psáti mohl hrabětem Slawatau z Chlumu a Košumberka, vládařem domu Hradeckého. L. 1623 stal se nejwišším komorníkem, 1625 powolán do tajné rady, 1627—28 byl nejwyšším hofmistrem, od l. 1628 nejw. kancléřem, w kterémžto úřadu setrwal až do smrti. L. 1643 wymohl mu císař od krále Filipa IV. španělského řád zlatého rauna. Co kancléřství přejal, s malými přestáwkami wždy zůstáwal we Widni, požíwaje přátelství obau panowníkůw, kterým slaužil.

Dne 19. Ledna 1652 zemřel we Wídni. Tělo jeho pochováno w Jindřichově Hradci.

Pozůstalo po Slawatowi množství dopisůw předůležitých pro historii nejen českau a morawskau, než i obecně rakauskau. Hlavní dílo jeho jest ale „Historické spisování“, jakož on je nazýwati uwykl, na kterémž pracowal od l. 1636 až do smrti. Skládá se z 14 kněh, z nichž každá jeden foliant plní. První dvě knihy obsahují paměti Slawatowy z let 1607 do 1620 jakožto odpor proti spisku Thurnowu. Třetí knihu vyplňuje historická dedukcí, že Čechy jsau králowství dědičné. Knihy IVtá až do XIVté zawírají w sobě obsírný dějepis císaře Ferdinanda I., Maxmiliana II. a Rudolfa II. až do l. 1592. Wyprawují se zde rok po roce nejen děje zemí rakauských ale i také příběhowé, zvláště církewní, všech skoro zemí ewropejských. Jakkoli dílo Slawatowo w mnohých opisech za věku jeho kolowalo, předce později tak welice w zapomenutí wešlo, že ani obsah jeho literárním historikům znám nebyl. Největší wyňatek z něho, kterýž posud wyšel, jsau děje uherské za Ferdinanda I., které J. Jireček l. 1857 we Wídni vydal.

Z dějin císařůw Ferdinanda I. a Maximillána II.

Powaha císaře Ferdinanda I.

Byl jistě císař Ferdinand monarcha pobožný, církwe katolické opravdowý ochránce a wíry katolické upřímný následovník. Nebyl sice tak šťastný bojovník jako císař Karel Pátý, bratr jeho, však nicméně při wátkách, které wedl, při něm zjewně se spatřowala pravice Božská a zvláště pak w té nerownosti moci a síly tyranntureckého mílostiwě jeho chránila. A ačkoliw přední krajiny králowství uherského Turek opanowal, však proto s pomocí Boží tak mnoho témuž lstnému nepříteli odepřel císař Ferdinand, že jest se dále nepustil a těmto zemím škoditi nemoht.

Císař Ferdinand wždyckny byl we všem podobný a w ničemž se nikda neměnil, byl dobrý a nebylo při něm nic ošemetného, a w tom všem měl welikau pomoc od umění. Byl pilen toho, což konati a řídití měl, a nemnoho se nato ohlížel, což o něm wůbec rozprávěli. Nejwíce pak stkwěly se při císaři Ferdinandowi tyto ctnosti: pobožnost, spravedlnost, mílostnost, whlídnost, bedliwost a střídmost. Snažně Boha ctíti hleděl a wyznáwal ho w pravé katolické wíře, modle se jemu w oběti mše swaté každodenně a poraučuje mu w ochranu wšeka králowství swěta. Anobř i w nemoci swé o to nejwíce pečowal, aby církew křesťanská od kacírůw nedáwno předtím půwodem Martina Luthera vzniklých roztrhaná w jednotu a swornost uwedena býti mohla.

Byl bedliwý strážce práwa a řádu obecného; každému; bohatému

i chudému, za spravedlivé činit, neohlédaje se na osoby. Častokrát ta slova říkával, jimiž se k spravedlnosti jako ponukoval: Fiat justitia, pereat mundus, nechť, prý, spravedlnost má svůj průchod, by pak všecken svět zahynauti měl.

Těm, kteříž se mu kořili, rád provinění odpauštěl, ano i mnohým, ježto těžkých pokut zastaužili, miřost učinit. Píše o něm Christophorus Warsawecius rodem Polák, že císař Ferdinand byl zapověděl pod těžkými pokutami a přístným trestem háj blíž města Wídně ležící, aby žádný do něho nechodil ani dříví v něm nesekal jakožto v místě k provozování myslivosti příhodném. Toho času zůstával při císařském dvoře pan Jan Přeremba, někdy království polského místokanclír a tehďáž již arcibiskup Hnězdenský, muž wysoce wznešený. Přitřetlo se, že jeho čeládka, kočí a jinši, zapráhwsě jednoho dne do welmi welikého formanského wozu osm silných klisen, z Wídně wen wyjeli, aby sobě dříví přiwezli. Kteřížto, buď že o jiném lesu newěděli mimo dotčený háj neb že se snad dáleji na cestu wydati obávali, do téhož háje s wozem wtrhwše, tu sobě, což moht wůz sněsti a osm silných koní utáhnauti, dříví nasekali a naožili, a s weselím s ním z téhož háje k městu se utíkali. Císař, spatřiw je nenadále z háje wyjížděti, welice se na ně rozhněwal a bez meškání proti nim na koni jeti a jich se tázati netoliko poručil, či by oni kočí neb formani byli, ale i sám daw je před sebe powořati, jich se nato ptal. Tu oni řatinskau řečí odpowídali a takowau odpowědi císařský hněw císaři i všem přítomným w smích obrátili, že jsauce kočí tak krásně řečí řatinskau mimo všecko nadání Jeho Welebnosti směle odpowěd dali. Čemuž se císař i diřil i w prawdě smát, že se nikdy nedomníwal, aby Poláci tak učení byli, že i ti marštalři a kočí u nich řatinsky mřuwí. A tak z té jejich řatinské řeči nenadále císař od nich k smíchu byw přiweden, s takowým dřiwím do hospody jejich swobodna jeti jim rozkázał, maje na pozoru legátství, které pán jejich při císařském dvoře na ten čas řídil. Císař Ferdinand owšem wždyckny toho řetřil, aby práwo všech národůw w ničemž nejmenším uraženo nebyto. I toto při té příležitosti může se dořožiti, že času jednoho císař Ferdinand maje s jedním legátem w saukromí jisté rozmřauwání, w tom když z nepozoru slowo jedno proti regulem grammatickým poněkud nedobře promřuwil, tu týž legát řekl, že to slowo řatinské není. Zasmáw se k tomu císař, odpowěděl: Zapomněl jsem, prý, že ne s legátem ale že s přaeptorem mřuwím. Wřetečnost toho maudřácka tau swau zdwořilau dobrotiwau libau a směřnau odpowědi w řert obrátil.

Domáci wáčky w řiši opatrností swau spokojil a radami swými císaře Karla k tomu nakřonil, že i při wítězství mírnost zachowal a řádostiwý pokoj w řiši utwřdil, kterážto, jakž se byla jednau nebezpečně pohnuřa, nezďala se moci zase upokojiti leč s welikau swau záhubau a jistým wřeho císařství skřze kacřřstwo wywřáćením.

Práce swé každodenní rozdělował na jisté hodiny, kteréž také bedliwě zachowáwal. U weliké autřosti těla swého a nedostatku zdrawí swého snášel tak těžké práce, že snad i nejsilněřším a nejzdravěřším nesnesitedlné býti mohtly. Ale sítu myřli i těla zdržowal a w sobě rozmnořowal zdrčelijwostí a řtřídmostí. Častokráte za den jednau toliko

jedl a to skrowně, aby wolný čas míti mohl k radám a uvažování potřeb a sporůw lidských. Po obědě dáwał všechněm wůbec audienci, wyslýchal žádosti a přijímal supplikaci všechněch i těch nejmenších, nejnižších a nejchudších, a každému miłostiwě a dobrotiwě odpowídal. Jednoho času welmi těžce domřauwał komorníku swému, že nějaké chudé ženy k němu pustiti nechtěl, řka: Jestli že my nepustíme před sebe chudých lidí, to se nám též stane před stolicí Boží.

Za stołem při jídle seděl, rád posłouchal učených lidí mřuwících o věcech přirozených anebo o něčem užitečném. Sám také začasté netoliko se wyptával, ale také i swé zdání oznamował. Když se něco mimo naději přitrefilo, měl obyčej připomínati tento werš: *Accidit in puncto, quod non speratur in anno*, to jest: Časem w okamžení stává se to, co se téměř w celém roce nenadáwá. A když jeden z rad jeho to obrátíl řka: *Perdatur in puncto, quod non reparatur in anno*, to jest: Časem w okamžení se ztratí to, což zase w celém roce dostati se nemůže, nató jemu odpowěděl císař: Tomu zlému w cestu se wjítí a překaziti může pobožnými modlitbami a maudrau radau.

Řeč Mikuláše hraběte Zriňského před cis. Maximiliánem II. w wálečné radě l. 1564.

Jestliže se chceme na příměří s Turkem wíce z potřeby nežli počestně učiněné ohlédnauti a tu wěc w bedliwé uvažování wzíti: tehdy patrně wynajdeme, že nepřátelé nyní sobě tak pyšně a swéwolně počínají, jako by s nimi ani smřauwa ani pokoj učiněn nebył, an se zřetedlně každodenně spařuje, kterak městečka a wesnice drancují, řaupí a páli, ubohý lid robotní rozdílnými nenáležitými spůsobu utiskují a potlačují, okolních zámkůw se lstiwě a podwodně i také násilně zmocňují, a panstwí swé rozšiřowati usilují. Naproti tomu pak, když se naši při słušné defensi swé něčeho nejmenšího dopauštějí, tu ihned podlé wzteklosti swé nawyklé wzhůru býti, sobě stěžowati a naríkati nepřestáwají, domřauwajíce se, že takowé wěci proti smřauwám a sprawedlnosti od nás se dějí. A summau, nad námi nešlechetnau wůli a chlípnost swau provozují. A ačkoliw sobě do takových nešlechetností a ukrutností jich častokráte stěžujeme, bēdujeme a za odwráčení prosíme, však předce při těch barbarských lidech netoliko nic spůsobiti a obdržeti nemůžeme, nýbrž nad to wše slzawýma očima našima patřiti musíme, že se den ode dne na nás wíce a wíce wztekati, wlast naši miřau hubiti, přátele i spořutowaryše naše wyřaditi a sobě skrze leniwoť naši panowání nad námi osobowati pyšně usilují. Tak že by mně se již — což s dowolením a odpuštěním jiných přítomných prawím — prawý čas býti widěl, abychom se ze sna probudili, jednau takowého nesnesitedlného těžkého jha sprostili a nad těmito našimi auřlawnými nepřátelei náležitě wymstili. Pročež jestli císaři tureckému Solimanowi až do dnešního dne wedlé smřuw s ním učiněných co dlužno pozůstáno, chtěl bych od osoby swé k tomu se přimřauwati a raditi, aby jemu to wšeckno zapřaceno a co nejdřiwěji odesřano bylo, tak aby potom tudy příčinu k stížnosti jmíti a podlé přirozené netrpěliwosti, wysokomyslnosti a pýchy swé příležitost zbrání se chytiti míti nemohl. Ačkoliw mně se zdá a w tom se konečně nemýlím, že jedna wěc jest, buď že jemu dobrotiwost prokážeme aneb se jeho báti budeme:

nie nám to nespomůže; nebo on bídami a krví naší nikdy nasycen nebude.

Jak pak nejprvé ten zadržalý present odeslán a dodán bude, widělo by mi se za nejlepší býti, aby jemu ihned přitom smřauwa, přiměří a tolik mnohomnožstwíkrát od něho zrušené přátelství, kterýmž posawad síta a moc naše jak obecní tak domácí a víceji nežli otewřenau wátkau klesla a ztenčena jest, wypowieděno bylo. Potomně pak aby časně se wší pilností o to pečowáno bylo, abyhom wátee, kterauž by proti nám wěsti chtěł, netoliko statečně odolati, ale také s pomocí Pána Boha wšemohaucího jeho přemoci, poraziti a zahnati mohli. Nemohu však zapirati, že nepřítel Turek znamenitau sítu a welmi wycwičené wojsko za sebau wěsti obyčej mívá. Ale nieméné jsem je nad rozum a zdání mnohých wzácných lidí mnohem menší wynacházet; nebo jsem očitě widěl několikráte jeho wáteechnau expedicí a tažení do pole, u kteréhož on Soliman na wětším díle osobně přítomen býwał, a počet takowého wojska swého dvoj- a trojnásobně wětší, nežli samo w sobě bylo, wyhlásiti dáwał. Obzwłáštne tehďáz, když jest byl w dwadecátem druhém létě wěku mého hławní město Wídeň nadarmo oblehl. Potomně se špatného městečka Kins¹⁾ beze wšeho wyřízení zmocniti pokusil a příjezd JMsti císaře Karla V. dočkati nesměł. Naposledy dostaw skrze leniwost a nedbáníwost našich některých hejtmanůw pewností Ostřehomu a Bělehradu, ležení swé — spočiw se i s Tatary, netraufaje sobě proti nám obstáti — na polích Bělehradských založil a upewnil. Ale já, co se síty a počtu wojska tureckého dotýče, tak smýšlím, — jakž se pak w prawdě tak začasté wynašlo — že se též wojsko skrze zlé nešlechethé lidi wždyckny wětší a silnějši býti rozhlášuje, nežli samo w sobě býwá. Jest owšem wěc jistá, že guardii swau pěchotu, kterauž janičary jmenují, wždyckny do 12 i 13000 silnau při sobě mívá, ač jich někdy ani tolik, jak by se mnohými hodnowěrnými lidmi prokázati mohlo, nebylo. Rejtharstwa pak wšeho z Ewropy a z Asie shromážděného wšecken počet přes dwadeceti neb třidceři tisíc newycházet. Awšak takowé rejtharstwo, bywše z lidu domácího sedlského sebrané, nikdy obzwłáštni udalnosti a zmužitosti nebylo. Ale newětší síta a moc wojska jeho społu s janičary, střelci pěšimi, w stráži aneb rejtharstwu jeho životním a wedlé toho také i w tom, ježto se jemu w těchto uherských, dalmatských a hraničných krajinách potřebowati dáwá, založena jest. A tau sítau a mocí Turci se wypínají a ji wedlé jiných pochlebníkůw swých na mnoho množstwí millionůw wynášeti obyčej mívají. Ostatek pak wšeho wojska tureckého z samého toliko newyewičeného řeckého a walašského národu shledané zběři a s welblaudy, koňmi, stany, profianty, špiži a jinými potřebami zacházející luzy sebrána a postawena jest, kterážto, ač na mnoho tisíc silná jest, však mimo sekery žádné jiné zbraně nemají, anobrž ještě desátý z nich toliko kej aneb palici za zbraň swau užíwá, a tak ani k plátnosti ani ke škodě wojsku býti nemohau. To pak, co tuto prawím, jsem sám ne tak od jiných ač i těch hodnowěrných wšeho dobře powědomých lidí slyšet, ale sám očima mýma osobně nejednau widět. A traufal bych sobě zajisté

1) Kysek, Güns.

s sedmdesáti tisíci wěrných křesťanských soldatůw jak jízdných tak pěších s nepřitelem nadutým a wysokomyslným w širých polích s pomocí Boží se potýkati. A přes to se nedomníwám, Pána Boha a swatě jeho milé tak hrubě na nás rozhněwané býti, abychom proti Turkům sedmdesát tisíc zkušeného lidu wátečného jízdného i pěšího zwerbowati a shledati nemohli. A takový lid na díle w králowstwích a zemích WMsti Cské shledán na díle pak u nejmocnějšího krále španihelského pana strýce WMsti Cské — jsauce pěchota španihelská w zkušenosti wěcí wátečných janičarům rowná — nepochybně dosažen býti může. Jest také naděje, že Jeho Swatost Papežská, jakožto obecný wšech otec, též také jiná křesťanská knížata WCské Msti ku pomoci přispíšiti a hodný lid wátečný postati nepominau. Nejvyššího pak wůdce mimo WMsti císařskou jiného zapotřebí nebude, nepochybujíce, že jak důstojností swau císařskou wšeckny přewyšowati, tak také welikost myslí, sítu, zkušenost, maudrost a mírnost w řízení a sprawowání wěcí wátečných k tomu milostně přidati ráčíte. Ostatek pak, jakožto žold, děla, střelbu, municí, šify, profianty a jiné potřebné wěci, kteréž se z králowství uherského welmi aurodného na mnoho měsícůw a let snadno shledají, časně do ležení křesťanského nazbyt dodáwany býti mohau. A jestliže Pán Bůh wšemohaucí nám to štěstí popříti a jednau wítězství dáti ráčí, jakož pak o tom co pochybowati není: tehdy wšeckny škody a nepřiležitosti, kteréž až doswad snášeti musíme, s welikým úžitkem, pochwatau a stáwau jména křesťanského wrechowatě wynahrazené jmíti, my pak nad nepřitelem barbarským se hojně pomstíti a wlast naši miřau k předešlé ozdobě a kráse zase přiwésti moci budeme. Což abychom učinili a nápotom smřauwu a příměři s Turkem — jímž toto králowství až dotud víceji pohubeno nežli napraweno a chráněno bylo — děle neprotahowali, nýbrž raději podwodnému pokoji wálku představili, k tomu nás jak swrchu doložené mnohé hmotné příčiny tak obzwláštně Waši Msti hrdinská udatnost myslí a nejwětší w swětě důstojnost, maudrost, zkušenost a králůw, knížat, potentátůw, s kterýmiž buď krví aneb jinak spříznění býti ráčíte, dobré přátelství ponaukají a napomínají.

A protož nato bedliwě pomýsliti račte, že se WCské Msti a wší křesťanské říši tuto nic scestného ani nestušného nepřednáší, nýbrž poníženě k uwázení podává, abyste se ráčili na zemdeného králowství uherského lidu bídu a saužení milostiwě ohlédnauti a je od dokonatého zahynutí wyswoboditi, odkud netoliko s pomocí Boží říše swatá ale také celá Ewropa w lepší bezpečnost uwedena bude, Waše Cská Mst pak sobě takowými heroickými skutky a pracemi pro jméno Boží a celé křestanstwo wynałożenými po wšem okršlku swěta nesmrtdlnau stáwu a pochwatu spůsobiti a hojný úžitek získati by ráčil.

Slawnosti k uctění cizích knížat w Praze l. 1570.

Při počátku roku 1570 sješlo se mnoho knížat a wzácného panstwa weliký počet do Prahy ke dworu JMCské, jmenowitě pak Augustus kníže a kurfirst saský, Jan Jiří markrabí a kurfirst brandeburský, Albrecht kníže haworský, hispanského, francauzského a polského krále legáti, též někteří biskupi a jiná znamenitá knížata a hrabata.

Které chtěje císař uctiti, mimo jinou jim prokázanou počestnost, za několik dní pořád zběhlých, počna 26. dne měsíce Února u přítomnosti synů svých, též Ferdinanda bratra svého, arciknížat rakauských, dať jim na rynku starého města Pražského velmi nákladné a slavné, diwné a prvé newídané hry, kořby a kratochwile rytířské strojiti. Mezi jinými diwadly byla ukázána hora Aetna wnitř hořící, z níž jiskry a dým vycházeť, krkawci a jiné ptactwo wylétaťo, trubice ohniwé nebolížto ratchetle wyskakowaťy. Také wywedena byla weliká a hrozná saně nebolížto drak oheň z sebe ptaťoťající o šesti nohách. Též Perseus s hławau Gorgonis na křídlatém koni, Pegasus słowe, kterýž welmi dworně k bubnu a k písťatce tancowať. Byť wyweden lew žiwý w dřewěné kleci, nad nímž swrchu Fama, to jest powěst, dvě trauby, w každé ruce jednu, držící seděťa. Byť pak jeden krásný mládeneček newelký tato Fama, w tenké ptaťno po samém těle subtylně obšitý a téměř nahý. A ten sedě na tom lwu, welikau zimau zkostľ a oněměť, a ačkoli potom rozmražen, wšak w brzkých dnech od toho umřeť. Ukázať prawý kontrfekt tohoto swěta famæ neb powěsti: swým oněměním nedľauho trwající jměno a hľuk; swým skostnutím twrdost wšelijakých prací, nesnázi a starostí, které pro dosažení jměna a powěsti swěťáčkové podnikují; swau smrti pomíjející její nesťaťost, an dnes po mnohých krajinách někdo na słowu jest a wšem w ústech swau sławau zní, a tudy téměř w okamžení i on i jeho powěst pomíjí, aniž památka o mnohém jaká potom zůstawa. Sic transit gloria mundi, to jest: jak w zelené trawě, kde se had swíjí, znamení, tak w swěťe sława pomíjí.

Tolikěž wywedena byla Medea s mužem swým Jasonem, majíc okoľo sebe mnoho wztekľých furií na rozličných traubách nelibě traubících, swá kauzľa prowozující a Jasona učící, kterak by měť železno-rohé ohněm skrze skřípě srčící woľy, též draka zlaté rauno ostríhajícího zamordowati. Čehož on dle tétož jejího naučení dowádeť.

Pak Meleager byť wyweden, kterýžto boj wedľ s diwokým hrozným kancem, jehož byla Diana dopustila na záhubu wší Aetolie až ho i zamordowať a z něho hławu Atalantě swé milence darowať. Čehož že jí záwiděli bratři matky jeho Altheæ, proto o hławu její usilowali, a těch též Meleager mečem postínať. Pro takowý jeho skutek matka Althea rozhněwawši se o zamordowání bratřích swých, hľů, kterauž při narození dotčeného Meleagra hořeti widěťa, do ohně uwrhľa, z čehož ubohý Meleager wnitř byť ohněm zapálen a ohněm tím zahynauti musiť.

Dále byly předstawowany rozličné heroiny nebolížto matrony hrdinské, kteréžto krwawé waľky a hrozně boje s welikomocnými králi, samy osobně wojska jsauce wůdce, s welikau pochwaľau wedťy. Totižto To myris, seytská nebolížto tartarská kráľowna, proti Cyrowi perskému králi waľčící pro zamordowání syna swého, kterážto silným bojem přemohľa Cyra a jeho jawši, hławu mu utiti a tu sama do rukau wzawši, do sudu plněho krwe ji uwrhľa, tato słowa mľuwíc: „Nasyť se krwe, nasyť teď nyní, po které jsi tak hrubě žízniť a dychtiť, Cyre.“ Camilla s wojskem Rutulůw, kterážto proti Aeneášowi spoľu s Turnem bojujíc konec rytířskau smrti wzaľa. Též Penthesilea amazonská kráľowna s rejtharstwem proti Řekům udatně bo-

jující. Ale potom byla též vyobrazena velmi auprawně s velikým počtem dívek tyranka česká Własta, rozličně a kunstowně ssikowané haufy šípky bystře střelejících panen wedaucí a wtipně do chytrých záloh, osideł a fortelůw Čechy uwozující, až pak naposledy wždy jsauc okłamána w posměch Čechům přišta. To diwadło bylo těmto německým knížatům nad jiná dotčených Amazonek rytířstwí k spařowání nejwděcnější.

Mezitím knížata a též císař sám a jiní mnozí páni do krauzku honili a mnohé pěkné a slawné rytířské kunsty prowozowali. Naposledy pak wyweden byl na plac opravdowý žiwý slon veliký, w těchto zemích prwé nikda newídaný, velmi mnohými znamenitými drahými klenoty ozdobený, na němžto seděl Porus král Indie w habitu králowském, drže w ruce sceptrum neboližto berlu králowskou. Při kterémžto slonu obzwłáštňe jest wyšetřeno, že před císařem Maximilianem, před císařownau, když z domu pánůw Trčkůw vycházeli, na zem poklekl, jiným pak knížatům, což jich tu tehďáz koliw bylo, žádnému té poctiwosti neučinil. A tak w prawdě jest to shledáno, což Aristoteles o sloních poznamenal, že se králům klanějí.

Wywolení cis. Maximiliána II. za krále polského (l. 1575 a 1576).

Karel toho jména IXtý král franský, zeť JMti Císařské, žiwot swůj w smrt proměnil, zanechaw králowstwí swé domácimi baučkami, roztržitostmi a wáčkami plně Jindřichowi panu bratru swému, málo předtím od Polákůw za krále wolenému a korunowanému, však na ten spůsob, aby paní máteř jeho Kateřina Medices spráwu celého králowstwí dotud měla, dokudž by se týž Jindřich z Polska newrátit. Téhož pak krále Karla smrt netoliko Polákům k nowotě a jiného krále hledání příčinu dała, ale také JehoMst Cskau aumysl swůj změnití přinutila. Nebo když králowna máteř Jindřichowi smrt bratra jeho w známost uwedla a jej k rychlému přijímání králowstwí otcowského napomenula: on powoław 15. dne měsíce Čerwence přední pány rady a saudce zemské, přednášel jim, kterak by potřeba důležitá kázala, aby se po smrti bratra swého na některý čas do Frankreihu s dowolením jich wyprawiti mohli. Oni wymtauwajíce se, že by k tomu sami od sebe, nejsauce ta wěc w moci jejich, bez wědomí a wůle wšech stawůw celého králowstwí powoliti nemohli, králi radili, aby powołaje na jistý den wšeckny stawy, jim takowý aumysl swůj přednésti dáti ráčil. Ale král, zatajiw předsewzetí swé, odpověděl, že chce tak učiniti a w brzkosti sněm rozepsati. Mezitím však nejvyššího komorníka swého pana Bellerera s nejdražšími wěcmi swými tejně nápred do Frankreihu poslat, nařizuje při něm, aby jemu od císaře Maximiliána skrze dědičné země jeho průchod swobodný wyjednal. Sám pak, pozdržew se za dwa dni w pokoji swém, na sobě znáti dał, jako by neduhem zimnice stížen byl. Ale na třetí den, dada sobě času nočního menší fortnu zámeckau tiše otewřiti, s málokterými dwořany swými wsedna na koně velmi rychlého, w oděwu změněném, co mohli dnem i nocí nejspěšněji ujet a na druhý den do Freiberku města slezského přijel. Koni od ustawičného běhu podkowy i s rohem od nohy spadly, tak že jej w tom městě, až by se zase naprawil, zanechati

přinucen byl. Odtud dále, k císaři Maximilianowi do Vídně přijel. JMCská, ačkoliw o příjezdu krále Jindřicha žádné wědomosti nářed nejměl, nicméně, jak o něm zwědět, až k nejdolejším schodům proti němu se všemi ministry a dvořany swými wyjiti a jeho co nejpočestněji přiwítati ráciť. Jeda odtud do Benátek, Ferrary a Mantue, potomně pak skrže knížetství savojské, ode všech knížat wlaských proti němu wyjždějících welmi wzácně wítán a uctěn byl.

Když se w městě Wídni zdržowat, psaní od stawůw polských jej do králowství swého powoławajících přijat, na kteréž ale žádnau jinou odpověď nedať jediné tu, že již nepochybně z psaní jeho při Karłowi Danzeowi w Krakowě zanechaného newyhnutedlné příčiny odjezdu jeho zwěděli, aby jemu w tom, že se to tak bez wědomosti jejich staťo, za zlé nejměli a o brzkém příjezdu jeho do Polska nic w nejmenším nepochybowali. Poláci, nebywše takowau odpovědi spokojeni, pošly swé k němu wystaťi, kteříž jej w městě Ferrare zastihli, měwše sobě od předních stawůw polských poručeno, JMsti jménem jich oznámiti, pokudž by se na druhý den měsíce Máje prw příštího do města Krakowa k zastání a ochranění králowství polského proti Moskowitzům a Tatarům nenawrátiť, že by sobě stawowé polští jiného krále wywoliti, jeho pak nápotom zawrhnutí přinuceni býti musili. Král Jindřich, wystašaw pošly, slovy smyšlenými odpověděť, že jest z králowství polského na ten způsob newyjet, jako by se k spravování jeho wíce nawrátiti aumysľu nebyť, ale že jest tu cestu tím samým toliko míněním před sebe wzał, aby přítomností swau pozdwižení w králowství francauzském urownati a spokojiti moht. Kterézto wěci jak nejprwé s pomocí Pána Boha w mír a pokoj dle dobré naděje uwezeny budau, tu že chce zase do králowství polského, jsa k němu dobrotau a miľostí swau králowskau wždyckny nakłonen, ihned nawrátiti, aniž dopauštěti, aby tohoto nejmocnějšího králowství welice wzácných stawůw wznešený saud, jímž jej všem jiným welmi důstojným knížatům přednesli, newděchnau myslí potupen aneb zanedbán býti měl. Což také potomně w psaní swém k Polákům učiněném opakowati nepominuť.

Dostawše Poláci toho zpráwu, že by Jindřich král jejich také králem francským učiněn i korunowán byl a se k nawrácení swému do Polska nechystať: sjewše se, strany abdikací jeho a wolení nowého krále wespołek se radili, dadauce wůbec patenty všechněm wěděti, že králowství polské nemajíc žádného krále w zemi, zase osiřeté jest, nejináče než jako by byl král Jindřich smrti z swěta wykročit. O čemž zwěda týž král Jindřich, wystať oratora swého do Polska s tím oznámením a žádostí, aby tak rychle o příjezdu jeho nepochybowali a nowého krále woliti potřebu míti se nedomníwali. Ale oni bywše w předsewzetí swém neustupni, sněm k wolení nowého krále do Waršawy rozepsali, na kterýž se mnohých knížat posłowé sjeli.

Předni byli císařští, kteříž k tomu snažně wedli, aby se arciknížeti Arnoštowi přede všemi jinými králowství polské dostati mohtlo. Nacházeli se též Jana krále šwedského legáti, králowství polské pro pána swého aneb Sigmunda syna jeho s mnohými přimľuwami dobrých přátel swých wyhledawajíce. Přijeli tolikéž posłowé Jana Basilowice knížete moskewského, tuž korunu a sceptrum žádejíce. Toho času Štěpán Bátor ještě na králowství polské nemysľiť, ale že jest se také

podlé jiných za jednoho kandidáta téhož království vydat, obzvláštním štěstím jeho se to přihodilo.

Zůstával toho času u něho w Sedmihradech Samuel Zborowský, Petra Zborowského palatina Krakowského bratr, jsa z Polska z té příčiny vypověděn a wyhnán, že jest na den korunování krále Jindřicha Ondřeje Wapowského, jednoho z předních saudcůw zemských, před očima krále, neohlédaje se na důstojnost jeho ani na wzácnost sněmu, ukrutně zamordował. Ten, jsa od téhož Bátora poctiwě přijat a štědrě wychován, kdy se po odjezdu krále Jindřicha do wlasti své nawrátit, bratřím a přátelům swým, jichžto z předních stawůw království weliký počet měli, mnoho dobrého o dobrých mrawích, heroické myslí, zkušenosti w věcech wátečných, náboženství, mírnosti a opatrnosti osoby jeho wyprawował a tak wysoce zwelebował, že by hoden byl všechněm kompetentům přednešenu a za krále polského slušně zwolenu býti. Petr Zborowský, jsa takowými řeči bratra swého namłuwen, Bátorowi půwodem byl, že jest se také wedlé jiných kompetentůw za kandidáta království polského wydat, k čemuž s týmž bratrem swým Samuelem jemu wěrně nápomocen býti se snažil. Bátor, domníwaje se, že k takowému důstojenství bez obzvláštního zřízení Božího nepřichází, newiděto se mu tau příležitosti pohrdati. Poděkowaw obaum pánům Zborowským s welikým zakázaním všelijaké wděčnosti a skutečného odměnění, je tím více k fedrowání věci své spůsobné učinit, a posly své, z nichž Alexander Kuendus předním byl, neprodleně k sněmu wyprawit.

Zatím se pak při témž sněmu věci z strany wolení nowého krále diwně dařily; nebo póstlowé jedné každé strany, snažující se poctiwost a jména knížat, pánůw swých, podlé nejvyšší možnosti své zwelebowati a rozmnožowati, při všech stawích přednost w přímłuwách majících se co nejlépeji insinuirowali a je jak welikými dary tak i sliby k straně své tejně i zjewně přitahowati neopominuli. Mezi kterýmižto všemi wyslanými JMsti Císařské poselství nejwzácnějši bylo, a to netoliko pro wznešenost rodu jich ale také pro společnost jazyků a zpříznění od předních půwodůw obojího národu českého a polského pocházející. K nim se také krále španihelského poseř s Janem Cabenchiem Korytenským a Ondřejem Dudičem člověkem rozumným, Polákům příjemným a věci JMsti Cské pilným připojili. Ale od strany Bátorowy starší Zborowský, pán wzácný a mocný, s přátely swými stál, kteréhož wětší počet stawůw přímłuwami swými následowali. Měl přes to také jednoho čauša, toho času od Murata císaře tureckého do Polska na sněm wyslaného, k tomu nawedeného, že jest se též za Bátora jakožto mana tureckého jménem a na místě císaře pána swého přímłuwal. Ale pan Jakub Uchaňský arcibiskup Hnězdenský s nejwětším počtem stawu rytířského, Polákůw a Litwanůw, se wší pilností se za Jeho Milost císaře Římského přímłuwati snažili, tak že póstlowé císařští w dobré naději k obdržení žádosti své postaweni byli. Ostatní pak kompetenti, ačkoli podobně wěc swau fedrowati nepomíjeli, však jsauce přímłuwami druhých stran přemoženi, w nemařau pochybnost k obdržení žádosti své přicházeli.

Když se tedy tyto věci sem i tam podávaly, páni Zborowští s přátely swými Bátora na sněmě za krále wyhásili, s tau wýminkau,

aby Anna, krále Sigmunda posledního bez dětí mužských z světa vyšlého dcera, od něho za manželku pojata byla, smýšlejíce, že by táž kněžna, z krve královské Jagellonitůw o králowství polské hrubě zaslaužitých pocházející, co nejwýš šetřena a náležitě opatřena býti měla. Naproti tomu Jakub arcibiskup, jsa nezbedností pánůw Zborowských stížen a obzwláštní devocí a laskau k JMstí Cské nakloněn, s nemałym počtem senátorůw a předních stawůw JMCskau welikými hlasy krále polského jmenowali a ustawičně opakowali. A tak obě strany wolení swého neustupně se přidržujíce, k knížatům od sebe zwoleným posly swé bez meškání wyprawili.

K JMCské wyslán byl Atbrecht Łaský palatin Sěradský s Stanislawem Gostońským a Mikulášem Firlejem saudeci zemskými, spolu s některými jinými předními jak stawu panského tak rytířského osobami. K Bátorowi pak Jan Tarło palatin Lubelský rodu welmi urozeného se dwanácti osobami radními z stawu panského a rytířského wypraweni jsau.

Ale mezitím strana Zborowianská k Bátorowi nakloněná s nemałym křikem a bauřkami sněm k 13. dnu měsíce Ledna léta příštího do města Ondřejowa položila, na kterýž se wšak ze stawůw, ježto císaře Maximiliana sobě za krále polského zwolili, žádný najíti nedali. Bylo pak při tom sjezdu od strany Zborowiansko-Bátorské dekretowáno, aby wolení císaře Maximiliana na králowství polské za nepořádné uznáno a držáno bylo z příčiny té, že jest od arcibiskupa Hnězdenského a některých stawůw jeho se přidržejících ne při zasednutí stawůw w pokoji sněmowním, jakožto místu k přímłuwám swobodným zřícením, ale w poli od zbrojných a bauřliwých měšťanůw učiněno bylo. JMCská k tomu sněmu také posly swé wyslali a skrze ně stawy odporné miłostiwě napomenauti dáti ráciť, aby se pro uwarowání roztržitostí a pozdwižení přímłuwami swými s arcibiskupem Hnězdenským a s wětším počtem stawůw polských, ježto JMCské sobě za krále rozwalziwě a jednomyslně wywolili, społčiti a Bátora jakožto mnohem nižšího JMCské nepřednášeli. Ale oni, neslyšíce legátů a obawajíce se, aby se jim od strany císařské nějaké násilí nestaťo, proti nim se welikým haufem lidu zbrojného pěšiho i jízdného opatřili a potomně dłauhým rokowaním drahný čas ztráwili.

Pan Łaský a poslowé polští mezitím k císaři do Wídně přijeli a tu s JMstí o přijetí králowství, potvrzení swobod zemských, přísahy a jiných obyčejných kondicí wykonání často radu drželi. Podobným způsobem Bátor w knížetství sedmihradském s Tarłem a towaryši jeho strany manželstwa kněžny Anny, ujiti králowství a jiných jim poručených wěcí se radili. Ale newidělo se obaum stranám co jistého před zawřením sjezdu Ondřejowského ustanowiti, nýbrž raději na konec očekawati.

JMCská zkusiti chtěti ráciť, zdaž by mysl Bátora pýchau nedužiwau uzdrawiti a jej z nenáležitě žádosti w příčině králowství odraziti mohl. Protož pana Křištofa z Tifenbachu, toho času hejtmana w pewnosti Satmaru, do země sedmihradské poslal, dada Bátora mnohými důwody namłauwati, aby wzácným knížectwím sedmihradským, z kteréhož jemu každoročně weliké důchody k wedení a zaslání stawu knížecího vycházejí, za wděk přijat a nato zdrawě pomyslit, jakau

by starost, práci a péči ujitím království polského na sebe uwozo-
wał. K tomu aby se rozpomenul, čím JMstíCské, kterýž jeho k tak
weliké důstojnosti a na knížetství sedmihradské, podle práwa JMstíCské
wlastně náležející, miłostiwě wyzdwihnauti ráčil, powinen jest. Pro-
čež že JMCská jeho pilně napomínati ráčí, aby od wolení swého ne-
pořádného, kterýmž jej někteří lidé bauřliwí krále jmenowali, dobro-
wolně upustiti odporen nebył. Což že by jemu u všech netoliko k
wěčné pochwale slaužilo, ale také celé království polské od zkázy,
zábuby a wyléwání krwe lidské zachowáno bylo, a takowá slušná
wolnost jeho od JMstíCské jemu wšeljakau miłostí co nejštědřeji wy-
nahrazena býti mohła.

Dotčený pan z Tifenbachu, jsa beze wšeho odkladu k audienci
připuštěn, ty a takowé důwody hmotné knížeti Bátorowi rozwážliwě
a maudře přednesł, a to s takowau přitom protestačí a ohlášením, že
by JMst Cská sebe a těch, kteříž osobu jeho císařskau k té důstoj-
nosti královské u wětším počtu dobrowolně zwolili, opustili moci
neráčil. Kníže Bátor, wysłyšaw takowé přednešení, hned na druhý
den swau odpověď dał, totiž, že on tu důstojnost, kteráž se jemu
mimo mnohé vyhledávání z pomoci Pána Boha dostała, bez hanby
zawrhauti nemůže; nebo kdy by to učiniti měl, že by se sám wlast-
ním wyznáním swým té wywýšenosti a sláwy nehodným býti poklá-
dał. Pan z Tifenbachu, wida sebe mimo naději swau tak rychle wy-
praweného a sprostě odbytého býti, nemáo se popudít. S pilností Bá-
tora napomínal, aby, maje od JMCské miłostiwě vyhledávání na po-
zoru slušném, od tak kwapného a nečasného předsewzetí se zdržeti
hledět; ale dostaw od něho tu resoluci, že by on jinau odpověď na
přednešení jeho, byl se pak o to přes celý rok raditi měl, od sebe
dáti ani intenci swau, stále zmužile postupowati, změnití nemoht: zase
zpátkem do pewnosti Satmaru se nawrátit a JMstíCské bez meškání
relaci strany marného wyřízení swého učinit.

Když sobě tedy obě strany na předsewzetí swém neustupně se-
trwati usmyslili, kníže Bátor nejprwé sněm do městečka Meďaše roz-
zepsal, království sobě od stawůw polských a litewských podané
přijal a jim se 8. dne měsíce Února přísahau obyčejnau zawázal.

Císař, maje tu wěc w bedliwém uwážení, když se o to s arci-
knížaty Ferdinandem a Karłem pány bratřími swými, též s kurfirstem
saským Augustem, Ałbrechtem knížetem baworským a s jinými knížaty
říšskými poradil, na žádost pana ěaského a jiných posłůw od stawůw
polských a litewských k JMstí Cské wystaných se miłostiwě resoli-
rowati a důstojnost království polského k sobě přijíti ráčil, jmenuje
jim 26. den měs. Brezna k potwzení wšem stawům privilegia a swo-
body jich. Na kterýžto den do kostela sw. Augustina z paláce swého
na seslu — byw toho času z neduhu podagry nedostatečný — se né-
sti dał, jsa rauchem zlatohławowým oděn a na hlavě korunu drahau
nesa. Arciknížata synowé, též tejně rady, komorníci a dwořané jej
předcházeli, císařowna pak paní manželka JMstíCské s sestrami arci-
kněžnami následowaly. Přišedše do kostela, dwa z posłůw polských
list na pargameně psaný, mnohými pečeti opatřený, kterýmž se JMstí
Cské království polské a weliké knížetství litewské offerirowaly, na
rukau swých před JMCskau otewřené drželi. Tu sekretář Stanisław Kor-

ňarský JMstiCské jakožto nowému králi polskému přísahu obyčejnau přečetl. Potom Te Deum laudamus prospěwowáno, weliká střelba ze všech bastají około města wypuštěna, a po wykonaných službách Božích wzácné hody s welikau sławností a radostí držány byly.

Mnozí smýšleli, kdy by byl císař přísahu stawům polským o některý den dříve nežli Bátor učiniti a se k skutečnému ujímání králowství polského bez meškání na cestu byt wydat, že by se byt týž Bátor na přátely spoléhati a proti síle JMstiCské se postawiti nemoht, zwlastě toho času, když císař weliké wojsko jak jízdných tak pěších s welikým důkladem peněžitým pohromadě jmíti a k tomu z říše nematý počet lidu wátečného s hotovým žoldem swým očekawatí ráciť. Ale prodławžením a wáhawostí císaře se potom stało, že Bátor, pochybuj e o příjezdu JMstiCské, rychlosti k wyřízení věci platných potřebné užíwaje, o štěstí se dříve nežli JMstCská pokusiť, tak jakž je také po wůli swé co nejwolnější a nejpríwětliwější nalezť.

2. Z paměti sauwěkých.

Útěk Jaroslawa Bořity z Martinic z Prahy r. 1618.

Hrabě z Martinic, když již přes tři míle od Prahy do wsi Tachlowic přijel, rychle koně z kočárku wypřáhnauti a je zpátkem panu Kotwowi odeslati a jiné čtyry dobré ze dwora swého zapřáhnauti dat. Tím rychleji jeda, druhý den po sławnosti na nebe wstauvení Krista Pána 24. Máje k wečerau do kláštera Płasského řádu cistercienského přijel. Wšak žádnému se tu, krom samému opatu, znáti nedať, kterýž ho whlidně přiwítal a bez mnoho hłuku do jednoho pokoje tiše uwedť. Hrabě z Martinic nemnoho tu pojed, hned se do psaní dat. Předně JMsti císařské co se s ním zběhło napsal a za ně (totiž za nepřátely), by jim miłostiwě odpuštěno bylo, se přimławuwal; že zázračně žiw zůstaw a wida že o jeho bezhrdlí dále stojí, zaumysla se usmrtiti dátí a tudy proti Bohu i sobě býti nechťeje, wen ze země že ustupuje, což, by se mu za zlé newykřádało, doložít; i že by sice z Prahy nejel, kdy by jist swým žiwotem dále býti mohť, před Pánem Bohem a blahosławenau Pannau Marii a všemi wywolenými swatými wyznáwal. Psať tu také psaní nejvyššímu kancléři Zdenkowi z Łobkowie, kterýž potom knížetem od JMsti Císařské učiněn byl, aby jeho psaní JMsti Cské přednesť. Psať také nejvyššímu purkrabímu Pražskému. Napsal jest ještě dwoje psaní, jedno hejtmanu Karlšteinskému pro opatření téhož zámku směřující a druhé paní manželce swé. A již po půlnoci položiw se jen w šatech, málo jest pospal a hned raničko 25. Máje odwedť jest ty psaní témuž panu opatu Płasskému, žádaje, aby on je ihned po jistém posťu do Prahy odesal a k rukaum jeho paní z Martinic do domu konečně dodati poručít; což se i stało. Kočím pak dáleji jeli weleť, a poznáwaje nematé nebezpečenství sobě nastáwati, již dokonale se odhodlat, pokudž by wystání jízdní nejmenší útok na něho učinili, že se on s lidmi swými jim jak słuší brániti a dle přirozeného práwa moci zase moci odpírati chce a bude. Pročež všickni spolu s pistolemi a ručnicemi a kordy swými k udatnému bránění se přihotowili. W tom tři rejthaři, polkawše se s nimi, do wozu oprawdowě nahledli. Hrabě z Martinic hned také naschwále

tím směleji z wozu mezi oči jim pohledt a před nimi swůj klobauk smekť, tak aby se oni tím méně, že on jest, dowtípidi mohli. Jakož pak též oni klobauky swé sňawše, předse dále cestau swau k Tachowu jeli. Ačkoliw jsau se několikráte zastawiwše, zpátkem na ten wůz ohlédali a w poli na koních swých sem i tam harcowali: buďto že jsau téhož hraběte z Martinic tak škaredě ošacného s bradau oholenau a twáří očerněnou nepoznali, anebo tak statně widauc je zapatřené, do nich wsaditi sobě netraufali. A tak jest hrabě z Martinic se všemi swými šťastně do Tachowa dojeť a w klášteře sw. Františka bytem se položit.

W sobotu 26. Máje hned o půlnoci hrabě z Martinic s poděkowáním, daw několik dukátůw štědré aľmužny, z Tachowského klášteřa jest wyjeť, a wzaw odtud posta, w noci tmawé pospíšiť jest z Čech, z wlasti swé miťe awšak newděčné. Ačkoliw jest ten poseť w noci dosti dobře cestu ukazowať, wšak potom ráno we dne, když do welikého lesa na pomezích českých k Falcu se jede, hanebně jest zabľaudit a je zawedť, že jsau žádné cesty ani stezky wíce newiděli, nýbrž w hľubokých a hustých lesích wězeli, ani kam dále ani zpátkem ani nářed s wozem projeti nemohli. Pročež kordy swými, jsauce bez sekyry, dřiwí pracně odsekáwali a celý wůz několikráte dosti těžce přes pařezy a špaľky přenáseti museli. Při té nesnázi Petr Thomasoni barwír¹⁾ z netrpěliwosti rozhněwať se na toho posta, tľať a jemu pro bľudné zawedení ostře domľauwať i bitím hrozit. Kteréhož se poseť obáwaje, nenadále se ztratiť a pryč odešeť. Když jsau jak wšickni sem i tam po lese pilně cestu hledajíc chodili, awšak jí nikterak najiti nemohli, nařidit jest w tom hrabě z Martinic tento prostředek, aby ne tak wšickni wesměs pojednou ale po pořádku jeden po druhém štěstí swé zkausejíce, asi za čtvrt hodiny cestu hledali. Počaw tehdy Petr Thomasoni cestu hledati, sám jest nářed šeť a jiní wšickni za ním. Když pak jest on za čtvrt hodiny nic nenalezť, tehdy následowať jest Zachariáš Wejda regent, po něm Adam lakej; a nic nenalezli. Mnohem pak méněji jest ji kočí nalezť, nýbrž wjeť s wozem do nějakého bľáta, tak že jsau klisny až do břicha w něm wězety a z něho samy sobě pomoci, nad to pak s wozem wen wytrhnauti dľauho nemohly. I wida hrabě z Martinic, že již přes tři hodiny pořád w tak weliké úzkosti zůstawa a že nikam z těch hľubokých lesůw wyjeti nemůž, i mohli by naposledy tu wšickni hľadem zahynauti: pročež klekť jest na kolena swá a wšickni lidé jeho za ním, modľíce se wraucně Pánu Bohu všemohaucímu, aby jim ráciť z toho nebezpečenství miľosrdně pomoci. Což se tímto spůsobem staťo: Předně, jakž jsau od modlení wstali, poruciť jest hrabě, aby kočí we jméno Boží klisny hnať a jiní wůz tľačili. Potom šeť hrabě nářed, za sebau lidi swé weda. A tak cestu hledaje i modle se pomaľu, jest wyšeť z hrozných lesůw do nějakých welikých smýčenin, tak že se s konce lesa a vysokého wrchu do těch smýčenin nízko dole ležících jako do nějaké hľuboké propasti hleděťo; wšak tu ješťe žádného pole ani cesty nikdež widěti nebyťo, nýbrž jako na pausti. Hrabě z Martinic, práwě jako z nějakého wnuknutí Božího, hľasitě jest zwoľať

¹⁾ Barbier, holič.

německy: „Ó Bože můj! kde se nyní obrátiti máme!“ a hned uslyšel hlas řkací: Ja! Nato on hrabě řekl německy: „Ó můj milý příteli, powěz mně, kde jsme my? Zdaliž na prawau čili na lewau stranu dáti se máme?“ Ale když mu na tuto otázku nie odpověděno nebylo, tehdy jest on opět hlasem zwołať: „O můj milý příteli, máme-li se na prawo obrátiti?“ Nato hned zase hlas odpovědět: Ja! I nechtěje natom hrabě přestati, zwołať znova: „Máme-li se na lewo dáti?“ Na to hlas žádné odpovědi nedať. Ihned hrabě zase německy takto zwołať: „Tehdy máme se na prawo obrátiti?“ Načež hlas welmi srozumitedlně takto powědět: Ja, ja! Pročež we jméno Boží hrabě hned se pomať na prawo obraceť a tak brzo jakausi trawnatau máto ujetau cestu našet, kteraužto cestau s wrchu doľů jewše, do nějakého bahniště červeného wjeli, skrze něž předce projeli k malé wesniče. A odtud do městečka již w Falcu ležícího Weidhausen přijeli.

LXIII.

Heřman hrabě Cernín z Chudenic.

Jsa potomek jednoho z nejstarších rodůw šlechty české, syn Jana Černína, narodil se Heřman l. 1573. Otec mu zemřel, když mu bylo rok. W osiřelosti této nehrubě o něj pečowali poručníci; sámť prawí, že do žádné školy ani umění dán nebyl. Co zanedbáno w mládi, nahradil však hojně w létech dospělejších. L. 1598 wykonal spolu s Kr. Harantem z Polžic pať do sw. země, do Arabie a Egypta, kterau společník jeho potom popsal a popsání wydal. Již l. 1598 byl komorníkem císařským. L. 1607 přijat do stawu panského. Známosti, kterých mu pať jeho o věcech orientalských zjednala, bezpochyby byly pohnutkau, že l. 1615 poslán byl od císaře Matyáše w legaci do Turek, odkudž se l. 1617 nawrátil s dobrým pořizením, přinášeje slib míru na 20 let. W bauřích českých zachowal neporušenau wěrnost domu rakouskému. Zastáwal tehdá úřad hejtmana staroměstského. Obávajíce se odporu jeho, kázali jej powstalci jmauti, čemuž on ale rychlým útěkem ušel. Za 8 hodin asi dojel z kaple bělohorské až do prwní wesnice saské. Po wítězstwi zbrani císařských usazen byl opět w hejtmanstwi a od té doby, požíwaje přízně panowníkůw swých, postupowal w hodnostech. L. 1623 powýšen byl za barona říšského, l. 1627 za hraběte českého, za saudce zemského a spolumístodržícího královského, 1635 za falckrabí a týmž časem asi za tajného radu. W bojích, které tehdá zemi českau hubily, nezůstáwal nečinným. Jako již na Bílé hoře bojoval pod prápory císařskými, tak l. 1632, sebraw o swé ujmě branný

lid, dobyl Žatce na Sasích. L. 1644 nastoupil druhé své poselství do Turek, kterýmž sobě dobyl nehynací zásluhy o říši rakauskou, ješto odvrátil od ní příčinu jisté téměř zkázy. Následkem válek, které s nesmírnými záhubami již 24 let trvaly, byly země naše skoro na mizinu uvedeny; polowice Uher s hlavním městem vželo v moci turecké; Torstenson hospodařil w Čechách a na Morawě, ano zástupové šwedští doráželi až k samé Wídni; sedmihradské kníže Jiřík Rákocy umlauwal spolek se Šwedy a již se strojil k společnému s nimi boji; Benátčané weliké summy podávali portě, aby wálku proti císaři zdvihla: w takowém stawu věcí, kdy by Turci se připojili k nepřátelům Rakauska, sotwa by byl mohl zachráněn býti stát tolikerym úsilím domu Habsburského utvořený. Tu Heřman Černín osobní swau rázností a znalostí powah tureckých dowedl toho, že sultán Ibrahim wojsko do Uher úmyslem wálečným již wypravené powolal nazpět a mír s domem rakauským obnowil. Denník welepamátne cesty této jazykem českým rukau samého hraběte sepsaný zachowal se w hraběcím archiwu Černínském w Jindřichowě Hradci. ¹⁾ Wrátilw se domů, spravowal pan Heřman postaupně několik úřadů zemských; byltě sudím dworským, pak nejvyšším sudím, nejvyšším komorníkem a rok před smrtí nejw. hofmistrem. Zemřel dne 7. Března 1651 i pochován w chrámě sw. Wíta na hradě Pražském. Z hojných statkůw swých založil fideikommis domu Černínského, we kterýž po něm, poněwadž děti neměl, následowal strýc jeho Humprecht.

Z Denníka cesty I. 1644 — 5.

Audienci u sultána.

18. Oktobru 1644 maje audienci u sultána býti, strhla se takowá prška, nečas, že nemohla wětší býti. Posílat jsem k welkému wizíru, možná-li jest, aby o den odloženo býti mohlo? Odpowěd, že nemůže nikoliw odloženo býti, a on wizír že by sultánowi o to słowa říci nesměl. Poslal ke mně čiahausc-baši s několika Turky, že již sultán Ebrahim i welký wizír a jiní wšickni wizírowé očekawajíce w diwanu jsau, abych nemeškał, že jim natom jejich hlawa stojí a p. Tu jsem já chtěl sám na woze až k bráně diwanu dojeti; nemohł jsem toho obdržeti, nýbrž tak předse na kůň wsednauti a se kačeti. ²⁾ Tu ještě nejwětší příwal, jako by jej naschwál wysypal, na nás přišel, že potůčky wšudy po ulicích šly. Kdo čím mět, drobet se prikrył, wšak wšickni nadwýšeně skaupáni byli a jíti pospíchali. Jak jsem pod łaubím u diwanu se drobet otřel, a mdlý jsa³⁾, sotwička na nohách stál,

¹⁾ Denník tento J. Jireček wytisknauti dal w Miklošicowě Slow. Bibliotece. We wyńatech tuto podaných jazyk poněkud jest oprawen.

²⁾ máchati se jako kačena. ³⁾ Černín byl právě powstal z téžké nemoci.

a hned brzo po lehkú do diwanu wstápení učiniti: všichni, wizír nejvyšší a jiní proti mne wywstali a mezi sebe proti welkému wizírowi posadili, salutací s obojí strany se dáty a welmi pěkně konwersací se užíwały. A sultán Ebrahim práwě naproti mně nad wizírem Ahmetem za želozijí byl, díváje se na mne, na mé řeči a komplimenty; ale já jsem jej w twář widěti nemoht, toliko blíkání jsem zname-nať. Asi po dobré půl hodině, tu jejich kapidži, jak obyčej, přede mne stůt newelký okrauhlý stříbrný představili, jídlo jednu krmi a chléb na stole wůkoť a wůkoť postavili. Tu jsem já, welký wizír, silichtar wizír, kapitáni bílého moře a JMsti císařské resident jsme spolu před očima sultána jedli a po wykonání toho drobet poseděli. Pana Mikuláše Bechyně, pana Soka a pana sekretáře JMsti Císařské Sattlera a pana Jana Bechyně nechať jsem s jedním wizírem opodál za mnau za stołem jísti. W tom jsem o kaftany a kolik osob k audiencí jíti mají, rozmłauwał, a na několiká čtyřideceti narownáno bylo. Wywstali a šli jsme z diwanu pod jakausi ložiú. Wedlé obyčeye tu se kaftany rozdávaly; koho štěstí lepší neb horší k dostání trefilo, dostať. Páni welký wizír a wizírowé šli nápred k sultánowi a, jak obyčej, se před ním postavili a hned brzo mne před sultána Ebrahima zawořali. Však sultán jich wíceji, ačkoli kaftany měli, krom čtyř před sebe pustiti nechtěť; ale já jsem wzkázání sultánowu replicirowať, že toho obyčej prwé nebýwať, a čtyry wíceji jsem, aby wjítí mohli, obdržěť. Osm jich bylo. W tom, jsa již před sultánowým pokojem, wyšli dwa kapidži-baše, wzať mne každý z nich za jednu ruku a wedli mne až do połowici, prostředku, toho pokoje před sultána, a tu se se mnau zastawiwše, hned mne mocí k zemi tlačili, abych nízkau reverencí sultánowi udělať, až jsem na koleno přišěť k zemi, (an to prwé nikdy nebýwať, nýbrž u otce jeho, když jsem několikráte audiencí měť, až k samému přiweden byl a sukně se jeho s náležitau reverencí do-tekť) a zase zpátkem až k stěně obyčejnému místu mne dowedli. A tak pořád mých osm osob i s panem residentem počítajíc, až se wystrídali a dokonce na zem doložiti museli. Tu jsem já krok jeden wystaupit a orací swau sultánowi Ebrahimowi wykonať a též kreditiv do rukau welikého wizíra odwěsti dať, kterýžto ihned sultánowi od welkého wizíra dodán byl. Tu sultán sám začať proti mne młuwiti a tuze kričeti a welice hrubě se wzpauzeti a prawiti, proč jsme tak dłauho, jsa on již šest let padišaha, k němu neposřali? Co pak jsme o něm newěděli, že padišahem jest, tak dobře jako bratr jeho Murat a rovně ty krá-lowstwí, země, ostrowy a moře possediruje a jeho wlastní jsau? Nechať jsem jej braukati a nato jsem žádné odpowědi nedať; neb jest hned w tom dál ke mne młuwit a ptať se, mám-li plenupotencii o wšecky punkta traktirowati a zawíratí. Tu teprw jsem dať z třmenu krátkau odpowěd, že mám od JMsti císařské plnau moc ke všemu tomu, co při kommissí poslední wedlé kapitulací traktirowáno a načem zůstáno bylo. Presenty byly to ráno před audiencí asi hodinu do se-ralju sultánu odesřány. To mu se wysoce welmi líbiť, jak jsem byl zprawen potom od přední osoby, že jsem se dál s ním nehádať a krátkau odpowěd dať; schwalowať to sám před wizírem. Po wykonání toho zase mne páni kapidži ujali a skoro jako kati zacházeli, mdlý jsa, se mnau trhali, až mně prsten můj welký z rukau strhli, a

to w pokoji sultánowu mně stržen byt; bez něho jsem domů přijet. Však po několika hodinách byt mi zase do mé karawanzerije odeslán. Děkował jsem Pánu Bohu, že jsem, tak ještě zemden jsa, w tom všem wytrwał. A hned ten den k welkému wizíru Ahmetowi jsem schwalně poslať, stěžuje sobě, to-li je způsob u nich, na takový způsob hosta, starého známého od několika set lidu, obzvláště pak welkého posla Římského císaře a uherského i českého krále s takovým tuhým poťlačowáním, reverenci činěním od těch kapidži-baš? Ježto já žádným sedlákem nejsem a wím jak se w té příčině, nic sultánowi neujímaje, chowati mám. Protož aby to dáleji remedirowať. A k přátelství a pokoje činění že to způsob žádný není. A dáleji že bych podruhé newěděť, jak k audienci jeti a jíti a o všem Jeho Milosti Císařské partě ⁴⁾ dáti. Nad to wyše, že já, jsa prwé zde u otce tohoto sultána dobře widín a ničehož se takového mně nestalo, a nyní mnoho dobrých obyčejů zanecháno a změněno, nebo i některé zapomenuty jsau. Jsem i toho se opowázil a znaje jejich prwní způsob, bez klejtu jeť, na wíru do rukau se jejich dať, a to obserwirowať, když musulman ruku na bradu swau poťožil a słowo swé od sebe dá, že pewno a jisto jest. A tak o to by osobu mau sobě měli tím wíceji wážiti, a tento příjezd můj od JMsti císařské s radostí jim k dobrému widěti. A že JMst Cská wíceji než měť učiniti a mne wyslaťi ráčil, a to vše pro politowání obau stran nebohých poddaných zkázy.

Tu pan wizír azam ⁵⁾, po wyslyšení toho, podruhé — nebo jest ke mne poslať dřiwěji nežli můj wyslaný tam došeť, — se omřauwať i swého pána sultána, a všeco to uwozowali na ignorancii těch dwau nowotných kapidži-baš, nedáwno z Kajeru přijatých, a sultán že se mnau dobře spokojen, a že odpowěd mau na jeho promřuwení sobě wysoce oblibowať a osobu mau schwalowať; on, pan wizír, že mně se též vším dobrým zakazuje a wíceji se toho státi nemá.

Jednání s serdarem Budinským.

5. Nov. 1644. Husinei wizír-baša-delli poslať ke mně, maje brzy již s swými lidmi wytáhnauti z Konstantinopole a k Budínu cestu swau (jsa tam serdarem) před sebe wziti, abych k němu do jeho seralju přijet, že z poručení sultána se mnau pilně promřuwiti má. Což jsem bez meškání tak učnil a tam jakž náleželo se wyprawiť a přijet. Tu jak obyčej salutací, romřauwání rozličných případností býwaji a byty. W tom začať jménem sultána na mne tuze zapaustěti a k tomu na dvě hodiny pěknými słowi, zase pohrůžkami, wojnau hroziti, abych já k tomu, jakožto welký poseť powoliť, aby Košice s těmi hrabstwými jim dědičně k sedmihradské zemi, jelikož on též země pán jest, zanechány byty, jakož je prwé Bočkaj i Bellehen Gábor drželi; že oni od čtyřkráte tisíc tolarů, které jsme jim zadrželi, upustí, a tak tudy že o všeco k dobrému pokoji zawřeno a upewněno bude. Odpowěděť jsem jemu takto: „Co se prwního punktu dotýče, abych já jaké powolení dáti měť, toho že jakkoliw učiniti nemohu a žádného plnomocenství nemám, a také že bych wedlé dobrého swědomí a wěrn-

⁴⁾ zpráwu. ⁵⁾ welký wezír.

sti pánu swému nikoliw k tomu raditi nemoht, aby od uherské země něčeho upustiti míti ráciť, a že prwé Bočkaj též i Bellehen Gábor od JMstičské, jakožto poddaní JMstičské statky swé w Uhřích mající, té miłosti užíwání ad vitam toliko dostali, aby wše zase po jejich každého smrti pokojně JMstičské (toho času) odvedeno bylo. Rácoy že zaumysla se nutká, nemáje žádné sprawedlnosti k ničemému tomu; toliko tím pretextem by rád oba welké císaře k nepokoji a záhubě zemí přiwedť. I tolikéž jsem dopowědět, aby nahlíď do kapitulací té, kterau jsem já za otce tohoto sultána Ahmet-chana sem přinesť, kdež natom zawřeno, aby wše w swé podstatě zůstawať, totižto aby žádný sobě, jedna ani druhá strana, nic wíceji osobowati nemoht; a kdy by se co takowého zběhlo a staťo, buď že by pewnost která, zámek neb paťanka pod jakýmkoliw způsobem wzata byla, aby ihned o to kommissí nařizena, a zase které straně by odňato bylo, nawrácení se staťo; jako i, aby žádná strana žádné pewnosti, paťanky, šance na swém wlastním w tom pokojném čase druhé straně k podezření stawěti nemohta. A tak sprawedliwě náleží, aby sultán wasallu swému poručíť, aby to, co jest proti pokoji a wšem kapitulacím učiniť, zase nawrátíť, anebo aby sám sultán, poněwadž prawí, že to sultán již w rukau swých má, odstaupiť." Nato on zůriwě odpowědět: „Tehdy že já nejsem welkým posťem, když takowé moci, abych o to řiditi a zawíratí mět, nemám." Tu jsem se w swé mysli pohnuť a rozhněwať, a wydať jsem na něj otázku a řeķť jsem: „Jest-li on wěrný pánu swému?" Odpowědět, že jest. „Co by tedy, kdy by na mém místě byť, učiniť?" Newědět nato (pomalť jsem jej) co odpowěditi. I doľožíť jsem to, že w těch wěcech nemusí powědom býti; nebo žádná traktací ani pokoje zawírání nikde se we Wídni ani w Konstantinopoli nedáťo: nežli na hranicích zawíráno býwá, jakož se nyní w poslední kommissí a traktací w Řezně staťo. I tolikéž že má instrukcí od JMstičské, co činiti mám a powinen jsem, mne wede. Nyní že se žádná wina JMstičské přičítati moci nebude, jestli co dalšého z toho následowati bude; že mají pokoj i wojnu před sebau, že sobě zwoliti mohau, co se jim líbí." Tu on začať teprwa ještě i toho dokládati, že naposledy mne s listem a bez wyřízení s hanbau odprawí. Odpowědět jsem, „že w jejich moci stojím, ale že jsem jim tu poctiwost učiniť, kterau jim žádný, co ottomanská porta stojí, neučiniť, totižto že jsem sem přijel bez wšeho gleitu a assikurací, a do rukau se jejich dať. Že mohau se mnau činiti, co se jim líbí; ale že zato mám, že tím wíceji by mne měli sobě wážiti a dobře činiti, že oni nyní mohau též beze wšeho ostýchání budaucně posťa welkého bezpečně posťati. Ale skrze mne že JMstičská pán můj nejmiłostiwějši žádné škody nésti nemá." Nato zase potom ta nejlepší sťowa dáwať a prawíť, abych já se nedomníwať, aby tento diskurs a promľauwání k nepokoji mľauwen byť, toliko k přátelskému porownání. Dáleji dotekť jsem druhého punktu strany čtyřkrát sto tisíc sultánowi dľužnu býti: tomu že odpírám, toho že nikdy ničím ukázati moci nebudau, poněwadž w kapitulacích stojí categorice „semel pro semper těch dwakráte sto tisíc daných zlatých," a tak že jejich wýķlad toho sťowa „semel pro semper" není jak býti má a jak oni toliko, že by se na tři léta wztahowati měťo, wyķládají. A tak newěda on serdár, jak dál se mnau wyjítí, wztáhli jsme to oba na kommissí a

pěkná slova sobě dávali a se rozjeli. Tu on ještě k sultánowi a wizirowi dojeť, nepochybně referowať, a potom z Konstantinopole do jedné zabrady se lidmi swými, jak obyčej první den wyjeti, wyjeť a dáleji k Budínu táhť. Požádati mě dať o mého nejlepšého psa liháře: hned jsem jej jemu poslať, a jeho Mustafowi agowi pěkné hodiny.

LXIV.

Jiří Plachý (Ferus).

Narodil se l. 1585 w Horšowě Týně, wyrostl ale w Plzni, kam se rodičowé jeho přestěhowali. Studia konał w Praze pod jezuity, do jejichž řádu l. 1602 wstoupil. W Praze od 1616 vyučował filosofii, morálce a polemice, až l. 1620 ustanowen byl za českého kazatele u sw. Salvátora, wedlé kteréhož úřadu spravował tiskárnu klementinskau a od l. 1623 též bibliotheku téhož kollegia. Postawení swého užil k rozsáhlým studiim, jmenowitě snažil se obeznámili w historii domáci. Kázání jeho welmi byla oblíbená. Nikdy toho, co jednau přednesl, neopakował: wždy přednášel předměty nowé nowým spůsobem. Znaje dějiny české, z nich příklady uwozował, kdežto jiní kazatelé w Řecku a i Itálii po příkladech se ohlédati uwykli. Horle pro ctnost, prawdu a nábožnost, neohroženě káral nectnosti a nemrawy sauwěkých. Což diwu, uwalil-li tím na sebe nepřizeň mnohých, tak že jako druhdy sw. Jan Zlatoústý do wyhnanstwí jíti musil. Poslán byl do Prachatic, kdež se wýmlownosti jeho brzo podařilo přiwěsti obywatele w lůno církwe katolické. Zanedlaňu však k prosbám Pražanůw nawrácen byl ke sw. Salvátoru, kdež stejnau přisností, oblibau i nepřizní kázał až do posledních let swých. Přátelských swazkůw užíwał Plachý k tomu, aby muže schopné pobádał ke wzděláwání dějepisu vlastenského a jim w tom byl nápomocen. Tak wyzýwał sekretáře Slawatowa, Hrušowského, aby pokračował w kronice Hájkowě proti Martiniowi z Dražowa, o němž tehdaž powěst šla, že totěž mění učiniti se strany protestantské. Jmenowitě ale shledáwał Plachý prameny dějepisné a obstaráwał jich přepisy kancelěri Slawatowi, kterýž jemu zase dílo swé po částech k čtení a posuzowání posílał. Působiw třidcet plných let s kazatelny a pocituje na sobě již slabotu stáří, odebral se Plachý do Březnice, aby poslední dny swé w pokoji ztráwil. Tam dne 21. Ledna 1659 swětu wýhost dał, i pochowaň w nowé kolleji tamní, jejíž stawbu sám byl řidil. Voigt líčí jej těmito slowy: „Plachý wedl žiwot ctnostný a bezúhonný. Přisně zachowáwaje řeholi řádu

swého, rovné swědomitosti žádal na spoluřeholnicích. Zdálo se, jako by k stawu duchownímu byl zrozen. Čím prudčeji z kazatelny káral křehkosti lidské, tím příjemnější byl w obcování, maje se wesele a přiwětíwě ku každému. Tak málo taužil po sláwě swětské, že díla swá wydáwal pod cizími jmény. Že byl nejwětším kazatelem wěku swého w Čechách, o tom pochybnosti není; kdy by kázání swá byl dal tisknauti, měli bychom na něm jistě českého Bourdaloua." Psal skoro jen česky. Spisůw jeho dílem půwodních dílem překladůw počítá se do padesáti. Jsau obsahu náboženského, mrawoučného a historického. Ze spisůw půwodních nejznačnější jest Mappa katolická t. j. historie obráčení všech národůw na wíru křesťanskau (1630).

Z Mappy katolické.

0 uwedení křesťanstwí do Kalekutu.

Dříve nežli Portugalští do Indie se dostali, welmi slawné stanowíště kupecké zde bylo a král tak mocný, že téměř wšecky krále malabarské měl sobě poddané, a odtud sluje Zamorin, to jest, císař. Jeho krajina netoliko reyži ale též wšelíjaké drahé koření wynáší, očež nejwíce Portugalští s nimi weliké a dľahé hádky a celých sto let ustawíčné boje wedli a, odwrátíc mnohá kupectwí odtud do Kocínu, Zamorina ponížili.

Z strany pak bezbožnosti a powěr Kalekutských i krwawých lidských obětí, wšecky okolní krajiny w tom jich následowaly a potworným obľudám a příšerám zbožnice stawěly, modly ryly i božskau jim wzdáwaly čest na spůsob Kalekutských. Nad míru urputile w swých powěrách wězeli, tak že slabá naděje byla, aby kdy do té krajiny práwo křesťanské mělo býti uwedeno. Wšak Bůh mocný, jenž srdce králůw zemských w ruce swé má a obrací je kam chce, jináč ráčil to zříditi; neb pokoj s Portugalskými byl spůsoben a skrze něj wíra křesťanská w Kalekutu byla štípena. A poněwadž to obě spořečně a jakořka jedním wrzem tam wešlo, o obojím krátce wyprawowat sluší.

Byl u wězení w Kalekutu toho času kněz nějaký z towaryšstwa a Jesu, jehožto král widauc opatrnost a srdnatost, rád ho posľauchaľ a rady jeho následowat, aby s Portugalskými w přátelstwí wstaupil. Protož z wězení propuštěn, do Goy města se odebraľ a radostnau wšem oznámil nowinu, a hned zase s druhým knězem w malabarské řeči zběhlým do Kalekutu se odprawil a pokoj jistými wýminkami jednati počal, mezi nimiž jedna nejppřednější, aby wíra swatá skrze patres byla wolně wšem zwěstowána, nad ní král ruku držel a chrámy Boží stawěti dopustil. K tomu král rád přistaupil. Potom též slíbil, že žádného jiného biskupa a kněžstwa s swými poddanými nepřijme, krom toho, kterého Římská apoštolská stolice jeho krajinám předstawí.

Po wyprawě všech s obau stran o wěcech duchowních i swětských srownání a záwazkůw w určitý den na širé pole nedaleko

města vyšel Zamorin s bratrance m čekanecm Kalekutským, s knížaty, panstwem a lidem mnohým. Wystaupit tolikéz té chwile z łodi na břeh włádař plawby portugalské s nemałym též počtem swé družiny. Kteríž jak na zem wystaupili, zahřmelo powětří od spuštění rozličné portugalské střelby na znamení radosti. Tu král a włádař na znamení ľasky a pokoje wespořek se objali; potom toho kráľowstwí čekanec a jiné vládyky a auředníci. Nato přísahy na zdrzení wíry byty wykonány. Po nich král i włádař kríž, jeňž Boží muky sluje, k tomu již přichystaný na jedno blízke místo, kde kostel mět býti stawen, sami dwa donesli. A když byt wyzdwižen, nejprwé král na kolena klekt a znamení wěčného pokoje našeho poctiwost učinít, po něm włádař portugalský a potom jiní s obojí strany. Tekly slze přes líce Portugalským z newýmľuwné radosti, když widěli tu takowau čest Pánu Bohu býti wzdáwanau, kde málo předtím byt rauháním pohaněn. A to tím wíce, že král odtud odjiti nechtěl, až sám nemáo země wykopat, a bratranec jeho s portugalským włádařem, kněžímí a jinými ji odnášeli, aby ihned chrám Boží byt založen.

A tak w tomto slawném kráľowstwí wíra swatá rozkwětati těchto našich nedáwných let teprwa předpowěděným spůsobem počala.

I wida Zamorin, že půwodem páterůw skrze pokoj s Portugalskými učiněný mnoho dobrého jemu i wšem jeho koncínám pochází, bez rady jich nic nezačínati sobě usmyslit a, aby je při sobě zdržet, mnoho chrámůw Božích jim dať wystawěti. Oni pak, aby dábské podwody a lest tím snázeji a gruntowněji wywrátili, doptali se předně wšech osudůw a ohawností malabarských od pohana w těch wěcech příliš wycwičeného. Potom mezi lidem obecním nemáo jim byta nápomocna kniha poety malabarského. Ten před dáwným wěkem obšírně proti modľářstwí psal a o wěcech wíry katolické pobožně a prawdiwě k zahanbení pohanůw, jako který křesťan, mnoho oznamowal. S włádykami pak o wěcech hwězdářských jednajíc a tejně mezitím wkládajíc tajemstwí wíry katolické, k tomu je pomalu kněží přiwedli, že nedaleko již byli od kráľowstwí Božího. Odtud poznawajíc mnozí kľamy swých brachmanůw a pauhau čistau křesťanskau prawdu, brali sobě na rozmyslenau, čeho by se měli přidržeti. Brachmané pak sami, modľári potměšilí, pro túž prawdu w žádnau hádku s nimi se dáti nesměli. Zamorin a král z Granganoru w hádání tak umkli, jako by byli oněměli. Jiní též nejedni swětle wyznali, že jich učením a swěťtem prawdy křesťanské patrně jsau přemoženi. Co se pak jich, týchž kněží, práce dotýče, jistě weliká a tuhá se nachází; neb pro wyučowání lidu často mnohé kraje Kalekutské obcházeli, často přebřídajíc nazí řeky široké, šaty na hlavu wložené přenášeli: tak ohniwau ľaskau byli zapáleni k zisku lidských duší.

O počátcích křesťanstwí w Číně.

Poslední na wýchod slunce w Asii jest trináct sinenských krajín obmezených mořem wýchodním. Na půłnoci pak, kde se stýkají s tatarským pomezím, zeď jest welmi pewná a vysoká, přes dvě stě maľých mil zdýlí. Na západ sausedy mají masojedce příjmením Gejry, ježto na vysokých horách nazí přebýwají a po wšem těle rozličné

cechowáni jsau. Země sinské welmi lidné, aurodné, ano tak wšecky wyprawené jako by jedna toliko zahrada nejpěkněji byla, ozdobená řekami, jezery, háji, štěpnicemi, rolí, polními i lesními zwiráty, a všelijakými žiwnostmi a obchody krásně wymalovaná; neb se w nich wšecky ty věci w hojnosti wynacházejí. K tomu takowé we všem práwo a řád, takowá wlidnost a ke všemu dobrému náchyllost mezi lidem jest, že snad we všem swětě rovných jim není. Žádný auřad, ani zemský ani wojenský, dán žádnému u nich nebude krom dobře učenému. Odkud pochází; že jich země opatrně a pokojně se řídí a spravuje. A co se bohatství dotýče, píší mnozí, že w swětě žádného bohatšího není krále; jiní mají zato, že možnější a bohatější jest nežli všickni potentáti w Ewropě a snad i w Africe.

Ale, buď Bohu žel, wšecko jich myšlení i práce o tento časný žiwot jest, o věci k správě zemského králowství přináležející: o poznání Pána Boha nic nedbají. A w skutku žádného prawého Boha na swětě býti newěří; neb vězí mysl jich hluboko w těchto hmotných a widitedlných věcech a pro welikau milost stwoření nemohau poznati Stworitele. A tak tedy tito jsau na wětším díle bez Boha, krom že modly pro křtařt mají a žádné hlavní věci newykonají bez rady hadačůw a čarodějných losůw.

Národ tehdy tento nejprwé od sw. Tomáše apoštoľa swětlo wíry swaté přijal. Odkudž až posawad se w Chině nachází vysoké panny obraz obdýlný, ana w lůně dětátko chowá, a před ní lampy a swičky podle staré pobožnosti křestanské hoří, ač oni neznabohowé, co to znamená, newědí dokonce. Dwanácti mužůw také obrazy mají, kteréž podobné jsau k našim obrazům dwanácti sw. apoštoľůw, ano i obraz swaté Trojice, wyznávajíc w něm tři osoby jednoho srdce a jedné wůle. K wíře owšem podobné jest, že toto vše z učení sw. apoštoľa, ačkoli temně, w pohanstvu zachowali.

Ale přebýwá něco předce, ač na mále, w jedné sinské krajině zjewných křestanůw. Ty pak wíře swaté wyučit nějaký Matauš paustewnik, rozený Uher z Budína, jenž nemať čas na hůře Syon paustewnický žiwot wedł, potom z wnuknutí Božího do Chiný přišel, mnoho pohanůw pokřtił, pět mrtwých wzkřisił a mnohé jiné diwy činił, naposledy od bonzůw, modlářských kněží, zamordowán. I stało se minulého wěku, že někteří Portugalští upadli w ruce potomkůw těch křestanůw, o nichž nyní zmínka se stała, a wedeni jsauce k jedné wsi, přišli k Božím mukám kamenným a kleknauc na kolena, s welikau pobožností a pláčem Pánu Bohu se modlili. Což widauce chinenští křestané, ruce k nebi zdwíhali, na zem klekli a Boží muky libali, řkauce: „Jesus Kristus, Jesus Kristus, Maria wždycky panna jeho počála, panna porodila, zůstała pannau!“ K tomu Portugalézi řekli, že ta jest prawá wěčného spasení, již všickni následowati máme. A z toho Chinenští poznali, že naši tóż jsau křestané; protož do wsi je uwedli a přátelsky se k nim ukazujíc, oznamowali, kterak předkowé před dwěma neb třema sty léty křestané učiněni jsau, jakž weyš powědino jest.

Ale ačkoli se w Chině najde některý křestan, wšak weřejně do wšeho králowství wíru swatau uwěsti welmi nesnadné bylo, a to z těchto příčin. Nejprwé, o hrdlo jde každému, kdo by chtěł něco u

wíre a náboženství proměnití, leč by král w tom artikul práwa zrušit a powolení swé dat. Za druhé, žádný cizozemec w zemích těch sem i tam procházeti se nemůže, a to welmi tuhé práwo jest. A kdy by který bez dowolení mandarinůw aneb vládařůw k nim se zahodit, ihned aneb ho usmrtí aneb u věčnau službu podrobí. Kupci jich s wůli a wědomím wrchnosti swé do cizích zemí se vybírají a k určitému dni domů se zase dostawtj. Kupci pak přichozí w jich stanovístích obchody swé sice wedau, ale dále odtud postaupiti nemohau. Potřetí, poněwadž w každém domě modly mají, od swých starších sobě danau památku, ačkoli o nich málo smýšlejí, — neb jsauce wtipní a učení, známo jest jim, že modly nic nemohau, — však pro miřost a wážnost swých rodičůw a předkůw, kteréž u weliké uctivosti mají, těžko by jim bylo je ztratiti. Na překážku byla všech věcí hojnost a jako nějaká rajska rozkoše, kteráž obyčejně odwozuje srdce lidské od miřování Pána Boha všemohaucího. K tomu také množství tisíc bonzůw na překážku bylo, kteříž widauc, že swé řaupeže a břicha pasení mají zbaweni býti a jich fařše a klamy najewo přijdau, všelijaké nešlechtné podwody směli wymysliti, aby lid od modlárství odtržen nebył. Naposledy vysokomyslnost a nadutost tohoto národu; neb jinými všemi národy pohrdají, sami se nade všechny vypínajíc, což pokoře a sprůstnosti Krista Pána se protiwi a lidi tak oslepuje, že prawdy jim nelze poznati.

Ale špatnáť jest lidská maudrost proti všemohaucnosti Nejvyššího, kteraužto podwratiti umíniť skrze mały počet swých na oko a zdání swěta opowržených stužebníkůw z towaryšstwa Jesu.

Když Portugalští s Chinenskými obchody w věcech kupeckých míti počali a nedaleko od břehůw a stanovíst jich wystawěli Makao město nemať: mnozí pobožní a učení muži o to všelijak se snažili a usilowali, aby se mohli k lidu tak k ctnostem náchylnému dostati a jej prawdě wučiti. Z nich nejprwnější byl japonský apoštol František Xawier z towaryšstwa Jesu, kterýž přiřlawiw se k končinám chinským, žiwot swůj tu swatě dokonał l. 1552. Po něm dwa z řadu sw. Augustina s legáty portugalskými do Chiný přišli: ale kázati słowo Boží powolení nedostali a tak zpátkem zase odjeli. Též takowý konec wzał příchod do Siny kapucínůw řeholních sw. Franliška l. 1578. Neb ještě zrať žeň duší sinských byla nepřišla. Ale když se ten swatý čas přiblížit, tu jeden Michał Rogerius, Wlach Neapolitanský, člověk welmi opatrný a w práwích zběhlý, řeči obojí i obecné chinenské i mandarinské, kteréž vládyky a wzácní lidé w Chině užíwají, nabyw wědomosti, s Portugalskými, kteříž při Chině kupectwí a prodaje prowozowali, tam se odebrał. I žádat poníženě aitana, to jest wládaře města Kantonu, poněwadž jemu z kněžské powinnosti náleží, aby každodenně Pána Boha obětí sw. ukrotit a jemu též obětí nelze na řodi wykořawati, aby to mohł na zemi wykonati. Pohnuť srdcem aitana Pán Bůh všemohaucí a udała se mu stušná žádost kněžska. Protož netoliko mu toho powoliť, ale také dům k obydlí wykázat. Tak ten jistý páter Rogerius nemať čas samotný w Chině bydleł. Potom dáwajíc na wědomí wládaři, že jemu bez towaryše žiwu býti nesluší, dwa jiné sobě s jeho powolením připojit. I jiní tři towaryši potom přišli a pomohli mu síti ewangelickau množství ryb zatahnauti. Což

aby snáze wykonali, dárky sice sprostné, však Chinenským welmi wděčné, jako hodinky a sklenné oči¹⁾ mandarinum, starostům a zemským auředníkům darowali. Wýtah také učení křesťanského, knížku kterauž Latiníci katechismus jmenují, sinskau řečí wytiskli a s welikým duchowním úžitkem mnohým učeným lidem ji darowali. Wyprawowali tolíkěz mandarinům, kterak, opustíc swau mřau wlast, tři léta na moři se pławili, aby do Chiný mohli se dostati a ta práwa, kterým w swětě rovných není, poznati a swé též wyjewiti jim křesťanské obyčeje. K lidu pak nad míru łaskawě a přiwětíwě se ukazowali, wlıdně a pokorně s každým rozmłauwali a o to welkau měli péči, aby w žádném jich skutku ani w słowu žádný pohoršení a au-razu sobě newzał.

Z těch a jiných těm podobných příčin i lid i mandarinowé je zamilowali welice. Ale když jim jeden dům był jako z smíchu dán k obydlí, kterýž plný był obřad a hrozných strašidel a oni je Božskau a kněžskau mocí wyženauc, bezpečně w tom místě bydleli: s welikým podiwením mnozí Sinenští Pána Boha křesťanského počali sławiti. Był pak z našich kněží jeden w hwězdárském umění a w tom, kteréž Latiníci ars memoriae nazývají, to jest umění pamětné, welmi zběhlý; neb co jest slyšeł, četł aneb widěl, hned mohł z paměti wšecko pořad i narůzno každému wyprawiti. Tak se to wšem diwně zdáło, že jako do škoły k němu se wšickni učení walili a on, wěci učené jim přednášejíc, o nebeských a wěčných přitom je wyučował.

Těmi tehdy prostředky wšecky menší zemské auředníky a učené lidi táhli po sobě až i s tutanem jedním, to jest, jisté krajiny náměst-
kem kráľowským, w známost wešli, kterýž času jednoho je nawštíwił s welikým komonstwem. Sławně jako který w Ewropě nejstawnější potentát, w sukni hedbáwnau był oblečen, kteráž około podołku stříbrné a zlaté zwonečky měła a na hlawě pozłacenau nesł korunu. Około něho mnoho mandarinůw w swém mandarinském oděwu, kteříž když on s stolice scházeł, na níž wysoce nesen był, na kolena před ním klekali. Welmi se tomu wšecko město diwiło, že náměstek kráľowský cizozemce tak wlıdně nawštěwuje, a jeho příkřadem i jiná knížata je nawštěwowali a s nimi obcowali i stolili. Wystawěl jim týž tutau na swůj náklad dům a na něm napsati dał: „Tuto bydlí swatí muží, kteříž sem od západu slunce přišli“, a kosteł, na němž napsał: „Zde prawá Boha nebeského učí se wíra.“ Ale když složili oděw swůj a bonzůw i učených lidí raucho na se wzali, tu teprwa s takowau wlıdností a upřímností wšecko panstwo we všech spůsobích posedění, wítání, jídle, nápísich tak s nimi zacházeło, jako by jim we wšem rovní byli.

Ale aby snad tito Boží služebníci w lidském ramenu naděje swé newzkřádali a w přátelství knížat mnoho sobě zakřádajíc, duší lidských łoweni ospale newyhledávali: častými ostny protiwenství býwali od Pána Boha wzbuzováni. A nejprwé domníwali se po dwakrát, že jasný čas a dobrau chvíli mají Božího požehnání a z Chiný že nikdá wíce nohy newynesau, a w tom hned po dwakrát země prázdni ač na krátký čas býti museli. A opět nejednau, když se jim newjvětší děła od knížat některých poctiwost, hle jiní se wytazujíc,

¹⁾ breyle.

kteřak by naši do zemi jich se wlaudili, je umínili wypowieděti a z města do města hnáti. Často když slovo Boží měli zjewně hřásiti a pohany z powolení wládyk křtíti: před wládaři státi museli a své newinnosti hájiti. Často buďauc listem místokrálowským za obywatel země wyhlášeni, slovo Boží důwěrně rozsiwali, kostel i dům wysta- wený držíc, knihy wydávajíc, w nebezpečenství žiwota, dobré po- wěsti i wyhnání upadli. Ale to žádnému diwné nebude, kdo wí, že Pán Bůh všemohaucí tak s swými nejmilejšími přátely zachází, aby ho tím způsobem wíce milowali, a že protiwenství jest w prawé wíře a u prawých Božích služebníků, poznali. K tomu také podwodaě wy- myšlené křamy tomu mnoho pomáhali. Ale wšak w krátké chwili wšecky básně proti nim wymyšlené zmizely a prawda zwítěžila. A naposledy toto se dáto z té přičiny, že w Chině proměny wrchností a auředníkůw králowských jsau časté a tak, co se zdá od jednoho nenáležitě býti učiněno, to druhý jeho potomek ruší. Protož tito Boží rybáři ne tak přílišně pečowali o menší mandariny, ale pokaušeli se o to nejednau, aby přístup k samému králi jim dán byľ, až l. P. 1602 tři patres do Pakwinu města přišli a králi dary ač nedrahé wšak wděčné a w Chině newídané, hodiny, přinesli. A on jim pokrm dáwať a w městě popřáť bydleti a w tom mnozí mandarinowé křtu swatého po- žádali. Naposledy léta 1607 mocným listem králowským wyhlášeni jsau za obywatel a domáci zemi těch, dům w Pakwinu sobě wysta- wěli, ač z křamů lstiwých lidí často protiwenství i potom snašeli. A okoľo toho času již sto a dwadceť křestanůw získali byli w Pakwinu městě a jinde a čtyři mládence sebau měli, kteříž jich řehole žádostiwí byli následowati a své krajany sinské na wíru přiwěsti. A troje sídlo w tom králowství měli.

LXV.

Jan Amos Komenský.

Komenský narodil se sice w Nivnicích (28. Března 1592), ale wyrostl w Uherském Brodě. W dětských létech umřeli mu rodiče a on sirotek, nemaje pečliwých poručníkůw, zůstal beze všeho řádného učení. Bylo mu již 16 let, když puzen jsa tauhau po wědomostech, dostal se do škol. L. 1612 odebral se pro další wzděláni do Herbornu w Nassawsku a později na uni- versitu Heideberskau. L. 1614 wrátil se do otčiny, a poně- wadž neměl ještě let, aby mohl býti přijat za kněze, zastáwal w Přerowě učitelství. L. 1616 dostal se za správce ducho- wního osady bratrské do Fulneku, kdež prožil nejpokojnější snad dobu swého žiwota. Fulnek l. 1621 od wojákůw špa- nělských náhle byl přepaden a wypálen, přičemž wšecko jmění Komenského přišlo na zmar. Opustiw spáleniště, nalezl útulek nejprwé u příznivce swého Karla z Žerotína a později u pana

Jiříka Sádowského w Krkonoších. W trapném tom čase složil první dva spisy své: Labyrint světa (1623 w samotě pod horau Klopotem u Brandeysa) a Hlubinu bezpečnosti (1625). Rok 1628 učinil konec Jednotě bratrské w Čechách a Morawě. I Komenský, opustiw otčinu, odstěhowal se do Lešna w Poznansku, kdež se již od l. 1548 osada bratrská byla utwořila. Zde sepsal okolo r. 1630 Informatorium školy mateřské a českau Didaktiku. Oba tyto spisy teprwé w nowějších dobách objeweny a wytištěny byly. Dílo však, které jméno Komenského po wší vzdělané Ewropě rozhlásilo, wyšlo l. 1631; jest to *Janua linguarum reserrata*. Zdarem tím powzbuzen, předsewzal si Komenský, sestawiti pro weškeré wyučowání nowé knihy učebné a methodické. Nemoha však k předsewzetí tak welikému o swé ujmě přistaupiti, staral se wšemožně, aby získal mæcena, který by jej a spolupracowníky jeho potřebným nákladem založil. Po marných pokusech w Polsku zaswitla mu naděje z Anglicka. Parlament slíbil mu podporu, a Komenský wydal se l. 1641 do Londýna. Než nepokoje domácí w Anglii snahám jeho wzniku nedaly. Protož přijal hned následujícího roku nabídnutí bohatého kupce hollandského, Ludwíka z Geeru, tehdá w Šwedsku bydlicího. Přewlawiw se přes ballické moře, seznámil se s kancléřem Oksenstiernau, kterýž se zalíbením proskaumal náwrhy jeho a k jich provedení ochotně jej pobádal. Komenský hned ruku k dílu přiložil, usadiw se w pruském městě Elbinku, kdež se dostatečné prázdňe a poklidu nadál. Pan Geer poskytoval mu pomoci; když ale práce nešla tak rychle, jakož očekáwal, býwalo Komenskému slýchatí nejen wýčitek ale časem zápasiti i s nauzí a nedostatkem. L. 1648 byla první část díla předsewzatého dokonána, od šwedských komissarůw schwálena a wytištěna. Mezitim wywolen byl K. za staršího w Jednotě i musil se přesídliti zase do Lešna. Zde došlo jej l. 1650 pozwání od Sigm. Rákoce, aby přišel do Šaryšského Potoka, sídla knížecího, a školy podlé plánu swého zřízowati se jal. Nenalezl však ochotné wůle a pokoje k úkolu tomu, tak že již l. 1654 do Polska se nawrátil. Dwě léta později potkala jej nejhorší nehoda. Šwedi jedním šmahem dobyli Polska. Lešno od nich z úcty ku Komenskému zůstalo ušetřeno, ale sotwa Poláci obdrželi vrch, těžce zato pykati musilo. Město lehlo popelem, Komenský pak ztratil tu nejen wšecken swůj majetek, ale, což mu žalostnějšího bylo, i swé rukopisy, mezi nimiž i slovník latinskočeský a českolatinský, owoce 46leté

píle. Tu odebral se do Amsterdamu k panu Geerowi. Wšecken čas obracel nyní na spisy náboženské a na dokonání díla swého pansofického. Awšak konce se nedočkaw, skonal dne 15. Listopadu 1671.

1. Z Labyrintu swěta.

Pantník staw učených prohlédá.

1. Řekł ke mně wúdce můj: Již já myslí twé rozumím, kam tě táhne: mezi učené s tebau, mezi učené; to pro tebe wnada, to lehčejší, to pokojnější, to myslí užitečnější žiwot. Ba tomuž jest tak, dí Tłumočník. Nebo co rozkošnějšího býti může, jako aby čłowěk nechaje a nedbaje hmotného toho těta kwałtowaní, s samým wšelíjakých uslechtiých wěcí zpytowaním zacházeť? Toť w prawdě jest, což smrtešdné lidi nesmrtešdnému Bohu podobné a téměř rovné činí, aby jako wšewědauci byli, co na nebi, na zemi, w propastech jest neb bude, wšeco stihajíce, wšeco znajíce; ač ne wšechněm w jednošteiné dokonášosti, prawdať jest, toho se dostává. Wedžež mne tam; proč meškáte? řekł jsem.

2. I přijdeme k bráně, kterauž mi disciplinam jmenowali: a ta była dłauhá, úzká a tmawá, plná zbrojných strážných, kterýmž se každý, kdo do ulice učených chtěť, opowěditi a průvodu žádati museť. I widěť jsem, že haufowé lidu, zwłášť mladého, přicházeli, a byli hned na rozličné trpké exameny bráni. Nejprwnější examen při každém byť, jaký měšec, jaký zadek, jakau hlawu, jaký mozek a jakau kůži přináši. Była-li hlawu oceliwá a mozek w ní ze rtuti, zadek ołowěný, kůže železná a měšec zlatý, chwálili a hned ochotně dále wedli: neměť-li kdo toho paterého, aneb mu kázali zpět aneb špatně tušíce, tak na zdařbůh přijímali. I řekł jsem diwě se: Co pak jim tu na tom paterém kowu záleží, že se tak pilně nató wše dobývají? Ba mnoho, dí Tłumočník. Nemá-li kdo oceliwé hlawu, rozpukne se mu; nemá-li w ní tekutého mozku, nebude z něho míti zrcadla; nemá-li plechowé kůže, newytrpí formaci; nemá-li ołowěného sedadla, newyседí nic, roztrausí wšeco; a bez zlatého měšce, kde by nabrať času, kde mistrůw, žiwých i mrtwých? Či mníš, že tak weliké wěci darmo přicházeti mohou? I porozuměť jsem, kam se to směruje, že se k tomu stawu zdrawí, wtip, ustawičnost, trpnost a náklad přinášeti musejí, a řekł jsem: Takť se tedy opravdu říci může: Non cuivis contingit adire Corinthum, nekaždému se dřewu dostane býti sládem.

3. I wejdem dále do brány a widím, an každý ten strážný jednoho neb více jich na práci wezma a s ním se weda, do usí mu cos dmýchá, oči protírá, nos a chřípě wyparuje, jazyk wytahuje a obkrajuje, ruce a prsty skládá a rozkládá, a newím co wíc neděť. Někteří se i hlawu powrtowati a cos naléwati pokušeli. Nad čímž Tłumočník zděšeného mne wida: Nediw se, řekł; učené ruce, jazyk, oči, uši, mozek a wšecy wnitřní i zewnitřní smysly jinakší než hlaupý lidu obor míti musejí: protož se tu přeformowávají, a to bez práce a odpornosti býti nemůž. W tom pohledím a spatřím, jak neboží mnoho od toho přeformowávání dáwati museli. Ne o měšci, než o kůži, již mu-

seli nastawowati, prawím. Tytýž zajisté pěst, rafje, ferule, metla na líci, na lebu, na hřbetě, pod sedadly se octla, až kwawau cedili a téměř naporád prauhů, šramů, modřin, mozoľů plni byli. Což někteří widauce, dřív než se jim dali, jen do brány nahlednau, cauwali; jiní formowatelům tēm z rukau se wydrauc, zulikali tolikéz. Menší jich počet dotrwał, až na prostranno puštění: až i já také, do toho stawu chut maje, formací tu jsem, ač ne bez nesnadností a trpkostí, wystál.

4. Z brány když wycházíme, widím, že každému tomu ponabraušenému cejch dāwají, po němž by, že mezi učence přináleží, poznán býti mohł, kařamár za pás, za ucho péro a do ruky prázdnu knihu k shledáwání umění: i dostał jsem toho také. Tu pak dí mi Wsezwěd: Nu již tu máme čtvero rozcestí, do filosofie, mediciny, jurisprudentie a theologie: kam nejdřív chceme? Jak saudíš, řekł jsem. On zase: Dojděme nejprw na plac, kdež se všickni scházejí, aby se na ně zespořka podíwál: potom auditoria porůznu procházeti budeme.

5. I uweđe mne na nějaký ryňk, a aj tu obłakowě študentů, mistrů, doktorů, mládenců i šediwců! Z nichž někteří po hromádách se drželi, spoľu rozmlauwajíc a disputujíc; jiní se do kautů tiskli jiným s oči. Někteří (což jsem dobře wyšetřil, ale jsem jim toho tam mluwiti nesměł) měli oči a neměli jazyka; jiní měli jazyk a neměli oči; někteří toliko uši bez oči a jazyka a t. d.: takž jsem porozuměl, že i tu nedostatkové přebýwají. Wida pak já, že všickni tito odkuds vycházejí, a zase tam wcházejíce, jako wčety z aule a do aule se motají, pobídnou, abychom tam také wešli.

6. Takž wejdeme: a aj tu síň weliká, již jsem ani konce neznamenat a w ní po všech stranách plno polic, příhrad, škatulí a krabic, že by jich na sta tisících wozůw neodwozil, a každá měla swůj nápis a titul. I řekł jsem: Do jakéz jsme toto apatéky wešli? Do apatéky, řekł Tłumočník, kdež se lékowé proti neduhům mysli chowají a ta wlastním jménem bibliothéka słowe. Pohled, jací tu neskonali skladowé maudrosti! Hledě tedy já, widím učenců páteře přicházejících rozličně se okoľo toho zatáčeti. Někteří nejpěknější a nejsubtylnější wybirajíce, po kusu z nich wytahowali a do sebe přijímali, powłowně sobě žwýkajíce a zažíwajíce. Já přistaupě k jednomu, táži se, co dělá? Odpowěděl mi: Prospíwám. A jaká w tom chut? díím já. On zase: Dokud se to w ústech žwýká, náhořkost neb nákysełost čítí, potom se obrací w sladkost. A nač pak to? řekł jsem. Odpowěděl: Lehčeji mi to přichází wnitř nositi a jsem tím jistší; a co úžitku newidíš? I hledím na něj pilněji, a widím jej tłustého a tučného, barwy krásné, oči se mu jako swíce stkwěly, řeč byla pozorná a všecko při něm číté. I dí mi Tłumočník: Owšem pak tito.

7. I pohledím, a aj někteří tu welm. okotně s tím zacházejí, porád, co jim k rukám přišto, do sebe cpajíc. Na něj pilněji hledě, newidím nic, aby jim barwy neb těla neb tuka přibýwalo, kromě samého břicha odutí a rozecpání: a widím, že se do sebe nacpali, zase to nezažité z nich ležto. Někteří z těch takow ch i w záwrat upadli a s smyslem se pomíjeli; někteří od toho bledě schli i mřeli. Což jiní widauce, na ně sobě ukazowali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím tēm říkali) zacházeti, sobě wyprařewali; někteří prechali pryč; jiní aby jen opatrně s nimi zacházeli, apomínali se.

Protož toho do wnitř nepřijímali, než s předu i zadu pytlíků a mošen sobě nawěsíce, do těch ty škatule cpali, a ty nosíce, když co promtuwiti neb napsati bylo, z kapsí wytahowali a odtud do úst a péra brali. Já znamenaje to, řekl jsem: Tito tuším w kapsích umění nosí? Odpowěděł Tłumočník: Memoriae to subsidia; čis nestýchať? Slyšel jsem pak od některých ten spůsob chwáliti, že ti prý jen usezené věci wynášejí. A můžet býti; než já jsem jiné tu nepohodlí znamenat. Přihodiło se při mé přítomnosti, že někteří swé škatule roztrausili, a některým, když jich poodložili, oheň zejma se popálit. Ach, jakého tu běhání, rukama tomení, nařikání, na retu wołání! Nechtěl žádný pro tu chvíli wíc disputowati, psáti, kázati; než zwěsa hlawu chodił, chaulil se, rděl, u koho wěděł, prosbau i penězy zase nádobičko shledawaje: ježto kteří wnitř zachystáníčko měli, takowé přihody ne tak se báli.

8. Já mezitím opět jiné spatřím, kteříž ani ne do kapsy sobě ty škatule dávali, než nosili do pokojíkůw kamsi. Za nimiž wejda, widím, ani pěkná na ně pazudra strojí, rozličnými barwami líčí, někteří i stříbrem a zlatem obkládají, do polic pořádají a zase wytahující na ně hledí: pak zase skládají a rozkládají, přistupující a odstupující, sobě i jiným, jak to pěkně stojí, ukazují, vše powrchu; někteří také časem na titule, aby jmenowati uměli, nazírali. I dím: Co pak tito řaskují? Odpowí Tłumočník: Miły brachu, pěkná věc jest pěknau míti bibliothéku. I když se jí neužívá? dím já. A on: I ti kdož bibliothéky milují, mezi učené se počítají. Já sobě na mysl: Jako někdo kładiw a klišťi hromady maje a k čemu jich užívati newěda, mezi kowáře. Říci však toho, abych sobě něco neutržil, nesměł jsem.

9. Než wyjdauc my zase na síň, uzřím já, že těch apatékářských nádob wždy wíc a wíc po všech stranách přibýwá, a hledím, odkud je pak nosí? I widím, že z jakéhos zastření, za kteréž já také wejda, spatřím mnoho saustružníkůw, ani teď jeden nad druhého pilněji a křtałtowněji z dřewa, kostí, kamení a rozličných materií škatule ty formují, a mastí či dryákem naplníc, k obecnému užívání dawají. A Tłumočník mi dí: Tito jsau ti chwaťy a wšelikého zwelebení hodní lidé, kteříž nejužitečnějšími věcmi pokolení swému słuží, že pro rozmnožení maudrosti a umění žádné práce, žádného úsilí nelitující, sławnými dary swými s jinými se sdělují. I udělá mi se chut podíwati se, z čeho a jak se to (co dary a maudrosti nazwał) dělá a strojí. A spatřím jednoho tuším či dwa, kteříž wonná koření a byliny shledawající, krájeli, třeli, warili, distillowali, rozkošné dryáky, lektwारे, syrúpy a jiná žiwotu lidskému užitečná lékarstwí strojíce. Naproti tomu jiné spatřím, že jen z jiných nádob wybírali a do swých překládali; a těch bylo na sta. I řekl jsem: Titoť wodu přelěwají. Odpowěděł mi Tłumočník: I tak se umění množí. Nebo zdaž se jedno a též jinak a jinak přistrojiti nemůž? A k-prwnějším věcem wždy se něco přidati a připrawiti můž. A zkaziti také, — řekl jsem já s hněwem, wida patrně, že se fařeš prowodí. Některý zajisté cizí nádobky dopadna, aby swých několik naplnit, rozřídít, jak moht, leda pomyjí přilěwáním; jiný zase přidawáním lecjakés matlaniny, třeba prachu a smetí, zahustit, jen aby se také nowé zadělání zdáło. Mezi tím nápisý nádhernější než onino přiwěšowali a nestydatě jako jiní

dryáčníci každý své welebit. Kdež mi i diwno i hněwno bylo, že (jakž jsem prw nawrhl) řídký kdo wnitřní podstatu examinował, než wšecko naporád aneb aspoň bez rozdílu brali; a pakli kteří vybírali, jen zewnitřního křtaťtu a nápisů hleděli. A tu jsem porozuměl, čím to jest, že jich tak máto k wnitřní čerstwosti mysli přichází; nýbrž čím kdo těch léků wíce do sebe hltá, tím že se wíce dáwiť, bledť, wadť a chřadť. Spatřit jsem pak přeweliký díť míťých těch dryáků, jimž se nikdy k žádnému lidskému užíwání přijiti nedostaťo, než jen mořům a čerwům, pawaukům a mauchám, prachu a plesnivosti, naposledy smutným skřínkám a zadním kautům za podít byly. Čehož bojíce se někteří, jak brzy dryák swůj dostrojili (ba někteří dřív než strojiti dobře začali) hned po sausedech, praefací, weršů anagramm prosíce, běhali; hned patrony, kteříž by nowým strojům jména a měsce půjčili, shledáwali; hned titule a nápisy jak nejzdo- bněji líčili; hned rozličných figur a obrázků wkwětowaním jak nej- kadeřawěji premowali, sami to také lidem wstříc nosili, podáwali a jakořka bezděk cpali. Ale widěl jsem, že naposledy ani to již nepo- máhaťo, proto že to přes příliš přemnoženo bylo. I litował jsem nejedněch, že mohauc čistý míti pokoj, beze wší potřeby a úžitku, nýbrž w šanc sázením jména swého a se škodau bližních w to dryáčnictwí se dá- wají. Očemž když jsem nawěšti dáwał, nenáwist jsem získať, jako bych obecnému dobrému překážel. Mlčím již, jak někteří z wěcí na- prosto jedowatých ty své konfekty strojili, tak že tak mnoho se tra- wenin jako lékařstwí prodáwaťo, a nelibě jsem ten neřád nesť; ale nebyť kdo toho naprawiti.

10. Takž zase na plac učených wyjdeme: a aj swády, různice, rwačky, shon mezi nimi. Řídký tu byť, kdož by s někým tahanice neměl, nejen mladí (což by se nedospěťého wěka drzosti přičísti mohťo), než i ti starci wespoťek se drancujíce. Nýbrž čím kdo za učenějšiho aneb sám sebe držet aneb od jiných jmín byť, tím wíce různic za- čínat a na jiné wůkoť šermowať, sekať, házet a střílet, až hleděti hrozno bylo, pochwaťu a słowůtnost w tom sobě zakládaje. I řekl jsem: Ale což to pro miťý Bůh? Wšak jsem já myslit a takť mi od wás sľibowáno, že toto nejpokojnějši staw jest: já pak tu mnoho ruz- nic nacházím. Odpowěděl Třumočník: Synu, nerozumíš ty tomu: wšak se to oni brausí. Co, brausí? řekl jsem. An já rány widím a krew a hněw a wražedlnau jedněch k druhým nenáwist? Wšak jsem po- dobného nic w žádném stawu řemeslníků nespatriť. Bez pochyby, řekl on, oněch umění jsau řemeslná, otrocká, těchto swobodná. Protož čeho se oněm nedowoluje, aniž by se při nich trpěťo, toho těmto plná swoboda. Ale jak to řádem slauti má, řekl jsem, já newím. Zbroj sic jejich na pohleděni strašného se nezdaťo nic. Nebo kopí, kordy a tu- lichy, jimiž na sebe sekali a bodli, kožení byli, jichž nedrželi w ru- kau, než w ústech. Sřěřba pak jejich byla ze třiti a písku, kteréž prachem wodau rozpuštěným nabíjejíce, papírowými štáfy na sebe há- zeli. Nic, prawím to, po wrehu hledě, hrozného se nezdaťo: já wšak wida, jak když někdo mírně trefen byť, sebau trhať, křičet, winuť, utíkať, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdowý boj jest. Na někoho jich mnoho dotíraťo, až wšecko od mečůw okoľo usí břinkaťo a kulí papírowých jako krupobiti naň padaťo. Někdo, statečně

se bráně, obránit se a všecky odbůjce swé rozehnat: jiný ranami jsa přemožen padl. A widěl jsem tu neobyčejnau jinde ukrutnost, že ani poraženým již a mrtvým neodpauštěli; nýbrž tím víc a nelítostiwěji na ně sekali a flekali, každý natom, který se mu již nebránit, nejraději rekowstwí dokazuje. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumnění prázdní nebyli. Nebo sotwa kdo co promluwit, aby mu hned jiný někdo na odpor newstauřil. I o sních, bílý-li jest či černý, i o oheň, horký-li jest či studený, hadruňky byly.

Pautník přišel mezi filosofy.

I dí mi Tlumočník: Nu již tě ale mezi samy filosofy, jejichž práce jest k naprawení nedostatků lidských prostředků vyhledáwati, a w čem prawá maudrost záleží, ukazowati, uweđu. A já řekl: Tuť se snad bohdá jistému něčemu naučím. On řekl: Owšem; nebo to jsau lidé, kteříž prawdu každé věci znají, mimo jejichž wědomí ani nebe nic nedělá, ani propať ničeho neskrývá; kteříž žiwot lidský k ctnostem ušlechtilé formují, kteříž obec a krajiny oswěcují, kteříž Boha přítele mají, maudrostí swau k jeho tajnostem dosahující. I pojďmež, řekl jsem, pojďme mezi ně, prosím, tím spíše. Ale jakž mne tam uweď a já množství starců a diwné jejich trety spatřil, strnul jsem. Tu zajisté Bion tiše seděl, Anacharsis se procházel, Thales létať, Hesiodus orať, Plato w powětří ideas honit, Homerus zpíwať, Aristoteles disputowať, Pythagoras mlčet, Epimenides spať, Archimedes zemi odstrkowať, Solon práwa a Galenus recepty spisowať, Euklides měřit síu, Kleobulus budaucí věci zpytowať, Periander powinnosti rozměřowať, Pittakus wáčit, Bias žebrať, Epiktetus slaužit, Seneka mezi tunami zřata sedě chudobu wychwalowať, Sokrates o sobě každému, že nic neumí, powídať, Xenofon naproti tomu každého všemu naučiti slibowať, Diogenes z sudu wykaukuje všecky mimo jdaucí hanět, Timon všechněm zřofečit, Demokritus všemu tomu se smát, Heraklitus naproti tomu plakať, Zeno se postit, Epikurus hodowať, Anaxarchus prawit, že to všeccko nic není, jen že se to tak zdá. Jiných drobnějších filosofků mnoho bylo, a každý obzřádního něco prowodit, čehož jsem ani nezpamatowať všeho, aniž mi se připomínati chce. Díwaje se pak nato, řekl jsem: Ale toto-liž jsau ti mudrcowé, swětlo swěta? Ach, ach, jáť jsem se jinakších věci nadať. Wšak tu jako sedlci w krčmě každý wyje a každý jinak. Řekl mi Tlumočník: Tys bład, ty těm tajemstwím nerozumíš. Já slyše že tajemstwí jsau, počnu o nich bedliwě přemyslowati a Tlumočník počne mi je wykładati. W tom aj přistauřil jakýsi, také w filosofském hábitu (jmenowať se Pawłem Tarsenským) a pošepať mi do ucha: „Zdá-li se tobě kdo maudrým býti w tomto swětě, budiž blážnem, aby maudrým učiněn byl. Maudrost zajisté swěta tohoto blážnowstwím jest u Boha. Nebo psáno jest: Zná Pán přemyslowání maudrých, že jsau mařná.“ S kterauž řečí, poněwadž jsem widěl, že co mé oči a uši widí a slyší, se srownáwa, ochotně jsem natom přestať, a: Pojďme někam jinam, řekl. Tlumočník pak můj blážnu mi nadať, že maje já se od maudrých něčemu naučiti, od nich utikám. Ale já šel mlče předce:

Pantník prohlédá hrad Fortuny, a nejprw přístup k němu.

1. Když k tomu miřému hradu přijdeme, widím nejprw zástupy lidu ze všech města ulic se sbíhajících a obcházejících, a kudy by se zhůru dostati mohli, ohlédajících. Byla pak na ten hrad jediná, wysoká a úzká brána, ale kteráž zabořená, zawalená a trním zarostlá byla: stála poně Ctnost. A praweno mi o ní, že před časy ona sama toliko k wcházení na hrad wystawena byla, ale že se brzy potom příhodau jakausi zabořila: protož jiných menších že naděřáno a té necháno, poněwadž příliš přikro, nepřístupno a nezwolno bylo choditi skrze ni.

2. Prořámány tedy zdi a naděřáno fortén s obojí strany, kteréž já prohlédaje, widěť jsem nápisy jich: pokrytství, řez, pochlebenství, neprawost, fortel, násilí atd. Ale když jsem to tak jmenowať, a kteří tudy wcházeli, slyřeli: hněwali se na mne, reptali, shoditi mne dořů chtěli, tak že jsem stauliti museť. Díwaje se pak, widěť jsem, že někteří předce tau starau branau skrze rum a trní lezli; jedni prolezli, a jiní nic: a ti teprw se zase do dolejších bran wraceli a jimi procházeli.

3. I wejdu tam také a spatřím, že tu ještě hrad není, než plac, na němž množství lidí stojí zhůru k wyřším palácům wzhlédajících a wzdechajících. Když jsem se ptáť, co ti tu děřají? odpowědino mi, že jsau čekanci, řaskawého paní Fortuny wzeřření a na hrad puřtění očkawající. A co se newřickni ještě tito tam dostanau? wřak wřickni o to wěrně pracowali. Odpowěděť: Přičiněti se každý můž, jak wí a umí; naposledy wřak na paní Fortuně, koho ona k sobě přijiti chce neb nechce, záleží. Můžeš se podíwati, jak to jde. I widím, že tam již wyřše řádných schodů ani bran není, než kořo jakési uřtawěně se točící, k němuž kdo se připať, zhůru na podřahu wyneřen býť a tam teprw od paní Fortuny přijat a dále puřtěn. Dole pak nemohť kdo chtěť kořa se chytiti, než koho k němu úřednice paní Fortuny jménem Náhoda přiwedřa aneb na ně wsadřa; jinému každému ruce sklauřly. Ta pak regentka Náhoda chodřa mezi haufem, a koho se jí udáťo, toho chytřa a na kořo wsadřa: jeřto se jí někteří welmi na oči tiskli, rukau podáwali, prosili, swě wynařoženě práce, poty, mozoly, řrámy a jiné zaslauřitosti předřtřrajíce. Ale já drřím, že naprosto hluchá i slepá býti museřa, tak že nic ani k osobám newzhlědařa ani proseb nedbařa.

4. Mnozi tu z wřelijakých stawů byli, které jsem prwé widěť, že w powořání swém a skrze bránu Ctnosti aneb také skrze postranní fortny práce a potu nelitowali, awřak se řtěřtí dočkati nemohli: jiný, nato řřeba ani nemyslicí, býť za ruku uřat a zhůru neřen. Z oněch pak čekanců mnozi přewelmi tesklili, že na ně pořádku přijiti nechřta, až nejeden ořediwěť: někteří sobě zaufali, a puřtic od řtěřtí, wraceli se k řopatowání swému, z kterýchřž opěť někteří rozřauřice se k hradu lezli, oči i rukau k paní Fortuně podáwajíc: tak že expektantů těch spůsob tak i jinak bídný a tesklivý jsem shledať.

Pautník způsob boháčů prohlédá.

1. Řekł jsem pak vůdci swému: Nu již bych také, co tam nahoře jest, jak Fortuna swé hostě ctí, rád spatřil. Dobře, řekł on a wznesł se, než jsem zwěděl, se mnau zhůru, kdež paní Fortuna, na kauli stojeci, řetězy, zápony, měšce, titule a jména, medy a cukry rozdávála a teprw dále zhůru pauštěla. I pohledím na stawení hradu, kteréž o trojím ponebí bylo, a spatřím, že některé do dolních, jiné do prostředních, jiné do wrchních pokojíků uwozují. I dí mi Tłumočník: Zde dole přebývají, které paní Fortuna penězy a zbožím počila; w prostředních pokojích ti, které rozkošemi krmí; w horních pak palácích, které stáwau přiodívá, aby od jiných spatřování, chwálení a ctění býti museli. Některým dvojího społu neb i všeho trojiho přeje, a ti se, kam chtí, procházeti mohau. Widíš, jak šťastná wěc jest, komu se sem dostati dostane.

2. Pojdmež tedy, řekł jsem, mezi tyto třebas nejprw. Takž wejdemo do dolních sklepů, a aj tam tma a neweseło! tak že jsem nic téměř newiděl ponejprw; jen že jsem břinkání jakés slyšel a puch stuchliny zarážel mne ze všech kautů. W tom když se mi trošku zrak probere, widím plno ze wšelijakých stawů lidí, ani tu chodí, stojí, sedí, leží, a každý má pautami zpaté nohy a ruce swázané řetězem, někteří přitom i na krku řetěz a na hřbetě břímě nějaké. I zděsíl jsem se a řekł: Což pak toto, pro krále, do žaláře jsme nějakého přišli? Odpowěděl mi, směje se, tłumočník: Jakýs ty nerozum? wšak toto darowé jsau paní Fortuny, kterýmiž ona milé syny swé obkłádá. A já ohlédaje jednomu i druhému i třetímu těch jeho darů, widím ocełowá pauta, železné řetěze, ołowěnu neb hlíněnu nůsi. A jacís to darowé? dí, o tyť bych já nestál. Ale blaude, zle ty hledíš, dí mi Tłumočník, wšak pak złato jest wšecko to. I hledím znouu ještě pilněji a powídám mu, že já předce newidím než železo a hlínu. Ej nemudruj tak příliš, dí on; wěř jiným wíce než sobě; pohleď jak oni sobě toho wází.

3. I hledím a spatřím swůj diw, jak se oni přewelice w tom opautání swém kochali. Tento sobě počítal krauzky řetězu swého; jiný je rozbíral a zase skládal; jiný řetězu sobě rukau potěžkawał; jiný ho na pidi měřil; jiný k ústům bera líbał; jiný ho před mrazem, horkem a úrazem chráně, šátkem obwinował. Některí dwa neb tři se sstaupíc, měřili je sobě a potěžkawali jeden proti druhému; kdo swůj lehčejší znamenal, kormautil se a bližnímu záwiděl; kdo wětší a těžší měl, chodil vůkoł, duł se, honosil a chłubił. Ač mezi těmi opět někteří tiše w kautě sedíc, w welikosti řetězů a paut swých tajně se kochali, nestojíc o to, aby jiní widěli, záwisti, zato mám, a krádeže se bojíce. Jiní zase plné truhly měli hrudí a kamení, kteréž sem i tam překłádali, odmykali a zamykali, nikam odtud, aby o to nepřišli, nesmějice ani nespějice. Některí ještě ani truhlám newěřili, nawázali a nawěseli toho około sebe tak mnoho, že ani choditi ani státi s tím nemohli, než leželi toliko, dychtíce a chroptíce. Což já wida, řekł jsem: Ale toto-liž mají, pro wšecky swaté, šťastní lidé slauti? an jsem dole, práce, kwatłowání lidská prohlédaje, nic bídnějšiho nespatrił jako toto štěstí jest. Wšezwěd řekł: Prawda jest sic (což tajiti?) že míti toliko

tyto Fortuny dary a jich neužíwati wětší starost jest než rozkoš. Ale tím paní Fortuna winna není, dí Tlumočník, že někdo darů jejich užíwati neumí. Ona se s swým neskaupí, než ti někteří stuchlíci ani sobě ani jiným ku pohodlí toho obrátiti neumějíci. Ač naposledy, dělej si z toho co dělej, předceť jest to weliké štěstí „Míti.“ Já o takové štěstí, jaké tu widím nestojím, řekl jsem.

2. Z Didaktiky.

Jak dělati, aby života k studiím dosti bylo.

Libují sobě maudří Hippokratesa starého lékaře aforism prwní, kterýž (lékařské umění w summu uwéstí začínaje) tak položil: Žiwot krátký, umění dlahé, příležitost rychle mýjející, zkušování nejisté, dowtipování nesnadné. Címž pět překážek pro něž řídci k wrchům umění lidských vycházejí, jadrně wyslowil.

Prwní jest krátkost žiwota. Nebo začnauce žiwi býti a něčemu wyrozuměti, mřeme, a to, co se při nás ukazowati začalo, s námi.

Druhá wěcí, kterýchž uměti potřebí, náramná rozšířenost, jichž k wypořádání wíce by času, než ho na swětě míti můžeme, potřebí bylo.

Třetí nedostatek příčin a příležitostí dobrých, aneb jsau-li kdy, rychle jich mjení. Nebo nejlepší jest příležitost w mladosti, an wěk ten obyčejně w hříčkách ztráwíme; jiná příležitost, dá-li se kdy, než zwíme, usmekne se zase.

Čtvrtá zatemnělost wtipu a saudu našeho, že nesnadně k jádrům wěcí pronikati můžeme.

Pátá, chtěli-li by kdo dlahým wyšetřowáním jak toto neb onono jest, porozumíwati, to že pracné jest a k tomu nejisté. Nebo přehlídne-li se co jednau třeba (což jak snadně se státi můž), wšecká observací w nejistotu přichází, aniž se kdy ubezpečiti lze.

Toto wše poněwadž wšeljak prawé jest, mysliti potřebí, zda by jak napraweno býti mohlo. Napraweno pak býti nemůže leč 1. žiwota prodłużowáním, 2. umění ukracowáním, 3. příležitostmi uchwacowáním, 4. wtipu k snadnému chápaní otwíráním, 5. místo nejistého wyšetřowání, jistého základu, kterýž by chybiti nemohl, užíwáním.

A o tomž již mluwiti a toho vyhledáwati budeme tímto pořádkem: 1. Jak dělati, aby nám nebyl žiwot krátký? 2. Jak dělati, aby učení na jisto bylo? 3. Jak dělati, aby snadné bylo? 4. Jak dělati, aby mocné bylo? 5. Jak dělati, aby krátké a hbité bylo, abychom ho mnoho wypořádati mohli?

Co se žiwota lidského tkne, nejen tuto Hippokrates na krátkost jeho naříká, ale to i sám Aristoteles činil, naturæ exprobrans, quod cervis, corvis et aliis animalibus tanta vivendi spatia concedat, čłowěka pak k welikým wěcem narozeneho že tak úzkými žiwota mezemi obmezilo. Ale maudře odpowídá Seneka: Non brevem vitam accipimus, sed facimus; nec inopes ejus, sed prodigi sumus: vita, si scias uti, longa est. Item: satis longa vita et in maximarum rerum consummationem large data est, si tota bene collocetur (De brev. V. C. I. etc). Naše tedy jest wina, jestliže se nám k wykonání welikých

wěcí žiwota nedostává, protože jej sobě mrháme sami, a to způsobem dvojím: jedno morením w sobě žiwota, aby nám dříve času shasť; druhé mařením toho ostatku we wěcech neuzitečných. Píše zajisté Hippolytus Guarinorius a dowodí, že každý člověk, zdravý se na swět narodě, tak mnoho kořenů žiwota w sobě má, aby kdo nejútlejšího jest přirození, šedesát, kdo nejsilnějšího, sto dwadcet let žiw býti mohl. Mře-li kdo před tím časem (jakož arci mře wětší díť lidí w dětinstwí, pacholetstwí, mládenectwí, mužstwí), že to nejde přirozením, než nešfeřností lidskau, pokažením totiž a porušením w sobě nástrojů žiwota, z čehož násilná smrt následuje.

Ze pak i to máto (třeba dwadcet, třidcet, čtyřidcet let) kdy by se dobře wynakládalo, k welikým wěcem stačowało, na důwod jsau někteří w pokolení lidském, kteříž w nemnohém wěku welikých wěcí dowodili. Alexander Weliký we třidcátém třetím létě wěku swého umřel: awšak čeho w těch krátkých létech nedowedť? Wálky mnohé wykonať, wítězstwí weliká obdržel, wšeho téměř swěta pánem učiněn, jména sobě nesmrtdelného dobyť, jakž by snad jiný, tisíc let žiw jsa, nedowedť.

Sám Pán a Wykupitel náš, na swět posťan byw, ne wíce než 34 let w smrtdelném těle zůstať a weliké díto wykaupení šťastně wykonať; zdali ne na příklad nám (poněwadž wšecco, co při něm bylo, tajemstwí bylo), že jaký se koli komu wěk dostane, k wyřízení toho, což k wěčnosti stačuje, dosti jest?

A protož na toto dvě mysliti jest, má-li se w žiwotě mnoho sprawiti: 1. Aby tělo před nemocmi a smrtí hájeno bylo. 2. Aby mysl rozumně w práce byla zawozována.

Tělo pilně šetřiti, před nemocmi a úrazy hájiti powinni jsme proto: předně, že jest příbytek a stánek duše a to jediný, kterýž rozboří-li se, ona jiného nemajíc hned se ze swěta wen stěhowati musí; pakli se pomaťu trhá, láme, boří aneb třeba zamoká, hnije, nepohodlné w něm bydlení má. Abychom tedy na palácu swěta, kamž miřostí Boží uwedeni jsme, co nejdéle a nejpohodlněji pobyti mohli, stánek ten swůj pilně opatrowati musíme. Druhé i proto, že tělo nejen stánkem, ale i nástrojem jest duše rozumné. Duše zajisté, w těle jsauc, bez těla nic nemůž: ani slyšetí ani widětí ani mřuwiti ani s místa na místo přecházeti atd., nébrž ani přemýšlowati; netoliko proto, že mysl wšecco materii od smyslů bře, ale také, že též materie kde chowati nemá než w mozku, ani se s ní jak jinak obíráti, kromě podobizny wěcí w mozku jako w zrcadle spatřujíc. Protož poruší-li se mozek jakýmkoli způsobem, rozum se hned také ruší aneb mate aneb zastěnuje; ruší-li se jiní w těle údowé a holest působí, mysl hned také překážku má. Načež hleděť, kdo onen weršiček složil: Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Zachowává se pak těto naše k žiwotu a zdrawí dobrau dietau, jenž jest míra jistá wšeho toho, což tětu ku pohodlí jeho přináleží, o čemž medici obširně píší. Tuto nawrhnou toliko něco, a to z zákľadu přirození, příkladem stromu. Strom, má-li w žiwosti, čerstwosti swé zachowan býti na dľahé časy, musí wľáhu mítí stále, prowiwání časté, odpočiwutí tyťž. Wľáhu mítí musí, nebo kdy by neměť, uswadť by; awšak ne nazbyt, nebo přílišná mokrost kořen hnojí a zkázau při-

wodí. Tak i tětu potřebí pokrmu a nápoje; bez toho ono státi nemůž, protože hladem a žízni život wadne, schne, mře; však tak aby nebylo přecpávání a přelívání, než jen ku potřebě. Čím mírněji a skrowněji bude, tím jistší a lepší zažívání. Čehož kdo vůbec nešetří, kazí w sobě život a zdraví, a umoří se dříve času. Kdy by všechny lidi, co jich před časem se šwěta schází, přehlídł, jeden w tisící sotwa se najde, kterýž od hladu umře, všickni téměř od přeplnování. Nebo smrt jest od nemoci, nemoc od zých wlkosti, wlkosti od nezažívání, nezažívání od zbytečnosti, že se tak mnoho do žaludku cpá a leje, že přewařowati stačiti nemůž. Obzwláštne pak studentům, kteříž se wypracují, střednosti potřebí, chtějí-li zdráwi býti. A však nejen skrowná ale i prostá potrawa býti má, protože přirození na maličku přestává, podlé pak přirození žiwu býti nejlepe jest. Stromu, nechť jest jakkoli wzácny, nezaléwá zahradník wíнем neb mlékem, než čím Bůh nařídí, wodau. Šetřiti tedy i rodičowé mají, aby dítek mlsům neučili a zdráwi jim nekazili. Není zajisté nadarmo zapsáno, že Daniel s towaryši swými, mládenečkowé spanili z kráľowské krwe, bywše oddáni k učení, při wodě a waření prostém zdrawější, tlustší a (což více jest) rozumnější byli, nežli všickni, kteříž z kráľowského stolu opatření swé měli.

Prowívání také musí míti strom a občerstwování wětrem, deštěm, mrazem, sic bez toho mdlí a chřadne; nýbrž postawiť-li by strůmek a bylinu někam, kde by ho wítr docházeti nemoht, neb w teple ustawičném, zatchne se a uwadne. Týmž způsobem lidskému tětu občerstwování potřebí, a to procházením, probíháním, pracemi, hrami a jakýmkoli těta pohybowáním a cwičením.

Naposledy odpočínutí stromu potřebí, aby ne wždycky zewnitř kwetł, rostł, ovoce nesł, než také někdy wnitř odpočina sám w sobě zažíwat a se síliť. Protož nařídí Bůh, aby za každým létem následowala zima, w kteréž by dříví, byliny i země sama odpočíwala. Tak podobně lidem dať noc k odpočívání po pracech; awšak i mimo čas odpočívání nočního obmýšleti se má a musí, aby těto, jako i mysl, při pracech swých tak též odpočínutí a wydechnutí měto; což se děje zábywkami nějakými. Nebo poněwadž mysl lidská i tehďaz, když se jí od praci popustí, zaháleti nemůž: musí předce něco býti, by zanešena byla, aby se čas nemariť a mysl spolu s tělem občerstwení měta; a to již něco weseleho býti musí, jakož rozprávky, žertowé, hry, musika, malování a cokoli smysłům těta libé a pohodlné jest, však bez hřichu.

Toho trého kdo šetří, jí a pije středně, těto pracemi cwičí pilně, pohodlí a občerstwení jemu dodává rozsáfně, jak přirození kaže: není možné, aby žiw, zdráw, čerstew nebyť na dťauhé časy, samu příhodu a moc Boží wymíníc. Protož naučiti se tomu, jak w míru jísti i nejísti, spáti i bdíti, pracowati i odpočíwati, welikau jest pomocí dťauheho žiwota a zdráwi, i bez léků.

Máto se cosí zdá třidceti let wyřkne se to pojednau, awšak mnoho jest w nich dnů, owšem hodin; i pomaličku jda, může se w tom času daleko přijíti. Stromu jak zrostem přibýwá, díwaje se naň, neuhlédáš, protože pomaličku a nepatrně roste; awšak (když jen roste) každý měsíc ho něco přibude, owšem každý rok, že we třid-

cíti létech veliký bude. Týmž způsobem jde zrůst těla našeho; nevidíme, když roste, vidíme, když zroste.

A nejináč jest i s pracemi myslí. Máto k mátu přidáváje, toliko přidáváje, nashromáždí se jistě w krátkém čase víc, než by věřiti mohli. Nebo když na stromě každý rok z každého pupence jedna toliko ratolístka aneb prautek vyroste, dřív třidceti let bude míti na sta, ba na tisíce větších a menších ratolestí, listůw pak, kwětu, ovoce bez počtu. A neměl by člověk we dwadecíti neb třidceti létech také wzrůsti? Porozvržme sobě to malíčko. Den má 24 hodin; ty pro potřebu žiwota a zdrawí na tré rozděle, budeš míti osm hodin k spaní, osm k jídlu, procházkám, rozprávčkám, hrám a rekreacím jakýmkoli; osm zůstane ku práci, kterauž bez nesnadnosti a tesknosti konati můžeš, každau hodinu pátného něco spravě. Počítej pak do téhodne šest dnůw (sedmého celého k odpočinutí zanechaje), bude w témdni ku práci hodin čtyřidcet osm; w roce pak budeš jich míti dwa tisíce pět set a sedmdesáte šest. Co pak w desíti, dwadecíti, třidceti létech? Kam to hle wyjde, když se pomalíčku jen předce wždycky kráčí? Protož práw jest Seneka, že žiwot tomu, kdo ho užívati umí, dľauhý jest a k jakýmkoli velikým wěcem stačuje. Na tom jen záležeti již bude, uměti žiwota užívati a to, což se w něm sprawiti má, uměti pořádati.

3. Z Umění kazatelského.

Líbeznot řeči.

Líbeznot celé řeči jest trojí: 1. jistota, 2. krátkost, 3. proměnnost.

K líbeznoti celé řeči náleží předně jistota, a ta záleží w tom, aby řečník dobře sobě řeč připrawě, dobře ji také w pamět wložil a pořad směle a wesele mľuwiť. Mľuwi-li řečník s osľýcháním a nesmělostí: nahlédaje do papíru, owšem s nějakým zatínáním a teprw sľow i wěcí łapaním: nepřijemná řeč býwá učiněna. Protož řečník sobě řeč časně přistroje, jednau i po druhé, i vícekrát, je-li mdľé paměti, přeběhnauti a opakowati sobě musí. Tuto se Horácowo wyřknutí naplní: Rem bene prævísam verba haud invita sequentur; do bře-li sobě přehlídneš wěc, poplyne tobě sama řeč.

K líbeznoti patří za druhé krátkost, a tato jest ozdoba znamenitá a k činění bedliwých posluchačůw jistý prostředek; jakž prawí Horác:

Quidquid prævicipies, esto brevis, ut cito dicta
Percipiant animi faciles, teneantque fideles.

to jest: Cožkoli předkládaš, mľuww krátce, by posluchač snáze Sľowům srozuměť twým a wěrně je w paměti snášet.

Nebo nemožné jest lidské myslí, aby přes hodinu při jedné wěci jadrně zdržána býla. Protož co se dále mľuwi, u wítr se mľuwi. Nýbrž je-li kdo w tom znám, že dľauho mľuwiwá, posluchači dľauhosti se bojíce, hned s počátku mysl spaušťějí, tak že nežiwé býwá poslouchání. Dľauhost napřосто jest zbytečna a nemůžez teskliwa býti.

Mezitím nalezájí se však i takowí posluchači, kterým i prodlauzená, je-li jen bystře přednešena, řeč dlahá nebývá.

Dí někdo: „Když jest mnoho wěcí, škoda jich necháwati.“ Na tuto námitku odpowídám: Dobře by bylo, aby bylo mnoho wěcí, ale že někdy býwá mare verborum, gutta rerum, moře słow, krůpěje wěcí: protož odmísí-li řečník zbytečnost słow, bez nichž také býti může, sotwa jich tak mnoho zůstane, aby protahowati musil; w hodině welmi mnoho powěditi může. Dále: Byť i užitečných wěcí a naučení hojnost měť, zdaž všecko jednostejnau obšírností wěsti třeba? Wyberme pro posluchače potřebnějších a případnějších, jiných krátce dotkneme. Tuto bychom o tom a tam o onom mluwiti mohli, ale není času. Sice mnoho si umíniti a málo neb na běh odbýwati a z částky na částku skládati jest zlého řečníka dobré znamení. Nýbrž radí oswícení muží, kdykoli by řečník ustáwání posluchačůw spatřil, aby hned přestať, byť ještě lepší wěci-měť a čas třeba neprošet; sice málo toho užívá a mohł by to lépe po druhé při čerstwosti wynałožiti, nežli tu. Nebo jako tu není žádná přiwětíwost, do hostů epáti a líti všecko, což máš, i nejlepšího: tak tuto podobně jest.

K libeznosti celé řeči patří za třetí proměnnost a rozličnost jak wěcí tak słow. Nebo všelijak prawé jest: Varietas delectat, rozličnost dáwá libost. Kwítek čím wíce má barew, tím býwá milejší; zahrada, čím wíce rozličných stromů a bylin, tím wzácnější; apatéka, čím wíce rozličných léků, tím dražší; musika, čím wíce uměle prowíwajících hlasů, tím libější a jímawější: tak i tuto ne wždycky jedním hlasem wrzati, ne wždycky jednostejných formulí, přecházek a słow užívati sluší.

4. Z Maudrosti starých předkůw.

0 přísłowích.

Prísłowí neb připowídka jest krátké a mrštné nějaké propowědění, w němž se jiné prawí a jiné rozumí; to jest, słowa znějí o nějaké zewnitřní tělesné známé wěci a namítá se jimi něco wnřního, duchowního, méně známého. Ku příkladu, když díím: „Slepý o barwách sauditi nemůže,“ míním to, že, čemu kdo nerozumí, o tom mluwiti a saudu wynašeti nemá. „Mezi sršně nedmýchej“ t. j. hněwiwého čłowěka nepopauzej. „Kdo chce žiti, musí síti“ t. j. kdo chce užitek bráti, pracowati musí; kdo chce učeným býti, učiti se musí atd. Z čehož widěti, že každé přísłowí wlastně tak řečené contracta quaedam similitudo jest, to jest, tajné wěci k wěci přirownání a podobenství sebau nese, toliko že se jedna z nich (apodosis) zamlčuje. Nebo plně mluwě, řekl bych: Jakož slepý o barwách sauditi nemůž, tak o umění ten, kdo se neučil. Jakož mezi sršně dmýchati jest bauřiti je: tak čłowěka popudliwého drážditi jest bauři začínati. Jakož orač žádné žně míti nemůže, jestliže pole neoseť: tak nepracowitý lenoch užitku ať nečeká. Protož se někdy słowíčka přirownání namítající přidawají: jako, co, není než, diw že atd. Uprímý jako motowidlo. Má se drle jako chodec na brle. Není než wlk (takomec). Diw že neošediwí (t. starostí) atd.

Berau se také někdy za přísloví prostá povědění, když jen pěkná a w krátkých slovích smyslu mnoho vypovídající jsau, jako: Pokud víry, potud člověka. Komu nelze raditi, nelze pomoci. Wěc Bohem sauzená nemine. Kde není kázně, není bázně. Všeho do času. Nauze nedá z vůle, neb Nauze vůli hamuje atd. Ale to vlastně mluvě adagia, t. přísloví neb připowídky nejsau, než gnomae neb sentenciæ, t. stručná povědění, kteráž ačkoli také swau užitečnost a pŕatnost mají: onano však mají wětší líbeznost, protože mysl hned na dvě se rozwírá, i nato, co se literně jmenuje, i nato, co se pod tím míní; a tak wěc tím jadrněji w mysli wázne, čím patrněji podobenstwím wyswětlení bère.

Z čehož widěti, že pro dvě příčiny adagií se užívá: jedno pro ozdoby řeči, kteráž se jimi jako kwítky neb perličkami rozkošnými prowíjí; druhé pro jadrnost rozumu, aby mysl i w pozornosti snáze zdržána býti i snázeji a mocněji chápati mohla. Takové parcmiæ neb adagia, t. přísloví, berau se ze wšelijakých wůbec známých wěcí a směřují wždycky k formowání w nás rozumnosti a opatrnosti při wěcech žiwota a obcowání se dotýkajících. Ku příkladu:

1. z wěcí přirozených, žiwlů, kowů, zrostlin, zwírat atd., jako když se dí: Proti praudu pŕowati. Ne wše zŕato, co se tŕpytí. Strom jednau ranau nepadá. Wlk leže netyje atd.

2. z wěcí řemeslných od lidí wymyšlených a spořádaných, jako: Dať se bez wesŕa na moře. Jak zapřáhl, tak jede. Na jedno jsau kopyto. Komu se chce tancowati, tomu snadno pískati atd.

3. z historií neb wěcí někdy při někom staŕých a zběhlých, jako: Saul mezi proroky. Nepodařilý Absolon, Wředowitý Lazar. Mistr Nauze naučil Dalibora hausti atd.

4. z básní a fabulí, kterýmiž někdy mudrci lidské činy wyobráželi, jako: Beran wŕku wodu kalí. Kráwa muškátu rozumí. Hŕawa bez mozku atd.

5. Z Hlubiny bezpečnosti.

Swět se točí wůkoŕ, wůkoŕ w swětě wšecker se wálí,
Zhůru dolů, sem tam w něm wšudy wšecker chodí.

Ač nechodí: létá, káci, přewrací se kotrlcem,
Máto co swým řádem kráčeje, wšecker maní.

Sám jediný swěta Pán nade wším, pode wším, skrze wšecker
Jda, swětu sám wěčná podpora pewně stojí.

Ó bŕaze, kdož w centrum wěčném usadí se! Na wěčnost
W srdci Božím swému srdci nálezne pokoj.

6. Z Catonových mrawných naučení.

Dáš-li pozor na žiwot lidský, wšech spůsobů šetre,
Saudě jiného jiný, žádný sám bez wady není.

Pilně waruj se řeči proti řečným dáwati w pŕtku;
Řeč mívá leckdos, maudrost jest ozdoba řídkých.

Aulisných se řečí vždy waruj pochlebně ľahodných;
Upřímné znamením řeči buď tobě prostota myslí.

Přípowědí se netěš, leč máš, co slíbeno, w hrsti:
Tím hyne wíra nyní, že mnozí jsau na słowa štědrí:

Jestliže s kým kdo sobě šepcí, naslýchati nedbej;
Zlé swědomí sobě míti musí, kdo wždycky naslýchá.

Sřící se wždycky lidí pamatuj přílišně ľahodných;
Píšlaťa sladce zní, když ptáčník ptáčata wábí.

Různic s tím se waruj, sobě s kým ruky ľasky podáváš;
Ľásku twrdí swornost, hněw trausí w srdce nenáwist.

Stačuje-liť možnost, dobře čiň všechněm, i neznámým;
Kráľowská ctnost jest, dobročinstwem přízně dobýwat.

Máš-li s nesworným spor, nestyď se ustaupiti někdy;
Mír nese wždycky pokoj, wítězstwí často nejisté.

S přátelským známým nesnadně se w pútku wydáwej;
Jiskra maľá můž dáti oheň, słow nemnoho wádu.

Z příkladůw uč se jiných, co činit neb utíkati lep jest;
Sľušné jesti cizí zrcadľem příhody míti.

Zasmušľých přílišně tichých hled sřící se twáří;
Ráda tichá břehy podmítá woda, ráda se wíří.

Wiz, komu dobře činiš, wiz a opatrnosti užíwej,
Darmotratem tebe hodnější by nenazwali hodně.

LXVI.

Wáclaw Frant. Kozmanecký.

Kozmanecký čili polatiněle Kozmanecius rodem byl z Čáslawě (nar. 1608). Jsa ještě chlapec, poslán na učení do Uherského Brodu, kdež několik let pobyw, vzdělal se nejen w latině ale též jmenowitě w umění hudebném. Studie jeho trpkým způsobem přetrženy byly l. 1619, když Betlen Gábor, wpadna do Morawy, Uherský Brod obsadil. Zpěwem a hudbau podařilo se sice mladému žákowi, zjednati sobě přístup až ke knížeti, od něhož hojně byl obdarován: nicméně w tísních tehdejších, ku kterým se i mor přilowaryšil, mnoho wytrpěl nauze a hladu. Posléze nepřátelé z Brodu odtáhli, a Kozmanecký mohl we stu-

diích pokračowati. L. 1627 wrátil se do domowa. Tu přestaupil k církwi katolické, byw posud wychowán w učení Lutherowě. Brzo potom obrátil se do Prahy, studował na akademii jesuitské filosofii a dosáhl hodnosti mistrské. Od l. 1635 byl učitelem w Něm. Brodě, později w Ledči a w Praze, kdež asi od l. 1640 slaužil co ředitel kůru a školy postaupně u sw. Petra na Poříčí, u sw. Jindřicha, a konečně od 1644 do 1653 u sw. Štěpána na nowém městě. L. 1666 sestawil „Summowní krátké sepsání o hrozné wálce, kteráž se l. 1618 w české zemi začala a, w Praze swůj počátek wzawši, také tu ke skončení swému přišla.“ Mnohé věci wyprawuje co očitý swědek, čímž sepsání jeho welmi žiwosti nabýwá. Kdy zemřel, posud známo není. Rukopisy jeho a skladby hudebné chowají se w bibliotece kanonie Strahowské. Wydána jen některá část summowního sepsání od Vincencia Zahradníka w Časopise Č. M. l. 1838.

Z krátkého wyspání třidcetileté wálky.

Paměti z let 1639, 1640, 1642, 1644.

W létu 1639 pyšný Banner, jakožto chwáty a sláwy wojenské chtiwý, ba i také jako wlk hltawý, ťaupeže žádostiwý, kterýž se dľauho pokoji radowati nepřiwýkl, se swým wojenským lidem přitáhl k Pirnu a s nějwýšším Morazinem tu boj wedł a konał. Téhož města mocí dobył, an porazil a potľaukl Morazina, wšak s mnohau škodau a ztrátau lidu swého, kteréhož mnoho tisíců mět. Týž pýchau nadutý Banner, wypínaje swau hľawu a jsa náramně posedlý vysokomyšlností, ku Praze w létu swrchu psaném we dnech Máje měsíce běžících s welikau přípravau wálečnau a s množstwím wozů řebříky naplněných přitáhl. Nadáť se jistého wítězstwí, té jsa naděje, že jeho wojnowé přes ty řebříky bez welikého odporu na Pražské zdi jako na hrušky polezau. Ale uhodiťa kosa na kámen, pištěc na bubeníka, holič na bradýře. Poľožil se týž Banner se swým lidem u šibenice, snad pro štěstí, poručiw k té šibenici dwa weliké kusy přitáhnauti, z nichžto některau ránu k Horské bráně, kteráž toho času w swé celosti a podstatě stáľa, beze škody učiniwše, střileti přestali. Na druhém pak wrchu po lewé straně nad winicemi k východu slunce poľoženými jeho lid pěši s rozwinutými praporci, jako by jižjiž do Prahy wtrhnauti měli, stáli. Ale na druhý den wšecker wojnsko poodťahlo odtad okoľo týchž winic. Přitáhli s kusy ku kostetu swatého Pankracího, toho času nedaleko za Wyšehradskau branau postaweného, ale již nyní dokonale zbořeného a w nic obráčeného, tak že tohoto času, kde stáť, sotwa místo poznáno býti může. Od tohoto místa silně ke zdem Pražským ze šesti welikých kusů proti Karľowu střileti Banner počal, proti němuž zase z kusů odporowáno bylo. Střileto se od chrámu Božího swatého Apollinařiše w nowém městě Pražském na wětrné hoře po-

staweného a z upewnění Wyšehradského, a tudy mu z týchž dwau míst silný odpor se činiť. Do téhož pak chrámu Božího z jeho kusů weliká kaule, proraziwši zeď, přišla a tam zůstala, jiné kaule ale do winic nízko padały.

Wida Banner, že se mu wedlé mínění jeho newede, umínil pod akkordem město sobě pod moc uwěsti a podmaniti. Posílať trubače a bubeníky do měst Pražských, aby se mu poddały, dříve nežli by on do nich mocně se swým wojskem wtrhl. Načež bylo zase od Gallaše wzkázáno, aby hnedky wtrhl a Prahu wzał, může-li, a že k tomu má brány otewřené. Ale on, porozuměw, že by snad mu-seť perné šišky jísti i se swými wojsky, dříve nežli by Prahy dostať, a maje štabau naději, by toho co doweď: třetího dne od Prahy se wším wojskem k Brandeysu a do Staré Bolesławi odtáhl a tam, welmi silně se i wojsko swé ohradiw, mnoho měsíců ležeť.

Toho času sám osobně JMst arcikníže Leopold na místě JMCské w Praze zůstawati ráčil, nepříteli činiw odpor, poněwadž začasť strany proti sobě wáčily, jedni druhé hubili a zajímali. Uherští jezdcowé měli swé ležení za Prahou na Špitálsku s baudami a stany jako nějaké město postawené. Wšak jednoho dne welmi raníčko neměli stráží dobře osazených. Ten, kterýž na ztracené stráží ku Prosíku stáť, nebedliwě swau powinnost konaje, zabit byť, a poněwadž jiným strážníkům znamení nedať, i jiní strážní byli pobiti. Tau tedy příčinau Bannerští dragoni welmi raníčko se silnau mocí wskočili do ležení uherského, kdež na wětším díle spať Uhry nenadále bez miřosti tkaukli a zajímali. Tolikéž i wšeco jejich ležení šeredně zapálili, ačkoli Uhři, kteříž rychle na koně wsedali, čerstwě se bránili s welikým křikem a nemotorným hlahoľem, kterýž w Praze dobře a pozorně slyšán byť. Já autor tohoto spisu nato wšeco jsem swýma očima se díwať, paře na tu příhodu s wěže u sw. Petra na Pořící w nowém městě Pražském.

Témuž pak Bannerowi nejvyšší Gallaš silně odporowať a často na něho dorážeť. Obojí strany se potýkały, jedni druhé bili a zajímali, a tak se wespoťek hubili, ačkoli Gallaš diwné a nestáťé štěstí měť a mnoho lidu wojenského zaweď. Banner pak po mnohých půtkách mezi Prahou a Brandeysem s císařským lidem wykonaných, přemáhán jsa a sám též přemáhaje, pryč odtáhl, daw po sobě nákladné mřyny císařské též také přes řeku mosty popáliti a w nic obrátiti.

W létu 1640 wywolen byť za nejvyššího správce wojenského polního Piccolomini, pán maudré rady a rozumu wtipného, jsa zkušěn we wěcech wátečných, ano i směťý bojowník. A bylo takowého tehdáž potřeba, poněwadž někteří oficirowé wojenští byli propuštěni a jiní zase na jejich místa dosazowáni. W témž létu Banner we dnech Čerwna měsíce běžících přitáhl s welikau síľau swého wojska k Řeznu, míně ho mocí wátečnau dobyti. Silně k němu z welikých kusů stríleť, ano i s wšelíjakyimi obmysly wojenskými, aby ho dobyti mohľ, se pokaušeť: ale nic neswedť, poněwadž mu silně odpíráno bylo s hynutím a záhubau lidu s obojí strany podlé štěstí i nešťestí wojenského.

Říšská pak knížata, porozumíwajíce hrozně a žalostiwě býti takowéto s obojí strany lidu křesťanského hynutí a mnohých přestawných měst a kráľowstwí zpuštěni a wypálení, radili se welmi pilně,

naklonění jsauce ku pokoji, aby způsoben býti mohl, jakož i JMCská neméně k tomu nakloněna býti ráčila. Ale že taková veliká věc, totiž pokoj, lidem k způsobení přetěžká jest, nic toho na ten čas způsobiti nemohli bez vůle Boží, tak že předse wálka dále a dále následowala. Nebo Piccolomini wálčit s Bannerem a silně mu odpírat, tak že týž Banner, jsa přemáhán a bit se swými wojsky, od Piccolominiho byl puzen a hnán až do Mísně. Při této příležitosti byl zajat s mnohými wzácnými oficíry wojskými nejvyšší Schlang, s nimžto Piccolomini ne nějak nekřesťansky zacházeť, ale podle mírné výplaty dle běhu wojského zase propustil, znaje a wěda to jakožto maudrý wátečný pán, co se jiným dnes přihodilo, že jemu též podobně zejtra by se přihoditi mohlo.

Po smrti Bannera bylo mnoho prostýchati o swatém pokoji, ale JMCská takowými wýminkami, jakž nepřátelé míti chtěli, nijakž k tomu přistaupiti nechtěla, wědauc o tom, že wálka z nesprawedliwých příčin začatá a konaná časem swým bez takowých wýminek i proti vůli nepřátel konec swůj wzíti musí. Po též smrti Bannerowě jeden dosti wzácný kněz katolický, kterýž byl dobrý musikus a komponista, složil směšné requiem o témž Bannerowi, žádaje mu podle zaslaužení odpočinutí, s prozpěwowaním lidu sedlského, chudého, že jich již nebude trápiti, bíti, páliť, řaupiti a sužowati wíce.

W létu již 1642 nejvyšší Torstenson we dnech měsíce Dubna běžících s wojskem nemaým do Lužic táhl a tam wátečným během a mocí násilnau velikého Hłohowa se zmocnil a jeho i wzał. Proti němu jedno slawné kníže totiž Franc Albrecht powstal, hotow jsa, s ním wálčiti a jemu we všem odpor činiti. Pročež welmi spěšným hnutím swého wojska a tažením k Swidnici pospíchal a táhl, však k swému brzkému zahynutí. Nebo Königsmark bitwu velikau s ním konaje, jeho wojsko porazil, při kteréžto bitwě týž Franc Albrecht, byw těžce raněn, w Swidnici swůj žiwot dokonal. Šwedowé, jsauce silni a užíwající štěstí, kteréž jim na ten čas welmi powolno bylo, o wíce se pokaušeli. Jakož pak mysl lidská a nejwíce wůdcowé wáteční nesprawedliwí toho žádají, by wíce lidí sužowali a trápili, buď to práwě neb neprávě: tak i tuto Šwedowé podle vůle Boží pro naše hříchy wždycky wíce se silili a mocí města brali a je sobě podmanowali, při kterémžto času i město Nisu wzali a sobě podmanili.

W témž létu nesprawedliwí wáteční Šwedowé přitáhli s velikau mocí do slawného markrabství morawského k městu pro swau wzácnost dalece wznešenému, Ołomúci. I to sobě, však způsobem nehrdinským, podmanili a je za dlouhý čas a několik let, a to až do zawřeného toho z dáwna žádostiwého pokoje, we swém držení měli, nekřesťanským způsobem s podmaněnými zacházejíce a je ukrutně na statcích a mnohé na hrdlích hubíce. Neb když pát podle vůle swé na ně ułożený dostali: teprw jim téměř wšecko pobrali jakožto řaupězníci a nenasycení hltáci cizích statků. Měšťané téhož města, w takowé bídě trwající a pod takowým nekřesťanským panowáním zůstawající, rozličné spůsoby a cesty k wyswobození sebe wymýšleli, na císařský lid žalostiwě řauzíce, že jich od toho zajetí a od té služebnosti nepřátelské wyswoboditi zanedbáwá. Ale na ten čas nelíbilo se snad Pánu Bohu jich wyswoboditi, abychom widauce swé bližní w

tak bídným způsobu a podmanění nepřátelským zůstávající životů svých polepšili a na sebe dobrý pozor měli. Oni, nenadějce se od lidu císařského w tak prodlouženém čase žádné jisté pomoci, sami sebe wyswoboditi umínili. Jakž wěrohodní lidé toho času zpráwu činili, snesli se spočetně natom, aby nočního času všechny Šwedy pobili a z jejich ukrutného panování tím aspoň způsobem se wyswobodili. Ale takové věci weliké nesnadno se u tajnosti od každého zachowati mohau. I tuto nešťastně se přihodilo, že na ty ubohé lidi, dobré swědomí k své dědičné wrchnosti totiž k JMCské mající, to vše se proneslo a jejich umínění Šwedům wyjeweno bylo. Pak teprw ta wěc lidem mnohým předním ubohým weliký pád s sebou přinesla. Neb když ti wzácní lidé we swém umíněném aumyslu a předsewzetí byli pronešeni, museli zato hrdla i životy své ztratiti, an jich mnoho postínáno bylo. W té příčině uznávají se wěčné paměti býti hodni, poněwadž se tudy poznała jejich wíra a wěrnost, kterauž swému pánu powinni byli zachowati. Šwedowé, kteříž w městě zůstawali, pak teprw veřejně ke všem měšťanům welikým nepřátelstwím a nemítostiwostí zapálení byli, nechťice jim již w ničemž wěřiti. Šeťem a zrádců jim ustawičně nadávali a všelijaké nejhorší přikori jim činili, tak že mnozí z týchž poctiwých lidí, nemohauce takowého jejich sužování snášeti, z města s welikým nebezpečenstwím hrdla ztracení ucházeli a pryč se odbírali, majíce naději, že Pán Bůh všemohaucí, když se mu líbiti bude, z toho zlého je wyswoboditi rači.

W létu 1644 nejvyšší Gallaš, jemuž štěstí welmi odporne nestále a wrtkawé we wálce staužilo, dostał se se swým lidem až k Holšteinu. Měl sice wýborného lidu mnoho tisíc, ten ale lid přenáramným hladem skrze jeho neopatrnost trápen a jinými nesčíslnými bídami sužován byl, tak že za nejlepší zwěřinu koňské maso jim bylo, když toliko k němu nějaký díł soli dostati mohli. Dotýkał se pak týž hlad i druhého wojska totiž nepřátelského, tak že pro naramné sauzení a všechněch věcí nedostatek obojí strana pokoj sobě oblibowala a skrze všelijaké prostředky, aby způsoben býti mohł, k tomu přistupowala. Ale dábeť, auhławní nepřítel pokoje, jednoty a swornosti, všelijak skrze ty, jenž radši wálku nežli pokoj milují, činił tomu odpor. Torstenson totiž tomu všemu se protiwował, k wálce wší snažností směruje; jakož pak ihned wzhůru byl. I tolikéž Šwedowé zase wztekle se bauřili, další wálku wěsti w aumyslu majíce. Ti sobě zarazili silné ležení proti Gallašowi a tu teprwa obojí wojska proti sobě ležíce, okaušela opravdowého hladu a jiných mnohých bíd a neřestí wojských, nemajíce jak sobě tak i koňům žádné potravu. Jim samým koňowé, jakž již prwe dotknuto, i bez chleba i bez soli za chutný pokrm býti museli.

Dále potom Gallaš pro tu welikau neřest a bídu, kteréž poněkud i sám okaušel, hnuł se s swým wojskem od hladu ztrápeným a táhl s ním až k Magdeburku. Wida ale, že mu wojsko dnem i nocí welmi hyne a hladem mře, proměnił swůj aumysł. Již jeho samého spráwa wojská mrzeła a, rozjímaje tak mnohého lidu zawedení a hladem zmoření, již nebył žádostiw s nepřitelem se potýkati. Uznawał, že by takowým způsobem již nikdy wítězem stauti nemohł. Pročež nedbał mnoho na ostatní lid wojský pozůstávající, hladem ztrápený, wěda

o tom, že pro młobu sotwa hľadem chodí, tím méně wáčiti může. Tau přičinau ten ostatní lid tak bídný do měst Pražských přitáht, na staroměstské náměstí se položiw. Na kterýžto lid hľadem ztrápený walně se lidé běželi díwati. I také já autor tohoto psaní mezi diwáky jsem byl a náramně jsem se oněm wojákům diwił, wida při nich mrzkost, churawost a téměř nepodobu lidskau. Mnozí byli černí, jiní jako wosk žlutí, někteří bledě opuchlí, jiní wyzáblí a všickni otrhaní. Obličejowé jejich takowí byli, jako by na sobě žádného masa, totiž těta s krwí, neměli a jako by toliko čłowěčí kosti mázdrau lucernowau potaženy byly. Błýskali očima do hławy wpadlýma a ošklebowali zuby tak, jakž nějaké Araby malují. Ačkoliw lidé welmi newražili na lid wojenský pro hanebné skutky jeho: předce však těm znužitým z lítosti a z lidské náklonnosti chléb, zemličky a koláče, a někteří i piwa udělowali. Tito bídní lidé wojenští dostali se sice do kraje, kdež se dobře chlebem i jinými pokrmy wysytiti mohli: však jim to k žádnému duhu nešlo, poněwadž byli prwé na wětším díle potráweni z nepřijemných pokrmů, jichž z hładu užíwati museli. Wždycky pomału mřeli a sotwa z padesáti jeden žiw zůstał.

LXVII.

Felix Kadlinský.

Rodem jsa z Týna Horšowa (nar. 18. Října 1613), wstoupil do towaryšstwa Ježíšowa l. 1635. Spočátku wyučowal, později zanášel se správau řadowau; posledních šest let žiwota swého dnau na nohau i rukau tak welice byl sklícen, že lože opustiti nemohl. Zemřel 1675 dne 15. Listopadu w Hradišti. Prosaické spisy jeho jsau samé skoro překlady obsahu náboženského. I poetické dílo jeho jest překlad, awšak takowý, že mu w literatuře čestného místa odeprítí nelze. Jest to „Zdoroslawíček w kratochwilném háječku postawený“ (wyd. 1665, 1726), sbírka básní, jichž originál německý půwodcem má Fridricha Spee z T. J. († 1635). Poetickau řeč swau vzdělal Kadlinský hlawně dle duchowních písni staročeských, ačkoli i wplyw poesie národní u něho poněkud proniká. Co do prosodie, dí sám, že se o to snažil, aby se podlé latinských weršůw regule a prawidla zachowal, což pak prý se státi nemohlo, aby se někdy českému obyčejnému wyslowení neprotiwilo. Zdoroslawíček jest nejlíbeznějším plodem Parnassu českého w době smutného zpuštění jeho a důstojným památkem šlechetné snahy Kadlinského, kterýž, wydávaje jej, nic sobě jiného nežádá než „aby Bůh také w naši řeči české swé weršowce měl, jenž by chwálu a jméno jeho tak uměle jako jinší národowé w swých řečích zwelebowati a wyprawowati mohli.“

Žalm XLVIII.

Nuž chwalte Boha z wýsosti, wy pážátka nebeská,
 Jenž wám dať z pauhé miłosti přirození andělská —
 Onť wás nesmírnau radostí welmi obdařit hojně,
 Kterauž wy s słušnau wděčností užíwáte pokojně.

I wy zlatě ošacené tisíckrát pěkné hwězdy,
 Od swětłosti roznícené slunci podobné někdy,
 Slunce, měsíc i obłoha, a co wíc nebe kryje:
 Chwalte jednostejně Boha, jenž nesmrtelně žije.

Chwalte jej i jemu plesejte tím waším bleskem jasným,
 W tom si překazit nedejte žádným obłakem strašným;
 Onť jest wás słowem jediným z ničehéhož učinil,
 On tak spůsobem podiwným wám dost krásy přičinil.

Od něho to tak máte, byste tím během waším
 Den i noc (jakž to pak znáte) dělily s ziskem naším;
 Onť wám i cíl wyměřuje, pokud běžeti máte,
 Onť wámi sám pohybuje, když ten swůj běh konáte.

I wy zeměplazowé Bohu chwátu vzdáwajte,
 Draci wodní, welrybowé, wětrowé pomáhejte,
 Led, sníh, příwať, krupobití, slota, prška s fukáním,
 Oheň, horko, hromobití, fochrowání s blýskáním,

Chwalte jej, hory nádherné, wy obrowé přesilní,
 Stromowí w zrostu wýborné, pahrbkové rozdílní,
 Pole, łauky i zahrady, a w nich štěpowé plodní!
 Upoštechněte mé rady, i wy stromowé wodní,

Zwířata lesní diwoká, jelínkové, zající,
 Jenž se skrz místa hłuboká procházíte dnem noci;
 Ptactwo w powětří bydlící, rozličně opeřené,
 Líbezně prospěwující, sem i tam rozptylené.

Knížata mocní, králowé, lid weškeren obecni,
 Nemłuwňátka, panicowé, panny, młádenci ctnostní,
 I wy, jenž wěkem stížení, k zemi se chýlíte,
 Dáwajíc jisté znamení, že tam w krátce cílíte,

Chwalte na wýsostech Boha, jemu zwučně plesejte,
 Jest k tomu přičina mnohá, sláwu jeho hłásejte;
 Naplňte zwukem powětří, nechť zní hausle, cimbálky,
 Bubny, trauby též sem patří i hłasité pišťalky.

Nebť jeho dobrota Božská nad námi trvá stále,
 Onť nás knížata nebeská chce učinit a krále;
 Pročež jej se vši pilností ošlawujte dobrého,
 Přičiňte wšecky mocností; neb tak sluší na něho.

Chwála slunce.

Již jest w karmazín čerwený již ráno oblečeno,
 Slunce zlatem přioděno, zas swětu nawráceno;
 Pospěšte, milí pastýři, waši musiku hřásit,
 Nebť se sluší zděli zšíří; tať wás může práce spasit.

Mawon: Ó slunce z ryzího zřata, tyť můžeš chwálit Boha,
 Že tobě jeho dobrota běh konati pomáhá;
 Onť tobě řesku dodává, oswěcuje paprřky
 Onť zřatě barwy přidává, onť i ozdoby wšecky.

Dawon: Onť tobě ohniwé střety ostří a zhotowuje,
 On tě přes hory a doły tak rychle přeprawuje,
 Zřatý wůz i zřatě koně tobě štědre opatřit,
 Jemu jest i starost o ně, aby tebe ušetřit.

Mawon: Onť dává odpočinutí twým koním po ustání,
 Hned wečeř po wypráhnutí (jest to weršowcůw zdání)
 Na wonných růžích je pase w zahradě plné kwití,
 Bys z rána čerstwěji zase mohł běh swůj řiditi.

Dawon: Hned jak se wyskytneš ráno w twém blesku řarřatowém,
 Co bylo w noci schowáno w zastínění černawém,
 To wšecko ti ukazuje, nebe i ceřau zemi,
 Nic před tebau neukryje, tak tě miluje welmi.

Mawon: Swět krásný ti představuje, wšecko ptactwo w powětrí,
 Co w horách i w poli žije i co se kryje we kři,
 Wšecka pytomá howádka, jak se koli jmenují,
 I ta diwoká zwiřátka, jenž w pustinách nocují.

Dawon: Města i wěže zpewněné, domy, paláce krásné,
 Zděmi dobře opatřené proti potřebě časné,
 I co se hodí k boji, zbroje, stříbro i zřato,
 I to, co se při pokoji snadno můž kaupit zato.

Mawon: Ó slunce zřatě pěknosti, tyť můžeš slawit Pána,
 Z jehožto pauhé miřosti jest ti ta krása dána;
 On tě po cestách upřímých wede přes wšecku zemi,
 Byť twých paprřkůw ohniwých swět zkusił horkých welmi.

Dawon: On tě řidí, on spravuje, on tě w swých rukau chowá,
 On zřatě řaty formuje a wždy premuje znowa,
 Bys jako obr přesilný k běhu twé cesty zplesat
 Jsa w té práci slušně pilný, z unaweni neklesat.

Mawon: On ti, když ráno powstáwáš, ptactwo w cestu wysiřá,
 Jichžto musiku sezřáváš, jak jest líbezne miřá,
 Když ti na wše wřudy strany, tě wítajíc, zpřiwají;
 Neb řes jim od Boha daný, o tom wědomost mají.

Dawon: On tobě polní zelenost řiroce rozprostřrá,
 On w zahradách kwětnau sličnost tobě k wůli otwřrá,

On byliny i obilí, on stromy a winice,
Byť skrze tebe ožili, nařídít, i chmelnice.

Mawon: Z jeho to máš dobrodiní, že svět celý pronikáš,
Nebo ani kautku není, v němž někdy nezabýskáš;
Že se tvá krása nemění, jest to z jeho štědroty,
Že trváš v tom tvém třeptění, jest moc jeho dobroty.

Dawon: Bez něho to tvé swícení, ty tvé papršky zlaté
Nemohlo by okamžení trvat, od něho wzaté:
Ta tvá krása, ta ozdoba, tak by dokonce padla,
Ta zlatokrásná podoba do propasti by wpadla.

Mawon: Protož, ó slunéčko krásné, vidíš příčiny dosti,
Proč máš v své postavě jasné Boha cítit na výsosti;
Já tobě dle mé možnosti pomohu jeho slawit,
Wynaložím své mocnosti, chtě jemu chválu sprawit.

Dawon: I já s swau chwátou pospíším rychle v patách za wámi,
Jak vaše hřasy uslyším, spojím swau notu s wámi,
Nechť se po lese rozlihá chwáta Boha věčného
Hřas jeden druhý postihá a jde až k trůnu jeho.

Obraz života lidského.

Když jsem nedáwno z rána u prostřed podletí
Zahradu swého pána počal procházeti,
Bych swau mysl od práce welmi unawenau
Občerstwit w té zahrádce, starostí zemdenau:
A sotwa jsem jen wkročil do této zahrady,
An tu kwítek vyskočil barwený a mladý,
Na nějž pilně hledě, jsem se pozastawil,
Bych tak jeho wzrost zwědě, swau žádost zastawil.
Již se wzhůru slunéčko pomału wznášelo,
Již to swěta srdéčko swůj blesk pronášelo;
Již ten kwítek nowotný od blesku mrštěný
Brať na se barwy notny(é), krásně proměněny(é).
Tuť se w barewné šaty brzyčko přistrojil,
Stkwělý nad raucho zlaty(é) miłostně ustrojil,
Jakausi wonnau páru z sebe wydáwaje,
Toho libého daru hojnost rozdáwaje;
Autlické nohy maje, sem i tam se chýli,
Co jeden kwítek z ráje činí miťau chwíli.
Ó kwítku wzácné krásy! na tebe patřiti
Může po wšecky časy, kdo chce rozkoš míti.
Neb kdož twau miťau krásu může wymłuwiti?
Kdož i tu lepost wlasů dosti wyprawiti?
An Šalomau, ač slawný w své kráľowské slawě,
Odín nebyť tak krásný, chodě w zlatohlawě.
Twé líbezné łahůdky jsauc již powědomé,
Pracowité wčeličky jako newědomé
Jedna přes druhau letě, k tobě pospíchají,
Twau štědrost w jasném létě pilně zažíwají.

An i lidé všelící patříc na twau krásu,
 Jak malí tak welicí (wšak letního času),
 Musí to každý wyznat, že té twé pěknosti
 Nemůž se žádná wrownat, ač jí má swět dosti.

Jsa tau pěkností odín co nebe hwězdami,
 Trwaje máto hodin pomíjíš s trawami;
 Neb čerwená twá pěknost pomału se tratí,
 A ta škaredá bledost twůj ti žiwot krátí.
 Neb slunce roznícené swé šípy ohniwé
 Na tebe obrácené wypauští horliwé.
 Již se twá hlawa kloní horkostí umdlená,
 Padá co rychtá łani z ručnice raněná.
 Ach horliwé slunečko! proč tak welmi prudce
 To spanité kwítíčko raníš w krásné líce?
 Jak tu letní okrasu sotwa swětu danau
 Můžes w tak brzkém času widěti zkaženau?
 Již pomału swau hlawu k zemi nakłonuje,
 Již tu barewnau sláwu w bledost proměňuje;
 Již již dokonce klesá, wší síly zbawený,
 Wsecek se mdłobau třesa jako unawený;
 Již pomału skonává, již wypauští duši,
 Již žiwot dokonává, již smrt spauští kuši;
 Již jest raněn od smrti, již práwě umírá,
 Jenž sotwa počat žíti, již žiwot zawírá.

Ejhle, čłowěče, obraz našeho žiwota!
 Ach tím se aspoň uraz, pokud slauží léta!
 Neb mnohé w prawém kwětu, dřiw než se nadějí,
 Smrt porazí a swětu zůstanau złoději.¹⁾
 Newěř twé spanílosti, newěř příliš krásé,
 Newěř té udatnosti, kterauž máš w tom čase;
 Ta spanílost, ta krásá, ten kwět udatnosti
 Jest jako letní rása, jenž mjí w rychłosti.
 Nespoléhej se nato, že ti štěstí kwete:
 Bys měl w hojnosti złato, tím spíš tě zaplete.
 Byť tě i lidé mnozí nad jiné chwálili,
 I toť se změni brzy; mnozí to zkusili.
 Wsecko smrt má w swé moci, co na swětě žije,
 Nelze se jí wymoci, wše wesměs zabije.
 Nic proti ní neplatí wojenské nástroje,
 Musí se jí poddati wšecky lidské zbroje.
 Nic aj nekojí slzy, nic sličnost, nic statek,
 Podtne tě co kwět brzy a přijdeš na zmatek.
 Ach, čłowěče, to zpytuj a k srdci připauštěj,
 Nad sebau sám se slituj, Boha se nespauštěj.

¹⁾ Złoději t. j. neužitečné a škodliwé wětwe; zde: bezduché tělo.

LXVIII.

Tomáš Jan Pešina z Cechorodu.

Narodil se dne 19. Pros. 1629 w Počátkách. Otec jeho byl řezník. Prvního vzdělání nabyt tuším w nedalekém Jindřichově Hradci, vyšší studia konal w Praze, kdež také hodnosti doktorské we filosofii dosáhl. Wysvěcen byw za kněze, wstoupil do spráwy duchovní jako kaplan w Kostelci nad Orlicí. Po smrti tamního děkana stal se 26letý Pešina jeho nástupcem. Brzo potom přišel za děkana do Litomyšle. Již w Kostelci, maje časem chvíli a uprázdňení od powinností swých duchovních, maje také w historiích swau zvláštní rozkoš, umínil si sepsati děje morawské. Nesnáze díla takowého spočátku jej odhrozily. Zatím tedy sepsal rozprawu o počátcích a pokrocích náboženství křesťanského w Čechách a jeho proměnách, a když l. 1652 Tataři do Morawy wpadli, wydal latinský spis „Ucalegon“, ukazuje w něm knížatům křesťanským, jak welice zapotřebí jest, aby králowství uherskému na pomoc přispěli kwapili. W Litomyšli ujal se opět první swé myšlénky zvláště z nabádání opata Zabrdowického Bohumíra Olenia a podkomoří morawského Jana Jakartowského ze Sudic, i počal spisowati historii a topografii Morawy jazykem českým, nazýváje dílo swé Morawopisem. L. 1663 měl již tři díly z větší části hotowy. Chtěje wůbec pozornost na práci swau obrátiti a jiných, aby mu prameny dějepisné zasílali, powzbuditi, wydal Předchůdce Morawopisu, totiž summowní wýtah toho všeho, co w Morawopisu položeno bylo. Mimo nadání nedostalo se mu pomoci, kterau si tím zjednati zamýšlel, tak že chtěj nechtěj při čtvrtém dílu uwázl. Zatím powěst jeho welice rostla, tak že nejprvé w Litoměřicích, pak na Wyšehradě a posléze (1666) u sw. Wíta za kanowníka byl zwolen. Léta 1670 stal se děkanem kapitulním a 1675 powýšil jej cí. Leopold I. za biskupa Semendrienského in partibus, za cí. radu a falckrabí. W Praze otewřely se mu w archiwu a w bibliothéce metropolitanské hojně nové prostředky a w obcowání s učenci, jako byli Balbin, Kruger, arcibiskup Matauš Ferdinand, nové podněty k dílům historickým. L. 1673 wydal dějepis swatowítského chrámu „Hesperus septicornis“, l. 1677 první díl wálečných dějin Morawy „Mars moravicus“ sahající až do l. 1526. Chystaje druhý díl spisu tohoto a dokonáváje Morawo-

pis ¹⁾), překwapen byl smrtí dne 2. Února 1680. Utinam viro tam bene de historia merito vita longior contigisset! žalostně volá první jeho k dílům historickým powzbuditel, Bohuslaw Balbin.

Z Předchůdce Morawopisu.

Wálka polsko-šwedská (1655—1660).

Král šwedský silně se k wojně hotowit, nedávaje mezitím nic na sobě znáti, což by munit anebo kdo by ten nepřítel jeho byt, proti kterémuž se s takowau mocí hotowit. Až potom, když Wittenberg generál lidu šwedského s osmnácti tisíci jízdných i pěších, maje Radějowského²⁾ za radu a vůdce, do země polské dne 21. Čerwence 1655 wtrhl, w skutku se ukázalo, že králowství polské mocí podmaniti sobě uminit. Nad kterýmžto jeho nenadátým do Polska wpádem, každý dobrý pozastawiti se musit, kdo toliko onoho příměří mezi korunau polskau a šwedskau učiněného léta 1635 w Štumdorfu, kteréž teprwa w létu 1661 wyjiti měto, powědom byt. Wydal sice král šwedský w spisu weřejném příčiny některé, skrze které toho dokázati usilowat, jak spravedlivě wálku proti králi polskému před sebe wzat: ale kdo z rozumnějších je šetrně powážit, snadno jich powrehní toliko barwu spatřit a poznat; aniž byto lze, tak dobře je uličiti, aby se neznalo, že hned právě samochtě smławu s korunau polskau protrhl a zrušit.

Polákůw zprwu proti Wittenbergowi około patnácti tisíc z kraje Poznaňského a Kališského se shławučito a w poli postavito; wšak od Radějowského přemławeni jsauce, s Šwedskými smławu učinili, dne 26. téhož, totiž Čerwence, a poddajíce se jim na jisté artikule, někteří zpátkem do přibytků swých odjeli, jiní k službě Šwedům se oddali, nad kterýmiž Radějowský maršalkem ustanowen.

W Poznani jsa již Wittenberg, psaní odtud ku králi swému, kterýž dne posledního Čerwence do Štětína připlawt, učinit, dávaje wšeho známost a zpráwu; pročež ihned král Karel Gustaw z Štětína pospíšit a dne 20. Srpna ku Poznani s ostatkem wojska přitáht.

Stýšet potom dne 28. Křištofa Přijemského, legáta krále polského, žádajícího, aby od předsewzatého nepřátelství upustiti a w příměří státi sobě neztižiti: ale jak ho stýšet, tak ostýšet a s posměchem ještě od sebe odbyt. Byt toho času král Kazimír w Waršawě, a wyrozuměje z poselství, že w Šwedského špatná již jest naděje ku pokoji, králownu s fraucimoremdo Krakowa předeslat, sám pak k wojsku swému, kteréž ležením byto při Łowiči, jeť a tu wšech k stálosti napomenuw, ku Krakowu též se odebral. Brzo potom Šwedowé obořili se na wojsko polské jednau i podruhé a je (wšak ne bez swé také škody) na utí-

¹⁾ Rukopis Morawopisu neznámo kam se poděl. W nowějších dobách objewil se jiný český rukopis Pešinůw, část topografie historické králowství českého.

²⁾ Radějowský místokancléf polský, pro jakaus newoli s králem ze země byt wypovězen. Nemoha miłosti žádnúe při králi dosáhnouti, k Šwedům se obrátil.

kání ku Krakowu obrátili. Toho času Moskwan wzał hławní město w litewské zemi, Wilno, kdež mnoho množství lidu ukrutně zmodował. Wéwoda litewský Januš Rádziwitł, wida, že proti Moskwanům mu odolati nelze, dał jak sebe tak i cełau Litwu králi šwedskému pod ochranu: Gažegowský však, druhý po wéwodowi, Šwedům se poddati nechťeje, za králem Kazimírem s desíti tisíci lidu do Polska se uhnul.

Král Kazimír, znamenaje, že mu ani w Krakowě obstáti nelze, králownu do Slezska posłal, sám pak, swěřiw město i hrad Štěpánowi Čarnickému, do Rusi a odtud skrze končiny uherské též za králownu do Slezska na místo bezpečnější ustaupit.

Dne 25. Září král šwedský ku Krakowu přitáhl, a zmocniw se Kazimírowa a Stradoně předměstí, město oblehl; wida pak, že se s obležením prodlí, Wittenberga při Krakowě zanechal a sám z Duglasem přes Wisłu se pustil, Bochni, Wyšnici, Lanckron a jiná města wzał, potom na wojsko polské, kteréž nedaleko odtud leželo, udeřit, je rozrazil a mnohé z přednějších pánůw polských zjímat a s tím wítězstwím zase se ku Krakowu nawrátit.

Dne 17. Října Krakow Šwedům na jistau smłauwu poddán. Čarnický s haufy swými za králem Kazimírem do Slezska pospíšil. A ačkoli opět po dwakráte král Kazimír skrze wystané swé při králi šwedském pokoje žádal, však nadarmo.

Potom král šwedský sněm obecní ke dni prwnímu měsíce Listopadu do Waršawy položil; kdežto sice někteří z wéwodůw a kastellanůw polských najíti se dali, jiní však očitě spatřující, že jim hned spočátku Šweda smłauwy nedrží, od něho se odwrátili a za králem swým, wezmauce sebau korunu s jinými ozdobami králowskými, do Slezska pospíšili. Král tehdy šwedský, poznáwaje, že tenkrát na sněmě Waršawském s korunování jeho sejde, aby času mezitím daremně nemrhal, do Prus králowských táhl a w brzkém čase města mnohá, jak předně Toruň, tak Elblink, Graudenc, Marienburg a jiná opanował. Samé toliko Gdansko jemu se srdnatě opeřlo.

To když se w Polště dáto, JMCská (Ferdinand III.), na pozoru se maje, dle onoho přístowí „kde u sauseda hoří, swého odstaw neb opatřiti hled“: rozkázal též wojska více sebrati a města opewnit; posláno i něco děl menších a jiných potřeb wojenských do Kładska a Głogowa. Nebo ačkoliw Šweda zkrze wystaného swého JMCskau w tom ubezpečował, že proti říši a zemím jeho dědičným nic nepřátelského nechce a nemíní, však z jistých řečí a psaní jeho ke dworu skrze jisté osoby wěrné donešených jináče se znáti dáwato.

Léta 1656 měsíce Ledna král Kazimír z Slezska wyjel do města ruského Lwowa, kdež se k němu shrnuli i nejprednější senátorowé zemští, duchowní i swětští. Mezi jinými přijeli i kwarcianůw wůdcowé, Potocký a Lanckronský, kteříž od Šwedy odpadli. Též Gažegowský, Sapěha, Litwané. A tu, jak by nejlépeji wlasti pomozeno bylo, mezi sebau rokowali.

Zatím Šweda s kurfirstem brandeburským w jednotu wšel a legáta JMCské hrabě z Pettingu, kteréhož za sebau dťauhý čas zdržował, slyšet; tolikéž legáta tureckého, kterýž slowanským jazykem poselstwí swé přednášel a zase Radějowský w jazyku německém králi to wyložil.

Ustýšaw pak král šwedský o Čarnickém, že wojsko nemalé sebrat a maje sobě ku pomoci Tatary, již se okolo Lublína widěti dáwá, rychle proti němu wytáhł a přejda Wisłu tehďaz jestě zamrzłau, s ním boj swedł, kterýmž ho na utíkání obrátit. Nicméně brzo zase Čarnický s wojskem jiným powstał a dne 12. Března na Šwedy u Jarostawě nenadále udeřit, wětší díł jich potřeť; sám král sotwa do města se schránit, kdež ho Čarnický oblehł a tak welice zsaužit, že naposledy král, obáwaje se, aby do rukau Polákům nepřišet, tejně s některými do łodí wsedł a po řece Sánu k Sandoměři se pustit. W kterémžto útěku w velikém nebezpečenství postawen był; nebo s jedné i druhé strany břehu Poláci jej silně stíhali, tak že potom při Sandoměři wen z łodí wystaupit, a cokoliw lidu swého shromážděného měť, s ním na zemi se postawit, hotow jsa anebo proprati se skrze haufy polské na místo bezpečné anebo poctiwě w boji umřiti.

A Poláci owšem s bitwau nemeškali, ale ihned na Šwedy udeřili; král wšak skrze nějaké borowí tak šťastně z prostředku wšech jiných wynikł, že Polákům z moci ušet a dne 12. Dubna do Waršawy se dostał, kdežto ode wšech swých, kteříž ho již za ztraceného měli, s zvláštní radostí přijat był.

Jan Sapěha, wůdce lidu litewského, na prawé straně řeky Wisły s swými haufy zůstał, wyťlacuje Šwedy z celého toho kraje; kníže pak Lubomiřský Krakow oblehł. Čarnický pořáde Šwedy až do Mazur stíhał, odtud se ku Gdansku obrátit, tak aby Gdanských w stálosti jich potwrdit.

Král šwedský, zanechaje Wittenberga w Waršawě, do Torunu jeť, odtud do Elblinku, kdež se s ženau swau a s Brandeburským shledať. Zatím Sapěha Waršawu oblehł, kdežto přitáhł i král Kazimír s wojskem čerstwým: král pak šwedský Gdansko Wranglowi na wodě, Steinbokowi na zemi oblehnauti dať, a aby tím statečněji Polákům odporowati mohł, s Brandeburským se proti nim dokonale smłuwit. Předěšle zajisté Brandeburský w neutralitě se držeť, nepomáhaje straně žádně proti druhé, ale tuto se již zjewně Polákům za nepřitele postawit.

Dne 1. Čerwence Wittenberg, nemoha déle se brániti, Waršawu králi Kazimírowi poddať na jistau smłauwu, kterauž wšak rytířstwo polské, protože ani Šweda předěšle mnohým z nich smłauwy ndržeť, držeti nechťeli, ale Wittenberga, Benedikta Oxenstierna, Alexandra Eršken, mladšího Wrangla, Jiřího Forgle a jiné přednější wůdce wzali, do Zamoští zawedli a tam wězením stížili, kdež i někteři z nich w brzkých časích zemřeli.

Král Kazimír na druhý den do Waršawy wjeť, odkudž psaní k Gdanským učinit, napomínaje jich k setrwałosti, s připowědi, že jim co nejdříve pomoc učiniti chce. Tatary pak a Kozáky, daw jim Poláky za wůdce, do Pumrůw (Pomořan) poslať.

Mezitím po wzeti Waršawy král šwedský welice zarmaucen był, nejwice pro swé wojské sľuhy, zvlášť Wittenberga, na kterýchž mnoho sobě pokładať.

Dne 28. Čerwence Šwedowé s Brandeburským se strhli a na wojsko polské, kteréž ležením bylo jestě před Waršawau, udeřili; málo wšak jednau i po druhé dowedli, až teprwa dne třetího Poláky k tomu přiwedli, že jim z ležení na druhau stranu Wisły ustaupiti mu-

sili. Král Kazimír z Warszawy do Lublína ujet, dríve však při Waršawě zdi a šance wšeckny obořiti a rozházeti dať; a tak se Šweda Warszawy prázdne zmocniť.

Toho času Lubomiřský, nejsa dosti silen, od obležení Krakowa přestať, zase však brzo se nawrátiť, maje lidu 15 tisíc. Moskwan pak Šwedowi do Liflandu wpaďť, Rigu oblehť, Daneburk wzať, skrže což králi šwedskému mnoho na rozmyslenau dať. Zahynuť tehďáž, potkaje se s Moskwanu, Franc Bernard hrabě z Thurnu, kterémuž pře-dešty král šwedský Pernawu w Liflandu darowať.

Měsíce Srpna Čarnický Šwedůw okoľo dwau tisíc potľaukť; Gažegowský pak w brandeburských Prusích welice zle hospodařit.

Měsíce Září král Kazimír z Lublína dvoje poselstwí wyprawit, jedno za JMCskau, druhé k Moskewskému. Ono dne 20. téhož stawně do Wídně na osmnácti vozích přijeto a dne 24. slyšání měto. Brzo potom král Kazimír s wojskem znamenitým do Gdanska se wyprawit, kdežto dne 25. Listopadu přijet a tu zůstawať až do 10. Února následujícího roku.

Zatím Sapěha a Gažegowský tak welice zsaužili Brandeburského, že se pokořiti a příměři při nich žádati přinucen byť, daje se přitom slyšeti, že by zase milosti a pokoje při koruně polské žádati míniť. S Moskwanem také stwrzen pokoj na 12 let, na ten způsob, aby králi polskému proti Šwedům pomáhať, Litwu nawrátit, Smolenska sobě nechať.

Měsíce Září Königsmark od Gdanských jat a máto před tím hrabě Wřešowec, nejvyšší šwedský, od haufůw Čarnického zamordowan: tak brzo záplatu wzať zato, že předtím Šwedům křátera Častochowského, kterýž však ne bez patrné pomoci Boží obráněn jest, dobýwati pomáhať.

Při konci toho roku Radějowský naposledy i Šwedům se zpronewěřit, od kterýchžto wzať a do wězení wěčného do Šwed postán.

Léta 1657 Rákocy wévoda sedmihradský, naweden jsa od Šwedůw, do Polska wtrhť. Předtím byť JMCská k němu schwalně kanclěře uherského wysťat, napomínaje ho, aby doma při pokoji zůstať a proti koruně polské, s kráľowstwím uherským od dáwních let jistými dědičnými smťuwami (erbanuňky) spřizněné, nic nepřátelského aby před sebe nebrať, w čemž ho i Turek napomenuť: ale nebyťo napľat; žádost koruny polské jej předce do Polska nutkaľa, ku kteréž mu naději Šweda učiniť, jako by se s ním upřímne sdělití míniť, toliko aby ho sobě ku pomoci přiwábiť. Lubomiřský, uslyšaw o takowém tažení Rákocyho, od obležení Krakowa přestať a proti němu táhť. Mezi Přemysławí a Jarosławí s některými jeho předními haufy, kteréž Kilián wedť, potkání měť a je na hľawu poraziť, mnohé zbit, jiné, mezi kterýmiž byť i Kilián, zjímáť. Což se staťo s počátku měsíce Března.

Mezitím Čarnický w Prusích a w Pomerelách Šwedůw stihati nepřestať, s prospěchem znamenitým.

Dne 10 Února král Kazimír z Gdanską wyjeť, wysťšaw dríve mši swatau w křásteře Dominikánůw, a k Častochowu se obrátiť.

Toho času císař Ferdinand, ačkoliw nemocí welikau obtížen byť, však předce ještě pěci maje o obecné dobré, obzwľáštne pak wpád Rákocyho do země polské těžce snášeje, pomoci jistau králi Kazimírowi, lidu pěšího 10 tisíc, jízdného 6 tisíc, proti témuž Rákocymu při-

slíbit; toliko se očekávalo na poukázání, jak by takový lid do země polské vypravenu, jak i chovánu býti měl.

Nepřestávala pak těžkost nemoci JMCské, nébrž přes celý čtyřicetidenní půst více se rozmohla, v takové síle, až ho naposledy k cíli tohoto vezdejšího života naklonila.

Při konci měsíce Března Rákocy ke Krakowu přitáhl, kdež se najíti dal král švédský, a tu po utvrzené mezi sebou smlouvě, oba spolu k městu Zawicostu (jenž jest pod Sandoměří při Wisle) táhli a je oblehli. Odtud učinil psaní král švédský k Turku, ponaukaje ho proti domu rakauskému, že čas k tomu znamenitě příležitý, předkládaje: kteréhož psaní bylo datum dne 29. Dubna. Turek když psaní přečetl, výpis ho králi uherskému poslal, aby věděl, jaké chuti Šwedové proti němu jsau.

Právě pak v ten čas král dennemarský Šwedům do Bremska wpadl a v rychlosti Bremefurdu se zmocnil: pročež král švédský, zanechaje Rákocyho v menším Polště a bratra svého Jana Adolfa v Prusích, Bremenským ku pomoci táhnouti přinucen byl. Dříve však Wrangle a Duglasa předeslal, za kterýmiž i potom sám pospíší. Potěšen byl z toho král Kazimír a brzo potom s králem dennemarským proti Šwedům v jednotu vešel.

W začátku měsíce Máje vojsko domu rakauského jakožto krále uherského do Polska menšího králi Kazimírowi proti Rákocymu ku pomoci šťastně se vypravilo, nad kterýmž ustanowen za nejvyššího polního hejtmana Melichar Harefeld.

Dne 9 měsíce Čerwence oblehli Krakow.

Dne 14. Čerwence Poláci a Tataři obskočili kdesi w těsně Rákocyho a tak silně naň udeřili, že vojsko, co ho při sobě měl, rozrazili všechno a jeho samého zajali. Pročež chtěl-li swoboden býti, takowau, jakau sami Poláci chtěli, smlauwu učiniti a ke všemu, cožkoliw od nich wyměřeno bylo, bez odporu přistaupiti musí. Mezi jinými artikuli bylo, aby lid svůj z Krakowa powoňal; což když se stalo, Wirtz welitel švédský, wida, že sám neobstojí, smlauwu též s Poláky a s našimi učinit a město i hrad jim poddat, dne 23. Srpna.

Toho času Čarnický w Pomorelách a w Marcích brandeburských hospodařil.

W Frankfurtu pak město říšským kurfirstowé pomaťu se sjížděli k wolení nového císaře, kdežto přijeli i posťowé krále českého, Wacław kníže z Łobkowic, František hrabě Libšteinské z Kołowrat a Jan Šeydler, dne 23. Srpna.

W Bremsku a w Holšteině Šwedům dobře se wedťo proti Dennemarským; Brandeburský však od Šwedům odpadl a ku králi Kazimírowi přistaupil.

Po nawrácení Rákocyho do země sedmihradské, císař turecký, těžce nesa jeho w tom neposlušnost, že na poručení své od tažení wojského do země polské upustiti nechtěl, knížetstwí sedmihradské jemu odňal a na místo jeho jiného za kníže jmenowal.

Léta 1658 s počátku měsíce Ledna w Berlínu, město kurfirsta brandeburského, jednota učiněna mezi králem polským, dennemarským, a kurfirstem brandeburským proti Šwedům. Byli přítom i wystání

krále uherského a českého, de Montecucculi a L'Isola: ale jim podle instrukcí dané newidělo se ještě tehdaž za dobré w té příčině kwapiti.

Zatím král šwedský pořáde w zemi dennemarského wěc swau twrdiť, mnohá města zdobywał, ostrowy podmanił, naposledy i Kopenhagen, stolici krále dennemarského, oblehl. Wyslal též legáta swého Matyáše Bornklau k kurfirstům do Frankfurtu, stížnost weda skrze zvláštní spisy do krále uherského a českého, za příčinau wojska králi ku pomoci proti sobě wyslaného, týkaje se ho protržením smlauwy Osnabrúcké. Což přednášeli i legáti francští skrze obšírné swé spisy.

Na kteréžto spisy, když potom weřejni byli a rukau krále uherského a českého došli, slušná odpowěd hned také w łatinském i německém jazyku na swětlo wyšla, skrze kterau se wyjewiła mnohá obmyslná Šwedůw proti domu rakauskému jednáni a hned zřejmá nepřátelství, a proti tomu ukázały příčiny podstatné, pro které král uherský a český králi polskému s pomoci přispěti sprawedliwě powinen byť.

Při konci měsíce Ledna Leopold král uherský a český s arciknížetem Leopoldem a se wším komonstwem z Prahy k Frankfurtu wyjeť w nejwětší a nejtuzší zimě, pro kterauž w Plzni na několik dní dliti musil. Dne 19. Března do Frankfurtu přijel, kdež ode wšech slawně přijat.

Dříve nežli za příčinau wolení nowého Římského krále zasedli, mnohá jiná mezi sebau jednáni měli, což se prodlaužilo až do dne 18. měsíce Čerwence, kteréhož šťastně Leopold král uherský a český ode wšech kurfirstůw za krále Římského wyhlášen a potom dne 1. Srpna slawně korunowan.

Předtím pak jistá opěť jednota mezi králem uherským a českým, mezi králem polským, králem dennemarským a kurfirstem brandeburským proti nepřátelům jednoho neb druhého, defensivně i offensivně, učiněna była, pro kterauž posłowé francští a šwedští diwnými příčinami takowému wolení překážeti usilowali; wšak nadarmo.

Po korunowaní JMCská z Frankfurtu wyjeti račil dne 8. téhož, a skrze Bawory, kdež slawně welmi od kurfirsta baworského chowan byť, k Linci, odtud k Wídni se obrátil.

Mezitím král šwedský pořáde na Dennemarské tlačil, město Kopenhagen zase podruhé mnohem tízeji oblehl a silně ze wšech stran dobywał. Poněwadž pak sám král dennemarský w městě zůstawał spolu s králownou, každý z obywatelůw tím srdnatěji k odporu a bráněni pohnut byť, tak že se města zmocniti nemohl; Kronenburg wšak, pewnost při úžině mořské, kteráž Öresund słowe, spolu s městem Helsingörem wzał, dne 16. Září.

Toho času díť wojska rakauského spolu s wojskem polským a brandeburským wyprawilo se Dennemarským ku pomoci. S počátku Října do Holšteina přitáhli a město Gottorp wzali. Lid rakauský wedł de Montecucculi, polské rytířstwo Čarnický, kurfirst brandeburský byť s swými osobně sám. Ostatek pak wojska při obležení Torunu s generalem Susau zůstalo. Přispěli Dennemarským ku pomoci i Hollanderowé po moři a s Šwedskými statečné potkání měli, nad kterýmiž se i zmocnili a do Kopenhagen hojnost potraw a potřeb wojských dodali.

Měsíce Října Douglas nenadále do Mittawy wpadl, kníže kurlandské s manželkou, jeho, s sestrou kurfirsta brandeburského, obtaupit, jať a do Rigy zavedl: ješto však nadpowěděné kníže s Šwedy pokoj měl. Což Douglasowi při všech rozumných málo pochwały přineslo, jako ani králi šwedskému, pokudž to poručit aneb schwálit.

Měsíce Listopadu naši s Brandeburskými pomocí Dennemarských ostrowu Alsen a pevnosti Sundeburku jako i Nordburgu se zmocnili. Poláci pak toho času Kolding w Jütlandu wzali a w něm Šwedské všecky postínali.

Při konci roku wojsko polské a rakauské, trwajíc při obležení města Torunu w Prusích pořáde od šesti měsícůw, přičemž byť i král Kazimír, naposledy obležené na díle mocí na díle hladem k tomu přiwedli, že se na jistau smáuwu poddali. Měšťané na miľost přijati, Šwedští pak swobodně do Marienburku propuštění.

Toho času slyšání měli při JMCské mnohá poselství: turecké, moskewské, tatarské, sedmihradské, též knížete Aurelianského z Frankreichu, zwěstujícího brzký mezi korunau španělskau a korunau francskou následující pokoj, kterýž se potom šťastně stať a zawřel, léta 1659 dne 7. Listopadu.

Wáťka pak proti Šwedům, ačkoliw předce téhož léta 1659 stále trwala, však pokojem oním španěťo-francským bywši poněkud s strany šwedské zemdena, tak pomaťu sťábľa, až naposledy, když i smrt krále šwedského w to wkročila, podobně k swému cíli i upokojení přišta (mírem w Oliwě roku 1660).

LXIX.

Jan František Beckowský.

K dějepiscům, kteří po 30leté wálce o dějích českých psali, slušně přidružuje se J. Frant. Beckowský. Narodil se l. 1658 w Něm. Brodě. W 16. roce teprw dán byl do škol latinských; vyšší studia konal w Brně a we Wídni. L. 1685 učinil slib řeholní w klášteře křižownickém. Těžce nesa, že krajané jeho již ani kroniky Hájkowy pro wzácnost wýtiskůw wůbec čisti nemohau a děje předkůw tudy vždy více w zapomenuti upadají: i předsewzal sám nowé wydání její. Nedal jí však prostě otisknauti, nýbrž mnoho zkracowal, rozširowal a oprawowal. Po archiwech sbíral zpráwy, staré listiny a jiné znamenitosti; natom ale nepřestaw, proputowal Čechy, Morawu a Uhry, očitě shledáwaje místa w dějinách proslulá. L. 1700 wyšla tedy uprawná od Beckowského kronika Hájkowa co prwní díl Poselkyně starých příběhůw českých. Druhý samostatně od B. sepsaný díl, zawirající w sobě děje české od časů Ferdinanda I. až do wstapení na trůn Leopolda I., tiskem newyšel; nachází se rukopisem w knihowně křižownické w

Praze (MS in fol. 1452 stran.). W dílu druhém nejšířejí wyprawowány jsau události za cis. Matyáše a Ferdinanda II, jmenowitě krátká doba jalowého krále Fridricha ostrým pérem líčena. Kromě Poselkyně wydal Beckowský ještě několik spisůw nábožen-
ských. Zemřel 1725 dne 26. Prosince, raněn mrtwici.

Z druhého dílu Poselkyně.

Bitwa u Lützenu.

Když císařské i šwedské wojsko jedno od druhého nedaleko od městečka Lucy se postawiło, král šwedský na císařské před swítáním dne 16. Listopadu udeřiti mınıł. Že pak té noci welká mlha padła a jedno wojsko druhé dťauho na den widěti nemoħto, od swého předsewzetí král upustiti museł. Mlha když wystaupıta a se ztratiła, císařští na Šwedy z kusůw střileti začali, jimž Šwedowé tak mocně odporowali, že i pěchotu císařskau, která za wyhozenými příkopy stála a sedm welikých kusůw při sobě měła, z těch příkopůw nejenom zpátkem hnali, ale také těch sedm kusůw jí odňali, z nichž Šwedowé, obrátiwše je na císařské, tak střileli, že císařští nářed stojící ustupowati počali. Což wida Waldstein, swé wojáky mužně napomínal a, na nepřitele aby tiskli, žádat. Kteří nabywše zmužitosti, na Šwedy znowa udeřili, je zpátkem hnali a swých sedm dět zase dostali. Král pak s swým prawým křídlem, které on sám wedł, na lewé císařské křídlo, před nímž Charwati stáli, tak mužně udeřil, že Charwati ustupowati počali a ostatní w tom křidle za seabau stojící císařské wojáky také ustupowati přinutili. A tak to celé císařské lewé křídlo rozraženo bywši, wíce na utíkání nežli na potýkání myslıto. Té pak chvíle prawé císařské křídlo na lewé křídlo šwedské, které kníže Bernard z Wajmaru wedł, tak zhusta síleło a na ně tiskłto, že ouo rozraženo bywši také ustupowati počalo. I wida to král, hned Hornowi polnímu maršalkowi za lewým křídlem císařským jíti a je stihati poručit, sám pak swému lewému ustupujícímu k pomoci pospíchat, swých bojownikůw napomínaje, aby stáli a nepřiteli mužně odpírali; ano také sám haufy proti nepřátelům wedł a to swé lewé křídlo státi a bojowati přinutit. W tom nenadále, když widěti chtět, kde a kterak by nejlépe na císařské udeřiti moħt, díť císařských oděncůw neb krysarůw k němu pospíchat. Které on nemoħa tak spěšně pro dalekost, maje krátký zrak, widěti, od nich obklíčen i také w lewé rameno welkau kuřkau střelen byť; od kteréžto silné rány — neboť to rameno nejenom prostřeleno ale také roztřepeno bylo — ihned umdlěwati počal a w řeči francauzské k Františkowi Ałbrechtowi knížeti sass-lauenburskému promłuwit, ıka: „Bratře, já jsem již můj díť dostať; wy pak žiwobyťí waše jak nejlépe můžete, zachowati hleďte a mne na stranu k přewazování wedťe.“ Kníže pak František nejenom od něho ujeti a jeho opustiti nechťet, nýbrž wezma jej před sebe na swého koně — neboť také kuň pod králem raněn byť — s ním, co nejrychleji moħt, ujíždět. Že pak se za nimi někteří císařští jezdcı pustili a je dohoniwše, swau pistoli jeden z nich k hřawě toho kní-

žete Františka přistavit, kterau však rychle rukau swau on kníže odrazit, spíše nežli vystřeleno bylo: swého krále, který té chvíle dwojí ranau, jednau w hlavu a druhau w prsa střelen i také zastřelen byl, s koně na zem již umřelého pustil, sám pak, maje twář od prachu té vystřelené pistole velmi opálenau, těm císařským jezdcům do bezpečnějšího místa předce šťastně ujet. Král, nebyw od císařských poznán, z šatu spěšně swlečený a na zemi od všechněch opuštěný ležeti zůstať. Jehožto tělo Šwedové po bitvě naleznauce, do města Wolgastu je wezli, kam také owdowěťa králowna šwedská přijeta a následujícího roku do Šwed w łodi smutkowě wezené po moři doprowážeťa, které také dne 22. Čerwna měsíce w Štokholmu pohřbeno bylo.

Šwedové, nemajíce žádnau wědomost o smrti swého krále, wíce a wíce na císařské se tlačili a do nich hustě stříleli, i také je opět ustupowati přinutili. Hrabě pak Pappenheim, nejvyšší polní maršalek, s osmi tisíci císařského wojska od města Hally právě w čas potřebný k pomoci císařským přitáhl a zajaw několik šwedských wojákůw, jich se tázał: „Kde král stojí a které křídlo on wede?“ Jemu když odpověděno bylo, že wede prawé křídlo, a on také widěl tehďáz, že to šwedské prawé křídlo tuze na císařské lewé křídlo tiskne a je ustupowati nutí: hned on tomu císařskému lewému křídlu k pomoci přispěl a na prawé křídlo tak bojowně s swým čerstwým lidem udeřil, že ono ustupowati museľo. W tom pak potýkání on nejvyšší polní maršalek Pappenheim smrtedlně raněný po půľhodině, když w woze do Lipska wезen byl a, že král šwedský w té bitvě také již zahynul, se dowěděť, velmi rád umřel. Že pak tehďáz císařské rejtharstwo naposledy pěchotu opustilo a přímo k městu Lipsku utíkalo, to widíce Šwedové, ceľau siľau na císařskau pěchotu tiskli, jí všechny kusy wzali a až do tmawé noci s ní se na bojišti potýkali. Posledně ostatní pěchota císařská času nočního z bojiště ustaupiti a za jízdnými k Lipsku také utíkati přinucena byla.

Sjednecení universit Karlowy a Ferdinandowy.

W starém městě Pražském dwoje literní učení, jedno od Karľa IV. a druhé od Ferdinanda I. císařůw Římských a českých králůw založené a nadané léta 1654 wůľi císaře Ferdinanda III. následujícím způsobem sjednoceno bylo. W osm hodin ráno dne 4. Března Jich Míľosti kráľowští místodržící, saudcowé a úředníci zemští z hradu Pražského s doprowázením velikého počtu rozličných pánůw a sľaužících do starého města Pražského přijewše, tam před kostelem Panny Marie před Týnem, kde wojsko také jim do zbraně stálo, z wozůw wystaupili, od konšelské rady všech tří měst Pražských přiwítání a do téhož kosteľa, w němž obojího učení Karľowa i Ferdinandowa všickni doktoři w swých doktorských oděwích se nacházeli, doprowozeni byli. Za nimi kardinál z Harrachu arcibiskup Pražský, též nejvyšší zemský hofmistr jakožto Karľowa učení prorektor, ochránce a obránce, když přijeli: proti nim duchowenstwo i doktoři až k dweřům kostelním šli a je k velikému oltáři doprowázeli. Mši swatau hľawního kosteľa

Pražského probošt pan Raš z Aschenfeldu zpíval. Po ní četlo se v latinském i českém jazyku císařské psaní, kteréhož jest tento výtah: „Poněvadž mezi swobodným a literním učením od Karla IV. a mezi učením od Ferdinanda I., obau císařůw Římských a králůw českých, w starém městě Pražském založeným a wyzdviženým po ta všeecka léta všeliké a časté roztržitosti se dáty, které aby jedenkráte aspoň k dokonatému přetrhnutí přišly, JMstCísařská s radami swými po bedlivém považování natom se sněsti a to zawřítí ráčila, aby to dwoje učení spojeno bylo a Karłowo-Ferdinandowské budaucně se jmenowalo. Nejvyšší hofmistr zemský z úřadu swého prorektorství neb opatrovnictwí w miłosti císařské se propauští: pan kardinál z Harrachu arcibiskup Pražský za kanceléře, a za rektora magnifika kněz Molitoris z tovaryšstwa Ježíšowa při tom sjednocenému učení se ustanowují. Kancelérství téhož učení při budaucích arcibiskupích Pražských aby zůstawalo, rektor magnificus (který také úřad místokancelérství připojený míti bude) z čtwerého učení, totiž z písma swatého, z učení práwního, z učení lékařského a z učení filosofského aby postlaupně každého roku jiný wolen byl. Aby se nad statky a na grunty Karłowa učení správce neb hejtman od kráľowské komory ustanowowal, rektorem magnifikem a jinými k tomu zwolenými Karłowa učení staršími se řídil, jim swé počty k přehlédnutí skládal, a oni je přehlédnauce panu arcibiskupu Pražskému jakož obojho téhož učení kanceléři a od něho kráľowské komoře české skládati mají. Z těch pak statkůw pľat doktorům juris et medicinæ aby se dáwal, potřebné věci aby se opatrowaly, škoľy a učení aby w swých místech nynějších zůstawaly; wšak actus publici et promotiones solemnes aby se w Karłowě kolleji, jinak w Karolinu, dáty.“

Po přečtení téhož císařského listu Marcus Marci, doktor a professor neb skutečný učitel lékařského umění, jakožto téhož lékařského umění děkan nejvyššímu hofmistru zemskému, prorektor, z prokázaného opatrovnictwí welmi učeně děkował. Po takowém děkowání on prorektor z swé stolice, která hned do prostřed kosteľa před welký oltář postawena byla a na kterau se potom nowý rektor magnifikus posadil, wstana, od učení Pražského odpustění wzał a na swé místo mezi JMsti kráľowské místodržící se posadil. Nato Karel Grobendonk z tovaryšstwa Ježíšowa kardináľowi z Harrachu a knězi Molitorowi mnoho štěstí k jich nowým úřadům přál. Po dokonaném přání Te Deum laudamus se zpíwalo. Z kosteľa w 12 hodin wyjdauce, kardinál a JJMsti páni místodržící kráľowští, také doktorowé a mistři, do kolleje tovaryšstwa Ježíšowa sw. Klimenta k obědu jeli.

LXX.

Duchovní písne.

Poesie duchovní ode dáwna měla pěstowatele mezi předky našimi. Čím dáleji se wracíme do minulosti, tím ji nalézáme jemnější a wznešenější. Doba sporů husitských a pohusitských

rozhojnila sice počet básníkův náboženských nad míru, ale nebylo mezi nimi skoro žádného, který by vynikal onau opravdovou wraucností citu, která nám w písniích duchowních XIV. a starších wěkůw tak welice lahodí. Plody jejich wětším dílem nejsau nic jiného než rýmowaní wýkladové učení náboženských. Zpřemítáme-li rozsáhlé tehdejší kancionály, málokdy se potkáme s wýtwarem ušlechtilejším, který by obsahem básnicky provedeným dojímal. Jediná skoro wýjimka jsau poetické přewody žalmůw anebo latinských písni starocírkewních. Nicméně zachowaly se nám z oněch bauřných wěkůw některé přetěšené kwílky, ne sice w kancionálních ale w podání zbožného lidu. Mnohé z nich jsau snad dědictwí z doby pradáwné, dokud ještě mysli předkůw našich nebyly roztrženy rozepřemi b wiru: podoby však, w jakowé je nyní nalezáme, nabyly jistě teprwé w době XVI. a XVII. wěku. Welikau o tyto duchowní písne zásluhu má J. Wl. Kamarýt, kterýž je sebral a r. 1851—2 wydal. Ze sbírky jeho wyňato jest patero následujících básni. Prwní z nich „Wykupitel” patrně jest zlomek, upomínající obsahem swým na Lament otcůw swatých. (Wiz str. 7.)

Wykupitel.

„Pusť naše hłasy před trůn twé miłosti,
A wyslyš otce z hluboké temnosti!
Ukaž rameno twé síly a moci,
Ať se zarmautí wšickni pekelníci.”

W tom na wýsosti uslyšeno tkání,
Adama, Ewy smutné nařikání.
Było hledáno w nebi, kdo by ten był,
Který by hříchem lid jatý wykaupiť

Nebył nalezen mezi Cherubiny,
Mezi Mocnostmi, ani Serafíny,
Který by mohł Adama wýstupek
W nebi wymazat — potěšit smutek.

To widauc Słowo Otce nebeského,
S trůnu sstaupilo diamantowého;
Berłu, korunu i drahé odění
Odwrhnauc, řekło k welkému diwení:

„Wyslyš, Otče, syna jednorozeného,
Přede wšemi wěky z tebe zpłozeného:
Já chci být smírceem, také prostředníkem
Mezi twým Božstwím a padlým hřišníkem.

Otec nebeský, wida syna swého
 Před cełým nebem tak poniženého,
 Rekł: „Synáčku mně w podstatě rowný,
 Budeš welice w swětě ponižený.

Jež nemůž nebe, země pochopiti,
 Jež nemůž anděl žádný zpytowati,
 Jež nemůž słońce ani obwinauti,
 Jež nemůž mėsíc zări swau zastríti:

Nebudeš míti místečka w Betlémě,
 A opustí tě izraelské plémě;
 Mezi swé wlastní ačkoliwěk přijdeš,
 Wszak messiášem słauti jim nebudeš.”

Nato odpověděł synáček zas Boží,
 Jenž rozsiwat chtěł nám nebeské zboží:
 „Otče můj miły! mé jest potěšení,
 Mezi lidskými na swětě být syny.”

Na wstaupení Páně.

Wstup na nebe
 Sám od sebe,
 Wítěziteli Kriste!
 Otewř nebe
 Jak pro sebe,
 Tak i pro nás, ó Kriste!

Neopuř nás,
 Neodtuč nás,
 Děti jsme, tys otec náš!
 My wzdecháme,
 Pospícháme,
 K tobě, Spasiteli náš!

Zhůru, zhůru,
 Lítej zhůru,
 Duše má, k Bohu swému,
 Wejdi w nebe,
 Jež pro tebe
 Stwořił Bůh, dej mu sebe!

Swatodušní.

Swadodušní hołubičko,
 Neprodléwej,
 U nás si zhotow hnízdečko
 A k nám lítej!

Lítej, lítej, hołubičko
 Wšecka bítá!
 Ej jak stkwí se twoje líčko,
 Wšecka's miá.

Potopa se utišila,
 Wody sběhly:
 Złost naše se wysušila,
 Hříchy stekly.

Ach přilítí s oliwowau
 Ratolestí,
 Obwesel nás s winšowanau
 Zeleností.

Oliwa buď potěšení
 Hříchůw našich,
 Jakož i buď nadělení
 Darůw Božích.

Ať nám znamení pokoje
 Oliwa jest,
 Ať od nás zažene boje
 A wšecku lest.

Hołubička k nám, Čechowé,
 Již již letí
 Wšecka bítá, bílí lwowé,
 Mějte štěstí!

Na nebewzeti Nejsvětější Panny Marie.

Kam se ubíráš do obłaků,
 Maria nejsvětější?
 W překrásném andělském průvodu,
 Králowno nejslawnější!
 Ty jsi w slunci oblečena,
 Rozličností ozdobena,
 Měsíc máš pod nohama swýma,
 Hwězdy jsau twá koruna.

Kdo můž tu sláwu wysłowiti,
 S kterau's do nebe wzata!
 Kdo můž tu radost pochopiti,
 S kterau's w nebe přijata!

Wšecko plno potěšení
 Nese tobě pozdrawení;
 Wšecko tě jakožto swau paní
 A králownu welebí.

Wítá tě nebeský Otec
 Jakožto swau dcerušku;
 Wítá tě twůj milý synáček
 Swau přemítáu matičku;
 Wítá tebe i Duch swatý
 Swau zamilowanau choti:
 Přijali tě do věčných stanů
 Neposkwrněnau pannu!

Sw. kříž.

Pozdrawen buď, swatý kříži!
 Na němž krásné owoce,
 Na němž Pán Ježíš umírá,
 Syn nebeského otce.

Pozdrawen buď, swatý kříži!
 Twá ratolest se mění:
 Ježíš na tobě umírá
 Woťá welkau žízni.

Pozdrawen buď, swatý kříži!
 S tebe slyším smutný hlas;
 Woťá Ježíš: Dokonán jest
 Na tom swětě tento čas!

Pozdrawen buď, swatý kříži!
 Tys naše potěšení:
 Prawí Ježíš: Wezmi kříž swůj,
 Následuj mne na zemi!

Pozdrawen buď, swatý kříži!
 Ty jsi weliká síla:
 Pod tebau se země trásła,
 Wúle Boží w tom była.

Pozdrawen buď swatý kříži!
 Ty jsi welmi wyzdwižen:
 Ukážeš se na obložce
 Spatříme tě w saudný den!

Oprawy k Anthologii české.

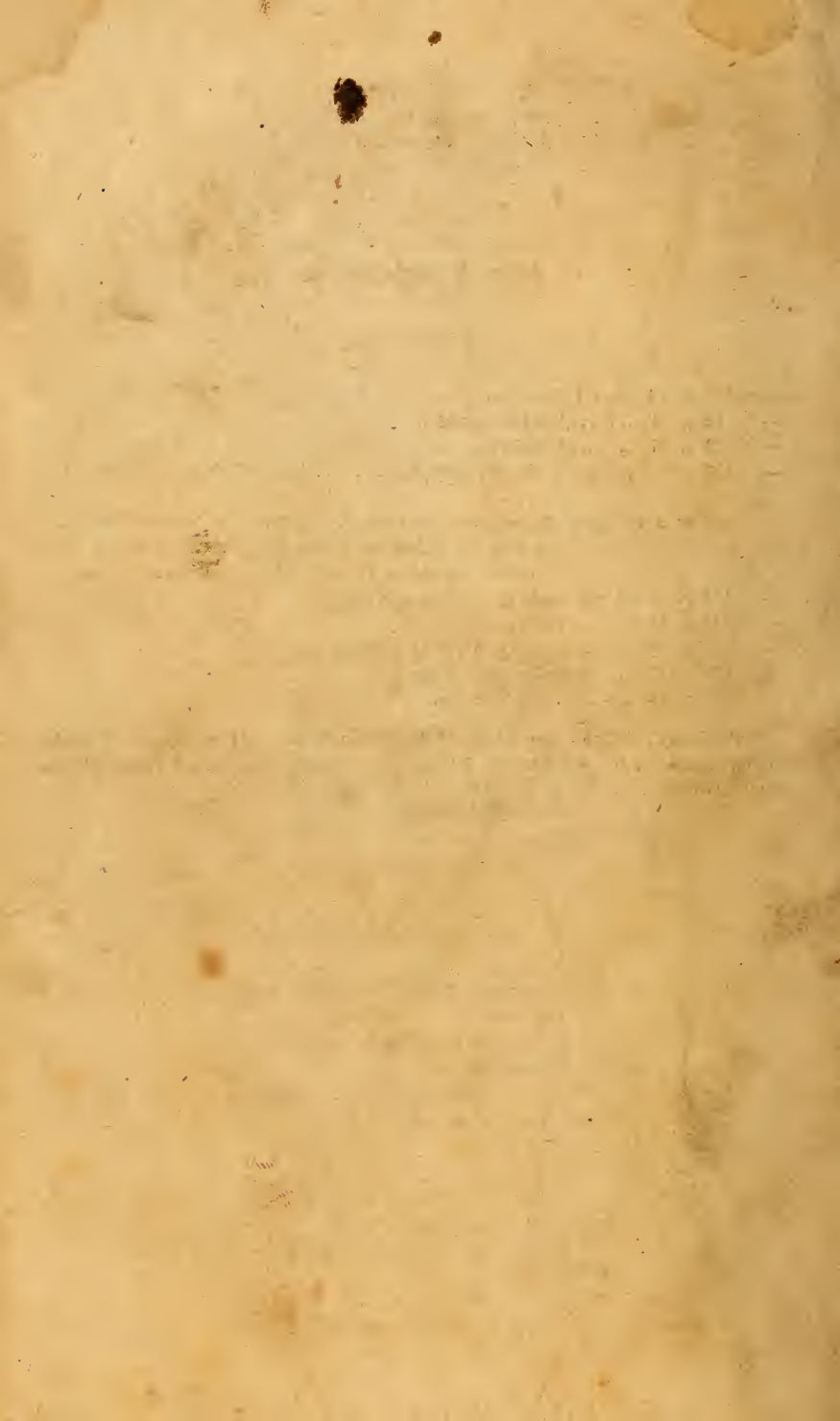

Strana XV. ř. 14 zh. čti Karionowy

- 12 „ 1 „ „ l. 1481 sestawil
- 93 „ 17 „ „ teskliwi
- 103 „ 6a7 „ „ Překlad český byl . . . . . knihtiskař w Litomyšli části jeho...
- 138 w žiwotopisu Kulthenowě wytrhni ř. 8 a 9: „Za pětiwersowý . . . .
byl obdařen.“ Jest to mýlka zprávaw Ungarowaw (Bal-
bini Bohemia docta II. str. 238) spůsobená.
- 143 ř. 16 zd. čti Postaweny byly etc.
- 144 „ 15 zh. „ wydawały
- 155 „ 8 „ „ dočkaly: Catonis disticha etc.
- 169 „ 17 „ „ Radeckému z Radče.
- 389 „ 17 „ „ r. 1831—2 etc.

Poklésky, které sice přes wšelikau opatrnost při opravowání sazby wklauzly, snadno buďe opravili, jelikož, kde jsau, leda náhodným změtením písmen powstaly.

LIBRARY OF CONGRESS

00023808602